

Barbu

DELAVRANCEA

ÎNTRE VIS ŞI VIAŢĂ

Proză literară

LITERA

CHIŞINĂU 1997

CZU 859.0–31
D 28

NOT{ ASUPRA EDI|IEI

Textele au fost reproduse dup[: Barbu Delavrancea, Opere, volumele I =i II. Edi\ie]ngrijit[, studiu introductiv, note =i variante, glosar =i bibliografie de Emilia +t. Milicescu, Editura pentru literatur[, Bucure=ti 1965 =i Barbu Delavrancea, Apus de soare, Casa de editur[Litera, Chi=in[u, 1996.

Au fost f[cute o seam[de redact[ri]n consens cu normele ortografice]n vigoare.

Coperta: Isai C`rmu

ISBN 9975-74-043-X

}

TABEL CRONOLOGIC

1858 2 aprilie Se na=te viitorul scriitor Barbu Delavrancea,]n mahalaua Delea Nou[din Bucure=ti, pe strada Vergului, nr. 166,]n familia lui +tefan Tudoric[Albu, starostele c[ru\a=ilor care transportau cereale la schelele din Giurgiu =i Olteni\a.

1866 Barbu e]nscris la +coala sucursal[nr. 4 din “Coloarea Neagr[”, direct]n clasa a II-a, deoarece c[p[tase primele no\iuni =colare anterior, cu dasc[lul Ion Pestreanu de la biserica Sf. Gheorghe Nou.
Institutorul Spiridon Danielescu adaug[la prenumele tat[lui sufixul ”-escu”, =i astfel viitorul scriitor poart[numele Barbu +tef[nescu.

1867 Se]nscrie]n clasa a III-a la +coala domneasc[de la Maidanul Dulapului, unde cunoa=te pe profesorul Ion Vucitescu, prototipul eroului din nuvela Domnul Vucea.

1870 Devine elev]n clasa I-a la Gimnaziul Gh. Laz[r din Bucure=ti, unde frecventeaz[numai un trimestru.
1 decembrie Se transfer[la liceul Sf. Sava.

1877 9 iunie Debuteaz[ ]n ziarul România liber[, cu poezia patriotic[Stan\e, semnat[Barbu. Dup[absolvirea liceului Sf. Sava, devine student al Facult[\ii de drept din Bucure=ti.

1878 Public[prima plachet[de versuri Poiana lung[, semnat[Barbu. }ncepe s[lucreze]n redac\ia ziarului România liber[.

1880 Semneaz[ ]n România liber[cu pseudonimul Argus.

1882 }=i ia licen\a]n drept, cu teza Pedeapsa, natura =i]nsu=irile ei.
Cu ajutorul familiei Verghy, al fratelui s[u, avocatul Nicu +tef[nescu, =i al ziarului România liber[, pleac[la Paris, pentru preg[tirea doctoratului]n drept.

1884 Spre sfâr=itul anului se]ntoarce]n \ar[, f[r[a-=i fi luat doctoratul]n drept, dar cu o solid[=i vast[cultur[literar-artistic[.
Se]nscrie la baroul Ilfov.
Reia colaborarea la România liber[.
Ia numele literar de Barbu Delavrancea.

1885 Apare volumul Sult[nica.
Colaboreaz[la gazeta socialist[Drepturile omului.
Colaboreaz[la ziarul Epoca.
1886 Semneaz[cu pseudonimul Argus Cancanurile politice]n ziarul Lupta al lui G. Panu.
1887 Scoate dou[numere din Lupta literar[.
Intr[ ]n redac\ia Revistei noi a lui B. P. Hasdeu.
Public[volumul Trubadurul.
1888–1894 Colaboreaz[la ziarele Democra\ia =i Voin\a na\ional[.
1892 Public[volumul Parazi\ii.
1893 Apare cartea }ntre vis =i via\[.
1894 E ales deputat]n colegiul II la Ploie=ti.
1899 P[r[sind partidul liberal, trece la conservatori, fiind numit primar al capitalei, apoi deputat de Putna, Mehedin\i =i Vaslui, vicepre=edinte al Camerei =i mai târziu ministru al lucr[rilor publice.
1902 Ia ap[rarea lui I. L. Caragiale, printr-o r[sun[toare pledoarie,]n procesul intentat calomniatorului Caion.
1903 Public[volumul Hagi-Tudose.
1909 Scoate volumul St[pânea odat[.
Creeaz[drama istoric[Apus de soare.
1910 D[la iveal[piesele de teatru Viforul =i Luceaf[rul.
1911 Scoate volumul Lini=te, Trubadurul, St[pânea odat[.
1912 Apare comedia]n 3 acte Irinel.
Este ales membru activ al Academiei Române.
1913 |ine discursul de recep\ie la Academia Român[, Din estetica poeziei populare.
Tip[re=te comedia]n 4 acte Hagi-Tudose.
1918 29 aprilie Barbu Delavrancea se stinge din via\[.

SULT{NICA

lui Dinu Radu Golescu*

I

De-a stânga Râului Doamnei, razna de satul Domne=ti, se vede o cas[, alb[ca laptele, cu ferestrele]ncondeiate cu ro=u =i albastru. Pervazurile u=ii — curate ca un pahar; prispa din fa\[— lipit[cu p[mânt galben; pe creasta casei, de-o parte =i de alta, scâr\âie, la fiece b[taie de vânt, dou[limbi de tinichea, a=ezate pe dou[goange cât gâgâlicea. Curtea,]ngr[dit[cu nuiele de alun; hambar de fag, obor de vite =i grajd pus la p[mânt pe patru t[lpoaie groase.

{st c[min fusese odinioar[cu rost pe când tr[ia jupân Kivu. Fusese chiabur r[posatul, dar biata Kivuleas[, r[mas[singur[, ca femeia, a luptat cu inima, iar nu cu gândul. S-a pr[p[dit cu firea, c[Sult[nica ajunsese fat[mare.

Dar când e s[-i mearg[r[u omului, pe orice-o pune mâna se sparge.

De câte ori n-o podideau lacrimile pe biata b[trân[, privind acareturile mari, dar pline de s[r[cie =i de pustiu... Nu cerea de poman[... da` =i via\a de azi pân[mâine via\[e, ori foc?

Doi junc[na=i, o vac[, doi cârlani, zece oi =-un berbec e s[r[cie lucie la o vatr[de care alt`dat[\ineau opt perechi de boi ungure=ti, =ase vaci cu ugerul cât c[ldarea, nou[cai iu\i =-o turm[de oi, ce umplea valea râului de beh[it când coborau dinspre munte.

*Coleg de liceu cu care Delavrancea a locuit]n aceea=i cas[la Paris. Dinu Golescu este fiul lui Radu Golescu-Catan[— la rândul s[u — fiul lui Iordache Golescu, fratele lui Dinicu Golescu. Iordache Golescu are meritul de a fi contribuit la]ntemeierea =colii lui Gh. Laz[r de la Sf. Sava.

II

E]nceputul lui decembrie.

A dat Dumnezeu z[pad[nemiluit[; =i cade, cade puzderie m[runt[=i deas[, ca f[ina la cernut, vânturat[de un criv[\ care te orbe=te. Mu=celele dorm sub z[pad[de trei palme. P[durile,]n dep[rtare, cu tulpini fumurii, par cercelate cu flori de zarz[ri =i de corcodu=i. Vuiet surd se]ncovoaie pe dup[dealuri =i se pierde]n v[i adânci. Cerul e ca le=ia. Cârduri de corbi, prididite de vânt, cronc[ie, c[utând spre p[duri. Viscolul se]nte\e=te. Vârtejele trec dintr-un colnic]ntr-altul. +i amurgul serii se]ntinde ca un z[branic sur.

Râul Doamnei, umflat, curge repede, cu un vâj`it mânios]necat]n glasul vântului, =i izbe=te sloiuri mari de ghea\[=i butuci gro=i de meterezele podului.

Arar se vede pui de om trecând prin sat. Pârtia e acoperit[. Abia se z[resc poteci ca de l[\imea unei lope\i.

Cea mai]ngrijit[leag[cârciuma de prim[rie.

Lumini g[lbui de v[pai\[joac[prin geamurile câtorva case. Vremea rea a amor\it satul,]ndeob=te zgomotos. Numai]n b[t[tura Hanului Ro=u ham[ie r[gu=it doi dul[i de câini.

}n cârcium[e harababur[mare. Firitiseal[nepomenit[\ine nea Nicola Grecul, cu frunta=ii satului, de ziua sa.

O dat[pe an e Sf. Nicolae.

}n u=a pr[v[liei st[un \[ran nalt, sp[tos, cu fa\a conabie ca sfecla; uneori scutur[din cap, râde =i]ndrug[singur.

— A=a e omul... un ciocan,]nc[unul =-al treilea, pân[ajungi la tinichea... de-acolo-ncolo... Dumnezeu cu mila... torni, parc[torni]ntr-o pârnaie... Dar Sanda ce-o s[zic[... C[mi-a dat Sfântul muiere harnic[, dar rea, topenia p[mântului!...

}nl[untru s-aud ciocneli de pahare, bu=eli de c[lcâie =i zbârnâitul otova al cobzarului. Tr[geau chindia de curgea \[râna din pod. Apoi, când se mai muia jocul, numai ce-i auzeai pe to\i, care mai de care:

— Hai s[ne fie de bine, nea Nicola... La mul\i ani cu spor =i s[n[tate... Cinstit socru mare...

— Suge, suge, c[doar nu te-a]mb[trânit calea bisericii...

— Mai trage-i, p[rin\ele, o liturghie...

— S[te v[d, logofete, care pe care...

Fiecine cu ale lui. La nea Nicola veselie, la al\ii obide. Unii abia a=teapt[Ignatul s[-=i taie gr[sunul cât malul, al\ii abia au m[lai de gur[. C[cine a f[cut lumea, cu de=ert[ciunile ei, la unii tun[=i fulger[, iar pe al\ii]i]mbuib[cu norocul, ca pe curcani cu nuci.

III

A=a]n\elenise, de pustia de vreme, mai tot satul; =i a=a, hangiul venetic, bogat putred, se r[sfoia]n duhoarea de \uic[=i vin, pe când mama Stanca Kivuleasa sta mâhnit[la gura sobei, mâng[indu-=i odorul pe obraji. Sult[nica a\ipise cu capul]n poala m[-sei.

Odaia e deretecat[de \i-e drag s[te ui\i la ea. Pe pat o scoar\[aleas[ ]n fel de fel de mig[lituri. Pernele, cu fe\e de cuadrilat. Pe lacra de sub icoane, dou[plapumi groase.

Spre r[s[rit, trei icoane musc[le=ti, ro=ii ca para focului. To\i sfin\ii se aseam[n[ca dou[pic[turi de ap[. To\i au ochii din trei linii, nasul dintr-una =i gura din dou[. Cât despre sf. Gheorghe, c[lare pe-un cal cu gâtul de cocostârc, tot omoar[=i nu mai omoar[un balaur de pe t[râmul cel[lalt. Mai jos de icoane arde candela.

Toate cele sfinte sunt]nconjurate cu m[nunchi de busuioc =i siminoc, din Vinerea Patimilor, strâns legate]n vl[star de salcie de la Florii.

Focul pâlpâie. Câteodat[pocne=te de-arunc[spuza]n sus.

+i Sult[nica deschide repede ni=te ochi ca pruna de mari. +i mama Stanca, ferind-o de scântei,]i zice]ncetinel: “Dormi, puiul mamei, dormi!”

Sult[nica strecur[, printre genele ei de catifea, dou[lacrimi. Una se]ntinse pe obraz, iar alta]i]ncre\i gura.

Fata Kivului e cum arar se mai afl[sub soare. Chipul ei parc-ar fi zugr[vit: alb =i cu dou[r[suri pe obraji. Ochi negri ca mura, frumo=i de pic[, dar când]i]ncrunt[, te sperie ca-ntunericul. P[rul lins, cu unde alb[strui. Se poart[cu tâmple. A=a a apucat de la m[-sa, =i m[-sa de la m[-sa, obicei adus de pe obâr=ia Ialomi\ei, unde nu se =tia de cre\uri =i col\i=ori.

Sult[nichii]i este drag[cur[\enia ca lumina ochilor, c[chiar de n-ar avea spr`ncenele trase ca din condei =i buze rumene ca bobocul de trandafir, tot n-ar da cu foi\[=i cu muc de lumânare.

Când merge, salt[pu\in =i se ml[die. Trup omenesc de n-ar fi, s-ar frânge.

Multe capete a sucit. Mul\i ochi au jinduit-o. }n hor[fur[toate privirile, =i ea s-aprinde de-ai crede c[se tope=te.

+i ce vâlnic, =i ce n[fram[, =i ce c[ma=[de borangic, galben[ca spicul =i sub\ire ca pânza p[ianjenului,]ncât i se simte tot sânul, pietros ca poama pârguit[, cum se bate când abia r[sufl[de osteneal[.

S[crape de c[ldur[, nu-=i sumete mânicu\ele]n fa\a fl[c[ilor. S[se]mbrebeneasc[ea cu g[lbenele =i bujori, cu crei\e =i cu ochiu-boului? Nu scrie la dânsa a=a \ig[nie. He, arareori, numai ce-o vezi cu câte-o brându=[ ]n p[r, ori cu doi-trei dedi\ei]ntre betele ce-i]ncol[cesc mijlocul de patru ori.

La =ez[tori s-a dus o singur[dat[de când e fat[mare, dar de atunci s[nu-i mai pomene=ti: “Cui]i arde de zbenguit e s[ritoare pentru a=a treab[”. C[pân[se coace dovleacul]n sob[, câ\iva fl[c[i dau iama prin fete. Le mai ciupesc, le mai s[rut[de le scot ruji]n obraz. Ba unora le ia ori betele, ori spilca, ori n[frama, =i duminica, la hor[, pân[s[li le dea, le snopesc o toan[pe dup[=ura din spatele hanului. Unii mai]mpeli\a\i numai ce-i auzi: “S[ri, cut[ri\[, de sufl[ ]n [l foc!” +i când biata fat[st[-n genunchi, suflând din b[irile inimii, odat[ ]i d[brânci =i cade pe spate.

Sult[nica e leit[-poleit[r[posatului. Când se aprinde, nu te po\i apropia cale de-o po=tie. Când vrea ceva, vrea, nu se]ncurc[. De se mânie, nu mai vede]naintea ochilor.

}ntr-o zi, la sapa porumbului, cine =tie ce i-a n[z[rit c[, cu toate rug[ciunile m[-sei, n-a voit s[m[nânce din zori pân[la amurg =i n-a l[sat sapa din mân[pân[n-a c[zut rupt[de osteneal[. A dus-o biata b[trân[mai mult moart[decât vie acas[. A doua zi, când s-a dezmeticit =a v[zut pe mama Stanca la capul ei, galben[ca turta de cear[, cu p[rul alb =i ciufulit, cu ochii tra=i de durere, a s[rit la gâtul ei =i, f[r[s[zic[nici pis, a]nceput s-o s[rute =i pe-o parte =i pe alta, pân-a podidit-o un plâns de-a muiat un =tergar]ntreg-]ntregule\.

Unele mai iste\e din sat au]mpr[=tiat zvonul c[ar cam suferi de vrun farmec.

De harnic[, harnic[, n-are cum mai fi! Unde pune mâna, Dumnezeu cu mila! Sare din vârful stogului =i cade ca un fulg. }n argea nu i se v[d mâinile. Când toarce, m[nânc[caierul. De cinstit[, nu e obraz mai curat. Când Ioni\[Rotarul, om chipe= =i hazliu, s-a]ncercat s-o s[rute, a s[rit parc-ar fi c[lcat pe coad[de =arpe =i,]n mijlocul fl[c[imii, i-a strigat:

— Mi-a=t[ia obrazul, dar \i-a=t[ia buzele!

IV

Ce punea satul]n nedumerire, =i mai vârtos pe-ale ce cat[nod]n papur[, e când apuc[lumea]n cap =i trece nou[hotare.

Numai ce-o vezi, la rev[rsatul zorilor, c[o ia rara-rara, prin fânea\[. Galben[, cu cearc[ne vinete]n jurul ochilor, merge ce merge, =i se opre=te la vrun deal, la vrun pâr`u. Ascult[neclintit[un ceas, dou[. Vântul bate holdele. Izvoarele dau de-a dura pietricelele din matc[=i le sun[ca pe ni=te zurg[lii auzite din dep[rtare.

Apoi culege flori =i le azvârle, pân[ce i se aprind obrajii =i se treze=te ca dintr-un somn adânc. Ochii]i sclipesc ca o\elul]nvârtit la soare.

Joi\a Baciului ar fi v[zut-o la un apus de soare cu capul rezemat de crucea din cre=tetul mu=celului ce desparte apa Vâlsanii de Râul Doamnei, privind, ca dus[de pe lume, la ro=ea\a apusului.

Obosit[de gânduri, se]ntorcea spre cas[cu c[ut[tura-n jos, cu un nod]n gât, cu gura fript[de sete. +i de]ntâlnea vrun izvor, bea pân[i se oprea r[suflarea. Apoi, f[când mâinile c[ld[ru=e, le umplea cu ap[rece ca ghea\a =i limpede ca diamantul, pe care =i-o arunca]n obraji.

Da' s[te fereasc[Cel-de-sus de gura satului =i de pizma celor vinova\i =i r[i!

N-avea s[scoat[capul]n lume Sult[nica, ea, care, de bun[ce era, =i-ar fi dat =i dumicatul din gur[, c[ ]ncepeau =u=uitul =i ponoasele.

Câte-n lun[=i-n soare-i scorneau.

— Sult[nica, frumoas[? Aida-de!

Mai bine]=i pune gâtul pe t[ietor Ilinca, ciupita de v[rsat.

— E o fudul[, o luat[din iele, n-are toate sâmbetele. Când umbl[, calc[-n str[chini. Numai nevast[ca toate nevestele n-o s[fie Sultana aia, zicea la fântân[, la hor[, la =ez[tori fata Ciau=ului. Ce are neica de nu i-a primit pe\itul? Au nu e voinic? Ori e be\iv, stric[tor de case, zurbagiu? Au n-are de pe ce bea ap[? He, he, fata proast[=i \âfnoas[d[norocului cu piciorul. Da' de, om s[rac =i cu nasul]n sus... +tie Dumnezeu ce face!

+i fl[c[ii, mai to\i, o luaser[ ]n nume de r[u. Nu, c[de ce s[fie a=a de mut[? De ce s[fug[de to\i parc-ar fi râio=i? O fat[mare se mai las[ba la un s[rutat — c[d-aia are gur[dulce —, ba la un giugiulit —, c[d-aia are sân cu dr[g[nele. +i =tii, cum e omul, din una]ntr-alta, se]ngroa=[gluma, =i c[p[tuiala vine, c[mo=popa ce-a=teapt[? S[dezlege dorul dup[pofta inimii. Altfel cânt[cucul pe fat[b[trân[=i r[mâne mu=uroi f[r[soboli.

V

S-auzea,]n dep[rtare, chiuit de dan\ =i pocnete de pistol la nea Nicola Grecul.

Vântul vuia de te lua groaza. M[z[richea r[p[ia]n fereastra mamei Stanchii.

Sult[nica ridic[capul din poala m[-sei. Se alipi de b[trân[. O cuprinse pe dup[gât cu bra\ele rumenite de dogoarea focului =i privi lung]n chipul ofilit al b[trânei.

Buzele mamei Stanchii tremurau. Multe]i treceau prin cap =i multe prin inim[când grecoteiul se desf[ta.

— Mam[, mam[, gr[i b[trâna, mo= popa, când spune din Vanghelie, cic[s[rabzi =i iar s[rabzi... A=a e, p[rin\ele... a=a e... c[Mielu=elul Domnului a r[bdat scuipat, b[taie =i r[stignire... Dar când m[gândesc la r[posatul =aud chiuitul ca\aonului, m[podidesc lacrimile, Sult[nica mamei, =i blestem din suflet, doar[de l-o ajunge mânia Domnului!

Sult[nica strânse v[traiul de-i zbârnâi]n mân[.

— Nu mai pot, gr[i iar b[trâna, nu mai pot s[-mi târ[sc zilele, când m[uit la tine =i nu =tiu pe ce mâini o s[cazi... Aveam =i noi, pe vremea Kivului, rod =i vite cu duiumul; p[tulele gemeau de pline; b[t[tura nu mai]nc[pea de vite =i lighioi. Mugeau de zguduiau casa vacile. +i ce te pomeneai c[se aruncau pe r[sf[\. Rupeau p[mântul cu fuga, de la un gard la altul, cu coada]n sus, cl[tinat[ca o m[ciuc[. +ase arga\i nu le da de cap pân[nu se potoleau de bun[-voie =i nu c[tau spre obor, dând din cap =i b[gând limba =i pe-o nare, =i pe alta. Bietul tat-t[u se uita mândru la bog[\ia lui cinstit[. Parc[-l v[d, c-o mân[ ]n =erparu-i civit, alergând de colo-colo. Ce h[rnicie de om! Tot satul nu-i \inea piept. Când punea mâna pe plug, trosneau coarnele. Când da cu sapa, intra cu muchie cu tot. Coasa]n mâinile lui r[dea ca briciul. Tu erai mic[=i nebunatic[. Cum te z[rea c[-i ie=i]nainte, cu mânu=i\ele pline de noroi, cre=tea inima]n el =i se topea de-a-n picioarele.

— Bietul tata!...

Focul pâlpâia]n gura sobei. Mu=celele alburii abia se mai z[reau prin geamuri.

— }n toiul verii,]ndat[ce venea rupt de osteneal[, ne osp[tam bine, apoi ne odihneam pe prisp[. Pe tine te-a=eza ca pe-o lai\[pe genunchi, =i te juca, =i spunea, =i râdea, =i tu-i b[gai mâna]n

barb[. Uite a=a ne-apuca miezul nop\ii. }l luam cu de-a sila la culcare. Aud =i-acum glasul lui: “S[mai st[m, f[Stanc[, f[, c[parc[m[-ngra=când m[uit la voi!” Era rai, nu via\[, pân[se prip[=i, ca pomojnic, pe plaiurile noastre, iuda de ca\aon. +i a sosit]ntr-un ceas r[u. L[custe erau, secet[era, vitele boleau =i mureau pe-un cap[t. Dar ce s[mai]ndrug, Sult[nica mamei... }ntr-un an, a f[cut ce-a f[cut, lipitoarea, l-a b[gat]n judec[\i =i l-a l[sat s[rac lipit. Kivu era iute =i-avea =i-un bete=ug de tuse. S-a luat la contr[=i, de mâhnire, s-a-mboln[vit. Când =i-a dat sufletul, m[strângea de mâini ca c-un cle=te =i te chema, ars de-un foc nestins. “}nc[doi ani... S[nu v[las pe drumuri”... a zis =i i-am]nchis ochii.

Pe mama Stanca o podidir[lacrimile; curgeau pic[turi mari pe vatra de c[r[mizi calde, =i de unde c[deau se ridicau aburi]nghi\i\i de gura sobei.

— Nu mai plânge, mam[, zise Sult[nica s[rind]n sus. }i dau foc... s[ard[ca =oarecii... Doar nu s-au stins to\i ai Kivului!

Mama Stanca]nghe\[v[zând pe Sult[nica n[prasnic[la corp =i cu ochii ca doi c[rbuni aprin=i. Dup[câteva clipiri dese, zise cu mare evlavie:

— F[-\i cruce, fata mea, f[-\i cruce, avuse=i un gând r[u... Necuratul a trecut pe lâng[noi...

B[trâna =opti de trei ori, plecând fruntea]n jos: “Numele Tat[lui, =al Fiului, =al Sfântului Duh, amin”.

Se lini=tir[. Sult[nica arunc[o buturug[ ]n sob[. B[trâna turn[untdelemn]n candel[=i-=i =terse pe frunte de=tile atinse de paharul ce ardea la sfintele icoane.

— Am s[-\i fac o rug[ciune, mam[. Iac[, ast[zi fuse Sf`ntul Niculae, vreau =i eu s[-ncerc mila cerului. S[stau la privighere pân[la cântatul coco=ilor de-a treia oar[. Poate s[ne arunce cuviosul Niculae vro pung[cu bani, c[v[duva din carte avea trei fete, =i pe câtetrele le-a c[p[tuit...

Mama Stanca, cu tot amarul de care era covâr=it[, zâmbi.

— De, maic[, s-a cam umplut lumea de rele, d-aia =i milostivul nu mai face minuni. Ei, odinioar[a fost cum a fost, dar acum e prea de tot... O s[ne apuce judecata d-apoi... O s[plou[foc =i pucioas[... +i]ngerii Atot\iitorului vor buciuma: “Scula\i, mor\i, din morminte!...” Domnul =i-a]ntors fa\a de la noi, p[c[to=i...

— S[-mi]ncerc =i eu norocul...

— Bine, Sult[nico, fie =i-a=a, r[spunse Kivuleasa =i, f[când trei cruci c[p[tâiului, se vâr]]n plapum[.

Mama Stanca sfor[ia dus[. Din vreme]n vreme ofta,]nghi\ind]n sec.

VI

Fiece oftare, n[bu=it[ ]n plapum[, sugruma pe Sult[nica. Gândul ei era ne]ndurat. Amestecase cele sfinte cu cele lume=ti.

Cine pe lume a sc[pat de chinul din care izvor[=te omenirea cu bunele =i relele ei? To\i trec pe-acolo, oricât s-ar ru=ina.

Sult[nica r[t[cea ca o umbr[, nu de vrun farmec; ci, când e s[te biruie dragostea, s[te pui]n cruci==i-n curmezi=, s[te tai =i s[presari sare pe crest[turi, spuz[s[pui pe piept, tot degeaba. Toate durerile trupului le ui\i pe lâng[focul dragostei, de este foc cu adev[rat. +i a=a fusese s[fie cu Sult[nica, c[nu era d-alea ce pun pe ele carnea cu lopata =i trece prin toate =i buture de rovin[r[mâne: bâzâie f[r[s[ia foc.

C[dup[cum sim\ea Sult[nica... de s-ar fi vârât]n gaur[de =arpe =i s-ar fi dat vântului turbat... era ceva din altul]n ea... un chip... ni=te ochi... un s[rutat ce-o tot s[ruta]n acela=i loc... =i o fura, =i o ducea, legat[-ferecat[, acolo unde numai foc=orul ei =tia... Se pr[p[dea dup[Dr[gan C[prarul.

VII

C[prarul, sc[pat de milit[rie, cu una, cu alta, mai cu ce avea de la p[rin\i, scoase ap[din piatr[=i ajunsese a fi jinduit de multe fete]n sat. Unii]l f[ceau, nu e vorb[, pi=cher, papugiu de

Bucure=ti, dar cum ziceau al\ii din prietenii lui: “A=a e moara trândavilor. C[\[ie, c[nu \ine parale. Pân[o pune C[prarul mâna]n chica vrunui, s[-i fac[mori=c[de vânt”.

Cârd[=ia lui era din fl[c[i de munc[ca Voicu Ciau=ului (ce nu se prea uita cu ochi buni l-alde Kivu, ca Ioni\[Rotarul =i al\ii. Nu-l vedeai umblând pe dou[c[r[ri. R[mânea pe-oricine la prinsori. Prindea arm[sarul din herghelie cu din\ii de n[rile nasului.

Frumos, chipe=, avea o uit[tur[vie =i cam ascuns[, de nu-l ghiceai ce-ar vrea =i ce n-ar vrea. Must[\i negre =i dese. De le netezea, pleca pu\in capul =i pe-o mân[, =i pe alta. C[ma=a pe el, ca floarea. C[ciula \urc[neasc[, trântit[pe-o ureche,]l prindea ca pe-un haiduc.

Era vesel =i glume\.

Dar de prin priar se schimb[Dr[gan al nostru.

]ncepu s[dea târcoale Sult[nichii. Când]l c[tai, de era =i Sult[nica la hor[, el sta de-o parte mâhnit, privea gale=, r[sucind vrun pai]n mân[.

De-o]ntâlnea la ad[patul vitelor, i-ajuta cu drag[inim[, apoi]ntreba]ncetinel de mama Stanca. +i când zicea “mama”, i se lipeau buzele, ca unse cu miere. De-i ajuta s[puie]n spinare cobili\a cu cofele, s[n-o fi atins de mân[, c[pleca ochii]n jos ru=inat.

Azi a=a, mâine a=a, c[Sult[nica, când prinse de veste, p[ru a=a de veche treab[, c[de-ar fi fost de când lumea ar fi fost mai de curând.

I se f[cu fric[.

Ba se hot[r] s[nu mai dea ochii cu dânsul.

Trei s[pt[mâni]l ocoli, =i fur[trei veacuri.

]ntr-o zi o lu[razna pe-un piept de mu=cel, f[r[s[=tie]ncotro. Fânul]i trecea de mijloc. Ar=i\a]ncepuse de diminea\[. Cântau p[s[rile de te sl[veau. L[custele zbârnâiau =i tot a bine =i-a duios spuneau =i ele. Florile]\i luau ochii =i te-adormeau cu mirosul.

Sult[nica c[ta alinare, =i,]n de=ert, alinare nu g[sea. Toate o munceau s-o r[puie. C[de-o supunea fr[mântarea, de-o muia

dorul =i sângele de-i n[v[lea]n colcote la cap, se trântea cu fa\a la p[mânt =i s[ruta florile, pân[ce o piroteal[pl[cut[o f[cea nici s-adoarm[, nici de=teapt[s[fie.

+i sim\ea]n ast[zi de pribegie o nedormire, c[suia c[tre culmea dealului, f[r[s[-i pese de ciulinii =i rugii ce-i t[iau picioarele ca un her[str[u. Plaiul, cu podoaba lui, o ame\ea]ntr-un vârtej de]ntristare.

Când ajunse]n vârf, p[mântul i se]nvârti sub t[lpi; mintea i se cl[tin[de spaima ce te cuprinde când te pr[bu=e=ti]ntr-o vultoare... La umbra unui p[ducel, Dr[gan sta pe-un buture de stejar.

Dr[gan arunc[ghioaga cu care b[tea p[i=ul, r[sturn[o tivg[cu lapte b[tut =i strig[ca scos din fire: “Sult[nico, m[pr[p[de=ti!”

Cum, ce fel, de ce... se trezir[strângându-se]n bra\e, c[bra\ele le curma trupul.

Din acest ceas se]ntâlneau pe ascuns de lume.

Sult[nica bolea. Nu adormea decât despre ziu[. Vise urâte]i tulburau odihna.

VIII

+i-acum,]n noaptea de Sf`ntul Nicolae, era vorba s[se vad[.

Mama Stanca dormea.

Sult[nica sufl[ ]n v[pai\[=i c[zu la icoane. Galben[ca turta de cear[, d[s[se roage, =i nu poate s[-=i adune gândurile risipite. O sudoare rece]i brobon[fruntea. }=i acoperi fa\a cu amândou[mâinile. Socotise c[icoanele s-au cl[tinat, voind s[se]ntoarc[de la dânsa.

}ncet-]ncet, ca o stafie, se târ] pân[la gura sobei. La lumina focului parc[murise =i]nviase.

“}n=el pe mama, necinstesc curatele sale b[trâne\i,]n=el cele sfinte!”

De-odat[, lumina ochilor]i sc[p[r[. Gura sobei se l[rge=te, buzele-i de p[mânt se ro=esc, rânjesc, se]ntind ca un gâtlej de

balaur; fl[c[rile sunt limbi de foc ce se r[sucesc =i se desfac; duduitul dinl[untru se porne=te ca un potop de jale.

Sult[nichii, privind la vâlv[t[ile din sob[, i se p[ruse c-a v[zut gura =i muncile Iadului.

Speriat[, se repezi din nou la icoane =i d[du-n genunchi. Se rug[, morm[i: "}mp[rate ceresc, mângâitorule..." }ndurarea se cobor] pe chipul ei. Vedeniile o p[r[sir[. Fa\a i se lumin[=i c[zu cu fruntea la p[mânt.

+i de ce mila de sus s[n-o ajute? Nu s-a grijit la Pa=te =i la Cr[ciun? Cine, ca dânsa, a mai atins Sfântul Potir cu atâta evlavie? +i dac[dragostea curat[e p[cat neiertat, cum de atâtea fete mari fug cu fl[c[ii, =i unele neveste se dau afund cu târgove\ii, =i tot bine, tot vesele, tot zile albe duc?

Ispita ei e mai afar[din cale? Un s[rutat o arde trei zile =i fiece b[l[rie o amenin\[s-o dea de gol satului.

Dup[ce vede pe Dr[gan, ve=mintele o doboar[ca ni=te piei de plumb. }ndat[ce scap[din bra\ele lui, e ceva care o]ncinge =i-i zdrobe=te oasele. N-o s[-i mai vie minte la cap. De-ar fi de \â\[, =i tot n-ar fi a=a de proast[=i de capie. Vezi bine... nu se poate... Ce e de la ea nu e... nu e dup[cum vrea, ci dup[cum]i e scris s[vrea... Cine ne-a dat inima s[nu ne fi]nfipt dorul =i dragostea]n ea...

Sult[nica strânse pumnii de-i trosnir[de=tele.

}n u=a tinzii se auzi cioc[nind]nceti=or.

Sult[nica abia-=i st[pâni r[suflarea. }=i netezi p[rul. }=i a=ez[fusta]naintea icoanelor. Vru s[mearg[=i se cl[tin[. }i amor\ise un picior. Apoi ie=i]n vârful degetelor, aruncând o c[ut[tur[speriat[. Tr[sese z[vorul prea repede.

Mama Stanca doarme]nvârtindu-se =i pe-o parte, =i pe alta. Chipul ei, zbârcit, uscat =i luminat de candel[, parc-ar fi chip de moa=te. Viseaz[... Ar voi s[scape de vro primejdie... Se-ntunec[...

IX

Se crap[de ziu[. O f`=ie de lumin[, ca un brâu de argint, se]ntinde spre soare-r[sare. Codrii fumurii parc[plutesc]n dep[rtare =i ogr[zile sunt albe de z[pad[.

Sult[nica gâfâie, sco\ând, pe gur[=i pe nas, aburi gro=i ce-i c[run\esc p[rul =i genele. Picioarele i se scufund[pân[la glezne. Nasul ei e ro=u-vân[t. Lacrimile i-au]nghe\at pe obraz. Se luminea[. Ea vrea s[mearg[mai iute =i cade. Se scoal[repede =i iar[=i cade.

Speriat[, prive=te]n toate p[r\ile. Se t[iase]n ghea\[. Câteva pic[turi de sânge c[zur[pe z[pada alb[.

Un vânt u=or scutur[, din ramurile pomilor, o puzderie de ninsoare.

Sult[nica apuc[o pârtie acoperit[cu z[pad[m[runt[, ce sare ca praful sub pa=ii ei pripi\i. }n dreptul morarului, pune capu-n p[mânt, furi=ând o uit[tur[numai cu coada ochilor.

Un mârâit de câine o face s[tresar[=-un \ip[t de gâscan i-arunc[inima din loc. }=i]ncordeaz[puterile =i-o rupe la fug[. Case, plute b[trâne, troiene cât dealurile, ogr[zi de pruni, toate fug =i s-afund[ ]n urma ei. }ntr-o clip[trece podul de peste Râul Doamnei. Nu s-ar mai uita]napoi s-o poleie=ti cu aur.

A ajuns acas[. L[bu=, câinele cur\ii, cu p[r ca de lup,]ncepe a l[tra =i-a se gudura pe lâng[dânsa.

Sult[nica pune mâna pe clan\[, dar nu]ndr[zne=te nici s[deschid[, nici s-o trag[ ]napoi, ars[de ger.

Pielea degetelor i se prinse de clan\[.

— O n[luc[, mam[, a sfântului Nicolae m-a f[cut s[alerg, s[cad, \in`ndu-m[ ]ntruna dup[acel mo= cu barba alb[,]n sfintele od[jdii...

B[trâna, cu frica Domnului]n sân, crezu. Se sperie v[zându-=i fata sângerat[. }i leg[mâna]n cârpe curate. Nu =tia ce s[mai fac[ca s-o opreasc[din plâns.

Atât odor mai are Stanca. Atâta n[dejde. }n fa\a ei vede pe Kivu, vede bel=ugul de-odinioar[, zilele senine]n nop\ile petrecute pe prisp[afar[. }n fa\a ei vede c[minu-i cum era când era. O durere de-a Sult[nichii]i curm[via\a ce abia se mai \ine]ntr-o a\[. Un dor, o]nduio=are, când se zugr[ve=te]n chipul fetei, face pe b[trân[, de=i ve=tejit[=i uscat[ca o frunz[de brumar, s[-=i]nvieze]n adâncul ei ceea ce a sim\it când a dat ochii cu Kivu pentru]ntâia=i dat[.

De-ar fi dup[gândul ei, Sult[nica, “pl[pând[=i frumoas[ca o cucoan[”, ar trebui s[fie =i mai =i decât nevasta arenda=ului. I-ar da cale=ti cu telegari, po=talioane cu opt cai bidivii =i câte-n lun[=i-n soare. Da’ s-ar robi turcilor, numai s-o =tie bine. +i când se gânde=te c[nu poate nici pe sfert de sfert din ce ar dori,]i vine s[se dea cu capul de pere\i, s[intre]n p[mânt de vie.

— Odorul mamei, odorul mamei!]ngân[mama Stanca, leg[nând capul fetei pe pieptul ei m[luros =i mort.

Sult[nica sughi\[. Pe umerii obrajilor]i joac[=i se schimb[dou[pete ca ni=te nisfele de rumeneal[. Privirile-i ascu\ite, sc[pate din umezeala ochilor, trec prin geamuri =i se]neac[ ]n zarea zilei. Gura-i pare mai mare ca de obicei, mai r[sfrânt[. Buzele, aprinse, le simte calde de s[rut[ri. Sfârcurile urechilor]i ard. P[rul e mototolit sub marama ce cade pe spate. Rochia, sucit[pe trup. N[ji\ele opincilor, dezlegate. Se pip[ie. }=i]ncheie c[ma=a la gât. Clipe=te zorit. +-ascunde ochii]n um[rul osos al mamei Stanchii.

Dac[ar putea s[se arunce la picioarele m[-sei! S[-i s[rute t[lpile =i s[m[rturiseasc[tot...! Dac[s-ar arunca]n râu...? Dac-ar lua lumea]n cap =i =i-ar pierde de urm[...?

— Odorul mamei, odorul mamei!]ngân[mama Stanca, leg[nând capul fetei pe pieptul ei m[luros =i mort.

Pe Sult[nica o t[ie aceast[mângâiere curat[. S[ri din bra\ele m[-sei =i se-arunc[ ]n pat, cu fa\a]ntr-o pern[, cuprins[de-o jale cu lacrimi care ard pe unde pic[.

X

Dr[gan C[prarul câ=tigase r[m[=agul cu Ion al Ciau=ului c[va veni de hac Sult[nic[i. Un junc mai mult =i fala fl[c[ilor. Cum o s[-=i r[suceasc[musta\a de grozav printre tineret! O s[calce din pod. Cât[-i curtea hanului de mare, ca pe-o beizadea n-o s[-l mai]ncap[locul! Leicu\ei i-a f[cut r[va=de drum. B[rba\i sunt =i pentru ale s[race. Fiecare cu norocul ei. Dac[i-a pl[cut, a vrut. +i ce, nu e tot ea? Multe a v[zut, multe a prefirat el prin [l Bucure=ti! Doar[n-a t[iat câinilor frunz[! Sporov[ia, la cazarm[, Nego\oi, vistavoiul, =i de cucoana dlui maior. C[n-o s[cad[el, C[prarul,]n patarama dlui sublocotenent. Doamne, ce b[taie, i-a tras \iitoarea! A doua zi, la “revizie”, era cu ochii ca fundul c[ld[rii.

Olio-lio! greu i-a fost lui s[fac[ce-a f[cut, c[de-aci]ncolo merge g[itan. Pentru o cotoroan\[=i-o pitpalac[, un pumn, =i le-a luat mirul!...

XI

Mitrana T[lug[a Tu\uenilor are =ez[toare, nu glum[! Dou[lumân[ri de seu ard pe-o mas[rotund[cu trei picioare. Nu e nici un fl[c[u. Altfel, nu e chip s[ai la =ez[toare nici pe fata popii, nici pe fata primarului.

Fiece nevast[tineric[, fiece fat[mare =i-a f[cut poala mald[r de fuioare. Da’ mai]ncurc[lumea câteva feti=cane ce nu s-au prins]n hor[=i li se scurg ochii s[fie =i ele printre cele mari.

Fusele zbârn`ie alene]ntr-un râs cu hohote. Un pisoi, cu cercei ro=ii, cu ochii ca dou[scântei, sare de la un fus la altul =i parc[le cânt[re=te]n labele lui neastâmp[rate. Doi copila=i, cu chica ciuf, a=teapt[s[scoat[daica Mitrana cartofii din spuz[=i dovleacul din c[ldare. +i se tot =terg la nas când le vin aburi dulci cu miros de godin[.

— A=a, soro, zise Ciau=anca, a]nceput s[cârcâie fata Kivului. Vezi unde au dus-o gândurile, c-o s-o ia Dr[gan... E]mpeli\at C[prarul, nu-i dai de fund. Cu r[m[=agul i-a p[pat neichii juncul cel mai gras.

— Iat[colo, strig[Mitrana, de umplu casa, fiece pas[re m[iastr[ ]=i g[se=te vân[torul. M[car de =i-ar cl[di cuibul]n clopotni\[ori sub strea=ina prim[riei, tot o s[cânte, c[nu se poate:

Dar un ho\ de vân[tor
Smulse trei fire de p[r,
Le f[cu un l[\i=or
+i mi-l puse de picior.

— De, dad[Mitran[, gr[i Marica, fata primarului, dând ghies fetei popii, cic[=i vân[torul]i zice m[iestrei:

Cânt[-\i, puic[, cântecul
C[mi-e drag ca sufletul.

Toat[pas[rea pe glasul ei piere. D-ta spui una, eu alta, cum o taie capul pe fiecare...

Marica e un boboc de fat[. Cam pu\intic[, dar ce s[-i faci, când omul e nurliu, duce ziua dup[el. Marica, de râde, \i-arat[dou[=irule\e de m[rg[ritar. E prelung[la chip, codalb[, cu ochii viorii, =i se strecoar[printre surate ca un prichindel. +i gluma cu glum[bate =i spune basmele =i snoavele b[trâne=ti cu atâta limbu\ie, c[parc-ar citi pe slove.

Mitrana sim\i cuvintele Marichii ca =i cum o piersicase cu urzici. Tu=i, cânt[ceva pe nas, apoi se duse s[ia aminte de mezelic, cum se cuvenea dup[bunele datini.

Safta lui nea Ghi\[aduse iar vorba:

— O s[se duc[vestea ca de pop[tuns. Ce mai cinste =i pe Sult[nica! Obraz smerit, suflet ascuns...

Nu sfâr=i cuvântul, =i Catrina Pârvuleasa =opti la urechea Mirei, mai la o parte de celelalte:

— Uite, soro, ce \i-e cu omul! Auzi colo la Safta... +i ea are un copil ce se face m[ricel. {st copil l-a n[scut patru luni]n urma m[riti=ului cu nea Ghi\[.]n curând o s[aib[doi, =i, de, se cam zic multe... Altfel, nea Ghi\[e omul lui Dumnezeu, ce-are el cu gura lumii?... Pân[nu vede, nu crede... Dac[o crede =-atunci...

— +i eu, lele Saft[, gr[i Ilinca Ciupita, =i eu dam cu gândul c[Sult[nica n-o s[sfâr=easc[cu bine. Acum s[-=i mute gândul la mo=i [i verzi c[nimeni n-o s-o ridice din gunoi. Mai bine s[-=i lege o piatr[de moar[de gât =i s[se-arunce]n râu decât s[-=i târasc[zilele]nc[rcate de a=a p[cat...

— Nu spun eu, Mir[, =opti iar Pârvuleasa, pe când celelalte dau prin ciur =i prin dârmon pe Sult[nica, nu-\i spun eu c[naiba când n-are de ce râde face pe ho\ judec[tor...

— Ai gur[de aur, surat[Catrin[, r[spunse]ncet Mira. Auzi d-ta cum sporov[ie=te Ilinca Ciupita, =i ea a]mb[trânit fat[mare. Se d[ea pe lâng[mul\i, =i mul\i se dau pe lâng[ea, c-ar avea bune p[r[lu\e. Da' ce face, ce drege, c[n-are lipici. Când merge, s[zici curat c-ar fi un butuc cu picioare.]ncai când râde, sparge \iple.

Pân[au]nceput, atât le-au fost mult, c-apoi c[deau claie peste gr[mad[ponoase, cârtiri, zavistii,]nv[lm[=ite]ntr-un hohot gras =i spart.

— O s[-i semene C[prarului.

— De-o fi fat[, o s-alerge d-a-ncâtelea pe la soare-r[sare pân-o vedea pe dracu la soare-apune.

— Frumoas[zestre d[ruie=te sfântul Niculae!

— Zestre cu mâini =i cu picioare.

— Ei, ei, guri rele, =i voi a\i ame\it]n bra\ele fl[c[ilor! Zice\i mai bine Doamne fere=te...

— O s[v[plac[...

— Da' nu ca Sult[nichii...

— Pentru c[inima cere, nu-=i pune fata poalele]n cap.

— Vijelia le ridic[.

— Nu se]ngroa=[gluma... dac[nu \i le ridici singuric[, fetica mea.

+i \ipete, =i râs, =i fr[mântare.

Fusele dormeau somnul m[tu=ii. Fetele fierbeau de un neastâmp[r cald =i puternic. Sudoarea curgea]n cârâie pe obrajii lor gra=i =i aprin=i. Unele-=i sumeser[mânecile chen[ruite]n stacojiu =i azvârlir[coadele pe spetele largi. Altele-=i desf[cur[sânul pietros, care \ipa sub c[m[=ile]ntinse.

Soba dogorea.

Feti=canele jinduiau farmecul fetelor mari. Nu]ndr[zneau, cu tot z[duful, s[s-arate]n bun[voie: abia aveau ca dou[mere cre\e=ti.

Zbenguiala ridica casa-n sus, iar Mitrana, ro=ie ca coaja de rac, sosi cu dovleacul]ntr-o tav[, spart]n buc[\i mari =i galbene. Aburii, gro=i =i dulcegi, se]ncol[cea din tav[pân[la grinzi. Lelea Safta, l[sându-i gura ap[, arunc[marama pe spate =i, de veselie,]ncepu s[cânte c-un glas prelung:

— Pentr-un m[r de fat[mare
Naiba alearg[c[lare,
Pentr-o mur[=o r[sur[
De trei ori se =terg la gur[,
+i r[za=i cu r[z[=e,
+i ciocoi cu c[ft[nie...

XII

Sult[nica nu mai b[ga nimic]n gur[. Se topea pe picioare. }ng[lbenise, se uscase ca iasca =i-i scoteai vorba cu cle=tele. Ochii ei, dr[g[la=i odinioar[,]n fiece diminea\[erau ro=ii. Noaptea, cum sim\ea pe mama Stanca]n=elat[de somn, plângea n[bu=it pân[ce pleoapele]i zgâriau luminile.

Unde o apucau gândurile, acolo r[mânea, f[r[a clipi, cu mâinile]n\epenite ca ni=te be\e. +i dup[ce se]ntuneca, pe buzele

ei, cr[pate =i acoperite cu pieli\e pârlite, trecea câte un surâs trist =i plin de am[r[ciune.

Nu mai =tia de lume, nici de rug[ciunea obi=nuit[. Se mi=ca ca o vârtelni\[, f[r[s[=tie, f[r[s[vrea. Când umbla, aluneca u=or, ca umbra ce]nso\e=te pa=i omului.

A=a se v[d,]n codrii mu=celelor, mesteac[ni b[l[i, cu frunzi=ul m[runt prin care tremur[cerul vioriu, =i de-odat[, ca ar=i de var la r[d[cin[, se scutur[de frunze, se cojesc de teaca lustruit[, se-ncovoaie, se usuc[=i pier pe nesim\ite.

Sult[nica, de n-ar piept[na-o m[-sa, nu s-ar mai piept[na. +i când mama Stanca]i desf[=ur[valurile de p[r, negru =i des, pieptenele]i scap[din mân[ca la o ciolac[, gâtul nu-i mai \ine capul f[r[pic de carne =i, cu un glas ce abia se aude,]i zice: “Spune maichii focul t[u”...

Ce nu f[cuse b[trâna?... Colindase, pe furi=, prin satele dimprejur dup[me=tere =i c[rtur[rese. Unei \ig[nci dase trâmb[de nou[c[m[=i pentru ghicirea soartei pe stele, pe bobi =i pe furtuni... Dar nici liturghiile, nici descântecele, nici vr[jile nu-i sc[pa copila de ve=tejire.

Din zvon aflase c[ai sc[pa ce \i-e drag dac[te-ai da]n munca lelelor. Nu c-a crezut, dar a]ncercat.

}ntr-o noapte de mar\i, z[rind un cearc[n]n jurul lunii, s-a strecurat ca o n[luc[pân[la biseric[. Apoi s-a]ntors sub strea=ina casei. +i =i-a pres[rat]n cre=tet p[mânt din trei morminte. A ad[stat toat[noaptea, dar lelele n-au venit. }n alt[zi a]n=irat toate rug[ciunile, de la mo=i, de la str[mo=i, pân[a c[zut jos de ame\eal[.

Trecu Na=terea Domnului cu s[rb[torile mari, trecu câ=legiul =i cei patruzeci =i patru de mucenici. Vremea d[du]n cald. Prim[vara mugur[=i]ncol\i podoaba plaiului. +i nici-o]mbunare l-alde mama Stanca.

}n diminea\a Floriilor, b[trâna plec[la biseric[, mânat[spre loca=ul mântuirii de-o f[râm[de n[dejde. Se dete cu inima toat[cânt[rilor =i evangheliei. La ie=ire, câteva muieri din sat f[cur[

roat[ ]n jurul ei =i]ncepu vorba despre cele spuse]n Duminica Floriilor.

Soarele =i un vântule\ zbiceau v[ile. Copii descul\i goneau veseli,]ncin=i cu ramuri de salcie slujit[de mo=popa. B[trânele, p[=ia-p[=ia, \ineau drumul casei, mestecând anafura sfin\it[.

Via\a se de=tepta. Mugurii cr[pau. Vr[biile, stoluri pe moliftul din fa\a bisericii, ciripeau cearta lor obi=nuit[. +i zori\i la trai de aerul c[ldicel, coco=i s-auzeau cântând s[-=i rup[beregata.

Mu=celele, acoperite de-o pojghi\[verzurie, abureau un fum ce se-n[l\a alene, cl[tinat de adiere.

— Jupâneas[Stanc[, gr[i T[lugianca a mare — ner[bd[toare de-a sfâr=i cu cele sfinte — se vorbe=te prin sat c[Sult[nica merge r[u cu s[n[tatea. Bat-o norocul de fat[, prea e inimoas[! Iac[, n-are cuvânt s[se pr[p[deasc[. E tân[r[, cur[\ic[, harnic[, ce mai vrea? Pentr-o dragoste nu-=i r[pune cineva capul. Ce s[-i mai faci? C[d-ta =tii, nu e ea pentru]ntâia oar[. S-a]ncrezut pe mân[rea, da'=i lui Dr[gan n-o s[-i mearg[strun[. Azi pâng[re=te pe una, mâine p-alta, pân[=-o g[si st[pânul.

Mama Stanca, apucat[ca de alte alea, f[r[s[deschid[gura, o rupse la picior, aruncând mirul sfânt]n noroi.

— Pref[c[torii de vulpe b[trân[,]ngân[Voiculeasa, plec[ca o vijelie, parc[n-ar fi =tiut de patarama Sult[nichii. |and[ra nu sare departe de bu=tean. A=a a]ncurcat =i ea]n tinere\e pe Kivu, numai c[fetei nu i-a fost de-a bun[.

Mama Stanca intr[ ]n cas[, trântind u=a de perete. Chipul ei era ca mustul de bozii. Auzul]i vâj`ia ca scocul morii. La]ncheietura f[lcilor sim\ea dou[ghiulele de plumb. Capul]i era greu. Picioarele-i]nghe\aser[pân[la glezne... +i,]nvârtind ochii]n cap, arunc[un fulger de privire asupra Sult[nichii...

— Ai pierdut tot... ai pierdut cinstea casei! Atât ne mai r[m[sese! strig[Kivuleasa, =i c[zu mototol la p[mânt, bolborosind =i zvâcnind din picioare.

Sult[nica]ncepu s[\ipe. Se plec[asupra m[-sei, ce]n de=ert

se-ncerca a mai vorbi. B[trâna o apuc[de gât. “Tot... tot... tot!” mai izbuti s[zic[... =o s[rut[cu focul cel din urm[...

Satul]ntreg]i trecea pe dinaintea ochilor ei orbi =i-o ar[ta cu degetul. }n urechile-i surde auzi strigându-i: “Unde \i-e fala?... Credeai c-o s[\ie cât lumea bel=ugul f[r[c[p[t`i?... N-a fost curat[starea d-odinioar[... S[r[cia te-a pedepsit o jum[tate de via\[=i necinstea te cotrope=te la moarte”.

XIII

La trei duminici dup[Sân-Petru, soarele poleia lumea]n aur cald =i tremur[tor. Z[pu=eala,]n loc de-a da lenei vie\uitoarele, le zorea, le fierbea]ntr-o mi=care vesel[de s[rb[toare. Bel=ugul]mpr[=tia cheful pretutindenea.

Porumbi=tile prim[v[ratice erau o podoab[. Iarba se strecura =i pe potecile b[t[torite. Ogr[zile de pruni =i meri se]ndoiau sub greutatea pometului. Vrejurile de dovleci se]ncol[ciser[unul peste altul, acoperind gardurile cu foi \epoase =i mai late ca foile de lipan. Era un an cât cinci. S[turase orice râvn[. C[din vreme veche nu se pomenise atâta prisos de bucate. Ai fi zis c[fiece bob se]nsutise.

}n fa\a Hanului Ro=u se]ncinsese o hor[stra=nic[, de s[reau scântei de sub c[lcâie. }n vârtejul jocului, salbele de galbene]mp[r[te=ti =i icosari turce=ti zorn[iau la gâtul celor avute. Vâlnecele, cu fluturi sclipitori, zburau când la dreapta, când la stânga. Suratele,]mpodobite cu flori-domne=ti, râdeau izbind p[mântul dup[hih[itul fl[c[ilor pleto=i, rumeni de z[duf =i de sânurile durdulii. Se ml[diau rotund trupurile, dârdâind pe picoarele lor sprintene, parc[naiba gâdila ast[tinerime plin[de foc, =i-o arunca]n sus ca pe-o minge.

Trei \igani — dou[cobze =o l[ut[— tr[geau “m[run\ica craiului”,]n=irând, din când]n când, chiote]ntocmite din senin. L[utarul se pr[p[dea cu firea, trântind capul =i pe-un um[r, =i pe

celalt, mai ales când z[rea ulcica, plin[pân[-n buze cu vin ro=u, sub\ire =i]nspumat.

Fruntea horei era Dr[gan C[prarul. Cu mijlocul]ncol[cit]n bete, c-un mald[r de ciucuri pe =oldul drept, cu p[l[ria pe ceaf[, =i-ascundea mândria sub ni=te spr`ncene]mbinate. Se sim\ea]n lauda lumii. Se r[sf[\a]n atâtea priviri dr[g[stoase.

Femeile]n vârst[nu se mai s[turau privindu-=i mândre\ele,]ndrugând mai una, mai alta, s[le treac[vremea, lipite p[mântului.

— Numai biata Stanca se stinse a=a cum cu gândul n-ai fi gândit... =opti mor[reasa. Odinioar[, când sosea]n toiul horei, amu\ea zarva...

— Doamne fere=te, gr[i moa=a Safta, cu Sult[nica l[sat[pe drumuri, n-a avut parte nici de parastasul de trei zile... +i pe deasupra mai va parastase la nou[zile, la trei =i =ase s[pt[mâni; la trei, la =ase, la nou[luni: la anu, la anu =i jum[tate, la doi ani, apoi la doi ani =i patru luni. Cine s[i le fac[? Astea-s capetele cre=tine=ti pentru mântuirea sufletului. +i cine poate, la =apte ani, scoate oasele din sânul p[mântului pentru sfânta molift[. Dup[=apte ani omul e curat, c[e \[rân[. +i \[râna cu oasele binecuvântate se vor]ntrupa]n ziua de apoi, mai curate ca lacrima,]n fa\a tronului de lumin[ve=nic[.

— Iat[la Dr[gan, zise mor[reasa, ce pro\[pit e! Da, =i joac[, bat[-l pustia, parc-ar trage tighel! O s[ne nunteasc[satul cu fata primarului. Da' nu ca z[rp[laticul de fi-meu:]n loc s[puie =i el ochii pe vruna, de-o vreme]ncoace umbl[craun. S[rb[torile, când]l cau\i, cu hârzobul]n mân[. Pe cine i-o fi c[=unat nu =tiu, c[nu spune s[-l tai...

— Las[, cuscr[, gr[i Dumitra, femeie de cinci copii, cu ochii c[prui, ce-i juca la fiece cuvânt. {sta s[-\i fie necazul [l mare, c[n-ai mai vedea fir alb...

Brâul r[p[ia pe-ntrecute, c[fl[c[ii ceruser[ceva b[rb[tesc. Pu\ine fete-l]nvârteau, da-l]nvârteau s[se duc[pomena.

XIV

Pe pieptul mu=celului dintre Domne=ti =i Berivoie=ti, Sult[nica suia, mânând o vac[b[laie c-un vi\el, ce se da pe furi=la uger =i sc[pa,]n mers, \â\a rumen[=i asudat[de lapte. Miercana mugea,]ntorcând capul cu ni=te ochi negri, blânzi =i geno=i. B[trânul L[bu=]=i urma st[pâna cu credin\[.

Sult[nica, afundat[pân[la brâu]n fânea\[, mergea privind neclintit]n dep[rtare. Slab[, galben[, cu pielea de pe fa\[a=a de sub\ire c[-i num[rai vinele alb[strui urzite]n curmezi=ul tâmplelor. Ochii ei, mari din fire, p[reau mai prelungi decât spr`ncenele =i nu spuneau nici dragoste, nici ur[, uitându-se, f[r[pic de credin\[, la cerul]ntins ca un z[branic nep[s[tor =i vioriu.

P[r[sind vatra p[rinteasc[, pustie de farmecele de odinioar[, tot i se]nf[\i=a ca o minciun[de=art[. Luase lumea]n cap, c[utând drumul muntelui Pop[u, unde tat[l s[u]=i \inuse la p[=une turmele de oi =i cirezile de vite mari.

Voia s[-=i piard[urma =i s[-=i adoarm[inima ostenit[.

Fânul, de leandr[, de m[rg[rint[, de trifoi cu vl[stare]nvoalte, de m[z[riche vârtojit[, se mi=ca]n valuri u=oare, ca o pânz[ ]mbrebenat[cu flori. Scânteioarele se ridicau cu vârful ro=u. Dr[gaica stufoas[r[spândea, pripit[de soare, un miros ca floarea de tei. Lumân[relele, drepte =i b[\oase,]ntreceau fânul =i stau de streaje, din pas]n pas, cu flori galbene =i b[tute pe-acela=i picior.

Arii de fe\e s[ ]mpreunau]n toat[ ]ntinderea plaiului, desf[=urat]n colnice =i v[i,]nchis,]n dep[rtare, de]n[l\imi]ncovoiate ca ni=te brâie verzi.

Peste toat[aceast[mândre\e plutea câte un vultur, alunecând]n largi rotocoale pe aripile]ntinse ale c[ror sfârcuri abia se mi=cau din vreme]n vreme.

Sult[nica ajunse]n vârful mu=celului... Privi lung la turla bisericii din sat... +i pieri la vale,]necat[ ]n fânea\a ce cobora...

Miercana mugi, =i mugetul ei se pierdu, ca un glas de jale,]n adâncimea v[ilor.

+UER

La r[sp`ntia c[ilor singuratice, unde c[l[torul e minune =i glasul omului poveste, o colib[, dus[ pe jum[tate ]n p[m`nt, st[locului neclintit[.

St[p`nul lumii e v`ntul, =i arunc[, ca]n b[t[tur[la el, cl[i de nori posomor`\i peste ]ntinsul cerului. Frunzele uscate scot sunete seci =i, repezite ]n dep[rt[ri, se pierd spre roata p[m`ntului.

Noaptea]nv[luie tot ca]ntr-o tr`mb[ de ]ntuneric. Prin cr[p[turile u=ii lic[resc f`=ii de lumin[, ce se mi=c[, ca =i c`nd s-ar \ese, schimb`ndu-se]ntre ele.

}nainte vreme,]n a=a loc =i-a=ezau pragul cei care, birui\i de dorul libert[\ii, fugeau de mincinosul trai al iob[giei. N-aveau nici plug, nici boi, nici sap[. P[m`ntul]n\elenea nespart. Dar parc[se s[turau cu bucuria de-a se mi=ca]ncotro i-or duce picioarele =i cu goana ce d[deau]n huzmetarii vitregi.

A=a sta,]n limpezimea c`mpiilor, coliba haiducului cu poturi ceadirii, cu =erparul verde, smead la fa\[, cu musta\a rar[=i cu ochii ca solzul de crap.

+uer a\ine,]n plaiuri dep[rtate, poteca arn[u\ilor cu fes ro=u =i cu iatagan adus.

C`nd f[cu crucea, d`nd drumul murgului, Kira]i strig[, \intindu-l pe cale:

— Las[murgului tot zborul, +uere, =i s[-mi]ntreci v`ntul de miaz[noapte, v`nt f[r[noroc, de sufl[ ]ncotro te duci.

Kira =i-a=teapt[voinicul din haiducie. }n coarne de cerb at`rn[ carabine cu guri largi =i pistoale cu pl[sele de argint =i de sidef. V[pai\a, cu fe=til[ de c`l\i r[suci\i, tremur[ ]n colib[o lumin[galben[=i trist[. Flac[ra ei slab[joac[, ca =i c`nd ar voi s[scape din fe=til[, =i arunc[umbra Kirei, de pe perete, sus, pe grinzi.

Fusul Kirei zboar[ ]n lungul firului, ca la doi co\i de degete, =i suge de sub p[m`nzalc[caierul pl[van. Pe genunchii ei doarme

somn dulce Niculina, o puiandr[s[lbatic[, pe care +uer o poart[ ]n br`u =o schimb[ pe umeri. C`nd a zis “mam[”, +uer a iertat un ciocoi, c`nd a zis “tat[“, a trimis dou[zbur[turi de icosar, una]n frunte de urs, cealalt[ ]n frunte de idicliu.

Mul\i ani Kira a str[=nicit plaiurile cu alesul ei. Pletele-i, dese =i negre corb, se]ndoaie din cre=tetul frun\ii p`n[ la umerii obrajilor. Ochii ei poruncesc c`nd nu dezmiard[.

C`nt[, muindu-=i pripit degetele cu care trage l`n[din caier. Niculina tresare; casc[ochii rotunzi =i alb[strii ca o m[rgea; scutur[pe spate coama p[rului ca spicul =i, ag[\`ndu-se de s`nul pietros al m[-sei,]i zice:

— Tu, b`c[, ai dou[fuioare, unul colea, unul colo, unul]n furc[, unul pe grinzi, [la e negru, =[sta b[lan.

Kira, z`mbind, r[spunde:

— {l de sus e umbra, mam[; din a=a caier trag ursitorile firul vie\ilor de nimic.

— +i de se rupe firul t[u, fusul cu tort cade; dar de s-ar rupe firul de umbr[, cade =i fusul de pe grinzi?

+i v[z`nd pe m[-sa dus[ pe g`nduri, se v`r] sub o blan[ de urs =i adormi cu m`na aninat[de cercule\ele Kirei.

Ploaia]ncepe cu boabe mari c`t oul de graur; v`ntul gone=te n[uc =i se umfl[cu un vuiet ce se ridic[necontenit. O clip[, coliba se lumin[pe ferestruia podului. Un fulger c`t un balaur se zv`rcoli]n norii gro=i =i negri ca zgura. Noaptea]=i]nchise iar[=i]ntunericul. O uruitur[se pierdu]n dep[rtare.

Kira]=i f[cu cruce; fusul]i sc[p[din m`n[; de greutatea tortului rupse firul, c[zu jos =i se ]nv`rti]n jurul m[ciuliei. Niculina tres[ri. Kira o s[rut[ ]n cre=tetul capului, se pip[i =i oft[ap[sat. Sim\ise mi=c`ndu-se ]n p`ntecele ei o nou[via\[...

Niculina]ntreb[:

— Unde e fusul din perete? unde e fusul de pe grinzi?

Kira arunc[furca, se scul[de pe p[tura sur[=i, dreapt[=i nemi=cat[, ca o stan[de piatr[, zise pe g`nduri:

— Cum mi se b[tu inima... =i nu =tiu pentru cine. Nu-i b[nuiesc nici partea, nici chipul, nici soarta. Dar-ar Domnul, de-a fi b[iat, c`mpul lui s[ dea nou[ spice dintr-un bob, plugul lui s[ taie p`n' la izvoare, boii lui s[lase de-o =chioap[copita]n p[m`nt; s[ aib[ umbra tihnit[ =i cas[ la v[zul lumii; =i potera =i ciocoii s[ se duc[ cum se duc stolurile de l[custe, m`nate de v`nturi,]n pustii locuri.

Dar — cum nu se mai pomenise — cel din urm[fulger dezleg[ ]nceputul iernii. R[coarea se schimb[ ]n frig. Fulgii de z[pad[cad]mpestri\`nd ]ntunericul. V`ntul amor\i.

Niculina]ntreb[iar:

— Unde e fusul din perete? unde e fusul de pe grinzi?

Kira zise]ncet:

— Vai de mine! b[rbatul plec[pe v`nturi =i pruncul se vesti pe viscol!

}ntr-un t`rziu sufl[ ]n v[pai\[, ]=i ghemui copila la s`n =i adormi muncit[de vise =i de vedenii.

Diminea\a c`mpul e coliliu c`t se pierde ochiul]n zare. Cerul acoper[ca un coviltir de argint aria p[m`ntului.

U=a colibei se deschide. Kira,]ntr-o dulam[cu h[r=i de vulpi, se repede]nspre Cornul-Caprei =i prive=te neclintit[.

La o fug[de cal, acolo unde cerul se]mpreun[cu p[m`ntul, se z[re=te un v[lm[=ag de oameni care c[l[ri, care pe jos. Ei vin =i vin ]ncet. Vin prea ]ncetinel... Kira se cutremur[. Vin =i vin domol. Chipurile lor usc[\ive, cu must[\i r[sucite =i cu ochi de lup, se taie deslu=it ]n moina limpede a dimine\ii. Cel dint`i e Ursul, care las[pistolul]n obl`nc =i ucide cu pumnul. }n s[rici bl[noase, cu c[ciuli c`t c[ld[rile, ceilal\i merg cu privirea]n jos,

ca]ntr-un alai de jale. Tolopan, C[t[nu\[=i Deliu poart[pe umeri sarcin[, ce, de-ar fi mai mare dec`t p[m`ntul, nu i-ar strivi mai greu. Parc[num[r[pa=i, parc[dibuie locul]n mersul lor. S[duc[ei, pe patul de tufani, cerb tr`ntit din muchie de st`nc[, ori mistre\ dobor`t la jiri=tea p[durilor? Dar unde s[ fie mai-marele lor? De obicei, el venea ]n fruntea copiilor, juc`ndu-=i murgul, ce-=i mesteca zabalele]necate]n spume albe =i ro=ii.

— Unde e +uer? strig[Kira... =i pustiul se umplu de strig[tul ei dezn[d[jduit.

C`nd ceata haiducilor sosi ]n dreptul colibei =i puse ]ncetinel jos patul de tufani, Kira v[zu pe +uer ]nv[luit ]n bunde, v`n[t, cu gura]ncle=tat[, cu capul sf[r`mat, cu m`inile]ntinse de-a lungul trupului. +i se repezi la g`tul lui +uer ca o fiar[ care se azv`rle asupra pr[zii. }i cuprinse grumajii,]=i lipi fa\a de fa\a lui...

C`nd se ridic[, cu buzele ro=ii,]n mijlocul tuturor,]=i arunc[dulama =i strig[:

— De=teapt[-te, copil,]n m[runtaiele mele, c-a pierit viteazul codrilor! +i codrii vor fi mo=tenirea ta, c-ai mi=cat pe criv[\, pe fulgere =i viscol. Apoi,]nduio=at[, plec`ndu-se pe trupul mortului: Iart[-m[, +uere, c[blestemai =i soarta pruncului ce n-a sosit]nc[...

Haiducii m[surar[pe +uer c-o trestie]n lung =i]n lat. La c`\iva pa=i, s[par[ groapa cu cu\itele, sco\`nd bulg[rii cu pumnii.

Dup[ce-l cobor`r[ ]n loca=ul de ve=nicie, ]i ]nfipser[ la c[p[t`i dou[iatagane legate cu s`rm[, ]n semn de cruce. Semn de viteaz =i de cre=tin. +i cu to\ii, ]n jurul morm`ntului, se rugar[ ]n g`nd, ]nv`rtind c[ciulile]n m`inile lor cojite de soare =i de ger. Dar ]n aceste fe\e de r[=in[, dorul =i mila se sf[r`m[ca de ni=te lespezi de piatr[=i trec f[r[s[lase urme.

Kira]ngenunche;]=i acoperi fa\a cu marama ud[de lacrimi =i s[rut[morm`ntul, care]ncepuse a]nghe\a...

La r[sp`ntia c[ilor singuratice, unde c[l[torul e minune =i glasul omului poveste, ]n fa\a unei cruci de iatagane ruginite, st[ coliba +uerenilor, m`ndr[=i ridicat[de la p[m`nt ca la trei t[lpi de grind[. De z[vorul u=ii e priponit roibul, =i sufl[sperios pe n[ri

r[sfr`nte, =i bate cu copita iarba de sub picioare. }n colib[mama Kira se dezmiard[ ]ntre copiii s[i: o fat[mare =i un fl[c[u. Fata e b[laie; fl[c[ul e oache= =i larg]n spete. E +uer-copilul, c[petenie de haiduci, ce poart[fulgere]n priviri =i glasul lui te]nghea\[ca b[t[ile criv[\ului, c[ci a sosit pe v`nturi, pe fulgere =i viscol.

+-a str`ns gr[mezi de mahmudele ca j[raticul, zestre pentru sora sa, =aluri de |arigrad =i chihlimbare c`t oul de g[in[; iar zestre sie=i: carabine ferecate =i hangere de seraschier.

Acum,]n toiul verii, ar dori s[zboare la p`nd[, unde +uer-copilul, lu`nd din c[tare]n c[tare conacul ispr[vniciei,]=i uit[de tr`nd[via din r[sp`ntia c[ilor singuratice.

Din dep[rtare s-auzi]ncetinel un c`ntec prelung:

— La crucea de iatagane
De te-a=prinde, ca\aoane,
S[-\i dau foc la fustanele,
S[scape \ara de ele,
De lepr[=i de belele...

— Vin! zise +uer, s[rind de l`ng[mas[.

— Vin, f[tul meu, r[spunse Kira. Spune-mi mie, +uere, ce-\i lipse=te? Ce nu ai? C`nd [i l[sa focului via\a de haiducie, via\[ de azi p`n[m`ine?

— C`nd iataganele de fier de la c[p[t`iul tatei s-or preface]n iatagane de aur, c`nd din busuiocul de pe morm`ntul lui vor r[s[ri dafini =i naramzi, c`nd codrii or]nfrunzi iarna ca =i vara, vara ca =i iarna... atunci =i nici atunci...

FANTA-CELLA

Aici \ip[tul goelanzilor nu e, ca aiurea, ascu\it =i jalnic. La Miramare[1] cerul e albastru ca o bolt[de peruzea. Marea se]ndoaie]n cute de smarald, b[t`nd malurile golfului =i prelin-g`nd lic[ri=ul z[rii, arcuit din lagunele Vene\iei p`n[ ]n livezile Iliriei. +alupele, cu dou[ p`nze, alunec[, se]ntrec, ca lebedele c`nd ]=i ]ncondur[ aripile =i v`slesc ad`nc cu picioarele lor cenu=ii. +i nu e dor, nu e farmec =i c`ntec de dragoste pe care c[l[torul s[nu-l simt[izvor`nd de pretutindeni din p`nza ce linc[ie mo-latic =i din albia \[rmurilor cu gr[dini de chiparo=i =i portocali.

+i dac[n[vodul at`rn[ greu, pescarii ]ntind vesel de funii. Mu=chii lor de aram[ se umfl[; m`necile trosnesc; chipurile lor, torturate de opintire, se-nvioreaz[; iar c`nd apar din valuri mald[rele de pe=ti, care sar =i scutur[ din coad[, ]ncep cu to\ii s[ c`nte,]n mijlocul =uietului de peste ape, c`ntece mo=tenite de la str[mo=i lor.

“Eviva![2] col\ fericit al lumii, cu adieri =i calde, =i r[coroase. C`t vei fi bogat ]n pe=te =i aurit de soare, vom pluti ]n cop[ile noastre p`n[ ]n matca Adriei.”

“Apus norocos, ce mome=ti viet[\ile undelor =i le arunci]n ochiurile pl[=ilor late, v`nturile tale arar vin n[prasnice =i haine; norii se bolov[nesc =i se sparg pe loc; ploile repezi parc[ ]nceteaz[ ]nainte de-a]ncepe. Eviva!”

“Cerul nostru e ca un copil blajin, pl`nge ca s[ r`d[ ]ndat[cu l[crimile]n ochi.

Eviva! gr[din[fericit[a lumii!”

Pe \[rmul dinspre Molo, printre st`nci de var =i de cremene, pescarii se odihnesc, r`d =i mestec[tutun, scuip`nd cleios =i gal-

---

1 Castel zidit pe o st`nc[, pe malul M[rii Adriatice, la 6 km. de Triest.

2 Sa tr[ie=ti! (it.)

ben; cu p[l[rii de p`sl[ v`n[t[, pleo=ite]ntr-o parte; pantalonii sume=i p`n[ la \urloaie; c[m[=ile groase, desf[cute p`n[la umeri; piepturile lor cu p[r ro=cat, stufos =i cre\; ra=i, usca\i, cu toarte de argint]n urechi.

Co=urile de c[tin[stau]nc[rcate cu pe=te proasp[t. Femeile]i a=teapt[flutur`nd batistele pe ]n[l\imi. Copii cobor`nd]n c`rduri]i]ntreab[, din dep[rtare, dac[au prins raci, crabi =i stele de mare.

Dar pescarii au tainul lor de glume, c`ntece =i pove=ti. Tinerii spun ce furtuni au ]nvins, ce fete din Triest au ]nduplecat =i c`\i delfini au]ntrecut la]not. B[tr`nii povestesc cruzimea condotierilor =i c`te se mai zic de “St`nca s`ngelui”, de “Crucea c[pitanului Piombo” =i de “Umbra Lagunei”, care r[t[ce=te din miezul nop\ii p`n[se albe=te luceaf[rul dimine\ii ca un ban de argint.

Numai mo=Fanta st[t[cut, rezemat de-o lespede ocolit[cu meri=or. Barba =i pletele-i albe, \ur\urate de sarea m[rii, i-acoper[ochii =i fa\a uscat[=i scorojit[ca o piele de miel]ntins[la soare.

— Ai gur[=i cimpoi, f[s[r[sune dealul =i sm`rcurile m[rii...

— Aide, mo=Fanta, adu-\i aminte din tinere\e...

— Uit[dorul celor pierdu\i... tot se ascunde, nimic nu se pierde...

— +i ca destul vei t[cea lungit pe sc`nduri de molift, cu mirul pe frunte =i cu p[m`nt]n gur[.

— C`nt[-ne, c[ \i-or c`nta =i \ie greierii, =erpii =i broa=tele...

Mo=Fanta scutur[din cap =i amu\i gluma tovar[=ilor s[i.

— Ei! cimpoiul meu de cincizeci de ani a uitat s[r`d[, ca de-l umflu s[ ]ndruge Tarantella din Neapole, el pl`nge]ntruna, tovar[=trist al inimii mele.

Burduful cimpoiului se umfl[, ca o lighioaie ce]nviaz[, =i \iuitul lui, lung, mig[lit,]ng`nat p[rea ca o veste trist[din cap[tul apelor. Ochii lui mo=Fanta luminar[ ]n negura orbitelor. Fermecat de amintiri,]ncepu s[spuie:

“C`nd lumea nu era pustie =i soarele r[s[rea de dou[ori, f[r[s[apuie vreodat[, Fanta-Cella alerga zglobie pe cre=tetul golfu-

lui, m`n`nd caprele din iarba r[scoapt[a muchilor]n paji=tile grase de la umbra alb[struie a dafinilor. +i nu era l[m`ie mai galben[ =i mai parfumat[ ca p[rul ei despletit, nici cicoare mai albastr[ =i mai ]nvoalt[ ca ochii ei limpezi =i bl`nzi.

De adormea, caprele]i m`ng`iau obrajii =-o trezeau]n glasul p[s[rilor care se certau sub boltele de vi\[. Privirile i-alunecau pe poteca de argint tras[de soare peste velin\a m[rii mi=uit[de culori.

Petréle[1], albatrozii =i muetele[2], cu aripi ascu\ite, retezeau netezi=ul apelor, muindu-=i gu=a,]n goana v`natului. Ogr[zile de m[slini, pe pov`rni=ul golfului, ca ni=te petice de fum]mpr[=tiate pe-o p`nz[verde =i]nflorit[.

Atunci Cella, f[r[s[clipeasc[, dreapt[ca o f[clie, c`nta. Vorbele ei curgeau ca ni=te pic[turi de ap[ ce cad pe marmur[. Nu era =ir, nici ]n\eles. Nu ghiceai g`nd, nici sim\ire omeneasc[. +i glasul Cellei suia f[r[c[p[t`i, repezindu-=i dorul, nedeslu=it =i rece,]ntre mare =i cer."

Cimpoiul, chinuit la sub\ioara lui mo= Fanta, se t`nguia ca =i cum cineva l-ar fi sugrumat. Sunetele n[v[leau afar[ ]nghesuite, repezi =i jalnice.

— De unde vii, Cella... odor din lumea f[r[carne, f[r[ur[... de unde vii?

— De unde vin to\i =i calc pe unde nimeni nu atinge,]mi r[spunse ea m`ng`indu-=i iedul grivei, ce-o]mpungea cu coarnele drepte =i \epene.

— Un' te duci, Cella, unde te duci?

— Dincolo de lume, pe unde nimeni nu m[poate urma.

— +i c`nd te]nfunzi]n scorburile pietroase nu sim\i singur[tatea ca o durere?

— Nu =tiu ce e durerea, c[ci n-am cunoscut pl[cerea, nu pl`ng,

---

[1] Petrél - pas[re de mare de culoare alb[, cu spatele =i aripile cenu=ii (fr.: le petrél).

[2] Muet[- pesc[rel (fr.: la mouette).

c[ci n-am r`s niciodat[. P[s[rile S`n-Petrului alearg[, despic[v`nturile, =i pe senin =i pe furtun[acela=i glas au, aceea=i fire...]ntreab[-le pe ele de sunt fericite ori nu.

— Dar spune-mi, Cella, c`nd noaptea se-ng`n[cu ziua, n-ai sim\it focul inimii aprinz`ndu-\i obrajii? +i n-ai]ntins bra\ele goale dup[ ]nchipuirile min\ii?

— Cine m-a]ntristat, ca s[fiu m`ng`iat[? Cine m-a m`ng`iat, ca s[-l pot dori? +i de ce s[m[m`ng`ie? +i de ce s[doresc? Mi-e destul ce v[d, ce aud, ce]n\eleg, ce m[-mpresoar[. Iasomia b[ls[meaz[aerul cu miros de faguri albi; soarele,]n zori, =erpuie=te mun\ii Triestului cu chenare de rubin, iar la amiezi sparge =i risipe=te curcubeie care se mi=c[ ]n fiece cre\ al m[rii. Iat[dorul =i dragostea mea!

— Cella, dac[nici pirat, nici pescar, nici p[stor nu \i-a]nduio=at inima, pe cine chemi c`nd c`n\i?... De ce c`n\i?

— C`nt c[ mi s-a dat glas, cum privesc c[ am ochi. Marea de ce-=i c`nt[povestea ei? Greierii de ce chir[ie c`nd noaptea ]nv[luie p[m`ntul?

— Cella, tu m[prive=ti pierdut[g`ndurilor, ca ruinele Servolo[1], care privesc nep[s[toare peste tot ]ntinsul Istriei. Dar de-ai ghici, din ochii mei, c`te nop\i le-am f[cut zile, poate te-ai]ndupleca s[une=ti iezii t[i cu mrejele mele. +i n-ar fi ciut[nedobor`t[, n-ar fi v`nt nebiruit, g`ndindu-m[cum m[a=tep\i]n pragul casei noastre...

“+i c`nd =i-a plecat, la s[rut[rile mele, capul]necat]n m[tasea p[rului, fiorii]i cutreierar[trupul =i broboane calde lic[rir[ ]n genele ei tremur[toare.”

— Cine iube=te nu mai moare...

“Nop\ile nu]ntunecau lumina inimii. Fericirea adormise pe perna pe care Cella]=i odihnea capul. Sub ochii mei priveam necontenit]n\elesul vie\ii. Cerul mi se p[rea aproape ca un tavan

---

[1] Vechi cartier]n ora=ul Triest.

azuriu; podoaba gr[dinilor din Miramare, ca un vis de care ne apropiam; via\a, ca o ve=nicie”...

“}ntr-o zi pluteam spre Triest. Despicam marea cu lope\ile,]mi b[team joc de zborul goelandului. +i m[fierbea dorul de-a]mp[rt[=i lumii c[la umbra dafinilor, pe unde a\ipeam m`ng`ind pletele Cellei, nu e zi =i nu e noapte ca orice zi =i orice noapte, ci traiul z`mbet din stele =-o sim\ire din alte lumi. A= fi murit de fericire dac[a= fi]nchis numai]n mine aceea ce toate inimile la un loc n-ar fi putut cuprinde.”

“O, de ce v`nturile nu m[ dete rechinilor! Via\a n-ar fi murit, c[ci, adormind pe talazuri ca pe-un pat moale, cea din urm[ tres[rire a dragostei ar fi c[l[torit ve=nic, ca o f`=ie de lumin[ce colind[tot infinitul, f[r[s[se sting[vreodat[“.

— Aduce\i Chianti[1], ro=u ca s`ngele! Turna\i Barolo[2] ce fierbe ca patima! strigar[ prietenii c`nd s[rii]n mijlocul lor.

“+-am b[ut, printre fiascuri =i femei desfr`nate, p`n[c`nd farul Triestului =-a aruncat lumina, ca o limb[de aur, peste valurile]ntunecate ale golfului.

C`nd m[ ]ntorceam spre cas[, o noapte posomor`t[ ]nghi\ise lumina stelelor, =-o noapte =i mai profund[ ]nf[=a mintea mea de mai multe ori. Cercai s[-mi]nchipuiesc pe Cella]n pragul u=ii, =i,]n creierii mei de plumb, acel chip, la care m[ ]nchinam, s-amesteca, disp[rea. De-i z[ream obrajii rumeni, ochii i se stingeau, de-mi ap[rea coama aurie, fa\a i se risipea ca un fum u=urel.

De dou[ori m`nia m-a ridicat]n picioare. Am]ntins bra\ele, ca s[smulg loca=ul]n care m-a=tepta fericirea mea =i s[-l arunc]n mijlocul apelor.

Vijelia r[scula valurile, negre ca ni=te dealuri de marmur[neagr[, desf[=ur`ndu-le cu furie p`n[le sp[rgea de maluri, unde-=i l[sau, ca ni=te bale de m`nie, spuma lor alb[=i amar[.

---

[1] Vin ro=u, spumos, din regiunea viticol[Chianti, Italia.
[2] Vin spumos italian.

+i c`nd, mai t`rziu de miezul nop\ii, tr[sei z[vorul =i deschisei u=a, Cella pl`ngea,]ngenuncheat[la candela Madonei.

— De unde vii?]mi strig[ea,]nec`ndu-=i suspinele. Ce patimi \i-au stins lumina ochilor?

+i disp[ru]n]ntunericul nop\ii...

Alergai. Cercai s[str[pung]ntunecimea cu privirile aprinse de durere, dar]nghe\ai locului... Pe St`nca Vultorii se ridic[,]n mijlocul nop\ii, un sul alburiu, =i glasul Cellei s-amestec[ ]n vuietul m[rii...

— Fanta! Fanta! cine iube=te nu mai moare!

Apoi un zgomot de trup omenesc care cade =i se amestec[ ]n furia valurilor."

"A doua zi, t`r`ndu-m[p`n[ la St`nca Vultorii, marea era neted[ca o oglind[. Nici o cut[, nici un cerc nu-mi ar[ta morm`ntul fericirii de ieri.

Marinari, voi, care birui\i vijeliile, fugi\i departe de Triest. Despica\i mun\ii =i v`r`\i]n p`ntecele lor odorul zilelor voastre. Numai acolo omul apelor ar sc[pa de omul ora=elor!"

Mo=Fanta t[cu. Spr`ncenele i-acoperir[ ochii. Pescarii =optir[, f[c`ndu-=i cruce: "E nebun, s[rmanul, e nebun!" B[tr`nul plec[. }=i umfl[ cimpoiul =i, dup[ o t`nguire de sunete ascu\ite care]\i t[iau auzul ca un fer[str[u sub\ire, morm[i,]n t[cerea apusului:

"C`nd lumea nu era pustie =i soarele r[s[rea de dou[ ori f[r[ s[ apuie vreodat[, Fanta-Cella alerga, zglobie, pe cre=tetul golfului, m`n`ndu-=i caprele din iarba r[scoapt[ a muchielor ]n paji=tile grase de la umbra alb[strie a dafinilor... +i nu era l[m`ie mai galben[=i mai parfumat[ca p[rul ei despletit, nici cicoare mai albastr[=i mai]nvoalt[ca ochii ei limpezi =i bl`nzi..."

IANCU MOROI

lui Alexandru Economu[1]

I

Nu se auzea,]n]ntunericul unei nop\i de toamn[, dec`t l[tratul c`inilor din mahala. Pe uli\ele str`mte =i dosnice de pe l`ng[Gr[dina Icoanei, noroiul =i bolovanii de piatr[se]mpestri\au cu b[ltoacele]ntinse de-a curmezi=ul drumurilor. Felinarele,]nfipte din r[sp`ntie ]n r[sp`ntie, nu luminau mai mult dec`t st`lpii telegrafului. Norii posomor`\i burni\au, ]nec`nd casele]ntr-o atmosfer[fumurie =i]mpufat[asemuit[cu aburii ce plutesc alene pe deasupra b[l\ilor.

}n fa\a unui maidan,]ngr[dit cu la\e, o cas[mai r[s[rit[dec`t celelalte. Pridvorul ei, de sc`nduri noi, r`njea]n]ntuneric, ca un =ir de din\i uria=i.

}nl[untru, r[sturnat]n lungul patului, cu capul v`r`t]ntr-o pern[, =i-ascundea fa\a]n m`ini domnul Moroi. Slab =i de=i-rat, ]mbr[cat ]n haine negre, p[rea gata de plecare, cu toate c[ =i-afunda capul din ce ]n ce ]n pern[ cu sfor\area unui om slab care, voind s[ scape de pericol, ]nchide ochii =i str`nge c`t poate pleoapele.

}n fa\a unei oglinzi mari, cu pervazuri poleite, dna Moroi se piapt[n[. P[rul negru, azv`rlit pe spate, face ape-ape la lumina a dou[ sfe=nice cu trei ramuri. Rotund[ la obraji, alb[, cu ochii negri =i m`nio=i, se-ntoarce c`nd pe-o parte, c`nd pe alta, nemul\umit[de cum]=i potrive=te piept[n[tura.

Cu o fust[scurt[, cu corsetul pus, cu m`inile goale p`n[ ]n umeri, cu ghetele descheiate, cu o talie rotund[=i ml[dioas[, cu pieptul plin... femeie bine zidit[... t`n[r[ ]nc[... frumoas[... mai mult pl[cut[ dec`t frumoas[.

---

[1] Coleg de liceu cu Delavrancea]n 1875-1876; a f[cut parte din grupul “Trubadurului”; nepotul scriitorului Ciru Oeconomu.

Bate din piciorul drept. Str`nge pieptenele. }=i mu=c[ buza de jos. }nchide ochii =i strecoar[, printre din\ii albi, c`te un “ah!” care-i mi=c[repede pieptul.

Dup[o r[suflare, grea ca de os`ndit, dl Moroi ridic[capul din pern[=i, cu un glas slab =i umilit,]i zise, privind-o lung:

— Pentru ce, Sofi?... Pentru ce vrei cu orice pre\ s[mergem? Vremea e ur`t[... Mie nu prea mi-e bine...

Dna Moroi tr`nti pieptenele pe sc`nduri, de se sparse]n dou[. Se]ncord[ ]n lungul trupului =i]nghe\[rigid, ca o p`rghie,]n dreptul oglinzii.

Figura prelungit[=i galben[, barba rar[=i c[runt[, ochii alba=tri =i stin=i ai dlui Moroi]mb[tr`nir[ ]ntr-o secund[. Acest cap blajin =i trist, abia sus\inut de un g`t scof`lcit, p[ru c[ se descompune. }n locul ochilor =i gurii se ad`ncir[dou[umbre profunde.

— Vreau s[mergem! r[spunse ap[sat dna Moroi. Vreau fiindc[vreau... Trebuie s[ ]n\elegi odat[c[nu pot tr[i ca o pusnic[. Ne-au invitat oamenii. +i e superiorul d-tale. Ai dori s[te privesc ca pe-o icoan[, s[tr[iesc numai cu tusea, cu junghiurile =i cu palpita\iile d-tale? Cine stric[dac-ai]mb[tr`nit =ef de birou? Lipsa ta de tact =i amor\eala]n care tr[ie=ti. Dac[nu te-a= mai scoate]n lume, nu =tiu, z[u, de n-ai pierde =i acei 300 de lei... +i taci?... N-auzi?... Nu vezi?... Taci?... Trebuie s[mergem... Le-am scris c[viu!

— Dar nu =tii c`t ne cost[seratele directorului? Cu ce s[mai fac fa\[... Dumnezeu =tie!

}n vorbele lui Moroi era at`ta durere =i dezgust la=, ]nc`t ar fi mi=cat pe cel mai]mpietrit om. M`nia Sofiei amor\i o clip[, se pref[cu ]n mil[, dar ]ntr-o mil[ rea, care ]nvenineaz[ fiindc[ ]mpiedic[ de-a vorbi. +i sf`r=i]n revolt[:

— Nu care cumva ai socotit c[r[pindu-mi tinere\ile din]nchisoarea de la Central[[1], s[le]nchizi, ca]ntr-o ocn[,]n aceste

[1] +coala de fete cu internat,]n Bucure=ti; localul a fost construit dup[planurile arhitectului Ioan Mincu. Azi - =coala medie nr. 10.

patru ziduri... }n familia d-tale de c[ru\a=i =i precupe\i, de =ase ani de c`nd ]mi m[n`nci zilele. }n fiece zi socoteli =i catasti=e. }mprumuturi la fiece p[c[toas[de rochie. Spaim[la fiece pereche de ghete... Dar ce am eu ca lumea?... via\a din cas[?... rela\iile cu oamenii civiliza\i?... balurile?... b[ile?... Minciun[=i c`rpeal[toate!... Ah! dac[nu mi-ai fi ie=it]nainte!... Ah! dac[n-a= avea pe Fi\i,]ngera=ul mamei!... M[ ]n\elegi?... Trebuie s[mergem... Le-am scris c[viu!

Ochii ei, plini de lumini vinete, zguduiau, mai mult dec`t orice cuv`nt, =ubreda fiin\[a lui Moroi, care nu tr[ia,]n aceste scene de supunere oarb[, dec`t pentru umilin\[=i decep\ie.

— Sofi,]ng`n[ =eful de mas[, am pus =i lan\ul, =i ceasornicul la ovrei, at`t ne mai r[m[sese]n cas[. Am scontat leafa numai ca s[-\i fac 200 de lei... Te-am ascultat... Dar g`nde=te-te =i tu... P`n[c`nd?... Ce-o s[mai amanet[m dac[pierdem =i-n ast[sear[?

— Destul! Aceea=i comedie de la nunt[=i p`n[ azi!... Aceea=i nesim\ire... Acela=i egoism! Vreau s[ vorbesc directorului de ]naintarea ta. Mi-a f[g[duit mie... mie! Nu putem s[ st[m la o parte, ca ni=te cer=etori... Oamenii cu educa\ie fac ce fac =i ceilal\i... M[ mir c[ nu sim\i arogan\a oamenilor cu maniere c`nd te v[d lihnit, tremur`nd la fiece leu pierdut... +i au dreptate... A=a e lumea... A=a e via\a... Tu nu ai nici inim[, nici cap!

Dna Moroi se tr`nti pe o veche canapea damaschinat[ =i ]ncepu s[ pl`ng[, str`ng`ndu-=i obrajii]n m`inile ]nc[rcate cu inele. Suspinele ei sugrumate =i repezi izbeau ad`nc, ca ni=te alice,]n inima lui Moroi, care b[tea din ce]n ce mai violent.

Se scul[ ]n picioare.

Slab, aiurit, p[=i u=or, de team[de-a nu se fr`nge de la ]ncheieturi, =i ]ngenunche la picioarele so\iei sale. R[suflarea se opri ca la un om ce se pr[bu=e=te ]ntr-o groap[ f[r[ fund. P`n[c`nd genunchii ]i ajunser[ la covor, i se p[ru o eternitate de ru=ine maladiv[. C`teva pete rumene]i r[s[rir[ ]n obraji.

}ntinse]ncetinel m`inile pe genunchii dnei Moroi, care se

sc`ncea zadarnic, f[r[ nici o lacrim[ ]n ochi. +i, cu ]nf[\i=area unui c`ine obi=nuit s[fie b[tut, =opti, m`ng`ind-o:

— Dac[vrei tu... Dac[zici tu... Dac[nu se poate altfel... }mbrac[-te, drag[Sofi, s[mergem... Cum pofte=ti... Nu mai pl`nge... +tii c[-\i face r[u...

+i m`ng`ierile lui monotone]ndr[znir[a i se apropia de umeri. C`nd ]=i plec[ buzele, uscate =i p`rlite, pe m`na ei mic[ =i parfumat[, un sur`s lic[ri]n ochii lui t[ia\i de munca registrelor.

Plec[fruntea pe genunchii ei. S[rut[de mai multe ori]n acela=i loc, =i de pl[cere, =i de greutatea de-a-=i mai ridica capul, =i de fric[de-a o privi drept]n fa\[.

Ne=tiind cum s[sf`r=easc[ =i nemaiput`nd lupta cu t[cerea,]ng`n[:

— Dac[vrei tu... dac[zici tu... Poate]n ast[sear[s[avem mai mult noroc... Scoal[, Sofi... M[duc]ndat[dup[tr[sur[...

Dna Moroi, =terg`ndu-=i ochii ei usca\i,]i r[spunse r[stit, nevoind s[-=i tr[deze mul\umirea:

— Cum, tu?... tu?... Dar slujnica unde e?

— Stanei... n-am putut s[-i pl[tesc pe dou[luni... N-aveam dec`t cei 200 de lei... A plecat l[ud`ndu-se cu judeca...

Sofi se scul[repede. Se duse la oglind[. }ncepu din nou s[se pieptene. }=i desf[cu c`teva codi\e, str`ns]mpletite din frunte p`n[ la urechi, \in`nd]ntre din\i un ac de cap.

Moroi, jinduind zadarnic o vorb[din partea ei, un sur`s, o c[ut[tur[ cu coada ochiului m[car, ]=i puse jobenul \uguiat. }mbr[c[ un pardesiu, castaniu de felul lui, dar ]nverzit de soare, =i, tres[rind la sunetul clan\ei, se strecur[ pe u=[, abia ]ndr[znind s[-=i descarce toat[ inima ]ntr-un suspin. V`ntul fluiera prin stre=ini. P`n[ la Sofi erau trei u=i ]nchise, totu=i, Moroi furi=[ prin geamuri o privire. I se p[ruse c[ revolta lui, at`t de tainic[, descuiase r`nd pe r`nd fiece u=[, sp[rsese geamurile =i-l d[duse de gol.

II

E ora 11. Ploaia r[p[ie pe acoperi=urile de =indril[=i p`r`ie pe cele de tinichea, parc[ar bate tobele. O tr[sur[cu co=ul ridicat lupta cu noroaiele mahalalei. Caii, mic=ora\i]n ham de opintire, nu r[suflau dec`t ]n lapovi\e, arunc`nd =ipote]ntregi de sub picioare, care se sp[rgeau de capr[, de ro\ile =i de sc[rile tr[surii, p`n[ pe deasupra co=ului. Birjarul ]njura. Ajunse ]n Podul Mogo=oaei. |inu ]nainte p`n[la Biserica Alb[=i apuc[pe Strada F`nt`nii. Iancu Moroi f[cu semn cu v`rful umbrelei s[ opreasc[ ]n dreptul unor case cu dou[ caturi, luminate de sus p`n[jos ajurnu[1], cum observ[Sofi Moroi.

Birjarul]nv`rti un leu alb ]n m`na lui ud[=i scor\oas[.

— Cucona=ule, p[cat de Dumnezeu, mi-am omor`t caii... Numai un franc?

Apoi, v[z`nd pe cucoan[c[-=i]ntinde boierul spre gangul caselor, ridic[glasul:

— M-ai luat de la teatru... nu plec de-aici!...

— D[-i dracului ce i-oi da, =opti Sofi, =i-=i]mbr`nci b[rbatul din loc.

— Sofi, n-am nici un gologan... r[m`n 198...

— D[-i ce i-oi da... ne-aude de sus... ce nesim\ire! N-ai nici de birje!... }ncepi de la poart[s[rupi din 200... Tu e=ti devena[2] de vom pierde...

Moroi se cutremur[,]ntinse birjarului]nc[un leu. N[du=elile]i brobonar[fruntea.

El e de vin[... Cum nu s-a g`ndit s[ ]mprumute doi franci de la copist?...

+i, suind sc[rile directorului, urechile]i v`j`iau de \ipetele nevestei de-a doua zi, care]i dovedea, apucat[de nevricale, c[el e de vin[.

---

[1] Corect: a giorno - ca ziua (it.).
[2] De la déveine - ghinion, nenoroc (fr.).

P`n[ ce suir[ scara, se ]mpiedic[ de c`teva trepte =i-=i trecu batista prin toate buzunarele. Vroi s[-=i scoat[ceasornicul =i se sperie c[l-a pierdut, p`n[=aduse aminte de “Solomon Ber=tein & fiu” din fa\a Bisericii Cre\ulescu.

Sf`r=i se prin a se convinge c[el o s[fie de vin[dac[or pierde =i-acum, ca de obicei.

P`n[ la u=[ suise ]n urma Sofiei. Apropiindu-se de intrare, Sofi ]i dete bra\ul, ]i l[s[ 50 de lei, iar restul ]l lu[ pentru combina\iile sale. C`nd puse m`na pe clan\[,]i furi=[ ]n ureche, cu o asprime sugrumat[:

— Iancule, bag[de seam[!... Nu te ambala[1]... Deschide-\i ochii... Nu-\i urm[ri miza!

Deschiser[u=a salonului. Dl director le ie=i]nainte. Vesel, leg[n`ndu-=i p`ntecele,]nv`rtindu-=i un deget prin lan\ul de aur de la br`u. S[rut[curtenitor m`na dnei Moroi. }ntinse v`rful degetelor =efului de mas[. Moroi le atinse cu tot respectul cuvenit unui superior.

Directorul, dup[ce-=i netezi favoritele ro=cate =i clipi des din ni=te ochi mici cu pupilele v[rgate, dete bra\ul dnei Moroi, l[s`nd]n urm[pe subalternul s[u, care abia]ndr[znea s[calce covorul =efului.

}n mijlocul salonului, dou[mese lungi,]n\esate de musafiri. La una domnii, la cealalt[doamnele. Directorul se opri =i,]n sur`sul tuturor, introduse pe noii-veni\i.

— Mi se pare c[v[cunoa=te\i cu to\ii... Dl =i dna Moroi...

Candelabrul plutea]n mijlocul salonului, mi=c`nd u=or fl[c[rile a trei r`nduri de lum`n[ri. Oglinzile, paralele, ]nmul\eau nesf`r=it, de-o parte =i de alta, mesele, scaunele cu m[tase ro=ie =i]ntreaga adunare cu aspectul =i gesturile ei. }n oglinzi predomina mi=carea,]n salon zgomotul.

---

[1] A-=i lua av`nt; a miza sume mari (din fr. *emballer*).

Pe pere\ii c[ptu=i\i cu h`rtie cu buchete de liliac =i trandafiri, c`teva tablouri =i trei-patru heliografii. Pe ni=te m[su\e ovale, chesele de tutun =i de dulcea\[, pahare sub\iri, albe, t[iate la v`rf c-un cerc mat, linguri\e de argint, farfuriu\e =i ce=ti de por\elan.

Salonul avea aerul unei cafenele, din cauza fumului de tutun, gros =i trezit, al c[rui miros p[trunsese]n mobile =i]ncepuse a]ng[lbeni h`rtia de pe pere\i.

Pe cele dou[mese cu postav verde, c`te-o lamp[mare de bronz.

+i doamnele, =i domnii jucau cu o pl[cere nespus[. Zarva se]ncruci=a, apoi se potolea pentru c`teva momente =i re]ncepea cu aceea=i ame\eal[de fraze, de cuvinte =i glume, =i vesele, =i nec[jite.

Cucoanele vorbeau toate deodat[=i tr`nteau furios c[r\ile.

+i peste toat[aceast[zarv[, s-auzea regulat, ca b[t[ile unui ceasornic:

— Carte.

— Da.

— Nu.

— +apte.

— Opt.

— Cinci.

— Bac!

Pachetele de c[r\i treceau din m`n[ ]n m`n[, tr`ntite pe mas[ de cel care pierdea =i a=ezate delicat de cel care avusese o m`n[norocoas[.

]n mijlocul mesei la care jucau b[rba\ii, deoparte sta directorul Ministerului de Finan\e,]n fa\a lui, un avocat renumit, galben, c[runt, ras =i cu o musta\[groas[, fluiera o polc[=i zuruia o pil[de napoleoni, sup[r`nd, prin nep[sarea lui, pe c[pitanul Delescu.

C[pitanul mototolea nec[jit c`teva h`rtii de 20 =i sc`r\`ia scaunul la fiece mi=care. Gras, gros =i rumen, cu v`rful nasului ro=u, cu un barbi=on negru =i lung; f[lcile ]i ie=eau din linia t`mplelor; capul i se \uguia]n con; ceafa lat[se r[sfr`ngea ]ntr-un val de carne unsuroas[ peste gulerul str`ns al mundirului. L`ng[

d`nsul, t`n[rul Palidis, feciorul bancherului cu acela=i nume, urm[rea jocul,]=i fuma \igara, repezea pe nas coloane de fum =i arunca la distan\[cercuri care se l[rgeau =i se sp[rgeau]n p[rul unui b[tr`n din fa\[.

La un cap al mesei, printre mai mul\i tineri, dl Christodor, fost birta=, acum proprietar a trei mo=ii, mestec[c`teva c[r\i, =i-a=teapt[ r`ndul =i nu sl[be=te din ochi rubla aruncat[pe mas[.

Dup[un ceas de joc, orice urm[de cuviin\[ ]ncet[. Fiecare st[pe scaun cum]i vine mai bine. Cei gra=i,]nfierb`nta\i mai ales de frica pierderii =i de r`vna c`=tigului, se descheie la veste.

Numai c[pitanul st[cu mundirul]ncheiat reglementar, ba chiar cu mantaua]n jurul =oldurilor enorme, ca dou[burdufe de cirivi=.

— C[pitane,]i zise avocatul, dogore=ti ca un cuptor, de ce nu-\i pui mantaua]n cuier? Ne-ai]ndatora pe am`ndoi.

C[pitanul tocmai se g`ndea la o m`n[ce-l \inuse de trei ori... 130 de lei]n banc[...]ntinse de c`teva ori pachetul cu c[r\i, f[cu semn c[ trece m`na, apoi =i-o retrase.

— Dai ori nu dai? Trece m`na dac[ \i-e fric[! Joci c[r\i de c`nd erai sergent-furier, =i tot n-ai mai]nv[\at cum se joac[!]i zise nec[jit t`n[rul Palidis.

C[pitanul se sc[rpin[pe gu=[. Parc[ar fi ras o burt[de =al[u. Ridic[capul spre cucoane =i strig[cu o voce groas[:

— Lino drag[, m-a \inut de trei ori, s[dau a patra oar[?

}n r`sul tuturora se auzi glasul ascu\it al unei cucoane slabe: “Mai d[o dat[!”

D[du =i pierdu.

C[pitanul se scul[furios =i, adres`ndu-se brutal c[tre avocat:

— Mai las[-m[, nene,]n pace! Ce-\i pas[de mantaua mea?

Cheful adun[rii acoperi vocea de taur a militarului. M`nia lui, sincer[=i idioat[, era ridicol[.

— Mantaua e de vin[.

— D[-o dracului, c[pitane!

— Nu vezi c[-i lipsesc doi nasturi?

— }i cade epoletul.

— Trimite-o acas[, Delescule, c[pierzi tot!

C[pitanul plec[cu ni=te pa=i de elefant,]n entrée[1] se auzi:

— M[i... soldat... pune mantaua]n cuier... D[-o afar[... Du-o acas[, numaidec`t, =i adu-mi pe cea nou[...

C`nd se]ntoarse, se a=ez[cu spatele la avocat, care zuruia vesel un purcoi de napoleoni.

Moroi pierduse treizeci de lei. Trist, slab, cu capul rezemat]ntr-o m`n[, c[uta ]n ]ntunericul creierului ceva care s[-l r[peasc[ din mijlocul sunetului de bani, din r`sul =i din cearta tuturor. Pu\inul s`nge ce mai avea i se str`ngea la inim[. Un frig de ghea\[ ]i =erpuia prin =ira spin[rii,]mpr[=tiindu-se, ca prin ni=te \evi,]n tot trupul, din cre=tet p`n[ la t[lpi. }n fundul urechilor, un vuiet ca o ap[ ce se aude noaptea ]n dep[rtare. Uneori, aiurit, ]=i sim\ea creierul sting`ndu-i-se]ncetul cu]ncetul, ca un c[rbune care se]nfa=[ ]n straiele sale de cenu=[. Casa i se]ntorcea]mprejur. Masa de joc se dep[rta cu restul paralelor. Con=tiin\a se]ntrerupea din slaba ei veghere. Se sim\ea]n aer. O greutate]n stomac =-o grea\[i se ridica p`n[ la g`t.

— Domnule Moroi, \i-a venit m`na, ]i zise b[tr`nul Christodor.

+eful de mas[tres[ri, ca un om care mo\[ie =i se izbe=te cu barba]n piept.

Un sublocotenent de ro=iori, f[c`nd un “clanc” din limb[, trecu pe l`ng[directorul Ministerului de Finan\e =i, tr[g`ndu-l de m`nec[,]i f[cu cu ochiul spre =eful de mas[,]ng`n`nd pe nas: “De=teapt[-te, rom`ne, din sooomnul cel de moaoaoarte...”

Directorul z`mbi, regret`nd, foarte sincer, c[“bietul om nu are o leaf[mai mare”.

Ofi\erul plec[spre masa cucoanelor, leg[n`ndu-se ]n mers, t`r=`ind picioarele ca s[-=i asculte zorn[itul pintenilor. Ocoli masa, privind =i sur`z`nd c-o polite\e for\at[ la fiece cucoan[, t`n[r[

[1] Vestibul (fr.).

=i b[tr`n[, =i nu se opri dec`t la spatele dnei directoare. Se apropie de d`nsa =i, profit`nd de o ne]n\elegere ivit[ ]ntre doamne — cum foarte des li se]nt`mpl[la chemin-de-fier[1] — o atinse u=urel.

Directoarea se f[cu c[-i cade jos un bilet =i, plec`ndu-se s[-l caute,]i =opti:

— Nicule, ai dat tot?

Ofi\erul se plec[repede, ca un cavaler, s[ajute pe dna directoare =i, pe c`nd b`jb`ia, cu ochii]n sus,]i netezi piciorul =i-i r[spunse]ntr-un fel de tuse-imita\ie:

— Deven[, puiule! tot! =i ce mai aveam al meu... Bine-bine nu-=i aducea aminte s[mai fi avut ceva al lui. }n tot cazul, nu min\ea. Pierduse trei sute de lei cu acea galantomie cu care se pierd banii pica\i din cer.

C`nd t`n[rul ofi\er auzi la masa domnilor “250]n banc[!”, se repezi, strig`nd cu ifos: “50 \iu eu!” =i v`r] mototol]n buzunarul pantalonilor patru h`rtii de c`te dou[zeci.

— Dle director, continu[el,]nchipuie=te-\i noroc, ieri cu trei napoleoni am c`=tigat la “Clubul Progresului” o mie de lei. +-a= fi c`=tigat =i mai mult dac[doi dintre cei mai c[uta\i]n saloanele Bucure=tilor, unul deputat =i altul avocat, n-ar fi stricat jocul, ajung`nd la scaune. Se b[nuiau de... afaceri politice...

— Protestez, zise jurisconsultul, asear[am fost =i eu la club (era membru) =i nu s-a]nt`mplat nimic. Dar privind ro=ea\a din obrazul t`n[rului sublocotenent, ad[ug[: Adic[, c`nd zic nimic,]n\eleg mai nimic. Chestie de apreciere...

— Da, chestie de... de apreciere,]ncurc[cavalerul, =i nu-=i mai g[sea locul.

— Nicule, ai c`=tigat, ]i zise directorul, uit`ndu-se cam lung la el.

— Merci, mon directeur![2]]i r[spunse pripit, d`nd pu\in la o parte col\ul p[rului sclivisit ce-i lucea pe fruntea sa]ngust[.

---

[1] Numele unui joc de c[r\i (fr.).
[2] Mul\umesc, directore! (fr.).

— C[pitane, zise avocatul, pentru Dumnezeu, m-ai sc[pat de dogoarea mantalei, fii a=a de bun =i alege-\i alt portmoneu]n locul acestui fund de sticl[... te asigur c[nu e parfumat deloc!

Veselia re]nvie,]mpr[=tiind]n chipurile obosite c`teva lic[riri de via\[. To\i privir[pe bietul c[pitan ame\it de pierdere =i de ru=ine.

— Dar unde-ai g[sit, c[pitane, acel fund de sticl[?

— Spune drept...]ntre noi s[r[m`ie...

— M[prind pe trei patace c[nu bei chiuraso[1] din el!

— Nu-l mai l[sa\i s[ias[afar[...

— Arunc[-l, c[pitane, c[nu e de tr[it... Nici cu el nu faci parale...

— Domnilor! strig[directorul, abia st[p`nindu-=i r`sul (v[zuse pe c[pitan cum]=i v`ra ciobul de sticl[ ]n buzunarul mundirului), domnilor, e m`na la dl Moroi!

+eful de mas[puse m`na pe c[r\i, ]ntinse c-o mi=care zg`rcit[=i desperat[cea din urm[patac[. }ncepu s[dea c[r\i adversarului. }=i apropie moneda de d`nsul. Semn r[u. Prea o dep[rtase ]nt`ia=i dat[. R[suflarea i se opri.

— Nou[! strig[repede Christodor — mo=ierul, fostul birta= — =i trase repede cele dou[mize.

Dl Moroi sc[p[c[r\ile din m`n[. Sc[p[ m`inile pe mas[. }nchise ochii. }l]nec[o tuse seac[.

N-avea dec`t o carte.

— Trage cartea, nene Moroi... de unde =tii? Trage cartea!]i zise Palidis, revoltat de bucuria b[tr`nului mo=ier.

+i, lu`nd c[r\ile, azv`rli pe fa\[a doua carte a bancherului, zic`nd satisf[cut:

— Fantele de trefl[cu nou[de caro, fac tot nou[! "Bravo!" repetar[de mai multe ori cei care pariaser[, pe de-al[turi, pe m`na bancherului.

Mo=ierul, palid de m`nie, a=eaz[rublele]n dreptul bancherului.

O bucurie sinistr[, ca a bolnavului care, cu o zi]nainte de-a muri, viseaz[c[s-a]ns[n[to=it, tres[ri]n dl Moroi =i-i]ncremeni

[1] Corect: curaçao; numele unui lichior fran\uzesc.

c`t[va vreme]n chipul s[u stors, pe sub a c[rui piele sub\iat[albeau dunga nasului =i pometele obrajilor. D[du din nou c[r\i.

De ast[dat[pierdu.

Trecu pachetul mo=ierului =i-=i sprijini]n pumni greutatea capului.

— Ai pierdut tot, dle Moroi?]ntreb[avocatul.

— Ps]]]]!]ntrerupse directorul Ministerului de Finan\e, f[c`nd cu ochiul jurisconsultului spre dna Moroi.

— Mai bine c[te lefteri=, morm[i c[pitanul Delescu,]ntinz`ndu-se de barbi=on, tot n-aveai noroc... Apoi ]=i ]ngrop[ ]n gu=[ c`teva cuvinte: De c`te ori punea ]n contra mea c`te-o s[r[cie de patru lei,]mi sp[rgea toate b[ncile... Mai bine!... Parc[fuse pe g`ndul meu!...

III

— Mesdames et messieurs[1], ceaiul! zise directorul, scul`ndu-se de la joc. +i, dup[ ce-=i frec[ repede m`inile, v`r], f[r[zgomot,]n buzunarul pantalonilor un pumn de poli imperiali.

B[rba\ii se scular[, unii tri=ti, al\ii nep[s[tori, veseli, glume\i. Se apropiar[de masa cucoanelor]nvr[jbite la joc.

Sofi nu mai avea cu ce s[-=i \ie m`na. Se scul[furioas[de pe scaun.

— A pierdut tot! dobitocul!... a pierdut tot! zise ea v[z`nd pe Moroi singur la masa verde.

Moroi, prins de friguri, cu ochii pe jum[tate]nchi=i, ame\ea la fiece mi=care a capului. O spaim[vag[ ]l nec[jea ca un vis ur`t.

C`nd chiar con=tiin\a suferin\ei ]i adormi =i m`inile]i c[zur[de pe masa verde, se pomeni f[r' de veste zguduit. S[ri]n picioare. Se trezi din nou]n mijlocul societ[\ii pe care o ura cu toat[m`nia omului slab, bolnav, exploatat =i]nvins.

[1] Doamnelor =i domnilor (fr.).

C`nd]=i]ntoarse capul... c[zu moale pe scaun. Era Sofi. Din ochii ei dou[lumini, ascu\ite =i reci.

— Ai dat tot! zise Sofi, apuc`ndu-l de um[r. (Buzele vinete ]i tremurau de m`nie.) R[spunde... tot? Nici patru lei nu \i-au mai r[mas?

— Da... Sofi...]ng`n[Iancu Moroi.

— |i-am spus ori ba, dinainte, c[tot tu ai s[fii]n ast[sear[, ca]ntotdeauna, devena =i ru=inea mea?

— Da... Sofi... eu sunt far[noroc. Iart[-m[... Eu sunt devena...

+i lumea]i disp[ru. Con=tiin\a propriei sale existen\e]ncet[la r[spunsul ce Sofi se preg[tea a-i azv`rli. Picioarele ]ncepur[ a-i tremura. Ame\eala ]i sugrum[ glasul. C`teva lacrimi, pe zb`rciturile chipului.

— Ie=i!... Ie=i!... s[nu te vad[lumea...

+i]i ar[t[cu m`na]ntins[— ai fi zis, o statuie — u=a ce da]n coridor.

C`nd Moroi disp[ru]mpleticindu-se, ea]i scuip[ ]n urm[=i]i d[du cu tifla.

— Bolnav... prost... f[r[noroc!

IV

Cucoanele abia se]nvoir[s[ ]ntrerup[jocul. Aburi gro=i =i parfuma\i se]nal\[din paharele cu ceai fierbinte =i risipesc un miros de sulfin[ ]n aerul trezit al salonului.

Lumea se]mparte]n grupuri. Unii se plimb[, vorbesc =i r`d]n sil[. Al\ii se tol[nesc pe canapele, legumind ceaiul linguri\[cu linguri\[.

Ploaia izbe=te]n geamuri ca =i cum ar da cineva cu pumni de maz[re. V`ntul se umfl[cu vuiet de toamn[.

Mai la o parte, c[pitanul de linie, c[pit[neasa =i sora ei, dra Mimi, o oche=ic[destul de frumoas[=i durdulie, sorb alene, mestec[pesme\i de Bra=ov, urm[rindu-=i fiecare g`ndurile =i planurile care ar fi putut izbuti, f[r[cutare gre=eal[, =i de nu s-ar fi pus la spatele lor cutare neghiob ca un par de gard.

De acest grup se apropie t`n[rul Palidis, z`mbind c[tre dra Mimi.

— Ah ! ce posomor`t[ e vremea afar[, ce melancolic e v`ntul, domni=oar[...

Se a=ez[pe canapea l`ng[ d`nsa.

— Ai dreptate. Ce melancolic e s[pierzi la c[r\i... r[spunse Mimi, muindu-=i sur`sul]n paharul cu ceai.

— Lino drag[, morm[i ca un urs c[pitanul, =i cu patru a=fi c`=tigat. Pontul avea: opt peste cinci. }nchipuie=te-\i, drag[, b[tr`nul Christodor, el, care nu trage niciodat[la cinci... S-ar fi f[cut 250]n banc[. M`na se schimba. Mai treceam de dou[ori... O mie de lei.

— Dar eu, Delescule! +i numai tu e=ti de vin[. Acum,]n urm[, c`nd nu vruse=i s[-mi dai cinci lei. A=fi jumulit pe directoarea. Am urm[rit pasa ]n g`nd. Tocmai de cinci ori \inea. F[ceam 180 de lei. +i iat[, pe ochii mei, tocmai la a cincea oar[m[opream. Ce sa-\i fac? Nu m[-n\elegi. Aveam o inspira\ie, dar =tii, cum te v[d =i m[vezi...

Delescu]nchise ochii, se plec[la urechea nevestei sale =i]i =opti, a=a de]ncet, c`teva cuvinte, ]nc`t Lina nu auzi dec`t: “...m`ine... bani... revizie”. Cu toate acestea, ea]i r[spunse, nec[jit[, foarte convins[:

— Mai]ncet! Ce dracu!]mi spargi urechile...

V

La un col\ al salonului, sublocotenentul de ro=iori, Nicu, vorbe=te =i r`de cu dna directoare. Nicu, din c`nd]n c`nd, ridic[ glasul =i-i spune, ca s[ aud[ toat[ lumea, lucruri indiferente. }i vorbe=te de noua trup[ a operei, de o primadon[ celebr[ care vine ]ntr-adins, numai de dragul nostru, al rom`nilor. Altfel... “nu e dec`t un an, mai pu\in, c`nd e la adic[, de c`nd a auzit-o el f[c`nd mar\ii pe m-me Krauss de la opera din Paris...” Apoi, vocea]i scade din ce]n ce, p`n[la un fel de =op[ial[tainic[. Directoarea, animat[, vie, vesel[,]=i pip[ie buclele din frunte.

F[r[voie, ar vrea s[caute m`na lui Nicu. Arunc[ ochii ]n toate p[r\ile. Clipe=te des. Prin ni=te oft[ri, puse cu me=te=ug la locul lor, ]ng`n[m`ng`ietor: “Nu... z[u nu... Nu cred c[e posibil... S[vedem...]n\elegi tu... Vai! Nicule! ce copil e=ti !... Stai s[se a=eze lumea la c[r\i... +i s[nu te vad[el... Prin coridor... La st`nga... A doua u=[...”

Ceaiul e pe sf`r=it.

Aproape de-o fereastr[, directorul Ministerului de Finan\e vorbe=te cu dna Moroi de afaceri, de]ndatoriri, de]naint[ri =i primeniri]n personalul s[u, ba]nc[subliniaz[cuvintele ori de c`te ori se ]nv`rte=te cineva pe l`ng[ ei. Mul\umirea ]i n[p[de=te ]n ochii aprin=i =i v[rga\i ca melcul. S`ngele tot i s-a str`ns ]n obraji. Se pleac[ ]ntruna. Arunc[ c`te-o vorb[viclean[, pe care o suge ca pe-o acadea. Se]nv`rte=te. }=i reia =irul =i ]l p[r[se=te, ca s[ alerge dup[ un z`mbet al dnei Moroi. Sub draperia perdelei se simt mai liberi. Ceilal\i s-au pus la joc. Nimeni nu-i vede. Nimeni n-are interes de a-i observa, nici chiar directoarea, deoarece a ie=it pu\in din salon.

— Sofi, orice mi-ai cere... orice... =opti directorul, =i-i s[rut[m`inile, ce-i m`ng`iau favoritele ro=cate =i lungi.

— Ce?... Eu]\i spun c[nu m[iube=ti... Sunt sigur[... Ai dreptate... C`nd o femeie e femeia unui Moroi... Degeaba, femeia lui Moroi r[m`ne...

Sofi]=i retrase m`na melancolic din m`inile directorului, plec[ochii]n jos =i se rumeni. Era]ntr-adev[r frumoas[. Str`nse ochii. Se ridic[ pu\in pe c[lc`ie. Se]ntoarse spre fereastr[. +i oft[ap[sat.

— Ah!... Nu m[po\i iubi!...

Directorul — fermecat de acea]ndoial[care-i]ntindea o melancolie pe chipul ei rotund, de acel dor care o ridica mai presus de restul celorlalte de la masa verde,]ncins de talia ei, care se ml[dia (rev[rs`ndu-=i dr[g[la=i pieptul, ce se z[rea mi=c`nd pe sub z[branicul unei dantele n[utii), —]i s[rut[am`ndou[ m`inile, atr[g`nd-o spre el.

Sofi r[spunse, dus[pe g`nduri:

— Nu m[iube=ti...

+i lui (care nu =tiuse niciodat[ce e iubirea), printr-un capriciu al nervilor, i se p[ru c[Sofi nu e aceea=i din toate serile, c[inima i se umfl[cu mai mult[ ]nd`rjire... I se p[ru c[acel minut]ncepuse cu tinere\ea lui =i se prelungea]n viitor pentru tot restul zilelor.

— Sofi, e=ti un copil. Te mai]ndoie=ti?

+i, rezem`ndu-=i obrazul de um[rul ei, o atinse cu buzele pe g`tul cald =i rumen.

Dna Moroi se dep[rt[pu\in. Privi prin geam]n]ntunericul nop\ii =i]i r[spunse gale=, trec`ndu-=i m`na pe frunte:

— Da... m[ ]ndoiesc... Tu nu-mi vorbe=ti niciodat[de planurile noastre... Am a=teptat s[-mi mai spui un cuv`nt... Nu =tii c`t suf[r!

Plec[capul]ntre m`ini, ]=i acoperi ochii =i t[cu c`tva timp, ridic`nd des =i nervos din umeri.

— Sofi, cere-mi ce vrei... Cu ce s[-\i dovedesc?... Aidem dincolo... s[vorbim...

— Nu merg, nu merg! (Privirea]i sc`nteia.) Nu merg. Mi-ai spus c-o s[te despar\i. Copil n-ai... Zestre n-ai luat... Nu merg!

— Tot, tot ce vrei... r[spunse directorul. Dar tu cu Moroi?

— Eu? eu? r[spunse Sofi]ncruci=`nd bra\ele pe piept. Care alta ar fi f[cut mai mult ca mine? Nu vezi]n ce hal a ajuns? Dac[e umbr[sau om mi se datore=te mie... Dragostei mele... amorului ce-\i p[strez =i cruzimii cu care m[port cu el... Bietul Moroi! Ce pot s[fac mai mult? Orice capriciu mi-l satisface... Ce-a= putea pretinde]n fa\a justi\iei?... Te despar\i?... Altfel... R[spunde-mi, sau nu m[mai vezi]n ochi...

Mi=carea m`inilor =i v[paia privirii, ]ncordarea trupului =i glasul ei dovedeau o hot[r`re a=a de mare,]nc`t directorul se cutremur[, el, care]ncepuse a i se p[rea c[iube=te, el, care se sim\ea]ncle=tat de corpul ei voinic =i ml[dios.

— Bine, Sofi... S[vorbim dincolo... Pe l`ng[ tine e =i proast[, =i ur`t[... Aidem... E t`rziu... Lumea o s[ ]nceap[s[se duc[... Sofi...

Era c`t p-aci s[dea]n genunchi dac[ea nu l-ar fi oprit la vreme.

— Vino pe cealalt[u=[, eu m[duc prin coridor, zise Sofi c-un glas r[gu=it =i plec[.

Boierii =i cucoanele dimprejurul meselor verzi]nv`rteau c[r\ile. Din chipul lor pierise via\a. Din creierul lor pierise g`ndirea. Pe aceste schelete,]nf[=ate]ntr-o piele galben[=i moart[, nu se z[reau dec`t sc`rba, amor\eala, uitarea,]ntr-o mi=care instinctiv[de trup =i de suflet.

Nenea Christodor adormise =i sfor[ia pe un fotoliu cu m`inile]n buzunar =i cu capul proptit]n piept. Palidis arunca cercuri de fum. C[pitanul morm[ia ca un urs. Cucoanele z[rv[iau. De la o mas[=i de la cealalt[s-auzea:

— Opt!

— Cinci.

— Carte.

— Nou[!

— Bac!

— Dai ori nu?

— Ce deven[!

— Toat[seara m-ai prigonit! Ori de c`te ori ajung p`n[la d-ta, cad. Parc[e un f[cut...

— Unde-o fi directorul?

— Ne umfl[c`teva parale!

— Regulat c`=tig[...

— Trebuie s[vie...

VI

C`nd bietul Moroi, prigonit de soart[, de oameni =i de ai s[i, ie=ise din salon, ploaia c[dea ]n puhoaie, deas[, repede, cu b[=ici, ]mpr[=tiind un ropot trist =i prelung. Fulgerele se zv`rcoleau]n]ntuneric ca ni=te bice de foc.

Cum dete]n coridor, r[coarea, lumina fulgerelor =i uruitul tunetelor]i a\`\ar[slaba r[m[=i\[de via\[.

]n imagina\ia sa,]mpietrit[p`n[adineauri, societatea care-l

aruncase pe u=[afar[i-ap[ru nesim\itoare, neru=inat[, ne]ndurat[. Nevasta sa, la care se]nchina, f[r[s[=tie de ce, i se p[ru ca un =arpe ce-=i v`r`se capul drept]n inima lui.

Moroi f[cu c`\iva pa=i prin geaml`cul care da-n cur\i. S`ngele ]ncepu a-i alerga mai repede. Ame\eala ]l p[r[si pu\in c`te pu\in. G`ndul i se limpezi =i puterea care zugr[ve=te]n]ntuneric ceea ce vede la lumin[se ivi]n creierul s[u. Via\a amor\it[de =ase ani de zile]i re]nvie toat[ ]n momentul acela. Un regret dureros de risipa puterilor sale m[cinate]n nedormiri,]n certe,]n registre,]n munc[=i]n griji.

M`inile =i picioarele ]i tremurar[. Inima ]i zv`cni, apoi b[tu]ncet-]ncet. Pe g`t sim\i un gust de rugin[, am[riu =i coclit. }n toat[ gura lui ars[ o umezeal[ crud[ =i s[rat[. Atunci, ]n ]ntunericul ad`nc al nop\ii =al dezgustului, tres[ri.

}=i]ncle=t[am`ndou[ m`inile]n g`t. Sugrum`ndu-se, sim\i c[-=i opre=te via\a]n loc. Frica de a-=i p[r[si, pentru totdeauna, cancelaria (cu acel miros]nvechit de catasti=e =i monitoare)... casa cu pridvorul cel nou... patul]n care se lungea mai mult ca s[zac[... societatea, pe care, de=i o ura, avea farmecul nespus de a i se mi=ca]mprejur... durerea de-a]nchide ochii =a nu mai vedea pe Sofi, care-l chinuia... spaima de-a se a=terne]ntr-o cutie de sc`nduri... =i acei bulg[ri care vor suna a ve=nicie =a ]ntuneric c`nd vor c[dea pe pleoapa de brad uscat... zguduir[pe Iancu Moroi =i]l f[cur[s[geam[, sugrumat,]n zgomotul v`ntului, care se umfla trist =i s[lbatic ]n geaml`cul coridorului.

C`nd oticni, ]ntr-o tuse scorboro=it[, un cl[buc s[rat =i coclit ]i umplu gura. M`inile i se]nfipser[ ]n beregat[. Degetele i se]ncordar[ca ni=te arcuri de o\el. N[bu=i.

Se sugruma, voind s[tr[iasc[. }ntr-o clip[ ]i trecu prin minte via\a cu chinurile ei =i moartea cu frigul acelei lini=ti f[r[ ]n\eles. O sudoare-i sc[ld[trupul =i-i]nghe\[, ca un strat de z[pad[, din cre=tet p`n[ la t[lpi. Sp[im`ntat, b`jb`i]n]ntuneric p`n[dete de prima u=[din coridor.

Din cre=tetul cerului se sparse un tr[snet teribil. Moroi s[ri

din loc. M`inile ]i c[zur[ de la g`t. La lumina care aprinse]ntunericul, r[suflarea lui]necat[n[v[li afar[cu un sul ro=u de s`nge. Noaptea ]nghi\i din nou acei ochi sco=i afar[ din orbite =i gura a=a de c[scat[, ]nc`t trosnise din]ncheieturile f[lcilor.

Picioarele i se]ndoir[sub d`nsul. Se rezem[ de u=[. U=a se deschise. Se repezi ]n ]ntunericul acelei camere. Se tr`nti pe marginea unui scaun. Scaunul se r[sturn[. +i el c[zu cu capul pe sc`nduri.

VII

Dna Moroi, la bra\ul directorului. Se oprir[ ]n dreptul acelei u=i date de perete.

— V`ntul a deschis-o, zise directorul. S[intr[m... Suntem singuri... Ah! ce fericit m[simt ling[tine...

}n]ntuneric nu se z[ri dec`t rochia fumurie a dnei Moroi. Directorul o ]mbr[\i=[ ]n pragul u=ii. O s[rut[, ap[sat =i des, ]ng`n`nd p[tima=:

— +i pe ochi!... Pe am`ndoi... +i pe cel[lalt!...

— Ah! ce nebun e=ti!... Parc-ai fi de 15 ani...

Intrar[ ]n odaie, tr[g`nd bini=or u=a dup[ d`n=ii.

}nnemerir[patul. Sofi se a=ez[pe genunchii lui, cuprinz`ndu-i g`tul cu am`ndou[ m`inile.

— Nu e a=a c-o s[te despar\i?... Dar]ndat[,]ndat[! Ce bine o s[tr[im am`ndoi... Nu e a=a?...

Directorul, descheind-o la piept,]i =opti tremur`nd:

— Da, Sofi, voi fi al t[u... Te iubesc at`t de mult c`t ur[sc pe nevasta mea... E ur`t[, b[tr`n[=i proast[... Iar tu... Sofi, f[r[tine nu pot tr[i!...

— Aprinde lum`narea,]i r[spunse ea,]nghi\ind un oftat fericit.

}=i scoase tunica, se descheie la cordon =i repezi rochia]n jos, mototolind-o]n picioare.

O r`c`itur[de chibrit se auzi, =i sc`nteia, prins[ de fe=tila unei lum`n[ri, umplu odaia c-o lumin[g[lbuie.

Sofi, numai]ntr-o fust[scurt[, c-o c[ma=[f[r[m`neci =i de-

coltat[, c-o umezeal[de pl[cere]n ochi,]ntinse bra\ele goale spre el.

— Vino!... Vino mai iute!...

Directorul]nm[rmurise. Chibritul arse p`n[la degete, f[r[s[-l simt[.

Alb ca varul, cu privirea n[uc[, a\intit[ ]n col\ul dinspre u=[,]ncerc[s[spuie ceva, =i glasul]i amu\i pe buze.

— Vino! Vin' degrab'!]i repet[ea sco\`ndu-=i ghetele.

El vroi din nou s[vorbeasc[, dar abia izbuti s[-i arate cu degetul spre u=[.

Sofi se uit[. +i-acoperi ochii cu am`ndou[ m`inile, scoase un \ip[t disperat =i c[zu de-a curmezi=ul patului.

Moroi se ridicase]n coate,]i fulgera cu ni=te priviri]nfior[toare. Parc[era un mort ce]=i aruncase pleoapa co=ciugului =i]=i sf`=iase p`nza de pe obraz.

Gura — s`ngerat[, c[ma=a — alb[cu pete ro=ii. Fruntea — spart[de piciorul unei mese.

Dup[c`teva sfor\[ri se s[lt[ pe br`nci. Rezem`ndu-se de un scaun r[sturnat, se ridic[ ]n genunchi. Ochii i se rotir[ ]n orbite. Un cadavru galvanizat.

— N-am murit]nc[!...

Ce glas! Sofi se repezi dezbr[cat[pe u=[afar[. Z[p[cit[, se]mpiedic[de prag, c[zu lat]n lungul coridorului =i \ip[de zgudui casele. I se p[ruse c[Moroi a apucat-o de picioare.

Lumea din salon, boieri =i cucoane, n[v[lir[ ]n coridor cu c`teva sfe=nice ]n m`ini. Avocatul lu[ ]n bra\e pe Sofi, care le=inase. Ceilal\i se gr[m[dir[ ]n pragul acelei u=i deschise. Cucoanele se retraser[tremur`nd. C`\iva b[rba\i se]ntrebar[speria\i:

— Ce e asta?

— Ce s-a]nt`mplat, dle director?

Moroi se sculase]n picioare, apucase pe director de gulerul redingotei =i, zguduindu-l cu cea din urm[sfor\are a vie\ii lui,]i repeta,]necat]n s`ngele ce i-l arunca]n fa\[:

— N-am murit]nc[!... Vreau s[tr[iesc!

S`ngele ]i izbucni pe gur[ ca dintr-un =ipot. Se cl[tin[ =i c[zu la picioarele directorului, sf`=iindu-i pulpanele hainei de sus p`n[jos.

Sp[im`ntat[, sosi =i dna directoare, galben[ca turta de cear[, cu rochia descheiat[la piept,]nso\it[de sublocotenentul de ro=iori.

]n urma tuturor, c[pitanul Delescu, c-un pachet de c[r\i]n m`n[...

VIII

A doua zi se r[sp`ndise zgomotul ]n cancelaria =efului de mas[ =i ]n mahalaua Icoanei, c[ “dl Moroi, ]n v`rst[de 42 de ani, a murit din cauza unei ruperi de v`n[=i, ciudat lucru, mai]n acela=i ceas, directorul Ministerului de Finan\e a fost izbit de epilepsie”.

PALATUL DE CLE+TAR

Cam pe la]nceputul vremilor, p`n[ unde pra=tia min\ii nu azv`rle, se poveste=te, a=a, ca din scorneal[, c[omul era croit din alte foarfeci =i cioplit din alt[bard[.

Tot cu m`ini =i cu picioare era =i pe-atunci, tot cu ochi =i cu urechi, tot cu nasul deasupra gurii =i cu c[lc`iele la spate, dar de]nv`rtea copacul smuls din r[d[cin[=i mi-\i izbea la mir leii pustiilor, dih[niile c[deau tumba, cu labele]n sus, marghiolindu-se a moarte.

Apele curgeau la vale =i mun\ii se ridicau]n sus. Nu se pomeneau flori pe cer =i stele pe p[m`nt — ca pe la p`rdalnicii no=tri de stihari —, dar multe nu erau a=a dup[cum sunt.

]mp[ra\ii de mureau]n lupt[de buzdugan, bine, iar de nu, li se uitau de zile. Numai dac[barba le m[tura \[r`na la nou[co\i]n urm[, chemau pe unul din feciori, pe cel mai viteaz =i mai cu minte, =i-i d[ruiau naframa, inelul, palo=ul, stema =i gonaciul, ca s[poat[ ]mp[r[\i =i r[zboi]n locul lor.

Ap[rarea =i dreptatea at`rnau de t[i=ul palo=ului. Cu mintea

c`nt[reau =i hot[rau, iar cu palo=ul ]mp[r\eau. +i spun unii c[ pe atunci mergea mai bine cu minte dreapt[ =i f[r[ de legi, dec`t, ca]n zilele noastre, cu legi drepte =i cu minte str`mb[.

Pe-a=a vremuri se zice c[ar fi v[cuit]mp[ratul cu stema rupt[din soare,]n cel mai frumos palat de cle=tar =i peste cel mai]n\elept =i mai viteaz norod.

Nu era crai pe care]mp[ratul cu stema rupt[din soare s[nu-l fi domolit, c[nici o oaste du=man[nu putea s[-i stea]mpotriv[. La vreme de ad`nci b[tr`ne\i sta]nz[uat]n fruntea osta=ilor, c[lare pe un bidiviu ce arunca pe n[ri tr`mbe de fum =i limbi de foc. +i to\i ai s[i prindeau la inim[ =i biruiau, c[ci a=a li se p[reau lor cum era el de b[tr`n =i]nzilizit, tocmai ca o lance ruginit[, care de-a pururea r[pusese pe oricine izbise.

Dar c`t era de mare =i de vestit, c[ se dusese vestea p`n[unde p[m`ntul e drob =i piftie, de-a surda]i fur[toate.

}ntr-o sf`nt[ de vineri, cam pe la chindii, numai ce i se p[ru c[ stema din cununa ]mp[r[teasc[ se umfl[ =i cre=te, cre=te, ba c`t oul de g`sc[, ba c`t un bo=ar, =i-i]ndoi grumajii, =i-l plec[la p[m`nt. }nfrico=at, ]mp[ratul se lupt[ ce se lupt[ cu namila de diamant, iar la urma urmei c[zu cu fa\a ]n jos, podidindu-l un pl`ns de foc.

Nu trecu c`t ai sc[p[ra din amnar, =i se apropiar[ de ]mp[rat, cu m`ng`ieri =i dezmierd[ri, odrasla lui, de trei fete, ca trei z`ne, surori =i nepoate, care mai de care mai chipe=e =i mai dr[g[la=e. Apoi venir[mai-marii tronului =i slugile ohavnice. To\i cu to\i ie=ir[ca dintr-o lacr[, s[cad[cu m[t[nii, doar[or curma focul]mp[ratului.

Cel mai de frunte dintre sf[tuitori aduse vorba cam a=a:

— Luminate]mp[rate, care palo=ca al m[riei-tale n-a mai fost at`tea veacuri ]ntunecat =i fr`nt la r[zboaie? Care]mp[r[\ie a r[mas, at`ta amar de vreme, ne=tirbit[ =i cinstit[ pe fa\a p[m`n-tului? Care r[sur[e mai]nvoalt[=i mai rumen[ca domni\a, fata cea]nt`i n[scut[a m[riei-tale? Care mur[s[fie mai neagr[ca ochii celei mijlocii? Care raz[mai luminoas[ca domni\a cea mai

mic[? Apoi, luminate]mp[rate, dup[at`tea noroace =i bun[t[\i, ce-i fi av`nd ca s[te mai t`nguie=ti?

}mp[ratul, de ochii neamurilor =ai norodului, curm`ndu-=i pl`nsul, mul\umi tuturora =i, furi=`nd sfios ochii]n sus, v[zu c[stema nu e nici mai mare, nici mai mic[de cum trebuia s[fie.

Se potoli =i f[cu semn ca to\i s[plece,]=i s[rut[p[rinte=te copilele =i opri l`ng[ d`nsul pe sora lui cea mai mare, care era =i cea mai]n\eleapt[, =i-i zise]ncet, c[zidurile de-ar fi auzit, nu l-ar fi auzit:

— Surioar[, surioar[, lipe=te urechea ta de inima mea, =i ce-i auzi auzit s[r[m`ie... Pe mine m-a ajuns grea b[tr`ne\e, c[une-ori stema din frunte cre=te, cre=te, se-ntunec[, =i de ce se]ntunec[, e mai grea, p`n[ ce m[ culc[ la p[m`nt. Vezi tu, pare-mi-se c[ ]n aceast[ar[tare e c[derea mea =a neamului meu din scaunul domniei, c[din cele trei]mp[r[tese ce mi-au slujit de so\ii n-am avut parte de parte b[rb[teasc[. C[f[ceau c`te-o fat[ =a doua oar[, cum f[ceau b[iat, mureau =i cuconul, =i muma cuconului. Cea din urm[ mi-a zis: “M[ria-ta, ]mp[r[\ia ce st[p`ne=ti a fost zidit[de un b[rbat, =i ori cade, ori se]nsute=te de o femeie, iar de cucon de parte voiniceasc[n-ai s[ai parte”.

— Ei, Doamne, =i d-ta,]i r[spunse sor[-sa, m`ng`indu-l ca pe-un copil speriat, eu v[d c[stema e cum era, =i tot la locul ei. C`t despre vorba muiereasc[, cea de pe urm[, ca =i cea dint`i, tot f[r[noim[=i f[r[de]n\eles r[m`ne.

— Tat[l meu, urm[ ]mp[ratul, mi-a zis: “F[tul meu,]n cal]\i las goana voinicului,]n inima ta vitejia,]n palo=biruin\a, iar la temelia «palatului de cle=tar», odihna norodului t[u. Acolo zac, la umbr[, ferecate, patimile mari =i mici, care fac pe om fericit =i nefericit. Ia seama, f[tul meu, c[de le-i slobozi, ai s[-\i vezi supu=i pe unii]n desf[t[ri, iar pe al\ii]n ahtieri. |ine aste patru chei, =i s[nu cobori]n cele patru]ncuieri de sub talpa palatului dec`t atunci c`nd \i-o pieri o raz[din frunte =i m[rirea \i-o]ndoi grumajii.”

}mp[ratul scoase din s`n patru chei, una de aram[, alta de argint, una de aur =i alta de diamant, =i le dete sor[-sei =i-i porunci

s[se duc[ ]ntr-ascuns s[deschid[=i s[se coboare sub talpa de la r[s[rit a palatului =i s[cerceteze cuv`ntul ]n\elepciunii asupra stemei ]mp[r[te=ti, care uneori cre=te, se ]mp[tre=te =i se ]ntunec[, =i de ce se ]ntunec[ e mai grea, p`n[ce-l doboar[la p[m`nt.

Noaptea, t`rziu, sora ]mp[ratului ]=i f[cu o cruce, ]=i f[cu dou[, ]=i f[cu trei =i, cum ]nv`rti cheia de aram[ ]n broasca beciului de la r[s[rit, o vijelie]i amu\i auzul, apoi locul pe care sta i se afund[p`n[ la glezne, p`n[la br`u, p`n[la g`t, iar de-i trecu dincolo de cre=tet, o v[paie, ce lumina f[r[s[ard[,]i]nv[lui obrajii.

La o cutremurare stra=nic[, dou[por\i, \ip`nd ]n còpilele groase, se deschiser[, la dreapta =i la st`nga, =i sora]mp[ratului se pomeni]ntr-o camer[cu totul =i cu totul de aram[. +i c`nd trecu prin alte dou[ ]nc[peri, una de argint =i alta de aur, sora ]mp[ratului v[zu minunea minunilor: stoluri de p[s[ri care c`ntau ca din tilinci de argint =i zburau]n toate p[r\ile, =i unele i se puser[pe umeri =i-=i r[sfirar[aripile luminoase, zorn[indu-le ca pe ni=te b[nu\i de aur v`ntura\i din m`n[ ]n m`n[.

C`nd descuie broasca de diamant, sora ]mp[ratului ]mpietri de spaim[... ]n prag se zv`rcolea o namil[de balaur =i-=i despica f[lcile c`t s[ ]nghit[un c[l[re\ cu cal cu tot.

Limbile lui, ca ni=te s[ge\i p`rjolite, le azv`rlea din beregat[=i le]nfigea pe n[rile nasului, scuip`nd cl[buc, care se]nchega =i se rostogolea b[=ci albe de m[rg[ritar. Solz[ria lui era ca un curcubeu de-a lungul spin[rii.

— Ah! muiere cu suflet de b[rbat, zise balaurul, \ine-\i]ngerii, =i ce-i vedea s[nu te sperii c[cine \ine cheile tainelor e =i mai mare =i mai tare ca mine!

N-apuc[s[-=i vie]n fire sora]mp[ratului, c[str[lucirea camerei de diamant]i lu[ochii cu sclipirile de toate fe\ele.

C`nd se trezi, se feri ]n l[turi. L`ng[u=[, trei femei,]n c[tu=e =i priponite la zid de trei belciuge groase. Cea dint`i ar fi fost frumoas[ de n-ar fi z`mbit =i n-ar fi mi=cat gura necontenit, clevetind f[r[noim[. A doua bolbo=ea ochii s[i verzurii, sc[p[r`nd sc`ntei de m`nie. A treia, groas[ca o butie, rumen[=i voinic[, =i

tot sem[na, ca o sor[bun[, cu celelalte dou[costelive =i pi\ig[iate.

— Domni\[, ce mai e pe lumea de pe t[r`mul vostru? nici-o ceart[? nici-o ocar[?

— Domni\[, te-a=face praf =i f[r`me dac[nu m-a=teme c[n-a= mai avea pe cine ur]!

— Domni\[, de c`nd v-am p[r[sit, nu mai e pui de om fericit!

A=a ziser[pe r`nd cele trei surori: Zavistia, Pizma =i Prostia.

Sora]mp[ratului se sim\i, o clip[, rea, cum nu mai fusese, cu o m`nc[rime ]n v`rful limbii =i proast[ca un bu=tean.

Se strecur[pe l`ng[ toate tainele ]nc[tu=ate ]n cruci, p`n[ ]n dreptul altor trei, cu p[rul din frunte zb`rlit, cu coamele despletite, care zbierau de se zguduia din temelie pe=tera de diamant, mu=c`nd din carnea lor de le \`=nea s`ngele.

L`ng[ ele sta una neclintit[, senin[, pe g`nduri, cu privirea dulce =i f[r[pic de am[gire.

Numai ea, dintre toate, era slobod[. +i, din privire, socotea, os`ndea =i ierta. Alta nu putea fi dec`t }n\elepciunea.

De-a dreptul la ea se duse sora]mp[ratului =i-i d[du]n genunchi,]i s[rut[m`na dreapt[, o puse la frunte, apoi]i zise:

— Tu, care e=ti mai frumoas[ca rev[rsatul zorilor, mai dulce ca laptele]ndoit cu miere din faguri, mai bl`nd[ ca mielul de trei zile =i, dup[ Atot\iitorul, cea mai ad`nc[la]n\eles, tu =tii de ce =i cine m-a trimis pe acest t[r`m. Pov[\uie=te-m[, ]ndur[toareo, ca s[ pot m`ng`ia zilele tulburate ale]mp[ratului cu stema rupt[din soare.

— Spune viteazului b[tr`n c[, trec`nd pe l`ng[ toate patimile, la hotarul nebuniei, ai dat de }n\elepciune. +i spune-i c[ l-au ajuns zilele, c[ dac[ stema ]l apas[ a=a de greu, nici nu se m[re=te, nici se mic=oreaz[, ci-l apas[, a=a cum at`rn[=i el de greu pe perina de pe scaunul]mp[r[\iei. +i spune-i c[, neav`nd copil de parte b[rb[teasc[, s[ cunune pe una din fete cu fl[c[ul care, zic`nd din fluier,]i va preface p[rul]n inele de aur, cu fl[c[ul care se]nvele=te cu cerul =i dore=te mai mult ca fiecine din toat[ ]mp[r[\ia. Acestuia s[-i dea n[frama, inelul, palo=ul, gonaciul =i stema.

C`nd sora]mp[ratului plec[, se n[pustir[asupra ei, s-o so[rb[=i mai multe nu, Furia, Smintenia =i Pizma. Ce valm[de vaiete =i blesteme, c[se cl[ti]nc[perea din temelie, =i grinzile pornir[din locul lor! }n acel vuiet, glasul }n\elepciunii se risipi ca nisipul]n lupt[cu vijelia. Iar sora]mp[ratului, pierz`ndu-=i cump[tul, se repezi pe u=[ afar[, sc[p`nd cele patru chei, care zorn[ir[pe pardoseal[...

C`nd se trezi pe t[r`mul]mp[r[\iei, toate u=ile i se pecetluiser[ ]n urma ei. +i pl`nse ce pl`nse cheile pierdute, apoi se g`ndi cum s[mint[ ]mp[ratului de-o veni vorba despre chei, c[ci plecase cu mintea de nou[co\i =i i se scurtase de zece.

C`nd ]mp[ratul auzi cuv`ntul }n\elepciunii, puse de r[scoli domnia]n cruci==i]n curmezi=, doar de-o afla pe cel ce ar dori mai mult ca fiecine, c`t, cu dorul =i cu c`ntecul, s[poleiasc[cosi\ele unei domni\e de-a sale =i s[se vredniceasc[de scaunul]mp[r[\iei.

+i-a]nt`lnit, ]n cre\ul cr`ngurilor, v`n[tori ce prind iepurii de coad[, ]n v[g[unile mun\ilor, delii ce rup ursul ]n dou[, parc-ar rupe un fu=tei de ceap[, la picuri=ul izvoarelor, n[zdr[vani care adun[ sc`nteile din coada licuricilor de fac v`lv[t[i ]n miezul nop\ii. Dar unii doreau bog[\ie, al\ii slav[, al\ii tinere\e f[r[ b[tr`ne\e. +i cosi\ele domni\elor au r[mas tot ca mai nainte, =i]mp[ratul tot f[r[chef.

}ntr-o zi, cam pe]nserate, cerceta=ii domniei, rup\i de oboseal[, pe malul unui r`ule\ ce =erpuia ca o f`=ie de argint, deter[peste un voinic cu pletele rev[rsate, ce zicea din fluier de te sl[vea.

+i ce m`ndre\e de voinic!

Cum]l v[zur[, ascultar[teac[de p[m`nt migala de =uier[turi care se-n=ira =i se de=ira ca o binecuv`ntare a sufletului.

— Ce dore=ti, voinice, gr[i ceau=ul]mp[r[tesc, ce dore=ti tu dup[pofta inimii?

— Cinsti\i boieri, alt nimic, s[tr[iesc, s[c`nt, s[mor...

N-apuc[s[sf`r=easc[ bine cuvintele, =i se z[rir[ c`\iva c[l[re\i, gonind n[uci de]nghi\eau po=tiile.

De sub copitele arm[sarilor v`j`iau pietrele ca ni=te gloan\e. Cum ajunser[, fl[c[ii se oprir[ca un zid.

— Sta\i, zise unul dintre ei, s[-mi lua\i pe-acest b[iat =i drept la scaunul]mp[r[\iei s[mi-l duce\i.

Bietul b[iat se]mpotrivi: “Ba c[nu merg, ba c[n-am furat nimic, p[catele mele...” Dar n-avu ce face.

C`nd ajunser[ ]n fa\a palatului, tot norodul era de fa\[cu m[nuchiuri de flori. Buciuma=i, fluierarii =i surla=i sunau ca de alai mare. +i cu to\ii se ploconeau la fl[c[iandrul cu coama neagr[=i lucie ca p[cura. Iar[el c[sca ochii mari =i, suflet smerit, nu-i tr[snea prin cap de ce =i cui s[i se fac[a=a s[rb[torire.

Pe sc[rile palatului,]mp[ratul, rezemat pe toiag, a=tepta voios =i, de cum z[ri pe fl[c[u,]i s[ri de g`t, s[rut`ndu-l =i pe-o parte, =i pe alta.

— Tu e=ti dorul nevinovat, zise]mp[ratul, prin barba alb[ce i se lungise p`n[ la p[m`nt, alesul }n\elepciunii =i al meu, hai de-\i vezi mireasa =i s[domne=ti pe scaunul pe care am domnit =i eu.

Nu se desmeticise voinicul, =i se trezi dus pe sus]ntr-o c[mar[cu je\uri aurite. Acolo]l a=tepta, printre sf[tuitorii tronului =i jup`nesele cu cuconii lor, fata cea mai mic[a]mp[ratului.

+i era fraged[=i sub\iric[din cre=tet p`n[ ]n b[rbie, cu ni=te cosi\e ca o beteal[ de aur — lumin[ =i dragoste — c[ bietul om ame\i. Palatul, cu mul\ime cu tot, i se ]nv`rti sub picioare =i c[zu]n genunchi =i-i s[rut[condurul.

— Scoal[-te, f[tul meu, zise]mp[ratul. +i voi, sfetnici credincio=i, aduce\i n[frama, palo=ul, stema =i gonaciul, c[lui i se cuvin, pe l`ng[cea mai frumoas[din fetele mele.

Dar,]n clipa c`nd ]mp[ratul vroi s[ binecuvinteze pe noii st[p`nitori ai domniei, cerul se]ntunec[, norii se posomor`r[, cutreier`nd pacea v[zduhului. V`nturile pornir[ b[taie oarb[, f[c`nd una cu p[m`ntul copacii neclinti\i de veacuri]ntregi. Un potop de ploaie se sparse din culmea]ntunecimii =i]mpr[=tie, care pe unde]nnemerea, mul\imea norodului.

}mp[ratul =i adunarea]nm[rmurir[; palatul de cle=tar se cl[ti

pe temelie; cutremurul zgudui p[m`ntul; mesele, je\urile =i policandrele c[zur[zdrobite pe pardoseal[; oamenii nu se mai cump[nir[pe picioare.

]mp[ratul, trezit de spaim[=i de m`nie, strig[c[tre sor[-sa cea mai mare:

— Muiere, ce e asta? Ce-ai f[cut cu cheile patimilor? Un’ \i-ai uitat min\ile s[-\i fi uitat oasele!

Cuv`ntul lui se ]nec[ ]ntr-un vuiet de cutremur. Geaml`cul =i u=ile se zguduir[=i s[rir[din \`\`ni. Tavanul se cr[p[drept]n dou[. Pe u=i =i pe ferestre se n[pustir[ni=te femei despletite, care v[rsau, pe n[ri =i pe gur[, fum =i par[de pucioas[. R[cnind ca fiarele, ele aruncar[la p[m`nt pe to\i cei de fa\[... +i peste trupurile lor]ntinser[dansul patimilor...

La o nou[zbuciumare, p[m`ntul se despic[ ]n dou[. Palatul de cle=tar, trosnind, se porni =i se f[cu nev[zut]ntr-o pr[pastie f[r[fund.

M`nia, Furia =i Nebunia, =i dup[ ele altele, plecar[ v`rtej]n alte p[r\i ale lumii acesteia.

Iar la urma urmelor, tocmai la coad[, Prostia, rumen[=i voinic[, se t`ra mul\umit[, de-a ]nboulea... Dar ce-i p[sa?... Ca ea nu era nimenea. +i, la dreptul lui Dumnezeu vorbind, nici una din celelalte, de-atunci =i p`n[azi, n-a s[l[=luit mai fericit]n mai multe capete omene=ti.

R{ZMIRI|A

lui Alexandru Vlahu\[

I

Sc[p[tase soarele.

Bog[\ia de gr`u, orz, ov[z =i mei se pleca la adierile ]ncropite ale v`ntului de miaz[zi. Spicele r[scoapte =i \epoase,]nc[rcate cu bob mare =i greu, se cl[tinau alene,]ncovoindu-se]n v[i =i

dealuri de aur ruginit,]n jurul colnicelor, sub care s-afunda satul M[gura. O parte din bucate erau secerate, legate]n snopi =i movilite]n cl[i.

Dar,]nainte de vreme, secer[torii m`nau n[val[ spre bordeiele lor, iu\ind boii cu coada ascu\it[ a furcilor. B[tr`ni,]nsur[\ei cu nevestele care]=i t`r[sc copiii de m`n[, lupt`ndu-se cu cei din bra\e, fl[c[i care pocnesc din bice, gonind]naintea lor vitele speriate, \in r[zoarele =i se]ndeas[la drumul mare, care duce la vatra satului.

Mul\i ies din porumbi=ti =i se revars[ ]n mul\imea ce se]ntreab[,]n graba fugii, ar[t`nd cu degetul spre soare-r[sare:

— Ce s[fie acolo, nea Strujane?

— Ce veste, b[di\[?

— Ce p`rjol, vere Dinule?

— Ce e nu e de-a bun[, r[spunse mo=popa,]ndes`ndu-=i ]n br`u pulpana giubelei. M`n[, preoteas[, d[ zor, parc[ e=ti ciolac[, p`rjolul se apropie =i tu tremuri ca un c[\el bolnav de jigodie.

— O, p[catele noastre, Doamne, ce-o mai fi =i asta ! morm[i baba U\a, care]=i]ncurcase vaca]n carele omene=ti.

Descul\[, cu picioarele cojite =i arse, nu mai c[ta la bolovani =i m[r[cini, d`nd cu t`njala s[ia nou[piei de pe juncan[.

]n urma tuturor, lipi\i unul de altul,]ntr-o c[rucioar[t`r`t[de doi m`nza\i, Miu =i Cobila.

— Sc[pai de beilic, Cobilo, de arn[u\i =i de muscali, \in`ndu-mi zilele ]n fundul codrilor cu porumbe s[lbatice =i cu pere p[dure\e. Trecui prin toate, g`ndindu-m[la tine. +i nu trecur[dec`t cinci zile de c`nd ne cununar[m, =i iac[ce ne-a=teapt[.

— Ce-\i pas[, Miule...]i r[spunse ea. Sa mergem]n ceata lui Dinu Potop. Noaptea la r[sp`ntii, ziua]n vizuini, voi fi cu tine. Nu mai e de r[bdat. Eu sunt muiere, dar nu m[ ]n=eal[mintea. Vine r[zmiri\a, =i de ea nu sc[p[m nici noi, nici copiii no=tri.

— Vine, veni-i-ar numele!... gr[i Miu, =i-=i potoli necazul s[rut`nd-o pe obrajii ei b[lai, cu ni=te pajure ro=ietice ca ni=te r[suri de m[ce=e.

Praful r[scolit]neca, ca]n fum g[lbui, norodul speriat. Uruitura =i g[l[gia speriau p[s[rile cr`ngurilor. Stolurile de grauri zburau ame\ite, ciripind ca de spaima =oimilor. L[stunii se-afundau glon\ ]n nem[rginirea z[rii. Mugetul se-amesteca ]n nechezarea cailor. Cumpenele lini=tite ale f`nt`nilor de pe v`lceaua satului]=i ar[tau v`rfurile ]n =ir, ating`nd cerul]n dep[rtare.

II

C`nd se apropiar[ de sat, lighioile b[t[turilor f`lf`ir[, speriate, ]n frunzi=ul pomilor. C`inii]ncepur[a l[tra, ca =i c`nd ho\ii c[lcau satul. P`n[=i porcii tr`ndavi se iu\ir[, pornind-o anapoda, gui\`nd ca de cu\it. Cu to\ii n[p[dir[la biseric[, s[vad[ce era de f[cut.

Cerul dinspre soare-r[sare, ro=u c`t prindea ochiul, se ]ncingea dogor`nd p`n[ ]n c[tunul M[gura. De la o vreme, p[l[l[i de fum =i de fl[c[ri se ridicar[, amestec`ndu-se]ntre ele =i sc[p[r`nd sc`ntei r[sucite]n sulurile uria=e de negur[posomor`t[.

— S[d[m foc satului =i s[lu[m calea p[durilor! strig[un fl[c[u din mijlocul lumii]nm[rmurite.

— Ci ca ho, voinice, prea o iei repede! r[spunse p[rintele +tiubei. Ce dai gurii s[m[n`nce la ]ntoarcere? Minunile Domnului sunt mari. S[ fugim cu to\ii ]n ascunz[torile codrilor. +-o trece =-asta. C[ nu una am v[zut eu de c`nd am albit...

— Face\i copiii =i nevestele gr[mad[, =i noi, roat[ ]n jurul lor. S-o pornim cu ce-om apuca,]ncotro ne-o duce norocul, gr[i un b[tr`n.

— }nh[\a\i topoare =i coase. Ce ni s-o]nt`mpla ]nt`mple-ni-se tuturora.

— A=a! A=a! strigar[cu to\ii. Iar copiii, tremur`nd de spaim[, goi pu=c[, ag[\`ndu-se de bietele femei,]ng`nau ]neca\i de pl`ns, =terg`ndu-=i nasul cu m`inile slabe:

— Mam[, vin turcii? Vin c[pc[unii cu dou[guri, mam[?

Un ropot de cai, f[r[de veste. Picioarele li se t[iar[de la

]ncheieturi. Popa]=i f[cu cruce, =i dup[d`nsul to\i b[n[n[ir[ semnul m`ntuirii.

III

}ntr-o goan[nebun[, pe de=elate, b[t`nd gonacii cu iataganele, un polc de c[l[re\i se-arat[ ]n capul M[gurii.

C`t te-ai =terge la ochi, ceata sosi]n fa\a mul\imii.

— Sunt de-ai no=tri, sunt cre=tini, strigar[to\i]n toate p[r\ile. Bine-ai venit, Potoape! Ce mai veste, haiduce?

Caii deliilor erau]n spume,]n loc de fr`ie, =treanguri =i curmeie. Cu\ite late la br`u. C[ciuli \urc[ne=ti date pe ochi. Priviri de fiare.

}n fruntea lor, Dinu Potop, cu iataganul de m`na dreapt[, r[sp`ndind r[coare]n jurul s[u de cotropitor, nalt c`t un brad, cu fa\a crestat[de lupt[=i de nedormire.

— Veste rea, cre=tini de Dumnezeu, zise Potop, a fl[m`nzit omida. Vin turcii m`na\i de arn[u\ii st[p`nirii. Ard satele. Robesc copiii =i femeile. Scrum ]n urma =i v`lv[t[i]naintea lor. M`na pe topor =i s[ lu[m calea p[durilor. La str`mtoare s[-i apuc[m. Jur c[voi m`nca unul de viu cu carne =i cu oase.

Unii peste al\ii, pornir[.

O v[lm[=eal[de care, de cai =i de boi, de mo=negi, de femei, de b[rba\i =i de copii, cu traiste de m[lai, cu tingiri, cu tig[i =i c[ld[ri. Unii se roag[, al\ii]njur[. Zgomotul sec al roatelor, b[l[ng[itul ar[murilor, ca ni=te clopote dogite,]mpr[=tie spaima]n lungul \inuturilor. Se duc, duc`ndu-=i s[r[cia =i pl`nsul.

Unde-=i zidiser[bordeiul vor g[si t[ciuni =i, r[scolind cenu=a satului mistuit, vor da peste petice de velin\e, peste cr`mpeie de icoane, la care s-au ]nchinat o via\[ ]ntreag[. +i poate n-or cunoa=te vatra ]n jurul c[reia =-au c`rpit zi cu zi traiul,]ndrug`nd pove=ti =i basme.

Droaie netrebnic[, ce nu mai crede]n m`ntuire, se repede ]ncurcat[, ca fulgii unui viscol ]n lungul drumului, f[r[ s[ =tie ce s-o ]nt`mpla pe ziua de m`ine.

E noapte. Cerul]n urma lor s-aprinde, c[tr[nind v[zduhul.

Dinu Potop,]naintea tuturor,]=i s`nger[ arm[sarul, juc`nd pe spinarea lui ca un st`lp negru. El]ndeamn[poporul la via\[=i la goan[.

IV

R[t[cit de ceilal\i, Miu s-a aruncat pe calul din cetl[u, retez`nd-o de-a curmezi=ul holdelor. Se duce de zor. Cobila, ]n c[ru\[, pe-un mald[r de f`n, se g`nde=te la desi=ul unei p[duri =i la creasta de piatr[a vreunui munte, departe de r[zmiri\a care cotrope=te temeiul omului.

— Vremuri grele, Miule, morm[i ea s[ltat[ ]n sus pe mald[r. Nu e de trai. Mai bine cu lupii p`rloagelor dec`t cu st[p`nirea de azi. N-apuc[s[se]nc[lzeasc[locul sub tine, =i bir cu fugi\ii, c[r[zmiri\a bate la u=[.

Nu sf`r=ise bine cuv`ntul, =i-i apropie din spate un ropot de cai =un z[ng[nit de arme.

— Ne-au dat de urm[, strig[Miul, nu e sc[pare, Cobilo, dar s[ ]ncerc[m ceva.

Degrab' el]=i opri caii. Ridic[f`nul din c[ru\[, ]=i lungi nevasta cu fa\a ]n jos de-a lungul dricului =o acoperi cu mald[rul de f`n =i]i zise, pornind-o la drum:

— Te chinuiesc, Cobilo, dar poate c-a=a ne-o ajuta soarta s[trecem =i de-ast[primejdie.

}nc[lec[,]=i f[cu cruce. Apuc[h[\urile. +i]ncepu s[bat[m`nza\ii cu codiri=ca, de le plesnea pielea pe coaste.

— Mai]ncet, gr[i n[bu=it Cobila, m[ ]neac[r[suflarea...

Miu, f[r[s-aud[, f[r[s[vad[ ]naintea ochilor, gone=te]n pustiul]ntunericului. C[ciula]i cade din cap. C[ma=a i se umfl[de v`nt. Codia biciului i s-a spart ]n h[=chii, =i sar din ea puzderii c`nd d[ ]n =oldurile uscate ale cailor numai ap[=i spume.

Degeaba]ns[. I-a sosit. Cu =alvari ro=ii =i cre\i, g[it[na\i =i str`n=i pe fluierul piciorului, cu iatagane lucioase, ei prind pe

Miu de ceaf[, oprind c[ru\a]n loc,]njur`nd, be\i mor\i, s[ te cutremuri: “Bre! Ghiaur! Ana s`na sictir!”[1]

]l croir[cu latul iataganelor. Unul din ei, de-abia se mai \inea pe =a,]l izbi cu pumnul]n fa\[=i-i zise pe rom`ne=te:

— N-ai nimic]n car, p[c[tosule?

— Jup`n ciau=, r[spunse Miu, mai mult mort dec`t viu, a=a s[-\i ajute Dumnezeu, nimic.]ndur[-te de mine! L[sa\i-m[cu zile!

Ceau=ul bolborosi c`teva cuvinte tovar[=ilor s[i, iar[ ei ]ncepur[ a b[ga iataganele ]n f`nul din c[ru\[, p`n[ la m`ner, da’ de-or g[si ceva pitulat.

]n acea g[l[gie de oc[ri =i urlete de fiare, la fiece]mpuns[tur[de iatagan, parc[se-aud vaiete n[bu=ite, =i mald[rul tresare. E viu.]l dor acele limbi ascu\ite care-l spintec[.

Miu, smulg`ndu-=i p[rul din cap, s[rut[imineii ceau=ului =i r[cne=te:

— St[p`ne, n-am nimic, nu m[ mai chinui\i, ]mi mor copiii de foame, l[sa\i-m[!... St[p`nul cerului s[v-asculte cum v[ ]ndura\i =i voi de mine...

]l iertar[.]ntoarser[caii. O tulir[ca v`ntul.

Miu se repezi la f`n. ]nh[\[ din el c`t putu =i, dup[ce-l arunc[tot la p[m`nt, se ridic[pe inima c[ru\ei. F[r[s[vad[, f[r[s[-=i dea seama de ce face, strig[ca =i cum l-ar fi h[rt[nit o fiar[s[lbatec[:

— Scoal[, Cobilo!... Nu te mai face!... Sunt eu... De=teapt[-te!...

O lu[ ]n bra\e. O a=ternu pe iarb[. Trupul]i era moale =i cald]nc[. Spinarea ei, sc[ldat[ ]n s`nge, era ciuruit[ de iatagane. ]n gur[ avea h[=chii din sc`ndura dricului,]n care-=i]nfipsese din\ii, ca s[nu strige.

Miu]ncepu s[\ipe, sim\ind]n ad`ncul inimii toate g[urile din spinarea ei.

Se scul[n[uc. Plesni cu biciul caii, care fugir[.

— Duce\i-v[, altul s[v[fie st[p`n, eu n-am ce mai face cu voi!

---

[1] Cuvinte injurioase la adresa cre=tinilor (turc.).

S[rut[pe Cobila de mai multe ori. Se scul[din nou]n picioare. Str`nse biciul ]n m`n[. Apoi se izbi cu palma]n fa\[.

— Jelesc ca o bab[...

}=i potrivi codiri=ca]n gur[=i-o]nfipse toat[pe beregat[. Horc[i =i c[zu la p[m`nt.

A trecut o s[pt[m`n[, =i r[zmiri\a s-a dus. M[gurenii, poc`lti\i de foame, se apropiar[de vatra satului.

+i-au g[sit bordeiele pustiite, biserica ars[, sfintele icoane p`ng[rite.

Iar unii din copii, dup[ce s-au]ntremat cu c`teva ]mbuc[turi, alerg`nd dup[un stol de corbi, au dat peste Miu =i Cobila, lungi\i unul l`ng[ altul, cu ochii sco=i, cu co=urile pieptului scobite, =i caii lor, t`r`nd c[ru\a, le dau t`rcoale, p[sc`nd de jur]mprejur.

SORCOVA

I

Troienele se ridicau namil[p`n[ ]n tinda cre=tinului. V`ntul spulbera fulgii de z[pad[ ]n v`rteje =i stoluri, repezite ]n lungul uli\elor, sparte la r[sp`ntii =i]mpr[=tiate f[r[c[p[t`i ]n largul maidanelor de la Ol[nita[1]. P`rtia nu se mai cuno=tea. Z[pada]\i trecea de glezne =i mai bine.

Fumul c[minelor, z[p[cit de b[taia criv[\ului, se zv`rcolea pe loc =i, ca =i cum ar fi fost sorbit de vetre, se pr[bu=ea ]nd[rat pe g`tul co=urilor. Mahalaua]n\epenise]ngropat[ ]n troiene.

Nu se pomenea nici gur[de om, nici l[trat de c`ine. A=a An Nou, a=a S`n-Vasile, s[-l h[r[zeasc[Domnul vr[jma=ilor no=tri, c[=i de-ai avea tuf[ ]n b[t[tur[, ui\i =i de topor, te dai c`t mai

[1] Veche mahala]n Bariera-Vergului din Bucure=ti.

afund]n plapum[,]\i r[storni toate \oalele]n spinare, =i tot ghea\[r[m`i din t[lpi p`n[la cre=tet.

Taraful l[utarilor, al lui Sotir Ciupitul, \ambalagiul Ol[nitei,]mpodobise din preziu[un cap de porc cu tibet conabiu =i albastru, cu busuioc =i cu cercei ro=i]n am`ndou[ urechile, =i mi-i v`r`se, ]n din\ii r`nji\i, un trandafir umplut cu toc[tur[rumen[.

To\i a=teptau s[vad[ast[grozav[“Vasilc[”, =i nimeni n-o mai vedea, de=i trecuser[ca la trei ceasuri de c`nd se luminase de ziu[.

Nu se pomenea nici de sorcov[ial[, dup[cum s-ar fi cuvenit de la mo=i, de la str[mo=i. | i se prindea pleoap[de pleoap[, nar[de nar[, falc[de falc[, degera oul]n g[in[de ger ce se pornise.

— N-am putea duce l-alde biata B[la=a ceva curmeie de vi\[=i vreascuri ujujite? zicea mama Arghiri\a fetei-mari ce]nv`rtea m[m[liga ]ntre genunchi =i se =tergea la ochi din pricina fumului. Biata B[la=a! o fi amor\it cu copil cu tot! S[rac[ lipit[, bolnav[ c[ nu se mai poate t`r], v[duv[, cu copilul gol pu=c[, pe a=a c[\ea de vreme, nu =tiu, z[u, de =i-o mai]nnoda zilele... Scoal[, Irino mam[, pune pe tine cojoaca ta =i dulama mea =i du-te de vezi,]i abure=te co=ul a fum?

Irina l[s[f[c[le\ul]n m`na m[-sei, se strecur[ pe prispa din jurul pere\ilor p`n[la spatele casei, apoi se]ntoarse]ntr-un suflet]n tind[, se scutur[de om[t =i s[ri pe vatr[.

— Nu e, mam[, nu e fum, nu e nimic; geamurile —]nghe\ate tun, cu frunze geruite, de nu le-ai r[zui nici cu custura.

— Gr[be=te, Irin[, s[-i duci ceva g[teje, ni\ic[m[m[lig[=i ceva fiertur[; s[le aprinzi focul cum [i =ti, s[le pui masa, c-or fi fl[m`nzit; =i e mai mare p[catul s[ =tii pe femeie cu copila=ul [la poc`ltit =i degerat la o zi a=a de mare!

II

Z[pada]i p[trunsese]n tind[; v`ntul ]i c`nta prin cr[p[turile u=ii parc-ar fi vuit]n duba mare; =i B[la=a era]ntins[ ]n pat,]nvelit[c-o plapum[veche, soioas[=i ciuruit[cu g[uri prin care

ie=eau ghiomotoacele de l`n[ neagr[. Pe picioare ]=i tr`ntise dou[scovergi. La s`n ]=i ghemuise copilul ]mbr[cat cu ni=te zdren\e de pantaloni, c-o scurteicu\[ bl[nit[ =i ]ncins pe la mijloc c-o basma ro=ie. Chipul ei, g[lbejit de boal[ =i de s[r[cie, ]ncepuse a da ]n v`n[t; ochii, pironi\i asupra copilului, pierduser[luciul vie\ii ca =i cum i-ai fi r[zuit c-o gresie.

— Mam[, mi-e frig l`ng[ tine, tu e=ti prea rece, ]ng`n[copilul d`rd`ind, las[-m[s[m[dau jos.

— Bine, Nic[, f[cum vrei, =opti B[la=a. C`teva lacrimi]i umezir[ochii ei usca\i.

— Mam[, mie mi-e frig c`nd stau ]n cas[, ad[ug[ copilul tr[g`ndu-=i cizmele, mai bine ar fi s[m[duc cu sorcova. Soba nu s-a dezmor\it de trei zile, =i eu am meri=or =i busuioc uscat, pot s[-mi fac o sorcov[, dac[nu am una de t`rg cu flori =i cu beteal[: =i poate s[ vin cu parale; am s[-\i cump[r p`ine cald[. Aici e frig, mam[, vreau s[m[duc!

+i el, care]nghi\ea]n sec de foame, nu-i venea s[spuie drept — de=i abia era de =ase ani — c[ci sim\ea pe m[-sa bolnav[greu, =i tot zadarnic ar fi fost s-o mai m`hneasc[=i el cu foamea lui.

— Du-te, r[spunse B[la=a]nchiz`nd ochii. +tiu eu ce te m`n[pe tine, dragul mamei, =tiu eu, numai Dumnezeu nu =tie! S[te s[rut o dat[ ]nainte de-a pleca.

— De ce sa m[s[ru\i, mam[,]nainte de-a pleca?

— Ca s[-\i fie cu noroc, ca s[c`=tigi parale, ca s[te primeas-c[cu bine la cas[de oameni.

+i dup[ce-l s[rut[pe frunte, pe obraji =i pe ochi, copilul se uit[lung]n fa\a ei.

— Mam[, dar gura ta este de ghea\[? Alt[dat[, c`nd m[ s[rutai, m[ ]nc[lzeai, acum parc[ mi-ai b[tut dou[ piroane de ghea\[ ]n am`ndoi ochii.

+i, v[z`nd c[ m[-sa =i-a luat fa\a ]n m`ini, o socoti m`hnit[ de vorbele lui, se repezi la g`tul ei, o m`ng`ie u=or pe t`mple =i-i strig[ c-un glas ]ntre r`s =i pl`ns:

— Vrei s[te sorcov[iesc? A=a cum m-ai]nv[\at tu, mam[?...

“Tare ca fierul, iute ca o\elul...” Nu vrei?... “S[ ]nflore=ti, s[m[rg[re=ti!”, “Nu zic bine?”... “Ca un m[r, ca un p[r!”...

B[la=a, dup[ce zg`rci de trei-patru ori din m`ini =i din picioare,]=i veni]n sim\ire ca dintr-un somn ad`nc.

Nic[era la g`tul ei =i ]ncepuse a-=i ]ng`na vorbele cu pl`nsul.

— Nu zic bine, mam[? De ce nu m[ascul\i? “Ca un fir de trandafir, tare ca piatra, iute ca s[geata”... Mai s[rut[-m[o dat[, c-am s[-\i aduc p`ine cald[de la Iane brutarul.

}l s[rut[. Parc[buzele i se]nc[lziser[ ]ntr-un zbucium de via\[f[r[n[dejde. Nic[, dup[ce o b[tu pe frunte cu m[nunchiul de meri=or =i de busuioc, plec[ ]ndes`ndu-=i c[ciula pe urechi.

C`nd copilul ie=i afar[ din tind[, ]l s[get[ criv[\ul, care te orbea =i-\i ]neca r[suflarea. Cerc[ s[ fac[ un pas din prag =i nu v[zu ]naintea ochilor. O pal[ groas[ de z[pad[ ]l izbi peste ochi. }n acea fr[m`ntare cumplit[, un singur g`nd ]i lic[ri ]n mintea lui de copil: “Vreau s[ aduc p`ine cald[mamei, p`ine cald[de la Iane brutarul!”

+i intr[ ]n z[pad[p`n[ ]n br`u. Se opri]ncremenit. Auzise ceva. }l striga cineva? Auzise bine numele lui. V`ntul s[ fi fost? +i v`ntul era rece, =i glasul care-l chemase fusese cald. Ca =i v`ntul se pierduse ]n dep[rtare, de=i venise de aproape. “Nic[!.. Nic[!...” Iar? +i acest glas, care ie=ea ca de sub o copaie r[sturnat[, era slab, n[bu=it, t[iat de tuse, bolborosit ]ntr-o h`r`ial[ care-l ]nghe\[ p`n[la m[duva oaselor.

— E mama! =opti copilul cl[n\[nind, =i se repezi la u=[.

Pe c`nd se lupta s[ deschid[ u=a cu m`na st`ng[, c[ci cu dreapta str`ngea c`t putea sorcova de meri=or, iac[=i Irina a mamei Arghiri\a, cu un mald[r de g[teje =i de vi\[uscat[.

— Mama, dad[Irin[, cere ap[, deschide-mi, deschide-mi!

C`nd intrar[ ]n cas[, biat[ B[la=a se dusese pe lumea ailalt[. Plapuma =i velin\ele c[zuser[ jos. O m`n[-i odihnea pe piept, iar cealalt[ ]ncremenise]nfipt[ ]n a=ternut. Cu ochii pe jum[tate]nchi=i, p[rea c[-=i caut[copilul la s`n. Gura ei c[scat[, o pat[neagr[ca]ntunericul, =i, tot ca]ntunericul, f[r[fund.

— Dad[Irin[, vrea ap[, s[-i d[m ap[, dad[Irin[!]ng`n[ bietul copil, c[ut`nd prin odaie cana cu ap[.

Dada Irina,]n loc s[-l asculte,]l lu[ ]n bra\e =i se repezi cu el pe u=[afar[.

C`nd]l duse l-alde Arghiri\a =i d[du de c[ldur[, Nic[ ]mbr[\i=[soba,]nchise ochii =i zise]ncetinel =i dulce:

— Dad[Irin[, s[faci =i mamei foc, c[mult e bine la c[ldur[!

Apoi, b[g`nd de seam[ cum =opteau de tainic Irina cu mama Arghiri\a, care adusese =o lum`n[ric[de cear[galben[,]ntreb[cu bini=orul:

— Da' ce s[faci, dad[Irino, cu lum`narea?

— S[duc la m[-ta foc, lele,]i r[spunse Irina.

— +i eu, dup[ce m-oi]nc[lzi, m[duc cu sorcova, s[-i aduc p`ine cald[, morm[i copilul, a\ipit l`ng[sob[, str`ng`nd necontenit]n m`na dreapt[m[nunchiul de meri=or =i de busuioc.

Dar pe c`nd Arghiri\a vorbea ceva mai tare cu fie-sa, socotind c[ copilul adormise, Nic[ deschise sperios ochii s[i alba=tri, ]neca\i ]n l[crimi, s[ri de l`ng[sob[=i strig[, neput`ndu-=i st[p`ni pl`nsul:

— Dad[Irin[, nu vreau s-o da\i popii!... De ce s-o bage]n groap[?... Mama e a mea, nu e a popii!... Nu vreau s[-i dea \[r`n[ ]n ochi... N-a f[cut nimic... Dac[ e s[rac[... c`nd m-oi face mare o s[fie bogat[... O s[-i cump[r scurteic[, rochie =i =or\... S[nu mi-o da\i popii!... Nu s-a dus la biseric[c-a fost bolnav[, dad[Irin[... dumneata =tii cum se ducea]nainte... dumneata =tii...

Abia dup[multe f[g[duieli se lini=ti, se culc[de-a curmezi=ul patului de l`ng[ sob[ =i adormi oft`nd, nevoind s[m[n`nce dec`t "odat[cu mama".

A doua zi toate i-au fost de-a surda. S-a rugat, a pl`ns, a \ipat, c[ popa n-a voit s[-l asculte. Pe m[-sa au pornit-o cu picioarele ]nainte. Degeaba le-a zis tuturor: “L[sa\i-o barem p`n[s-o muia curtea bisericii!”, auzind c[p[m`ntul de groap[e tare ca osul.

+i toat[lumea i s-a p[rut rea de-atunci]ncolo, mai ales

p[rintele Tudor. +i din m`na popii mult[vreme n-a luat nici prescur[, nici artos.

Iar mama Arghiri\a,]n loc de-o fat[, avu o fat[=-un b[iat.

ODINIOAR{

lui George Radu Golescu[1]

Anii trec a=a de repede, c[nu-\i dai seama c`nd =i cum cutare fl[c[u, rotar ori gr`nar, s-a schimbat]n mo= cutare, de unde =i p`n[ unde un bujor de fat[, s[ o fi sorbit ]ntr-o lingur[ cu ap[ de drag[ ce-\i era, s[ te pomene=ti cu ea zb`rcit[, c[run\it[, apoi alb[-colilie.

A=a curge vremea, =i pe noi nu ne las[ ]n urm[, ci ne t`r[=te cu ea p`n[la hotarul vie\ii. Ne a=eaz[frumu=el pe dou[sc`nduri, ne ]ntinde pe deasupra o p`nz[alb[cu cruce]n mijloc, ne strope=te cu vin =i cu untdelemn. Bulg[rii =i \[r`na cad =i astup[. +i tot vremea din mu=uroi face netezi=, surp[crucea de la cap, b[t[tore=te locul =i acoper[cu b[l[rii cel din urm[loca= al nostru.

Ei, c`te se duc cu zilele =i ce triste minuni ni se arat[ de ieri p`n[azi! C`te ne mai a=teapt[ de azi p`n[m`ine!

]n curtea bisericilor vechi, cruci de piatr[=i de lemn, uneori c`te dou[-trei ]n acela=i cuib, umbrite de vi=ni =i de pruni. R[m`i pe g`nduri. Parc-ai vrea s[ =tii cine odihne=te sub p[m`ntul]nc[rcat cu =tevie =i cu urzici... Parc-ai vrea s[afli ce loc=or a c[zut la fiecine din cei ce odihnesc acolo... Cu mul\i ai copil[rit, mul\i te-or fi m`ng`iat =i pe unii poate c[i-ai iubit.

E trist.

Dar e =i mai trist s[te re]ntorci, dup[mai mul\i ani, din pustiuri

[1] Coleg de liceu cu Delavrancea la “Sf. Sava”, cu care acesta a locuit la Paris]n 1882-1884. Frate cu Dinu Radu Golescu.

str[ine]n mahalaua]n care te-ai n[scut =i-ai crescut, =i s[nu mai vezi nimic din c`te =tiai. Pe aceea=i streaje s[ intri, pe aceea=i c[rare s[ te strecori, =i s[ nu mai vezi m`ndre\ea de-odinioar[.

La marginea capitalei, departe de zgomot =i de f[pturile pizma=e,]ntre ora== =i ogoarele \[r[ne=ti, se]ntindea,]nflorind, mahalaua gr`narilor. Mergea bine de la Dumnezeu. Unde ]=i punea cre=tinul vatra, se prindea pe t[lpoaie neclintite. Casele v[ruite se afundau ]n gr[dini cu rogodele, veselia copiilor. Pe-alocurea viile se ml[diau, ]nc[rcate cu ciorchini, pe aracii pleca\i de greutatea rodului. |[ranii cu dare de m`n[se]ndesau s[-=i g[seasc[loc]ntre gr`nari. Era o fierbere de munc[, o dragoste de prop[=ire =i o fr[\ie de trai, c[nu se mai pomenea a=a mahala tihnit[=i harnic[.

C`nd sosea c`te un jup`n, ori nea cutare, c[lare pe rota=ul din st`nga, plesnind voinice=te]n nainta=i, leli\ele, cumetrele, finele, suratele]i ie=eau voioase]nainte,]l opreau din drum =i-l z[p[ceau cu cercet[rile. Gr`narul, cu o m`n[ ]n br`u, cu alta pe h[\uri, cu biciul pe dup[ g`t, le r[spundea cu r`nduial[, s[ nu lase pe nici una m`hnit[.

— Nea Mitrane, ai]nt`lnit, p-ale drumuri, pe alde dumnealui? (+i “dumnealui”]i era b[rbatul.)

— Da, cumetri\[, descarc[la Olteni\a.

— Nea Mitrane, ai v[zut pe b`cu? (+i “b`cu”]i era tat[-s[u.)

— Da, fin[, cale d-o zi, =i vine, e s[n[to=el, tare mare.

— Nea Mitran, ne-ai]nt`lnit fl[c[ul? (+i “fl[c[ul” era frate-s[u.)

— Cic[a c`=tigat bune p[r[lu\e. Dar tu, c`nd ne-i]ntinde halageaua nun\ii?

+i a=a, cu una, cu dou[, p`n[le d[dea de rost, apoi toate alergau, ca un stol de vr[bii speriate, care]ncotro =edeau, ca s[spuie veste bun[=i noroc pe la cei de-acas[.

Chiaburii se]nmul\eau. Copii rumeni =i buc[la\i goneau cu ghiozdanele la =coala din curtea bisericii, s[pl[teasc[sf[n\oaica pe lun[dasc[lului Nicu\[=i s[ ]nve\e slove noi, s[citeasc[pe felurime, s[scrie pe platc[=i, hei! mai t`rziu, s[ ]nv`rteasc[tocul pe h`rtie, ca ni=te logofe\i.

}n serile de var[, mai ales pe lun[, toat[mahalaua ie=ea pe prisp[ori pe lai\a de l`ng[ poarta mic[, =i pove=tile ]ncepeau lungi =i nesf`r=ite. Bunicile =i mumele]=i luau nepo\ii =i copiii cei mai mici, pr`slele, ]n poal[ =i le spuneau c`te-n lun[=i-n soare. Ba de turci, ba de t[tari, ba de calmuci, ba de c[pc[unii cu dou[guri, ba de muscali, ba de nem\ii cu coad[, m[rog, din c`te omul apuc[=i vede, aude =i nu uit[.

+i c`nd liliecii goneau de-a lungul drumurilor, copiii m[ricei p[r[seau scurteica bunichii pentru ca s[ arunce dup[ ei cu c[ciulile, strig`nd de la =treaje p`n[la biseric[:

— Liliac... liliac,
trage noaptea la conac,
din cloponi\a b[tr`n[,
hop, o dat[, hop, de dou[,
p`n' la nou[...
Liliacii dac[scap[
sub c[ciul[fac calpac[.

+i de veneau Floriile, Pa=tele, cu hainele noi, St. Ilie, cu pepenii de Pantilimon, Mo=Ajunul cu colinde\ele, aceast[pr[sil[voinic[=i vioaie umplea mahalaua de veselie =i de n[zdr[v[nii.

La Ignat, c`nd z[pada c[dea de dou[ palme, porcii ]njunghia\i asmu\eau c`inii, gui\`nd de se cutremura p[m`ntul. Fumul focurilor,]n care]i p`rp[leau p`n[la =orici, acoperea cerul mahalalei ca o cea\[deas[=i f[r[c[p[t`i...

A=a]i mergea, pe acele vremuri, omului,]n bine =i de-a bun[. Case noi se cl[deau]ntruna. Ogr[zile se f[ceau mai dese =i mai frumoase,]mpodobite prim[vara cu stufuri de flori, iar[vara ml[diate p`n[ la p[m`nt de rod bogat =i felurit. De-atunci tot s[fi trecut cincisprezece ani de zile.

}n ziua de azi, b[tr`nii s-au dus dup[ t[r`mul [sta. Casele vechi, nespoite, d[r`mate, f[r[garduri, m[rturisesc c[s[r[cia s-a]ncuibat]n locul bel=ugului de-odinioar[. Azi tot e de-a valma,

c[ci toate sunt de-a valma c`nd bietul cre=tin nu mai are ce ocroti. Grajdurile, ulucile cu por\ile mari au fost aruncate ]n sob[, pe gerul Bobotezei. Cur\ile, pline alt[dat[ de p[s[ri, azi sunt pustii. Abia c`te un c`ine poc`ltit mai h[m[ie =i te veste=te c[e la loca=de om.

Copiii sunt galbeni =i slabi, zdren\[ro=i =i f[r[chef, c[ci la Pa=te n-au cu ce se]nnoi, la Mo=i n-au cu ce s[-=i cumpere fluiere =i h`r`itori. Zmeurile nu mai v`j`ie pe la S`n-Petru. Dasc[lul Nicu\[ nu mai c`nt[cu o sut[de b[ie\i]ntr-un glas:

O daát[-i una, uúna!
doórdoó pa[trú!

Nunta de azi se cheam[s[r[cie la s[r[cie, botezul, din cumetrie cu chef =i l[utari, se nume=te belea la capul omului.

Gr`narii au ajuns la dou[ m`r\oage de cai =i nu mai pun]n c[ru\ele cu coviltir patru chile mari.

Toat[mahalaua a s[r[cit =i se-ngroap[ ]n ruine =i bozii. +i, spre batjocur[, soarta a f[cut s[se ridice]n locul bisericu\ei (plin[al'dat[de credincio=i la s[rb[tori), biseric[mare =i falnic[, dar goal[chiar la s[rb[torile]mp[r[te=ti. }n locul =coalei lui Nicu\[, =coala prim[riei, ca un palat frumos,]nc[p[tor, dar pustiu =i f[r[spor la carte.

— Ce e asta, lele Ancu\o? am]ntrebat m`hnit, privind]n toate p[r\ile. +i de ce-a\i ajuns]n halul [sta?

— Ei, maic[, ce e de la Dumnezeu =i de la st[p`nire este. Iac[ =coal[ mare, iac[ biseric[ frumoas[, dar de ce le-or mai fi ridicat ]n mijlocul d[r`m[turilor eu nu pricep... Uite, ne-am stins]n c`\iva ani. Se zice c[ acele ma=ini blestemate de drumuri-de-fier au luat cheagul gr`narilor no=tri. Apoi de, o fi, n-o fi... At`t, mam[, =tiu c[ odinioar[ copiii ]=i num[rau anii dup[ casele noi care se ridicau, azi ]=i socotesc v`rsta dup[casele care se d[r`m[.

+i b[tr`na plec[cu doni\ele spre pu\ul cu dou[roate.

SUSANA

]n via p[r[ginit[, iarb[gras[acoper[r[zoarele cu o p`nz[ sm[l\uit[ cu flori. Parc-ar fi scuturat cineva bidinele muiate ]n ro=u, galben =i albastru pe deasupra c`mpiei dintre “casele pustii” =i gropile de nisip.

Soarele e z[pu=itor. Lumina te orbe=te. Aerul joac[, fierbe, =i nici un pic de adiere nu potole=te arsura.

]n mijlocul viei, doi castani b[tr`ni =i stufo=i stau neclinti\i, rup`nd albastrul cerului =i]ntinz`nd pe verdea\[umbrele lor]mpreunate, ca dou[poloage rotocolite.

La r[d[cina lor se odihnesc gr`narii la S`n-Petru =i S`nt-Ilie. De la amiezi, rogojinile =i velin\ele sunt a=ternute. Perne de paie se pun c[p[t`ie. Botele cu ap[proasp[t[, clondirele cu vin scufundate]n doni\i, pui=oarele noi cu miros de brad, c`teva castroane cu fiertur[, lingurile de lemn =i =tergarele v[rgate la c[p[t`ie sunt r`nduite cu]ngrijire =i]nconjurate cu foi de pelin ca s[le dea un miros s[n[tos =i r[coritor.

S-au a=ezat pe m`ncare =i veselie. To\i sunt rud[, rudenie, rubedenie, cuscri, fini, na=i, c[ pe nume curat nu-=i zic. E o familie ]ntins[. M[n`nc[din acela=i castron, sorb cu aceea=i lingur[, rup din aceea=i azim[, din aceea=i turt[cald[.

Mai-marii lor sunt mo=negii de c`te un veac, cum este bun[oar[ T[m[dueanu, cu barba p`n’ la cing[toare, Doroftei, c[ruia]i cam place s[sug[, a=a b[tr`n cum este, =i s[ciupeasc[cu vorba pe fetele mari, care se ru=ineaz[.

Am`ndoi stau ]n capul mesei. +i c`nd se scorne=te vreo pricin[de ne]n\eles, b[rba\ii =i femeile, ba p`n[ =i liota de copii, dau n[val[ cu ]ntreb[rile, =i ei ascult[ cu m`ndrie =i le]mpart dreptatea dup[cum li se cuvin.

— Nu e a=a, tat[Doroftei, c[cuscra Vi=ea e cu munca la R[dovan?

— Nu e a=a, tat[T[m[duene, c[neam\ul e mai hain ca muscalul?

+-apoi lua cuv`ntul T[m[dueanu, =i mi-\i vorbea a=ezat =i]ndesat, c[lingurile nu se mai mi=cau de pe buzele str[chinilor.

— Suntem, le zicea el, de-aceea=i cruce cu muscalul, dar nu de-acela=i s`nge. Beilicul neam\ului, muscalului, turcului e tot beilic. Oricare din ei ar c[lca \ara, ambarele se golesc, de p[s[rime te-ai sp[lat pe m`ini, cl[ile de f`n se fituiesc. +i unii aduc l[custele, al\ii molime, iar ]n urma lor ne las[ praful =i s[r[cia. Dac[ nu te ]n\elegi cu rom`nul la vorb[, adic[telea dac[nu gr[ie=ti acela=i grai, poate s[fac[o mie de cruci, una peste alta, p`n[=o g[uri frunte, umerii =i buricul, c[tot juvin[=i pacoste cade pe urechile noastre.

— Dar se]nchin[, r[spunse una din femei,]nghi\ind o n[strap[cu ap[rece de la Susana.

— Taci, cap de tivg[, gr[i T[m[dueanu. Apoi]mb[tr`ne=ti de-a surda, muiere. +i ce-ai v[zut, =i ce-ai auzit, mai bine le vedea =i le auzea co\ofenele, c[ tot at`ta era. Gara-ga\a, ca =i ele... Ce mi-e mintea lor, ce mi-e mintea ta? S[ ]mbuc[m ceva, =-am s[v[spun eu, c[una e crucea =i alta e neamul.

Clondirul cu vin g`lg`i de-a r`ndul ]n g`tul b[tr`nilor, care r[sturnau capul pe spate, =i se opri o toan[l-alde tata Doroftei.

Dup[ce-=i potolir[foamea =i-=i]necar[setea, unii cu vin, al\ii cu ap[rece, b[tr`nele plecar[ capul pe perne, b[rba\ii, fl[c[ii =i fetele mari f[cur[ roat[ ]mprejurul T[m[dueanului, iar b[ie\ii o tulir[ de-a lungul viei, strig`nd]n goana lor:

— Cine vrea de-a puia-gaia s[-i adune cu tigaia?

— Cine vrea de-a v-a\i-ascunselea?

— Cine de-a h`ra care taie v`na?

— Cine de-a poarca?

Iar feti\ele:

— Cine vrea de-a leap=ea?

— Cine de-a fe\ele?

— Cine de-a inelu=]nv`rtecu=p-al cui de=t te-ai pus?

— Cine de-a hai la groapa cu furnici care pi=c[mari =i mici?

Asupra acestui stol zburdalnic =i speriat ca de uliu]=i]ndreptar[

cu to\ii privirile vesele. Multe din femei]=i f[cur[cruce, morm[ind: “|ine-i, Doamne!”, “Lighioile mamei!”, “Veselia bunichii!” Ba unele scuipar[de trei ori]n v`nt, ca s[ nu se deoache, t`njind, de la umbra castanilor, pe B[laia, pe Neghini\a, pe Cicoarea, pe Brebenica =i pe |ig[ncu=a, c[=i-au pr[p[dit tibetul ro=u din codi\ele care le joac[pe spate =i se despletesc la sf`rcuri.

T[m[dueanul se sc[rpin[ ]n cap,]=i drese glasul =i]ncepu dibuind]n pustiul amintirilor. Roata din jurul lui]l asculta neclintit[, ferindu-se chiar de a-=i]ntinde picioarele, ca nu cumva t`r=ala rogojinilor s[-i tulbure =irul.

— N[p[dise muscalul, cu tot potopul puterilor, de nu se mai ispr[vea. Oriun’ te-ntorceai, herghelii de cai cu coame l[\oase =i cu fotoloage la picioare, =epci, chiv[re, ciacuri =i purcoaie \uguiate de pu=ti =i de suli\e. De la Pantilimon p`n[ la streaje numai corturi. Ofi\erimea ]n fireturi, polcovnicii =i prapurcicii b[n[n[iau de-a ]nc`telea, ului\i de vutc[=i de rachiu, mustruluind, ca vai de lume, c[z[cimea cu chipul scof`lcit =i negricios.

Pornise viteaz la viteaz,]mp[r[\ie la]mp[r[\ie. Muscalul, nici una, nici dou[, aducea plocon turcului, de peste nou[m[ri =i nou[\[ri, v`rf de suli\[, ascu\i= de sabie =i ghiulele mai mari ca m[m[liga moc[neasc[.

Da’ de ce voiau s[se dovedeasc[care pe care, asta n-au =tiut-o nici fe\ele boiere=ti, darmite noi, s[rmanii, topor de oase, vite de beilic, tob[de bu=eli, cre=tini de jumulit.

]n mahalaua noastr[abia se aciolase c`\iva s[teni, de pe la Sohat, Post[varu, Pastram[ =i R[dovanu. Le mergeau strun[. Harnici, de omenie — nu c[ m[ laud — a=eza\i, str`ng[tori. Cur\ile le]ngr[dir[m, casele se =i\uir[. Biserica Delii se zugr[vi. Pu\urile cu ghizduri se sleir[cu sfe=tania cuvenit[. Prinser[m la inim[. +i ca noi nu mai era nimeni. Din cer s[fi picat, =i tot am fi avut mai multe p[cate, afar[de Doroftei, care de altfel era, ca =i]n ziua de azi, om voios =i cu inima lui Dumnezeu, dar ce p`rdalnicu f[cu, c[ f[cu o c`rcium[=i-=i b[u butia toat[singur singurel.

— Apoi, despre partea voastr[, se o\etea vinul]n pivni\[de

nu eram eu om priceput... r[spunse tata Doroftei =i, arunc`ndu-=i pe spate pletele albe care]i d[deau]n ochi, mai r[sturn[clondirul pe beregat[.

— A=a, cum v[spusei, urm[T[m[dueanul, cum n[pustir[muscalii peste noi — fir-ar de r`s s[ fie cu crucea lor cu tot — parc[ ne lu[ piuitul. }ntr-o s[pt[m`n[nu se mai pomeni de lighioaie omeneasc[. Gr[un\ele de vite le m[turase v`ntul. C[ru\ele noastre erau ]nc[rcate p`n'la coviltir cu de-ale lor. Caii ni se cl[tinau]n ham, ca ni=te m`r\oage neb[ute, nem`ncate. Femeile =i fetele mari se dau afund]n ascunz[torile dintre vii, ca s[scape cu fa\[curat[. Copiii se f[ceau teac[de p[m`nt c`nd auzeau c[vine muscalul r[cnind din poart[s[-i dea m`ncare.

Tot a=a]=i ducea zilele, ca vai de capul ei, biata Susana, c-o fiar[de cazac ce-i c[zuse pacoste =i-i rodea p`n[ =i urechile. Era numai o feti=can[, dar cu ochii ]n patru =i inimoas[ ca un voinic. F[r[ mum[, f[r[ tat[, muncea s[ se r[puie =i-=i \inea casa cu rostul ei, stropolind =i deretec`nd prin vecini. Pleca din rev[rsatul zorilor =i se]ntorcea pe la amurg cu alba-n c[pestere: cu de-ale gurii pentru ea, cu boabe pentru p[s[ri =i cu oscioare-n poal[pentru c[\ei.

+i s[fi v[zut cum toate lighioanele cur\ii]i ie=eau]nainte, parc[erau d[sc[lite. Clo=ca cu puii: clonca-clonca. Dolfa cu cinci-=ase buflei. M`\a, cu pr[sila]n =ir. +i tuturora le purta de grij[.

C`nd o pedepsi soarta cu spurcatul de muscal, nu mai putu prididi. Alerga ea c`t o \ineau puterile, dar de-a surda alerga. G[manul m`nca c[z[ce=te. O g[in[ ]ntreag[ la o friptur[, =i tot r[cnea de-o apucau groazele, mai ales c`nd scr`=nea din din\i =i ]nv`rtea sabia (...)

}ntr-o bun[diminea\[veni la mine cu noaptea-n cap. Era c-o c[m[=u\[soioas[pe ea, de unde o =tiam alb[-floare din t[lpi p`n[ la cre=tet. C-un glas de-\i era mai mare mila, ]ncepu s[ mi se t`nguiasc[, =terg`ndu-=i ochii cu m`necile.

— Nene T[m[duene, ce s[m[mai fac?]l sp[l,]i dau s[m[n`nce, =i nu mai =tiu ce vrea. Am t[iat toate alea din curte. O

clo=c[cu pui mai r[m[sese, =i mi-a p[pat-o =i p-aia. Puii o caut[pretutindenea, \ip`nd de te arde la inim[.

— Tine-\i firea, Susano, bun e Dumnezeu, o trece =asta,]i r[spunsei eu.

— Bun o fi...]ng`n[ biata fat[ pe g`nduri, =o podidir[lacrimile. }ntr-un r`nd a venit beat mort, c[ nu-l mai \ineau picioarele; =a dat peste c[\eii Dolfei, care dormeau gr[mad[ ]n b[t[tur[. Dolfa s-a repezit =i ea, =i doar c[ l-a l[trat. Ei, ei, nene T[m[duene, at`t i-a fost de-ajuns! C-a tras sabia =i i-a despicat capul]n dou[. Nene T[m[duene, s-a mai dus, s[raca Dolfa, c`\iva pa=i, ]mpleticindu-se, cu s`ngele =i cu puii d`r[ dup[ d`nsa, =a c[zut moart[ ]n mijlocul lor! +i eu n-aveam pe nimeni dec`t pe ei. M[ sim\eau din dep[rtare. +i de nu puteam s[ le dau ]ndestul, =tii, ca oamenii, m[ credeau. Dup[ ce se jucau pe l`ng[mine, plecau mul\umi\i, care]ncotro apucau.

+i]ncepu s[pl`ng[.

— Ce s[m[fac, vai de zilele mele! La un miez de noapte, ce s[m[pomenesc... cu el, c`inele... ]ncepu s[ dea cu sabia ]n u=[, apucat de alte alea. Striga c`t]l lua gura: Ture\chi duh! ture\chi duh[1]. Ast[-noapte, abia adormisem, =i tres[rii din somn. }l auzii, b`jb`ia la clan\a de la c[mara mea. P`n[ s[ m[ reped s[ ]ncui u=a, el o =i deschise, ]ndat[ ce m[ z[ri, m[ cuprinse, nene T[m[duene, ]n bra\e... M[ zm`cii din m`inile lui. }mi d[du la picioare =i]ncepu s[se roage: Du=nca! du=nca[2]. Era beat. I-am]nfipt pumnii]n ceaf[=i l-am repezit pe u=[afar[.

— Nu e nimic, Susano, nu e nimic,]ng`nai eu, ne=tiind cum s-o mai m`ng`i.

— Ei, nu =tii dumneata cum se uit[la mine! E mai bl`nd, ce e drept. A=vrea s[fie r[u ca o fiar[, cum era =i mai nainte. Dumneata nu =tii cum se apropie de mine... +i nu =tii c[m[trimite, tot pe-nserate, s[-i aduc ap[dintre vii, =i el]mi a\ine urma. Scap[-

[1] Spirit turcesc! (rus.). Aluzie la u=ile]nchise ale haremurilor turce=ti.
[2] Sufle\ele, sufle\ele! (rus.).

m[, nene T[m[duene... Scap[-m[!... R[m`n aici... Nu m[mai]ntorc acas[!... Mi-e fric[ca de moarte!

+i iar o]nec[pl`nsul... Puterile o p[r[sir[. (Nu =tiu de ]mbucase vrun dumicat de c`teva zile.) Se]nv`rti pe spate =i c[zu pe pat din m`inile mele. C`nd se dezmetici,]i zisei:

— Mai du-te =i]n ast[sear[la ap[, =i eu o s[m[-ntorc tocmai pe-nserate, printre vii. +i las[c[-i pui eu mirul, drept]n frunte, ca la mistre\.

Susana plec[oft`nd.

Apusese soarele. Stuf[ria =an\urilor]ntuneca potica dintre vii. M[apropiam de f`nt`na cu “ap[-bun[“, pip[indu-mi br`ul, a=a, f[r[ s[ =tiu de ce, doar s[ v[d de pustia de teac[. M`na mi-alunec[a m`ng`iere pe pl[selele cu\itului. Netezeam cu\itul ca pe-un c`ine credincios.

Mi se p[ru c[auzii ceva la f`nt`n[. M[oprii o clip[. F[cui trei cruci. Spaima =i m`nia m-arunc[din loc. Gr[bii pasul =i, deodat[, f[r[de veste, la un \ip[t, o rupsei la fug[spre cump[na pu\ului, ce se]n[l\a repede printre cei doi plopi.

C`nd ajunsei la f`nt`n[, ]nlemnii. S`ngele]mi n[p[di la cap.

Susana, cu chipul alb ca varul, tr`ntit[ la p[m`nt, se lupta cu spurcatul de cazac, scr`=nind, nemaiput`nd nici s[\ipe. Cum m[v[zu biata fat[, c[sc[gura, parc[=i-ar fi dat sufletul:

— Nu m[l[sa, nene T[m[duene!

Trupul i se-ntinse sub genunchiul cazacului. M`inile-i plesnir[de verdea\[.

Toate se petrecur[mai iute dec`t le-a\i g`ndi cu g`ndul.

Tr[sei cu\itul,]l]nh[\ai de beregat[,]l m[surai de la inim[p`n[ la p`ntece =i,]nfig`ndu-i cu\itul p`n’la m`ner, ]l r[bufnii la p[m`nt.

Susana mai c[sc[o singur[dat[ochii s[i mari. M[privi lung. }i]nchise =i adormi de veci, c-un sur`s bl`nd pe chipul ei alb ca floarea de mu=e\el. A murit de spaim[.

Pe Susana am pl`ns-o =i-am ]ngropat-o ]n apropiere de f`nt`n[, dar n-am putut s-o slujesc de frica polcovniciei. Pe cazac l-am

aruncat pe g`rl[, l`ng[Vitan, =i eu m-am dat afund p`n[s-a dus musc[limea din \ar[, b[tut[=i ru=inat[de puterea turcului.

D-atunci f`nt`na dintre vii se cheam[, din botezul poporului, “Susana”, =i voi p`n[ =i azi, c`nd pleca\i scutur`nd capacele doni\elor, zice\i, f[r[s[v[da\i seama: “Aducem ap[de la «Susana».

— S[raca Susana!

— Ce ap[bun[!

— Cum fierbe de bine lintea =i fasolea!

— Fire=te, c[nu e s[lcie.

— +i rufele le speli, c[face cl[buc ca apa de g`rl[.

T[m[dueanul,]ntorc`ndu-se c[tre Vi=ana |uguiului, o]ntreb[:

— Ei, muiere, face cruce muscalul? +i dac[face, are mil[de neamul t[u? Nu-\i spuneam eu c[o s[ ]mb[tr`ne=ti nici coapt[, da’ nici p`rguit[?

FATA MO+ULUI

Copiii cutreierau voio=i via p[r[ginit[. Un =ir, \in`ndu-se cu am`ndou[m`inile de mijloc, se ]ncol[cea, strig`nd de fric[s[nu-i]nha\e “mama-gaia”. Fetele]ncepuser[“de-a ulciorul”.

— Cum dai ulciorul?
— Cum]l vezi,
cu ochii verzi,
=o lingur[de p[sat,
s[nu zac[de v[rsat.

Sub castani, oamenii stau de vorb[. Numai mo= Doroftei judec[cel din urm[clondir =i-l stoarce, pic[tur[cu pic[tur[.

— A=a s[se scurg[ochii fetelor dup[mine.

— Ei, a=! \i-ai tr[it traiul, \i-ai p[pat m[laiul, zise una dintre

femei. Mai bine ne-ai spune c`te ceva, da mai altfel, nu ca nea T[m[dueanu.

— Hai s[spunem ghicitori, zise Doroftei,]ncep`nd a c`nta, leg[n`nd capul, cam f[r[voie, aci pe-un um[r, aci pe celalt.

+i lumea se gr[bi a-i da de nimic ghicitorile lui.

— Bulg[ra=de aur, joac[pe piele de taur?

— Soarele.

— Nuia v`j`ia, ocolii \ara cu ea?

— G`ndul.

— +ervet v[rgat, pe Dun[re aruncat?

— +arpele.

— Min\i, mo\ato!

— Curcubeul.

— Ei, a=a, a=a mai merge.

— Sus copaie, jos copaie, la mijloc carne de oaie?

— Scoica.

— Hudurabaie-baie, bun[de b[taie?

— Toba.

— Ce e mic, mititel,]=i]ndreapt[Vod[hainele pentru el?

— Puricele.

— Eh! gr[i mo=Doroftei cam sup[rat, am s[v-astup cloan\a la toate. Ghici\i acuma, de v[taie capul, de nu, s[-l t[ie\i voi pe el:

Din pulp[n[scut[,
pe claie aruncat[,
de vultur r[pit[,
de bab[robit[,
la domnie-ajuns[,
de \iganc[tuns[:
c[lug[ra=m[f[cui.

Ce s[fie? Ce s[fie? To\i se uitau lung unii la al\ii. Cei mai pricepu\i se codir[la r[spuns. Vedeau ei c[nu e glum[cu tata Doroftei. Tot b[tr`nii =tiu mai multe, nici vorb[. C`teva fete mari,

nec[jite de r`sul lui Doroftei, cercar[s-o brodeasc[cum le-o tr[sni prin cap.

— Nu e nunta?]ntreb[una din ele.

— Tu o s[te c[lug[re=ti dup[ce te-oi m[rita, zise r`z`nd Doroftei, =i-=i =terse fa\a de sudoare.

— Ba e curat “minciuna”, zise alta.

— Min\i tu, f[r[s[vrei, c-a=a fac proastele. Tu n-o s[te m[ri\i dec`t c`nd te-oi lua eu.

A=a-i spuse [steia tata Doroftei, =i-o m`ng`ie pe sub b[rbie, c[nu era tocmai o glum[dulce, mai ales pentru o fat[mare, frumoas[, harnic[=i cu zestre.

— Ei, s[v[deslu=esc tot eu, c[tot eu de nu v-oi deslu=i. +i nu e de mirare, urm[Doroftei, c[pe c`nd v[ n[=tea\i voi, eu ]nsuram fl[c[i, m[ritam fete, beam o butie, luam o cas[ ]n spinare, atingeam cerul cu de=tul =i \ineam dou[zeci ca voi la sub\ioar[, treizeci ]n br`u =i-o sut[ ]n s`n. Iac[, e un basm cu ghicitoare vorba mea =i, de vre\i, am s[ vi-l spun, dac[ mi-o face poala c[p[t`i o fat[frumoas[.

— Mai e vorb[? Vrem, vrem!

— Uite, vin’ la mine.

— Ba la mine!

— Ba la mine, c[-\i caut]n cap!

— Ba la mine, c[-\i aduc ap[de la “Susana” =[-\i fac o turt[c`t toate zilele.

A=a]l rugar[fetele pe b[tr`n, ]ntinz`ndu-l toate de m`nec[. Doroftei]=i plec[capul]n poala Marichei =i]ncepu s[povesteasc[.

“Pe vremea c`nd se ]nnodau iepurii de coad[ =i iepuroaicele ]=i sp[lau must[\ile ]n v`rful stejarilor,]n nu se =tie ce parte de loc, o bab[=i-un unchia=]mb[tr`niser[f[r[s[aib[copil.

Bani aveau, bucate aveau, cirezi de boi =i herghelii sumedenie. Unde zg`riau p[m`ntul, scoteau galbenul, c[nici nu mai =tiau ce s[-=i mai fac[capului de at`ta avu\ie.

}ntr-o zi, baba tr`nti de la gur[lingura cu zeam[=i aduse vorba a=a:

— Da’ bine, b[rbate, ce ne folose=te nou[, unor b[tr`ni, at`ta bog[\ie? Mai bine am fi s[raci lipi\i, f[r[petic de c[ma=[ ]n spinare. Barem atunci ne-am trudi pentru gur[. Dar a=a, boga\i, putrezi de bani, =i s[n-avem noi un copil m[car care s[ne zic[“tat[“ =i “mam[“ =i s[ne]nchid[ochii c`nd o fi s[ne ducem?...

— Las[, femeie, gr[i unchia=ul, nu te mai am[r], c[o da Dumnezeu s[dob`ndim =i noi unul... Cine =tie... Minunile de-aia sunt minuni...

— Aida-de, dac[n-a dat Dumnezeu p`n[ acum, nu mai d[ de-aci ]nainte. Mai bine ar fi s-o =tergi m`ine din rev[rsatul zorilor la Sf`nta Vineri, milostiva, c[a=a am visat eu ast-noapte.

— Bine, m[tu=[, bine, m-oi duce p`n’ la sf`r=itul p[m`ntului, numai s-avem =i noi un copila=care s[ ne r`d[=i s[ne pl`ng[ ]n cas[, c[ m[ topesc =i eu ca =i tine de-at`ta pustietate.

A doua zi unchia=ul se scul[cu noaptea]n cap. Puse =aua pe Murga, o]nstrun[bine,]nc[lec[=i o =terse, lu`ndu-=i r[mas bun de la bab[.

+i merse, merse, =i trecu ape limpezi =i felurite, care aci curgeau drept, dou[-dou[, ca urmele carului, aci se r[sfirau =i se rotocoleau pe dup[dealuri, pierz`ndu-se unele spre r[s[rit, altele spre apus.

+i l[s[ ]n urma lui]mp[r[\ia florilor, a p[s[rilor =i a piticilor, unde cei mai mari sunt cei mai mici. +i tocmai c`nd se g`ndea c[lumea de-acolo]ncolo n-o s[mai fie ca lumea, iar dete peste oameni ca =i d`nsul.

— Un’te’ci, mo=ule?]l]ntrebar[nou[fra\i, tot unul =i unul, care se trudeau la ar[tur[cu nou[boi cu coarnele aurite.

— M[duc, taic[, s[-ntreb pe Sf`nta Vineri ce s[m[fac eu. C[mi-a dat Dumnezeu de toate, numai copii nu, =i mai bine mi le lua pe toate =i-mi d[ruia un copil.

— Mo=ule, s[spui =i de noi c[ ]ntindem de diminea\[p`n[seara, cu nou[boi, =i brazd[tot nu facem. Se]nfige fierul plu-

gului ad`nc =i spintec[ ]n sus, apoi alunec[ pe deasupra \elinei ca un c[lc`i pe ghea\[. Mo=ule, da' s[nu ui\i!

— Bine, tat[, bine.

Mai merse ce mai merse, =i]ntilni un fl[c[u, voinic, s[fi spart pietre-n pumni. +i c`t era de namil[=i de rumen, sta despuiat =i lungit pe-o rogojin[la umbra b[l[riilor.

Cum v[zu pe b[tr`n, vru s[ ]ndruge ceva, =i cum deschise gura, gura — clan\, falc[ pe falc[. La urma urmelor, se frec[ bine la ochi, c[sc[ zdrav[n, de i se v[zu omu=orul =i, clefetind buim[cit de c`teva ori, izbuti s[spuie, mai mult pe nas:

— Aba... Mo=ule...]ncotro?... Un'te'ci pe-a=a z[puseal[?...

— Iac[, taic[, sa]ntreb =i eu pe Sf`nta Vineri ceva de mine =i de m[tu=a mea.

— C[ce bine ai face s-o]ntrebi =i de mine. Zac... gol pu=c[... numai c-o rogojin[... aci sub mine... aci-n spinare.

+i c[sc[, din c[scat]n c[scat, p`n[-l trecur[ lacrimile. +i-i c[zu capul pe spate =i ]ncepu s[ horc[neasc[ parc[ n-ar fi dormit de c`nd lumea.

+i tot a=a gonind goan[de voinic la vreme de b[tr`ne\e, nemai\iind socoteala zilelor =-a s[pt[m`nilor, sosi la un deal nalt, cu f`n ca m[tasea de moale =i cu flori s[le fi cules de-a]nc[larele. Dup[ce sui dealul, dete peste o ap[ ]ntins[, lini=tit[=i sclipitoare ca o oglind[, din mijlocul c[reia se ridic[un glas ca de om:

— Mo=ule, mo=ule, nu trece a=a trec[tor, ci spune =i de mine, acolo unde te duci, c[lat[sunt, limpede sunt, ad`nc[sunt, =i pe=te tot nu fac.

Mai apoi, un p[r verde =i frumos:

— Mo=ule, s[spui =i de mine, c[nalt sunt, frumos sunt, c[ ]nverzesc,]nfloresc =i m[scutur, =i pere tot nu fac.

La urma urmelor, din fundul unei f`nt`ni:

— Mo=ule, de-ai sim\i =i foc]n cerul gurii, s[nu te pleci la izvorul meu. M-ai blestema =i tu ca to\i care au trecut pe l`ng[ mine. Mai bine \i-ai c[ta de drum =i-ai ]ntreba pe Sf`nta Vineri, milostiva, c[de ce izvorul meu, limpede ca roua =i rece ca ghea\a,

code=te gura c[l[torilor =i pleac[to\i bomb[nind: “Mai bine am fi b[ut dintr-o mocirl[, zv`nta-\i-ar Dumnezeu apele tale amare =i spurcate!”

Abia c`nd i se mai \inea via\a ]ntr-un fir de p[r, ajunse unchia=ul la poarta de argint a Sfintei Vineri. +i cum se apropie de ea, Murga se trase ]napoi sp[im`ntat[de-a=a m`ndre\e, c-o fi av`nd dobitocul abur]n loc de suflet, dar v[zul e tot v[z.

Peste por\i, mai dincolo de ele, un palat]n lumini de toate fe\ele, c[nici penele de pas[re m[iastr[, nici noaptea cu spuzeala de stele, nici zorile cu rev[rsatul lor, nici curcubeiele n-ar fi]ntrecut acest palat, minunea minunilor.

}n pragul por\ii b`z`ia o albin[, care se roti o dat[=i trecu]n pas[re, se roti a doua oar[=i se pref[cu]ntr-o ciut[, se roti a treia oar[=i se pref[cu]ntr-o fecioar[alb[ca laptele, cu p[rul ca un abur auriu.

— Intr[,]i zise ea, intr[, c[trebuie s[fii om bun, altfel, f[r[s[vreau, m-a=i pref[cut]ntr-o c[\elu=[c-un dinte de fier =i cu altul de o\el =i te-a=i f[cut praf =i f[r`me.

Sf`nta Vineri, dup[ce osp[t[bine pe unchia=,]i dete trei mere de aur =i-i zise:

— Iac[, mo=ule, merele s[le m[n`nce baba, iar cojile s[ le dai Murgii, =i vi se va ]mplini dorin\a, c[ =tiu ce v`nturi te-au adus pe la mine.

Unchia=ul]i s[rut[poala =i se =terse cu o cut[pe la ochi,]i s[rut[m`na dreapt[, i-o puse la frunte, apoi o ]ntreb[ =i de ce ]nt`lnise]n drum. +i Sf`nta Vineri ]i r[spunse ce se cuvenea fiec[ruia. Mo=ul, nemaiput`nd de bucurie,]ntoarse Murga =i o lu[spre cas[. C`nd z[ri f`nt`na, f`nt`na, de departe,]l]ntreb[:

— Mo=ule, da’ de mine ce-a zis?

— C[p`n[ nu \i-i scoate comoara de argint de l`ng[izvor, ap[bun[n-ai s[ai.

— Mo=icule, f[bine =i pune m`na pe-o cazma =i scoate-mi pustia de comoar[.

Unchia=ul u=ur[f`nt`na. Sorbi o gur[de ap[limpede, rece =i bun[, =i lu[o desag[cu bani =i plec[.

Merse ce merse, =i z[ri p[rul. Nici nu-l z[rise bine, =i p[rul]ncepu s[strige:

— Mo=ule, de mine ce-a zis? Mo=ule, de mine ce-a zis?

— C[p`n[nu \i-i scoate comoara de galbeni de la r[d[cin[, pere n-ai s[legi]n vecii vecilor.

— Taic[mo=ule, pune m`na pe cazma =i]ndur[-te de mine.

Mo=ul, cioc-boc, p`n[ d[du de buzele cazanului. +i c`nd]l scoase de-o =chioap[, p[rul]nflori. C`nd ]l scoase de dou[ palme, p[rul se scutur[. Iar de-l scoase pe de-a ]ntregul, p[rul leg[ pere care crescur[ c`t pumnul, se p`rguir[=i se coapser[galbene-cear[.

Unchia=ul m`nc[o par[dulce ca mierea, umplu cealalt[desag[cu galbeni =i plec[.

C`nd dete la apa ad`nc[, limpede =i lucie ca o oglind[, din mijlocul ei se ridic[un glas jalnic:

— Mo=ule, da' de mine ce-a zis?

Mo=u t[cu.

— Mo=ule, mo=ule, da' de mine ce-a zis?

Mo=u t[cu.

+i tocmai din v`rful dealului, se ]ntoarse =i strig[, d`nd v`nt Murgii:

— A zis c[p`n[ nu-i ]neca om, pe=te n-ai s[ faci. +i apa s[ repezi n[prasnic, s[-l soarb[, =i mai multe nu. Dar abia ajunse s[ umezeasc[ cre=tetul dealului, =i se pr[v[li clocotind iar ]n matca ei, strig`nd de b[gase spaima]n mo=ul, care gonea n[uc.

— Ah! hodorog =iret, c[ci n-am =tiut! }nt`i pe tine te-a=i r[pus!

Unchia=ul nu se opri dec`t l`ng[namila de voinic despuiat, care sfor[ia dus,]ntins pe rogojin[.

— Hei, voinice, cic[\i-o fi de-at`ta somn! Sf`nta Vineri mi-a spus c[, de nu vei munci, n-ai s[r[m`i nici cu rogojina aia de sub tine.

Lene=ul se]nv`rti pe partea cealalt[, cr[p[ochii, c[sc[de trei ori]n =ir =i bomb[ni ame\it:

— Cat[-\i de drum, c[de n-ar fi s[m[scol]n picioare, \i-a=

ar[ta eu... Apoi a=a leac de s[r[cie =tiam =i eu... +i]nchise ochii =i a\ipi =optind: Uf! da’ mult[vorb[!

+i d[du Dumnezeu un soare de frigea p[m`ntul =i asudau pietrele. Unchia=ul m`na, m`na. +i calea nu se mai ispr[vea. +i foamea ]l le=uia. +i setea ]l ardea. Tocmai acum ]n\elese c[ el c[lcase ]n gura l[comiei. }n loc de ap[ din f`nt`n[, luase argin\i,]n loc de pere din p[r, luase galbeni.

— St[p`ne, n-o mai duc, d[-mi ceva pe cerul gurii, zise Murga.

Unchia=ul, nemaiav`nd ]ncotro, scoase un m[r de la Sf`nta Vineri,]l m`nc[, iar cojile le dete Murgei.

Mai merse ce mai merse, =i abia se mai \inea pe =a, =i Murga abia se mai \inea pe picioare.

— +tai, zise mo=ul, oi spune m[tu=ii c[numai un m[r mi-a dat Milostiva. +i m`nc[=i pe-al doilea.

Dar de ce m`nca, de ce foamea cre=tea =i merele i se p[reau mai bune. La urma urmelor, ]=i d[du el un pumn ]n cap, dar m`nc[=i pe-al treilea m[r.

C`t]nghi\i cea de pe urma felie,]l apucar[c[ldurile =i r[mase greu]n pulpa piciorului drept.

Pulpa cre=tea, Murga se umfla (apucase =i ea din cojile merelor) =i drum mai era.

C`nd ]nt`lni pe cei nou[fra\i, care trosneau cu biciul]n spinarea boilor, =i brazd[nu mai sp[rgeau, le gr[i, \in`ndu-=i drumul:

— Mi-a zis Sf`nta, oameni buni, c[ p`n[nu ve\i dejuga pe muma [lor opt boi, brazd[n-o s[trage\i, c[omenie far[h[rnicie se mai poate, dar h[rnicie far[omenie, ba.

Ajung`nd unchia=ul acas[ — abia t`r`ndu-=i piciorul — spuse babei tot, din fir p`n[ ]n a\[. +i pl`nse baba ce pl`nse, apoi se-mbun[, c[tot o s[aib[un copil, fie =i din pulpa mo=ului.

Pe unchia=]l apuc[facerea]n mijlocul c`mpului. C`nd]i plesni pulpa]n dou[, s[ri din icrele lui o fat[cu p[rul de aur, ce str[lucea ca soarele, =i mirosea ca sulfina, =i tremura ca brebeneii ciufuli\i de v`nt, =i zicea c-un glas dulce de te topea: “Tat[, mi-e frig!” Unchia=ul, z[p[cit, o culc[ ]ntr-o c[pi\[ de f`n =i alerg[

s[-i aduc[un z[bun moale ca s-o]nfa=e. Dar n-apuc[s[se]ntoarc[, =i un vultur, din albastrul cerului,]=i str`nse aripile =i c[zu glon\ pe c[pi\[, r[pi fata =i se pierdu]n zarea de la r[s[rit.

Departe, departe, vulturul i-a cl[dit un cuib de puf]n v`rful unei s[lcii pletoase ce se oglindea ]ntr-un p`r`u argintiu. V`ntul s-o r[coreasc[, salcia s-o legene =i p`r`ul s-o desc`nte.

A=a crescu fata p`n[ se f[cu mare. C[ “tata vultur” ]i aducea c`te-n lun[=i-n soare, s`ngele murelor, mustul strugurilor, mierea albinelor =i miresmele florilor.

]ntr-o zi veni de la]mp[r[\ia vecin[o slug[domneasc[s[adape, sub salcie, pe bidiviul]mp[ratului. Calul plec[n[rile la p`r`u =i]ncepu s[sfor[ie =i s[arunce bulg[rii de sub copite. Auzind aceasta,]mp[ratul trase o ceart[robului =i-l trimise iar[=i la p`r`u cu calul de c[p[stru.

— Uite-te bine, prostule, c-o fi v[zut calul ceva, nu se sperie el de florile m[rului...

N-apuc[s[plece, =i se =i]ntoarse, spun`nd ]mp[ratului c[ ]n ap[ se vede chipul unei fete cu p[rul de aur, a=a de frumoas[, c[ la soare te po\i uita, dar la d`nsa ba.

]mp[ratului pe loc]i r[mni inima. Adun[pe to\i ai cur\ii, ca s[vad[cum s[aduc[ ]n palat a=a minune. Dintre to\i ie=i o \iganc[, b[tr`n[, zb`rcit[=i ur`t[, =i vorbi a=a:

— Luminate]mp[rate, s[-mi dai un car cu boi, ni=te pirostrii, o cremene cu amnar, o tingire, m[lai, sit[, pe=te s[rat =o plosc[cu vin vechi, =i \i-o aduc eu cum nici c[te-ai g`ndi.

— Da\i-i ce cere, zise]mp[ratul.

Dihania b[tr`n[opri carul sub salcie =i]ncepu s[se v[ic[reasc[, de hoa\[ce era.

— Vaaai! vai! P[catele mele... C[mult mi-e foame... +i pustiii de ochi m-au l[sat. Cum s[fac eu m[m[lig[! Vaaai! vai !

+i puse c`teva g[teje =i d[du s-aprind[iasca, dar izbi cu amnarul]n unghii.

— Nu a=a, mam[, zise fata din salcie, f[c`ndu-i-se mil[.

— Da’... cuuum, mam[?... Nuuu v[d, mam[... C[m-au l[[sat pustiii de ochi...

+i pirostriile le puse cu picioarele]n sus, c[ldarea o r[sturn[cu gura]n jos, m[laiul]l turn[al[turi de sit[.

— Nu a=a, mam[, nu a=a, zise fata cu p[rul de aur.

— Da’... cuuum, mam[?... Nuuu v[d, nu v[d... D[[-te jos, mam[... Fiiie-\i mil[de-o biat[b[tr`n[... f[[r[ochi... f[[r[vedere...

Fata se dete jos din salcie. Aprinse focul. Puse de m[m[lig[=i-i]ntinse masa.

— |ine-mi de ur`t, bunico, zise dihania, =i gust[=i dumneata, cucoan[bun[=i blajin[, din pe=tele meu.

Fata o ascult[=i m`nc[ cu poft[ pe=te s[rat. I se f[cu sete. Baba ]i ]ntinse un pahar de vin, dou[, trei, p`n[o ame\i =-o culc[ ]n poal[, s[-i caute]n cap, “c-a=aaa se cade la cucoanele mari”.

Pe biata fat[o fur[somnul =i adormi tun. Bahni\a o puse]n car =i, b[t`nd s[omoare boii, o aduse la tronul]mp[r[\iei.

C`nd se de=tept[ fata, pl`nse ce pl`nse, p`n[ce se m`ng`ie, c[ ]mp[ratul o]mbr[c[ ]n m[t[s[rii, o plimb[ ]n cale=ti =i-i f[cu toate voile.

Dar n-apuc[nici s[aib[un cucon, =i,]ntr-o zi, o alt[hain[de cioar[se furi=[pe l`ng[ea =i-i =opti]n ureche:

— M[ria-ta, m[ria-ta, o s[na=ti un copil mut =i orb, c[te-a fermecat \iganca care te-a robit. Vino cu mine]n gr[din[, s[te desc`nt.

}mp[r[teasa se]nduplec[. Ce f[cu, ce drese, \iganca o adormi cu capul]n poala ei. O tunse frumu=el de podoaba p[rului, se tunse =i pe ea de p[rul ei de porc =i, cum]=i puse acele cosi\e, ca ni=te beteli de aur, pe loc se =i prinser[, =-o =terse p-aci]ncolo. Iar]mp[r[teasa r[mase cu capul pe iarb[.

C`nd se de=tept[ =i se v[zu tuns[, pl`nse p`n[ame\i =i plec[pe drum,]ncotro or duce-o picioarele.

C`nd ]=i v[zu ]mp[ratul pr[matia de ]mp[r[teas[, neagr[ t[ciune, spaima copiilor, crezu c-a p`rlit-o soarele, dup[cum spunea ea, c[n-avea ce s[-=i fac[capului v[z`nd-o cu pletele de aur.

}mp[r[teasa adev[rat[luase lumea]n cap. Pe drum]nt`lni un c[lug[ra=, ]i d[du ve=mintele ei =i ]i lu[ rasa =i caucul lui. Plec[ ]nainte =i ajunse la st`na]mp[r[\iei. Acolo, la un foc cu v`lv[t[i, baciul =i ciobanii spuneau ghicitori, care de care mai]mpeli\ate.

— Ia spune =i sfin\ia-ta una, p[rinte c[lug[ra=,]i zise baciul.

— S[spun, de ce nu, dar ghicitoarea mea e cu leg[tur[mare. Dac[ve\i ghici-o, s[-mi lua\i rasa =i caucul, dac[nu, s[v[iau eu turmele de oi.

— Bine, r[spunser[ciobanii.

C[lug[ra=ul deschise gura =i zise:

— Din pulp[n[scut[,
pe claie-aruncat[,
de vultur r[pit[,
de baba robit[,
la domnie-ajuns[,
de \iganc[tuns[,
c[lug[ra= m[f[cui.

O fi tuns[... O fi ras[... C[h`r... C[ m`r... Ciobanii nu ghicir[, =i c[lug[rul le lu[turmele de oi =i-i l[s[cu buzele umflate.

C[lug[rul merse ce merse =i ajunse la cirezile =i la hergheliile]mp[r[te=ti, =i iar se leg[cu ghicitoarea =i lu[=i cirezile, =i hergheliile. +i porni mai departe.

Atunci, d[dur[n[val[ciobanii, v[carii =i herghelegiii la]mp[ratul =i-i spuse c[un c[lug[r, frumos de pic[, c-o ghicitoare, le-a luat turmele, cirezile =i hergheliile, =a pornit cu ele, t`nguind mai mult ca o femeie dec`t ca un c[lug[r.

Pe loc]mp[ratul porunci la doi ceta=i s[ ]ntoarc[c[lug[rul din cale, ca s[-i spuie =i lui ghicitoarea pe care nimeni nu putu s-o dovedeasc[.

C`nd se ]nf[\i=[ c[lug[rul, to\i r[maser[ ]nm[rmuri\i de frumuse\ea lui =i se uitau lung, d`ndu-=i ghiesuri:

— Da’ unde-i sunt must[\ile?
— Da’ n-are barb[?
— Uh! ce ochi!
— P[cat c[e prea gros!
— P[cat c[e c[lug[r!
— Ei, rogu-te, p[rinte c[lug[ra=, zise]mp[ratul, =i nu-=i mai lua ochii de la el, ia spune-ne =i nou[ghicitoarea cu care ne-ai luat avu\iile. C[lug[rul]ncepu:

— Din pulp[n[scut[,
pe claie-aruncat[,
de vultur r[pit[,
de baba robit[,
la domnie-ajuns[,
de \iganc[tuns[,
c[lug[ra=m[facui.

— Cum? cum? Mai zi o dat[.
— D[-l]ncolo de ho\oman! Ce te ui\i]n gura unui =iret... zise cioara de]mp[r[teas[, albind ochii]n cap. }mp[ratul]i]ntoarse spatele sup[rat, =i iar la c[lug[r:
— Mai spune, tat[, mai spune o dat[ghicitoarea.
P[rintele c[lug[ra= mai spuse o dat[ghicitoarea =i, pip[indu-se cu bini=orul la cing[toare,]ncepu s[c`nte:

— Copila=ul mamei,
dormi =i nu mai pl`nge,
c[rasa nu str`nge;
c[rasa-i de jale
nu pentru matale;
caucul nu-i greu
pentru capul t[u,
nici pentru al meu...

A=a c`nt[ =i-=i azv`rli caucul din cap, iar din cre=tetul capului p`n' la br`u se desf[cur[valurile de p[r mai str[lucitoare ca lumina soarelui.

}mp[ratul]=i cunoscu pe adev[rata lui]mp[r[teas[,]i d[du]n genunchi =i-i pl`nse pe iminei.

Dar ca o fiar[se r[suci pe loc =i, umfl`nd pe cioara hain[, care se gogo\ase pe tronul ]mp[r[\iei, porunci ca iataganele s-o h[rt[neasc[, g[ilor s-o d[ruiasc[ =i v`ntului s-o risipeasc[.

+i]nc[lecai pe-o =a =i v[spusei d-voastr[a=a. +i]nc[lecai pe-o...”

— Ho! Ho! oprea la basma, tat[Doroftei, c[mai sunt p-acilea =i fete mari, zise |uguia. +ade r[u. Nu fi slobod la gur[. Aici nu e cumetrie cu chef =i cu l[utari.

— Aide, treac[-mearg[=asta de la mine, morm[i Doroftei, s[ispr[vesc f[r[ispr[vit, de=i m[ciupe=te gluma de limb[parc-a= fi luat]n gur[un furnecai]ntreg.

— Tat[Doroftei, dar baba =i unchia=ul, dar vulturul ce s-au f[cut?]ntreb[un copilandru care ascultase pitulat dup[Marica.

— Aci fuse=i, ciufule? r[spunse b[tr`nul. Nu mai po\i dup[ pove=ti =i basme; copiii se joac[, =i tu p`nde=ti vorba cu urechile ciulite. O s[visezi la noapte =i iar o s[de=tep\i pe m[-ta din somn. Dar cine poate s[r[spund[la ce]ntrebi tu? O s[ajungi r[u, c[prea vrei s[=tii multe! A=a e basmul. Baba, mo=ul =i vulturul or fi cr[pat de dor, =i pace bun[!

— Mam[, mi-e foame, hai acas[, zise un alt copil, ca de patru ani, =i se plec[la urechea m[-sei =i-i =opti]ncetinel.

— Ce \i-a spus, mam[Floare, spune drept!]ntrebar[c`teva fete mari, r`z`nd s[se pr[p[deasc[.

— Uite, b[iat mare, =i cere \`\[, a\i mai pomenit una ca asta?...

— Bravo! nu \i-e ru=ine, fl[c[u de]nsurat, =i adormi cu botul]n s`nul m[-tei.

— La =coal[, nu la \`\[! Nu \i-e ru=ine!

— S[-\i pui sabur, zise Doroftei.

— Am pus =i l-a sp[lat, r[spunse Floarea.

Iar copilul, ru=inat, fugea pl`ng`nd spre cas[, ne-ndr[znind s[se mai uite]nd[r[t.

Sc[p[tase soarele. Adierea cl[tina frunzele castanilor. Copiii, aprin=i la fa\[de zbenguial[, se adunau unul c`te unul, l[ud`ndu-se fiecare c[pe el nu l-a luat “mama-gaia”, pe el nu l-a t[iat “h`ra” =i nu l-a f[cut porcar, c[nimeni n-a fost mai grozav ca el]n tot jirul.

}n dep[rtare se-auzeau pocnete de bice. Erau gr`narii. S[rb[toarea i-apucase pe drumuri.

Se scular[cu to\ii de la umbra castanilor =-o pornir[ ]n c`rduri spre cas[. B[rba\ii, t[cu\i, g`ndindu-se pe-a doua zi. Femeile vorbeau de leacuri.

— A=! Untul de sun[toare nu e a=a de bun pentru bube, t[ieturi =i zgaibe ca p[tlagina.

— Foile de leandru, oric`t le-ai fierbe]n ap[s[rat[, tot mai bun[e \intaura pentru friguri.

— Socul, macul, salc`mul =i coada-=oricelului sunt pentru tuse.

— P`nza de p[iajene dezumfl[obrinteala.

— A=! orce umfl[tur[e mai bine s-o moi, s-o r[sufli cu abureal[de bozii, cu ceap[coapt[=i cu oblojeli de lipan.

— Pe Ancu\a, grop[reasa, a aruncat-o]n ap[rece, =i parc[i-a luat cu m`na lungoarea.

— C[tan[=i-a desc`ntat d[lacul, =i l-a stropit cu ap[ne-nceput[, fermecat[de vestita Trandafir[, =i degeaba, a trebuit sa se ard[cu o muchie de bard[ ]nro=it[, altfel nu sc[pa.

A=a mergeau agale, spun`nd fiecare ce-o t[ia capul. +i s[n[tate, mul\umire, veselie.

A doua zi le a=tepta lucrul, de diminea\a p`n[seara, =i ele]l a=teptau cu drag.

Copiii zburdalnici goneau]nainte, c`nt`nd, fluier`nd =i arunc`nd cu bulg[ri “care mai departe”. Cei cu pra=tia =i-ascultau piatra cum piuia, ca un glon\ sc[pat din carabin[. }ncepuse a]nsera.

G[inu=ele b`z`iau, zbur`nd greoaie, =i copilele alergau dup[ ele s[ le prind[ cu =or\ul. Licuricii =i-aprindeau sc`nteile de argint.

+i acea lini=te ad`nc[, ]ntins[ peste toat[ mahalaua, aui de \ipetele copiilor c`nd z[rir[primul liliac care gonea, coti=, de-a lungul uli\elor.

Cu to\ii]ncepur[s[azv`rle c[ciulile ]n v`nt, c`nt`nd:

— Liliac, liliac,
trage noaptea la conac!
din cloponi\a b[tr`n[
hop o data! hop de dou[,
p`n' la nou[...
Liliecii dac[scap[
sub c[ciul[fac calpac[.

. . . .

De-atunci tot s[fi trecut cincisprezece ani, =i pe-aceea=i streaje am intrat, pe-aceea=i c[rare m-am strecurat, =i n-am mai v[zut m`ndre\ea de-odinioar[...

ZOBIE

De-a lungul tuf[riilor dese =i verzi, printre plute b[tr`ne, s[lcii tunse =i scorburoase, R`ul T`rgului ]=i r[sfir[ apele pe minunata sa albie, ]n f`=ii =erpuite, reci =i str[vezii, c[ ]i numeri petricelele rotunde rostogolite la vale.

Morile vuiesc pe malul st`ng,]nv[lm[=ind]n spi\ele roatelor talazurile albite de spuma ce fierbe =i se sparge de bolovanii de piatr[.

Peste h[l[ciuga de verdea\[, copacii de la moara lui Crasan.

Mai sus dec`t cl[dirile ora=ului, a=ezat[ ]n lungul =oselei, st[neclintit[turla lui Negru-vod[[1].

De-o parte =i de alta, dealurile sm[r[ldii se]ncovoaie =i, dep[r-t`ndu-se, se prefac ]n muscele, muscelele se azv`rl[ ]n mun\i n[prasnici cu cre=tetele br[zdate de puhoaie =i p`rlite de ar=i\a soarelui.

+i mun\ii,]nc[lec`nd unul peste altul, ceaf[pe ceaf[, se ames-tec[la hotarele \[rii]n alb[strimea cerului.

Acolo, pe cre=tetele Craiului, Cet[\uii =i P[pu=i, vulturii cuibeaz[puii =i-i reped la v`nat. +i c`nd cad \int[la p[m`nt, par ni=te gloan\e trimise din senin. Firea vie\uitoare se mi=c[ ca o sec[tur[ ]n a=a m`ndre\e, minunea minunilor, podoab[r[s[rit[din p[m`nt, din iarb[ verde, care treze=te =i ]ntunec[ mintea, ]nal\[ =i sugrum[ orice lic[rire a g`ndului.

Dac[frumuse\ea naturii de=teapt[ ]nchipuirea, bog[\ia ei n[bu=e=te orice tres[rire a omului. C`nd ea nu-=i mai st[p`ne=te uria=ele minuni, omului]i r[pe=te mintea,]i fur[m[re\ia ini-mii... Deschiz`ndu-i bel=ugul s`nului,]i r[pe=te bog[\ia min\ii.

Peste ce-a f[cut natura de pr[p[stios, numai geniul =i prostia st[p`nesc.

Aici numai p[trunderea f[r[seam[n =i neghiobia f[r[pic de]n\eles pot prididi. A st[p`ni sau a nu]n\elege e singurul mijloc de-a nu suferi. A pricepe tot sau a nu te sinchisi de nimic, aceas-ta e singura tain[a vie\ii.

* * *

Pe z[bl[ul verde al platoului Bughea, bubat de mu=uroaie =i]ntins ca o velin\[zb`rcit[, merge de-a-nboulea Zobie gu=atul, tic[losul =i batjocora ora=ului.

Capul lui mare ca o bani\[se rezem[pe-un g`t ]nfundat ]n umeri. Picioarele =i m`inile-i cat[anapoda. Fa\a, lat[=i scof`lcit[, la fiece pas se str`mb[. Iar gu=ele,]nflorite ca la un curcan, =i le-

[1] Cetate =i schit]n satul B[beni-Muscel.

arunc[pe spate, =i le mi=c[moale =i gras]n mersul lui =ont`c`it pe piciorul drept.

Ochii adormi\i nu spun nimic. Buza de jos se r[sfr`nge pe b[rbie. Pieptul dezvelit e bl[nit cu p[r ro=cat, ca de vulpe. Zdren\os, murdar, descul\, cu p[rul capului vi\ioane, s[rac, idiot =i lini=tit, Zobie]=i deap[n[alene picioarele, f[r[a =ti]ncotro.

Zorile =i-au desf[=urat apele lor portocalii. Ora=ul doarme sub poalele platoului.

Zobie, rezemat]n ciomagul s[u neted =i galben,]=i \ine drumul]ntov[r[=it de un copil, ca de vreo opt ani, b[lai, c`rlion\at,]mbr[cat]ntr-o c[ma=[petic de petic. Copilul \ine]n bra\e un pisoi cenu=iu cu cercei ro=ii]n urechi.

Mirea, s[rac de tat[, n-are alt[m`ng`iere dec`t pe nea Zobie. Cu el se-n\elege. Cu el =i cu pisoiul. +i c`nd m[-sa]i caut[, adesea]i g[se=te ghemui\i unul peste altul. Gu=atul orc[ie cu fa\a]n sus. Pisoiul, lipit de fruntea lui]ngust[, toarce caierul s[u neispr[vit. Copilul st[l`ng[ acest s`n zb`rcit =i negru ca p[m`ntul.

— Nea Zobie,]i zise copilul apuc`ndu-l de bra\, nea Zobie, ei, ce frumos e cerul de Sf`ntul Ilie! O s[avem c`=tig!

— Aba-abu! aba-abu!]i r[spunse gu=atul, netezindu-l u=urel pe frunte, =i-i ar[t[pisoiul din bra\e, care dormea cu picioarele]mpletite =i cu g`tul r[sfr`nt]n sus.

— Nea Zobie, azi n-o s[plou[ca ieri. +i s[cerem la cucoanele cu betele de argint. Ele m[m`ng`ie =i au m`inile ca puful. +tii c[mie-mi plac? Sunt frumoase =i se poart[ca noi. Ai, nea Zobie? Ai?

Gu=atul d[du din cap. Se uit[la Mirea, =i fa\a i se deschise. }=i arunc[ochii spre r[s[rit. +i cerul, sub\iindu-=i aurul, p[rea ca o pieli\[de argint cald. Iar =irul muscelelor, din N[m[e=ti p`n[ la M[\[u, ca un talaz cernit, acoperit cu p[duri m[runte, cre\e =i pitulate la p[m`nt.

Ochii s[i mici se cr[par[. Zb`rciturile fe\ei plecar[ spre t`mple. N[rile nasului i se deschiser[=i,]nvior`ndu-se ]n obraji, ]ncepu s[ al[l[ie un c`ntec]nfior[tor.

— A, la, la, la, lu, la, lu, la, lu!

Mirea]ncepu s[\ipe ascu\it, vesel de cu ziu[de ce-o s[c`=tige de la cucoanele lui cu m`inile moi ca puful, cu ochii blajini, cu z`mbetul pe buze.

+i juca]n jurul gu=atului, tremur`nd de r[coarea dimine\ii. +i Zobie c`nta mereu, ar[t`nd cu ciomagul spre soarele care se aprinsese ]n v`rful mun\ilor.

}n toat[lini=tea surd[a platoului nu se-auzea dec`t glasul ascu\it al copilului =i jalea vesel[a lui Zobie.

Era un fel de]nfr[\ire ciudat[ ]ntre sc[l[mb[iarea gu=atului =i c`ntecul bezmetic al lui Mirea.

— Nea Zobie, =i-o s[bei rachiu c`nd ne-om ]ntoarce pe ]nserate la Bughea, c[ o s[-mi dea de cheltuial[ fata aia bl`nd[, bl`nd[, care m[-ntreab[ mereu cum m[ cheam[?... =i pe mama cum o cheam[?... =i tata c`nd a murit?... =i unde dorm eu?... =i cu cine m[culc?

Gu=atul]i morfoli obrajii, vroind s[-l s[rute. Pisoiul se de=tept[=i se]ntinse lung]n picioarele de dind[r[t.

— Bade Bie, o s[-mi dea gologani fata aia, c[-mi d[ ]n toate zilele. C[e cu p[rul ca fumul =i cu ochii alba=tri. +i e mititic[=i bun[. +i m[ ]ntreab[dac[pl`ng, dac[o s[mai vie tata, dac[mi-e dor de el =i dac[-l visez noaptea...

— Bu, a! ba!]ng`n[Zobie,]mpleticindu-se pe picioare.

Era vesel. Erau numai ei trei. A=a]n\elegea via\a gu=atul. Obrajii s[i]ntuneca\i i se luminar[. Soarele, rev[rs`ndu-=i ]ntreaga sa lumin[ =i c[ldur[, le ]ndulci via\a. Mirea ]ncepu s[ ]ntind[ de ciomagul lui Zobie, iar[ el, cl[tinat pe picioare, z`mbi. +i c`teva lacrimi, cotind dup[ scof`lciturile fe\ei,]i alunecar[la vale.

C`nd ajunser[ ]n muchia Gruiului, se a=ezar[jos ca s[se odihneasc[.

Negustorii]ncepur[a z[rv[i duc`ndu-se spre t`rg. C`\iva copii sunau din fluiere. Coco=ii s-auzeau la ]ntrecere dintr-un cap p`n[la cel[lalt al ora=ului. R`ul T`rgului =opotea]n matca sa, =i morile vuiau parc[le-ar fi luat cineva la b[taie.

Gu=atul]=i luase copilul]n poal[. Mirea v`r`se pisoiul]n s`n. +i basmele]ncepur[, ca la fiece popas obi=nuit.

— A-ba, a-ba, a-bu, a-ba...

A=a =tia Zobie s[povesteasc[ce-i trecea prin minte. +i privirea i se]ncrunta parc-ar fi v[zut s`nge ]naintea ochilor. M`inile uscate se]nfigeau]n c[ma=a copilului, care asculta]nm[rmurit.

— +i l-a sorbit Mama-P[durii, nea Zobie, nu e a=a?]ng`na Mirea.

— U! u! r[spunse gu=atul.

Veselia]i str[luci]n luminile ochilor. }l]n\elesese cineva pe p[m`nt, =i el numai at`ta vroia.

Apoi ridic[pumnii]ncle=ta\i]n sus,]i tr`nti jos, scr`=ni din din\i, strig`nd]ndesat: “He! he!”

Copilul, cu ochii c[sca\i,]n loc s[se sperie,]i r[spunse lini=tit:

— +i pe Mama-P[durii... F[t-Frumos a ucis-o cu palo=ul...

Zobie-=i sf`r=i povestea =i-=i m`ng`ie prietenul. Buza de jos se fr`ngea pe b[rbie. Scuipatul i-aluneca]n cre=tetul copilului.

La urm[se scular[de jos mul\umi\i =-o pornir[spre t`rg.

Mirea-=i netezea pisoiul,]ndrug`nd:

— +i era o fat[de]mp[rat, frumoas[-frumoas[...

* * *

+i mergea Zobie bomb[nind o limb[pe care nimeni nu o]n\elegea. Capul, greu =i mare, i se cl[tina pe umeri. Obrajii scof`lci\i at`rnau]n jos. Ochii i se duseser[ ]n fundul capului. Nasul s[u, turtit =i lat, cu n[ri r[sfr`nte =i ad`nci,]i r[pea orice asem[nare de om. Rezem`ndu-se de ciomag, t`r`ndu-=i piciorul drept, moale de la glezn[, se ducea cu sacul gol la spinare =i se ]ntorcea greoi, s[-l vad[ pe Mirea ce-i p[=ea ]n urm[ cu pisoiul ]n c`rc[.

Cum ajunser[ ]n dreptul B[r[\iei, copiii de pe drumuri]=i f[cur[cu ochiul, asmu\indu-se asupra gu=atului.

— Ho! Ho! uite =i Zobie, frumu=elul maichii!

— Miau! miau!

— Huidu-ho! potca p[m`ntului !

— H`r, ho! pe el, m[!

+i unii azv`rlir[ asupr[-i cu coceni, al\ii cu cartofi =i cu paie leoarc[ de ap[, adunate din canalul ora=ului. Iar Viezure, cel mai nebunatic, ]i apuc[, ]n fug[, ciomagul =i ]l smuci, d`nd un chiot. Ciomagul]i c[zu cu zgomot =i se rostogoli pe pietre. Zobie se cl[tin[pe picioare. Se plec[bini=or. +i c`nd se ridic[amenin\[tor, orc[ind ca o fiar[r[nit[, copiii se]mpr[=tiar[.

— Bl[! abl[! na, na, abl[!

A=a]njura Zobie. Ochii i se z[reau, sub spr`ncenele de carne, galbeni, umezi =i acoperi\i cu firi=oare de s`nge. Scr`=nea din din\i =i mesteca, duc`nd m`na st`ng[la gur[, parc-ar fi vrut s[-=i m[n`nce du=manii care ]l nec[jeau ]n fiece diminea\[. Scutur[ din cap. Vi\ioanele de p[r ca de capr[ i-acoperir[ fa\a. +i porni ]nainte, lu`nd pe Mirea de m`n[. Dup[ d`n=ii iar se adunase droaia de copii. +i-i amenin\au care cu vorba, care cu bulg[ri, ba c`te unul mai sprinten se repezea ca un =oim p`n[sub zdren\ele lui Zobie =i-l]nh[\a de hartanele z[bunului, opintindu-se s[-l dea pe spate.

Gu=atul se]nv`rti ]n loc, ridic[ ciomagul =i c[sc[ gura, ]nc`t i se v[zu omu=orul. Dar nu putu b`lb`i nimic. Se umfl[ ]n g`t. Gu=a sa ro=ie ]ng[lbeni, =i tot s`ngele]i n[v[li]n obrajii ve=tezi\i. Se]mpletici, oft[=i plec[pl`ng`nd.

— Ce au ei cu noi, nea Zobie? zise Mirea, sfiindu-se de bulg[rii =trengarilor.

+i]n jalea gu=atului se amesteca m`nia cu un fel de r`njet. Jelea a mil[, a m`ng`iere, ridic`nd din umeri. Aci sem[na unui c`ine care viseaz[=i latr[, aci unei b[tr`ne care leag[n[un copil mic =i ululuie ca s[-l adoarm[.

Cerc[s[fug[, str`ng`nd pe Mirea de m`n[, dar se opri, tem`ndu-se s[nu cad[. +i]ncepu a-=i bate piciorul drept.

— Las[-l, nea Zobie,]ng`n[Mirea, ce-ai cu el?

Ajunser[,]n sf`r=it, cu chiu, cu vai, ]n t`rg. Negustorii]ncepuser[a z[rv[i =i a-=i r`ndui marfa. Lumea bucure=tean[, lene=[, ca de obicei, nu se sculase ]nc[. Soarele se ridicase ca la dou[ suli\e =i sc`nteia pe cerul f[r[pic de nori, amenin\`nd s[z[pu=easc[ora=ul

cu ar=i\a sa. Carele cu stamb[, cu zeghii, cu cioareci, cu flori de t`rg, cu l[zi =i tronuri, =i c`te =i mai c`te, desc[rcau ]n prip[, c[ci Sf`ntul Ilie,]n anul acesta, f[g[duia minunea minunilor. C`\iva ovrei, veni\i din Pite=ti, gra=i =i rumeni, vorbeau repede,]ncurcat, =i-=i spuneau mul\umi\i, “ghe=efturile” din preziu[.

C`nd Zobie =i Mirea intrar[ sub =irul umbrarilor, ]ncredin\a\i c[ se vor odihni de g[l[gia nebunilor care le a\ineau drumul, negustorii se uitar[ ur`t la d`n=ii.

— A\i venit cu noaptea]n cap, cer=etorilor!

— Toat[ziua, bun[ziua, milogilor!

— Ai, c[r[b[ni\i-v[! N-are omul s[se mi=te de voi!

— La o parte, c[v-arunc troaca asta]n spinare!

A=a-i primir[=i negustorii. Bietul Zobie nu-=i mai g[sea loc. +i gonit de un ceaprazar,]njurat de un toptangiu, huiduit de un pantofar,]mbr`ncit de un grec care vindea coase =i securi, c[zu pe br`nci. Se scul[bomb[nind. Lu[pe Mirea de m`n[ =i ie=i din t`rg, vroind s[a=tepte, pe podul dinspre Fl[m`nda, sosirea cucoanelor =i fetelor mari, care, oric`t, sunt mai frumoase =i mai cu mil[de s[rmani.

Acolo, rezemat de la\ele podului, se uit[c-o privire t`mpit[ la apa limpede din R`ul T`rgului, ce curgea lini=tit[, zuruind pietricelele]n matc[=i ocolind]n =uvi\e argintii bur\ile de pietri=.

Dar aci]i]ncol\i din nou =trengarii de copii. Se a=ezar[pe dou[r`nduri, la cele dou[ capete ale podului, =i ]ncepur[ a-i ochi cu pietre. }naint`nd ca dou[armate — comandate de c`te un c[pitan cu chiv[r[ de h`rtie —,]i str`ngeau la mijlocul podului.

Zobie]ncepu a striga. Mirea se v`r] ]n el, \in`ndu-=i cu am`ndou[ m`inile s`nul ]n care se fr[m`nta pisoiul speriat.

Deodat[se-auzi glasul unuia din cei doi c[pitani strig`nd: “Iure=!” +i se n[pustir[ cu to\ii asupra lui Zobie. }l ]ntinser[ de z[bun, ]l ]mbr`ncir[, r`z`nd s[se pr[p[deasc[de spaima idiotului. Unul]i r[pi sacul din spinare. Altul]i puse piedic[. Altul]i dete cu nuiaua peste obraz.

Zobie urla,]nv`rtind ciomagul pe deasupra capului. Ochii s[i

erau ca dou[pic[turi de s`nge. F[lcile ]i tremurau =i buza de jos i se lungea din ce ]n ce. Mirea ]ncepuse s[ pl`ng[.

— Ce ave\i cu el! Ce ave\i cu noi! Nu v-am furat nimica! C[ta\i-v[de drum !

}n]nv[lm[=eala aceea gu=atul izbise pe vreo c`\iva cu ciomagul. Lupta se ]nver=unase. Cel mai ]n v`rst[dintre copii]l apuc[, pe la spate, de mijloc, =i-l tr`nti cu fa\a ]n sus. Mirea c[zuse l`ng[el. Iar ceilal\i se porniser[droaie asupra lor. Pisoiul miorl[ia]n s`nul lui Mirea. Un copil ]l ]nh[\[ de coad[ =i, ]nv`rtindu-l de c`teva ori, ]l azv`rli]n r`u.

Zobie se zv`rcoli. Arunc[ cu m`inile =i cu piciorul st`ng ]n sus. Fa\a i se ]nvine\i. Cu gura c[scat[, c[ut[ s[ mu=te, =i, c`nd v[zu pe unul din ei trei azv`rlit ]n r`u,]=i ie=i din fire. }nchise ochii =i izbi]n toate p[r\ile cu pumnii]ncle=ta\i. Urletul i se]n[bu=i de copiii care venir[valv`rtej asupr[-i. R[suflarea lui era o orc[ial[care se stingea din ce]n ce.

Dar deodat[, de sub acel morman ce colc[ia, se-auzi un \ip[t ascu\it. Copiii, de spaim[, se rostogolir[unii dup[al\ii =i]ntr-o clip[o rupser[la fug[.

Gu=atul se scul[de jos. }n m`na dreapt[ str`ngea c`t putea g`tul lui Mirea, care]n\epenise, cu limba scoas[afar[, cu ochii albi]n cap =i cu dou[=iroaie de s`nge de la nas p`n[la poalele c[m[=ii.

C`nd Zobie se dezmetici =i deschise ochii asupra copilului, ]ncepu s[ tremure. C[zu jos. Se t[v[li pe grinzile podului. }=i rupse c[ma=a de pe el =i, v`r`ndu-=i degetele s`ngerate]n gur[,]=i mu=c[pielea uscat[de pe ele.

* * *

Procurorul]nso\it de poli\aiul ora=ului]l g[sir[ ]ntr-o v[g[un[ad`nc[ de sub poalele M[\[ului. Lungise trupul mort =i alb al copilului, ]l ]mpodobise cu flori =i-i jelea la cap, f[r[ strop de lacrim[ ]n ochi. Era un fel de c`ntec, o legend[trist[, o poveste de nebun =i de p[rinte.

+i g`ng`ia mereu: “U, lu, lu! ah! lu, lu!”, f[r[a se]ngriji de cei care veniser[s[-l ridice.

A trebuit s[-l lege ca s[-i poat[lua trupul copilului.

“TRUBADURUL”

Prieteni din liceu, sf`r=eam anul al doilea de facultate. Ceata noastr[ era un amestec de la Drept, de la +tiin\e =i de la Litere. Unii, trec`nd examenele de Drept, urmau cursurile de la +tiin\ele fizice; al\ii, disting`ndu-se la Matematici, r[sfoiau tomurile lui Mourlon[1], ca s[sus\in[, cu mai mult[ ]nver=unare, c[Dreptul nu este o =tiin\[.

“Trubadurul” — cum]l porecliser[m noi — trecuse examenele de latine=te =i de grece=te. Dezgustat de literatura veche, arunc`nd pe Leopardi sub cuv`nt c[prea e trist, purta]n buzunarul unei haine m[slinii poeziile lui Giusti[2] =i urma la anatomie =i fiziologie cu o patim[nefireasc[=i cu o sc`rb[ascuns[.

De cum]ncepea luna lui mai, pentru noi]ncetau cursurile academice.

De la rontul al doilea]nainte, ogoarele se]ntind verzi,]mbr[cate]n orz aspru, trifoi cre\ =i ov[z orbotat cu gr[un\e care se clatin[pe firi=oare la fiece adiere. Ne-ar fi fost peste poate s[mai ascult[m ac\iunea paulian[[3], s[rurile cuprului, func\iile ficatului =i perechile de p`rghii.

---

[1] Claude Etienne-Frédéric Mourlon (1811-1866), jurisconsult, avocat =i profesor de drept.

[2] Giusti Giuseppe (1809-1850), poet italian. A scris mai ales satire, printre care Dies irae,]mpotriva lui Francisc I, regele celor doua Sicilii,]ntre 1825 =i 1830.

[3] Ac\iunea paulian[- dreptul creditorilor de a ataca pe debitorul care, prin]n=el[ciune, a sustras =i]nstr[inat bunurile, f[r[s[-=i achite datoriile.

Ne]n\elegeam instinctiv. O pornire vag[ne prevestea, dis-de-diminea\[, c[l[torie.

Soarele cald de pe cerul limpede, b`z`itul albinelor =i tol[neala c[\eilor de sub stre=inile caselor]nsemnau golirea buzunarelor de h`rtie =i de creioane, lips[de dreptul roman, odihn[descriptivei, pace determinan\ilor =i s[ne vedem s[n[to=i infini\ilor mari =i mici.

Fiecare din noi]nf[=ura]n batiste =i ziare de-ale gurii pe o zi. +i astfel, unii cu br`nz[ =i p`ine, al\ii cu ou[fierte =i smochine, al\ii cu portocale =i sardele, iar Trubadurul cu o n[strap[, mo=tenit[de la bunic[-sa, ne]nt`lneam pe treptele Academiei,]n fa\a statuii lui Mihai Viteazul.

Destul era s[zic[unul din noi “Haidem!”, =i c`te=icinci o porneam spre +osea, t[cu\i, cu capul ]n jos, sfio=i, pe Podul Mogo=oaiei, =i abia a=tept`nd s[ie=im odat[la c`mp, c[ci b[nuiam noi c[ ]n capul vreunuia se ascunde vreo problem[ social[, literar[ ori politic[; sau ne a=teptam ca, de la rontul al doilea ]ncolo, Trubadurul s[ ne c`nte ceva nou, pe cuvinte =i melodii improvizate, triste, f[r[=ir, dar profunde =i ciudate.

Dac[eu n-aveam alt merit dec`t dragostea de ceilal\i =i prietenia tuturora pentru mine, acest merit ar fi prea mic c`nd e vorba de tovar[=ii mei.

Revolta\i contra =colilor, c`rtind contra profesorilor, nes[\io=i de studii, cercet`nd]mpreun[toate greut[\ile =tiin\ei, r[sfoind ultimele descoperiri, veghind nop\ile de iarn[pe formule algebrice =i pe operele criticismului modern, ace=ti fra\i de studii =i de via\[deveniser[,]nainte de vreme, ni=te capete culte =i severe, pentru care nimic nu era str[in cu des[v`r=ire.

Cel mai t`n[r era de dou[zeci =i unu de ani. Slab, palid, cu capul mare =i tuns m[runt; ochi negri =i vii, gene lungi =i lucioase. Nervos =i totu=i st[p`n pe mi=c[rile lui suflete=ti. Cel mai ne]ndurat analist]n viata de toate zilele =i]n daraverile =tiin\ei. Despic`nd =i clas`nd orice problem[, pentru el, orice corp, ca =i orice adev[r =tiin\ific era un tot al unor p[rticele de via\[=i de

valori. Vr[jma=al paradoxelor,]n el se]ncarnase metoda de-a izbi mai]nt`i ]n forma dinafar[ sub care se ]nf[\i=a o controvers[; odat[ c`nt[rite cuvintele dintr-o cugetare =i problema redus[la subiect =i predicat,]ncepea a dumica ideea]n sine. Ceilal\i, pe vrute, pe nevrute, erau t`r`\i pe aceast[cale “pozitivist[”, cum]i ziceau unii, “sigur[=i omeneasc[”, cum]i zicea el. +colile,]n =tiin\[? Ni=te gogori\e. Sistemele? Basme. Iar arta, m`ng`iere pentru s[raci =i mod[pentru boga\i. Ve=nic nemul\umit cu formulele sale, ar fi dorit s[aib[vreme ca s[studieze “societatea noastr[egoist[, s[rac[, lene=[, fudul[, sceptic[, incult[=i nemiloas[”. Pentru cei mici =i umili\i, un adev[rat amic, ne]mp[cat contra “utopi=tilor nebuni”, care, vroind s[le dea prea mult, s-au ridicat pe umerii lor =i nu le-au dat nimic.

Dintre noi, cel pe care]l iubea mai mult era tocmai vr[jma=ul metodei sale. Pentru acesta analiza era un mijloc, adesea f[r[nici o importan\[. Vederile generale, dragostea sintezei =i-a sistemului erau puterea =i mul\umirea lui. Puternic =i violent, o discu\ie de mai multe ore o]nchidea]ntr-o fraz[larg[=i v`rtos a=ternut[.

C`t pentru ne]n\elegerile sociale — deosebiri de stare, de na=tere, de inteligen\[ =i de trepte — erau o greutate ]nchipuit[, c[ci toate pe lume sunt bine =i armonic; tot ce poart[ pe umeri un popor e drept s[ poarte; formele sociale =i legile, dac[ nu le d[r`m[, le merit[.

Al treilea era bl`nd =i]ndur[tor,]n toate ne]n\elegerile zgomotoase, din cauza limpezii sale convingeri c[nimic nu e sigur. Tot e “probabil”. Chiar dovezile matematice \in adesea de ni=te valori virtuale ce par valori reale, c[ci satisfac anume serii de probleme.

De c`te ori nu ne zicea sur`z`nd:

— Dac[argumentele voastre ar avea vreo greutate real[=i hot[r`toare, ar trebui ca ele, turnate ]n oricare creier =i pe deplin ]n\elese, s[ nasc[ aceea=i convingere ca =i ]n voi. Eu ]n\eleg, r`nd pe r`nd, tot ce-mi spune\i despre Auguste Comte; am citit cu voi acelea=i comentarii, nu schimb nimic din toate argumen-

tele — a=putea s[le repet chiar cu acelea=i cuvinte, ce dovezi pot s[v[dau c[le]n\eleg? — =i cu toate acestea mi se pare fals[calea pozitivismului. Se vede c[un mare adev[r, la trecerea sa din natur[ ]n noi, nu se supune la aceea=i lege general[. +i nu e adev[r care s[fie perfect identic]n toate capetele; dovad[despre aceasta e c[ ]n vreme ce acest adev[r r[m`ne ]n stare de abstrac\ie, oamenii se ]n\eleg, iar c`nd e vorba s[-l aplice, acela=i adev[r se preface]n fapte deosebite]n parte, ba chiar pe de-a]ntregul deosebite.

La asemenea cuvinte, ironia celorlal\i sf`r=ea prin a-l]ntreba:

— Duminica trecut[ai fost la biseric[? Ce evanghelie se citea? Ce cazanie? Tu ai fi]n stare s[zici “poate” c`nd ar veni vorba despre sf. +tefan, care a]nverzit nucul uscat al v[duvei.

El, f[r[a se sinchisi, r`z`nd voios de glumele noastre, ne r[spundea:

— +i de ce nu m-a=duce? Fiecare om poart[ ]ntr-]nsul copil[ria sa, mic=orat[, ce e drept,]nghesuit[de at`tea impresii =i idei noi. Pentru ce — c`nd nici mie, nici altora, nu fac nici un r[u — s[nu-i fac ei pl[cere ascult`nd o parabol[? Care din noi ]n\elege ce simte c`nd ascult[o elegie de Chopin sau de Heine? +i asculta\i; =i v[face pl[cere. Afar[numai dac[n-a\i amesteca ce sim\i\i cu ce]n\elege\i =i socoti\i c[ ]n om tot e con=tient, c[tot se poate pune]n formule algebrice. Sunt sigur c[voi, dac[a\i descompus un acord]n do, mi, sol, crede\i c[a\i]n\eles ce a\i sim\it c`nd a\i auzit acordul. Discuta\i dac[o linie dreapt[la infinit este o curb[ ]nchis[=i nu v[da\i seama cum omul a ajuns la ideea de unul =i de mai mul\i.

Cu asemenea]nceput de discu\ie,]ntr-o zi, ajunseser[m]n =oseaua care duce la B[neasa. “Scepticul” ducea la bra\ pe Trubadur.

— S[c`nte Trubadurul! Altfel, burduful cu paradoxe o s[ne ame\easc[.

— Ba nu, mai bine s[ne spuie c`te ape de culori vede el]n pieli\a alb[strie a cerului.

— S[mai zic[o dat[legenda de alalt[ieri cu Fata g`ndului, “de care c`nd te-ai fi apropiat ai fi]nghe\at sloi”.

— Nu, nu, r[spunse Trubadurul, c[ta\i]n ochii mei =i ve\i vedea dac[-mi arde de basme.

Pe sub pielea lustruit[a obrajilor lui se r[sfirau, ca o re\ea v`n[t[, firele vinelor. Gura mic[, cu ni=te buze sub\iate, ca un arc tras cu creionul pe h`rtie alb[. Ochii verzi dormitau sub pleoapele mole=ite, =i p[rul negru i-at`rna]n talaji cu lumini argintii pe spetele]nguste.

— Iar ai visat.

— Iar n-ai dormit ast-noapte.

— A=a e. Era o lun[, c[tre miezul nop\ii, c[ai fi citit la lumina ei. +i cu firea lui, pe-a=a lun[...

— Ei, nu =ti\i nimic, r[spunse Trubadurul. De trei zile mi-a r[mas]n nas mirosul mor\ii: rece, r`nced, ceva de melc fiert, =i n-am izbutit s[-l gonesc nici cu cel mai delicat miros, nici cu cel mai tare. M[ ]ncearc[ frigurile. C`nt cu vioara, =i ea r[sun[ ]n co=ul pieptului. Mi s-a rupt o coard[... am crezut c[a plesnit ceva de l`ng[ inim[. De trei zile dorm c`te zece ore. M[de=tept =i mi se pare c[odaia cu c[r\ile e]n vis. Mi-e fric[s[m[mi=c. Numai c`nd m[sp[l cu ap[rece,]ncet-]ncet, se treze=te]n mine =tirea de via\[, de mi=care, de lumin[. Sunt obosit. A=vrea s[ne odihnim.

S[rir[m un =an\ plin cu buruieni]nflorite, t[iar[m o p[durice de stejar, plec`ndu-ne sub r[murile cu frunze late =i cre\e. La umbra unui carpen voi Trubadurul s[poposim.

Ne]ngrijea soarta Trubadurului. Totdeauna fusese pl[p`nd =i chinuit de vise, dar nu a=a de slab =i de dezn[d[jduit. ]l cocolo=eam c`t puteam. Nici de bani, nici de cas[, nici de c[r\i el nu trebuia s[se]ngrijeasc[. Ne era drag peste m[sur[. Durerea, ca =i veselia lui erau desfr`nate. Nici tragedian, nici comedian n-ar fi putut s[-l ]ntreac[ ]n mi=carea fe\ei, ]n privire, ]n ml[dierea vocii =i ]n r[gu=eala ]n care ]=i ]neca glasul c`nd vroia s[-=i arate dezgustul.

Fiecare din noi]l]ntrebar[m, cu un fel de ceart[ ]n glas:

— Ce e, ce \i s-a]nt`mplat?

— E=ti copil. N-ar trebui s[te l[s[m]n voia d-tale.

— |i-am zis s[te mu\i cu mine. Se vede c[nu \ii la nimeni pe p[m`nt.

— Ba da, ba da, r[spunse Trubadurul, ba \in prea mult, dar m[iube=te mai mult p[m`ntul dec`t voi to\i. Uh! =i rece, =i greu trebuie s[fie! Voi nu =ti\i nimic. Nu pute\i]n\elege pe deplin, bomb[ni el, plec`ndu-=i capul pe genunchiul meu. Ar trebui s[ uita\i tot ce a\i ]nv[\at din c[r\i, s[ nu mai fi v[zut nimic pe p[m`nt, =i acum, primul glas pentru voi s[v[fie al meu, prima fa\[s[v[fie a mea, cea dint`i idee de via\[ s[ v-o pot da eu. Numai astfel m-a\i putea ]n\elege. Altfel, orice v-a=spune se va izbi de cine =tie ce credin\[ a voastr[ dob`ndit[cu mult[str[duin\[. E greu s[m[ ]n\elege\i f[r[s[v[sf[r`ma\i metoda voastr[de-a judeca, de-a]n\elege =i de-a sim\i. Nu =ti\i nimic... Nu =ti\i c[de trei zile...

— Ei, ce e? ce \i s-a]nt`mplat? \i s-au]necat cor[biile pe Marea Neagr[? |i-ai t[iat capul =i nu-l mai po\i lipi la loc? Ce e? Ce primejdie? se r[sti unul dintre noi cu un fel de necaz pref[cut.

— Mai r[u, r[spunse Trubadurul, str`ng`ndu-=i obrajii]n m`ini. S[ nu r`de\i. De trei zile mi-a r[mas]n nas mirosul mor\ii; rece, r`nced, ceva de melc fiert... +i-mi scorboro=e=te n[rile =i se duce ad`nc-ad`nc, p`n[ ]n fundul creierului. Eu, care v[spuneam cu ochii]nchi=i toate ierburile; eu, care v[spuneam tot ce =optea\i din dep[rt[ri de necrezut; eu, care v[ghiceam la doi kilometri, ori str`ns legat la ochi v[ deosebeam numai printr-o atingere de deget, acum, acest miros ]mi omoar[ sim\urile. Aud un sunet uscat, v[d un trup alb =i ]ntins pe-o mas[ de marmur[ =i parc[ buricele degetelor mi se lipesc de-o m`n[uscat[=i \eap[n[.

}nchise repede ochii, zg`rci m`inile, str`nse pumnii, se ]ndes[ ]n mine, =i un fior ]l cutremur[ din t[lpi p`n[la cre=tet.

— Dar unde ai fost, omule? }n veci n-o sa-\i vii]n fire. Iar ai visat.

— La disec\ie! r[spunse Trubadurul, tres[rind. Am v[zut pe

masa de marmur[o fat[t`n[r[, mai frumoas[ca toate pove=tile mele... I-am deschis pleoapele... Ochii verzi... Sem[na cu ele...

— Cu cine?

Ne privir[m lung,]ndoindu-ne de mintea amicului nostru. De mult se furi=ase]n noi o temere.

— Sem[na cu ele... =opti ap[sat Trubadrul. De ast[dat[, num[rul dou[m-a]n=elat! S[v[spun. Nu mai pot ascunde. S[nu r`de\i.

Vocea i se stinse,]ncepu s[povesteasc[:

“Era un timp c`nd via\a pentru mine n-avea nici form[, nici culoare, nici]n\eles. Mi-aduc foarte bine aminte c[sugeam]nc[=i deschideam ochii mari f[r[a primi vreo impresie statornic[. Auzeam vorbe pe care le prindeam numai ca sunete. P[s[rile care se certau]n desi=ul gr[dinii, str[chinile care hodorogeau pe masa rotund[, papucii care se t`r=`iau prin casa lipit[cu p[m`nt galben, ca =i cuvintele omene=ti mi-erau deopotriv[.

C`teodat[, speriat f[r[ s[ =tiu de ce, sc[pam \`\a din gur[cu un fel de \ocnet gras =i dulce.

Numai atunci am fost gras, nesim\itor =i fericit. M`ncarea o g[seam la nas, leag[nul ]n bra\ele mamei =i o c[ldur[ de blan[ la s`nul ei.

Eram cel din urm[copil. Adormeam totdeauna, ca pe puf,]ntr-o troac[a=ternut[cu scutece vechi =i arse de at`\ia copii care se odihniser[pe ele.

Voi, care a\i supt lapte str[in =i v-a\i leg[nat pe bra\e pl[tite, ave\i dreptate s[nu]n\elege\i.

C`nd m-am s[ltat =i alergam prin gr[din[ =i prin viile din apropiere, odihna =i somnul pieriser[ cu cele dint`i cuvinte, cu cele dint`i dorin\e con=tiente, cu prima vrere]n\eleas[=i voit[.

}mi pl[ceau basmele, zisele din b[tr`ni =i mai ales ]nt`mpl[rile apucate de neamul meu. Nu m-ai fi luat pe-o]mp[r[\ie din poala bunichii; =i,]n serile c`nd fetele mari, cos`nd la gherghef, spuneau c`te istorii toate, de m-ai fi b[tut nu m-a=fi v`r`t]n plapum[.

}ncetul, pe nesim\ite, creierul meu se tulbura, se aprindea;]n

fiece noapte tres[ream din somn, speriat, cu pumnii]ncle=ta\i =i cu r[suflarea n[bu=it[. Muma P[durii, Zmeoaica cea b[tr`n[, Strigoiul =i Ielele care fierbeau ]ntr-un cazan, ro=u ca para focului, mintea fetei de ]mp[rat mi-ap[reau ]n vis. Le vedeam mai limpede de cum vedeam troscotul =i nalba din b[t[tur[; mai real mi-ap[reau ca dudul din fundul gr[dinii ]n v`rful c[ruia m[suiam. Glasul lor de dih[nii, ascu\imea ghearelor =i v[p[ile de pe beregat[ ]mi sp[rgeau urechile, mi-ame\eau vederea =i-mi dogoreau obrajii. Biat[mama, l`ng[ care dormeam, se trezea din somn =i ]n zadar aprindea v[pai\a =i m[ m`ng`ia, d`ndu-mi s[beau o can[cu ap[. Eu, cu ochii deschi=i, nu vedeam nimic, n-auzeam nimic, =i obrajii mi-erau aprin=i]nc`t m[ usturau, parc-ar fi fost p`rp[li\i pe spuz[.

Rar de=teptam pe mama cu r`sul meu, la miez de noapte, c[ci rar mi-ap[reau Fata din dafin, fericitul Chele=, fata cea mai mic[ de ]mp[rat =i Z`na cea bun[care trecea pe F[t-Frumos prin valea lacrimilor.

+i, ciudat, din toate aceste basme =i vise — de grij[=i de fric[— m[deprinsei s[ascult cuvintele p`n[ ]n fundul lor, s[ r[spund la vorb[ cu ]n\eles nevinovat, dar mai ad`nc dec`t s-ar fi c[zut la un copil. Vorba la mine era icoan[: o vedeam cu ochii.

At`t de mult basmele =i visele]mi sorbeau via\a, c[chiar l[comia copil[reasc[disp[ruse. Trebuia cu de-a sila s[m[puie la mas[.

Galben =i uscat ca ni=te moa=te, de capul meu nu r[m[sese dec`t p[rul vulvoi =i ]mb`csit de praf.

C[m[iubeau to\i ceilal\i... Dar la ce-mi slujea dragostea lor? Ei m[credeau bolnav =i-mi d[deau foi de leandru =i \intaur[, pe c`nd eu z[ceam, aprins, nemul\umit cu ale vie\ii. Zadarnic ]mi desc`ntau =i-mi puneau]n m`n[ c`te un ou proasp[t =i rece; =i degeaba tata]mi r[sturna punga lui cu sfan\i, c[ci eu m[stingeam de dorul basmelor, care jucau =i se pref[ceau necontenit pe geamurile ferestrelor. Numai c`ntecele t[r[g[nate =i haiduce=ti m[ odihneau o clip[, apoi vroiam s[ fiu singur =i s[-mi ]nchipuiesc \[rile, cu mun\i, cu ape, cu soare, pe unde toate jivinele vorbesc =i cocorii se ]n=ruie =i c`nt[acela=i c`ntec jalnic.

C`nd sor[-mea m[ lua ]n c`rc[=i fugea spre nucii de la gropile cu nisip, eu]nchideam ochii, tremuram =i mi se p[rea c[zbor spre t[r`mul de care nu pomenisem nim[nui.

Nu =tiu dac[ ]n\elege\i c[la mine nervii =i visele]mi mistuiau via\a. +i totu=i, nimic nu-mi sc[pa din c`te se petreceau ]n juru-mi. Vorbele, =oaptele, micile r[ut[\i, mi=c[rile, dorin\ele, temerile, pl[cerile, nevoile =i adesea chiar g`ndurile le]n\elegeam, pe toate, de minune. Dar cu c`t le ]n\elegeam mai bine, cu at`t m[sc`rbeam de toate c`te se petreceau]n creierul meu.

}ntr-o zi eram bolnav, dup[cum auzisem, de cu\it, =i mama veni voioas[, la umbra corcodu=ului, unde z[ceam]ntins, =i-mi zise vesel:

— +tii c-o s[te faci bine, s[n[to=el =i-o s-ajungi om mare? A=a mi-a dat]n bobi...

— Om mare? +i unde s-ajung om mare?

— }n lume, cu aga =i cu boierii \[rii...

— +i aga =i boierii \[rii sunt oameni ca to\i oamenii?

— P[i ce s[fie, mam[, vezi bine, ce vrei s[fie?

— Atunci mai bine cu voi; nu vreau s-ajung om mare cu oamenii; mai bine singur; mai bine cum =tiu eu =i nu =tie nimeni!"

Trubadurul se ridic[ ]n genunchi. }nchise ochii. Pleoapele, c`nd i se-atingeau una de alta, tremurau. Era un semn la el c[inima]i b[tea prea repede.

— Destul,]i zise vecinul meu, iar o s[ ]ncepi cu acea p[rere de r[u de copil[ria ta smintit[, cu acel dor de nesim\ire =i de ne=tiin\[des[v`r=it[. Iar o s[-\i pl`ngi zilele pentru c[ai]nv[\at s[cite=ti. Parc[te v[d c[z`nd de oboseal[, muncindu-te s[dovede=ti c[tipografia este nefericirea omenirii.

— S[m`nc[m, c[ iar o s[ ]nceap[ cu izb`ndirea viselor. El, care viseaz[ ]n toate serile de c`te zece ori, se sperie c[ i se izb`nde=te un vis. Pe el, copii! Unul]l apuc[de m`ini, altul de picioare. +i, pe c`nd]l leg[nam, din buzunarele hainelor]i c[zur[pe iarb[c`teva c[r\i =i un vraf de h`rtii.

— L[sa\i-m[, strig[Trubadurul, l[sa\i-m[, simt]n nas acea duhoare de moarte! L[sa\i-m[s[ispr[vesc...

}l]ntinser[m pe iarb[. Dac[el vroia ceva, era cu neputin\[s[-l]ntoarcem. Se odihni pu\in cu fa\a]n sus, se ridic[ ]n genunchi =i]ncepu:

“Via\a era prea lung[. Tr[iam de=tept =i-n somn. Sufeream la lumin[=i pe]ntuneric,]mb[tr`neam ]n loc s[ cresc. Visele se ]nmul\eau =i mai toate se sf`r=eau cu o bab[b[tr`n[, spaim[ de ur`t[, numai cu doi din\i]n gingia de sus. Ast[bab[m[lua la goan[, =i eu fugeam de-mi r[p[iau t[lpile; sf[r`mam bolovanii, s[ream =an\urile, treceam prin m[r[cini; oasele c[lc`ielor m[ ]njunghiau =i mi se oprea r[suflarea. +i baba, dup[mine,]n spatele meu, cu m`na aproape de umerii mei;]i sim\eam suflarea ei de ghea\[=i]i vedeam, f[r[s[m[uit]napoi, v[p[ile ochilor.

A=a m[gonea po=tii]ntregi =i, c`nd sim\eam cum =i-a ]nfipt ghearele ]n spinarea mea, deodat[ s`ngele]mi]nghe\a]n vine, p[m`ntul se despica]n dou[=i m[cufundam]ntr-o pr[pastie. M[de=teptam cu \ip[tul sugrumat =i spuzit peste tot trupul. De multe ori ai mei au crezut c[am pojar. Numai eu =tiam ce am. Nimeni n-ar fi putut crede.

}ncepui s[am vedenii.

}ntr-o noapte vroiam s[ies afar[. Sora cea mai mare, care m[iubea ca pe luminile ochilor, s[ri din pat, m[lu[ ]n bra\e =i m[duse]n fundul gr[dinii.

Era o lun[nepomenit de frumoas[. Lumina ei poleia]n argint vi=nii]nflori\i. }n cap[tul c[r[rii sor[-mea, sub\ire =i dreapt[, p[rea o stan[de marmur[alb[. Lumina lunii se schimb[ ]n rumeniu,]n violet, =i]nec[lumea]ntr-un aer albastru. }ncremenii. Vroiam sa m[mi=c =i nu puteam. }naintea mea, de-a curmezi=ul c[r[rii]nguste, v[zui, cum v[v[d pe voi acum, dou[ghemuri de tort]nv`rtindu-se pe loc =i ce se de=ira de pe unul se ]n=ira pe cel[lalt. Cercai s[ fug =i nu izbutii, de fric[ ca nu cumva firul s[ m-apuce de picioare. Vroii sa strig. F[lcile mi se-ncle=taser[. Numai c`nd mi-ap[rur[ni=te broa=te, buboase =i moi, =i]ncepur[a s[ri spre mine, c[z`nd

pe p[m`nt ca un plesnet umed, f[cui c`\iva pa=i =i c[zui la p[m`nt cu m`inile]ntinse. Firul ghemelor mi se]ncol[cise de picioare.

C`nd sor[-mea m[lu[ ]n bra\e =i m[s[rut[ap[sat,]mi venii]n fire. Suspinam. Luna, ca o sinie de argint, rev[rsa lumina ei obi=nuit[. M-am uitat]nd[r[t. Ghemele =i broa=tele disp[ruser[.

]ntr-o zi c[dea o ploaie cald[. Fulgerele se fr`ngeau aprinse ]n norii rostogoli\i de v`nt. Stre=inile giuruiau]n c[ld[ri parc[s-ar fi jucat cineva pe o coard[de chitar[.

Eu aveam ceva; nu puteam sta]n cas[; fulgerele m[a\`\au; c`ntecul stre=inilor de=tepta]n mine dor de pove=ti.

V`r`i c[\elul Corbii]n s`n =i, de pe uluci, pe creasta casei. Nici nu =tiu cum m-am trezit ]n pod. Acolo, lan\uri, bleauri =i leoci vechi, v`rtelni\e rupte, \evi de pu=c[, d[race, piepteni de l`n[, meli\e =i sculuri de in =i de borangic ag[\ate de =i\ele ]nvelitorii. Le cercetai pe r`nd. Lan\urile mai ales]mi f[ceau o deosebit[pl[cere cum le z`ng[neam]n ropotul ploii.

Apoi pusei m`inile c[p[t`i =i m[lungii cu fa\a]n sus. C[\elul mi se]ncol[ci pe piept,]=i v`r] botul sub picioarele de dind[r[t =i adormi tremur`nd. Eu spuneam Fata nebun[de]mp[rat:

Fata, una singur[la p[rin\i, bolea]ntr-un geaml`c de cle=tar. +i era a=a lumin[, parc[ s-ar fi aprins cerul. +i fata ceru s[ se duc[ la f`nt`na cu colac de piatr[ ca s[ bea ap[. I se f[cu pe plac =i se duse. La f`nt`n[, o bab[, zb`rcit[=i uscat[, turna ap[ ]ntr-un ulcior.

— Mam[, f[bine =i pleac[-mi \`\`na urciorului s[sug =i eu pu\intic[ap[rece c[mult m[arde un foc nestins.

Cum]i lu[Dumnezeu m`inile, nu =tiu, c[ fata sc[p[ urciorul de pe ghizduri =i ]l f[cu numai cioburi. Atunci b[tr`na, oft`nd, o blestem[:

— M[iculi\[, lua-\i-ar strigoiul min\ile cum mi-ai luat tu potolirea setei...

+i parc[v[zui... da,]l v[zui... pe strigoi =ont`c[ind de la cap p`n[la picioarele fetei ce z[cea]ntins[, =i]i picura, dintr-o chitar[veche, un c`ntec ame\itor ca o ap[ lini=tit[ =i ad`nc[.

Coardele groase zb`rn`iau izbite de lemnul uscat al chitarei, iar cele sub\iri se r[sf[\au]ntr-o piuial[m[runt[=i]ntoars[pe loc.

Strigoiul r`nji =i puse m`na pe fata de]mp[rat. Ea se l[s[mole=it[s-o puie]n c`rc[. }nghe\ai de spaim[ =i r[cnii, f[c`ndu-mi cruce:

— Piei, proclete!... Oh! c`t e de frumoas[! Unde vrei s-o duci?

Privii]mprejur. Se f[cuse]ntuneric. M[aruncai pe gura podului. De pe acoperi=m[rostogolii]n putina cu ap[“.

— Fleacuri, nervi! zise unul dintre noi, t[ind =irul Trubadurului, galben ca ceara; fleacuri, c`ntau =iroaiele de ap[ce c[deau]n fundul c[ld[rilor goale. Iac[chitara strigoiului.

— Ai dreptate =i e=ti prost, r[spunse Trubadurul nec[jit, =tiu =i eu c[fundul c[ld[rilor bomb[neau acel farmec de sunete, dar dac[ ]nchipuirea creeaz[o via\[de chinuri, crezi tu c[suferi mai pu\in dec`t dac[ aceea=i via\[ ar avea =i brutalitatea realit[\ii? +i dac[ o veste mincinoas[ \i-ar veni la urechi, c[ iubita te ]n=eal[, crezi c[ n-ai suferi ca =i cum te-ar ]n=ela ]n realitate? +i chiar de te-ai ]ncredin\a de eroare, ]\i va r[m`nea]ndoiala, un]nceput de nefericire. Un om poate muri dac[asemenea temeri]l vor cov`r=i. Cauza e u=or de ]n\eles. Po\i s[ r`zi tu de ea, po\i s-o nume=ti iluzie, vedenie, nervi. Eu o numesc “jum[tatea cealalt[a vie\ii pip[ite”. La unii pridide=te s`ngele, la al\ii nervii. De-aci cele dou[vie\i: viata real[=i via\a]nchipuit[.

— Dac[ ]n\elegi aceste lucruri, amice,]i zise cel mai voinic dintre noi, pentru ce nu p[strezi o cump[n[mai potrivit[ ]ntre cele dou[vie\i?

Trubadurul]=i =terse sudoarea de pe frunte =i r[spunse:

— Oh! dar nici voi... Nimeni pe lume nu va]n\elege c[o idee ad`nc ]nfipt[ ]n mintea ta ]mpreun[ cu un sentiment al ei este for\a fatal[ care te poate duce la pieire sau te poate face om mare. +i o idee ]n a=a condi\iuni este o realitate pentru om mai brutal[ dec`t un bolovan pe care l-ar pip[i cu de-am[nuntul. Eu poate s[pier, prada unor iluzii triste, dup[voi, a unei realit[\i nedrepte, dup[mine. Deosebirea]ntre noi e c[eu v[ ]n\eleg

toate cuvintele vie\ii voastre, iar vou[vi se pare c[le]n\elege\i pe ale mele. V[f[li\i cu pozitivismul vostru... +tiin\a care studiaz[un creier mort este =tiin\a mor\ii. +i nu t[g[duiesc, =tiin\a a]n\eles pe deplin de ce moare un om =i toate prefacerile prin care trece un cadavru, dar n-a]n\eles nici pe sfert via\a =i schimb[rile ei. “Cauza unic[=i ini\ial[” este o tain[pe care nu cu algebra voastr[o ve\i]n\elege.

— S[m`nc[m, c[te-ai obosit.

Credeam c[l-om]ntoarce din povestirea sa.

— Nu, r[spunse Trubadurul, vreau s[ispr[vesc. Nu]n\eleg... +i dac[nu]n\elegi, de ce s[tr[ie=ti?... Da\i-mi un pahar cu vin... Mi-e frig... Da\i-mi s[beau...

Lu[un pahar;]l aduse la gur[. M`na ]i tremur[ a=a de tare, ]nc`t]l sc[p[=i]l v[rs[pe iarb[. Luminile ochilor i se m[rir[f[r[pic de sc`nteie, ca ni=te \inte b[tute]n doi nasturi de sidef.

— Dar visele]ncepur[a mi se izb`ndi; vorbesc de cele ur`te...

+i]ncepu s[povesteasc[c-o voce a=a de pu\in omeneasc[, c[pe noi, prietenii lui de-at`\ia ani, ne cuprinse o fric[mai ciudat[ca frica unui copil care ar trece noaptea prin curtea bisericii.

“Eram de zece ani... Deschisesem ochii pe o copil[cam de v`rsta mea, cu care colindam viile. B[laia ]i ziceam eu, c[ci era alb[, sl[bu\[, cu p[rul ca un caier de l`n[moale =i]nvoalt[. Ochi verzi... verzi =i bl`nzi... nu m[ ]n=elau niciodat[... Un glas dulce, ca dup[ somn. Sem[na cu ochii a=a de mult, c[, de vorbea, mi se p[rea c[-i v[d ochii, =i de m[ privea, lung =i blajin, mi se p[rea c[ ]n fundul urechilor auzeam glasul ei m`ng`ietor. Sem[na cu sor[-mea. Pe am`ndou[le iubeam deopotriv[. +i le iubeam din cale-afar[, c[ci numai ele se apropiau de lumea basmelor mele, dup[care a=fi alergat p`n[ s[ nu mai r[m`ie piele pe t[lpile picioarelor.

]ntr-o sear[,]nainte de a ne desp[r\i, o g[tii cu flori de p[p[die =i cu ml[di\e de m[z[riche =i]i zisei, trist, f[r[s[pricep de ce:

— B[laio, de cine \i-e dor \ie c`nd e=ti singur[?

— De tine, de lun[=i de flori... Cu ele mi-e dor de tine ... Cu tine nu mi-e dor de ele...

— Dar tu o s[mergi cu mine dac[m-oi duce departe-departe?

— Departe... nu e ca aici... departe e pustiu... Mai bine cu ai no=tri...

— Dar dac[oi s[pa o groap[ad`nc[-ad`nc[, o s[te cobori cu mine, s[vedem ce-ar fi pe alt t[r`m?

— Ad`nc... e frig!... Ad`nc... e]ntuneric!... Mai bine la soare.

Adormii]n noaptea aceea]ncet-]nceti=or; mi-auzeam r[suflarea. Vroiam s[nu adorm, dar,]nchiz`nd ochii, de frica ]ntunericului, m[ fur[ un somn ]n care numai trupul =i ochii adormiser[. Dam s[ mi=c m`inile =i s[deschid ochii. M`inile — grele, ca ni=te drugi de fier, cu neputin\[de mutat din loc. Pleoapele — ca turnate]n plumb =i topite una]ntr-alta.

Dup[un v`nt, pe care-l auzii o clip[ ca =i cum ar fi suflat peste lumea toat[, mi se p[ru c[ deschid ochii, c[ m[ scol ]n picioare, de=i ]mi ziceam: “Cum, deschisei ochii =i sunt cu ochii ]nchi=i? Cum, m[ sculai ]n picioare, =i stau lungit ]n pat, sub plapum[, l`ng[mama? “

Se f[cea o c`mpie]ntins[. Eram cu tata, cu sor[-mea =i cu B[laia. Trei cai,]nh[ma\i la o c[ru\[, p[=teau, sfor[ind.

Din senin, auzii: “Destul a\i odihnit pe drum!... s[nu v[mai opri\i...” Ne suir[m]n c[ru\[. Caii sorbeau dep[rtarea gonind; iarba se uscase; un nor de praf ne]nv[luia... Caii plesnir[. C[ru\a se sf[r`m[. Pe noi ne arzv`rli unul peste altul. Eram deasupra lor, ame\it de zguduire. P[m`ntul se deschise. }nt`i]nghi\i pe sor[-mea, apoi pe B[laia =i la urm[pe tata, care m[ ]nh[\ase de c[ma=[=i m[t`ra dup[ d`nsul. P[m`ntul]i acoperi =i se]nchise]ntre ei =i mine. +i din fundul lui auzii o jale n[bu=it[: “Ah! e pustiu... e frig... e greu...]ntuneric! “

A doua zi sor[-mea se boln[vi. Visul meu mi se de=tept[ ]n minte. De spaim[, nu mai vorbii nim[nui. Toat[via\a mea se m[rginea la micile servicii ce f[ceam bietei bolnave. I-aduceam ap[,]i \ineam de ur`t, ]i m`ng`iam m`inile slabe =i reci. Eram sigur c-o pierd. Visul meu o r[punea. Durerea mea era un fel de nesim\ire. C`teodat[ m[ mu=cam de m`n[, ca s[m[ ]ncredin\ez

dac[tr[iesc, =i nu sim\eam nimic. }n sf`r=it, ea muri f[r[ s[ se pl`ng[,]nchise ochii uit`ndu-se]n ochii mei, cu p[rerea de r[u c[m-a]ntristat.

Ce noapte posomor`t[! La capul ei ardea o lum`nare de cear[. M`inile — ]ncruci=ate pe piept. Tata era pe drumuri, pentru p`inea de toate zilele, f[r[nici o =tire. Ceilal\i adormiser[pl`ng`nd.

Eu m[sculai]nceti=or, ca o pisic[, =i]ngenuncheai la patul ei. }ncremenisem g`ndindu-m[ c[, dac[ cineva mi-a trimis acea veste ]n vis, acel cineva trebuie s[ fie undeva =i, de m[ voi gr[bi, voi ]nt`lni pe sor[-mea... G`ndurile mele se rupser[ de-un ululuit care ie=ea de sub cerceaful moartei. S[rii ]n picioare. M[ plecai spre d`nsa. Un zgomot de sc`nduri. Tres[rii. Iubita mea se ]ndoi pu\in de mijloc, =i m`na dreapt[a ei rupse panglica care o lega de cea st`ng[=i-i alunec[pe coaste. Vrusei s[strig: “Mam[, scoal[-te, e vie!” Imposibil.

}n spatele meu auzii ni=te h`rjiituri pe geamuri. M[ ]ntorsei spre ferestre. Ceva negru aluneca de-a lungul geamurilor, c[dea =i iar[ =i se ridica. Casa mi se ]nv`rti sub picioare. O ame\eal[ ]mi lu[vederea =i c[zui mototol la p[m`nt...

Nu =tiu peste c`te zile m-am de=teptat. Sor[-mea, care m[ purta ]n c`rc[, care]mi d[dea cele dint`i vi=ine p`rguite, care nu m[l[sa s[pl`ng niciodat[, pierise dintre noi. Zadarnic ]mi spuneau ceilal\i c[ ]n noaptea aceea c[\elul intrase sub pat, c[ o sc`ndur[r[u a=ezat[c[zuse, c[pisica, cu pisoi mici, dase s[intre]n cas[cu un =oarece. Acel alai jalnic, de h`rjiituri, de zgomote =i ululuieli ]n jurul moartei, care mi=case m`na dreapt[, nu-mi ie=ea din minte.

C[zu =i tata bolnav de junghi. Z[cea]n patul de l`ng[ sob[, =i eu tremuram de friguri ]n patul cel mare. Ceilal\i stropoleau pe-afar[ tri=ti, =i vai de m`ncarea =i odihna lor!...

Tata]ncepu s[sufle greu. }mi f[cu semn s[m-apropii de el. Eu ie=i de sub cojoac[=i m[lungii l`ng[ d`nsul. M[ ]mbr[\i=[=i, c`nd eu ]i zisei: “Tat[, m[ doare”, el m[ s[rut[ pe frunte =i t`rziu]=i dezlipi buzele de pe fruntea mea. M[ ]ncinse c[ldura. Ochii m[usturau. Picioarele nu mi se ast`mp[rau, c[ut`nd

r[coarea. Degetele m-ar fi fript dac[s-ar fi al[turat. +i tocmai c`nd a\ipii sim\ii o m`n[rece care mi se]nfige]n spinare. Auzii bine un “ah!” n[bu=it. Cercai s[fug din pat =i r[m[sei sp`nzurat ]n m`na tatei, \eap[n[=i]ncle=tat[ ]n spatele c[m[=ii mele.

}n acea zv`rcolire, un fulger ]mi trecu prin minte: “Desigur, =i tata a murit, =i B[laia va muri. Mi s-a izb`ndit visul...]ntocmai!”

Cu sor[-mea se dusese m`ng`ierea, cu tata c`ntecele, cu B[laia dragostea.

M[ ]ntremasem.

Luna lui iulie era cald[=i vesel[. Singura sor[ce-mi mai r[m[sese, ai c[rei ochi nu erau verzi, mi-aduse c[p=une =i dude albe. M[trezeam ca dintr-un somn lung. Nu-mi r[m[sese din toate nefericirile dec`t un fel de amintire pierdut[ ]n mintea mea ca ]ntr-o negura ad`nc[.

— De ce nu mai c`nt[tata?

— A murit, r[spunse ea, ridic`ndu-mi p[rul de pe ochi =i netezindu-m[pe obraji.

— Dar Colia? Mi-e dor de d`nsa.

— S-a dus Colia, biat[Colie?

— Dar B[laia?... N-am v[zut-o de-at`ta vreme!

— B[laia?... Nu se =tie nimic de d`nsa. Tr[ia din u=[ ]n u=[... Unii spun c[a murit =i-a]ngropat-o popa pe seama bisericii.

Atunci mi se p[ru c[m[aflam]n pustii locuri: nem[rginire, mu\enie, cer albastru. +i mi-era dor, =i n-aveam cui s[spun dorul. }ncepui s[pl`ng. Via\a mi se stinsese cu izb`ndirea visului de care mi-adusei aminte.”

Trubadurul st[tu neclintit]n picioare. Buza de jos]i tremura. Clipea des, ca =i cum ar fi voit s[alunge ni=te vedenii.

— Destul,]i zise unul din noi. Ne-ai obosit. Culc[-te jos. Odihne=te-te. Ce te ui\i a=a? Nu e nimic. Nu vezi nimic dec`t cerul limpede.

— Ba v[d! r[spunse Trubadurul.

Ochii i se desf[cur[mari =i tulburi, gura i se deschise larg. Pieptul i se umfl[.

— Ba v[d! V[d bine ceea ce voi nu pute\i vedea! Fata de la disec\ie era B[laia... alb[=i rece... pe masa de marmur[...

— Nu putea fi ea. |i s-a spus de mult c[a murit.

— Nu, nu, se f[cuse nev[zut[... O fi]n=elat-o cineva... a furat-o... era s[rman[de p[rin\i.... Num[rul dou[nu m-a]n=elat. Visasem c[murise trei... au murit numai doi. E un num[r fatal. C`nd ]nt`lnesc un chip ciudat, pentru]nt`ia=i dat[, ori pe ce uli\[ m-a= duce, p`n[seara, trebuie s[-l]nt`lnesc a doua oar[. C`nd oi r`de ]ntr-o zi, e cu neputin\[, ]n aceea=i zi, s[ nu r`d a doua oar[, de=i foarte rar mi se]nt`mpl[ s[ r`d. Odat[mi s-a spus de un domn cu din\i frumo=i c[are din\i fal=i; de altul, c[ ]n=eal[la c[r\i; de nu =tiu cine, c[se]nsoar[a treia oar[; de un ministru, c[se]mbat[, =i de un avocat, c[face testamentele muribunzilor a=a ca s[le mo=teneasc[ ]ntreaga avere. P`n[ seara, ]n aceea=i zi, mi s-a vorbit despre al\ii ]ntocmai ca de cei dint`i. Credeam — ad[ug[Trubadurul — c[la disec\ie am]nt`lnit o a treia fiin\[ care s[ semene cu sor[-mea =i cu B[laia. M-am ]n=elat. +i de ast[ dat[ dou[ a b[tut pe trei. B[laia era pe masa de marmur[. Am cercetat ]n catastivele bisericii, am citit pe toate crucile. Numele ei lipsea. A r[pit-o cineva, =i nimeni nu s-a ]ngrijit de d`nsa: o belea mai pu\in la u=[, o]mbuc[tur[de p`ine c`=tigat[!... Oamenii sunt f[r[inim[... C`ini!... Ho\i!... St`rvuri!... Nu mai sunt oameni!... Cultura i-a ucis!....

— Nu ai destule dovezi... De unde =tii?

— Era ea... era ea! r[spunse Trubadurul, amestec`ndu-=i vorbele cu r`sul... Era ea!... I-am deschis ochii... erau verzi ca ai ei...]n cel drept avea o pat[galben[pe iris... ca =i d`nsa... }n st`nga s`nului, desf[cut la vederea tuturor elevilor, avea o mur[neagr[... ca =i ea... Nu puteau fi trei]n lume ca ele!... Sor[-mea avea acelea=i semne...

— Trebuia s[afli de unde fusese adus cadavrul...

— Oh, am aflat! r[cni Trubadurul parc[l-ar fi]njunghiat cineva. Ah, t[ce\i! Am aflat!... Nu mai exist[oameni!... Lumea s-a pref[cut]ntr-o mocirl[ ]n care numai porcii se r[sfa\[!... M[

]neac[acel miros al mor\ii, r`nced, greu... +i odinioar[ mirosea a flori de c`mp...

Ochii i se supser[. Picioarele i se t[iar[de la genunchi. }l luar[m de sub\iori. M`inile ]i c[zur[ moi, leg[n`ndu-i-se din umeri. Capul i se dete pe spate, cl[tin`ndu-se ca =i cum ar fi fost un ghem legat c-o sfoar[cu care te-ai juca.

}l]ntinser[m pe iarb[. }l dezbr[car[m =i]ncepur[m a-l freca pe m`ini =i pe picioare cu rom amestecat cu vin.

C`nd se de=tept[, fa\a-i era alb[-vine\ie, ochii stin=i =i degetele m`inilor]i tremurau. Sughi\[. }=i trecu m`na pe frunte. Ceru un pahar cu ap[. Privi]mprejur. +i, ca =i cum =i-ar fi adus aminte, din fundul unui veac, ne zise lini=tit:

— Nu e nimic, dragii mei, nu face nimic... +tiin\a voastr[va dezlega toate. A=vrea s[m[culc. Cred c[acum voi dormi bine. Cum]=i plec[capul, adormi. }naintea noastr[stau merindele risipite. Ne ajunsese foamea, dar nimeni nu]ndr[zni s[ia vreo]mbuc[tur[.

Priveam, t[ceam, ne g`ndeam. Analistul clipea des; scepticul ridica din umeri; al treilea se uitase c-o m`n[pe frunte; eu]nchisesem ochii =i puf[iam dintr-o \igaret[stins[.

Se de=tept[tocmai c`nd soarele aluneca pe dup[frunzi=ul p[durii.

Ceru s[m[n`nce. }i p[ru r[u c[din cauza lui noi r[bdaser[m de foame. O privighetoare]=i piruia povestea ei neispr[vit[. Prin p[durea deas[str[b[teau s[ge\i de lumin[.

— S[ne]ntoarcem, zise Trubadurul lini=tit. Voi crede\i]n via\a viitoare?

— A=!... fleacuri...

— Va veni o via\[etern[=i perfect[peste c`teva miliarde de ani.

— Alt[prostie! C`nd se va stinge soarele, a=teapt[tu mult =i bine o via\[etern[=i perfect[...

— Soarele nu arde ca s[se mistuie vreodat[. E o nerozie =tiin\ific[c[soarele ar fi un colos]nfl[c[rat. C[ldura =i lumina e rezultatul sferei de eter care]l]nconjoar[. Eterul condensat a

produs tot ce exist[, materie, plante, animale, =i tot din el, vibr`nd ve=nic, va izvor] o via\[ve=nic[=i perfect[.

— Eu, zise Trubadurul, n-a=dori o alt[via\[, chiar dac[ar fi etern[=i perfect[, dec`t numai o clip[... Ce mult doresc s[le mai v[d o dat[!

— De unde =tii c[n-ai s[le vezi? Lumea este un =ir nesf`r=it de fenomene, =i oamenii, descoperind legile la care ele se supun imediat =i vremelnic, cred c[ au ispr[vit cu misterele naturii. Cine =tie dac[ n-o s[ v[ ]nt`lni\i!

— Se poate; dar a=dori s[am con=tiin\[c[ne-am]nt`lnit. S[=tiu cine au fost ele =i cine am fost eu. Altfel, la ce mi-ar folosi re]nvierea cu o con=tiin\[str[in[de cea de azi?

A=a, l[s`ndu-se]n voia vorbei, ajunser[m la capul podului.

Dup[p[rerea tuturor, eu trebuia s[dorm cu Trubadurul, acas[la el, c[ci cu nici un pre\ n-ar fi voit s[se culce aiurea. To\i]mi =optir[c[n-ar fi bine s[-l las singur.

Se]nserase c`nd ajunser[m acas[. Luna se ridica la orizont c`t o bani\[=i a=a de ro=ie, c[parc[ie=ea dintr-un ocean de s`nge. O c[r[ruie ]ngust[ t[ia gr[dina p`n[-n fund.

Cum ne sim\i, c`inele ]ncepu s[ h[m[ie, apoi se plec[ la picioarele Trubadurului =i, d`nd din coad[, chifni de bucurie. C`teva g[ini, culcate]n corcodu=ul din fa\a casei, trezite din somn, se mutar[pe picioare, ploconind capetele]n sus =i]n jos. Intrar[m]n cas[.

Aprinse dou[lum`n[ri. C[r\ile erau r[v[=ite pe scaune, pe mas[ =i pe patul de l`ng[sob[. P[ianjeni]=i]ntinseser[p`nzele, ca ni=te dantele str[vezii =i pr[fuite, ]n unghiurile tavanului de sc`nduri. De grinda groas[din mijlocul tavanului at`rna un cr`mpei de a\[, p[tat de mu=te, de care odinioar[at`rnau halvi\a la l[satul-secului.

— Am r[mas singur,]ng`n[ ]ncet Trubadurul, arunc`ndu-=i p[l[ria]n firida sobei. Am r[mas singur, =i am fost mul\i. Toate lucrurile din cas[ ]mi fac r[u, =i totu=i, nu m-a=muta nici]ntr-un palat. Dac[n-a=fi m`hnit =i torturat, ce a=putea fi eu pe lume?

Deschisei gura ca s[-l]ntorc din aceste g`nduri, dar, mai ]nainte de-a slomni vreun cuv`nt, el]mi zise repede:

— Ai dreptate!... Ai dreptate!... Ce-a fost s-a dus, ce va mai fi o s[se duc[. Fii pe pace. N-ai venit degeaba. Am s[-\i c`nt o roman\[pe care am scris-o ieri noapte.

}=i desprinse vioara din cui. }ncerc[coardele =i]ncepu s[c`nte.

Atac`nd repede coarda sub\ire cu o migal[ de sunete ascu\ite, trecu printr-o gam[ pripit[ pe cea din urm[ coard[. Arcu=ul lui scotea ni=te vaiete care se asem[nau cu jalea omeneasc[. }ncepu un duo pe coarda a treia =-a patra, prelung, naiv, sf`r=ind cu o vijelie p[tima=[, ca s[-=i reia iar[=i ideea sa pe prima coard[ ]ntr-un =ir de note tremur[toare, calde, aci vesele, aci triste, necontenit puternice =i sigure.

De dup[sob[scoaser[capetele trei pisoi mici, care se cl[tinau pe picioare. Cu ochii \int[, alba=tri =i sticlo=i, privir[fermeca\i =i se retraser[ ]n fund, =i iar[=i ap[rur[, ca =i cum capetele lor rotunde erau legate]mpreun[. Unul din ei p`h[i =i]ncepu s[mi=te capul dup[arcu=ul care aluneca pe coardele viorii.

Deodat[se-auzi un plesnet sec. C[zuse c[lu=ul, pridid it de bra\ul nervos al Trubadurului. Pisoii se ascunser[ ]n culcu=ul lor.

— Nu mai c`nt, zise trist Trubadurul, mi-e fric[s[nu cad[c[lu=ul a doua oar[. Ah! num[rul dou[!

. . . .

Dormiser[m un somn. Pe la miezul nop\ii, m[trezi o t`r`itur[de pa=i.

Deschisei ochii =i]nghe\ai v[z`nd pe Trubadur. Se furi=ase de l`ng[mine =i se]ncerca a-=i potrivi c[lu=ul la vioar[. Luna lumina odaia a=a de bine, parc[s-ar fi rev[rsat de ziu[. Trubadurul era]n c[ma=a de noapte. Cu ochii]nchi=i,]=i potrivi c[lu=ul. Lu[arcu=ul din cui; deschise o cutioar[mic[;]=i frec[arcu=ul cu sac`z; trase z[vorul u=i =i ie=i lini=tit cu picioarele goale.

— E somnambul, bietul Trubadur!

}mi auzii t`c`itul inimii.

S[rii din pat =i-l urm[rii, ne]ndr[znind s[-l de=tept, de team[s[nu moar[de spaim[.

El, dup[ce trecu pragul tinzii, se]ndrept[spre fundul gr[dinii,]ncerc`nd coardele cu degetul. Ocoli t[ietorul din b[t[tur[; p[=i peste ni=te ostre\e, u=urel, ca s[ nu se taie, =i apuc[ pe c[r[ruia ]ngust[. C`nd ajunse la dudul b[tr`n, ]=i acord[ vioara. M-apropiai de d`nsul... Era cu ochii]nchi=i...

Fa\a — alb[ca varul.

Tremuram de fric[. Nu =tiam ce s[fac. El]=i at`rn[ vioara =i arcu=ul de degetul cel mic =i, cu o u=urin\[ nemaipomenit[, se ag[\[ de primele ramuri, se ]ndoi de mijloc, rezem`ndu-se]n picioare, =i]ncepu s[se suie printre cr[cile groase ale dudului. Voii s[strig: “Destul! o s[cazi! d[-te jos!” Frica]mi luase limba.

C`nd se apropie de v`rf,]ncerc[cu m`inile cele din urm[ ramuri, ceva mai groase ca degetul, =i, pun`nd piciorul pe ele, se]n[l\[deasupra dudului ca o statuie alburie cl[tinat[de ml[dierea ramurilor. Ridic[capul spre luna care str[lucea deasupra lumii. Era tot cu ochii]nchi=i. }nm[rmurisem, cu gura c[scat[=i cu bra\ele]ntinse spre el.

Trubadurul aduse vioara sub b[rbie =i]ncepu o furie de sunete]n t[cerea ad`nc[ a nop\ii. Eram hot[r`t s[-i strig: “Destul! destul!” Dou[coarde]i plesnir[una dup[alta =i c[lu=ul trosni sinistru. Trubadurul tres[ri =i ridic[vioara]n sus. O fantom[se]ncerca a pluti]n v[zduh. Deschise ochii; se trezi, se cl[tin[pe picioare,]=i pierdu cump[tul =i, \ip`nd disperat, se pr[v[li din v`rful dudului.

R[bufni de p[m`nt, la picioarele mele, sc[ldat ]n s`nge, cu capul zdrobit.

M[plecai... Mi se p[ruse c[d`ndu-=i sufletul =optise... “Ah! num[rul dou[”...

}n]nv[lm[=eala de c[r\i =i de note, i-am g[sit testamentul olograf, scris =i subscris c`t se poate de deslu=it. Ne ruga:

“S[se v`nd[toate lucrurile din cas[,]ntre altele, o pereche

de paftale turnate]n argint =i un chilim vechi =i frumos ales. S[se d[r`me casa.

S[se r[s[deasc[pomi peste tot locul, p[str`ndu-se poteca care duce la dudul b[tr`n din fundul gr[dinii.

Pe mine s[m[ ]ngroape]n stuf[ria de vi=ini, la r[d[cina unui piersic r[t[cit printre ei; florile de piersic sunt cele mai frumoase, iar fructele au cel mai r[coritor gust. Acolo se afl[un morm`nt ad`nc s[pat. E morm`ntul B[laiei.

Ve\i s[pa p`n[ ve\i da de un co=ciug larg, c[ptu=it cu plumb; s[ m[ lungi\i bini=or l`ng[d`nsa, ochi]n ochi, gur[ ]n gur[, s[par[c[suntem vii, ca odinioar[.

Ve\i \intui]n piroane groase pleoapa co=ciugului, ca nu cumva broa=tele s[ne tulbure lini=tea =i s[ne p[teze trupurile.

Viermii care se vor na=te din noi se vor iubi.

Pe morm`nt ve\i r[s[di meri=or.

Prima fat[cu ochii verzi a oric[ruia dintre amicii mei E... A... A... =i B... va mo=teni gr[dina mea.

Amicii mei de mai sus, pe care totdeauna i-am iubit, vor fi executorii acestui testament =i vor publica, c`nd vor voi ei, memoriile mele, scrise de m`na mea. Aceste memorii se g[sesc]n chichi\a l[zii de sub icoane.

P. S. Vioara s[mi se puie sub c[p[t`i.”

Executorii testamentari au]mplinit o parte din dorin\ele bietului Trubadur. Gr[dina]n care se odihne=te el este cea mai frumoas[din Olteni. Pe morm`nt i-am ridicat un bloc de marmur[ ]n form[de piramid[.

P`n[acum n-a avut nici o mo=tenitoare. Pozitivistul are un copil mic cu ochii verzi, c[ruia]i zicem “micul inginer”, dar e b[iat, nu e fat[.

Ne-a f[g[duit]ns[c[ ]n cur`nd ne va r[pi scumpa noastr[gr[din[.

DIN MEMORIILE TRUBADURULUI

. . . .

S-a dus greutatea]ntunericului care]nv[luia toat[ ]nc[perea lumii. Parc[v`ntul a desfundat =a risipit negura din re\eaua copacilor.

Soarele =i-a deschis la r[s[rit ap[r[toarea sa n[prasnic[, ro=ie ca para focului, aurie, violet[, albastr[=i, pe la mijlocul cerului, ca o jum[tate de roat[verzurie.

Desf[=ura\i pe cer, cu]nchipuirea, o coad[de p[un,]nfipt[cu r[d[cina]n p[m`nt, =i prelungi\i-i penele cu lumini metalice p`n[la]n[l\imea amiezii, =i totu=i n-o s[sim\i\i acea frumuse\e f[r[de pereche a unui r[s[rit de soare. Nu v[r[m`ne dec`t s[v[scutura\i trupul de tr`nd[via ]ncropit[ a patului, s[ cr[pa\i ochii vo=tri c`rpi\i de somn =i, de=tept`ndu-v[ sim\urile greoaie cu ap[ proasp[t[ =i rece, s[ privi\i f[r[ a v[ s[tura ceea ce omul nu poate nici descrie, nici zugr[vi cu fe\e mincinoase pe o p`nz[moart[.

Arta]mpu\ineaz[natura. Arta e n[scocit[pentru cei ce aud =i v[d pe sfert din c`te natura le desf[=ur[ ]naintea lor. Tot ce creeaz[ omul e o s[r[cie viclean[ a realit[\ii. C`teva]nsu=iri mari ale unei paji=ti, ale unui suflet, ale unui trup scos din marmur[, c`teva ]nsu=iri care domnesc pe deasupra celorlalte =i pe care arti=tii le schilodesc m[rindu-le =i le morfolesc potrivindu-le cu puterea sim\urilor oric[rui nesim\itor. Iac[ arta. Marile genii au sim\it ]n toat[ via\a lor o durere f[r[ repaos ]n fa\a naturii. Ei, care p[trund ad`nc tainele culorilor, ale sunetelor, ale formelor =i ale sim\irilor =i r[m`n departe de ceea ce vor s[ se apropie, de c`te ori n-au re]nceput iar[=i =i iar[=i acela=i subiect, aceea=i inim[muncit[, aceia=i ochi vii, feluri\i]n clipire,]n lumin[,]n umbr[=i]n expresie, acela=i trup perfect ale c[rui linii, moi =i p[tima=e, se]mpletesc cu at`ta noroc =i cump[nire, c[ marmura nu le poate fura dec`t pe sfert de sfert din adev[rata lor c[ldur[!

De c`te ori n-au rupt volume ]ntregi, n-au spart p`nze enorme =i n-au aruncat cu dalta]n fa\a Venerei lor, alb[, neted[=i moart[!

Cine-ar putea s[puie pe p`nz[ toat[ gama verdelui care ]ncepe cu nota sur[ a spicului c`nd bate]n galben, apoi se schimb[ ]n curatul verde de smarald al cre\ului proasp[t de stejar =i sf`r=e=te cu verdele sever =i s[n[tos al nucului? Cine poate s[ p[teze, norocos ca natura, o priveli=te, cu umbrele norilor, cu apele ]nchise pe care le arunc[ foaie pe foaie? Cine poate da toat[ ad`ncimea unei perspective? Cine poate s[-=i scalde un copaci m[car]n at`ta aer ]n care ]l cre=te, ]l ]nverze=te, ]l ]nflore=te =i-l ]ncarc[ cu rod nev[zutele puteri ale naturii? Cine poate s[ puie sub pieli\a str[vezie a unui trup t`n[r acel rumen al s`ngelui, care tremur[, lic[re=te, alearg[ =i se schimb[ dup[ cum vei ridica perdeaua de la geamurile camerei tale? Cine poate s[pa ]n piatr[ un mu=chi ]nc`t s[vezi]ntr-]nsul o for\[care se odihne=te? Ferice de acela care se]mbat[de m[rimea =i frumuse\ea acelor ce ve=nic tr[iesc =i se r[sfa\[ ]n aplauzele mul\imii, f[r[a sim\i dep[rtarea de la ceea ce a f[cut p`n[la ceea ce vroia =i trebuia s[fac[.

Ah! dar ce nenorocire bl`nd[ pentru mine, care, ]nfiorat de soart[ de-a nu fi ]n\eles de lume, mai g[sesc prieteni buni =i drep\i ca s[ m[ smulg[ din lumina ]ngust[, zgomotoas[ =i sp[l[cit[ a ora=elor! Acele case mari, greoaie, ]nc[rcate =i schiloade, care ]mpeticeaz[ albastrul cerului, acele uli\e str`mte, gloduroase =i murdare, care]\i]mpuie urechile cu uruiala =i-\i]ngre\o=eaz[nasul cu duhoarea, acele c`rduri de oameni ce-\i ame\esc capul =i-\i sc`rbesc sufletul cu acela=i spirit trezit, cu aceea=i goliciune de minte, au pierit]n afundi=ul po=tiilor. Capitala mi-apare ca un tablou prost, pe care-l pot]ntoarce, dup[plac, cu fa\a la perete.

Aici cerul e limpede, str[veziu, cald: o jum[tate de sfer[, f[r[pic de nori, pe a c[rei raz[po\i s[-\i plimbi g`ndul o eternitate. Soarele, din cre=tetul cerului, ]=i revars[ pulberea str[lucitoare; inund[ v[zduhul cu o lumin[ care ]=i rote=te f`=iile]n jurul unei tipsii de foc, =i se albe=te, =i se]mbuneaz[c`nd se ]mpr[=tie pe netezi=ul c`mpiilor.

C`t de bine e s[ mergi ]n ne=tirea pasului! }ntr-o f`nea\[ca aceasta, moale,]nalt[=i cernut[pe deasupra cu flori de nenum[rate fe\e, a=colinda o via\[ ]ntreag[, f[r[a mai odihni. Ce miros pl[cut, care]\i umple pieptul! Ai voi s[-l sorbi, =i te]mbat[, te farmec[, te p[trunde, te atrage, =i deslu=it nu =tiu cu ce se aseam[n[aceste miresme care]\i fericesc creierul p`n[ ]n fundul lui. Un miros s[n[tos, un amestec de faguri de miere, de o\et de trandafiri, de smirn[, de chihlimbar, de azim[ cald[; un v`rtej de aburi, aromatici =i nev[zu\i, plute=te, se leag[n[, se amestec[=i se]mpr[=tie pe deasupra acestui covor]nflorit. Culeg buchete =i le arunc. Din ce]n ce, mai colo, mai colo, mai departe, florile]mi par =i mai frumoase.

Floarea-Pa=telui str[luce=te ca o pajer[de alam[lustruit[. Bursuceii fumurii =i]mpufa\i, graminelele orbotate pe firi=oare ca acele, l[pu=ul, ochi rotund cu genele galbene, s`ngele-voinicului, ro=u-foc, se amestec[ cu sulfina nalt[, fraged[ =i mirositoare, cu pupezelele m[runte =i conabii, cu ochiul-=arpelui ca o p`lnie civit[, cu m[selarii n[utii, cu jale=ul aspru =i st`njeniu, =i cu dr[gaica stufoas[, f[r[foaie, parc-ar fi un p[m[tuf muiat]n g[lbenu= de ou.

Nesf`r=ita simfonie a viet[\ilor pe cine n-ar desc`nta a bine, cu glasurile ei, aci glume\e, aci triste, c`nd repezi, c`nd prelungi, =i piuitoare, =i grave, =i mig[lite, =i otova? Acum, o clip[, au t[cut cu toatele. Un maestru nev[zut \ine deasupra lor vergeaua neclintit[. O pitpalac[=i-a repezit glasul de dou[ori. Un vuiet a mii de instrumente dezleag[somnul t[cerii. Deasupra b`z`itului]ntins — o ceart[vesel[, o ciripeal[ascu\it[, dedesubtul lui — o bomb[neal[melancolic[, =i]n acest “trio”, plin =i statornic, privighetorile, ca ni=te piculine,]=i piruie, la timp, melodia lor]ntreit[de fluieratul gros al filomelelor =i de chir`itul uscat al greierilor de c`mp.

Ce felurimi de glasuri =i de fraze, ce deosebiri de sim\ire =i de expresie, ce veselie =i ce jale, ce instrumente vii =i bizare, =i

totu=i,]n acest haos simfonic, ce frumoas[=i ce profund[legend[nu-=i c`nt[ve=nica natur[!

Aceast[simfonie, bl`nd[ =i m[rea\[, s-a speriat de un \ip[t dureros, ascu\it, disperat: \ip[tul vie\ii care se stinge. Desigur, =arpele, lacom =i nemilos, suge din vreo nefericit[ de broasc[ moale =i motoloag[. P[s[rile zboar[ ]ncotro apuc[. Doar surdele l[custe mai b`z`ie.

}n adev[r, visele mele =i-aici sunt chinuite.

Nic[ieri nu pot s[-mi adorm dezgustul. Pretutindeni e aceea=i lupt[viclean[, ne]ndurat[, s`ngeroas[,]n care numai for\a oarb[a f[lcilor izbute=te.

}n pletele acestui f`n m[t[sos, se muncesc acelea=i patimi, mici =i crude ca =i ]n omenire, acelea=i vicii, aceea=i dobitocie nesim\itoare, acelea=i virtu\i ]nfr`nte, aceea=i dragoste =i ur[, aceea=i necinste triumf[toare, aceea=i s[r[cie artistic[, aceea=i burghezie gras[, voinic[=i bogat[. Mari =i mici, cinsti\i =i necinsti\i, r[i =i buni, pasiona\i =i indiferen\i, voinici =i pl[p`nzi, darnici =i zg`rci\i, t`r`tori =i m`ndri, ]n=el[tori =i sinceri, de tot felul, de toat[ m`na, se g[sesc]n acest paradis am[gitor.

Turturica =i privighetoarea, patim[cald[=i art[rece, curat[, pompoas[=i divin[; furnicile str`ng, economisesc ca b[canii, bob cu bob, firimitur[ cu firimitur[; greierii, l[utari f[r' de talent, ]nghea\[ de frig =i de s[r[cie; brot[ceii se sparg la c`ntec ca ni=te poe\i zgomoto=i =i f[r[minte; l[custele, cobzari de c`rcium[; pitpalacul, hoinar cosmopolit; broasca se reazem[ pe picioarele-i str`mbe =i-=i r[sfr`nge gu=a =i burta cleioas[ =i, privind dobitoce=te, cu ochii pe jum[tate ]nchi=i, seam[n[ cu un mo=ier gros, cu ceafa =i cu p`ntecele rev[rsate; =oarecii sunt ni=te ho\i frico=i; boii-popii, popor tihnit, peste care toat[lumea calc[; sobolul, dobitoc lini=tit, nu vrea s[=tie de ce se petrece dincolo de mu=uroiul lui; =erpii se t`r[sc, farmec[ cu privirea =i sug cu o sete nepotolit[ s`ngele altora; fluturii, ni=te sec[turi cochete care, f[r[a iubi pe nimenea, zboar[coti=din floare]n floare; g[inu=ele =i licuricii, craidoni de noapte,]=i colind[felinarele =i serenadele lor vechi =i nevinovate.

+i]n aceste popoare — at`t de fericite dup[ aparen\[ — c`te lupte, c`te nedrept[\i, c`t[durere =i c`te pung[=i, ziua, la lumina soarelui, sub ochii tuturora nu se ]nt`mpl[, f[r[ca vreo fiin\[ve=nic[=i sf`nt[ s[ puie cap[t r[ului care izbute=te! Se fur[ ]mbuc[tura din gura celui slab, se stric[ cuiburile, se m[n`nc[ou[le =i puii, se bat p`n[ la s`nge, se robesc, =i nelegiuirile =i crimele se petrec f[r[fric[de lege =i de Dumnezeu. Un gu=ter face dou[zeci de omoruri pe zi; o furnic[fur[=i robe=te pe bie\ii purici de iarb[; o vulpe strive=te la fiece pas trei-patru g`ng[nii. +i c`te so\ii nu sunt p[r[site]ntr-un chip ru=inos! C`\i nevinova\i ]n=ela\i! C`te zavistii! C`t[ ur[! C`te talente ucise! +i c`\i neghiobi]n fruntea bucatelor!

Aceste partide, ori aceste noroade, se mi=c[, se a\`\[, se-n=eal[, se ucid =i-=i duc via\a ]ntr-o lupt[ egoist[ =i ]n\estat[. +i c`nd =arpele, aprins de focul soarelui, se repede f`=]ind =i culc`nd la p[m`nt paiele de f`n, viet[\ile se]mpr[=tie ca puii de pot`rniche, =i multe din ele ]=i dau sufletul de spaim[. Trece cel mare, cel brutal, cel prost, dar cel mai tare... Cum n-o s[ ]nsp[im`nte pe-at`\ia la=i, sl[b[nogi =i f[r[de caracter?

C`t[asem[nare]ntre oameni =i micile dobitoace!

+i c`t de ipocrit nu-=i ascunde natura, sub velin\e de flori, nemerniciile =i crimele ei!

Aceste g`nduri m[ obosesc. Culorile vii =i fermec[toare, mirosurile f[r[ de seam[n de pl[cute sunt ni=te neru=inate momeli cu care natura atrage =i azv`rle]n lupt[turmele de viet[\i p[tima=e =i proaste.

S[caut lini=tea sub pluta b[tr`n[. La umbra acestei namile, asurzit de or[c[itul broa=telor din mla=tin[, s[-mi aud numai g`ndul, s[uit aceast[poft[nest[p`nit[ de bine =i de armonie universal[. Nebunii pe care cel s[tul le g[se=te f[r[ a le c[uta, iar cel fl[m`nd le caut[f[r[a le g[si.

A=a e. E at`t de bine =i de aromitor pe iarb[ verde, la umbr[ deas[. V`ntul care f`=]ie, basm vechi =i lung, prin frunzi=ul tremur[tor al plutei, te pune pe g`nduri =i te dezmiard[, parc[

ar fi o b[tr`n[ care te leag[n[ =i-\i c`nt[, =i-\i =terge broboanele de pe frunte, =i te ap[r[de z[duf =i de singur[tate.

Lungit cu fa\a la cer, cuprins de lini=tea senin[de sus, g`ndurile ]ncep s[-mi tresar[ ]n creier =i se ]nmul\esc, se ]n=iruie ca un c`rd]nalt de cocori =i se duc, pe alte t[r`muri, peste nou[m[ri =i nou[\[ri.

De unde-or fi venind toate c`te au venit? +i unde or fi curg`nd ca s[se]ntoarc[iar[=i cu alte chipuri, dar cu aceea=i materie? Puterea nev[zut[, care seam[n[dragoste =i ur[printre firimiturile ce se unesc =i se prigonesc pentru a face =i a desface via\a, o fi =tiind ea de ea, cine e =i c`t poate?

Ideile sunt copil[re=ti, zadarnice =i ur`te. De c`te ori nu r`d de mine cei doi fra\i, bunii mei prieteni, =i mai ales sora lor, c`nd m[prind cu asemenea g`nduri! +i-apoi de ce at`ta m`nie? C`te juc[rii frumoase nu face natura; c`te lupte nobile nu a\`\[; ba uneori preg[te=te izb`nd[ =i triumf chiar =i binelui. Pentru ce i-a= cere mai mult? Ur`t =i murdar e p[m`ntul c`nd plou[; =i natura e at`t de me=ter[, ]nc`t cerne, fr[m`nt[, dospe=te =i pl[m[de=te =i toarn[ ce era ur`t =i murdar]ntr-un cal`p frumos =i curat. Din noroi — floare.

C`nd, v[z`nd o adev[rat[femeie, frumoas[, bl`nd[, cald[ ]n m`ng`ieri =i care s[ nu cread[ c[ un obraz frumos =i un creier t`mpit fac mai mult dec`t o minte ]nalt[ =-o fa\[ ur`t[... cine a v[zut o astfel de minune =i n-a iertat tot oarbei naturi?

Ah! dac[eu a= fi]nt`lnit ]n calea mea pustie pe aceea care s[ nu r`d[c`nd eu oftez, care s[ nu se str`mbe c`nd eu visez, care s[ m[ ]ntrebe ce am c`nd lacrimile mi se rostogolesc pe obraji... cine =tie, poate c[=i eu a= fi izbutit s[am o via\[mai omeneasc[, s[fiu un om mai cu dorin\[=i]n\eles de via\[.

Dac[ea, al c[rei p[r ar c[dea]n inele de fum pe umerii s[i pl[p`nzi =i albi, ai c[rei ochi ar fi ca cicoarea de alba=tri =i de mira\i, a c[rei m`n[mic[=i moale mi-ar m`ng`ia m`na mea aspr[, al c[rei glas mi-ar r[suna ]n fundul creierului ca o muzic[ c`ntat[numai mie, dac[ea, a c[rei fiin\[n-o cunosc =i al c[rei

nume nu-l =tiu, ar fi aci, l`ng[ mine, a=uita poate toat[ durerea, a= ]nfr`nge toat[revolta =i ascu\imea nervilor mei =i a=adormi f[r[alt vis dec`t chipul ei, f[r[ alt dor dec`t, cur`nd, cur`nd, cur`nd, s[ m[ de=tept ca iar[ =i s-o v[d, =i iar[ =i s-o m`ng`i, =i iar[ =i s-o ]mbr[\i=ez... Ar sta aci pe iarb[... m-ar privi =i, f[r[ s[ m[ uit la d`nsa, a=sim\i pe mine dou[m[rgele albastre =i calde care mi-ar furnica tot trupul... +i c`nd a=pleca capul pe genunchiul ei cu miros de mu=e\el, ce bine i-a=vorbi =i ce ciudat =i dulce mi-ar r[spunde...

V`ntul =uier[, =i ea parc[-mi vorbe=te.

— Iubita mea, tu e=ti l`ng[mine.

— Te leg[n, ca s-adormi.

— Iubita mea, a ta e m`na pe care o s[rut =i nu m[satur?

— Te m`ng`i, ca s[nu visezi de r[u.

— Iubita mea, f`nul =i-a plecat florile cu mirosurile lor pe fa\a mea, ori v`ntul \i-a adiat inelele u=urele ale p[rului t[u?

— M[plecai spre tine; credeam c[dormi; voiam s[te s[rut.

— Iubita mea, tu, c`nd vorbe=ti, ]mi c`n\i; c`nd m[ atingi, tresar, =i c`nd tresar, simt o c[ldur[fericit[care se revars[ ]n mine; tu, c`nd m[ prive=ti, ]mi luminezi mintea =i-mi aprinzi inima; tu, c`nd m[cer\i, m[m`ng`i; tu, c`nd m[ s[ru\i, m[ faci s[ cred ]n vise. Iubita mea, vorbe=te-mi, d[-mi m`na, prive=te-m[, ceart[-m[=i s[rut[-m[totdeauna.

— Adormi, adormi, c[ci p`n[ ce voi avea s`nge cald]n buzele mele =i lumini vii]n ochii mei, ochii =i buzele sunt ale tale.

A=a de puternic[fu aceast[ ]nchipuire =i eu a=a de lacom =i de prost! Pentru ce dorii s[-i str`ng m`na moale =i s[-i sorb buzele ei at`t de bune? De ce mi se stinse]nchipuirea de o clip[?

+i m-am trezit cu iarb[-n m`ini =i cu p[m`nt pe buze.

O clip[de fericire mincinoas[, stins[ ]ntr-o clip[, e o nefericire cu mult mai mare =i mai ad`nc[ ca toate durerile v[ic[rite ]n gura mare pe la r[sp`ntii.

Vai! c`t pierde omul ]ntr-o iluzie! Pentru ce at`tea intrigi, at`tea scrisori pierdute, at`tea taine dezvelite, at`ta gimnastic[

de f[lci, c`nd adev[rata tragedie sufletul cel mare o poart[ ]n el, de=tept =i dormind, =i pe care cu c`t o poart[mai lini=tit]n pustiul lumii, cu at`t se ucide mai]ncet, mai dureros =i mai sigur.

M-am de=teptat.

Aud iar[=i marele concert al naturii. C`mpul ei, cu p`nze urzite]n verde =i plouate cu flori albe, galbene, ro=i =i albastre, iar[=i mi se desf[=ur[ ]n valuri mi=c[toare. Dar mi-e sil[de aceast[natur[, care nu se primene=te dec`t prin lupte =i prin crime. Dac[a=adormi, m-a=]ntrema.

Ziua,]nchiz`nd ochii, te afunzi ]ntr-o noapte ro=ie, care joac[ ]mprejurul t[u =i ]=i sc`nteiaz[buchetele de artificii violete =i albastre. C`teodat[ te ]nsp[im`n\i v[z`ndu-\i ochii afar[din tine, ca dou[cercuri vinete]n dou[inele galbene.

Dac[ ]nv`rte=ti ochii pe sub pleoape, c[tre r[d[cina nasului, sim\i un fel de ap[sare sub frunte, o greutate ]ntre spr`ncene =i un curent ame\itor]n tot capul. Obrajii \i se lini=tesc a somn. M`inile amor\esc; trupul cade ]n piroteal[. G`ndurile se]mpu\ineaz[; se reduc la c`teva no\iuni; dau s[ se limpezeasc[ iar[=i, =i mai r[u se tulbur[. Negura care a ]mbrobodit vederea se vars[ ]n creier. Cel din urm[ g`nd e ca flac[ra unei fe=tile f[r[untdelemn: zv`cne=te, se ridic[, se]neac[=i se stinge...

Unde-oi fi? Mi se pare c[dorm la umbra plutei. Mi-e fric[s[m[de=tept. Mi-e fric[s[cr[p ochii. Mi se pare c[cineva m[\ine de m`n[. Inima mi se bate. Cine e l`ng[mine? M`na aceasta care m-atinge e cald[, moale =i parfumat[. Nu pot s[ mai rabd aceast[ nou[ glum[, pe care n-o v[d, dar o simt cu mult mai bine dec`t pe cea dint`i.

— Cine e=ti?

M[de=teptai; s[risem]n genunchi; =i obrajii mi-ardeau de ru=ine. Sora amicilor mei era l`ng[mine. Mi-era ciud[ca s[m[vad[speriat, a=a,]n ne=tire, mie, c[ruia de nimic nu-mi este fric[cu adev[rat.

— }mi pare r[u c[n-am putut s[te de=tept mai bini=or. Te-ai

speriat? Mi-era mil[de tine. Desigur c[visai ceva trist, c[ci pl`ngeai]n somn =i buzele]\i tremurau.

— Nu visam nimic.

— Nu se poate. De ce pl`ngeai?

— M[mir =i eu.

— Nu se poate...

Era o fat[bun[, dintr-o familie mare. Era brun[, cu p[rul lustruit =i cre\ ca o piele de astrahan, cu ochii mici =i p[trunz[tori, parc[ ]nfigea]n tine dou[vergele aprinse c`nd te privea. Ne certam necontenit, =i totu=i, necontenit r[m`neam buni =i adev[ra\i prieteni.

— Nu se poate, repet[ea, te-ai g`ndit la ceva]nainte de-a adormi.

— La nimic,]ng`nai eu, arunc`ndu-mi privirea obosit[pe deasupra cl[d[riei de flori.

— Nu se poate. Te-am c[utat cu to\ii]n toate p[r\ile. Te-ai f[cut nev[zut din rev[rsatul zorilor. Nici ap[, nici m`ncare p`n[acum, la patru ceasuri. +i dormeai azv`rlit pe iarb[. E=ti un “trubadur” nesuferit. Spune-mii: ce ai? Mi-ai f[g[duit...

— C`nd n-oi mai fi, \i-oi spune.

— Eu vreau acum.

— +i eu nu vreau.

— Uf!

— Uf!

C`nd o v[zui c[ pleac[ m`niat[, o strigai, c[indu-m[de r[utatea mea, c[ci era violent[generoasa =i buna mea prieten[.

— Stai, c-am s[-\i spun tot, de=i bine nu =tiu ce... +i e mult, mult, nesf`r=it de mult...

— Spune-mi, r[spunse ea,]ntorc`ndu-se mul\umit[.

— Nu acum; mi-e foame =i mi-e sete.

M[lu[de bra\ =i, f[r[a-mi spune vreo vorb[, m[duse acas[. Ea]mi puse masa. Ea]mi turn[vin =i ap[ ]ntr-un pahar mare =i sub\ire. Ea]mi dete cafeaua. Ea mi-aduse o \igar[. }mi venea s[r`d. Cu c`t[bun[tate m[servea ea, c[reia i s-ar fi cuvenit zece

servitori ca mine. }mi venea s[r`d cu hohote, g`ndindu-m[c[cine =tie la ce dest[inuiri se a=tepta, pe c`nd eu nu aveam s[-i spun aproape nimic.

Ne-am a=ezat pe treptele pridvorului din curte. Soarele sc[p[ta,]ntinz`nd pe cer br`ul ro=u al apusului. C`inii se goneau. Puii de curc[piuiau a culcare. +i]n dep[rtare se-auzeau clopotele vitelor, care porniser[spre vatra satului.

— Acum trebuie s[-mi spui ce ai. |i s-a ur`t cu noi? |i-e dor de Bucure=ti?

— Nu mi-e dor de nimeni. Nu pot suferi ora=ele. N-am nimic. Sunt trist.

— Dac[n-ai nimic, cum de e=ti trist?

— C`nd \i-ar t[ia cineva un deget, c`nd \i-ar fr`nge un picior, te-ar durea =i ai =ti unde te doare; c`nd ai pierde punga cu bani, \i-ar fi necaz; c`nd nici nu te doare, nici \i-e necaz, dar te p[r[se=te vreun g`nd pl[cut, ori te]n=eal[vreo credin\[ascuns[de p`n[ mai ieri, atunci e=ti trist; c`nd o durere se]nveche=te =i]=i pierde t[i=ul material, r[m`n`nd din ea numai un sentiment de amintire, atunci e=ti trist; c`nd p[r[se=ti vatra unde ai crescut, =i din ea nu-\i mai r[m`ne dec`t imaginea ei, atunci e=ti trist; c`nd ai iubit pe cineva, demult, demult, =i \i se re]ntoarce]n minte numai un chip =ters cu obraji, =i gur[, =i ochi, =i p[r]n aceea=i culoare fumurie, atunci e=ti trist; c`nd, dup[ ce \i-ai ]ngropat iluziile, r`nd pe r`nd, una dup[ alta, =i vremea \i-a ]ngro=at inima, \i-aminte=ti cum era de frumos ]nainte de primul doliu, iar[=i e=ti trist; c`nd, f[r[s[ai nimic, deodat[, o mi=care melancolic[din natur[ ]\i de=teapt[umbrele trecutului,]ntocmai cum un copil care pl`nge face s[ zb`rn`ie coardele unui clavir, atunci e=ti trist. Nu trebuie s[ \i se ]nt`mple nimic]n prezent ca s[fii trist, e de ajuns s[-\i reaminte=ti cele din trecut. Numai dobitoacele sufer[, le doare, se]ntristeaz[acum, acum, c`nd v[d carne ori f`n =i vor s[m[n`nce, f[r[ a se mai g`ndi la b[taia =i nedrept[\ile de ieri. +i unii oameni simt tocmai ca dobitoacele;

sunt ast[zi tri=ti nu pentru c[le-a murit muma lor ieri, ci pentru c[n-au ce bea ast[zi.

— Nu pricep. E=ti un copil r[sf[\at.

— Da, sunt. M-a r[sf[\at durerea; m-au r[sf[\at lacrimile. }ntristarea se duce, =i r[m`ne]ndoiala.

— Trebuia s[mai g[se=ti ceva.

— }ndoiala e o lupt[ne]mp[cat[=i nesf`r=it[a omului cu el]nsu=i. Lumea minte. S[min\i =i tu? Lumea]n=eal[. S[ ]n=eli ori nu? Dac[ ]n=eli, e=ti o bestie necinstit[, dac[nu]n=eli, mori s[rac =i neb[gat]n seam[. Ce-o fi mai bine: s[fii necinstit,]nc[rcat de onoruri, ori s[mori s[rac =i curat? Lumea fur[, lumea e rea, lumea e intrigant[, lumea e indiferent[. Ce-o fi mai bine: cum s-ar c[dea omului s[fie, ori cum sunt ceilal\i? C`nd la fiece pas te-ai m`hnit, te-ai sc`rbit, te-ai ]n=elat, c`nd]n toate p[r\ile vezi un obraz =-o inim[pref[cut[, un prost ridicat la ceruri, un ho\ v`ntur`nd banii publici, o sec[tur[ ]n=el`nd mul\imea, un dasc[l care nu =tie s[ citeasc[, =i m[garii schimba\i ]n lei, =i c[rbunele ]n luceaf[r, =i ton\ii ]n cuget[tori, =i copiii ]n b[tr`ni, =i b[tr`nii ]n nebuni, =i cartoforii ]n mini=tri, =i c`nd de toate]\i dai seama bine, bine, p`n[ ]n fundul lor, ]ndoiala te cuprinde ]n bra\ele ei cu solzi reci, =i sf`r=e=ti prin a nu =ti ce-ar fi mai bine: m[gar cu samarul]n spinare, ori om cu creierul]n stomac? Dac[\ii prea mult la via\[, nu po\i dori s[sim\i =i s[ ]n\elegi lumea pe deplin.

— Ce-\i pas[de lume?

— }i pas[ei de tine. Nu e om c`t de mic, c`t de necunoscut, care, dac[ar cerca s[-=i tr[iasc[zilele mai altfel dec`t ea, s[nu fie ar[tat cu degetul =i clevetit de to\i nerozii.

— De ora= e=ti departe, nici fumul lui nu te atinge;]n mijlocul naturii, pe care o admiri a=a de mult c`nd n-o vezi, pentru ce te g`nde=ti la at`tea prostii?

— +i natura e rea. M-a dezgustat cu f[\[rnicia ei. Acelea=i vicii =i crime]n s`nul ei ca =i printre oameni. La r[d[cina unei sulfine un furt, sub o cicoare un omor, =i pretutindeni, sub velin\ele ei]nflorite, ur[ne]mp[cat[pe veci. Dup[ ]ndoial[, dezgustul

vine f[r[s[-l cau\i. +i e veninul cel mai amar din c`te-\i rod inima. S[ vezi pe al\ii l[comind s[ ajung[ mari =i tu s[ r[m`i rece la toate boldurile vanit[\ii, rece la toate pl[cerile =i sl[biciunile vie\ii, =i s[nu sf`=ii giulgiul dezgustului dec`t numai pentru pl[ceri s[lbatice: pentru o c[l[rie]n goan[ ]ntins[, pentru c[l[torii nesf`r=ite =i primejdioase, pentru nop\i de vegheri... Oh! dezgustul te ]nmorm`nteaz[de viu! Nimic nu vezi]naintea ochilor dec`t]ntunericul care te]nghite.

Stelele =i-aprindeau clipirile lor str[lucitoare. Calea robilor alburea pe cerul lini=tit. V`ntul adia u=urel. }nm[rmurisem, f[r[ a m[ g`ndi la nimic. Mi se p[rea c[plutesc pe deasupra unei pr[p[stii. R[suflarea mi-o sim\eam cald[, =i]n spate]mi =erpuiau firicele reci, care m[f[ceau s[m[scutur din c`nd ]n c`nd.

— |ie nu \i-e bine,]mi zise bl`nd prietena mea. }mi pare r[u c[ nu p[r[se=ti acele ]nchipuiri torturante, care \i-au r[pit s`ngele din obraji =i via\a din ochi.

— Nu sunt]nchipuiri. V[d, simt,]n\eleg micimile lumii mai bine dec`t a=vedea, sim\i =i]n\elege un fir de iarb[.

— P[cat...

— Omul nu mai e dec`t un instrument orb al ur`tului =i al r[ului.

— P[cat, p[cat de tine!...

+i a=a de ad`nc sim\ii aceste cuvinte din urm[, ]nc`t, pe nea=teptate, vederea mi se]ntunec[=i boabe mari de lacrimi mi se rostogolir[de-a lungul obrajilor.

Toate nemul\umirile =i impresiile dezgust[toare ale unui om trist, descurajat =i sceptic colc[ir[ ]n creierul meu necump[nit. Buna mea prieten[m[privea =i,]n privirea =i t[cerea ei, ascundea bun[tatea limpede =i genial[a str[bunilor s[i.

Mi-era frig =i picam de oboseal[=i de somn. Ce n-a=fi dat s[fiu lungit]n pat! Ochii mi se]nchiser[. Sim\urile mi se topir[,]nv[lm[=indu-se]ntr-o piroteal[aiurit[. M`inile]mi c[zur[pe treptele de piatr[ale sc[rii. Capul mi se plec[pe genunchi. Realitatea mi se stinse, ca un ochi de mort care se]nchide.

A doua zi, mole=it, ca =i cum atunci m[n[scusem, eram]ntins]n pat.

L`ng[pat, pe trei scaune, ei =edeau de vorb[=i se uitau la mine]ngrijora\i.

— Boala e un bine, c[ci mic=oreaz[dezgustul, le zisei eu, =i m[cutremurai c`nd apropiai m`inile de trup. Multe zile am s[fiu vesel p`n[mi s-o]ntrema creierul meu, sl[bit de friguri.

— Ai putea s[sf`r=e=ti cu chinurile tale dac[ nu te hot[r[=ti s[ fii om ca to\i oamenii, ]mi r[spunse unul din ei cu un glas sup[rat, dar m`ng`ietor.

— Ce bine ar fi ca omul s[fie liber, cel pu\in s[aib[libertatea de-a tr[i ori nu. Crede\i voi c[ ]n mine nu e robia specei? Acea la=itate, acel dor de trai, de care natura are trebuin\[ ]n jocurile ei =i pe care le-a sem[nat]n toate speciile de viet[\i, le-a]mpl`ntat ]n fiece individ. Dac[ oricine ar putea s[ ]=i puie cap[t zilelor, lumea, cu toate dobitociile ei, s-ar duce pe copc[. Dar nu, ]n fa\a mor\ii sim\im suma la=it[\ii semenilor no=tri. Voin\a ta nu mai e nimic pe l`ng[o voin\[incon=tient[=i stupid[=i care, desigur, e]n noi =i nu e a noastr[, este a tuturor, a lumii]ntregi, a naturii, care te leag[de via\[c`t timp are nevoie de tine ]n planurile ei. Eu nu mint c`nd v[spun c[mi s-a ur`t cu via\a, dar nu i s-a ur`t ei cu mine, marii canalii, naturii!

—]ncepi o nou[via\[... Uit[toate m`hnirile...

— Natura uit[, eu nu pot s[uit.]n \ar[la noi cartea pentru un om s[rac este o nefericire, afar[numai dac[nu e=ti prost, =iret =i lingu=itor, o bestie care a]n=elat pe tat[-s[u fur`ndu-i chipul de om. V-am spus... voi, crescu\i]ntr-o familie mare, cinstit[=i glorioas[, ave\i la ce \ine =i de ce tr[i; un \[ran necunoscut, neb[gat]n seam[, aruncat]ntr-o lume proast[=i viclean[, sosind la banchetul vie\ii cu inima deschis[=i f[r[nici o ap[rare, trebuie s[fie de o\el ca s[nu cad[. +i apoi, chiar lumea voastr[, mare =i frumoas[, s-a]mpu\inat, s-a stricat, v-a tr[dat =i-a uitat limba =i legea p[m`ntului. +i voi, cei rari, cei genero=i, cei drep\i, cei

nobili, o s[fi\i sugruma\i, ca m`ine, chiar de ai vo=tri. Viitorul este al fali\ilor.

— +i datoria ta este s[cazi]n lupt[, iar nu afar[din lupt[.

—]n adev[r, sunt unii r[ni\i u=or, care mai pot pune m`na pe arm[, dar al\ii sunt a=a de ad`nc r[ni\i,]nc`t nu se mai pot ridica de la p[m`nt. Nu-mi r[m`ne dec`t o singur[n[dejde: ceea ce nu poate la=itatea mea va putea gluma =i veselia naturii. Ea]=i bate joc de durerea noastr[. Toate dramele, pentru ea, sunt ni=te comedii, ni=te farse. Nu sim\i\i cu c`t[pl[cere]=i zice ea:

— Acest copil e frumos de pic[=i de=tept c`t zece: va muri la zece ani.

— Acest om e de geniu: va muri la treizeci de ani.

— Acest om e prost =i grosolan: va ajunge ministru.

— Acest om, care-mi aude toate tainele sunetelor mele, va muri de surzenie =i de dezgust.

— Acesta va muri de bucurie.

— Acestuia, rumen =i voinic, i se va rupe o v`n[. +i Eschyle, marele tragedian al antichit[\ii, retras la casa sa din Sicilia, ]ntr-o zi se culc[ ]ntr-o c`mpie ca s[se odihneasc[. Era chel. Pe deasupra lui trecu un vultur c-o broasc[\estoas[ ]n gheare =i, socotindu-i \easta capului drept o piatr[, d[du drumul broa=tei s[-=i sparg[\esturile, ca apoi s-o poat[m`nca. Broasca c[zu drept pe frunte poetului. +i Eschyle, care dormea, adormi de veci. Astfel, glumele naturii fac ceea ce la=itatea noastr[ne]mpiedic[de-a face. Dar sunt obosit. A=vrea s[dorm.

Am r[mas singur. Am adormit. A treia zi am plecat la v`n[toare...

. . . .

At`t de r[v[=ite sunt c[r\ile, scaunele, caietele de note =i hainele vechi ]n odaia mea, ]nc`t ai crede c[toate s-au]mb[tat =au d[n\uit p`n[ au c[zut le=inate, unele pe mas[, altele pe pat, altele sp`nzurate]n piroanele cuierului =i c`teva ]n mijlocul casei. Numai praful galben =i gros, ]nf[=ur`nd odaia c-o pojghi\[,

dovede=te]n ce lini=te de cimitir se odihnesc toate lucrurile]ntre tavanul cu grinzi negre =i c[r[mizile reci de pe jos.

E moin[. Stre=inile picur[sfredelind]ncet =i ad`nc z[pada alb[ =i lucioas[. }n dep[rtare abia se-aud coco=i vestind miezul nop\ii. Zgomot trec[tor =i trist. Povestea stre=inilor se mai aude ]ndrug`nd at`ta melancolie, ]n acela=i c`ntec monoton,]n acela=i “pic, pic, pic” lipicios, moale =i metalic. }n gura sobei c`teva lemne au p`lp`it, =i n-au mai r[mas dec`t o gr[m[juie de j[ratic, pe deasupra c[reia tresare c`te o v[paie alb[strie. C[rbunii se]nchid =i se deschid, ca ni=te ochi de aur, sub c[ma=a lor de scrum g[lbiniu.

Noaptea soarbe zgomotul nesuferit al tr[surilor, oc[rile dobitoce=ti ale oamenilor, convorbirile lor copil[re=ti =i veninoase, =i adoarme sufletele chinuite ale ambi\io=ilor, amu\e=te gura flecarilor =i-a at`tor oratori, care se aseam[n[, unii, cu co\ofenele ce-\i ]mpuie urechile, al\ii, mai serio=i la glas, cu morile hodorogite, al\ii, mai arti=ti, cu un studiu f[r[ c[p[t`i c`ntat pe un clarinet vechi.

Noaptea nu mai vezi salut[rile]n\epate ale oamenilor mari, nici mo\[itul pref[cut al cucoanelor; nu mai sim\i nici acele str`ngeri de m`n[care te-ar vinde pe doi lei; nu mai auzi nici acele banale:

— Ce mai faci?

— Un’ te duci?

— De c`nd nu te-am v[zut!

— Da, ai sl[bit.

— Cu ce te mai ocupi?

+-apoi]ncep nesf`r=itele pove\e c[“omul trebuie s[fie mai altfel”. “S[nu puie tot la inim[.” “Fiecare tr[ie=te pentru sine.” “A=a e lumea, cine poate s-o]ntoarc[din cale? Tu ori eu?”

+i s[ai r[bdare s-ascul\i: cei coptoro=i\i de vicii]\i vorbesc de cinste; cei cu =ira spin[rii din belciuge]\i declam[despre meritul caracterelor. +i teorii, citite pe coperta c[r\ilor expuse pe la libr[rii,]\i fac tocmai cei care, de n-ar citi variet[\ile =i =tirile zilei de prin gazete, ar uita, desigur, s[citeasc[.

Stomacul a r`=nit o zi ]ntreag[, gura a clevetit, picioarele au purtat greutatea trupului, m`inile au b[n[n[it, lu`ndu-se dup[gur[, creierul a ars pentru ni=te idei vagi, u=urele, neguroase, ca o lamp[cu gaz prost, care face fum mult =i pu\in[lumin[. Vezi bine dar c[dup[lupta zadarnic[a zilei, noaptea e o binefacere, o odihn[pentru furnicarul lumii. Noaptea,]n dreptatea ei ne]ndurat[, adoarme via\a =i, cobor`nd-o mai jos de bestie, o reduce]n starea lini=tit[a pietrelor.

}ntreaga lume e col\orat[, aspr[, m[rginit[ ]n contururile ei limpezi, ca]n ni=te linii de o\el, de care adeseori \i-e fric[s[te apropii de team[de-a nu te r[ni. C`nd soarele se coboar[ =i cade la apus, oamenii =i dobitoacele parc[ sunt nehot[r`te]n pielea =i-n ve=mintele lor. Turla bisericii se apropie de cer, se face una cu cenu=iul coviltirului nem[rginit =i ad`nc, ]n jurul lucrurilor se ]ntinde o ap[ ]nchis[. C`nd biruie]ntunericul, col\urile =i liniile b[\oase ale formelor se topesc. }ntreaga fire \i se de=teapt[ ]n minte]n stare de]nchipuire, =i ideile sunt armonioase =i plutesc, limpezi, f[r[zgomot,]ntr-un haos netulburat al min\ii. Da, pentru c[ ]nchipuirea a smuls naturii,]n aceste idei, numai masca lucrurilor, numai conturul =i culoarea, iar nu =i ceea ce este turnat]n acest contur =i sub aceast[culoare.

Acum, la gura sobei,]n mijlocul nop\ii, la slabele clipiri ale c[rbunilor somnoro=i,]mi tr[iesc adev[rata mea via\[. La lumina soarelui, la=itatea, cruzimea =i prostia oamenilor m[fac s[cred c[-mi mistui via\a]ntr-un vis nefericit. Acum,]n]ntuneric, mi-apare o realitate vie a]nchipuirii, cu mult mai frumoas[=i mai bl`nd[. Gr[dinile ]nflorite, aleile verzi =i stufoase, apele care se ml[die =i curg ]n albiile lor, p[s[rile care se ceart[ voios =i ]n felurite glasuri, oamenii care se mi=c[ f[r[ zgomot plutesc ]ntr-o muzic[ nepomenit de dulce =i se rotesc ]ntr-o mi=care at`t de moale,]nc`t str[zile parc[sunt a=ternute cu catifea.

Am lungit pe masa mea dou[p[pu=i cu rochi\ele]nvoalte. M`ine e Anul Nou. Ce bine o s[le par[feti\elor pentru care sunt

preg[tite! Ce u=or =i ce ieftin po\i s[ ]mpr[=tii bucuria]n capetele acestor p[pu=i vii =i nebunatice...

M`ine, parc[ le v[d, c`nd le-oi striga, ar[t`ndu-le p[pu=ile, cum o s[ sar[ de bucurie ]n jurul meu, cum o s[ bat[ din micile lor palme. Cu ce ochi vii =i nes[\io=i o s[ priveasc[ aceste p[pu=i cu ochii rotunzi =i sticlo=i ca de mort. S-apropie de mine, cu p[rul lor cre\, blond, u=urel, ca un fum rev[rsat pe spetele lor fragede. }ntind m`inile cu degetele r[sfirate;]nghit]ncetinel. Ochii nu le sunt de ajuns, ar vroi s[ ]nghit[por\elanul sticlos care a furat forma omului. +i eu le s[rut pe fiecare. }=i pleac[a=a de dr[gu\ obrajii rumeni, =i-mi spun at`tea m`ng`ieri, =i se r[sfa\[ ]n at`ta veselie,]nc`t doresc ca acest s[rutat s[ r[m`ie ve=nic pe fruntea nevinov[\iei =i a frumuse\ii. Mai presus de un copil frumos, care prive=te cu ochi veseli, care se ml[die la m`ng`ierile noastre, care te simte f[r[a te]n\elege, nici un geniu n-a putut crea nimic, fie pe p`nz[, fie-n piatr[, fie-n cuvinte.

E a=a de cald]n cas[, a=a de lini=tit]n ad`ncul nop\ii, =i a=a de bine sunt turnat pe sc[unelul de la gura sobei. Mi-e cald. M[ simt prea mult. Ochii, c`nd mi se]nv`rtesc]n orbita lor,]i v[d: nemul\umi\i =i tulburi.

Tresar dac[m[ating, =i nu e nimeni]n cas[. Dac[ar c[dea vreo carte de pe mas[, mi-ar face r[u. R[suflarea, deas[=i nelini=tit[, prea o aud: e tare, e zgomotoas[, parc[vuie=te apa la scocul morii. Prea m-am g`ndit. Mi se pare c[ v[d p[pu=ile mi=c`nd. E o p[rere. Am]nchis ochii. Mi-e sil[s[m[scol de pe scaun. At`tea ]nchipuiri, ca ni=te ape ce-ar ]nghe\a pe loc, s-au oprit din mers. Sulul care se ]nv`rtea =i]mi desf[=ura nenum[ratele aparen\e a adormit]n osia sa. Ce delicat =i f[r[de veste lini=tea dimprejur mi se strecoar[ ]n creier, parc-ar fi un fum care-mi]nfa=[ideile... S-a dus culoarea aspectelor... Toate mi-apar]n minte: cenu=ii, alburii... Nu sunt dec`t forme de aer cu linii geometrice]mprejur, dar ni=te linii sub\iri, ideale, care se clatin[, se amestec[, se duc =i se sting]ntr-un nimic f[r[hotar...

— Oh! l[sa\i-m[! nu v[mi=ca\i! Sunte\i at`t de frumoase!

at`t de bl`nde! at`t de asemenea vou[ ]n=iv[ ! Dou[ raze n-ar sem[na mai mult ]ntre ele ! Nu v[ mi=ca\i! Mi-e fric[ ca voi s[ nu disp[re\i =i eu s[ nu m[ de=tept! Tu, care e=ti at`t de alb[la chip =i la ve=minte, ai c[rei ochi sunt at`t de senini =i de alba=tri, =i pe care te v[d, te simt =i nu te pot apropia de at`tea ori]n visele mele, spune-mi cine sunte\i =i c`ta vreme a trecut de-adineauri p`n[acum?

— O ve=nicie]ntr-o clip[. Tot at`ta vreme c`t trebuie s[treac[de la un nimic f[r[form[p`n[la un nimic cu form[.

+i,]ngenunchind]naintea mea, m[cuprinse]n bra\ele ei calde.

— Ochii t[i m[sorb,]mi fac r[u =i bine; gura ta sub\ire, ca un arc de m[rgean, mi-aprinde at`ta poft[ de-a te s[ruta; p[rul t[u, ca un fum de aur, mi-atrage capul; a=voi s[ pl`ng de pl[cere]n buclele tale curate =i str[lucitoare. Acum n-a=mai voi ca lumea s[fie o idee. Unde \i-e trupul, pe care]l v[d =i nu-l pot sim\i? El e alb ca marmura =i moale ca puful, dar numai pentru ochi. Cine e=ti? +i de ce nu te simt? E=ti]n bra\ele mele, =i totu=i e=ti departe...

Oh! =i se scoal[de l`ng[ mine! Eu am s[rutat aerul =i tot aerul am str`ns]n bra\ele mele. +i ce trup rotund, ml[dios =i perfect se-ascunde sub cutele ve=m`ntului ei alb!

— Tu pari o iluzie care m[ame\e=te cu farmecele ei =i m[seac[la inim[cu dep[rtarea ei! +i sur`zi a=a de cinstit, a=a de pu\in omenesc la cuvintele mele! }i pare bine c[ \i-am zis pe numele care \i se cuvine. Iar tu, cealalt[, aproape tot at`t de frumoas[, pari cu mult mai bun[dec`t sora ta. M`ng`ie-m[ tu, c[ci iluzia e rece =i se dep[rteaz[. Tu sim\i poate mai bine c`t gol mi-a deschis]n inima mea. Toate comorile lumii nu l-ar putea umplea...

+i cea de-a doua se mi=c[u=urel]n ve=m`ntul ei mai albastru =i mai str[veziu ca cerul. C[ldura acesteia e mai omeneasc[=i mai p[trunz[toare. Ce nobil =i-a rezemat coatele de genunchii mei! }i simt inima; sunt fericit c[-i bate...

— Ochii t[i au o fa\[pe care am mai v[zut-o]n lumea]n care tr[iesc; gura ta dulce e de carne, =i ve=nic o pot s[ruta f[r[s[m[satur; bra\ele tale m[str`ng mai ap[sat; te simt]n mine; m[

p[trunzi; m[farmeci f[r[a m[obosi; tu desigur c[e=ti a mea! +i simt c[de la]nceputul lumii m-am]nchinat \ie...

— Da, da, pe umerii mei te po\i rezema; m`na mea o po\i str`nge; glasul meu]l vei]n\elege; =i, dac[lumea nu \i-o tulbura visul, vei tr[i =i te vei stinge leg[nat pe bra\ele mele. Lacrimile tale vor fi =terse cu buzele mele, care usuc[; grijile tale vor fi risipite cu privirile mele, care]nsenineaz[...

Cine, Doamne, s-ar fi putut opri de-a nu o s[ruta o ve=nicie]ntreag[? +i buzele mele au tres[rit la c[ldura vie a obrajilor ei rumeni, =i toat[fiin\a mea s-a]mb[tat de o fericire ne]nchipuit[c`nd mi-am trecut m`inile pe dup[g`tul ei rotund, alb =i rumen ca o floare de m[r, dulce =i mirositor ca un fagure de miere aib[.

— N-o s[m[p[r[se=ti tu niciodat[?

— Niciodat[!

— N-o s[m[ui\i?

— Niciodat[.

— N-o s[m[ ]n=eli?

— Niciodat[.

— N-o s[m[ur[=ti?

— C`nd m[vei p[r[si.

— Cine va pieri]nt`i?

— Am`ndoi odat[...

— +i mor\i cum vom dormi?

—]n acela=i co=ciug.

— +i cine ne va pl`nge?

— Nimeni, afar[de greieri.

— +i ce monument ne vor ridica potrivit cu frumuse\ea =i bun[tatea ta?

— O cruce f[r[nume,]njurat[de pietrarul care]=i va zdreli degetele]ntre dalta =i ciocanul cu care va ciopli-o.

— +i nimic n-o s[mai auzim din lumea]n care am tr[it o via\a at`t de sf`nt[?

— Nimic.

M[sculai]n picioare. Eram]ncins de mijlocul ei. +i ea era

mai mare şi mai voinică ca mine. M-am lăsat pe pieptul ei. Bătea încă. Îmi era spaimă, să nu înceteze. Ah! ce căldură blajină! Ce mlădiere dumnezeiască! Ce mângâieri copilăreşti şi norocite! Ce glas paşnic şi armonios!

— Aş vrea să mor, iubita mea, fără să ştiu, în braţele tale.

Şi ea îmi netezi delicat părul. Câteva lacrimi fierbinţi îmi picurară pe obraji şi mă arseră ca nişte cărbuni, îşi deschise puţintel gura şi îşi topi toată căldura şi dulceaţa buzelor ei în ale mele.

Când îşi ridică capul, ochii ei erau podidiţi de lacrimi. Faţa ei era galbenă ca ceara. Trupul îi tremura şi, uitându-se lung şi adânc la mine, se depărtă... Când se apropie de uşă, luă pe sora ei de mână, înmărmurită, cu ochii în sus...

— Şi tu te duci, strigai eu, şi tu mă înşeli, şi tu vrei să mă laşi singur, exilat printre oameni? Şi tu mi-ai descoperit fericirea o singură clipă numai ca s-o plâng întreaga viaţă?

— Vino cu mine, îmi răspunse ea, eu sunt nădejdea ta.

Cu câtă lăcomie m-am repezit, tot cu atâta durere m-am trezit întins pe cărămizile reci şi tari. Zăpada albă se vedea prin geamuri pierzându-se în depărtare. Streşinile picurau întruna. Visasem.

M-am sculat de jos. Eram cu cele două păpuşi în mână. Una cu rochie albă, cealaltă cu rochie albastră.

Păşii peste pragul tinzii, îngânând cu o amărăciune liniştită:

— Atunci nădejdea şi iluziile mele s-or izbândi când vor învia aceste două păpuşi!

. . . .

Într-o zi, bine nu ştiu în ce zi, cerul era albastru închis, soarele intrase într-un nor argintiu, şi mie făcându-mi-se dor de câmp, cum deseori mi se întâmplă, plecai singur spre Şosea. Eram bolnav. Capul greu, ochii mă usturau — dormisem puţin — şi gleznele îmi tremurau parcă aş fi gonit poştii întregi.

Pe la 10 ore dimineaţa nu se pomenea pui de om prin aleea teilor. Eram singur. Atât mai bine. Fără a urî pe oameni, ori de

c`te ori ]i aud spun`nd c`te-o prostie, ]mi fac r[u: ori mi-e sc`rb[, ori mi-e mil[; =i c`nd ]i simt c[ vor s[ ]n=ele, ]mi fac r[u, c[ci ]i v[d c`t de grosolani sunt]n neghioabele lor uneltiri. }n sf`r=it, eram singur.

Scosei un album =i un creion. Cercai s[desenez un salc`m la r[d[cina c[ruia ]nflorea un liliac alb. M`na]mi tremura; ochiul nu era sigur; impresiile formelor c`nd ]=i trimiteau din creier pornirile lor ]n v`rful degetelor, pe drum, se schimbau, se]nv[lm[=eau; liniile n-aveau limpezimea cuvenit[naturii. Nu izbuteam s[a=tern pe h`rtie valorile umbrelor cu siguran\[. Nu eram]n stare s[desenez.

}n adev[r, nu m[sim\eam tocmai bine, de=i lumina =i c[ldura soarelui, singurele cauze care-mi lungesc via\a, m[ ]ntremau, parc[cineva]mi turna c-o p`lnie pe g`t o]nviorare material[.

Scurt: orcum m[sucii,]mi fu peste putin\[s[ ]ntind pe carton m[car o linie de omenie.

Cercai s[scriu.

Versurile]mi sunt nesuferite c`nd le fac eu, de=i amicii mei m-au poreclit “Trubadurul”. Mai ales cu rima nu m[ ]nvoiesc.

O idee. S[cerc o nuvel[. Am subiect pe care]l tot plimb cu mine pe la b[i, pe la \ar[, pe Podul Mogo=oaei; =i uneori]l transform]ntr-o melancolie care mi-acoper[fa\a, alteori]ntr-o melodie care se de=ir[, f[r[a se mai ispr[vi, not[dup[not[, m[sur[dup[m[sur[, iar c`nd m[ culc =i luna prea e vie =i prea bate ]n geamuri ca s[ mai adorm, se preface ]ntr-un basm care m[ \ine de=tept p`n[la alba zilei.

S[scriu. }nceputul ar fi cam a=a:

“}mi place o femeie c`nd, dup[ ce s-a sup[rat, din nou se ]ntoarce spre mine ]mp[cat[; atunci ]n ochii ei se vede at`ta bun[tate, copil[rie, dulcea\[=i farmec, c[m[pune pe g`nduri s[n[scocesc o nou[glum[care s-o supere =-o nou[rug[ciune care s-o]mpace.

}mi place s[ ]ntreb pe-o fat[t`n[r[: ce or[ e? Cine n-a v[zut cu c`t[delicate\e =i pripeal[caut[s[-=i]ncheie nasturele de la

piept, sub care se]nc[lzise ceasornicul? }n a=a moment nu-mi pare r[u c[ceasornicul meu, mo=tenit din familie, mi s-a v`ndut la ovrei de-un prieten, =i caut un nou prilej ca s-o ]ntreb a doua oar[: «C`te ceasuri sunt?»

Unii sus\in c[ ]nt`ia oar[ este adev[rata iubire, al\ii cred c[ a doua oar[. Cei dint`i n-au iubit a doua oar[, cei de-ai doilea n-au iubit]nt`ia oar[. Musset a iubit de la una p`n[la a zecea oar[inclusiv =i, murind de dezgust, nu se]ndoia c[ar fi iubit =i a unsprezecea oar[.

C`\i, dincolo de poft[, nu mai z[ri\i nimic, nu v[ ]n=ela\i s[crede\i c[pute\i iubi."

Dar subiectul nuvelei mele se risipi c`nd m[ apropiai de d`nsul. Persoanele ce caut s[descriu n-au via\[cu adev[rat, n-au tr[it, n-au p[timit =i n-au nici de bune, nici de rele. +i mie]ntotdeauna mi-a trebuit s[=tiu de ce iube=te cineva, de ce moare, de ce tr[ie=te, de ce]n=eal[, de ce e r[u =i de ce e bun, c[ci nimeni nu poate fi nimic, =i nimic nu face f[r[anume cauze. Apoi \es[tura subiectului mi se pare dezl`nat[=i f[r[noim[. S[las nuvela. Sunt bolnav. Trebuie s[fac ceva. Dac[ ]n mine nu v[d nimic, desigur c[voi vedea mai u=or]n ceilal\i.

Meseria cea mai u=oar[din lume este de-a min\i ori de-a filozofa. S[mint mi-e sil[. Ca s[nu-mi pierd vremea, nu-mi r[m`ne dec`t s[filozofez. S-aleg forma aforistic[; e =i la mod[, =i cea mai u=oar[. Adesea sub o figur[m[iestrit[izbute=ti a spune un lucru vechi de c`nd lumea, o observa\ie f[cut[ de to\i, un g`nd de nimic, =i totu=i, oamenii se impresioneaz[, c[ci de-aia sunt ei oameni. Me=te=ugul unei aforisme e simplu: o figur[retoric[, de obicei o compara\ie, =i aforisma e gata. Prostia e nu c[ai f[cut un lucru u=or, ci adev[rata prostie e c`nd zb`rce=ti fruntea, ridici nasul]n sus, socotind c[ai]nnimerit o idee extraordinar[.

Voi filozofa, fiindc[nimic alt nu pot s[fac pe ziua de azi.

Bun[oar[:

Sunt oameni de=tep\i. De=tept[ciunea nu e dec`t o fr[m`ntare mai vie, mai continu[a creierului; o ardere mai puternic[a lui;

o consumare =i-o primenire mai repede a materiei nervoase. Un om de=tept e tot at`t de de=tept chiar c`nd ar fi incult. Dar, fiind incult, multe din gusturile frumoase, cum e citirea, dragostea picturii, patima muzicii, nu-i ocup[acea ardere continu[a creierului; =i creierul lui fr[m`ntat are nevoie de ac\iune, de lupt[, iat[ de ce un asemenea creier, ne=tiind ce s[ fac[, alunec[ u=or la rele. De aci creierul lui n[scoce=te intriga, ura, pofta de a ]n=ela =i de a r`de sub\ire de vecinul lui, =i multe altele tot de soiul acesta.]n natur[, pe toat[scara ei, acest adev[r se observ[,]ntr-un p[m`nt gras, gunoios, unde plugul n-a trecut =i sapa nu s-a ]nfipt, n[p[desc plantele rele, grase, cu miros greu, =i cu greu e pe un asemenea p[m`nt s[-l mai]ndrep\i, c[ci buruienile =i-au]nfipt r[d[cinile ad`nc =i =i-au scuturat s[m`n\a cea rea.

Aforisma este gata.

— P[m`ntul bogat =i p[r[ginit nu-l vezi coliliu de flori, ci mai]ntotdeauna odr[sle=te rugi, ciulini =i b[l[rii care]n\eap[=i orbesc pe c[l[tori; astfel, adeseori]n oamenii cu o fire distins[, dar necultivat[,]ncol\esc patimile brutale =i-i fac primejdio=i societ[\ii. Mai folositori sunt cei cu o fire s[rman[=i cu n[zuin\e modeste: p[m`ntul uscat =i nisipos nu d[ nici flori, nici rugi, =i tot e bun de-o potec[, r[bd`nd pe ori=cine f[r[a-i s`ngera gleznele. [...]

Pe acest drum =i cu aceast[metod[, pornii]n aforisme. Unele spun ceva, altele nu spun nimic. +i totu=i,]n=ir]nainte, c[ci, dup[cum am spus, omul, c`nd nu poate face ceva mai bun, filozofeaz[.

— A izbi pe oameni,]n genere, =i]ndeosebi pe vr[jma=ii no=tri,]n ce au mai de respectat, este o patim[pornit[din egoism =i dobitocie. Este o iluzie sufleteasc[netrebnic[a socoti c[noi c`nt[m, vorbim ori scriem mai frumos dec`t ne este dat, morfolind, f[r[cuv`nt =i convingere, roadele unui muzicant, orator sau scriitor. Vorbi\i de r[u c`t v[ia gura zborul vulturului =i al r`ndunelei, st`rpi\i chiar dac[pute\i aceste pas[ri, =i nu ve\i izbuti a face pe coco=s[zboare mai sus de strea=in[=i de gard. Dar

m[rimea sl[biciunilor este at`t de nem[rginit[, ]nc`t dac[pietrele ar avea sim\ =i grai, gr[untele de nisip ar critica]n[l\imea mun\ilor.

— N-a=voi s[m[ ]n\elege\i r[u c`nd zic c[ to\i oamenii sunt r[i; a=dori o bun[ ]n\elegere c`nd zic c[arare om e bun.

— De multe ori un om, dus pe g`nduri, ]\i face impresia unui ocean lini=tit =i ]ntins, al c[rui fund e pururea ascuns de cerul vioriu, oglindindu-se ]n apele lui. Dar ce de st`nci, ce de n[mol, ce de animale care furnic[pentru existen\[se ascund cu prisosin\[sub acea velin\[nem[rginit[! Sf`=ia\i aparen\a, =i ve\i vedea dac[lini=tea omului nu se aseam[n[cu lini=tea oceanului.

— Animalele nu invidiaz[; invidia este o de=ert[ciune omeneasc[ce pedepse=te instantaneu pe cel care o simte: ea este cea mai ne]ndoioas[con=tiin\[a inferiorit[\ii.

— Cei care]ntr-o societate dezm[\at[sunt pentru paliative fac tocmai ca acei gr[dinari nepricepu\i care, voind a vindeca r[ul de la r[d[cina unui arbore,]i taie c`teva cr[ci uscate.

— Voi\i s[=ti\i c`t de f[\arnici sunt oamenii de azi? Dac[ a\i izbuti a pune ]n talerul unei balan\e toate jur[mintele lor, iar ]n cel[lalt o minciun[, pe loc a\i vedea balan\a intr`nd]n echilibru.

— Limba celui viclean e mai fin[ca p`nza p[ianjenului: =i adesea oamenii sunt mai pro=ti ca mu=tele.

— Voi\i glorie? Munci\i, dar munci\i mult: nu umbla\i s-o prinde\i]n curs[. Gloria e ceva mai mult ca un =oarece.

— Polite\ea este primul dement al ipocriziei; ipocrizia este cea mai cochet[expresie a corup\iei.

— Libertatea pentru demagogi este un soi de balon;]i ridic[, dup[cum]l =i umfl[. Dar balonul lor e captiv; demagogii nu sunt nici cavaleri, nici pricepu\i: niciodat[nu-i vor g[si c`rma.

— Pe adversar, cu c`t ]l dai mai zdrav[n de p[m`nt, cu at`t e=ti mai sigur c[ nu se mai scoal[. Patima ]ns[ de multe ori e ca o minge: cu c`t o tr`ntesti mai tare, cu at`t sare mai sus.

. . . .

V{DUVELE

Oamenii, c`nd n-au ce face, se-apuc[ de g`lceav[. Se dau la vorb[, =i destul e unul s-o apuce anapoda, c[cearta e gata. Prostia p`nde=te mintea omului cum p`ndesc lupii razna oilor. C`nd inima e spre rele, apoi velin\e de flori s[-i semeni, c[ tot ciulini =i p[l[mid[ d[ =i, de n-o g[si ]n miere fiere, iepuri la biseric[, c`ini cu covrigi]n coad[=i apa Dun[rii prin curtea vecinului, atunci e atunci, s[te mai \ii, p`rleo, c[nu-=i mai vine]n voie m[car de i-ai da tot m[run\i=ul =i pe deasupra =i toiagul lui vod[pe spinare.

Se]nt`mpl[, c`teodat[, =i mai altfel de cum g`nde=ti. Nici lene, nici prostie, nici r[utate s[ nu fie la mijloc, =i totu=i sare omului \`fna din senin, din iarb[verde. Ba c[s-a g`ndit la cutare lucru c`nd a zis cutare cuv`nt; ba c[ a tras cu coada ochiului c`nd se uita la mine; ba c[ ]i dau din toat[inima =i-mi r[spunde: “A=, la ce te mai superi!” +i pe-a=a pov`rni=, p`n[nu s-o izbi omul de vale, nu se mai opre=te. Din bun[prietenie ajungi s[te ui\i chiondor`=, =i zavistie, =i chiloman tocmai c`nd crezi c[lumea toat[este a ta.

A=a e. C[de ne-om c`nt[ri cuv`ntul cu c`ntarul =i ne-om

m[sura privirea cu cotul, ori s[numeri c`te pahare de vin a b[ut omul la masa ta ca s[ nu-l ]n=eli la a lui, s-a dus prietenia pe copc[, c-a=a e f[cut[ s[ fie dragostea, f[r[ =treang de g`t =i f[r[c[lu=]n gur[.

Cine a auzit =i nu s-a crucit de ne]n\elegerea mamei Iana cu mama Ghira? Din vecine de omenie, cu datini frumoase, acum, toat[gr`n[rimea =tie, de la feti=cane p`n[la bunici, c-au ajuns la cu\ite. Se minuneaz[p`n[ =i copiii; =i c`nd, c[l[ri pe b[\,]=i]ncur[arm[sarii de-abia s[-i \ie, pe dinaintea caselor lor, furi=eaz[c`te-o privire, =i-ascut urechile, doar d-or prinde ceva, s[alerge apoi s[spuie c[“ce e nu e bine”, “s-a f[cut lumea rea”, “se d[r[ilor =i umbl[cu =oalda”.

Mama Iana =i mama Ghira erau v[duve. Mama Iana avea pe Irina, mama Ghira pe R[ducanu. At`t r[m[sese din dou[neamuri harnice, c-adusese muscalul bole=ni\e =i boale de seceraser[lumea]n toate p[r\ile.

Da’, slav[Domnului, nimeni pe-atunci nu pierea de foame, nici c[r[m`nea la Cr[ciun f[r[porc, la Pa=te f[r[ve=minte noi =i la Mo=i f[r[doni\i =i ulcioare =i poman[mor\ilor.

Am`ndou[aveau de la r[posa\i acareturi bune, a=ezate cu temei, s[tot \ie =i s[nu mai putrezeasc[; ceva bani cheag, ogr[zi cu pruni =i zarz[ri, gr[dini cu flori =i legume, toate ocolite cu garduri-pleturi, s[nu vezi prin ele, =i umbrite cu stre=ini de m[r[cini.

C[dup[cum se sf[tuiau]ntre ele: “Omul e s[rac numai c`nd dore=te ce nu are =i nu se mul\ume=te pe ce are; cine r`vne=te la bunul altuia numai cinstit nu este, c[, de-ar putea, l-ar fura; bine e s[r[m`i]ntr-ale tale”.

+i c`nd se ]ndemnau la lucru, urzind p`nza ca un br`u alb ]ntins de-a lungul cur\ii, ori se cr[c[nau ]n duzi s[-=i umfle =or\urile cu frunz[ pentru g`ndaci, se m`ng`iau cu cuv`nt bun =i a=ezat:

— Vezi d-ta, leic[Ghiro, c`nd te mul\ume=ti pe pu\in, d[ =i D-zeu. Prunilor no=tri li se fr`ng cr[cile de]nc[rca\i ce sunt.

— Poi da, leic[Iano. Da' g`ndacii d-tale merg bine? Ai mei m[n`nc[de sting p[m`ntul.

— N-au cum s[fie mai bine. Spr`ncena\ii mai ales, bat[-i s[n[tatea, sunt ca pe de=t =i parc[-s ]ncondeia\i, s[ zici c[ le-a tras cineva spr`ncenele, tocmai ei, care se deoache =i de-un copil.

— S[=tii c[de Sf`nt[ M[rie o s[ tai curcioaica a mai gras[ =i s[ ]ntindem o mas[ stra=nic[ ]n fundul gr[dinii, c[ prea ne-au mers dup[ plac cu toatele! +i R[ducanu meu e un zmeu de fl[c[u, c[ ]n postul Cr[ciunului ]mpline=te =aptesprezece ani =i m`n[caii mai abitir ca bietul r[posat, D-zeu s[-l ierte. |esala, \esal[; pologul lui n-are pic de gaur[; s[fie s[n[tos, c[, de pune v`rtejul, ridic[c[ru\a cu cinci chile parc[n-ar fi nimic.

— Ei, leic[Ghiro, nu c[r`vnesc, dar ]\i spun =i eu, uite, mie mi-e mai greu, c[ alta e fl[c[ul, =i alta e fata la vatra v[duvei. Irina mea e vrednic[ de n-are cum mai fi, da' tot se simte c[ nu e cruce de voinic ]n cas[. Vezi d-ta, e altfel c`nd trece b[rbatul prin b[t[tur[; unde calc[, colo, rar =i]ndesat =i mi-\i st[p`ne=te c-o privire c`t \ine curtea; =i p[s[ret, =i c[\el, =i purcel se dau]n l[turi =i se fac teac[de p[m`nt c[ trece st[p`nul, nu glum[.]n\eleg =i lighio-ile... ce g`nde=ti d-ta? Da' pe Irina c[\eii o ]ntind de rochie, purce-lul ridic[ r`tul]n sus, procletul, =i-i gui\[a m`ncare, fofolocii de ra\[ fug de la clo=c[ =i-i dau t`rcoale c[sc`nd ciocurile lacom.

— +i ce socote=ti d-ta, leli\[, c-aici adic[s[nu fie nici o po-triveal[? Ce, dumitale \i-ar p[rea r[u ca s[facem din dou[cur\i una, din dou[mese una mai mare, =i lighioile noastre, toate la un c`rd, s[ aib[ =i st[p`n[ca s[le r[sfe\e, =i st[p`n s[le porun-ceasc[, iar d-ta s[ai =i fat[, =i b[iat, iar eu s[am =i b[iat, =i fat[?

— S[dea Dumnezeu, cum[tr[!

— Ce, n-ai luat seama cum se-nvoiesc ei? Apoi o veni vremea =i s-or alege b[tr`nii cu b[tr`nii =i tinerii cu tinerii.

— S[dea Dumnezeu!

— C[a=a se primene=te omenirea. Ca m`ine o s[ te v[d cu unul ]n poal[, cu altul ]n c`rc[=i cu altul]n troac[, =i bunico,]ncoa, bunico,]ncolo, mai]n\elegi, capule, dac[-\i d[m`na!

— S[dea Dumnezeu!

— C[de-o lege suntem, doar n-o s[ne leg[m pe pricopseal[cu greci, cu bulg[roi, cu turci =i cu hant[tari.

— Fereasc[Dumnezeu, cum[tr[!

}ntr-o zi, ca niciodat[, mama Ghira, dup[a=a vorb[bun[, o aduse cam]n sf`rcul biciului, f[r[ vrun g`nd r[u:

— Leli\[Iano, da' ce-ai p[\it s[la=i pe peretele alb ca laptele o pat[de p[m`nt galben? Ni\el var stins, ni\el nisip cernut, nu e a treab[. C[ =i casa, ca =i noi, are obraz. Ce-ai zice d-ta de mine s[ m[ vezi cu c`r`ie pe obraji?

— Uite, ca p[catele, am uitat, m`nca-m-ar p[m`ntul...

— Apoi, cum[tri\[, asta e dat fetei s[ ]ngrijeasc[de cur[\enia casei. A=a am apucat noi de la p[rin\ii no=tri.

— De, leli\[, o m`n[de fat[am, n-am zece. Cine s[depene, cine s[fac[\eav[, cine s[deretice, cine s[aduc[ap[?

— Iar cocenii =i cojile de dovleac prea v[stau]n pragul u=ii. +i curtea, ca =i masa, se cuvine s[fie curat[. Ce-ai zice d-ta de mine de-a=i pune bucatele pe-o mas[p[tat[?

— A=a e, leli\[Ghir[, cum m-oi da jos, am s[cur[\ ca]n palm[.

— Da, cum[tr[, dar s[=tii de la mine, curtea e a fetei; c[de n-o]nv[\a de-acum ale ei, nici nu le mai]nva\[. De n-o pune m`na pe t`rn, t`rnul nu-i strig["aoleo".

— Poi, s[-i mai crezi =i d-ta, c[la paisprezece ani nimeni n-a avut dou[zeci de ochi.

— O dat[s[crezi lenei, a doua oar[ ]i crezi f[r[s[vrei. Lenea e ca porcul... scarpin[-l o dat[pe burt[, a doua oar[dai]n el, =i el intr[ ]n cas[.

— Vezi d-ta, aici ai vorbit cu p[cat, c[Irina mea numai lene=[nu este.

— Se prea poate; da' eu, c`nd eram ca d`nsa, m[ ]nv`rteam ]ntr-un c[lc`i; nici un lucru nu se clintea din locul lui. Pe din[untru od[ile ca paharele, pe-afar[curtea ca o tav[, =i prispa de s-ar fi cojit, m[car]ntr-un loc=or, mi-a=i fi t[iat m`inile din cot.

Fu de ajuns mamei Iana. }=i iubea fata ca lumina ochilor. Trase

nec[jit un vl[star de dud,]ndes[foile]n =or\ =i, dreg`ndu-=i glasul, dup[ce se =terse la gur[, zise cam]n\epat:

— De, cum[tri\a mea, fiecine]=i spal[rufele]n albia ei, =i, de-a fi floare, de-a fi c[rbune, pe umerii lui]=i poart[c[ma=a. Mie, din mila Domnului, Irina, at`ta suflet mi-a r[mas pe sufletul meu, =i de-a avea vro vin[, nu pot s-o jupoi de piele. Ca copilul, nu e picat din soare, =i d-ta [i fi tr[g`nd multe cu R[ducanu d-tale...

— Fereasc[Dumnezeu! Nu s-a pomenit! Unde se afl[! N-a avut la cin-s[vad[!

— Apoi s[ne vedem cu bine! zise mama Iana =i,]nfig`ndu-=i =or\ul ]n br`u, se dete repede din v`rful dudului.

— S-auzim de bine, r[spunse uscat mama Ghira, apoi, ca =i cum =i-ar fi adus aminte de demult,]ng`n[ sfios =i m`ndru: M`ine e r`ndul vostru. Veni\i la noi? S[v-a=tept[m cu masa?

Iar mama Iana, strecur`ndu-se printre prunii brum[rii,]ncurc[dou[-trei vorbe:

— S[vedem... om veni... c[de... mai cu deretecatul cur\ii... mai cu c`rpitul casei... om veni... s[vedem...

Mama Iana, cum ajunse acas[, tr`nti frunzele ]n mijlocul od[ii. G`ndacii se t`rau ]n c`rduri grase =i b[laie pe velin\ele de frunze. +i nici c[se uit[la ei. Nici o vorb[bun[nu le spuse, de unde p`n[ aci ]i m`ng`ia cu ochii =i cu cuv`ntul. Irina dep[na. +i barem n-o]ntreb[ce face. De-a dreptul la t`rn. }l smulse din col\ul magaziei =i ]ncepu s[ m[ture ]n toate p[r\ile c`teva coji de dovleac =i doi-trei coceni, c[numai gr[m[juie nu-i f[cea. Apoi lu[grabnic un bulg[re de var,]l stinse =i trase c`teva bidinele pe pata din perete. Irina l[s[rodanul =i ie=i dup[m[-sa, care robotea t[cut[.

C[ma=a ei sub\ire =i crea\[, cu m`necu\e largi =i scurte, se aduna ]n cute la betelia rochiei, se lipea de spinare =i se ]ncovoia pe s`nu-i rotund =i cucuiat. A=a de fragezi]i erau obrajii, a=a de curat[=i limpede privirea ochilor s[i negri, umezi =i lucio=i, ca ai unui vi\el de trei zile, c[ai fi]n\eles pe loc de ce durea a=a de

mult pe mama Iana c`nd ai fi atins m[car la degetul [l mic pe Irina ei.

Mama Iana era posomor`t[cum nu fusese de mult.

Avea ceva greu pe suflet, c[d[dea o dat[cu bidineaua, =i tot]=i v`ra mereu t`mplele c[runte sub bari=ul verde, =i mi=ca buzele parc[ar fi spus ceva]n mintea ei. Mai la urm[, Irina deschise gura cu sfial[=i-i zise dr[g[stos:

— Da' ce ai, mam[? Cin' te-a nec[jit? Eu am ispr[vit \evile. De ce nu mi-ai zis mie s[m[tur curtea?

— Nimica, maic[, r[spunse mama Iana. Iat[lumea, cum e lumea f[cut[. Ba c[nu e m[turat[curtea; ba c[nu sunt cura\i pere\ii; c[h`r, c[ m`r, =i te seac[la inim[. Ia, alde Ghira, ce-i c[=un[=i ei... s-a sculat cu plapuma]n cap... a c[lcat cu st`ngu azi-diminea\[...

Irina se puse pe g`nduri. S[-i fi zis mama Ghira vreo vorb[ rea? S[ fi r`s de ei? +i ce i se p[rea mai ciudat e c[nu-=i putea]nchipui cum poate fi cineva r[u, mai ales mama Ghira, ea, care are un b[iat a=a de voinic =i de vesel, ea, care totdeauna le-a p[=it =i p[r[sit pragul cu vorb[p[rintească: "Bun g[sit, leli\[", "Bun r[mas, leli\[", "Ce mai ala-bala?", "Irino, =[l[lalt obraz", "D[-mi =i ochii", "A=a, s[te faci mare, puica maichii". Cum, adic[omul o fi =i altfel de cum se arat[? C[mama Ghira dac[prive=te pe b[t[tura lor g`=tile cu bobocii care pasc, g[inile cu puii care ciugulesc troscotul =i curcile cu puii lor pl[p`nzi =i cu fulgii zb`rli\i, pune m`inile]n =olduri,]i r`d ochii =i zice din toat[ inima: "Bat[-v[ s[ v[ bat[ s[n[tatea de lighioi, s[ v[ ]nmul\i\i ca nisipul m[rii!" Vra s[ zic[ c[ le vrea binele. Atunci cum de-a m`hnit pe mama Iana? +i, nec[jindu-se c[nu]n\elege nimic, rezem[capul de perete =i]ntreb[pe m[-sa, s[-i spuie:

— Cum e omul c`nd se ]nr[ie=te? }=i uit[ de zilele de p`n[ ]n ziua aia? Nu mai vede]naintea ochilor? Nu se mai]ntoarce]n toat[via\a?

— Ei, Irin[maic[, r[spunse Iana cu un z`mbet amar, a=a e omul... se]ntoarce, c[=i l[stunii se]ntorc... Da' vezi tu, de cade

pustia de ploaie s[rat[pe =oimanele de bucate, le p[le=te foile, le seac[spicul, =i bucatele nu se mai]ntorc...

Irina oft[. Ar fi pl`ns =i-i fu ru=ine. B[nuia multe din vorbele m[-sei.

— Mam[, m`ine e duminic[ =i e r`ndul nostru, mergem la mas[l-alde maica Ghira?

— S[alegi fasole de fiertur[=i m`ine diminea\[ s[ arzi \estul pentru azim[, s[ coci ceva ardei =i p[tl[gele vinete... O s[ m`nc[m acas[.

A=a r[spunse Iana intr`nd ]n cas[. Irina r[mase locului. O apuca cu c[lduri: i se b[tea ochiul drept; i-ardea o ureche; ]nghi\ea ]n sec; =i, nemaiput`ndu-se st[p`ni, ]ncepu s[ pl`ng[, ca =i cum ar fi dus la groap[o mum[din cele dou[=i n-ar fi =tiut pe care din ele.

Duminica asta nu m`ncar[ ]mpreun[. +i unora, =i altora le p[rea r[u. Alde Ghira se g`ndi:

“A=a e... s[zic c[eu a=fi de vin[... da’, tocmai de-aia, de ce s[nu vie ele la mine? Slab[n[dejde dac[de-o vorb[le sare \`fna”...

Alde Iana]nghi\i cu noduri.

“Bine... s[zic c[eu m-am zb`rlit de poman[... dar cine-a]nceput?... +i ce, a groz[vie era s[mai vie o dat[=i s[-mi spuie omene=te: “Ia fugi de-acolo, leli\[, =i poftim la mas[la noi...”

Azi a=a, m`ine a=a, p`n[ ]ncepu s[le fie team[una de alta. La]nceput]=i mai d[deau bun[ziua]n fa\[, pe urm[plecar[ochii =i sf`r=ir[cu o mo\[ial[drept “bun[vremea” =i “mul\umim d-tale”.

Ba mai pe iarn[se pl`nser[copiilor, care ascultau tri=ti =i t[cu\i:

— M[! da’ repede mai trece Iana pe l`ng[mine... ca o vijelie!

— Bre! da’ s-a c[lug[rit Ghira, pune ochii]n p[m`nt pe l`ng[mine... parc-a=fi luat vederile cuiva!

— Poi ce fel, mai bine d[Iana prin noroi dec`t s[ se ]nt`lneasc[cu mine pe-o potec[...

— Vezi d-ta, Ghira plou[, Ghira zbice=te, ea e nor, ea e v`nt, ea e soare... ale ei sunt potecile... de m[vede, abia trece poteca, ca s[m[\ie smirna]n capul cel[lalt...

— +tii, R[ducane, c[Iana a dat drumul g[le\ii c`nd m-a v[zut c[ vreau s[ apuc de roata pu\ului? Te-ai fi g`ndit la una ca asta?

— A=a, Irino mam[, cum m[vezi =i te v[d, eram la biseric[, am]ntins lum`narea s[ mi-o aprind de la lum`narea ei, s-odat[s-a f[cut c[-i cade jos, ca s[se sting[. Toate muierile au]n\eles.

Uneori mai venea R[ducanu pe la mama Iana, da' st[tea mai mult rezemat]n picioare dec`t pe pat. A=a, se mai ducea Irina pe la Ghira. "Ce mai face\i?" +-at`ta tot.

Astfel trecur[aproape toata iarna. Nu se uitau de iese ori nu fum pe co=ul celeilalte. Dac[s-auzea una bu=ind s[taie lemne, cealalt[o a=tepta s[ispr[veasc[, ca nu care cumva s[o z[reasc[prin gard. Ei, dar la l[satul-secului de Pa=ti e mai mare p[catul s[nu-=i fac[barem datinile mo=tenite de la p[rin\i. S[nu m[n`nce pl[cinta cu br`nz[ ]mpreun[, s[nu bat[alvi\a b[iatul =i fata la aceea=i grind[, da cel pu\in s[schimbe doi bulg[ri de alvi\[=i dou[lum`n[ri de seu.

Se a=ternuse z[pada de trei palme. De pe co=urile caselor se ridicau suluri de fum ca ni=te copaci. Pe sear[cea\a se l[s[u=urel =i]neca mahalaua. Gr[dinile =i acoperi=urile caselor abia se mai z[reau alb[strii-neguroase.]n geamurile vecinilor, lumini g[lbui.

— F[degrab', Irino, de lum`n[ri =i de alvi\[pentru alde Ghira, zise mama Iana, c[v[d eu de turta din spuz[.

+i, dup[ce plec[fata, mama Iana, ea, care se g`ndise s[apuce]naintea Ghirei cu omenia, tot ea bomb[ni nec[jit:

— Parc[le-ar fi c[zut nasul =i gionatele sa vie ei]nt`i...

Ghira, cum v[zu pe Irina cu lum`n[ri =i alvi\[, ]ncre\i fruntea, se ro=i, zb`rci din nas, se g`ndi: adic[ cum, vecina s-o umileasc[ apuc`nd]nainte cu "Doamne ajut["? +i f[r[mult[vorb[:

— Bre, ce pari de lum`n[ri! O s[ ardem p`n[la anu pe vremea asta!

Erau cam mic=oare lum`n[rile. Biata Irina s[ruta m`na mamei Ghira, dadu bun[seara R[ducanului, puse ochii]n p[m`nt, apoi plec[ m`hnit[c[nu mai]n\elegea lumea.

R[ducanu veni =i el la mama Iana. Iana se uit[cruci=la d`nsul, se posomor] =i-i zise, d`nd capul pe-un um[r:

— M[[[, da' stra=nic[alvi\[! Ne scoatem =i m[selele]ntr-]nsa. Unde o g[sir[\i voi cu at`tea nuci?

Ce e drept, alvi\a era cam sf[r`mat[, cam negricioas[ =i nu prea se vedea s[ aib[ nuc[. Raducanu se ro=i; ]=i str`nse c[ciula la piept; =i, dup[c`teva bine\uri]ncurcate, se uit[lung la Irina, care abia]=i \inea lacrimile. Plec[. }n poart[morm[i, ars de nimicurile astea:

— De hot[r`t, =i mama =i m[-sa =i-au pierdut min\ile. A=a se ]nvr[jbir[, f[r[ sa vrea, ca =i cum Necuratul =i-ar fi v`r`t coada. Bomb[nea una ]ntr-o parte, alta ]ntr-alta. }ntr-o bun[ diminea\[, ce i se p[ru Ianei? C[ Ghira ar fi aruncat peste gard l[turile la d`nsa. Ca sorbit[de v`ntul turbat, a=a veni de c[tr[nit[=i-i zise fie-sei:

— D-apoi ce, Irino, s-a sf`r=it p[m`ntul? Alt loc nu g[sea s[-=i verse murd[riile? Eu nu pun palma la scuipatul nim[rui.

A doua zi =i-arunc[l[turile =i gunoiul peste gard, la mama Ghira. Vecinii =i vecinii vecinilor]ncepuser[a =op[i: c[b[tr`nele prea sunt de tot, prea se ocolesc, prea se uit[ chiondor`=, prea-=i dau, la vreme de b[tr`ne\e, bari=ul pe ceaf[=i poalele peste cap.

Zvonurile astea le]mpuiar[urechile =i le a\`\ar[una contra alteia, f[r[n[dejde de pace, ceea ce le ustura =i mai r[u.

}ntr-o zi, spre prim[var[, mama Iana]nh[\[de =or\ pe Irina =i-i zise cu m`nie:

— Vezi, tu zici c[nu =tiu ce =i nu =tiu cum, dar cine mi-a ciop`r\it to\i prunii de pe l`ng[gard dac[nu dumneaei, cu m`nu=i\a dumneaei?

— Poate c[v`ntul, mam[, r[spunse Irina.

— Vorb[s[fie; s[vorbim s[n-adormim! V`ntul fr`nge plopul, pluta, nucul, salc`mul, zarz[rii, perii, merii =i gutuii, dar nu prunii, c`nd n-au pic de frunz[=i de rod]n ei. A=a? Las[pe mine, au s[treac[vijeliile =i pe la ei!

De-a doua zi]ncepu s[reteze cr[cile prunilor care treceau

peste gardul ei. Prunii de pe l`ng[gard se]njum[t[\ir[=i la una, =i la alta.

Mahalaua se crucea.

Doamne fere=te!... Ce e s[nu mai fie!

Mai era ca la trei degete de z[pad[,]ncol\ea urzica =i ghiocceii. Mama Iana ie=i din cas[=i se duse a=a,]n ne=tire,]n ograda cu pruni. Ce n-ar fi dat s[fie tihnit[=i cu vechea prietenie, prietenie. +i,]n vreme ce-=i]nv`rtea g`ndurile]n cap, ce i se p[ru ochilor c[o scurteic[neagr[s-apropie de gard =i o m`n[ omeneasc[ azv`rle,]n gr[din[la ea, un st`rv de cioar[.

A=a! lumea-=i bate joc de bun[tatea ei? Ea se c[ie=te, =i ceilal\i r`d =i-=i scutur[ puricii ]n cojocul ei? S[ vedem: care pe care? +i ]ncet, p`=p`=, se apropie de cioar[, o lu[ de sf`rcul aripilor, o]nv`rti de c`teva ori =-o azv`rli c`t putu]n gr[dina Ghirei. Cioara se]ntoarse]napoi, =i iar[=i se duse, =i iar[=i veni. Fiecare din b[tr`ne, cu capul ]n jos, aduse de mijloc, c[utau ]n p[m`nt — ca doi coco=i care se las[din b[taie =i se preg[tesc s[ ]nceap[din nou — a=teptau, tremur`nd, bomb[nind, cu ner[bdare, cu necaz, s[ arunce st`rvul]n ograda vr[jma=ei. }=i s[rau inima c`nd auzeau cum r[bufnea de p[m`nt mort[ciunea. Iana plec[=i r[mase Ghira. Se]ntoarse Iana =i plec[Ghira. Cu a=a poft[se m`r`ie c`inii c`nd]i despart gardurile.

— Vras[zic[, ograda mea vine ca un fel de groap[de murd[rii pentru Iana... zise Ghira, vorbind cu R[ducanu, =i-=i frec[buricele degetelor]nghe\ate.

— Adic[de ce s[nu-mi m`njeasc[ casa, de ce s[ nu-mi puie cu\itul dac[ ]=i descarc[ toate sc`rbele]n curtea mea? Irino mam[, s[nu-\i mai calce piciorul pe la ei!... S[cread[lumea c[mori dup[cine =tie ce?...

A=a se t`ngui Iana fie-sei.

Iar Ghira, m`nioas[foc:

— R[ducane, una =i cu una fac dou[. C`inele care cer=e=te din u=[ ]n u=[nu p[ze=te nici o cas[. Din dou[praguri, unul: al meu sau al lor!... Ce, vrei s[zic[mahalaua c[te-au obrocit?...

Copiii sufereau pe t[cute =i, de ce sufereau mai mult, mai mult doreau s[se vad[, s[-=i vorbeasc[, s[-=i verse focul...

B[tr`nele vedeau p`rjol]naintea ochilor. Adeseori visau c[le ia casa foc, c[vin turcii, de o\elite ce erau una contra alteia.

Se puseser[Babele cu un ger]n ne=tirea lui Dumnezeu. Ce s[te pomene=ti cu Ghira, ce i se p[ru ei, c[ar fi lipsind c`teva nuiele din gard, tocmai de unde]ncepea]mpletitura ei.

— Ei! apoi st[i-mi-te, jup`neas[Iano... de-alea mi-ai fost?...

A doua zi, cu noaptea-n cap,]ncepu s[scoat[nuiele din gardul]mpletit de-alde Iana. +i smulse, =i smulse, p`n[ ce v[zu prin gard ca prin geam. Iana, prinz`nd de veste, muri =i]nvie.

— A=a? a=a? a=a?... Bine! bine! bine!...

Pe la miezul nop\ii se scul[bini=or de l`ng[ Irina, se ]mbr[c[, trase iv[rul u=i =i se duse pu=c[ la gard. M[sur[ ce m[sur[, de colo p`n[colo, apoi, c`nd se]ncredin\[bine care era partea gardului]mpletit de-alde Ghira,]ncepu s[smulg[pleture]ntregi.

— Na, dac[e-a=a! na! na! na!

P`n[ la Fiorii, una rup`nd, cealalt[smulg`nd, din gard nu mai r[m[sese dec`t parii,]n=irui\i ca din\ii unui pieptene rar.

Toate bune. Ajunseser[b[tr`nele la cu\ite, da' ce stricau copiii? O via\[ ]ntreag[ ]npreun[. Copil[ria cu desi=ul ogr[zilor, cu fluturii, cu zarz[rele crude, cu ghicitorile, cu basmele, cu spaimele care ]i ghemuiau unul ]ntr-altul... naivitatea c[ ar fi "nevasta =i b[rbatul" c`nd R[ducanu venea c-o troac[cu nisip, ca =i cum ar fi venit cu gr`u de pe drumuri... =i ea, leg`ndu-se la cap,]l a=tepta la umbra deas[de m[turic[, de poala Maichii-Precistei... R[ducanul i-aducea cr[i\e, calomfir =i busuioc, busuiocul =i foile de calomfir s[le bage]n s`n, iar cr[i\ele s[ le puie la ureche. Greu s[ tr[iasc[ unul f[r[ altul. +i a=a, f[c`ndu-se din zi]n zi mai mari =i mai t[cu\i, se iubir[din ce]n ce mai mult. C`te nu le spunea prim[vara cu florile, vara cu poamele =i cu p[s[retul vesel? C`te nu sim\eau, f[r[s[ ]n\eleag[, sim\ind, l[murit, unul l`ng[ altul, c[ le ard umerii lor lipi\i! +i c`nd, la =aisprezece ani, R[ducanu]nc[lec[rota=ul din st`nga =i pocni =arpele de bici pe deasupra cailor, lu`ndu-=i ziua

bun[de la Irina, fu m`ndru, de=i ar fi dat =i cai =i c[ru\[, numai s[ nu se despart[ de Irina, care-l privi p`n[ ]l perdu din ochi]ntr-un nor de praf =i]ntr-un b[l[ng[it dep[rtat de clopote.

P[cat de Dumnezeu!

Copiii, de la un c`rd de vreme,]=i pierduser[veselia. Cap greu, inim[grea, ochi gale=i, obraji p[li\i.

— R[ducane mam[,]i zise Ghira]n ziua de Pasti, de ce nu te piepteni?... +i ce-ai tu de e=ti ofilit la fa\[?

El t[cu, iar b[tr`na furi=[o privire spre alde Iana =i bomb[ni]nghi\ind]n sila un ou r[scopt.

Mama Iana se p`rp[lea cu Irina la soare.

— Irino mam[, \i-ai pus rochia cu gura sucit[, =or\ul =oldiu, coadele pe ceaf[=i m[rgelele ale mai ur`te tocmai]n ziua de Pasti? +i te jig[re=ti... s[juri c[cu tot dinadinsul...

Irina t[cu. Mama Iana fulger[o privire spre alde Ghira, d[du din cap =i oft[... “Ei! he!”

Frumoase =i bl`nde nop\i! Luna argintie plutea]n v[zduhul plumburiu =i limpede.

— R[ducane, ce tot ie=i nop\ile afar[? Nu e=ti bine?

A=a morm[i Ghira la un miez de noapte. B[iatul se strecur[pe u=[,]n v`rful picioarelor, u=urel, ca o pisic[.

— Irino mama, un’ te duci?... }ntruna ai ie=it nop\ile afar[... N-ai fi bine... ai?

A=a]ntreb[Iana, trezit[din somn, iar Irina, tres[rind, r[spunse]ncetinel:

— Ei, =i dumneata...

Nu trecuse s[pt[m`na luminat[. Ghira =i Iana se trezir[ din somn. Pip[ir[ locurile goale =i calde ale copiilor. Le s[get[ la inim[ acela=i g`nd. }=i f[cur[cruce, se]mbr[car[grabnic =i ie=ir[ ]n v`rful picioarelor, c[ut`nd cu ochii]n toate p[r\ile. Intrar[ ]n ogr[zile lor. Piti=-piti=, se strecurar[prin ramurile]n\esate ale prunilor. Cum ajunser[ ]n mijlocul ogr[zilor =i aruncar[ochii la gardul din care nu mai r[m[seser[dec`t parii ]n=irui\i, ]nm[rmurir[ de ce le v[zur[ ochii. P[m`ntul li se]nv`rti sub picioare.

]ntre doi pari, R[ducanu =i Irina st[teau unul l`ng[ altul =i unul pe altul se rugau s[ nu mai pl`ng[. Luna, deasupra lor, ca un taler de argint, le]nflorea ve=mintele albe.

— Spune drept, R[ducane, \i-e frig \ie?

— Mie nu... Dar \ie?...

— Nici mie...

— Irino, vrei s[te duci, spune drept...

— Eu?... Dar tu?...

— Nici eu...

B[tr`nele p`ndeau ca doi c`ini, ]ncremeni\i cu g`tul]ntins]n fa\a v`natului. Se v[zur[una pe alta =i nu]ndr[znir[s[se mi=te nici una, nici alta.

R[ducanu =i Irina scoaser[din s`n c`te un ou ro=u =i ciocnir[.

— Hristos a]nviat, Irino!

— Adev[rat c-a]nviat, R[ducane!

R[ducanu s[rut[pe Irina.

— Sa ciocnim =i cu v`rful... zise R[ducanu.

— Vrei]nc-o dat[?

— Hristos a]nviat!

— Adev[rat c-a]nviat!

+i R[ducanu]ncol[ci bra\ele pe dup[mijlocul ei sub\irel =i o s[rut[.

— Irino, tu ie=i din cuv`ntul mamei Iana?

— Nu, R[ducane, fereasc[Dumnezeu...

— Nici eu! Dar de nu s-or]mp[ca...

— Niciodat[?... M-arunc]n f`nt`n[...

— +i eu]n picioarele cailor...

B[tr`nele tres[rir[. Fiorul mor\ii le cutremura pe-am`ndou[=i plecar[n[bu=indu-=i pl`nsul, de team[ “s[ nu-=i sperie copiii”. Toat[ noaptea au pl`ns. Cum, s[r[m`ie far’ de copii? “Eu sunt de vin[!” “Capul meu [l sec!” “Fudulia mea!” “M[ duc eu la d`nsa”. “Eu? M[sp`nzur ]n u=a ei”. +i nu-nchiser[ ochii p`n’ se lumin[de ziu[.

Copiii dormeau obosi\i. Ele, poc[ite, cu capul]n jos, pornir[una spre alta, g`ndindu-se cum s[ ]nceap[ vorba. C`nd ridicar[ochii din p[m`nt, se ]nt`lnir[, fa\[ ]n fa\[, tocmai l`ng[parii unde copiii]=i v[rsaser[focul.

F[r[vorb[ ]=i d[dur[m`na =i se privir[mult[vreme...

— Cum[tr[Ghiro, cine are mai mult[minte, noi ori copiii?

Ghira-=i f[cu cruce.

— Nu-\i spuneam eu d-tale, c[toate se potrivesc pe lume c`nd vrea {l-de-sus s[le potriveasc[? Necuratul ne]ndemna: “Rupe\i-v[gardul”, iar Dumnezeu, bunul: “Bine,]mpeli\ate, tu rupi gardul, =i eu voi face din dou[cur\i o singur[curte...”

Dup[zece ani, bunicile, cu p[rul alb ca z[pada, sorbeau din ochi pe nepo\ii pleto=i, c`rlion\a\i =i nebunatici...

— Ba, Cioca seam[n[m[-sei ca dou[pic[turi de ap[...

— Ba, Udrea buflei e tat-s[u gol, leit-poleit...

A=a]ndrugau, torc`nd la umbra salc`milor... c-a=a fusese s[fie...

MILOGUL

V`ntul de toamn[, rece =i umed, \iuie]n r[m[=i\ele frunzelor risipite]n cr[cile copacilor din lunca Vitanului.

}n albia sa]ncovoiat[, D`mbovi\a ]=i m`n[lini=tit apa tulbure, galben[=i pe-alocurea p[tat[cu =uvi\e de s`nge]nchegat, supte din talpa zalhanalei. Duhoare gras[n[bu=e=te aerul]ngreuiat de-o bur[rece =i deas[.

Stolurile de ciori se r[sfir[, se amestec[, se gonesc, cronc[ie =i se-abat p[cur[pe h`rcile albe de bivoli =i de boi,]mpr[=tiate pe netezi=ul ruginiu din fa\a zalhanalei.

De-a st`nga apei, cam c`t prinde ochiul, dincolo de hanul din r[scruci, st[casa lui C[liman potcovarul, mai mult f`=i =i petice

de p[m`nt galben dec`t v[ruial[. Pornit[pe spate, cu olanele de pe acoperi=zobite =i mucede,]mp[nate cu mu=chi, =i mai sus]i cresc dou[urechelni\e cu solzi gro=i =i verzi. Pe prispa ferit[de strea=ina lat[, plin[cu scule, cu troace, =ade]n colacul picioarelor C[liman potcovarul. Negru, uscat =i ars]n obraji, cu ochii mari =i albi, cu luleaua stins[=i pleo=tit[ ]ntr-o parte a gurii, c`nd pif[ie arunc[ scrumul ]n sus =i-=i dezvele=te, din buzele mari =i din barba =i must[\ile c[runte =i ]mb`csite de cenu=[, din\ii la\i =i petrecu\i pe din dou[c-o larg[strung[rea\[. P[rul, muiat]n untdelemn, c`rlion\eaz[ pe grumajii soio=i. C[ma=a, petic de petic, str`ns[la mijloc]ntr-o curea]mpodobit[cu nasturi,]i cade pe um[rul drept.

Raluca, \iganca lui, st[ghemuit[ ]ntr-un col\ al prispei. Goal[pu=c[,]=i cocolo=e=te gleznele sub o p[tur[murdar[. S`nul, slab =i moale, i-at`rn[ ]n gura unui copil, ce suge cu sete, umfl`ndu-=i bucile galbene.

C[liman,]nfig`ndu-=i pipa ]n br`u, scoase din poala c[m[=ii un clondir cu rachiu =i-l aduse la gur[.

— Iar g`lg`i, C[limane, zise Raluca, =i iarna vine, =i copiii-s goi...

— Eh, las' s[vie, las' s[fie... r[spunse C[liman, =i-=i scutur[pletele =i]ncepu s[r`d[.

— O s[-\i bei c[ma=a din spate, o s[-\i bei pielea de pe oase, o s[-\i bei min\ile, morm[i Raluca, =i-=i zgudui copilul, rup`ndu-i \`\a din gur[.

— Ale mele sunt toate, las' s' le beau...

— O s[ajungi r`sul \iganilor.

— F[Raluc[, te rup]n dou[buc[\i, azi, de duminic[! r[spunse m`niat C[liman, =i scoase din m`neca larg[o m`n[numai mu=chi, vine =i p[r.

Apoi o aduse cu bini=orul pe clondir, mai]nghi\i zdrav[n de dou[ori =i-l]ntinse R[luchii, zic`ndu-i blajin:

— Na =i \ie, bea =i tu, c[\ea, bea =i tu, scorpie cu pui, c[eu te bat =i tu m[sorbi.

Raluca apuc[clondirul =i, dup[ce b[u, iar bomb[ni:

— De n-ar fi ologul ca s[c`nte din mahala]n mahala =i s[-\i milogeasc[m[m[liga =i saramura, ai pieì, tic[lo=ia lumii.

— Eh, s[milogeasc[, c[eu l-am g[sit, eu l-am crescut.

— L-ai crescut, da, dar i-ai luat picioarele, r[spunse Raluca]nchin`ndu-se.

— S[taci, Raluc[, strig[C[liman, s[rind]n sus. Dar c`t era de mare se cl[tin[ pe picioare, se rezem[ de zid, supse cea din urm[ ]nghi\itur[ de rachiu, oft[ =i, uit`ndu-se lung]n ochii \ig[ncii,]i zise repede: Uite-a=a, m[car s[cr[pi, o s[-\i zic p-a lu' Sotir:

Nel[ut[, nesp[lat[,
bat-o Dumnezeu s-o bat[,
da nu doarme, sa]mbat[,
+i e groas[=i umflat[,
bat-o Dumnezeu s-o bat[;
ziua zace, noaptea fat[,
mai bine r[m`nea fat[,
bat-o Dumnezeu s-o bat[.

Ochii lui C[liman se tulburar[. Ca o pieli\[g[lbuie i se po=ghi pe albul lor. Se l[s[moale =i, dup[ce bolborosi c`teva cuvinte, izbi cu piciorul clondirul gol =i-l f[cu cioburi. +i deodat[ ]ncepu se d`rd`ie pe picioare ]n chip de joc =i de veselie. +i-=i pleca capul ]n jos, aduc`nd capul]ntr-o parte. +-o]nv`rtea m[runt, ap[s`nd mai mult pe un c[lc`i. Se pleca de mijloc. B[n[n[ia cu m`inile moi]n jurul trupului, turuindu-i gura]ntr-un c`ntec m[runt, parc-ar fi fost o tob[care bate]n dep[rtare.

Dar glasul]i sc[zu. C`ntecul]=i mic=or[repeziciunea. R[suflarea]i pufui greoaie. Picioarele]i dep[n[z[p[cit un soi de joc f[r[nici o noim[.

Raluca-=i privea \iganul]nm[rmurit[. }l apucase din b[utur[. +i era r[u de nu vedea]naintea ochilor, da cu ce apuca, sp[rgea

pe orice punea m`na. }ntr-o zi a dat de-a azv`rlita cu copilul. }ntr-alt[be\ie a]nghi\it doi c[rbuni aprin=i =-a vrut s[s-arunce]n pu\, strig`nd cit]l lua gura c[i s-a “aprins burta”.

— Hai, m[i C[limane, =i te culc[, nu mai zobi p[m`ntul de poman[...]i zise Raluca cu sfial[.

— S[dorm, ai?! s[dorm? r[spunse el. S[te scoli, c[\ea, =i s-aprinzi jarul]n vatra foalelor! Ai s[munce=ti cu mine, c[te zv`nt!

— Poi, e p[cat, C[limane, c[e Sf`nta duminic[. Te tr[sne=te {l-de-sus, ]ng`n[Raluca, pun`nd c`teva boarfe peste copilul ei, care adormise cu un de=t]n gur[.

— Nu e p[cat! +i s[te scoli, mamorni\o, c[te ia “iaca-cine”, strig[C[liman,]nh[\`nd un baros, pe care abia-l ridic[ ]n sus. Nu e p[cat; ar fi p[cat dac[ rachiul =i m[m[liga ni le-ar da S`nt-Ilie =i Dumnezeu.

+i-=i petrecu m`na pe dup[ mijlocul Raluchii =i, neizbutind s-o ridice ]n bra\e, o ciupi de c`teva ori =i, cu ea de mijloc, juc`nd]ntruna, se afunda]n]ntunericul far[fund al fier[riei.

Fumul de bur[se dezleg[ ]ntr-un cernut de ploaie m[runt[=i deas[. De la p[m`nt la cer ]ntunecimea era una, ad`nc[, neagr[, c[n-ai fi z[rit la doi pa=i, c[nu \i-ai fi g[sit ochii =i gura. Numai c[tre miaz[noapte sc[p[ra tremur[tor c`te un fulger liliachiu, =i copacii, ]n =iruri negre, se z[reau juc`nd o clip[acolo unde lunca rotocolit[a Vitanului p[rea c[se]mpreun[cu bolta cerului. }ntreg p[m`ntul, dup[aceste slabe lic[riri care desf[ceau perdelele]ntunecimii, se cufunda]n nem[rginirea neagr[=i mut[.

Pe a=a vreme, foalele din =atr[pufnir[ ]n gr[m[juia de c[rbuni care r`njir[ ro=u =i ]ncepur[ s[ joace, arunca\i de suflarea greoaie, regulat[ =i somnoroas[ ce ie=ea pe \evile de fier. Sc`nteile,]n c`rduri de stelu\e, trosneau =i, plutind]n ne=tirea]ntunericului, se stingeau una dup[alta.

Ai fi crezut c[ ]ntreaga lume s-a dus pe copc[dac[,]n ropotul ploii ce c[dea de ast[dat[nemiluit, nu s-ar fi auzit oc[rile lui C[liman =i sc`r\`itul ascu\it al unui c[rucior ce se apropie de pragul potcov[riei.

— Vine, s[racul de el, =o fi rebegit de ploaie, c[e gol ca un de=t...

A=a]ng`n[ ]n fundul ]ntunericului Raluca, at`rn`ndu-se de lan\urile foalelor.

— Deh! mai bine s[vin[mort dec`t cu m`na goal[, r[spunse r[gu=it C[liman, botez`nd cu praftori\a c[rbunii care ]=i a\`\au din ce]n ce flac[rile lor alb[strii. +-atunci s-auzi l`ng[ prag o jale de vioar[ =-un glas de cer=etor. Parc[ ar fi fost un om care c`nta]n vis. Ai fi zis c[e v`ntul, care-=i colinda vuietul. Aci se ]ntuneca glasul, ce tremura ca de fiori, =i vioara s-auzea limpede =i puternic, aci glasul se de=tepta =i ]ncurca cuvinte ciudate, iar vioara-=i zb`rn`ia coardele ciupite.

C`nd c[ruciorul se opri ]n pragul fier[riei, t`r`t de o fat[ ca de 12 ani, c`ntecul se stinse. La fl[c[rile c[rbunilor ce se]ncinseser[se z[ri]n dricul c[ruciorului,]nf[=at]n scutece de z[bl[u, o fr`ntur[ de om, un om de la mijloc ]n sus, \in`nd]ntr-o m`n[ uscat[ g`tul lung al unei viori.

+i]ntr-o clip[C[liman se repezi]n prag =i]l]ntreb[pripit, =i r[u, =i vesel, de nenum[rate ori:

— Ehi? hai? Ce-a\i adus? Cum v-a fost ziua? V-a mers]n t`rg? A\i dat de oameni? V-a luat gura? Ce morm[i\i? Deh! V[ \ine\i mari cu banii ]n pung[! Umple\i m`na, colea, la b`cu! Orbul Ol[nitei a adus de la t`rg trei sfan\i, =i e cu fluierul, nu cu vioara, =i nu =tie dec`t dou[ c`ntece!...

Iar dup[aste vorbe, C[liman,]mpleticindu-se pe picioare,]=i]ncord[m`inile, lu[ pe sus c[ruciorul =i-l tr`nti jos,]n =atr[,]n dreptul c[rbunilor din care ie=ea o par[\uguiat[=i argintie.

Raluca]ncremenise. Nu i se vedea dec`t jum[tate fa\a, poleit[ de lumina jer[gaiului. C[liman s[ri ]n groapa din care b[tea la nicoval[ drept ]n ochii milogului =i, =terg`ndu-=i n[du=eala neagr[de pe frunte,]nh[\[coada unui baros, bolov[ni ochii s[i ro=i =i se r[sti, arunc`ndu-=i un pumn]n pieptul s[u p[ros:

— Ce bani ai c[p[tat, spune, c[-\i bat limba pe nicoval[!

Capul milogului at`rna ]ntr-o parte a c[ru\ului. Tot trupul lui e o m`n[de carne galben[-vine\ie. De la co=ul pieptului la vale]i]nnumeri coastele. Picioarele]i sunt t[iate de sus, iar]n locul lor, dou[r[ni c`rpite petic de petic. Ni=te be\e sub\iri ]i sunt m`inile cu degetele ascu\ite, lungi =i murdare. }n tot acest monstru nu tr[ia dec`t capul. +i ochii s[i mari, negri =i pl`n=i, cu genele sumese p`n[ la frunte, priveau ad`nc =i bl`nd. Pe fruntea sa ca sideful i se rotocoleau inelele p[rului, negru ca p[cura. Pe buze ]i ]ncremenise un sur`s]ndur[tor.

— Spune — strig[C[liman aprins de be\ie, de dogoare =i de o ur[ce-l ardea de-a lungul pieptului — cum \i-a fost c`ntecul [l nou? Cum \i-a mers t`rgul?

Spida, feti\a care se]nh[ma la c[rucior, v[z`nd pe tat[-s[u ridic`ndu-se din groap[, o =terse la fug[. Milogul oft[,]nchise ochii =i]ntinse m`inile pe dricul c[ruciorului. Lacrimile i se rostogolir[pe obrajii s[i albi-g[lbenii. Un chip turnat]n cear[. P[rea un Christos oache=]n ni=te zdren\e murdare.

— Oh! t`rgul e r[u! zise blajin Milogul. E r[u de tot, c[ oamenii sunt bine ]mbr[ca\i. Trebuie s[ fii frumos, voinic, ]ntreg =i bine, ca s[-\i dea de poman[ cei boga\i. +i deschiz`nd ochii mari =i b[=ca\i de lacrimi,]=i rezem[vioara de piept =i urm[cu un glas bun: Oamenii din t`rg trec repede. Au treburi multe. N-au vreme s[-=i desfac[ punga. De-a surda le c`n\i. Am c`ntat, am pl`ns, am]ntins m`na, =i oamenii au trecut. Care nu te v[d se duc, care te vad spun c`te ceva, =i-acop[r ochii, se-abat]n l[turi, dau din umeri =i se duc — c`rduri vesele pe dou[ picioare. Am milogit p`n[mi s-a stins glasul. Am r[bdat zg`rcenia =i vorbele p`n[n-am mai putut. Treceau doi in=i, unul din ei =opti: “S[nu-l crezi. Are picioarele]n paie.” +i i-am spus cu amarul]n g`t: “Vino de r[scole=te, vino de caut[”. Trecea o cucoan[. A b[gat m`na]n buzunar =i a scos-o goal[: “Ah! ce murdar!” I-am r[spuns, cu lacrimile]n ochi: “Cine n-ar vrea sa fie curat?” Un t`n[r spunea cu sc`rb[tovar[=ului: “Uh! cum cere!” “Cer fiindc[n-am. Dac[

a=avea, a=da!” O feti\[, g[tit[ca o sorcov[, a =optit m[-sei: “Ce ochi negri! ce ochi mari!” “|i-i v`nd pe-un ban”. +i un domn voinic =i rumen, juc`ndu-se cu un lan\ de aur, mi-a zis]n fa\[: “Ce ur`t e!” “}nchide ochii =i d[-mi.”

}n C[liman s-aprinser[m`nia =i rachiul. Fa\a sa ars[ ]ng[lbeni. Scr`=ni din\ii. Aduse barosul cu am`ndou[ m`inile =i,]nv`rtindu-l pe deasupra Milogului, strig[n[uc:

— Mai bine-\i zdrobeam capul dec`t gionatele!

Raluca l[s[foalele, care pufnir[lung cea din urm[r[suflare, se repezi asupra lui C[liman,]l]nh[\[de-o m`n[, pe c`nd el, cu cealalt[, repezi barosul]n dricul c[ruciorului, strig`nd:

— Ce-mi folose=te st`rvul [sta?...

C[ruciorul se r[sturn[, =i Milogul se rostogoli cu fa\a]n jos.

Raluca se lupta cu C[liman.

— Se ceart[cu oamenii... Nu =tie sa cear[... Las[-m[, uite, lasa-m[, s[-mi murez inima... M[car o dat[... m[car o dat[s[dau...

Dup[c`teva ]mbr`nceli, Raluca izbuti s[ ]l dea pe u=[afar[. |iganul se]mpletici]n noroi, ajunse la talpa prispei, se impiedic[=i c[zu lat, cu fa\a]n sus. Bolborosi de c`teva ori: “M[car o dat[ s[ dau”, apoi, p[r`ndu-i-se c[cade casa pe el, de fric[,]nchise ochii =i adormi.

Raluca lungise iar[=i pe bietul Milog]n c[ruciorul s[u =i plecase repede s[-=i vad[de copil, c[ci se speriase din somn =i \ipa c`t]l lua gura.

Milogul era singur, pe roatele care-i c[lcau inima c`nd se ]nv`rteau,]n ad[postul s[u obi=nuit]n care-=i trudea mintea =i-=i pl`ngea chinul. Capul lui mare, slab =i frumos se ]nv`rtea, ca prins de friguri,]n fusul sub\ire al g`tului. +i c`t de sf`nt =i de frumos pare la lumina galben[ a jarului care se stinge! Cu ochii ]nchi=i, cu nasul sub\ire =i cu n[rile curmate de durere, cu buzele mici =i str`nse una]ntr-alta, cu cele dou[=iroaie de lacrimi curg`nd de sub pleoape p`n[pe piept, ai jura c[e un cap de moa=te care pl`nge. }n mintea lui de nefericit toate s-amestec[, s-afund[, se

sting, pe l`ng[ dorul de-a putea umbla. Ah! cum ar pleca de cum ar miji ziua! Cum ar fugi! Cum s-ar duce ca v`ntul, f[r[a se mai uita]nd[r[t. +-ar sui mun\i, =-ar cobor] v[i. +i n-ar mai c`nta cu vioara. M`ini nu i-ar trebui. Cu m`inile nu umbli. }n goana lui de nebun, ar]nchide ochii. Ochi nu i-ar trebui. Cu ochii nu umbli!

+i a=a de vie-i fu]nchipuirea, c[sur`se, deschise ochii repede, se zbucium[ pe loc =i b[n[n[i m`inile]ntocmai ca picioarele unui om care ar fugi. Apoi se pip[i grabnic la =olduri =i, n[bu=indu-=i o ad`nc[ =i cald[ oftare, ]=i tr`nti cu dezgust m`inile ]n l[turi =i sparse ]ntre pleoapele ochilor lacrimile, care ]ncepuser[ iar[=i, ]nghi\indu-=i durerea, sim\it[ ca un nod ]n g`tlejul sau.

Ah! dar fie =i ni=te picioare str`mbe. +i =chiop. Un singur picior =i altul de lemn. Ni=te picioare zg`rcite =i s[poat[s[-=i legene trupul]n dou[c`rje, numai s[ scape odat[ de cele patru ro\i! S-ar mul\umi s[ sar[ ca o broasc[, s[ se t`r`ie ca o =op`rl[.

M`inile =i r[m[si\a de trup ]i ]nghe\ar[. Se rumeni ]n obraji. Toat[ via\a, la cap. Buzele ]i tremurar[ =i str`nse a=a de tare din ochi,]nc`t ]i fulgerar[ sc`ntei =i se stingeau]ntr-o negur[f[r[fund. O m`nie de foc, ]nchis[ ]ntr-o \east[ de os. Cui poart[ Dumnezeu de grij[? De cine are mil[ dac[ nu de nenoroci\i? Cum de nu aude =i nu vede ceea ce surzii =i orbii ar auzi =-ar vedea? De ce s[ nu-l zideasc[ din nou =i pe el, ca pe ceilal\i oameni? Oh! dac[ ar fi ]ntreg, n-ar mai ]ntinde m`na la trec[tori. Ar sc[pa de ru=inea de-a c`nta cu vioara =i de-a boci:

Fra\i]n Hristos, surioare,
nu trece\i p-un biet olog,
f[r' de trup, f[r' de picioare...

Ar sc[pa de ru=inea de-a zice dup[vioar[: “Bogdaproste! bogdaproste!”

Ar sc[pa de tic[lo=i care-l iau]n r`s =i-i pun pietricele ]n m`n[. Ar sc[pa de cei care-i spun f[r[mil[: “Ce ur`t e!” “Ce

murdar!” “Ar trebui s[-l culeag[comisia.” “Ne sperie copiii.” “Ne stric[pofta de m`ncare!”

Dac[ar fi]ntreg, ar sc[pa de b[t[ile care nu mai au]n ce izbi =i de scuipatul lui C[liman. +i vara n-ar mai privi cu jind, din ar=i\a soarelui, pe cei care se veselesc la umbra deas[a nucilor. Cui, cui, cui poart[de grij[St[p`nul lumii? E mai r[u ca un om, c[ci poate =i nu vrea...

O amintire]i lic[ri ca dintr-un vis dureros =i dep[rtat. Parc[auzi dou[lovituri de ciocan c[z`nd pe nicoval[, =i-=i sim\i carnea picioarelor rupt[ =i oasele trosnind. A fost dar =i el, copilul g[sit la r[sp`ntii, om ca to\i oamenii. Ba chiar a umblat de-a bu=ile. Ar fi trebuit s[aib[=i el picioare, s[mearg[f[r[roate, s[alerge, s[fug[, s[munceasc[, s[nu cear[, s[nu-l scuipe, s[nu-l bat[, s[nu-i fie ru=ine, s[nu]ntind[talerul, s[nu c`nte cu vioara...

Milogul se zgudui. Roatele sc`r\`ir[=i,]nh[\`nd vioara de l`ng[d`nsul, o tr`nti cu m`nie =i o f[cu \[nd[ri. }ntinse repede m`inile =i se ag[\[de nicovala care lucea]n ochii s[i tulbura\i.

}n]ntunericul fier[riei nu s-auzi dec`t un oftat =i o izbire]ndesat[, scurt[, f[r[r[sunet.

C[rbunii m[cina\i de foc s-au stins]n gura foalelor.

A doua zi, c`nd C[liman, trezit din somn =i din be\ie, se duse alene ca s[ lucreze, v[zu pe bietul Milog odihnind de veci, c-o t`mpl[ ]nfipt[ ]n col\ul ascu\it al nicovalei. Un lac de s`nge]nchegase pe cioburile viorii.

C[liman, sp[im`ntat, fugi b[t`ndu-se cu pumnii]n cap. }n pragul u=ii]nt`lni pe Raluca =i se opri v[it`ndu-se:

— F[, f[, s-a omor`t Milogul... Cine o s[mai cer=easc[... Unde o s[mai g[sim altul?...

+i privi lung la copilul sl[b[nog =i galben, care sugea cu bucile umflate din s`nul mole=it al Raluchei.

Raluca]=i str`nse copilul la s`n =i-i zise, scuip`ndu-l]n obraz:

— A=![sta e-al meu, C[limane!... Te m[n`nc[viermii]n fundul ocnei... Eu sunt \iganc[, nu-mi lep[d copiii...

HAGI-TUDOSE

I

Dincolo de “Crucea de piatr[”, de-a st`nga +oselei Vitanului, se ridic[ biserica “Sf`nta Troi\a”. M`ndre\e de biseric[. Ce zugr[veli, pe din[untru =i pe dinafar[, cum arar se mai pomenesc numai la bisericile din vechime. Dar de ascul\i la troi\eni, mai cu seam[ la cei b[tr`ni, te apuc[ame\elile c`nd ]ncep ei s[-=i ridice biserica ]n slava cerului. M[ rog, nu au at`tea degete la am`ndou[ m`inile c`te minuni se afl[ ]n sf`ntul loca=. +i c`nd se ]ncurc[, se fac foc b[tr`nii troi\eni; ba]=i mu=c[degetele la num[r[toare, c[ci iat[cum au apucat ei s[numere minunile: ridic[am`ndou[ m`inile]n dreptul ochilor, \i le v`r[ sub nas cu degetele r[sfirate, apoi la fiece laud[ zic “una la m`n[” =i moaie c`te un deget ]n gur[. La ]nfierbin\eal[, uit[ c[ degetele sunt ale lor, =i le musc[, =i vorba se preface ]n sup[rare, sup[rarea ]n ceart[ =i cearta ]n g`lceav[. Cum s[cad[ei la]nvoial[?... Fiecare vrea s[laude =i s[numere numai cum vrea el, iar nu cum laud[=i num[r[ceilal\i.

De cumva nu e=ti din partea locului, trei-patru b[tr`ni — care de obicei ascult[, cu gurile c[scate =i cu =epcile pe ceaf[, la c`ntecele copiilor din =coala vestitului dasc[l Nicu\[— cum te-ori z[ri, te simt, ca ni=te copoi, c[e=ti str[in, c[n-ai mai v[zut biserica lor. }=i freac[m`inile; tu=esc;]=i dreg glasul; apoi, rara-rara, cu ni=te pa=i lungi =i seme\i,]\i ies]nainte,]\i caut[prilej de vorb[, to\i cu acelea=i cuvinte, cu aceea=i t[r[g[nire de glas =i cu capul dat pe spate:

— Ei, fl[c[ule, de pe unde?... Ce v`nturi?... Pe la noi... ai?... +i de ce?... Ce zici de biserica noastr[?... Nu, m[rog, ce crezi d-ta, c[n-o s[-\i t[iem capul...

De te]mpinge p[catul s[spui ceva de sfin\ii usca\i =i drep\i — unii cu suli\e, al\ii cu palo=e, unii c[l[ri, al\ii pe jos =i cu m`inile

a=a de]ncruci=ate pe piept, c[palmele le ies afar[din trup, — pe loc b[tr`nii ]=i ridic[ pulpanele giubelelor ]n cing[toarea de plis[ ro=ie =i-\i sufl[ cuv`ntul din v`rful limbii:

— Ei, pui=orule, mai sunt zugravi, grozavi de tot... Am v[zut =i noi... am prea v[zut cum o dau]n p[g`ne=te =i-\i toarn[ la sfin\i cu ochi de om, cu m`ini =i picioare ca =i ale noastre... Da' de, vezi d-ta, sfin\ii [=tia, a=a cum i-am apucat noi, de c`nd am deschis ochii, sunt adev[rat sfin\i. Voi, tinerii de ast[zi, la legi umbla\i cu =oalda, la scris cu =oalda =i la sfin\i tot cu =oalda...

II

A=a m-au judecat =i pe mine, =i n-oi mai uita mai ales ochii mici =i v[rga\i ai ctitorului, care-mi t[lm[cea zugr[velile,]nfig`nd degetul ar[t[tor asupra sfin\ilor =i oft`nd parc[ar fi voit sa pl`ng[vremile apuse =i credin\ele de odinioar[.

Erau patru. Trei — cu giubele lungi, cu =epci cu cozoroace de lac, cr[pate =i =terse de lustru. Jup`n Hagiul purta pe umeri o scurteic[de lastic, galben[, sp[l[cit[, p[tat[de untdelemn =i picat[cu cear[.

Ctitorul vorbea mereu, iar ceilal\i trei]mi r`deau]n obraz, ca =i cum mi-ar fi spus: “D[-te prins, d[-te b[tut, nu te pune cu ctitorul nostru, c-a v[zut multe =-a p[\it =i mai multe”...

— Uite,]mi zicea ctitorul m`niat, ce pofte=ti? Nu-\i place Sf`ntul Gheorghe? Ce viteje=te st[pe cal! +i cum omoar[balaurul spurcat, parc[ar ucide un vierme, nici nu se sinchise=te. Iat[=i mucenicul Mina cum]si bate joc de Necuratul. Dar capul archiereului Nicolae... ce m`ndre\e, ce cur[\el =i frumos b[tr`n! Ei, neni=orule, o s[tr[i\i, =i cu de-alde astea n-o s[v[mai]nt`lni\i! }n ziua de ast[zi?... vardie na\ional[ cu cozi de coco=muiate ]n b[can... =i barabance... =i triu-liu-liu-triu-triu... la dreapta... la st`nga dreeeep\i!... Iar sfintele loca=uri... ru=ine!

Ctitorul abia r[sufla, ro=u ca para focului. M[hot[r`sem s[

tac.]n u=a amvonului: draci cu gheare de trei ori mai lungi ca degetele, oameni cu p[rul vulvoi,]ngeri slabi =i lungi =i, mai presus de to\i, bunul Dumnezeu, pe nori cenu=ii, rotocolit cu un curcubeu.

Ctitorul nu se mai putu st[p`ni. Ridic[ m`inile. M`necile i s-adunar[ ]n umeri =i]ncepu, ascu\indu-=i glasul:

— Nu vezi cum s-aga\[dimonii de talerul drep\ilor, dar ei tot mai sus, tot mai sus la c`ntar, c[ci o fapt[ bun[ ridic[ de la p[m`nt doi draci =i mai bine... Nu vezi c[[=tia-=i apas[degetul pe un =ir de oameni dezbr[ca\i =i albi ca varul, care o porniser[spre rai — au fost buni, milostivi, =i n-au r`vnit la ale altuia, =i n-au zavistiit, =i n-au furat, =i n-au luat numele Domnului]n de=ert, =i n-au avut nou[b[ieri la pung[, ca]n ziua de azi...

Hagiul plec[capul]n jos, str`ng`ndu-=i poalele scurteicii.

Doi din b[tr`ni iar z`mbir[=i iar]n\eleser[cu z`mbetul lor =iret: “Bine mai vorbe=te ctitorul! D[-te prins, d[-te b[tut, nu te pune cu ctitorul, c[te face puzderie!”

— Iat[, urm[ctitorul, iat[=i boga\ii nemilostivi cum se duc]n focul gheenei cu sacii]n spinare, de=ela\i de aur =i de argint!

Hagiul tu=i, trase cozorocul =epcii pe ochi =i]ntoarse spatele “judec[\ii de-apoi”.

— Str`nge\i-v[ vou[ comori ]n ceruri... strig[ ctitorul, amenin\`nd cu pumnul pe boga\ii nemilostivi, care se duceau lini=ti\i]n iad... str`nge\i-v[ vou[ comori ]n ceruri, c[ci mai lesne va trece funia corabiei prin urechile acului dec`t bogatul]n]mp[r[\ia cerurilor!

Ctitorul r[m[sese cu pumnul]ncle=tat asupra zidului; ceilal\i doi]=i descoperir[capul,]=i f[cur[cruce,]ng`n`nd: “Doamne, Doamne, mare =i milostiv e=ti, Doamne!”

Jup`n Hagiul o =terse bini=or-bini=or =i se facu nev[zut.

— Fugi Hagiul... fugi... Nu-i vine la socoteal[, —]ncepu iar ctitorul — nu d[un sfan\ la cutia bisericii (ctitorul \inea mult la cutia bisericii), =i acas[— n[mol de galbeni b[tu\i =i fereca\i!]ngroap[mereu cazanele, =i n-are dec`t o nepoat[, prip[=it[ pe l`ng[d`nsul de c`nd a plecat la agial`c, ca s[-i p[zeasc[

co=toroaba. +i nu m[rit[fat[mare, nu sleie=te un pu\, nu d[ruie=te un cr`mpei de salb[iconostasului unde se miruie=te, caiafa de el!

+i vorba se]ncinse ca focul.

— S[dea Hagiu?... Hagiu s[dea?...

— Dar nu l-a\i v[zut cum mi=un[prin c`rciumi =i b[c[nii? zise ctitorul. Intr[ ]ntr-una, ia bini=or o m[slin[, o aduce la gur[ =-o strecoar[ printre gingii. Foi, foi, foi, o mestec[... “E, cum dai m[slinele, drag[ cutare?...” “At`t”... “Scump, scump de tot la a=a vremuri. Vremuri grele!” +i pleac[... Intr[peste drum. +terpele=te icrele de cosac. Rupe o buc[\ic[,]i face v`nt. Pleasc, pleasc... “Cum petrece\i icrele?”... “At`t”... “Scump. Scump. Vremuri grele!” +i pleac[... Se duce la pastramagiul din col\. “Ia s[vedem, vericule, cum \i-e marfa, c[nu mai dau pe la cutare”... Ia o feliu\[,]i face de petrecanie. “Cum o da\i?” “Pe parale =i at`t.” “A=, v-a\i scumpit de tot! S-au dus vremurile alea... Vremuri grele!” +i pleac[, ]i e sete. Intr[ ]ntr-o bragagirie. “Ei... s[ gust... ce ba=ibuzuc ave\i?” Suge un fund de tinichea, ghior\, ghior\, ghior\. “Zeam[ de agurid[. Cin’ s-o bea? Cin’ s-o pl[teasc[? Vremuri”... +i pleac[. A=a m[n`nc[=i se r[core=te, =i pe el]l dau banii afar[din cas[.

+i b[tr`nii — hi-hi, ho-ho, hi-hi — r`d cu lacrimi, n[pustindu-se]n vorb[, care mai de care mai =iret la cuv`nt =i mai sub\ire la coada ochilor, r[sucindu-=i stropii de must[\i,]ntor=i ca ni=te col\i albi]mpotriva nasului.

— Car`mbii cizmelor?... De c`nd era fl[c[u...

— I se sc`lcie tocurile?... Le bate singur c`teva fleacuri...

— Pe mine, de c`te ori m[vede: "D[-mi o pustie de \igar[, c[-mi uitai p[pu=a acas[“.

— A=! ce-a uitat acas[?... Bea pelini\[. O adun[vara, o usuc[, o freac[ ]n m`ini =-o a=eaz[ ]n lacr[. Bea toat[iarna =i tu=e=te s[-=i dea sufletul.

— Da’ v-a\i uitat pe sub scurteica Hagiului? zise ctitorul, r`z`nd =i ciupindu-=i must[\ile. Nu?... Bine... Sa v[spun eu... }ntr-o zi, dup[slujb[, st[m de vorb[... mai mul\i in=i =i c`teva

cucoane. Hagiul se uitase]ntr-un je\... P`ndea o prescur[. Paracliserul, un drac =i jum[tate, ]i ar[t[, jos, ]naintea noastr[, o firfiric[ de paisprezece =i-i zise: "Jup`n Hagiule, mi se pare c[dumitale \i-a c[zut la miruial[". Hagiul s[ri]n capul oaselor. Se apropie de firfiric[. O \intui cu ochii, c[s[-i fi dat cu piciorul n-ai fi mutat-o din loc. }ntinse m`na... C`nd se aplec[de jum[tate, pe noi, din spatele lui, b[rba\i =i cucoane, ne bufni un r`s stra=nic, =i r`zi, =i r`zi... Hagiul ]=i uitase acas[ turul pantalonilor... De r`sul nostru, ne]ndr[znind s[se aplece p`n[ la firfiric[, se uit[ lung la d`nsa =i, cu lacrimile]n ochi, ie=i din biseric[, morm[ind: "A mea era!... era a mea!"

Paracliserul =tia de la nepoata Hagiului c[Hagiul de zece ani taie din turul pantalonilor ca s[-i c`rpeasc[ pe unde se cosesc. Scurteica fusese ]nc[ pe-at`t de lung[, dar o scurtase mereu din poale, ca s[ ]nc[puteze m`necile.

III

Fum pe co=ul Hagiului nu s-a pomenit. Ridice viscolul n[me\ii p`n[ la =tre=ini. Apele s[ ]nghe\e tun. Treaba lor! Hagiul nu vrea s[ =tie de crap[ pietrele la gerul Bobotezei, nici dac[ ]n iulie turbeaz[ c`nii de c[ldur[. Iarna tremur[, vara g`f`ie.

Toat[via\a lui, de c`te ori nepoat[-sa — tr[ind aciolat[ pe l`ng[d`nsul — ]i pomenea, la Cr[ciun, s[ taie =i ei un porc, ca tot cre=tinul, b[tr`nul r[spundea:

— }mi face r[u, nepoat[, s-aud gui\`nd... }mi face r[u... c-a=a sunt eu... milos...

— Cump[r[-l, nene, t[iat gata.

Dac[a=a]l aducea din cuv`nt Leana, ]nghi\ind ]n sec, cu g`ndul la =orici, b[tr`nul r[spundea lini=tit:

— Un porc... carne mult[... Se stric[... Dou[guri suntem...

Veneau Pa=tele.

— Nene, s[ ]nro=im =i noi ou[...

— Ce prostie!... Ou[ro=ii?... Nu e mai bine s[le m[n`nci proaspete?... Ou[ro=ii, ou[st[tute...

— S[ro=im pu\intele.

— De ro=im pu\intele, ardem focul degeaba, cump[r[m de-a surda b[canul... Cheltuial[zadarnic[... Vremuri grele!

— Da... o ciosv`rt[de miel...

— Miel?... Ce fel miel?... Cum miel?... Miroase a oaie... Pa=tile prea sunt]n var[...

— Ce pustia de var[, nene Tudose, nu vezi c[plou[=i fulguie=te?!...

— Ei, fulguie=te, fulguie=te... tu nu vezi c[nu \ine? Unde \ine? Cum cade, se tope=te... Eu mor de c[ldur[... Uf!... uf!...

— +i eu mor de frig...

— Mori de frig... cr[pi!... A=a te-am pomenit... lacom[... nemul\umitoare!

Leana tace =i]nghite]n sec. E s[rac[. N-are pe nimeni. Tace, c[b[tr`nul, de se m`nie, strig[, tr`nte=te u=ile, apoi se arunc[ ]n pat =i se vaiet[ p`n[la miezul nop\ii, uit`nd s[-i dea =i de p`ine.

De mic copil Hagiul fusese copil cuminte =i a=ezat. Nu i s-auzea guri\a, nici pa=ii. Nu rupea pantofii. Nu-=i h[rt[nea rochi\a. Pe ce punea m`na punea bine.

Ajuns calf[la g[it[n[rie, vorbea frumos =i cu patim[ ]n mijlocul tovar[=ilor s[i.

— De c`nd eram d-o =chioap[ pricepusem lumea, le zicea el. }n\elesesem bine de tot c[ o c`rp[din gunoi este o munc[de om pe care te faci st[p`n dac[ o pui deoparte. +i dac[ mama ]mi d[dea un ban de trei ca s[-mi iau un simit, eu m[ uitam ]n ghiozdan: de aveam felia de p`ine, s[n[tate bun[, aveam ce m`nca. Nu te saturi cu p`ine? Ce-\i trebuie simi\i? +i puneam banul bine. +i un ban peste altul fac doi, peste doi dac[pui altul, fac trei... R`de\i voi... r`de\i... Da', v`ntura\i banii ]n m`ini =i ve\i sim\i ce r[coare \ine c`nd v[ e cald, =i ce cald c`nd v[e frig. E destul s[te g`nde=ti ce po\i face cu banii, ca s[=i gu=ti bucuria lucrului pe care nu l-ai cump[rat. Ai sim\it bucuria?... De ce s[-l

mai cumperi?... R`de\i voi, r`de\i... Ce lucru poate fi mai luminat ca un j[ratic de galbeni]ntin=i pe o mas[?... Voi r`de\i... r`de\i cu hohote... Ni=te risipitori...]n via\a voastr[n-o s[gusta\i adev[rata bucurie...

}ntr-o zi, o calf[, v[z`ndu-l cum tremur[ =i cum i s-aprind ochii c`nd vorbe=te de bani, i-a zis]n glum[:

— Str`ngi tu, b[iete, str`ngi, =i]ntr-o zi... fiut... fiut... p-aci li-e drumul... =i ia-i de unde nu-s...

Tudose, la a=a nelegiuire, s-a ridicat]n v`rful picioarelor, a ]ncle=tat pumnii, i-a adus la gur[ =i a strigat, ]nchiz`nd ochii:

— Numai de ve\i v`r] tot p[m`ntul]n buzunar... numai atunci ve\i fura =i banii mei!... A=a s[=ti\i!... A=a!... C[n-am bani... N-am chioar[l[scaie... P-a=a vremuri nu po\i s[ai...

}n sf`r=it, Tudose muncea; str`ngea; nu bea; nu ochea prin mahala; m`nca p`ine cu brag[. Dup[zece ani, ajuns la parte, dup[al\i cinci, tovar[=pe din dou[cu st[p`nul s[u.

}n primii ani de tov[r[=ie sl[bise,]ng[lbenise,]mb[tr`nise la 30 de ani. De fric[ =i de griji, bolea pe picioare. Fostul s[u st[p`n]l lu[la mas[la el ca s[-l mai]ndrepte. +i ce frumos m`nca! Oscior peste oscior =i nimic pe oscior.

Se mai]ntremase. Erau cu to\ii pe iarb[verde, s[rb[torind =i ud`nd cu pelin ziua de ]nt`i mai. Jup`nul i-aduse vorba:

— Tudose, nu vrei tu s[-\i g[sesc o fat[bun[, de treab[, cu ceva zestre? Ei, =i =tii, un copil, doi, ai pentru ce tr[i.

— Nu se poate, jup`ne, nu se poate! Femeia, copiii cer de m`ncare, ve=minte,]nv[\[tur[... =i n-am de unde... Ce brum[am sunt]n nego\, =i banul din nego\ este al oricui ar voi s[te]n=ele.

— Tudose, b[iete, nu vorbi cu p[cat, s[nu-vorbe=ti]ntr-un ceas r[u.

Ceas r[u? }=i str`nse fermeneaua la piept, apoi morm[i pe g`nduri:

— Nu se poate, jup`ne... copiii cer p`ine,]mbr[c[minte,]nv[\[tur[, =i femeia... rochii... plimbare... scurteic[de tibet... fuste]n gherghef... Nu se poate, jup`ne... s[m[crezi c[nu!...

IV

Oh! ce fericire pe Hagiu c`nd r[mase singur st[p`n]n pr[v[lie! }n prima zi l-apucar[c[ldurile. Obrajii]i ardeau; capul i se]ncinsese; ochii]l usturau. La ceas, la ceas, ie=ea din pr[v[lie s-o priveasc[pe dinafar[. }i da t`rcoale. }i cerceta ]nc[perile =i zidurile cu de-am[runtul. Se ridica ]n v`rful picioarelor ca s[-=i arunce privirile p`n[ peste acoperi=ul ei. Pr[v[lia?... Era copila=ul rumen =i frumos. El? P[rintele fericit c[ are pe cine m`ng`ia. Pr[v[lia? Femeia fermec[toare. El? El, nebunul care-i da]n genunchi, cu ochii]nchi=i =i cu inima speriat[.

I s-a izb`ndit visul, singurul vis pe lume! A r[mas singur. Ale lui sunt sculurile, jurubi\ele =i ghemurile de g[ietane; ale lui r[zboaiele, rodanele =i mald[rele de l`n[; numai el singur deschide tejgheaua; numai el singur tocme=te, face pre\ul =i prime=te, numai]n m`na lui, banii frumo=i =i rotunzi.

}n prima sear[, z[vor`nd u=ile =i obloanele, ochii ]i jucar[ ]n toate p[r\ile, mustr`nd pe ucenici la fiece mi=care.

— }ncet,]ncet,]ncetinel, c[u=ile nu sunt de fier!

— Ia seama, tr`ndavule, s[nu spargi geamurile, c[nu sunt de fier!

— Nu tr`nti obloanele, ponivosule, c[nu sunt de fier!

— }ncet,]ncet cu lac[tele, mototolule, c[nu sunt.. =i dac[sunt?... au broasc[, au me=te=ug, cost[parale!

De zece ori se]ntoarse din drum ca s[mai priveasc[o dat[,]nc[o dat[, pr[v[lia. La urm[o privi lung,]i sur`se, i se umplu ochii de lacrimi =i plec[, morm[ind:

— Mititica... trist[=i ea... cu obloanele]n jos, cu u=a]nchis[... ca un om care a]nchis ochii!... Se crap[de ziu[?... Face ochii mari, c`t geamurile ei, =i parc[ vorbe=te, momind pe trec[tori s[ intre, s[-i dea o bun[-ziua =i s[-i t`rguiasc[c`te ceva... Lingu=itoarea...

Cu capul]n jos, ciulind must[\ile, =terg`ndu-=i sudoarea de pe frunte, iu\ind =i muind pa=ii, mestec`nd =i tu=ind, se duce

acas[. Vorbe=te. Se vede]n lupt[cu ceilal\i: cu ucenicii, cu calfele, cu mu=teriii m[run\i =i cu toptangiii. La unii sur`de, unora le str`nge m`na, cu al\ii se ceart[, la urm[se]mpac[cu to\i,]i atrage,]i mome=te,]i]n=eal[.

Obosit, ajunge acas[.

La r[sp`ntia din care se desface drumul]nspre Calea Vergului, se pitule=te c[su\a Hagiului,]n mijlocul unei gr[dini stufoase.

Deschide u=a tinzii; o]ncuie grabnic; intr[ ]ntr-o odaie mic[=i]ntunecoas[; aprinde o lum`nare de seu; se a=eaz[ pe pat; ]=i ia capul ]n m`ini =i-=i reazem[coatele de genunchi.

Pere\ii sunt coji\i =i galbeni; grinzile tavanului, negre =i pr[fuite; icoanele, cu sfin\i =ter=i; patul de sc`nduri, acoperit cu o p[tur[ l[\oas[, v[rgat[ cu alb =i vi=iniu. Dou[ perne de paie la perete =i una de l`n[ ]mbr[cat[ ]ntr-o fa\[soioas[. Pe jos, pardoseal[de c[r[mizi reci. Odaie trist[,]ntunecoas[, un morm`nt pe ai c[rui ochi de geam, ca un sfert de h`rtie, \i-ar fi fric[s[prive=ti, de fric[s[nu vezi mor\ii odihnindu-se cu fe\ele]n sus.

Hagiul tres[ri =i sufl[ ]n lum`nare.

— Cost[parale. M[g`ndesc eu =i pe ]ntuneric. Oh! Doamne, Doamne, ce bun e=ti, ce ]n\elept e=ti! De n-ar fi soare, c`te lum`n[ri mi-ar trebui s[ard ziua]n prav[lie!... Ce cheltuial[!...

Abia se lungi]n pat, =i g`ndurile ]ncepur[, ]nt[i bl`nde, prietenoase, =-apoi]ndoielnice, posomor`te.

Bine c[a r[mas singur st[p`n ]n pr[v[lie! Jup`nul era bun, era cinstit, da' de... dou[chei la o tejghea... dou[m`ini ]n parale... dou[zeci de degete ]n firfirici... patru buzunare =i dou[ socoteli... Cine =tie!... Din gre=eal[... banii sunt mici... u=or ]\i scap[ printre degete... ba ]n buzunar... ]n pung[... ]n c[ptu=eala hainei... St[p`nu-s[u era bun, era cinstit, dar ierta de multe ori pe calfe, pe simbria=i, pe ucenici, c`nd rupeau =i sp[rgeau prin pr[v[lie. Venea un cer=etor, doi, dou[zeci: "S[ le d[m, c[ avem copii". Da, dar el n-avea copii. Da, dar jum[tate din acei bani arunca\i era munca lui, erau banii lui, erau m`ng`ierea =i ferici-

rea lui. Unde pui hainele pe care i le cump[ra cu de-a sila, lum`n[rile de Pa=ti, discurile, miruiala, c[ci ]l ducea de guler la biseric[... dar cutia bisericii, de care ]i era spaim[... Socoteal[ limpede: masa, creditul =i numele st[p`nului s[u produceau mai pu\in ca mila st[p`nului, hainele pentru masa st[p`nului, evlavia st[p`nului =i nepriceperea st[p`nului la v`nzarea g[itanului.

Hagiul se rostogole=te]n pat. Prea e fericit. Nu poate dormi. R`de =i ofteaz[. E de=tept =i viseaz[. Ce vis! De nu s-ar sf`r=i! Dac[aci,]n z[duf =i]ntuneric, ar sta]n picioare, =i banii ar cre=te, ca o rev[rsare de ap[, de la t[lpi]n sus p`n[ peste cre=tetul capului... Oh! ce fericit ar fi Hagiul! ]nainte s[-=i dea sufletul, ar vedea fa\a =i ve=nicia lui Dumnezeu. Moartea s[ aib[ coas[ de aur, el =i-ar ]nfige am`ndou[m`inile]n t[i=ul ei!

Pic[turi de ploaie bat]n geamurile Hagiului. Hagiul tresare. Nimeni. Se =terge pe frunte de n[du=eal[. R[sufl[greu, ca pe-un sui=de deal c-o povar[ ]n spinare. }i bate inima: visul unei mor\i fericite i s-a pref[cut]ntr-o via\[de spaim[. Pic[turi grele izbesc]n geamuri. G`ndul c[ ar putea s[-l jefuiasc[ cineva ]l face s[ sar[ din pat. Aprinde lum`narea. E galben ca ceara. P[rul, nepiept[nat =i lung, i-at`rn[ ]n vi\ioane pe ceaf[ =i pe frunte. Se uita la icoane. Se ]nchin[. +i-aduce aminte de Dumnezeu. Fire=te c[ se g`nde=te la el! Se g`nde=te c[ sufer[ pe p[m`nt din cauza lene=ilor =i a t`lharilor. Lui nu i-ar fura o b[sic[ cu zece mii de galbeni, ]ngropa\i sub c[r[mizile de sub pat, ci l-ar fura de zece mii de ori, i-ar fura sufletul turnat ]n fiece galben. El niciodat[ n-a priceput ce este zece, o sut[, o mie. Astea sunt vorbe, sunt numere pe r[boj ori pe h`rtie. }n zece galbeni este inima lui de zece ori;]ntr-o sut[, inima lui de o sut[de ori;]ntr-o mie, inima lui de o mie de ori. }n zece mii, el nu vede un purcoi de galbeni, ci zece mii de copii ai lui, fiecare cu chipul =i cu via\a lui. Iat[de ce se g`nde=te la Dumnezeu.

— S-aprind candela, de=i Milostivul ar trebui s[vad[=i pe]ntuneric! zise Hagiul =i se ridic[, tremur`nd,]n dreptul icoanelor.

Scoase bini=or paharul din candel[;]l puse pe pat; stoarse =i]ndrept[firul de iasc[; turn[ ]n p[h[relul murdar untdelemn dintr-un ulcior; m[sur[cu ochii roata untdelemnului...

— Un de=t de untdelemn!... un de=t!... e prea mult ... risip[... se revars[de ziu[... Cum o s[mai vad[Atot\iitorul o limbuli\[g[lbuie c`nd soarele o potopi lumea cu lumina lui?...

Puse paharul pe un taler de p[m`nt =i turn[ ap[. Untdelemnul se scurse ]n taler, r[m`n`d]n pahar un rotocol de-o muchie de cu\it.

Se v`r] ]n p[tur[. Candela sf`r`i =i trosni. Hagiul, ame\it, morm[i]n must[\i:

— De ce-o fi trosnind? Semn r[u! Am turnat destul untdelemn... De ce-o fi trosnind?... De nu mi-ar arde pr[v[lia!...

V

A=a petrecu via\a Hagiul p`n[ la b[tr`ne\e. Un =ir necurmat de chinuri fericite, neb[g`nd nimic ]n el, nepun`nd nimic pe el. F[r[foc; f[r[fiertur[; neiubind pe nimeni; tres[rind c`nd umbra i se ]ncurca ]n picioare; ]nchiz`ndu-se ziua cu z[vorul]n cas[; robotind nop\ile]n odaie cu o lum`nare de seu ]n m`n[, ca o stafie uscat[.

La b[tr`ne\e, g[it[n[ria nu mai mergea. Desf[cu pr[v[lia. V`ndu tot.

— M-am ales =i eu c-o p`ine, dup[ o munc[ c`ineasc[de la opt p`n[la =aizeci de ani.

Dar]n acest b[tr`n, pentru care prietenii, copiii =i nevasta erau banii agonisi\i =i ascun=i, un singur g`nd, mai presus de orice,]i tulbura fericirea:

— Dumnezeu vede toate... pl[te=te toate. Vede toate!... Cum vede?... N-am furat pe nimeni... N-am luat banul nim[nui!

“Vede toate, pl[te=te toate”. Icoanele =i vorbele din biseric[i se de=teptau]n minte. Ce stric[bogatul nemilostiv dac[nu fur[

=i nu bate pe nimeni? Dac[boga\ii ar da]n fiece zi la s[raci, s[racii s-ar]mbog[\i =i boga\ii ar s[r[ci. }n ce ar fi D-zeu mai c`=tigat? Trupul lui n-a vroit femeie; buzele lui n-au avut copil de s[rutat ; p`ntecele lui n-a poftit la m`nc[ri grase, =i o ve=nicie toat[s[nu vad[fa\a luminoas[a idolului s[u?

}ntr-o zi b[tr`nul, nemaiput`nd r[bda aceste g`nduri, s-a hot[r`t:

— Da, da, am s[m[iau bine cu Dum... S[v[d locurile sfinte! Ce jertf[ar putea]ntrece jertfa mea?

Locurile sfinte... lemn sf`nt... cei care nu se duc... se poate vinde lemnul sf`nt... pe-acolo toate p[durile trebuie s[fie sfinte...

+i b[tr`nul s-a dus la hagial`c =i s-a]ntors aghios — “hagiu” — sf`nt, dar mai soios de cum plecase.

+i tuturor, de c`te ori ]l ]ntrebau cum e pe-acolo, strecura vorba de minunile lemnului sf`nt. V[zuse el, cu ochii lui, lepro=i vindeca\i cu lemn sf`nt. Le atingea r[nile cu o buc[\ic[ mic[, mititic[, de lemn, =i r[nile se ]nchideau, =i pielea se netezea pe unde fusese carne vie. Un pusnic a tr[it zece ani, f[r[ s[ bage nimic ]n gura lui, mirosind lemn sf`nt. Unui nebun i-au venit min\ile la loc cum l-a atins cu lemn sf`nt pe frunte.

Povestind a=a minunile =i]nchin`ndu-se, Hagiul a v`ndut lemn sf`nt b[tr`nilor, babelor =i v[duvelor.

De multe ori Hagiul, vesel c[s-a pus bine cu Dumnezeu =i fericit c[=i-a]ntors paralele cheltuite cu hagial`cul — ba a mai =i c`=tigat -, bomb[nea, uit`ndu-se]n toate p[r\ile:

— Ce nego\, ce daraveri, ce b[net s-ar face! Lemnul sf`nt merge g[itan! Acum patruzeci de ani o pr[v[lie cu lemn sf`nt ar fi fost un potop de aur. Ast[zi lumea]ncepe s[fie rea... credin\[pu\in[... Doamne! Doamne!

+i Hagiul]=i f[cu cruce c[lumea se ducea la peire.

Pustiile de b[tr`ne\i sunt grele. Tusea ]l apuc[ mai des =i-l \ine mai mult; s`ngele nu mai rabd[gerul; aducerea-aminte se]mpu\ineaz[. Deseori se cearta el cu el:

— Ba sunt opt mii...

— Ba sunt zece!

— Ce fel zece?

— Atunci, dincolo, sunt opt!

— A=a nu se poate, asear[i-am num[rat.

+i auzul]l cam las[. De vorbe=te mai tare, se aude, se sperie =i se uit[ ]n toate p[r\ile...

— Na, Hagiule, cap sec, strigi c`t te ia gura, parc[ cine =tie ce-ai fi av`nd! Iaca, n-ai, n-ai, n-ai, e=ti s[rac lipit!

Iar]n mintea lui: “Am, am ceva, dar e mai bine sa zic c[n-am chioar[para”.

VI

P`n[ la optzeci de ani nu i s-a ]nt`mplat nimic serios Hagiului. Nu l-a durut un dinte m[car, i-au c[zut to\i de b[tr`ne\e, pierz`ndu-i pe unii]n coaj[, pe al\ii]n miez de p`ine.

Tocmai]n [st an se puse o iarn[grea. Trosneau pomii]n gr[din[. Pe geamurile Hagiului]nflorise ghea\a cu frunze mari =i groase. Degeaba se]ncerca nepoat[-sa s[fac[ochiuri]n geam. Rotunjea biata fat[gura, sufla din toat[inima; se croia c`te un rotocol, dar se prindea la loc.

— Sufl[mai cu inim[, Leano, strig[Hagiul, cocolo=it]ntr-un col\ al patului.

— Suflu, nene Hagiule, suflu, dar m[taie frigul =i mi-a]nghe\at r[suflarea, r[spunse nepoat[-sa, tremur`nd c-o cerg[ ]n spinare. Ar trebui s[-mi dai de lemne, c[ ]nlemnim p`n[m`ine.

— Cum?... lemne acum?... pe frigul [sta? Pe-a=a frig o cioacl[de lemne cost[un galben... un galben!

Leana plec[bomb[nind]n odaia de-al[turi. Hagiul r[mase singur. Trist,]ntuneric =i frig. V`ntul se repede pe co=, rece ca ghea\a, =i nu g[se=te ]n vatr[ nici c[rbuni, nici cenu=[. Hagiul tremur[ =i morfole=te o buc[\ic[ de p`ine. Fiori reci]i trec prin =ira spin[rii. Nu-=i mai simte picioarele din t[lpi p`n[la genunchi.

Z[pada se ridic[p`n[ la geamuri, ]n toat[ mahalaua nu s-aude nici om, nici c`ine.

Hagiul adoarme, m`hnit c[, dac[ iarna va \ine tot a=a, n-o mai duce f[r[ lemne. +i ce scumpe trebuie s[ fie lemnele. A=a e, o s[ ias[ din iarn[ s[rac lipit. A adormit. Se mi=c[. Se ]nv`rte=te. Toat[noaptea viseaz[c[se prigore=te la un foc mare.

A doua zi nepoat[-sa]l g[si pe jum[tate]nghe\at. Abia putu s[zic[: “Leano, foc, c[mor”, =i]i]ntinse un b[nu\ de aur,]nchiz`nd ochii. }i fu ru=ine ca s[ nu-l vad[ acel ochi de aur cu c`t[u=urin\[ ]l arunc[ ]n m`inile nemiloase ale lumii. Oft[dureros.

Focul p`lp`ie]n vatr[. Mormanul de j[ratic dogore=te =i arunc[un polei cald =i rumen, pe peretele din fa\[. Tavanul trosne=te =i zidurile asudeaz[. Leana, cu picioarele goale p`n[ la genunchi, se p`rp[le=te]n gura sobei. B[tr`nul a ie=it din p[tur[=i-i e cald, =i]l ia cu fiori. Picioarele]i tremur[. E lihnit,]i cere inima a ciorb[, ca niciodat[ ]n via\a lui.

— Ce pui at`tea lemne? Prea multe lemne! Leano, n-auzi? +i tot mi-e frig... Prea multe lemne!... Mi-e foame... O s[ dai foc casei!... Ah! p`inea nu m[mai satur[... picioarele nu m[mai \in!

— Oi fi bolnav, r[spunse Leana. S[chem pe cineva. L`ng[spi\erie e un doftor...

— S[nu calce nimeni]n casa mea! strig[Hagiul. C`t scrie doftorul pe h`rtie nu pl[te=ti cu via\a toat[! Sunt s[n[tos, voinic, mai bine ca oric`nd!...

Dar, voind s[umble, c[zu pe pat, zic`nd: “Oh! da, niciodat[n-am fost mai bine!”

Dup[trei zile de friguri Hagiul se scul[din pat, uscat =i galben, cu ochii du=i]n fundul capului, cu p[rul lung =i ciufulit. Leana]l]ntreb[ ]nceti=or dac[n-ar vrea ceva.

— A=vrea, r[spunse trist Hagiul, a=vrea o ciorb[de g[in[... cu ni\ic[l[m`ie... l[m`ia e scump[... c`teva boabe de sare de l[m`ie... +i, vezi, g[ina s[nu fie prea mare... mic[=i grea.

Pe sear[, Leana]ntinse]n mijlocul patului un =tergar. Pe =tergar o strachin[cu ciorb[cald[. Aburii se ridic[din strachin[. O

arip[galben[iese din zeama pres[rat[cu stelu\e de gr[sime. Pe buzele str[chinii, o lingur[de cositor. Al[turi clondirul, cu dou[degete de vin, cu dop de h`rtie. Hagiul privi cu l[comie, se =terse pe frunte =i zise cu o nespus[p[rere de r[u:

— Ce poft[de copil!...

Se v[zu topind, el, cu m`na lui, bulg[ri de aur, turn`ndu-i]n strachin[=i sorbindu-i cu lingura.

Se apropie de pat.]ncepu s[m[n`nce. Plesc[i; ]=i supse gropile din obraji; se ]ncrunt[; =i-acoperi ochii cu spr`ncenele; se r[sti la Leana, arunc`nd lingura:

— Una de lemn... asta e coclit[!...

Leana, r`vnind la ciorb[=i]nghi\ind]n sec, ie=i afar[=i-i aduse una de lemn.

Hagiul]ncepu iar[=i a sorbi zgomotos. Se scutur[=i scuip[de mai multe ori.

— Ia ciorba de-aci! M-am s[turat... Simt pe g`t o cocleal[acr[... s[rat[... un miros nesuferit... Ia-o... fugi cu ea... nu vezi?...]mi sorb via\a!

Leana lu[strachina =i ie=i.

Hagiul]=i tr`nti capul pe o pern[ de paie. Trupul lui, o flac[r[. Ce friguri! Sub el se deschisese ca o mare f[r[ fund. +i se ducea ad`nc, ad`nc, tot mai ad`nc. +i pe g`t gustul aurului, s`ngele viu al aurului! Nefericit p[rinte, gustase din carnea copiilor lui. Ciorba]i mirosise a aur!

C`nd Leana intr[ ]n odaie, el se ridic[ ]n coate =i-i strig[:

— Stinge focul... s[dai c[rbunii =i cenu=a]napoi!

... Arunc[ciorba... =i s[dai fulgii =i buc[\elele]napoi... Vreau banii pe jum[tate, dac[nu to\i!

+i]ncepu s[pl`ng[cu hohote.

— Uciga=!... nebun!... nelegiuit!...]n veci n-o s[te saturi!

Leana,]nm[rmurit[, se uit[la el. Tocmai atunci se-auzi miorl[ind la u=[cotoiul, tovar[=ul ei de foame =i de tremurat, singura fiin\[care o m`ng`ie =i pe care o m`ng`ie.

Leana cr[p[u=a. Hagiul se uit[speriat =i, v[z`nd cotoiul strecur`ndu-se pe u=[, se r[sti:

— S[-i tai coada!... S[-i tai coada!... O coad[d-un st`njen!... p`n[s[intre, se r[ce=te odaia!... S[cheltuiesc =i pentru el?... Unde e toporul ?... Am s[i-o tai eu!

Se ridic[ ]n picioare. Picioarele tremurar[, se]ndoir[, trosnir[din]ncheieturi. Hagiul se curm[de mijloc; deschise ochii, mari =i ro=ii; c[sc[gura =i c[zu pe spate.

Leana, speriat[, fugi afar[,]nchin`ndu-se.

S-a]nnoptat. Ea p`nde=te la u=[. Tremur[ =i inima i se bate. Ar vrea s[ intre, =i spaima c[ e mort ori nebun o ]nghea\[. V`ntul fluier[ ]n strea=ina casei. Z[pada le-a troienit u=a pe dinafar[. }n tind[e frig =i]ntuneric.

Pe la miezul nop\ii i se p[ru c[ ]n odaia Hagiului se t`r[=te cineva de-a bu=ile. Ascult[. Auzi deslu=it un sunet de bani.

— El e. N-a murit, =opti Leana, banii]i prelungesc via\a. S[racu nenea Hagiu!

Lini=tit[pu\in, dibui pe]ntuneric clan\a de la od[i\a ei, deschise u=a bini=or =i se duse s[se culce, t`nguind]ncet pe nen-s[u Hagiu:

— S[racu, ce bogat este!

A doua zi, de diminea\[, Leana, intr`nd ]n odaia Hagiului, ]l g[si numai ]n c[ma=[, ]n c[ma=a sa petic de petic, tr`ntit cu fa\a]n jos, pe aur,]ngropat]n galbeni, cu fruntea pe-un purcoi de lire, cu ochii]nchi=i.

Cum]l v[zu,]ncepu s[pl`ng[.

Dar, ca prin minune, trupul Hagiului se cutremur[. Banii sunar[de-a lungul, de la picioare p`n[ la frunte. S[lt[ capul; deschise ochii stin=i =i-i ]ndrept[, ca ni=te sticle reci, asupra Leanei; bolborosi c`teva cuvinte nedeslu=ite; mu=c[ ]n v`nt cu gingiile albe =i izbuti s[slomneasc[:

— Nu te uita...]nchide ochii... ochii fur[...]nchide ochii!...

C[sc[gura; limba i se mototoli]n g`t; capul]i c[zu]ntr-o

parte; picioarele i se lungir[; m`inile i se]nfipser[ ]n bani... =i adormi de veci, cu ochii deschi=i =i \int[asupra Leanei.

C`nd l-au sc[ldat, pe genunchi, pe piept =i pe frunte se vedeau rotocoale de bani. +i i-au rupt pleoapele de sus, =i ochii lui sp[im`nta\i nu s-au]nchis.

Leana l-a]ngropat cu alai mare. Zece popi, archiereu, oranist, coliv[, steagul Bisericii Troi\a, flori, lum`n[ri, z[branice. Lumea, privind, zicea:

— Ce frumu=e\e! Bine de el!

La capul lui mergea Leana; dup[ea, c`\iva b[tr`ni, cu ctitorul]n mijloc.

Unul din b[tr`ni]ntreb[pe ctitor:

— Ce bani a l[sat?

— Un milion, r[spunse ctitorul.

— C`t face un milion?

— Un milion? De zece ori c`te o sut[de mii.

— S[racu Hagiu!

— Dac[ar vedea el cum se cheltuie=te cu]nmorm`ntarea lui...

— Ar muri! r[spunse unul din b[tr`ni. +i oranistul, cl[tin`ndu-=i ceaprazurile de fir, intr[ ]n curtea bisericii. Mai multe glasuri s-auzir[ ]n dep[rtare: "Ve=nica lui pomenire, ve=nica lui pomenire"...

LINI+TE

Mariei Delavrancea

I

De trei ori l-am v[zut]n via\a mea =i r[m[sese neschimbat: aceea=i fa\[, aceea=i barb[c[runt[, acela=i mers oblu =i capul plecat tot pe um[rul drept.

Aceea=i lini=te ad`nc[.

+i l-am v[zut]n mijlocul unei naturi a=a de m`ndre, c[ s-ar fi mi=cat sufletul celui din urm[ tic[los. Pieptul uria=al Ceahl[ului =i D`mbovicioara, despic`nd ]n dou[ creierii mun\ilor, pentru ca s[-=i de=ire tr`mba apelor sale reci =i alb[strii, au descre\it fruntea ve=tezit[a at`tor cartofori, au sc[p[rat ]n inima a at`tor zg`rci\i o veselie str[in[ de sunetul banului =i au desf[tat at`\i nerozi de negustori c`\i brazi =i c`\i mesteceni sunt pe ceafa de piatr[a acestor \inuturi fericite.

Apele se bat, rostogolesc bolovanii, umplu vultorile =i sar peste st`ncile lustruite; =ipotele \`=nesc =i-=i azv`rl[ sulul apelor reci ca ni=te arcuri de sticl[ str[vezie; mun\ii se ]ncalec[ grumaz peste grumaz, p`n[ ]n slava cerului; c[l[torii admir[, r`d, petrec, beau pe mu=chiul moale =i bl`nd ca o catifea verde. Numai el prive=te a=a de risipit, c[parc[nu vede; ascult[zgomotul cascadelor =i glumele celorlal\i a=a de nep[s[tor, c[parc[n-aude; =i se mi=c[a=a de u=urel =i de]ncet, c[parc[ar sta pe loc.

De trei ori l-am v[zut =i de trei ori mi s-a p[rut c[v[d o ma=in[perfect[, alc[tuit[ ]n chip de om, a c[rei mi=care din l[untru ar fi taina vreunui mecanic de geniu, care ar fi voit s[-=i bat[joc de oameni =i de Dumnezeu: pe oameni]n=el`ndu-i =i pe Dumnezeu imit`ndu-l.

II

La ora m`nc[rii m-am a=ezat la o mas[ din apropierea lui. }ntotdeauna o lini=te ad`nc[ ]l]nghite ca]ntr-un co=ciug de plumb. Respira\ia nu i se simte. Privirea]i e pironit[ ]n farfurie. M`inile i se mi=c[ c-o ]ndem`nare =i c-o precizie de spaim[. Furculi\a, cu\itul =i lingura nu i se simt. C`nd porunce=te servitorului, glasul nu i s-aude. M[n`nc[=i te]ndoie=ti dac[mestec[. E cald. Sudoarea]i broboneaz[fruntea,]i picur[pe ve=minte; el nu se =terge; v`ntul r[scole=te praful =i gunoaiele — c[ci lumea m[n`nc[ ]n

curtea birtului — v`rtejul trece peste d`nsul; lumea z[rv[ie; mul\i se sup[r[c[nu sunt bine servi\i; el tace. +i de-o lun[de zile de c`nd st[ la b[i n-a vorbit cu nimeni, n-a salutat pe nimeni, n-a ]ntins m`na nim[nui.

Dar o fi trist, o fi nefericit, o fi bolnav, o fi nebun... nimeni nu =tie. E lini=tit ca un obosit care doarme, nep[s[tor ca un mort =i nep[truns ca o pe=ter[f[r[fund. Ceilal\i]l privesc nemul\umi\i, c[ci lini=tea lui le insult[zgomotul =i u=urin\a lor. +i mul\i]l arat[cu degetul, =optindu-=i:

— Cine o fi acest domn care tr[ie=te cu du=i de pe lume?

— Nu =tiu... Mi se pare c[e un str[in.

— Ce limb[vorbe=te?

— A=! nici una!

— Ia prive=te la el: o \uic[, o sticl[de vin, trei feluri de bucate, pe care le]nghite f[r[s[le mestece... }ncolo: nu vorbe=te, nu r`de, nu se sup[r[... Ce ciudat om!

— Vezi, zicea o doamn[frumu=ic[c[tre un c[pitan de tunari, ce galben[=i ce]ntins[piele are pe obraji mutul care m[n`nc[ singur, care tace f[r[ a se g`ndi, care m[n`nc[f[r[a mesteca, care mi=c[buzele =i nu i se aude glasul? Nu-\i po\i]nchipui, drag[Pol, cum]mi n[spre=te nervii cu mu\enia lui. L-a=s[ruta o dat[dac[i-a=auzi glasul, i-a=da]n genunchi dac[mi-ar spune cum]l cheam[=i, dac[ar face o be\ie, a=fi]n stare...

— Ce? r[spunse c[pitanul, d`nd ochii peste cap =i r`z`nd un r`s gutur[it =i gros. Ce-ai face dac[s-ar]mb[ta? Spune-mi, Mimi, c-a=vrea s[=tie =i maiorul c`nd o veni. Maiorul o s[ r`d[c`nd =i-o cunoa=te bine giuvaierul de nevast[.

+i]nghi\ir[c`teva pahare de vin. Doamna se scobi ]n din\i; r`se pe nas; deschise ochii mari =i gale=i =i]l b[tu pe picior. C[pitanul]=i rezemase capul]n m`na dreapt[, privind alene la masa acelui domn t[cut =i lini=tit.

— Vrei tu, Mimi, s[-i auzi glasul?

— Vreau, vreau, r[spunse ea repede =i tr`nti un pahar cu fundul pe mas[.

— Ce-mi dai?

— Ceva mai mult dec`t i-a=da mutului dac[ar vorbi.

— Bine, r[spunse c[pitanul.

F[cu semn unui chelner s[vin[=i, c`nd se apropie de d`nsul,]i =opti ceva la ureche,]i b[tu din picior,]i z`mbi =i]i zise:

— Nu fi prost, m[,]\i dau un bac=i=bun.

— +i eu,]ng`n[Mimi, f[r[s[=tie despre ce este vorba.

— Ce \i-a cerut acum?]ntreb[c[pitanul pe chelner.

— Tocan[.

— Tocan[? Foarte bine... O s[vorbeasc[... Chelnerul plec[, iar c[pitanul f[cu m`na cop[i\[ =i prinse o duzin[ de mu=te. La unele le rupse aripile, la altele le strivi capetele =i, c`nd chelnerul sosi cu tocana, le pres[r[ ]n sosul ei galben =i cleios, =optindu-i :

— Du-i-o; e numa bun[; acum o s[vorbeasc[. Doamna pufni de r`s, ]ng`n`nd:

— Ce nebun e=ti, Pol! Ce haz ai c`nd te cam cherchele=ti!

Eram m`hnit de aceast[ cruzime, =i totu=i abia ]mi st[p`neam r`sul privind la sc`rboasa tocan[, care]ncepuse s[alerge.

Necunoscutul privi lung]n farfurie =i nu ar[t[nici sc`rb[, nici sup[rare. Lu[ furculi\a, scoase lini=tit, una dup[ alta, toate mu=tele, t[cu =i ]ncepu s[ m[n`nce, f[r[a se sinchisi de vecinii care r`deau cu hohote.

— Ce gugum[nie rea! morm[ii eu, revoltat de veselia c[pitanului =i a doamnei de l`ng[ d`nsul, dar a=a de]ncet,]nc`t socotii c[nimeni nu m[auzise.

Dar acel domn, singur =i]nchis ca printr-un blestem la orice impresie trist[ori vesel[, ridic[capul din farfurie, z`mbi o clip[ u=urel =i nep[s[tor. Se uit[ \int[ la mine =i tres[rii c`nd]i auzii glasul:

— De ce te superi, domnule, ar trebui eu s[m[sup[r. Eu]ns[am un c`ine cam h`rbar: de c`teva ori mi-a murd[rit ghetele =i niciodat[nu l-am b[tut. +i oamenii, ca =i dobitoacele, sunt mai adeseori murdari =i pro=ti, iar nu r[i. Toat[deosebirea e c[oa-

menii, c`nd sunt pro=ti, murdari =i r[i, sunt mai pro=ti, mai murdari =i mai r[i dec`t orice dobitoc.

C[pitanul]l auzi =i t[cu. Vroi s[fumeze =i-=i b[g[\igareta cu focul]n gur[. Eu vrusei s[r[spund necunoscutului, dar el b[use cel din urm[pahar de vin,]=i luase p[l[ria =i bastonul =i,]ntr-o clip[, se f[cu nev[zut.

F[r[voia mea, ca =i c`nd m-a= fi sculat ]n mijlocul nop\ii dup[ un vis care te z[p[ce=te, m[ sculai de la mas[, f[r[ s[-mi pl[tesc m`ncarea, =i m[repezii dup[acel domn ciudat, fantastic, al c[rui glas rece, despre\uitor =i totu=i bl`nd =i bun ]mi a\`\ase at`ta curiozitate, c[ nimeni =i nimic nu m-ar mai fi st[p`nit locului. R[sturnai scaunul, m[izbii de o cucoan[b[tr`n[, care tr`nti]n urma mea un “Hei! ce, e=ti chior, domnule?”, =i-o rupsei la fug[, sim\indu-m[fatal atras de acel necunoscut bizar.

Cu toat[graba mea =i t`c`iala inimii,]l vedeam l[murit]n minte: galben, c[runt, t[cut, despre\uitor, singur]n mijlocul lumii ca]ntr-un pustiu, =i glasul lui, care m[t[iase ad`nc, ca o limb[ de o\el rece, ]l auzeam necontenit b[n[n[indu-mi ]n creier. }n acest om sim\eam o fatalitate care te ame\e=te. O pr[pastie ad`nc[care te \intuie=te pe buzele ei =i-i prive=ti fundul ad`nc =i ]necat ]n negur[. O melancolie frumoas[ =i ]nfior[toare, ce te ]nduio=eaz[, te zguduie =i ]\i risipe=te orce idee de via\[, ]nfig`nd]n tine numai patima oarb[a necunoscutului.

L-am ajuns. Cu bastonul, cu m`inile ]n buzunar, cu capul plecat ]n jos, adus de spete, tres[rind din vreme ]n vreme, el mergea ]ncetinel, f[r[ s[ i se-aud[ pa=ii =i f[r[ a arunca privirea ]n l[turi. Dar cum dete de =oseaua ce m`n[, suind coti=, c[tre N[m[e=ti =i Ruc[r, iu\i pa=ii, sco\`nd m`inile din buzunarele bluzei. Ridic[capul]n sus, ca =i cum ar fi fost furat de bl`nda frumuse\e a caselor mici, albe, curate =i ]nconjurate cu ogr[zi de pruni =i cu porumbi=ti verzi =i f`=`itoare; ]=i plimb[ ]n ne=tire privirea uimit[ din platoul Bughii ]n albia larg[ =i pietroas[ a R`u-T`rgului.

}n dreptul unei case mici, pus[cam sub =osea,]ngr[dit[cu la\e

=i ocolit[cu m[turic[, cu cr[i\e, cu fasolic[=i cu flori-domne=ti, ab[tu din drum, cobor] pe-o potec[, deschise poarta =i, f[r[a se uita]nd[r[t, intr[ ]n curte, se urc[ ]n pridvor =i se f[cu nev[zut]n cas[, tr`ntind u=a dup[el.

Fire=te, m[hot[r`i s[ p`ndesc]n =osea.

D[dui t`rcoale ]n jurul casei, p`n[c`nd v[zui ie=ind din curte o \[ranc[ voinic[ =i frumoas[; m[ luai dup[ ea; intrai ]n vorb[: “Ba un’ te duci, ba ce-\i pas[; ba ce s[ iei de la c`rcium[; ba o f[r`m[ de untdelemn, c[ m`ine e Sf`nta duminic[”. La c`rcium[, mai d[-i o \uic[, mai d[-i alta, mai d[-i =i pe-a treia, =i vorba se dezleag[.

— Leli\[,]i zisei eu, cum cheam[pe boierul g[zduit de d-ta?

— C[z[u, s[m[crezi, domni=orule, nici eu nu =tiu. Unde te-apropii de d`nsul... toat[ziua tace; noaptea doar ce-l mai auzi bolborosind, singur]n odaie, cu perdelele l[sate =i cu u=a]ncuiat[. Da’, de, n-am ce zice, e om bun =i pl[te=te bine. Ce nu m[ ]mpac[sunt ni=te c[r\i ale lui cu capete de oameni mor\i, cu picioare jupuite... Doamne fere=te!

|[ranca vesel[, vorb[lung[=i hazlie, c[zu la]nvoial[c[-mi]nchiriaz[odaia de al[turi de acel domn, p[“nu mai jos de doi poli, c[la ea e curat, c[e odihn[bun[, c[sunt \oale s[te]ngropi]n ele p`n[ ]n g`t; =i, unde mai pui, umbr[deas[=i prune de tot felul; m[rog, la c`te r[mne=te inima omului”.

A doua zi, pe vremea pr`nzului, luai geamantanul =i m[a=ezai la noua gazd[.

III

}n prima noapte nu putui dormi. Vecinul meu se plimb[ ]n lungul od[ii p`n[ la miezul nop\ii, apoi ]l auzii cum se ]ncerca s[ puie z[vorul ]ncet-]ncet, =i c[tre unu-dou[ din noapte oft[ a=a de lung ca =i cum ar fi sc[pat din m`inile cuiva care s-ar fi]ncercat s[-l n[bu=easc[. M[rturisesc c[frica m-a apucat c`nd l-am auzit c[ ]ncepe s[ vorbeasc[: la ]nceput c`te-o vorb[nedeslu=it[,

apoi fraze]ntregi, la urm[mi se p[ru c[cite=te =i,]n sf`r=it, aceast[ scen[ tainic[ se ]ncheie cu un mare zgomot, f[c`ndu-m[s[sar din plapum[. Desigur, tr`ntise ni=te c[r\i.

M[lungii din nou]n pat, cu ochii deschi=i]n]ntunericul od[ii. C`tva timp nu mai auzii nimic afar[ de =uietul jalnic al r`ului.

Nu trecu mult, =i zgomotul de-al[turi se auzi iar[=i, dar de ast[dat[vecinul meu mi se p[ru apucat de furii. Se r[stea, ofta,]n=ira cuvinte f[r[ ]n\eles, rupea =i mototolea la h`rtie, ca =i cum ar fi smuls foi din vreo carte, ]l auzii bine cum r`c[i de mai multe ori ni=te chibrituri =i dete foc la ceva care ardea repede. Se deslu=ea bine p[l[l[ile supte de co=ul sobei.

Dup[acest foc, ce nu \inu dec`t c`teva minute, el]ncepu s[se plimbe]n lungul od[ii, zic`nd cu nespus[ m`nie:

— Da, da, foarte bine!]nc[unul!]nc[unul!]nc[un dobitoc care nu =tie ce vorbe=te! A=a le trebuie. +arlatani! Oamenii sunt pro=ti!

Niciodat[n-am]n\eles ca]n noaptea aceea cum un om poate muri de fric[. Vecinul meu pl`ngea. Eu nu puteam ]nchide ochii. Desigur, vecinul meu e nebun. Dac[ z[vorul de la u=a lui ar fi cr`cnit,]n ne=tire, atins de el din gre=eal[, eu a= fi]nghe\at]n acea clip[, a=a cum m[aflam, c-un pumn]ncle=tat =i c-o m`n[ pe frunte. Toate lucrurile ]n cas[, masa, perdelele, scaunele =i soba se cl[tinau din loc, ]mbr[cau forme de mon=tri, de c`te dih[nii toate pot s[treac[printr-o]nchipuire smintit[de spaim[, =i d[n\uiau, =i s[reau, =i se str`mbau la mine, ca =i cum nebunia de-al[turi le-ar fi dat suflet =i plan de-a m[ cuprinde ]n v`rtejul ei fantastic.

Inima]ncepu s[mi se bat[; r[suflarea mi se]mpiedic[de c`teva ori =i, f[r[ s[ =tiu de unde mai aveam putere, m[ r[sturnai cu fa\a ]n jos. La ziua alb[, somnul, bunul somn, m[ fur[ cu odihna lui m`ng`ietoare.

M-am de=teptat dup[amiaz[. Nu-mi mai era fric[. M[ ]ntremasem. Odat[ ]nchipuirea lini=tit[, m[sim\eam, ca =i]n ziua de mai]nainte, legat de pa=i acelui necunoscut.

— Nu se poate, nu e nebun. Un nebun a=a de cuminte e cu neputin\[... Mi-e ru=ine mie de mine... Ce la=am fost!

Nu sf`r=isem bine de morm[it aceste cuvinte, =i luai ni=te foarfece de pe masa mea, intrai bini=or ]n cas[ la vecin =i, m[sur`ndu-mi dep[rtarea ochilor pe-o perdea de la fereastra lui, t[iai dou[rotocoale prin care puteam privi de-afar[ ]n[untrul od[ii ca prin dou[sticle de ochelari.

Toat[ziua am umblat]ncotro m-au dus picioarele. Am jucat popice la Crasan, m-am suit pe platoul Bughii, m-am dus p`n[ la M[\[u. Toate c`te le admiram cu dou[zile mai]nainte nu mai]nsemnau nimica. Natura mi se p[rea o sec[tur[=i a=teptam cu ner[bdare ca noaptea s[ ]nghit[farmecele priveli=tilor, absorbit de aceste]ntreb[ri:

"Cine o fi acest om? De unde o fi venind? Ce fel de via\[duce? Ziua lini=tit =i noaptea]n prada at`tor chinuri... Ce om este acest nefericit?"

Pe la miezul nop\ii, v[z`nd c[ =i-a aprins lum`narea, am intrat bini=or]n curte.

Luna mi-era nesuferit[, c[ci lumina din cre=tetul cerului s[fi zis c[este ziu[.

]n v`rful picioarelor m-am apropiat de fereastra od[ii lui. M[ suii pe prispa care ocolea de jur ]mprejur casele =i, abia respir`nd de emo\ie,]mi potrivii ochii pe cele dou[rotocoale t[iate]n perdeaua de la fereastr[.

Vedeam bine]n odaia lui.

Ca la un minut]nchisei ochii.

Era o crim[purtarea mea. Spionam un om at`t de bun =i de lini=tit. Despecetluiam o scrisoare plin[de taine, care nu-mi era adresat[mie. Intram ho\e=te]ntr-o con=tiin\[ ]nchis[=i nefericit[.

Dar c`nd deschisei ochii, toate grijile =i g`ndurile omene=ti, curate =i]nalte, se risipir[. O putere mai mare dec`t voin\a =i cinstea mea m[\intui la fereastr[.

El]=i lep[dase bluza =i vesta. Deschisese pe-o mas[mare de

brad dou[volume groase, cu figuri negre =i tablouri colorate. Deslu=it nu vedeam cam ce reprezentau.

La gura sobei era un morman de scrum de h`rtie.

Se uit[pu\in pe una din c[r\i. Citi lini=tit o pagin[, apoi]ncepu s[se plimbe]n lungul od[ii, cu ni=te pa=i din ce]n ce mai largi =i mai ap[sa\i. Obrajii lui, galbeni =i f[r[pic de via\[, se deschiser[, se luminar[, se rumenir[pu\in, dar a=a de repede,]nc`t ]n\elesei c[ acea c[ldur[ nu le era fireasc[, ci, ca =i cum l-ar fi dogorit un foc str[in de s`ngele lui, o gur[de sob[ ]ncins[, o izbire de soare]n cre=tetul capului. Ochii lui, stin=i =i adormi\i]n orbitele]ntunecoase de sub fruntea lat[=i alb[, se deschiser[mari, aprin=i, sc`nteietori =i ]ncepur[ a-i juca ]n toate p[r\ile. Buzele i se dezlipir[, tremurar[, apoi ]ndrugar[ c`teva vorbe pe care nu le auzii.

Mersu-i]nchis]ntre cele dou[ziduri era o goan[furioas[; =i nu se]ntorcea din mers dec`t numai c`nd era aproape s[se izbeasc[cu capul de pere\i.

Se opri]n mijlocul casei, se frec[pe frunte. C`nd ridic[ ochii ]n sus, erau ]nc[rca\i cu lacrimi. D[du din m`ini, ca =i cum ar fi vorbit cu cineva, =i zise cu dezgust =i cu revolt[:

— Of! of! s[nu crezi]n Dumnezeu, bine, dar s[nu crezi]n noroc? Idiot =i ateu e acela care nu crede]n soart[,]n soarta care te]ncinge cu cercuri de fier de la na=tere,]n soarta pe care \i-o fat[oamenii =i]mprejur[rile, lumea =i moravurile ei. Via\a nu e liber[; via\a e o sclavie =i un joc de c[r\i; o carte fatal[te prigone=te zece genera\ii]ntregi, dac[vitalitatea bestiei dintr-un neam nu se curm[mai degrab[!

Dup[aceste cuvinte f[cu de c`teva ori pe nas “h]-h]” =i se a=ez[ pe un scaun de l`ng[mas[,]=i cuprinse t`mplele ]n m`ini, plec`ndu-se pe-o carte.

]nm[rmurisem privind =i ascult`nd f[r[ s[ ]n\eleg nimic din c`te vedeam =i auzeam.

Dup[ce]ntoarse c`teva foi, o m`n[ ]i c[zu mole=it =i greu pe tomul de al[turi =i]ncepu s[pl`ng[ca un copil. Lacrimile]i

picurau una dup[alta, repede ca o ploaie cald[, pe foile c[r\ii, p`n[ c`nd, nemaiv[z`nd, desigur, r`ndurile, se scul[de la mas[, oft[ad`nc, ca =i ]n noaptea trecut[, =i ]ng`n[cu ochii]n sus, ca =i cum ar fi fost o femeie care se roag[la icoan[:

— Dar eu tocmai a=a am f[cut, tocmai... Tuburile n-au r[suflat. S`ngele a avut tocmai c[ldura unui om pe deplin s[n[tos... =i s`nge mai curat ca al meu era cu greu de g[sit... Nici-o boal[n-am avut care s[-=i fi v[rsat =i pl[m[dit]n el elementele mor\ii, acele milioane de atomi vii care se revolt[=i tulbur[=i]nfr`ng tainica goan[ =i primenire a vie\ii... A=vrea s[-mi dovedesc mie ]nsumi c[ am gre=it, numai astfel poate mi-a= birui la=itatea =i mi-a= zdrobi via\a ca pe-un pahar din care ai b[ut p`n[te-ai]mb[tat =i nu mai ai ce bea...

+i]ncepu iar[=i s[se plimbe. De ast[dat[obrajii lui erau un amestec de galben, alb =i v`n[t. Mi se p[ru c[ tremur[. Dup[ c`teva]nv`rtituri prin odaie, se repezi la cartea pe care citise, o zv`rli cu sc`rb[ de pe mas[, o mototoli, ]i smulse foile, r[sufl`nd pe nas a=a de puternic]nc`t]l auzii cum auzi din dep[rtare un cal speriat.

Adun[toate foile, le]ndes[ ]n gura sobei, aprinse un chibrit =i le d[du foc. Casa se lumin[de v`lv[t[i. El, dup[ce arser[cele din urm[petice, se]ntoarse la masa de lucru =i zise cu mul\umire rea:

— Da, a=a le trebuie!]nc[unul care nu =tie ce spune! }nc[unul care nu se mul\ume=te pe ce =tie =i scrie volume]ntregi despre ce nu =tie =i nu-i este dat s[=tie!

Poate c[erau trei ceasuri dup[miezul nop\ii. Luna sc[p[tase mult la vale. Mi-era r[coare, dar nu-mi venea s[p[r[sesc locul de p`nd[.

Era obosit; sta adus de mijloc,]ntors cu spatele la mine =i rezemat]n m`ini de masa alb[. Dup[ c`teva minute de g`ndire se duse la un geamantan; ]l deschise; scoase o cutie; se a=ez[ pe un scaun; arunc[ un picior peste cel[lalt; puse cutia pe mas[; o deschise; lu[ din ea o lup[ =i un cu\ita= de o\el; ]=i sumese m`neca

st`ng[ p`n[-n cot;]=i rezem[v`rful cu\itului de pulpa m`inii =i zise lini=tit:

— Desigur, s`ngele meu n-a fost bun. O mo=tenire de la mo=i, de la str[mo=i, un faliment de s`nge pe care l-am primit]n vinele mele f[r[s[=tiu, f[r[s[vreau =i f[r[ca ei s[fi =tiut =i s[fi vrut.

Cum sf`r=i aceste cuvinte, ap[s[ cu m`na dreapt[pe pl[selele negre ale cu\itului, a c[rui limb[sub\ire =i sclipitoare]i p[trunse carnea. C`nd ]l trase ]n sus, s`ngele \`=ni, ]i alunec[ la vale ]nro=indu-i c[ma=a str`ns[ca un covrig]n jurul cotului.

+i privea lini=tit.

Pe mine m-apucar[ni=te fiori reci de-a lungul spin[rii. V[z`nd cum picura s`ngele de la cot la p[m`nt,]mi sim\ii ochii calzi de lacrimi. De osteneal[=i de spaim[ ]mi veni ame\eal[. }nchisei ochii =i zguduii pu\in cele dou[vergele de fier, de care m[ ]nh[\asem s[nu cad.

C`nd m[desmeticii, d[dui s[privesc prin rotocoalele din perdea, dar nu mai v[zui nimic. Clipii din ochi. M[frecai bine pe frunte,]n cas[era lumin[=i totu=i nu mai v[zui nimic.

Deodat[,]ncepui s[tremur. Dou[f`=ii de ger mi se strecurar[ prin am`ndoi ochii. Tocmai]n dreptul lor]nt`lnisem o alt[ pereche de ochi care sc`nteiau ca doi ochi de pisic[, uit`ndu-se ad`nc]ntr-ai mei. Eram prins. M[sim\ise. +i]l auzii c[r`de, zic`ndu-mi:

— Nu e a=a, vecine, c[s`ngele meu e ro=u =i bun? Nu e a=a?

Un mort, dac[, printr-o minune, ar fi r`s =i ar fi vorbit, n-ar fi r`s =i n-ar fi vorbit mai rece, mai uscat =i mai sinistru ca acea fantom[neagr[care-mi b[tu]n geam.

Am rupt-o la fug[. Pe la poart[mi s-au t[iat picioarele =i abia m-am t`r`t, c`\iva pa=i, pe malul =an\ului de la =osea.

R[s[ritul b[tea]n profir. Coco=ii c`ntau, lip[ind din aripi. Br`iele de mu=cele se z[reau]ntr-o lumin[le=ioas[. R`ul T`rgului venea cu =uietul s[u din dep[rtare. Iarba era ud[.

Poate c[de frig, ori de fric[, adormii =i nu m[de=teptai dec`t

numai la sc`r\`itul asurzitor al unui car]nc[rcat cu sc`nduri, cobor`nd de la her[straiele din Ruc[r. Soarele era sus.

Vegheasem toat[noaptea]n picioare; nu m`ncasem; m[dureau coastele; mi-era frig; r[cisem; ame\eam. M[prinser[frigurile.

Intrai]n odaia mea. M[tol[nii pe pat. Unde picai, acolo adormii.

C`t oi fi dormit nu =tiu, dar visam c[ se f[cea c[ un prieten, cum arar se mai g[sesc pe lume, m[ m`ng`ia pe frunte =i pe m`inile mele]nghe\ate.

M[de=teptai. Deschisei ochii =i r[m[sei]ncremenit cu ochii \agl[, a=a cum eram, tr`ntit de-a curmezi=ul patului, cu g`tul str`mb =i cu vinele de la g`t supuse. Vroii s[strig. C[scai gura, dar n-auzii nimic,]n fa\a mea sta nemi=cat acel om necunoscut. Privirea lui mi se p[rea c[m[judec[, m[os`nde=te =i m[execut[.

— Nu fi copil, n-ai de ce s[te sperii,]mi zise el blajin =i m[potoli. Ai dormit]n =osea; ai r[cit; o s[-\i treac[; nu e nimic; de tot te po\i lecui, afar[de dezgust =i de]ndoial[.

+i v[z`nd c[ dau s[ vorbesc f[r[ a izbuti, ]mi lu[ o m`n[ ]ntr-ale sale, m[m`ng`ie, apoi]ncepu s[-mi vorbeasc[, z`mbind:

— Am s[-\i dau o sticl[de vin; s-o bei toat[, s[m[n`nci bine =-o s[-\i treac[. Sunt doctor, adic[ am ]nv[\at medicina =i nu mai cerc s[ vindec pe nimeni. Desear[ ai s[ afli tot ce ai vrut s[ afli. La toate am fost os`ndit pe lume, dar s[m[cread[oamenii =i nebun, dup[ce sunt nefericit, ar fi mai mult dec`t mi-este dat s[rabd =i s[tac.

Mi-aduse o sticl[de vin, pe fundul c[reia se vedeau m[nunchiuri de \intaur[.

+i plec[.

Am b[ut tot vinul. M-am dus la birt; am m`ncat zdrav[n, m-am r[t[cit de-a lungul r`ului p`n[ la podul care taie aproape pe la jum[tate calea dintre C`mpu-Lung =i N[m[e=ti. |[rancele, cu fotele ro=ii =i cu c[m[=ile albe, sumese]ntr-un =old, n[lbeau p`nzele, copii descul\i =i numai ]n c[m[=i groase =i ridicate p`n[la burta lor, doldora de prune =i de mere, b[l[ceau prin =uvi\ele de ap[ce se coteau din matca r`ului iar[=i]n matca lui.

Eu b[team cu bastonul pietricelele =i m[g`ndeam cum, f[r[ de voie, furam tainele unui suflet at`t de bun ca al vecinului meu.

Morile vuiau de-a lungul apei, v`ntur`nd prin spi\ele lor late talazurile limpezi =i cl[bucite de spum[. Pivele]=i boc[neau cracii gro=i =i grei, b[t`nd, ghemuind =i strivind abalele.

IV

Pe]nnoptate m-am dus acas[. Toate c`te]mi treceau prin minte despre acel om ciudat mi se p[reau prostii =i nu-mi l[mureau acea noapte fantastic[.

Pe la zece ore u=a se deschise. El ap[ru]n prag;]mi tic[i inima =i abia putui crede urechilor c`nd ]l auzii chem`ndu-m[:

— Poftim la mine dac[vrei. Am ceai =i tutun bun. +i-o s[vorbim, mai ales c[n-ai =tiut s[-\i st[p`ne=ti curiozitatea. Nu e bine s[ furi cu coada ochiului, nici s[ tragi cu urechea pe la geamurile oamenilor. Dac[ te-ar pl[ti cineva pentru acelea=i fapte, \i-ar fi ru=ine, \i-ar suna ]n minte cuv`ntul de spion... de=i nu plata, ci faptul]njose=te.

M[lu[de m`n[ =i m[ duse ]n odaia lui. Pe masa de brad erau dou[ c[r\i, dou[ ceaiuri care-=i afumau aburii c[ldicei =i mirositori, =i cu\ita=ul de chirurg p[tat cu s`nge]nchegat.

Cu frica]n s`n, m-a=ezai pe-un scaun. El era ]n fa\a mea. Aprinser[m c`te o \igar[. Sorbi de dou[-trei ori din ceai =i]ncepu s[vorbeasc[, ca un om z[p[cit de g`nduri, care nu =tie cum s[=i le adune.

— Ei, ei,]mi zise el, oft`nd u=urel, omul de c`nd se na=te vine cu jum[tate de soart[ ]n el. C`nd un copil r[m`ne nep[s[tor la zgomote, la oc[ri, la b[t[i, =i nu se g`nde=te dec`t la m`ncare; c`nd nu simte mil[de cer=etori; c`nd se ]ndoap[ cu dumicatul din urm[, fiind s[tul p`n[ ]n g`t, mai bine dec`t s[-l dea cuiva; c`nd chinuie=te pisicile =i c`inii; c`nd str`nge lucru peste lucru, juc[rie peste juc[rie, acest copil a sosit cu jum[tate de noroc]n lume. Dac[ ]mprejur[rile nu l-ar suci din calea lui fireasc[, el,

desigur, va fi, la mare, un calic, un nemilos, un necinstit, un egoist. Nu-i mai trebuie nimic ca s[fie fericit, afar[poate de pu\inic[de=tept[ciune, pentru ca s[-=i aleag[frizura bine, s[-=i scuture hainele bine, s[-=i lustruiasc[ghetele =i s[mint[ ]ntotdeauna. Ai putea, aproape cu siguran\[, de la un mic semn, s[deosebe=ti, cu dou[zeci de ani]nainte, care copil va ajunge un om procopsit =i fericit =i care va muri cum a =i tr[it: s[rac =i nefericit. Dac[pe la v`rsta de cinci-=ase ani deschide ni=te ochi blegi =i reci, nep[s[tori, mari =i usca\i, nu mai r[m`ne]ndoial[c[prostia sim\urilor la el e]n str`ns[ leg[tur[ cu prostia creierului, =i aceste dou[ prostii sunt de ajuns ca s[-l fericeasc[ o via\[ ]ntreag[. Dac[, din contra, ochii lui se m[resc =i se mic=oreaz[; dac[ se str`ng nervos]n pleoape =i se desfac repede p`n[ la frunte; dac[ clipesc f[r[ ordine =i dac[ m`nia, ca =i bucuria lui i se aprind]n luminile lor, e de ajuns ca s[te]ncredin\ezi c[aceast[via\[care-i scap[r[ ]n priviri porne=te dintr-un foc de via\[din aluatul aprins al creierului, =i aceste dou[vie\i sunt de ajuns pentru ca s[-l chinuiasc[ ]ntreaga lui via\[, mai ales]n lumea noastr[, =ireat[=i proast[, lustruit[=i ignorant[p`n[ la s[lb[ticie. Eu, neajung`nd nimic =i necunosc`ndu-m[ nimeni, pot, f[r[ s[ crezi c[ m[ laud, s[-\i spun c[ din ]nt`mplare am sosit pe lume un copil viu, neast`mp[rat, milos, necump[tat ]n toate, amestec`nd r`sul cu pl`nsul]ntr-o clip[, sim\itor, dureros de sim\itor, c[ci de mic nu deosebeam]ntre o palm[=-o vorb[rea sau ur`t[. Un singur cusur aveam: eram s[rac. +-a fost de ajuns...

Aci se opri din vorb[. Sorbi din ceai. Ridic[din um[rul drept =i f[cu pe nas de c`teva ori “h]-h]”, ca =i cum ar fi r`s. Apoi]ncepu, clipind des:

— Nu =tiu dac[d-ta]n\elegi pe deplin cuv`ntul s[-r[-ci-e?

— }mi pare r[u c[-l]n\eleg...

— Nu e vorba de s[r[cia-lips[, ci de s[r[cia care te alung[s[-\i slug[rnice=ti via\a]n casele bogate ale parveni\ilor. P`inea \i se pare amar[, vinul acru, hainele te ard, salteaua — umplut[cu pietre, =i perna pe care-\i pleci capul —]n\esat[cu m[r[cini.

To\i ace=ti]mbog[\i\i prin =[rl[t[nii =i furturi sunt convin=i c[pl[tindu-\i un serviciu]\i cump[r[=i via\a. O, Doamne, dar te ui\i cu sc`rb[ =i cu mil[ la ei... Nu =tiu cum s[-=i ]ndulceasc[ via\a m[car de-ar avea vistieriile ]mp[r[\iilor toate. Cu mult mai bine tr[iesc c`inii =i slugile la vatra lor bogat[=i toant[. Sf`r=isem bine liceul. Urmam la medicin[. Dam lec\ii la copiii unui falit milionar; copii r[i, r[u n[r[vi\i, lene=i =i gugumani. Dup[ trei s[pt[m`ni vorbeam despre progresele copiilor. Eram la mas[. El, un om gros]n p`ntece =i ]n ceaf[, ]nchis =i ciupit ]n obraji, \inea ]ntruna c[ s[-=i fac[ copiii militari; milit[ria e carier[ sigur[ mai ales c`nd ai ceva=ilea cheag. Ea, o femeie uscat[=i nalt[,]nfipt[la vorb[,]nc[p[\`nat[ =i nec[jicioas[, nu l[sa deloc cu deput[\ia. Deput[\ia este o meserie care duce departe. M-am amestecat ]n discu\ie, c[ci mi-era sil[ s[-i ascult. Le-am spus c`t de multe lipsesc copiilor =i c`t de multe le mai trebuiesc.

— D-ta prea observi multe, prea =tii multe =i prea vorbe=ti mult,]mi r[spunse el, zuruindu-=i incon=tient banii din buzunar.

Pentru prima oar[vorbeam cu ei. Pentru prima oar[vorbeau ei cu mine.

A doua zi, bine]n\eles, mi-am luat c[r\ile =am plecat]n voia]nt`mpl[rii. La dou[zeci de ani, pe p[m`nt =i sub cer, lesne se]nc[puteaz[un culcu= de trai.

Dup[c`t[va vreme m[prip[=isem la un mare func\ionar. Dam lec\ii la o feti\[de =apte ani, destul de frumu=ic[, destul de de=teapt[, =i destul de lene=[, =i destul de r[sf[\at[. Era primul =i singurul copil la p[rin\i. Ace=ti oameni mi se p[reau mai buni, mai de omenie.

El, om lini=tit, nici prost, nici de=tept, =i nu]nv[\ase mult[carte ca s[-=i vat[me inteligen\a sa mediocr[. Ea era frumoas[, t`n[r[, vie,]i pl[ceau discu\iile; nebun[dup[Rolla[1], recita bini=or Le Saule[2] =i Stelu\a lui Alecsandri, mai ales acel singur vers ge-

[1] Vast poem al lui Alfred de Musset, publicat]n 1833.
[2] Una dintre cele mai cunoscute poezii ale lui Alfred de Musset, publicat[ ]n 1830.

nial =i simplu: “Pe c`nd eram ]n lume tu singur[ =i eu”, ]l spunea minunat, cu toat[ melancolia, cu toat[ p[rerea de r[u ad`nc[=i omeneasc[ce i se cuvine.

Aci iar]=i t[ie cuv`ntul. De ast[ dat[ sur`se iar amestecat cu acel “h]-h]” trist =i obi=nuit. R[suci o \igaret[, o aprinse la lum`nare; m[ ]ndemn[ s[-mi beau ceaiul =i ]ncepu s[-mi povesteasc[ cu o ironie a=a de ciudat[, c[ parc-ar fi r`njit la cineva.

— Doamna era foarte bun[cu mine. Vorbea, r`dea, discuta ceasuri ]ntregi. Vroia s[ afle ce-mi place =i ce nu. Ne certam mai pe to\i poe\ii mari =i, dup[ ce m[ a\`\a la discu\ie, m[asculta privindu-m[lung =i nemi=cat, sf`r=ind mai]ntotdeauna prin a-mi da dreptate =i a-mi m[rturisi c[-i place grozav cum vorbeam =i cum citesc.

Eu m[ ]nro=eam =i ea r`dea.

Ne f[cusem destul de prieteni, doar nu ne ziceam pe nume =i nu ne ziceam nici]ntr-un fel.

}ntr-o zi discutam]mpreun[dac[un vestit poet al nostru a iubit ori ba, ca un adev[rat artist =i poet, =i dac[poeziile lui de iubire r[spund la porniri adev[rate =i profunde. Ea zicea c[da, eu sus\ineam contrariul.

— Ce vrei, acele versuri u=oare, limpezi, bogate, acele compara\ii fericite, acea credin\[ ]n dragostea lui sunt ni=te dovezi puternice c[poetul a sim\it =i a =tiut s[spuie ce simte.

— Nu, eu nu sunt de p[rerea d-tale,]i r[spunsei eu. Versurile lui sunt u=oare pentru c[nu spun nimic. O muzic[de silabe nu poate fi dec`t u=oar[. Limpezimea lor le vine nu din profunditate, ci din indiferen\[. C`nd spui lucruri pe care orice om de bun-simt, tol[nit f[r[grij[pe o sofa moale, le poate spune, ar fi =i p[cat s[nu fii limpede, mai ales c`nd toat[via\a ai ciripit]n versuri. Compara\iile lui,]n genere, ca toate celelalte figuri, sunt, dup[form[=i dup[cum tind s[lumineze =i s[invieze o idee, nefire=ti =i =col[re=te c[utate. Bog[\ia la el e lipsit[de mi=carea =i de c[ldura vie\ii. Tocmai felul acestei bog[\ii dovede=te c[scriitorul nu vede, nu simte =i nu]n\elege deodat[. C`nd vede =i

simte, nu]n\elege; c`nd vede =i ]n\elege, nu simte. +i c`nd vede, simte =i]n\elege, atunci desigur c[este vorba despre ceea ce omului ordinar de tot nu i-ar trece prin minte. At`tea diminutive, at`tea figuri c[utate =i moarte, at`ta nep[trundere ]n inima omeneasc[, at`ta cump[tare]n vers, at`ta bl`nde\e de sim\ire, at`ta duio=ie de cuvinte, toate acestea \i-arat[ pe omul cu temperament mol`u =i fericit. A= putea zice c[numai c`nd descrie ce vede =i ]nseamn[ ce umbl[ ]n gura poporului, numai ]n aceste cazuri e destul de bine, este chiar un artist des[v`r=it. Iubirea, ca =i toate celelalte patimi ce nu se pot vedea, pentru el au r[mas comori ascunse, pe care niciodat[nu le-a putut g[si. Cine iube=te are c[ldura logic[=i retorica temperamentului lui, nu se]ncurc[ ]n imagini =i]n cuvinte ce trec prin mintea oric[rui =colar bun =i mo=ier de=tept.

Ea m[lu[de bra\ =i eu tres[rii. Mi-era cald. Mi-era sil[. Nu]n\elegeam bine. Mi-era fric[. Toat[vitejia de cuvinte pieri. Amu\ii, f[r[s[-mi dau seama bine de ce. +i nici acum nu-mi aduc aminte dac[, plimb`ndu-ne prin od[i =i iar[=i ]ntorc`ndu-ne pe urmele noastre, am scos vreo vorb[.

Pentru prima oar[prietenia ei m[umilea. Dac[ar fi fost o femeie de pe drumuri, dac[nu m-ar fi pl[tit =i nu mi-ar fi dat s[m[n`nc, mi-ar fi f[cut pl[cere c[ldura bra\ului ei rotund ap[sat]ntr-al meu; a= fi iubit-o... dac[n-a= fi apucat s[cred c[este cinstit[.

M[surprinsese. M[uimise. }mi r[sturna toate credin\ele mele. +i mai ales c`nd a auzit clopo\elul de la u=[, =i-a tres[rit la bra\ul meu, =i-a alergat vesel[ =i m`ng`ietoare]naintea b[rbatului s[u,]\i m[rturisesc c[am]nghe\at]n picioare.

+i mi-a f[cut un r[u nespus c`nd mi-am sim\it naivitatea s`ngerat[=i c`nd cur[\enia iluziilor mele mi s-a p[rut c[ este o curat[ prostie. Nu este sim\ire nobil[ care s[ nu se zguduie c`nd vr[jma=ul ei \i-o surprinde dormit`nd =i \i-o izbe=te repede.

Toat[noaptea, un singur g`nd am tors ]n creier. Dac[ a cercat s[ m[ iubeasc[, desigur c[ m`ine m[va ur]. Am fost at`t de

neghiob =i de ru=inos cu d`nsa, am v[zut-o at`t de]njosit pref[cut[ ]ntre mine =i b[rbatul s[u,]nc`t ea o s[vad[ ]n mine un frate nesuferit, care surprinde p[catele unei surori mai mari.

O s[pt[m`n[ nu mi-a vorbit. Ea t[cea, eu t[ceam. Alt[ gre=eal[ de care vedeam bine c[-i pare r[u. Nevorbindu-mi, ea sim\ea c[ se acuz[ de o vin[ care poate c[ nu fusese dec`t un capriciu u=or =i trec[tor, o pompare mai repede a s`ngelui spre creier, o ame\eal[ a ]nchipuirii, o iluzie ce arunca pentru o clip[ drepturile b[rbatului asupra unui t`n[r necunoscut...

Dup[o s[pt[m`n[, ]ntr-o s[rb[toare, ea veni spre mine. Eram singuri. Z`mbi, dar trist =i r[ut[cios. +i, ca =i cum =i-ar fi adus aminte de ieri,]mi zise:

— Vas[zic[, d-ta sus\ii c[ce admir[o lume toat[sunt ni=te copil[rii rimate, c[lumea se]n=eal[=i c[numai d-ta ai dreptate... Nu =tiu cum — parc[nu mi s-ar fi]nt`mplat nimica — prinsei la vorb[, =i ]nv`rte=te la foi, =i despic[la versuri, =i]nha\[figurile care mi se p[reau mai ordinare =i mai nepotrivite =i, c`nd socoteam, dup[ vechiul =i prietenosul obicei, c[ ea o s[ m[ aprobe, o auzii c[-mi zice c-o m`nie ascuns[cu mult me=te=ug:

— D-ta prea cite=ti multe, prea =tii multe, prea observi multe =i prea vorbe=ti multe...

]n acel minut, ca printr-o minune, mi se p[ru c[v[d sub pielea ei tot organismul brut al falitului. Aceea=i fraz[, acelea=i cuvinte, aceea=i m`nie =i acela=i dispre\.

A=fi dorit s[-i spun: “Puteai s[m[dai pe u=[afar[ceva mai pu\in crud”. Curajul m[p[r[si. Cine crede c[dreptatea are =i]ndr[zneal[nu =tie ce spune.

A doua zi am plecat =i de la]naltul func\ionar. De ast[dat[trist, cu un]nceput de]ndoial[, de dezgust =i de nu =tiu ce boal[, ale c[rei efecte fizice le sim\eam pretutindeni, dar mai ales]n creier.

Neput`nd sta la nimeni, m-am hot[r`t s[m[fac copist, pentru ca s[pot sf`r=i medicina.

]n sec\ia noastr[trebuia s[facem un raport ministrului de domenii.

+eful de birou mi-a dat s[-i copiez ciorna acestui raport, ciorn[lung[de mai multe coale, f[r[nici-o ordine, f[r[nici-un]n\eles; gre=eli de fraze, de cuvinte, de punctua\ie; gre=eli de logic[, motive slabe; lips[de studii; lips[de fond, lips[de form[.

Am ar[tat =efului c`teva gre=eli prea grosolane din sumedenia de nerozii.

— D-ta prea =tii multe, prea observi multe...

Desigur, toat[lumea se]nvoise ca s[m[tortureze cu acelea=i cuvinte nesuferite.

+eful meu fusese r[u, dar]nzecit de r[u pentru mine, f[r[s[=tie. Nemaiput`ndu-m[ st[p`ni, cercai s[-i dovedesc c`t[dreptate am. Era nimicit]n fa\a mai micilor s[i. S-a]nro=it sfecl[, a b[tut cu pumnul]n mas[, c[ci avea ciudata manie de-a imita pe ministrul s[u, =i mi-a r[spuns furios:

— Nu e=ti bun de nimic! Te amesteci]n toate ca m[rarul. Ei, ce e? O s[cad[cerul pe noi? Ce este un raport? Un raport... Un raport... Parc[o s[-l citeasc[dl ministru... c[alt[treab[n-are...

— Nu =tiam c[dl ministru cere rapoarte pe care nu le cite=te, r[spunsei eu.

— D-ta prea vorbe=ti multe! S[-l copiezi a=a cum e!

Cu aceste cuvinte]mi]ntoarse spatele, morm[ind: Poftim, tocmai cin’ s-a g[sit!

Am t[cut, de=i fierbea s`ngele ]n mine. +i de c`te ori, discut`nd cu prietenii mei, veneam cu vreo idee nou[, pe care nu o puteau afla ]n lec\iile nenorocit de m[rginite ale doctorilor no=tri, to\i sf`r=eau cu o ironie rea =i]n\estat[:

— M[, dar multe mai =tii =i mult mai vorbe=ti!

La primul examen de anatomie r[spundeam profesorului dup[acela=i autor dup[care]=i jefuia el lec\iile. Asupra unei dezvolt[ri m[opri din vorb[:

— Ce autor sus\ine aceste lucruri? I-am spus numele pe care-l cuno=tea destul de bine.

— Nu e adev[rat!

— Dle doctor, e a=a cum spun eu. }n cea din urma edi\ie are o not[de dou[pagini, care nu se g[se=te]n primele edi\ii.

— Destul, n-o s[ ]nv[\ carte de la d-ta! A=teptam rezultatul examenului. Eram galben. Tremuram de necaz. Doctorul Marcovici[1] tocmai ie=ea din cancelarie nec[jit, strig`nd c`t]l lua gura:

— Bravo! are dreptate elevul, =i]l respinge! Profesor de buchi, iar nu de facultate!

Cum m[v[zu, m[ ]nh[\[de hain[.

— Bine, nene... ai c[zut la examen! +i, dup[o]njur[tur[stra=nic[, zise r[stit: M[i fr[\ioare, e=ti b[iat s[rac =i =tiu c[ ]nve\i carte, dar de ce nu-\i p[ze=ti gura? C`nd un guguman sus\ine c[ n-ai dreptate =i c`nd acel guguman \i-e examinator,]nchide gura =i taci. Cazi la examen pentru c[ai citit pe-o edi\ie nou[, =i el nu are dec`t pe aceea pe care a tradus-o pe de margini c`nd]nv[\a la =coal[. +i nu =tiu ce i-ai mai zis, c[\ine]ntruna c[e=ti obraznic =i c[vorbe=ti prea mult. El e ignorant =i afon. De, ce s[-\i fac!...

Am r[mas uimit. P[m`ntul mi se ]nv`rtea sub picioare. De m-ai fi t[iat, n-ar fi curs pic[tur[de s`nge.

M[dusei acas[.

Era noapte =i lum`narea mi se ispr[vise ]n sfe=nic. }n mine se hot[r`se des[v`r=it caracterul revoltatului. Stam lungit]n pat, cu ghetele]n picioare =i cu p[l[ria turtit[.

Pentru ce to\i oamenii]mi imput[c[vorbesc mult? Pentru ce =i prietenii, =i cei pe care abia]i cunosc, =i ignoran\ii, =i cei cu carte, =i perver=ii, =i cei bl`nzi din fire, =i fali\ii, =i =efii de birou, =i profesorii, =i copiii, sunt, to\i cu to\ii, contra mea de cum oi deschide gura? Desigur, v[d l[murit toate aceste nedrept[\i care mi se fac.

}n capitala noastr[de parveni\i, de negustori, de str[ini, de declamatori, de =ire\i, de ignoran\i, inteligen\a]n medie e mai

[1] Marcovici Alexandru (1835-1886), medic rom`n; a f[cut studii la Paris. Profesor de clinic[medic[l[=i terapeutic[la Facultatea de medicin[din Bucure=ti.

jos dec`t mediocr[. Creierul e condamnat la adev[ruri ordinare. G`ndiri personale nu se petrec]n mintea lene=[=i slab[a ora=ului. +i c`nd ceea ce fr[m`n\i =i arzi tu vreme]ndelungat[,]n cutia de os a capului, izbucne=te afar[, ca o lumin[vie, cel care te ascult[e ame\it; ba, mai mult, creierul lui simte durere, c[ci e zguduit din acea adormire obi=nuit[=i fericit[. Mintea ta taie c[r[rile b[t[torite =i ordinare ale min\ii lui. O singur[vedere personal[, ad`ncit[, spus[ ]ntr-o form[ mai energic[, e de ajuns ca s[-i ridici un st[vilar peste care nu poate s[ri dec`t cu o munc[grea =i cu o c[dere =i mai grea de partea cealalt[, iat[ce trebuie s[ ]nsemneze c[eu vorbesc prea mult. O singur[fraz[sau dou[ore de vorbire e acela=i lucru: dac[ ]i treze=ti din somn, dac[ ]i pui pe g`nduri =i le tulburi odihna, vorbe=ti prea mult. Ei ]ns[ pot s[-\i sparg[ urechile zile ]ntregi; ceea ce ]ndrug[ e bl`nd, trece prin mintea oric[rui hidrocefal, e u=or, e lini=tit, e copil[resc, e vechi, e =tiut, este]n proprietatea tuturora, nu a\`\[ via\a mole=it[ din capul adversarului, nu o aprinde =i nu o arde mai grabnic dec`t]n somn, deci ei vorbesc pu\in, cuviincios =i]n\elept.

C`nd mi-am deslu=it acea prigonire a tuturora contra mea, era prea t`rziu, c[ci revolta era]nveninat[de dezgust =i de dispre\.

Revolta te r[scoal[contra lumii, dezgustul te face s[cazi]n mijlocul ei, dispre\ul te exileaz[din ea. E=ti str[in =i singur]ntre-ai t[i =i]n mul\ime. Vorbesc o limb[din care nu]n\elegi dec`t cuvintele dezlegate. Duc o via\[ pe care nu o explici dec`t ca =i pe via\a unui c`ine: nu mai e nici ur`t, nici frumos, nici cinstit, nici necinstit, nici bine, nici r[u. Ni=te ma=ini care sf[r`m[, macin[, moaie, dospesc, ]mpr[=tie, ard =i se mi=c[: unele fac explozie, altele se odorogesc, altele se duc la treap[t, =i prea pu\ine alearg[ ]n ne=tire, ]n goana vie\ii, \inind frunte tuturora, zdrobind tot ce ]nt`lnesc]n cale =i, totu=i, ne=tiind,]n aceast[vijelie a patimilor mici =i murdare, nici de unde vin, nici pentru ce, nici]ncotro se duc.

M-am]nchis]n mine; am t[cut; m[uitam lung, z`mbeam, ascultam,]nchideam ochii.

A=a de]nvr[jbit t[ceam,]nc`t prietenii au]nceput s[=opteasc[:

— S-a prostit savantul; dec`t “da” =i “nu” nu mai =tie s[morm[ie.

+i nici n-a=fi]n\eles ce fel de oameni =i ce fel de prieteni mi-ar fi fost dac[, c`nd vorbeam, nu m-ar fi acuzat c[ vorbesc mult =i c`nd t[ceam nu m-ar fi acuzat de prost.

Mai t`rziu mi-au scornit una =i mai boac[n[: “Vorbea prea mult, tace prea mult — de net[g[duit, fazele nebuniei”.

+i c`nd asemenea zvonuri mi-ajungeau la urechi, dam din umeri, m[ g`ndeam c`nd la fierea unuia, c`nd la turtirea frun\ii altuia, c`nd la prea multul s`nge al lui X, c`nd la anemia cut[ruia, =i sf`r=eam socoteala]ng`n`nd lini=tit:

— Fire=te, la]nceput se purtau cu mine ca ni=te cunoscu\i, apoi ca ni=te prieteni, mai apoi ca ni=te amici =i acum ca ni=te fra\i.

V

Am trecut doctoratul cu mult succes.

Teza mea era o lucrare deosebit[. Gr[m[disem]n ea multe observa\ii =i mult[citire.

La un consult, doctorul Marcovici — care m[iubea =i respecta]n mine, el, vorb[re\ul, pe omul t[cut, el, omul de geniu, care n-avusese unde s[se dezvolte, pe omul de talent, s[rac =i neb[gat]n seam[, — m-a chemat =i pe mine ca s[-mi dau p[rerea.

Era la un bolnav b[tr`n, v[duv =i uscat de o ftizie lent[, nesim\it[,]mpiedicat[ ]n drumul ei de bunul trai =i de desele c[l[torii]n \[rile calde.

Dup[o lun[l-am pus pe picioare.

Peste c`teva zile am primit o scrisoare de la b[tr`n. M[ruga s[vin pe la el. Cum m-a v[zut, m-a str`ns de m`n[foarte prietenos. Mi-a mul\umit de buna]ngrijire]n timpul bolii =i, mai nainte de a-i putea spune vreun cuv`nt,]mi zise repede:

— Nu, nu, dle doctor, Marcovici m-a]ncredin\at c[numai =i numai d-ta m-ai sc[pat. +i Marcovici e doctor mare, cinstit =i sincer.

Am m`ncat la el. +i-a fost de ajuns.

M`ncam de trei ori pe s[pt[m`n[la b[tr`n.

Avea o singur[fat[, de 18 ani. Mic=oar[, delicat[, bl`nd[, sfioas[, u=oar[ la mers, nu i se auzea dec`t f`=`itul m[t[sos al rochiilor sale]nvoalte. Palid[, cu nasul sub\ire, cu gura mic[, cu buza de jos r[sfr`nt[ pu\in, cu dou[ gropi\e ]n obraji la orice z`mbet, cu ochii alba=tri migdala\i, umezi, buni =i limpezi, pu=i sub ni=te arcuri de spr`ncene sub\iri =i pierdute ]n t`mplele ei alb[strii. P[rul b[lai, tremur`nd fir cu fir la fiece mi=care a capului, i se l[sa din cre=tetul frun\ii]n cosi\e ml[diate dup[urechile ei mici =i albe.

Niciodat[n-am]nt`lnit o fiin\[ a c[rei via\[ dinl[untru s[ se zugr[veasc[ mai bine ]n ml[dierea moale a trupului, ]n pielea str[vezie a obrajilor, ]n privirea melancolic[ =i blajin[ a ochilor =i ]n glasul dulce, tremur[tor, prelung, ca un c`ntec ce se pierde]n dep[rtare. Voin\[slab[, aproape moart[; sim\ire cald[, delicat[, dar vag[. O impresie pl[cut[, primit[prea repede, pentru ea era o adev[rat[durere; tres[rea ca =i cum s-ar fi t[iat; se rumenea,]=i pleca fruntea]n m`ini =i ochii i se umezeau; pl[cerea =i durerea ]n ea erau a=a de ]mpletite, c[ nici una, nici alta nu puteau na=te =i tr[i dec`t]mpreun[.

Sur`sul ei era melancolic; veselia ei era trist[; mul\umirea ei ad`nc[o sl[bea, o mole=ea, o a=eza]nceti=or pe scaun, ca =i cum ar fi fost ame\it[de friguri. Era o minune ciudat[: t[cut[, bl`nd[, suferind =i neav`nd nimica, nevoind nimica, nec[ut`nd nimica, ]ntotdeauna pe g`nduri, privind lini=tit =i departe, ca =i cum =i-ar fi desf[=urat ziua ceea ce visase noaptea.

A=a cum era, te mi=ca, te atr[gea]n atmosfera palid[=i trist[ce plutea =i se]nv`rtea]n jurul ei.

Neav`nd r[bdare =i pl[cere de a citi, c`nt`nd la piano rar =i ]ncet, s[ fi zis c[ sub degetele ei piano era un pieptene de o\el care-=i zb`rn`ie din\ii de un mosor p[truns cu ace; fiindu-i sil[ s[ se g[teasc[; nepl[c`ndu-i plimbarea, lumea =i zgomotul, mintea i se]ncheia cu c`teva adev[ruri aflate de ea singur[ =i spuse at`t

de simplu,]nc`t de multe ori mi se p[rea c[ nu spune nimic. Mai t`rziu m-am]ncredin\at c[acest cap delicat, neav`nd nici un gr[unte de cultur[, ne]nv[\`nd nimic din discu\iile oamenilor, de care fugea prin instinct, brodea uneori adev[ruri de o profunditate uimitoare.

Cuno=tea via\a,]n\elegea natura printr-un soi de devinare[1]]nv[lm[=it[ ]n imaginile ce-i aprindea]n creier. +i]n tot ce v[zuse i se p[rea c[domne=te neclintit o armonie des[v`r=it[=i ne]n\eleas[.

Era dar o minte]nalt[, dar s[rac[, o naivitate curat[, dar b[nuitoare, o mut[care-=i vorbea sie=i prin gesturi, prin monosilabe, prin]ncremenirea trupului drept pe picioare =-o goan[de priviri ca dou[s[ge\i care se duc al[turi, departe, departe, dincolo de zarea care-\i joac[ ]naintea ochilor =i de care niciodat[nu te po\i apropia.

O vijelie vine; norii se gr[m[desc; lumina se posomor[=te; fulgerele scap[r[l[ncile lor de foc, fr`nte pe marginile negre ale norilor; ploaia de var[ cade =iroaie b[=icate. Ea prive=te lung, neclipind, apoi ]ntoarce spatele acestei lupte ]nfior[toare =i ridic[ din um[rul drept. A privit, a ]n\eles ]n felul ei, =i-a desf[=urat g`ndurile =i-a vorbit prin ridicarea um[rului.

Seara, la ceai, c`\iva prieteni de-ai casei vorbesc despre cruzimile r[zboiului cu Fran\a, despre neru=in[rile sceptice ale politicii noastre. Femeile v`ntur[intrigile obi=nuite ale capitalei. Ea ascult[f[r[s[se mi=te. +i, dup[mult[vreme, c`nd ce a auzit s-a ]mbucat ]ntr-un sistem al ei de a r`ndui lumea, zice bl`nd:

— Oameni... Oameni... Bie\ii oameni!

+i]n aceste cr`mpeie de g`ndire]=i gr[m[dea toat[filozofia de un dezgust anemic, organic =i nevinovat.

Mintea ei r`nduia imagini f[r[cuvinte,]n\elegea =i dezlega ca o surdo-mut[. +i melancolia =i-o desf[=ura prin gesturi]ntocmai cum un pianist =i-ar executa un capriciu pe un dactilion.

}n cuvintele “Oameni! oameni!”, spuse de ea]ncetinel =i pe

[1] De la deviner - a ghici (fr.).

g`nduri, ca un copil care ar cere ap[ buim[cit de somn, eu sim\eam cum vrea de l[murit s[ spuie c[ oamenii sunt r[i, sunt pro=ti, sunt grosolani, neferici\i =i fatal t`r`\i, din firea lor,]n r[zboaie,]n intrigi,]n calomnii,]n brutalit[\i,]n ve=nic[neodihn[.

O]n\elegeam pe deplin.

+i niciodat[nu mi-a dat de ochi ca doi oameni cu naturi deosebite, pe c[i deosebite =i din cauze cu totul contrarii, =i ajung[a se]nt`lni, a se sim\i, a se ]n\elege, a se potrivi =i a se iubi f[r[ voia lor, cum ni s-a ]nt`mplat nou[.

Ea bogat[, eu s[rac; ea curtenit[, eu izgonit =i dispre\uit; ea slab[, mic[=i palid[, eu voinic, mare =i rumen; ea slujit[de o familie]ntreag[de slugi, eu slug[rnicind tocmai c`nd via\a are mai mult amor propriu =i mai curat entuziasm; ea ignorant[ ca un copil ce abia se ]nal\[ cl[tin`ndu-se pe picioare, eu obosit de-at`tea tomuri, de-at`tea experien\e, de-at`ta =tiin\[ de carte =i de medita\ii, c`t abia po\i]nghesui]ntr-o bibliotec[; ea tr[ind o via\[de vise, eu reduc`nd lumea la o ma=in[ care se mi=c[ =i se cump[ne=te pe picioare =i porne=te ]n t[ria unei mi=c[ri ini\iale care nu se stinge dec`t atunci c`nd oasele se usuc[, mu=chii seac[, nervii se ap[teaz[ =i arterele se ]ngroa=[. Astfel ne ]nt`lnir[m pe aceea=i cale.

+i totu=i, c`t[ asem[nare: ea t[c`nd =i dispre\uind din lips[de via\[, din cauza unui s`nge sub\ire, s[rac de acele milioane de globule ro=ii, vii, calde, s[rac de focul vie\ii care arde =i se aprinde tot at`t c`t arde; eu t[c`nd =i dispre\uind din cauza unei vie\i colosale, izbit[, str`ns[, ]nchis[, ne]n\eleas[, ghemuit[ =i insultat[ de prostia neuman[ a lumii ]n care m[ ]nv`rtisem.

]ntr-o zi — venisem cam devreme pentru mas[—]mi]ntinse m`na. M`na era rece, slab[, mole=it[, ca o blan[de pisoi mic.

I-am str`ns-o]ntr-a mea.

— Ce m`n[ cald[ ai, ]mi zise ea. Ah! =i ce bun[ c[ldur[! o simt cum mi se ridic[ p`n[la g`t, p`n[la cap...

Nu =tiam ce s[-i spun. Pentru]nt`ia=i dat[o auzeam vorbind mai mult.

— Da, urm[ea, ai o c[ldur[care-mi d[via\[. Numai =uvi\ele de soare ce se strecoar[ ]n odaia mea m[fac s[simt aceea=i pl[cere.

T[cu. }ncepu s[tremure, f[r[s[-=i ia m`na din m`na mea.

— Poate c[nu e=ti bine...

— Ba nu, sunt bine, dar poate c[nu sunt]ntreag[... Nu sunt ca cealalt[lume... O g[l[gie]mi face r[u... Un r`s nest[p`nit]mi face r[u... O vorb[rea spus[pe socoteala altuia]mi face r[u... Cum]=i bate ceaiul cu linguri\a bancherul cel ple=uv =i cum =i-l soarbe de lacom =i de gras]mi fac r[u... Glumele necuviincioase ale cucoanei Eugenia]mi fac r[u... Graba t`n[rului mo=ier, cu care vroie=te s[ m[ slujeasc[, ]mi face r[u... Laudele mincinoase ale prietenelor mele ]mi fac r[u... Iat[ de ce suf[r... }ncolo, c`nd sunt singur[, m[simt lini=tit[... Sunt bine f[r[a sim\i acest bine... Lumea se]nv`rte=te ]n minte ca un haos de umbre rele... Numai d-ta ]mi faci bine, f[r[ s[ =tii, ascult`nd, t[c`nd =i c`teodat[speriind cu c`teva cuvinte prostia fricoas[a celorlal\i...

M[ ]nro=isem.

M-am uitat ap[sat la d`nsa. Rumenise ]n am`ndoi obrajii, =i ochii ei alba=tri =i mari, pironi\i]n jos, erau]nc[rca\i cu lacrimi.

Nu =tiam ce s[-i spui.

}mi venea s-o m`ng`i,]mi venea s-o s[rut. I-am]ntins o m`n[ pe um[r, apoi, f[r[ s[ vreau, am apropiat-o de g`tul ei alb, am ridicat-o mai sus =i-am l[sat-o s[alunece u=or pe rotunjimea obrazului p`n[sub b[rbia palid[=i str[vezie ca un m[r de cear[.

A trecut o lun[de zile. }n tot acest timp nu mi-a vorbit.

Dar m[privea lung, m[c[uta, m[ ]ngrijea la mas[, la cafea =i la ceai, m[ruga din ochi s[mai stau serile c`nd ceilal\i oameni se risipeau pe la casele lor. C`nd slujnica]mi aducea dulcea\[, se uita cercet[tor la linguri\[, la paharul cu ap[=i mai ales la dulcea\[, poruncind]ntotdeauna numai din dulce\urile care, dup[cum b[gase ea de seam[,]mi pl[ceau mai mult.

}mi d[dea m`na.

M[ ]ngrijea.

Se uita la mine.

Se g`ndea.

T[cea.

At`ta tot.

Eu nu cutezam s[cred nimic. +i m[rturisesc c[mie, celui izbit =i dezgustat, c[mie, celui obosit, sceptic =i mort]nainte de a tr[i,]mi pl[cea at`t de mult, ]nc`t mi-era spaim[de ideea c[i-a= fi indiferent.

Mi-era drag[ca un caz rar, de o stare patologic[ce putea trece drept stare fiziologic[. Pu\in[tatea de via\[ ]i ucisese toate pornirile brutale, l[s`ndu-i neatins[puterea de abstrac\ie =i de idealizare. Chiar la trup, aceast[s[r[cie de via\[o oprise la acele m[rimi, cump[niri =i forme delicate =i naive peste care natura, de regul[, pune apoi carne, carne =i iar[=i carne, pentru ca pr[sila ei s[poat[birui toate vr[jm[=iile ce se ridic[contra vie\ii.

}mi era drag[ca un suflet rar aruncat]n ne=tire]n lumea nesim\itoare, mojic[, fudul[, putred[de mici vicii care se]nnoad[mai mult cu prostia dec`t cu marea destr[b[lare a nervilor.

Mi-era drag[pentru c[p[lmuia cu dispre\ul t[cerii toat[nerozimea guraliv[=i]n\epat[ce mi=un[pretutindeni,]n saloane, la mese =i mai ales acolo unde ordinea fireasc[ar avea nevoie de mai mult[sfin\enie =i t[cere.

Mi-era drag[pentru c[la nimeni ca la d`nsa senza\iile nu se ridicau =i nu se topeau,]n stare de sentimente, mai curat, mai nobil.

O iubeam =i mi se p[rea o cumplit[ru=ine de a-i m[rturisi c[o iubesc.

Pe la]nceputul lui iulie,]ntr-o zi, b[tr`nul m[de=tept[din somn f[r[de veste.

— Doctore,]mi zise el zguduindu-m[de bra\, fata mea e bolnav[.

Am s[rit din pat.

M-am]mbr[cat]naintea lui]ntr-o clip[.

Neput`nd s[-mi potrivesc leg[tura, am rupt-o. C`nd m-a luat de m`n[ca s[m[sui]n tr[sur[, m-am suit, dar am s[rit dincolo. Dorin\a de a pleca, de a m[duce, de a o vedea m[z[p[cise. Mi

se p[rea c[tr[sura nu mai porne=te, de=i nici b[tr`nul n-avusese vreme s[ se suie al[turea. Am ajuns. Eu cel dint`i am pus m`na pe clan\a u=ii de la odaia ei.

— Doctore, n-ar fi bine s-o vestim, ca s[=tie, ca s[...

M-am]nro=it.

Ea era]ntins[ ]n pat, cu ochii]nchi=i, cu t`mplele ]nrourate de sudoare, c-o m`n[pe frunte =i acoperit[p`n[ la g`t c-o velin\[alb[.

Am r[mas singur cu d`nsa. Mi-am apropiat un scaun de pat. I-am luat o m`n[ ]ntr-ale mele. La toate]ntreb[rile]mi r[spunse gale= =i bl`nd:

— N-am nimic, n-am dormit ast[-noapte. N-am nimic; m-am g`ndit. N-am nimic. Oh! A= fi dorit s[ nu te ]nt`lnesc niciodat[, =i doresc s[te v[d totdeauna! Dac[ ]ndr[znesc at`t de mult, e tocmai fiindc[ mi se pare c[ mi se va sf`r=i via\a, c[nu mai pot tr[i, c[nu m-aud dec`t dintr-o dep[rtare nedeslu=it[. Visez, visez. Poate c[sunt bolnav[, dar n-am nimic...

}nm[rmurisem. M`inile ]mi tremurau. G`ng[nii c`teva cuvinte idioate. M[ plecai s[-i s[rut m`na =i, st`nd cu buzele pe m`na ei, nu izbutii s-o s[rut.

— Nu e a=a, doctore,]ntreb[ea oft`nd, nu e a=a c[lumea =i via\a sunt a=a cum \i se par \ie? Nu e a=a c[lumea =i via\a sunt]n cap la noi? C[dac[sunt rele sau bune, sunt la noi]n]nchipuire rele sau bune? Nu e a=a c[dac[iube=ti pe cineva]l iube=ti fiindc[ai g[sit un om care intr[ca]ntr-un calapod]n omul-iluzie care s-a n[scut =i tr[ie=te]n cap la tine? Nu e a=a c[dac[ur[=ti pe cineva e c[acest cineva]\i poce=te iluziile tale, intr`nd]n ele tocmai ca un coco=at care s-ar]mbr[ca cu ve=mintele unui om bine f[cut?

— Da, da, i-am r[spuns eu, minun`ndu-m[ de at`ta ad`ncime de minte]ntr-un cap ignorant ca al unui s[lbatic.

— Doctore, e=ti omul care mi se n[scuse]n minte =i pe care mi-era fric[s[-l caut... Dac[crezi c[n-o sa mor, iube=te-m[... Dar numai dac[crezi c[o s[tr[iesc. Oh! a= vrea s[tr[iesc! A= vrea s[tr[iesc! Acum, a= vrea s[tr[iesc...

Pl`ngea f[r[ zgomot, ca =i cum =i-ar fi adus aminte de-o fericire uitat[. Lacrimile i se sp[rgeau ]ntre gene, alunec`nd la vale =i pe-un obraz, =i pe cel[lalt. }i s[rutam m`na, repet`nd]ntruna:

— O s[tr[ie=ti!... O s[tr[ie=ti!...

Apoi]=i retrase bini=or m`na de sub buzele mele, zic`ndu-mi:

— Du-te, te rog, a=vrea s[dorm... Dup[un somn lung, odihnitor, o s[mi se par[c[tot ce \i-am spus \i le-a=fi spus de un an de zile... Altfel, mi-ar fi ru=ine s[te privesc drept]n fa\[...

B[tr`nul m[a=tepta]n pragul camerei.

Cum m[v[zu, m[lu[de m`n[, m[ t`r] la el]n odaie, m[a=ez[pe un fotoliu,]ntreb`ndu-m[pripit:

— Ce are? E bolnav[greu? Ce are? D-ta =tii c[eu numai pe ea o am! Ce are?

— Nimic. N-are nimic. +i dac[ar avea ceva, nici doctorul n-ar putea s[-i dea vreo re\et[, nici farmacistul n-ar putea s[prepare re\eta, dac[doctorul i-ar da-o.

— Vas[zic[, poate fi primejdie mare, zise b[tr`nul, \intuind ochii sp[im`nta\i asupra mea.

— Da, pentru c[iube=te...

— Pe cine?]ntreb[b[tr`nul tres[rind.

— Mai bine ar fi s[-\i spuie ea...

B[tr`nul se uit[ ]n ochii mei.

C`nd am plecat, mi-a dat m`na de trei ori; de trei ori m-a dus p`n[la u=[=i iar[=i m-a]ntors; apoi mi-a =optit:

— A=dori s[fii d-ta...

Am plecat. M[ ]mpiedicam de pietrele de pe strad[, de=i mergeam cu capul]n jos. C`nd am intrat]n cas[, un client m[a=tepta, voind s[m[consulte. I-am scris o re\et[.

— Ah! n-o s[mai fiu singur! N-o s[mai fiu singur!

Acel domn mi-a luat re\eta. M-a privit ciudat, a plecat =i c`nd a ajuns ]n mijlocul drumului a rupt re\eta =i-a aruncat-o ]n v`nt. Buc[\elele de h`rtie pluteau leg[n`ndu-se. Clientul =i-a mai aruncat privirile]nc[o dat[ ]nd[r[t. Desigur, credea c[sunt nebun. Eu am r`s cu poft[=i m-am tol[nit pe-o canapea. Am adormit.

VI

Aci]=i t[ie povestea. Sorbi de pe fundul paharului ceaiul rece =i g[lbui ca chihlimbarul,]=i trecu m`na peste fruntea asudat[, oft[, f[cu de c`teva ori pe nas “h]-h]-h]” =i d[du din cap.

— M[ ]ngroze=te acea fericire de un an de zile! C`nd mi-amintesc c[ pacea =i bl`nde\ea ei s-au stins, durerea care m[ ]ncinge e ca un foc ce mi s-aprinde din t[lpi p`n[ la cre=tet; gura mi se am[r[=te, ca =i cum mi s-ar sparge ]n ea o b[=ic[ de fiere; apoi, un fior rece, ca un =arpe umed, mi se ]ncol[ce=te ]n sus pe =ira spin[rii. S[ nu te ]n\eleag[ =i s[ nu te rabde, s[ nu te ]mbr[\i=eze =i s[ nu te iubeasc[ dec`t o singur[fiin\[, =i aceast[fiin\[s[te p[r[seasc[de veci! +i]n veci s[n-o po\i uita; s[-i auzi glasul]n urechi; s[-\i stea \agl[ ]naintea ochilor ni=te ochi alba=tri, care se]nchid a moarte; s[sim\i pe pielea m`inilor urmele slabelor =i recilor ei str`ngeri de m`n[; =i, privind un munte, ascult`nd l[utarii ori gonind]n fuga zv[p[iat[a drumului de fier,]n toate =i oriunde, s-aud necontenit dorul ei: cel de pe urm[: “Ah, =i cum a=vrea s[tr[iesc!”. “Spune-mi d-ta dac[n-a= avea dreptul s[cer socoteal[lui Dumnezeu =i s[-l insult, ca pe-un c`ine, c[ci a n[scocit lumea asta numai ca s[-=i sature r[utatea sa etern[! Spune-mi d-ta dac[n-ar trebui s[-mi strivesc ochii, ca s[nu mai v[d]naintea lor cea din urm[c[dere a pleoapelor peste frumo=ii s[i ochi!

Dup[ce se =terse de sudoarea care-i brobonase fruntea =i t`mplele, tr`nti c`t putu m`inile pe mas[. Paharele r[sunar[. Eu tres[rii speriat. Ochii lui erau ro=ii =i a=a de c[sca\i, c[p[reau gata a se spinteca. Se scul[de pe scaun,]ncepu s[se plimbe prin odaie, f[c`nd ni=te pa=i largi =i ap[sa\i.

— }n sf`r=it, domnule, zise el c-un glas s[lbatic, eram cu d`nsa]n Italia, la Pisa. Oh! frumoasa Italie, cu cerul ei vioriu =i ad`nc, cu soarele ei — potop de lumin[ =i de via\[ -, cu p[m`ntul acoperit cu vii, cu iasomie =i cu portocale, p[m`nt care te ame\e=te cu aburii s[i de vin, cu miresmele sale de flori =i de fructe; Italia, cu

nop\ile argintii, cu n[prasnicele cl[diri, cu c`nt[re\ii =i tragedienii s[i zv[p[ia\i =i nemuritori; fericita Italie, gr[dina lumii, visul Nordului, basmul popoarelor; pentru mine va r[m`nea morm`ntul ]n care mi-am ]nchis de vecie marea mea iluzie, c[ci era cea dint`i iluzie fericit[a unui nefericit dezgustat deodat[cu laptele pe care l-a supt, de la primul scutec s[rac care l-a]nf[=at! Nici aerul curat =i viu, nici c[ldura potolit[=i]nc[rcat[cu via\[, nici frumuse\ea f[r[de pereche a priveli=tilor care zguduie =i trezesc]n organismele stinse pofta =i r[m[=i\ele vie\ii n-o]ntremau din acea l`ncezire funebr[. }ng[lbenise, apoi se albise solb[. }n jurul obrajilor i se rotunjeau ape de marmur[vine\ie. +i r[bda lini=tit, privind la mine blajin, f[r[vorb[, f[r[p[rere de r[u, f[r[spaim[de moartea care se l[\ea pe nesim\ite =i]i sfredelea cele dou[mari centre ale vie\ii: inima =i creierul. A=fi vrut s[pl`ng[, s[ se r[scoale contra lui Dumnezeu =i a =tiin\ei omene=ti... A=fi vrut s[-mi spuie ce-o doare, s[ m[ blesteme, s[ m[ urasc[, s[ ]ntoarc[ ochii de la mine =i s[ ]nceteze odat[ cu acele priviri de o bl`nde\e =i de o r[bdare supraumana[... Nu-i auzeam glasul dec`t rareori, =i ]ng`na:

— |i-am spus, \i-am spus s[nu m[iube=ti dac[=tiin\a ta te-ar]ncredin\a c[n-o s[tr[iesc... Simt o mil[ad`nc[, r[pindu-mi cele din urm[ nop\i de odihn[, c`nd m[g`ndesc c-o s[te las iar singur pe lume... }ncolo, nu =tiu dac[mai simt ceva... Sunt a=a de slab[, c[nu mai am putere de a iubi =i con=tiin\[limpede de-a =ti c[iubesc.

Nu-i r[spundeam nimic. }i s[rutam m`inile. G`ndurile mele erau un fel de cea\[care-mi obosea creierul.

}n ziua c`nd a n[scut eu am sim\it o durere monstruoas[ ]n ad`ncul r[runchilor. Am]ncremenit de spaim[privind chinurile de care natura are nevoie pentru a-=i desc[rca via\a]n proaspetele ei pr[sile. Trei zile =i trei nop\i n-a deschis ochii. R[suflarea-i era slab[; abia aburea pe o mic[oglind[. Inima]i b[tea rar, neregulat, =i c`teodat[ ]i n[pustea s`ngele c-o m`nie ne]n\eleas[; m`inile]i tres[reau; fa\a i se lumina =i buzele cereau s[se dezli-

peasc[una de alta. M-am sf[tuit cu unul din cei mai mari doctori italieni, un b[tr`n bun, un savant al c[rui z`mbet dovedea c[-n fa\a problemelor mari, de la care at`rn[moartea sau via\a, r[m[sese sceptic =i fatalist ca cel mai umil ignorant.

— Domnule,]mi zise el, dup[ce cercet[cu de-am[nuntul pe bolnav[, ca =i cum i-ar fi f[cut o adev[rat[disec\ie cu ochii, iat[un caz de boal[care m[face din nou s[cred c[medicina, cu c`t se apropie mai mult de o =tiin\[ pozitiv[, cu c`t vrea mai mult s[pip[ie, s[vad[, s[guste =i s[aud[organismul omului, cu c`t vrea s[ se ]nchid[ ]n anatomie =i fiziologie, cu at`t c`=tig[ =i pierde deopotriv[ de mult. Nu a= vrea ca oamenii de =tiin\[ s[ cread[ ]n basmul unui suflet a=ezat ]ntr-o hot[r`t[parte a trupului, nici]ntr-un suflet materie-eterian[, care tremur[, =i p[trunde, =i circul[deosebit de om,]n tot l[untrul omului; dar a= dori s[nu se dispre\uiasc[cu at`ta u=urin\[o stare psihologic[care trebuie s[fie cu mult mai subtil[, mai greu de studiat =i de]n\eles. Aceast[stare psihologic[trebuie s[fie cauza, iar starea fiziologic[— efectul. Eu socotesc c[de multe ori buna stare, ordinea =i vigoarea fiziologic[sunt z[p[cite, sl[bite de un dezgust sufletesc ascuns, boln[vicios, cov`r=itor, =i adesea sc[p`nd din lumina con=tiin\ei bolnavului =i din inteligen\a dispre\uitoare a savantului. So\ia d-tale, n[scut[din p[rin\i bolnavi, de c`nd a deschis ochii, de n-ar fi avut un cap predispus la g`nduri, via\a trupului nu i-ar fi fost r[pit[=i ars[numai de creier. Acum, dup[emoragia din urm[, slaba ei via\[este o minune a sistemului nervos. Fii b[rbat. Eu nu cred]ntr-o sc[pare. I-ar trebui nu s[-i vindeci via\a, ci s[-i torni o nou[via\[, s[o na=ti a doua oar[. }ncearc[, dac[vrei, transfuziunea. Un s`nge curat ar putea face o minune. Dar un s`nge ferit de boli, mo=tenit curat din mai multe genera\ii, un s`nge]n stare de progres,]n care via\a s[fie]ndesat[=i cu putin\[de a z[misli via\[acolo unde moartea a]nceput. }n ora=ul nostru, ca]n orice ora= vechi =i cult, nu =tiu dac[vei g[si un astfel de om.

Apoi b[tr`nul doctor se uit[ peste ochelari, zb`rci fruntea sa

alb[=i mare, m[str`nse de obraji, iar se uit[lung la mine =i-mi zise trist:

— De, nu =tiu, fire=te, dac[d-ta te hot[r[=ti, dac[vrei, dac[crezi... dac[-\i iube=ti mult, mult so\ia...

— Domnule doctor, o iubesc, o iubesc, o iubesc! Ea a dat iluzii de fericire unui dezgustat, eu]i dau tot s`ngele meu cu o pl[cere p[tima=[=i fericit[!

A=a i-am r[spuns =i]ntr-o clip[mi-am scos haina =i vesta. Dup[ce b[tr`nul m-a pip[it =i mi-a frecat c`tva mu=chii de la m`ini, a plecat s[-=i aduc[ instrumentele trebuincioase la aceast[ opera\ie, de care sp`nzura, ca]ntr-un fir de p[r,]ntreaga mea fericire,]ng`n`nd]n pragul u=ii:

— Bine, bine, ai un s`nge care ar ]nvia un cadavru putred de mai multe s[pt[m`ni...

C`nd doctorul s-a re]ntors, m-a g[sit pl`ng`nd la capul ei. Dormea, amor\ise... Era cu putin\[ s[ se mai de=tepte? Pl`ngeam, =i]naintea ochilor mei toate lucrurile p[reau]ntunecate.

Ea z`mbea,]ntins[=i str[vezie ca o bucat[de cear[.

Ah! =i ce pl[cere s[lbatic[am sim\it c`nd doctorul mi-a deschis o v`n[de la cot!

}ndat[ce s`ngele meu a ]nceput s[ intre =i s[ se ]mpr[=tie ]n corpul ei mic =i mole=it, buzele ]ncepur[ a-i tres[ri, a se rumeni, a ]nvia. Pleoapele cr[par[ pu\in =i ochii i se ar[tar[ ca dou[ f`=ii albastre =i umezi, apoi i se deschiser[mari =i]nc[rca\i cu lacrimi. }n privirea ei neclintit[se vedeau mirarea, frica, dorin\a de a =ti ce se petrece]n ea =i]n jurul ei. }n privirea ei vie, t[iat[de clipiri repezi, se vedeau o nou[via\[, un av`nt puternic, un dor de trai nem[rginit, o senza\ie ciudat[ de c[ldur[ =i de fericire. M`inile i se]nc[lzir[; chipul i se lumin[, i se aprinse de voin\[=i de pl[cere. Eram fericit. +i nu m-a=i fi clintit din loc pentru nimic]n lume, de spaim[ca nu cumva tubul care unea cotul meu cu vinele ei s[se sparg[ori s[se mi=te. O b[=icu\[de aer de-ar fi p[truns]n c[ile circula\iei, mi-ar fi ucis s[rmanul meu ideal, care]ncepuse a se de=tepta.

Dar c`nd voi s[ spuie nu =tiu ce cuv`nt de mul\umire, fa\a i se albi din nou, buza de sus]ncepu s[-i tremure, d[du ochii peste cap, gura i se umezi, lacrimile]ncepur[a i se]ntinde]n dou[=iroaie pe am`ndoi obrajii. O convulsie epileptic[. V[rs[. Doctorul]ntrerupse opera\ia.

Am c[zut pe-o canapea. Pierdusem cuno=tin\a. Auzeam ca prin somn pa=ii doctorului =i glasul lui.

— Se poate... E de mirare... Ciudat... Nu se =tie...

C`nd a plecat, m-a zguduit =i mi-a =optit]n ureche:

— M[ ]ntorc]ndat[. Nu pierde n[dejdea. Vom]ncerca cealalt[transfuziune, transfuziunea mediat[. }ncep s[n[d[jduiesc.

Peste dou[ore m-am de=teptat.

Visasem =i nu-mi aduceam aminte nimic din c`te-mi trecuser[ prin minte. Chipuri ur`te, cr`mpeie de vorbe, zgomote, pl`ngeri, co=ciuge, b[t[i de clopote, un v`rtej amestecat, f[r[ =ir =i f[r[ ]n\eles, ]mi zbuciumase creierul. O via\[ monstruoas[ de chinuri, iat[ ce-mi fusese acea amor\ire a trupului meu zguduit de dureri =i desfiin\at de neodihn[ =i de vegheri. La urm[ se f[cea c[ plutesc ]n apa Arnului. C`nd m-am de=teptat, eram sc[ldat]ntr-o sudoare rece din t[lpi p`n[la cre=tet.

Ea dormea cu fa\a]n sus. Nasul i se sub\iase, ochii i se afundaser[ ]n cap,]nchi=i]n ni=te rotocoale vinete. O clip[mi-ap[ru ca moart[.

Durerea se pref[cu]n nesim\ire.

— Ei bine, a murit, a murit, nu face nimic!... +i eu oi muri... Toat[lumea moare... Natura]ntreag[moare... Cine poate opri]n loc jocul fatal al legilor ne]ndurate din univers? Revolta noastr[?...

+-am]nceput s[r`d.

Dar c`nd am p[=it pragul, cu g`nd de a-mi vedea copila, asupra c[reia m[rturisesc c[-mi fusese sc`rb[ s[-mi arunc privirile, am ame\it, m-am rezemat de zid =i, f[r[ s[-mi simt durerea, am ]nceput s[ pl`ng.

M-am t`r`t p`n[ la leag[nul feti\ei, ]n odaia de-al[turi. +i ea dormea cu fa\a-n sus =i cu m`inile pe piept. Desigur, toat[lumea

adormise]n jurul durerii mele! +i a=a de micu\[, abia sosind pe lume, era de mirare cum sem[na m[-sei. Acelea=i linii delicate =i frumoase, acelea=i spr`ncene negre =i sub\iri, aceea=i frunte, aceea=i b[rbie ca un meri=or de cear[, acela=i chip galben, acela=i trup slab. Un adev[rat triumf al sl[biciunii! O glum[ crud[ a naturii care d[duse la o parte pe cel puternic pentru a continua pe cel pl[p`nd.

}n aceast[fiin\[stoars[de via\[vedeam bine n[zuin\a hain[a ei de-a stinge o spi\[din omenire. +-am]ntors capul cu dezgust de la ceea ce ar fi trebuit s[privesc cu pl[cere.

Aceast[fiin\[vie mirosea a dou[cadavre!

Peste trei zile doctorul s-a hot[r`t la a doua transfuziune.

Mi-am deschis vinele ca =i]nt`ia=i dat[.

}n nesiguran\a mea eram fericit, privind ca fermecat la b[tr`nul doctor, care b[tea s`ngele]ntr-un vas de sticl[pentru a-i scoate fibrele.

Eram liber,]mi luase numai s`ngele. Puteam s[ iau parte la opera\ie. +i de=i m[ sim\eam aiurit, parc[ creierul mi s-ar fi ridicat ]n sus din \easta capului, totu=i, credeam c[ ajutorul meu va fi de un folos hot[r`tor la izb`nda]ncerc[rii.

Ne-am apropiat de patul ei.

Mi=ca. Asudase la t`mple. Cerca s[-=i deschid[ pleoapele grele. }ncremenisem. C`nd doctorul a]nceput s[-i pompeze s`ngele, din nou a ]nceput s[ invieze. Buzele i s-au rumenit. Ochii i s-au deschis mari =i alba=tri, umezi =i frumo=i ca ni=te ochi frumo=i c`nd zac de-o boal[lung[.

“Oh! s[nu-i]nchid[, c[moare! }n ochi i s-a gr[m[dit toat[via\a!”

Aste g`nduri ]mi trecur[ prin minte ca un fulger =i ]nghe\ai. M`na ei rece m[apuc[de mijloc, m[atrase spre d`nsa, m[apropie de gura ei, m[s[rut[=i-mi =opti:

— Degeaba! degeaba! Ah! =i cum a=vrea s[tr[iesc...

M[s[rut[ ]nc[o dat[, a=a de ap[sat, c[parc[ar fi voit s[intre]n buzele mele, oft[=i, c`nd]nchise ochii, de s-ar fi stins

soarele, creierul meu nu s-ar fi]necat]ntr-un potop de noapte mai neagr[=i mai]nfior[toare!

C[zusem]n genunchi.

N-am mai sim\it dec`t cea din urm[ zg`rcire a trupului ei =i]n\epenirea cumplit[a m`inilor, care mi se ]mpletiser[ pe dup[ g`t.

Greutatea trupului meu mole=it m[dezlipi de acest cadavru scump =i m[rostogolii pe parchet f[r[cuno=tin\[.

O s[pt[m`n[ ]ntreag[ mi s-a p[rut c[ m-am plimbat, c-am vorbit, c[ m-au certat oamenii, c[ m-au tr`ntit]n pat, c[b[tr`nul doctor]mi pomenea de nu =tiu ce =tiin\[... Pe unde m[plimbam, ce-am vorbit, cine m[lungea]n pat... Nu =tiu nimic... Niciodat[nu mi-am adus aminte...

Dup[o s[pt[m`n[ m-am de=teptat prins de friguri. Pe un scaun, l`ng[mine, sta doctorul citind un jurnal.

— Unde e, doctore, unde e?

At`t am putut s[-i strig.

— Nu vorbi a=a de tare,]mi r[spunse el, apuc`ndu-m[ de m`n[. Trebuia s-o]nmorm`nt[m ca pe orice cre=tin, ca pe orice mort. E datoria noastr[, a celor vii, s[ nu l[s[m ca putreziciunea, cu duhoarea =i lividitatea ei ]njositoare, s[ insulte trupul =i chipul unei fiin\e pe care am iubit-o. L`ng[un cadavru un sentiment de ru=ine =i de religiozitate ne cuprinde pe to\i deopotriv[. Care om corupt, sceptic, ateu ar]ng[dui ca natura s[schilodeasc[ ]naintea lui un trup odinioar[cu voin\[, cu sim\ire, cu vicii =i cu virtu\i ca =i ale lui? Care om nu s-ar g`ndi c[ prin acea stare de nesim\ire =i de pace ve=nic[ va trece =i el? Cine, ]n fa\a unui cadavru deformat =i sfredelit de viermi, nu =i-ar ]nchipui trupul s[u ]n prada murd[riilor de care natura are nevoie pentru a-=i relua materia ]nstr[inat[ din s`nul ei pentru o clip[? La ce-\i sluje=te =tiin\a d-tale dac[\ipi ca un copil =i insul\i ca un s[lbatic de mai multe zile, f[r[s[ai con=tiin\[? E o profunditate trist[, dar nobil[,]n care trebuie s[p[trund[un om ca d-ta, mai ales c`nd =tie din ce e alc[tuit omul. Noi, studiind legile naturii omene=ti =i cunosc`ndu-le, le dator[m o supunere mai demn[

dec`t a celui din urm[ nenorocit, care nu pricepe de ce m[n`nc[, de ce doarme, de ce se lupt[, de ce se na=te =i de ce moare.

Mi-am cuprins fa\a]n m`ini, m-am ]ntins, parc[ a=fi voit s[-mi ies din piele =i, n[bu=it de pl`ns, i-am r[spuns revoltat:

— Ah! doctore, e=ti mare =i drept, dar la ce sunt bune cuvintele tale?]n urechi aud necontenit dulcele ei glas;]naintea ochilor, chiar de mi i-ai scoate, v[d necontenit ni=te ochi alba=tri]nchiz`ndu-se a moarte; pe pielea m`inilor simt ap[s`ndu-se urmele slabelor =i recilor ei str`ngeri de m`n[;]n fundul creierului m[arde cel din urm[dor al ei: “Ah! =i cum a=vrea s[tr[iesc!”

— G`nde=te-te c[ai o copil[care]i seam[n[ ]ntocmai...

— At`t mai r[u!]n capul celei vii voi vedea totdeauna un cap de mort, pentru care cu bucurie mi l-a=fi zdrobit pe al meu]ntre dou[pietre de moar[...

+i cuprins de furia de a m[str`nge de g`t, am s[rit din pat cu p[rul vulvoi =i m-am repezit la fiarele ferestrelor.

Acolo, v`ntul r[coritor mi-a lini=tit mintea bolnav[.

Arnul, g[lbui =i lini=tit, alunec`nd f[r[ vuiet pe sub arcurile podurilor de piatr[, m-a ame\it. P[m`ntul mi se]nv`rtea sub picioare, vechile palate pisane se cl[tinau pe t[lpile lor. +i-am c[zut ]n bra\ele b[tr`nului doctor.

— Cel pu\in e frumos loca=ul ei de odihn[?

Dou[s[pt[m`ni am stat lungit ]n pat, dormit`nd, aiur`nd, vis`nd, cer`nd ap[ ziua =i noaptea, ne]n\eleg`nd nimic, nesim\ind nimic, p[r`ndu-mi-se c[ umblu, c[ stau, c[ petrec, c[ r`d, c[pl`ng, c[ sunt ]ntr-o tr[sur[ mare, c[ m[ sui ]n turnul plecat al Pisei, c[ plutesc pe deasupra unei ape ]ntinse, c[ m[ ridic[ cineva c-o s`rm[ ]n sus,]n sus, =i c[plutesc]n aer peste]ntreaga lume.

C`nd m-am sculat din pat, eram slab =i galben. Lumea mi se p[rea o minune din care nu f[ceam parte.

M[sim\eam azv`rlit]n pr[pastia unei lini=ti f[r[fund.

M[plimbam]ncet prin odaie. M-am oprit la fereastr[. Pe

Lungarno[1] trecea un regiment de bersaglieri cu muzica]n frunte. Ei, ca ni=te juc[rii de plumb, =i frumosul lor mar=, ca =i cum un copil ar fi c`ntat printr-un pieptene acoperit cu foaie de \igar[.

Mi-am aruncat ochii spre Baptister. Maiestosul Baptister al catedralei din Pisa ca o oal[r[sturnat[cu fundul]n sus.

}n odaia de al[turi \ipa un glas ascu\it.

— Cine pl`nge acolo?

O servitoare, o italianc[scurt[=i groas[, mi-a r[spuns:

— Feti\a d-voastr[.

— Fata mea? Ce fat[? Ah... bine... las-o s[pl`ng[...

— Dori\i s-o vede\i?

— Nu, nu doresc...

— Ce frumoas[=i ce delicat[e!

— E frumoas[? E delicat[? Bine... Nu face nimic...

— +i seam[n[cu doamna, a=a de mult! a=a de mult!..

— Seam[n[cu doamna!... Bine... Las[s[semene... +i eram lini=tit, profund de lini=tit. Desigur, altcuiva]i era mil[ ]n mine. Altcineva se mai]ncerca s[pl`ng[ ]n mine, un om din trecut, o con=tiin\[adormit[ori moart[, care tres[rise ca prin minune, galvanizat[de cuvintele "=i seam[n[cu doamna a=a de mult!"

M-am]ns[n[to=it, dar am r[mas slab, galben =i lini=tit.

}ntr-o zi m-am dus cu doctorul ca s[-mi arate morm`ntul ei. }n camposanto (cimitir, cum ]i zicem noi, popor nerespectuos =i sceptic), i-am v[zut morm`ntul proasp[t, neb[t[torit]nc[, neg[tit cu flori, ars de soare =i nepl`ns de nimeni. M-am uitat la d`nsul; l-am m[surat cu ochii; l-am deschis]n]nchipuirea mea =i n-am v[zut pe nimeni... Un co=ciug gol, o pern[alb[, de care nici un cap nu se rezema, un giulgiu alb, care nu]nf[=ura pe nimeni...

Am]ngenuncheat din voin\a =i priceperea mu=chilor de la picioare. Am plecat capul]n jos, c[ci de la ea, f[r[nici o porunc[, junghietura s-a fr`nt din cauza instinctului muscular care apleac[ capul c`nd se]ndoaie genunchii. Ochii mi-au umezit o

[1] Bulevard principal]n ora=ul Pisa din Italia.

clip[, c[ci glandula lacrimal[se contract[pu\in c`nd plec[m capul, c`nd ap[s[m spr`ncenele pe ochi =i ridic[m]n sus mu=chii fe\ei de la r[d[cina nasului.

M-am ridicat de pe morm`nt: inim[moart[, cum venisem.

Am luat pe doctor de bra\ =i-am plecat spre cas[. }n fa\a unui atelier de sculptur[m-am oprit. Am poruncit un monument frumos; am dat c`t mi s-a cerut =i, pornind]nainte, am]ntrebat pe bunul doctor, care m[privea lung:

— Nu e a=a c[o s[fie cel mai frumos morm`nt? A=vrea s[ne]ntoarcem, s[pl[tesc]nsutit, ca]n toat[Pisa s[nu fie alt monument mai frumos!

— +tii,]mi r[spunse el str`ng`ndu-m[de bra\, c[eu cred]n trecerea sentimentelor dintr-unele]ntr-altele,]ntocmai cum lumina se poate schimba]n mi=care, mi=carea]n electricitate, electricitatea]n c[ldur[=i c[ldura]n lumin[? La d-ta durerea s-a schimbat]ntr-o vanitate sinistr[=i lini=tit[. Fere=te-te de lini=te. Lini=tea]n d-ta poate deveni organic[=i te poate sorbi at`t de mult, ]nc`t s[nu-\i r[m`n[, spre deosebire de un cadavru, dec`t puterea involuntar[de a nu te descompune =i libertatea fizic[de a te mi=ca.

VII

Aci se opri.

}=i lu[capul]n m`ini. Se odihni. Aprinse a nu =tiu c`ta \igar[. D[du din cap. F[cu pe nas de c`teva ori “h]-h]”, ca de obicei. +i]ncepu iar[=i cu un glas]nfundat =i obosit, parc[mi-ar fi vorbit dintr-un dulap]nchis:

— M-am]ntors]n \ar[. M-am retras la mo=ia ei p[rinteasc[. +i aproape trei ani de zile n-am vorbit cu nimeni. }n aceast[vreme, nu s-a publicat nici o carte, nici o dare de seam[despre transfuziune,]n nem\e=te,]n fran\uze=te =i]n italiene=te, f[r[s[le fi citit.

Uram pe to\i doctorii care se ocupau de aceast[opera\ie, mai

ales pe de Belina, c[ci, dup[cum spun ni=te “arhive de fiziologie” 1870, pagina 43, din 175 de cazuri a vindecat bine de tot 85. +i am o manie care nu m-a p[r[sit nici p`n[azi, s[rup =i s[ard la miezul nop\ii toate volumele ce-mi vin din str[in[tate privitoare la transfuziune.

}mi blestem s`ngele c[n-a fost]n stare s[-mi vindece idealul.

Dar copila mea se f[cuse de trei ani. Era slab[, cu ochii alba=tri, =i umezi, =i frumo=i ca ai ei. Era ea, din t[lpi p`n[la cre=tet. Era ea, micu\[=i trist[. Era ea, de trei ani.

+i-\i]nchipuie=ti eroare mai presus de r[bdarea omeneasc[c`nd aceast[ feti\[ ]mi zicea “tat[“ =i-=i ]mpletea sub\irelele ei bra\e pe dup[ g`tul meu, =i c`nd eu mi-apropiam buzele de fruntea ei ca s-o s[rut, buzele ]nghe\au tremur`nd,]n frumosul =i nevinovatul cap al copilei eu vedeam capul uscat =i mort al ei. +i l[s`nd-o repede jos,]i ziceam f[r[mil[:

— Du-te de te joac[, du-te, du-te...

}ntr-o zi am sc[pat-o din bra\e. A pl`ns.

Am deschis un volum sosit de cur`nd,]n care era vorba despre un nou aparat de transfuziune mediat[.

Frumuse\ea naturii mi-era indiferent[. Treceam prin holdele aurii, prin c`mpiile]nflorite, ori coboram o vale mocirloas[, mi-era deopotriv[.

Un singur g`nd: ce stric[ biata copil[? O iubesc eu ori nu? Ar trebui s[-i dau ]n genunchi, tocmai fiindc[ poart[ frumosul =i nobilul ei chip. E cu putin\[ ca durerea s[ fi f[cut din mine un c`ine lini=tit, f[r[pic de iubire =i f[r[pic de mil[?

Oh! c`t m-am silit, c`t mi-am fr[m`ntat mintea ca sa aflu dac[ iubesc ori nu pe-acest copil, al meu =i-al ei, u=urel ca o umbr[, blond =i auriu ca luceaf[rul, bl`nd ca o sf`nt[, fraged ca un l[star crud =i trist ca un ochi de mort care se]nchide!

+i se uita la mine sfios, gata s[pl`ng[, gata s[ z`mbeasc[, cer=indu-mi m`ng`ierea mea adormit[.

Mintea i se dezvoltase, singur[de la ea,]ntr-un chip surprinz[tor. Era de =ase ani trecu\i.

}ntr-o sear[, dup[ce umblasem toat[ziua, m-apropiam de pridvorul caselor, obosit =i f[r[nici un g`nd. Cui nu i-ar fi pl[cut acea sear[ de var[, ]ntins[ ca un z[branic fumuriu peste toat[ aria nem[rginit[ a c`mpiilor? Cine n-ar fi admirat cerul f[r[pic de nori, cupol[uria=[,]n cre=tetul c[ruia c`teva stele, ca ni=te ochi de argint, ]ncepuser[ a clipi? Cine n-ar fi ascultat cu pl[cere ]ntoarcerea vitelor de la p[=une cu b[l[ng[itul lor dep[rtat, cu strig[tele fl[c[ilor pierdute ]n or[c[itul broa=telor g[l[gioase? Cine nu =i-ar fi deschis inima toat[ la odihna acestei bl`nde seri? Numai mie nu-mi erau date pacea =i bucuria sufletului. Abia suisem trei trepte de la pridvor c`nd auzii glasul bun =i boln[vicios al feti\ei mele. Vorbea cu doica parc[ar fi vorbit cu o mum[.

— Doic[, mie nu mi-e bine, =i nu m[doare nimic...

— Ei, draga mamei, ai ostenit, toat[ziua colo, colo...

— A=, nu, toat[ziua am dormit pe canapea...

— Cine =tie... S[v[d fruntea. Cam arzi...

— Doic[, dar nici tata nu e bine...

— De unde =tii?

— Dac-ar fi bine, ar fi mai vesel...

— Dar nu e vesel?

— Dac[ar fi vesel, n-ar citi at`t de mult... Cine =tie ce caut[ ]n c[r\ile lui cu coaste, cu picioare =i cu capete de oameni t[ia\i... Mie mi-e fric[de c[r\ile lui...

— Dar nu cite=te, mam[, toat[ziua.

— C`nd nu cite=te, ce folos, r[t[ce=te pretutindeni, parc[ i-ar fi ur`te lucrurile =i oamenii din cas[...

— Ei, ce-ai vrea tu, drag[, s[fac[?

— Eu a=vrea, a=vrea — dar s[nu m[spui — a=vrea s[m[m`ng`ie, s[m[s[rute =i s[se joace cu mine. Eu nu =tiu cum s[rut[tata, =i ce mult a=dori s[=tiu! C`nd vrea s[m[s[rute, odat[se]ntunec[=i m[scap[din bra\e. Eu]l iubesc mult, mult, =i mi-e fric[de el... Eu]l iubesc, dar el nu m[iube=te... }mi vine s[-i dau toate juc[riile =i s[-i zic:]mi plac foarte mult, dar ia-le =i

iube=te-m[... Doic[, mie mi-e cald... +i mi-e sete... +i mi-e sil[... A=vrea s[m[culc...

A plecat spre odaia ei, oft`nd ca un om b[tr`n.

De mi-ai fi dat foc, nu m-a=fi]nc[lzit mai mult. Acele vorbe bune =i nevinovate, acel oftat din fundul r[runchilor, acea melancolie bolnav[m-au zguduit =i m-au trezit din]mpietrirea mea fatal[. Am pl`ns ca un copil c`nd se pierde de m[-sa =i mi-am de=irat]n minte tot trecutul nefericit. Dup[ce m-am odihnit pe treptele pridvorului, cu capul]n m`ini, cu ochii ]nchi=i =i surd la auiala ]ntins[ a satului, m-am sculat. Am f[cut doi pa=i, ]mpleticindu-m[. Sim\eam ]ntreaga greutate a durerii mele, dar m[ sim\eam p[rinte. }nvinsesem acea lini=te morm`ntal[. M[sim\eam om. Eram sigur c[-mi iubesc feti\a. +i ce alt[fericire a=fi dorit mai mult? Mi-am =ters n[du=eala de pe frunte.

— Tot am pentru cine tr[i!

C`nd pusei m`na pe clan\[, tres[rii. C`nd deschisei u=a, r[m[sei ]n prag. Plecai umilit capul ]n jos. De ast[ dat[ mie mi-era fric[ de d`nsa.

O iubeam.

M-apropiai de pat. Se culcase. Adormise cu o m`n[ sub obraz. }i pip[ii fruntea. Ardea; tres[rea. Era slab[, str[vezie; urechile, lustruite; zg`rciul nasului]i albea pe sub pielea sub\ire; m`nu=i\ele de=irate; pieptul ]ngust =i cilindric. Doctorul cerceta =i p[rintele suferea la capul acestui copil de o frumuse\e vag[ =i de o delicate\e pl[p`nd[.

Pe o mas[ardea o lum`nare. M[ sculai s[ o dau la o parte din ochii ei. +i c`nd eram cu spatele spre d`nsa am tres[rit auzind-o:

— Tata! tata!

Se de=teptase.

O s[rutai p`n[nu mai =tiui de mine.

Ie=ii afar[, de ru=ine. Nu-mi mai putui st[p`ni lacrimile. O idee]mi fulger[: “Arde, arde, se mistuie]nainte de a tr[i! Oh! =i este acela=i obraz, acela=i cap, aceea=i fiin\[care]mi moare sub ochi de dou[ori.”

A doua zi c`nd am v[zut-o era tot ]n pat. M-a privit lung =i bl`nd, ca =i m[-sa. Toat[via\a]i n[v[lise]n ochi, ca =i m[-sei. Privirile ei largi m[cuprindeau, m[ardeau, ca =i ale m[-sei. O s[rutai de multe ori. +i ea, m`ng`indu-m[cu m`inile slabe =i alunecoase, m[tortur[, f[r[s[=tie, cu aceste cuvinte:

— Ah! ce bine-mi pare! Ce bine s[ru\i tu, ce bine s[ru\i tu, tat[! Ce bine]mi pare c[sunt bolnav[!

O l[sai s[doarm[.

Ie=ii cu capul]n jos, sim\ind pe grumaji piciorul ne]ndurat al soartei, care m-ab[tea la p[m`nt. Intrai ]n bibliotec[. Privii repede peste to\i autorii de medicin[. C[zui pe un scaun. Tot ce =tiam v`ntura prin minte. Nimic. Am r[sfoit un vraf de tomuri. Nimic..

Contra unui r[u at`t de mare, ]nghesuit ]ntr-un piept at`t de mic, cine putea s[lupte? +i-apoi nu era ea alt[fiin\[care pierea, ci tot cealalt[: murise de anemie, murea =i de oftic[. Un foc mare se stinsese, =i din el mai plutea]n]ntunericul lumii o slab[sc`nteie. Trebuia s[se sting[.

M[ ]ntorsei]n odaie ca s[o v[d. Voiam s[ ]ncerc ceva, fie chiar de mi-ar fi murit]n m`ini.

C`nd deschisei u=a, mi se p[ru c[ se ]nv`rte=te]n pat. Eram sigur c[doarme. O privii mult st`nd ]n picioare =i, f[r[ s[ vreau, morm[ii cufundat ]n g`nduri:

— O! ce buze albe! Ce buze albe! Ce obraji galbeni!

Plecai dezn[d[jduit,]mi trebuia aer, aer, aer. Apucai peste c`mpi. Nu m[ ]ntorsei dec`t cu noaptea]n cap. De-a dreptul la d`nsa m-am dus. Era de=teapt[ =i m[ a=tepta. O v[zui =i mi s-a p[rut c[ m[ ]n=elau ochii. At`ta via\[ ]n ochi! +i gura ei at`t de rumen[!

— Ce obraji frumo=i! Ce buze vii! Ce buze rumene!

M[apropiai de d`nsa ca s[o s[rut, ca s[-mi v[rs focul. Oh! cine m-ar putea crede f[r[a]nm[rmuri? Fusese de=teapt[,]mi auzise spaima de buzele ei albe =i =i le f[cuse cu vopsea ro=ie de pe pere\i.

At`ta r[bdare =i jertf[dumnezeiasc[de la un copil de =ase ani]mi zdrobi toate puterile.

C[zui ca o c`rp[ l`ng[d`nsa.

Corpul]mi murise =i capul mi s[p[rea c[are s[sar[ ]n buc[\i de o revolt[oarb[.

Am pl`ns.

Am s[rutat-o.

Am adormit l`ng[ d`nsa.

Vecinul meu se opri iar[=i din vorb[. Era alb ca varul. Oft[. Se scul[ ]n picioare. Se uit[pe fereastr[=i zise r[stit:

— Ce pro=ti suntem! Soarele e de mult pe cer, =i noi cu lum`n[rile aprinse!

}n adev[r, afar[era ziu[alb[. Dar eu]ncremenisem uit`ndu-m[ la el cum se plimba de repede prin odaie. Un leu furios ]nchis ]n z[brele de fier. Se opri l`ng[mine =i m[str`nse de bra\.

— Ce te ui\i la mine? Ce mai vrei? Nu mi-a fost destul? Nu \i-e de ajuns? Fluviile n-au ie=it din albiile lor, mun\ii nu s-au pr[v[lit... A murit =i ea, ca =i m[-sa, iac[tot!

M`nia ]i da un aer a=a de mare, c[ mi se p[ru c[ se izbe=te cu capul de tavan. Tremuram varg[. Dup[ cele din urm[ cuvinte, ca prin minune, fa\a i se lini=ti, ochii i se mic=orar[; m[ l[s[ de bra\; ]mi ]ntinse m`na prietene=te =i]mi zise lini=tit:

— Iart[-m[dac[te speriai. Un moment de m`nie, care trecu =i nu va mai veni. }n noaptea aceasta mi-am tr[it din nou nefericita mea via\[, =i desigur c[ va fi cea din urm[ noapte din via\a mea. Lini=tea m[ va ]nghi\i din nou. A avut dreptate b[tr`nul doctor italian. Lini=tea mea a devenit organic[. }ntre un cadavru =i mine nu sunt alte deosebiri dec`t puterea involuntar[de a nu m[descompune =i libertatea fizic[de a m[mi=ca. Cred c[de acum]nainte chiar mania de a citi noaptea m[va p[r[si. Cea din urm[tres[rire de via\[s-a stins cu aceast[noapte, ca =i cum ar fi fost cel din urm[acord dureros cu care se]ncheie =i se stinge o simfonie trist[...

VIII

C`nd am ie=it din odaia lui =i am dat de soarele cald, mi s-a p[rut c[ ies dintr-un morm`nt la lumina bun[a zilei.

]n=iruit[de-a lungul =oselei, o ceat[nebunatic[de domni =i de doamne goneau c[l[ri spre Ruc[r.

Eram ame\it.

M[plimbai pe terasa din mijlocul ora=ului, poreclit[“Bulevard pardon” de mul\imea care se plimb[pe d`nsa =i se izbe=te la fiece pas. G`ndurile mi-erau]mpr[=tiate. Peste trei zile am sim\it o prietenie ad`nc[pentru acest nefericit doctor.

Vorbea pu\in, rar =i despre lucruri ne]nsemnate. +i nu vorbea dec`t cu mine.

]ntr-o zi, pe Podul Mogo=oaei,]l v[zui]ntins, cu m`inile cruce pe piept =i cl[tin`ndu-se]ntre]ngerii auri\i ai dricului negru, urmat de o mul\ime de rude, desigur, cu batistele la ochi. Privirea mi se]ntunec[de c`teva lacrimi.

+i de nu l-a=fi v[zut cu m`inile pe piept =i dus cu picioarele ]nainte, a=fi crezut c[ e viu, c[ se plimb[, ]ntr-o tr[sur[ mai ciudat[ =i mai caraghioas[ dec`t a unui oarecare prin\ grec.

A=fi crezut...

]ntre lini=tea lui de alt[dat[=i lini=tea lui de mort, nici o deosebire.

DOMNUL VUCEA

Auzisem eu de turci, de muscali =i de nem\ii cu coad[; ziua, la miaza-mare,]i vedeam]naintea ochilor cu palo=e late, cu suli\e lungi, c[l[ri pe cai, s[rind gardurile mahalalei, ca =i cum ar fi s[rit o d`r[ de bou; ]i vedeam robind roate de copii =i de muieri, l[s`nd]n urma lor jale =i nori gro=i de pulbere.

Dar oric`t m-ar fi sp[im`ntat =i fericit lumea basmelor =-a pove=tilor, c`nd mi-aduceam aminte c[ de la Sf`nt[M[rie o s[trec la +coala domneasc[, din culoarea de negru[1], uitam =i de turci, =i de muscali, =i de nem\ii cu coad[, =i de “\ara cocorilor”.

M[apropiam cu g`ndul, sfiicios, tremur`nd, de-acea vestit[=coal[, ca de un urs]mp[iat, gata sa fug. Mi-era fric[=i mi-era drag[. +i mi-era drag[f[r[sa b[nuiesc nici cum e, nici unde e.

Dou[lucruri aflasem: c[e “domneasc[“, iar nu cum era a noastr[din curtea bisericii, =i c[dasc[lul e “profesor”, trebuind s[-i zici “Domnul”, iar nu cum]i ziceam noi, la al nostru, “Nea Nicu\[“.

De pe la S`n-Petru eu ]mi luam ghiozdanul, ]i treceam b[ierile pe dup[ g`t =i colindam pe acelea=i c[r[ri din gr[dina noastr[, zic`nd c[ am plecat la +coala domneasc[. Uneori ]mi legam de mijloc, c-un cr`mpei din fr`nghia mamei, t[iat pe furi=, =i pe Grivei, =i-l luam cu mine. C`inele c[sca de c[ldur[, repezea capul dup[mu=te, cl[n\[nind din\ii.

Eu]i vorbeam de +coala domneasc[:

— Hai, m[i Grivei, m[i, nu fi lene=! Acolo e =coal[, nu glum[... profesor mare =i]nv[\at, iar nu ca Nea Nicu\[, care se]ncurc[c`nd zice cazania... M[i Grivei, este a=a de grozav profesorul c[, de-ai vrea, chiar =i tu ai ]nv[\a carte... Ci las[ mu=tele, nu fi prost... S[-i zici “Domnul”, c[, de nu, ]\i m[n`nc[coada... +i s[nu sco\i limba de-un cot, c[-\i m[n`nc[=i urechile, bun[tat’ de urechi, m[i Grivei, m[i...

C`te nu spuneam =i pisicii! Parc-o simt =i acum, ghemuit[ ]n s`n, cald[=i moale. Torcea, cu capul pe gura c[m[=ii, cu ochii lene=i =i galbeni.

— He! he! M[rtinico... hai la +coala domneasc[, c[sunt profesori buni... S[nu-\i fie fric[... Dac[[i]nv[\a adunarea,]\i d[un =oarece... la sc[dere]\i d[doi ... la frac\ii te face]mp[r[teasa

---

[1] Sectorul II Negru,]n trecut, una din cele patru unit[\i teritorial-administrative]n care era]mp[r\it ora=ul Bucure=ti.

=oarecilor... Dac[nu te-i sili, s[=tii, drag[M[rtinic[, te ia de coad[, te]nv`rte=te de trei ori =i-\i crap[ fierea de p[m`nt...

Voiam s[sperii pisica. Pisica, sf`rr-sf`r,]nchidea pleoapele lene= =i nep[s[tor, iar mie]mi treceau fiori reci de-a lungul spin[rii, c[ci eu credeam pe profesor at`t de mare, c[mi-l]nchipuiam mai mare =i mai tare ca tata chiar... Doamne, dar dac[,]n loc s[ia pisica de coad[, m-o]nh[\a pe mine de-un picior?...

Se ducea cheful pe copc[, =i m[ ]ntorceam acas[,]n=ir`nd pisicii vorbe de m`ng`iere:

— Las[, M[rtinic[, nu fi fricoas[, c[Domnul e bun... nu bate la palm[... nu pune]n c`rc[ ca s[ trag[ la spete... nici nu te-a=terne cu t[lpile la falang[, ca Nea Nicu\[, c`nd bea ce-a str`ns cu discul.

Mai erau cinci zile p`n[ la +coala domneasc[. Toate lighioile din curte aflaser[ c[ va s[ m[ duc la o =coal[ mare. C`inele, pisica =i cei patru cai ai tatei =tiau pe de rost cum trebuie s[fie]n ochii Domnului: nici unul nu s-ar fi dus f[r[botini]n picioare, c[ci descul\i nu i-ar fi primit dec`t Nea Nicu\[, c-un sfan\ pe lun[.

Noaptea visam =coala: un palat mare, mare =i frumos, ca]n basme, cu por\i de fier, cu geaml`curi, cu u=i de cle=tar, cu ziduri vopsite ca ni=te icoane, =i mai ]mpodobite dec`t steaua lui Nea Nicu\[,]ncondeiat[de Burghelea, zugrav vestit, c[ruia]i frecam vopselele]ntre pietre numai ca s[m[uit la el zile]ntregi cum din nimic scotea sfin\i,]ngeri, draci, cai =i balauri.

Veni =i ziua de +coal[domneasc[.

Abia se luminase. M[de=tept[frate-meu, care]nv[\a la o =coal[=i mai nalt[, =i citea pe c[r\i cu oameni cu pantalonii scur\i =i umfla\i, cu p[l[rii mari, cu funde la ciorapi, cu s[biile mai mult scoase dec`t ]n teac[. Mi-aduc bine aminte c[ unul s[rea de la al cincilea cat, =i c-o m`n[ ]=i \inea p[l[ria. Grozav]i era de p[l[rie!

De la Nea Nicu\[apucasem s[citesc pe silabisite. Frate-meu m[ ]nv[\ase s[citesc ca pe ap[ ]n cartea de citire. La “c`nd cu ciuma lui Caragea, se r[sp`ndeau or[=enii prin sate =i s[tenii

prin pustii", nu m-ar fi oprit nimeni din turuial[. O ziceam dintr-o r[suflare. Ba uneori uitam s[ ]ntorc foile =i tot nu f[ceam gre=eal[. Frate-meu m[mai]nv[\ase cele patru socoteli =i frac\iile. Ce =tiam mai bine era tabla lui Pitagora. M[ ]nv[\ase =i istoria cu =ase domni vesti\i: Radu Negru, de care a= fi jurat c[fusese rom`n neam de arap; Mircea cel B[tr`n,]n capul meu, se]ncurca]n barb[; Alexandru cel Bun, ala vod[, vezi; +tefan cel Mare de care r`deam s[ m[ pr[p[desc, g`ndindu-m[c[fusese a=a de pitic c[aprodul Purice se pusese piu[ca el, +tefan cel Mare, s[ ]ncalece calul; Mihai Viteazul m[f[cea s[tai cu nuiaua v`rfurile de =tir =i de urzici c`nd]l spuneam pe dinafar[; =i,]n sf`r=it, Constantin Br`ncoveanu m[f[cea s[pl`ng de c`te ori]l t[iau turcii pe el =i pe cuconii lui.

+i spunea c-o s[m[scrie de-a dreptul]n clasa a treia.

M[de=tept[.

Tres[rii. }mi t`c`ia inima.

+i-mi zise:

— S[nu-\i fie fric[. S[spui tare =i deslu=it.

— Tare... da...

+i nu vedeam]naintea ochilor de fric[.

— +i deslu=it.

— +i deslu=it...

— S[nu tremuri.

— S[nu tremur...

+i mie-mi cl[n\[neau din\ii]n gur[.

M[ ]mbr[cai: m[sp[lai cu ap[rece; m[ ]nc[l\ai cu ni=te pantofi noi; mama m[piept[n[=i m[s[rut[pe frunte, a=a c[o pricepui... "S[nu-\i fie fric[, s[nu m[dai de ru=ine"...

+tiam eu]n c`te feluri s[ruta mama: altfel de eram bolnav, altfel c`nd o ascultam, altfel c`nd ]nv[\am lec\ia, altfel de pl`ngeam =i voia s[m[ ]mpace, =i cu totul altfel m[s[rut[c`nd m[trimise la Scoala domneasc[.

Pe drum, bonca-bonca, m[ ]mpiedicam de toate pietrele. Ini-

ma]mi zv`cnea cum ]mi zv`cnea c`nd al\ii se]ncercau s[-mi ia zmeul de coad[.

+i tocmai departe, dincolo de Sf`ntul +tefan, frate-meu se opri =i-mi zise:

— Aici e =coala.

+coala!...

Mi se opri r[suflarea. F[cui ochii mari. Nu-mi venea s[cred. Aceea s[fie +coala domneasc[? Ni=te case lungi, pitice =i d[r[p[nate. Dar n-avea por\i]nalte de fier, c[ci n-avea deloc.]n fa\a =colii, o veche pivni\[, plin[cu gunoi;]n jurul ei, o curte mare cu b[l[rii.

A=a case v[zusem =i eu.

Frate-meu m[l[s[ ]n curte. O sumedenie de copii \ipau, se zbenguiau, s[reau]ntr-un picior la =odron, se jucau cu s`mburi de ro=cov[=i cu nasturi.

P[i a=a =colari mai v[zusem =i eu!...

De nu m-ar tr`nti... +i iat[, frate-meu m[ lu[ de m`n[=i-mi zise]ncet:

— S[mergem]n clasa a treia. Directorul mi-a dat bilet s[te]nscriu.

C`nd intrai]n clas[, v[zui o vergea lung[, galben[=i lucioas[, rezemat[de masa profesorului, a Domnului.

Domnul — un om nalt, slab, cu barba rar[=i]nspicat[.

Domnul era]ncruntat =i galben.

Domnul striga pe b[ie\i c-un glas ascu\it.

B[ie\ii stau ca sfin\ii]n b[nci. Vreo trei, cu urechile ro=ii =i aprinse ca focul,]n genunchi, l`ng[ o tabl[ neagr[; lacrimile le picurau ]n c[r\ile deschise =i aduse la v`rful nasului.

Vergea, lacrimi, urechi ro=ii. Domn uscat =i nalt... Se dusese curajul!... D`rd`iam. +i frate-meu, dup[ce vorbi]ncet cu profesorul,]mi =opti:

— O s[te asculte, s[spui tare =i deslu=it.

+i plec[,]mi venea s[m[iau dup[d`nsul. +i n-am pl`ns, nu de ru=ine, ci de fric[.

Domnul se uit[la mine cu ni=te ochi osteni\i. Intrasem]n p[m`nt. C`nd deschise gura, mi se p[ru c[m[=i]nghite.

— Ei... b[iete... de c`\i ani e=ti?

— De opt... am]mplinit la S`n-Petru...

Glasul]mi tremura ca =i cum mi-ar fi b[tut toaca pe beregat[.

— +tii s[cite=ti?

— +tiu...

— Scoate “Lectura”.

Bag m`na]n ghiozdanul f[cut de mama dintr-o foaie de cuadrilat =i scot Lupul =i mielul. A=a ziceam noi c[r\ii de citire, fiindc[ ]ncepea cu: Lupul =i mielul.

Ceru =i el o carte =-o deschise.

Mie-mi juca cartea]n m`ini =i-mi juc[ p`n[c[zu jos.

B[ie\ii r`ser[.

M[plecai s[iau cartea. Domnul strig[a=a de tare “t[cere!”, c[ ]ncremenii cum eram, adus de mijloc.

— Ia-\i cartea! Deschide-o la foaia 50 =i cite=te!

Luai cartea. O deschisei. Eu o]ntorceam la foaia 50, ea se]ntorcea la foaia 80, la Ciuma lui Caragea. La 50 era Tenta\ia.

— Ci zi odat[, motologule!

Eu, de fric[,]ncepui:

— Tenta\ia!...

Cartea se deschise la foaia 80; =i eu, trage-i tare =i deslu=it:

— C`nd-cu-ciuma-lui-Caragea-se-r[sp`ndeau-or[=enii prinsate-=i-s[tenii-prin pustii...

+colarii pufnir[de r`s.

— Destul, v[d c[=tii. Ce-ai]nv[\at la aritmetic[?

— Adunarea, sc[derea,]nmul\irea,]mp[r\irea =i frac\iile vulgare cu adunarea, sc[derea,]nmul\irea =i]mp[r\irea lor.

— C`t fac 25 de m[gari =i cu 15 boi?

M[g`ndii eu, m[ r[zg`ndii. }mi dam cu socoteala: asta nu e adunare, c[frate-meu]mi da s[adun tot lucruri de un fel, =i a=a zicea el c[este adunarea. Ei, trebuie s[fie]nmul\ire. Dar frate-meu ar fi fost mai bun, mi-ar fi spus c`t a dat pe un m[gar =i pe

un bou, ca s[pot spune c`t fac to\i la un loc. Dac[ v[zui c[ nu se poate altfel, m[ hot[r`i s[r[spund:

— Domnule, nu pot face socoteala pe m[gari =i pe boi, c[tata n-are dec`t cai... la cai m-a=pricepe...

Eu =tiam c[tata cump[rase un cal, pe Micul, cu 200 de lei.

Domnul r`se, =colarii pufnir[, pe mine m[podidir[lacrimile.

— Fie =i pe cai. Ei, acum s[te v[d!

M[duc la tabl[; iau tibi=rul;]l scap de vreo trei ori din m`n[=i]ncep s[socotesc m[garii =i boii]n cai, pe pre\ul Micului, adic[pe 200 de lei. Adun 25 de m[gari cu 15 boi,]nmul\esc suma cu 200 de lei =i m[ ]ntorc spre profesor. El se uitase]n jos =i nu v[zuse nimic din socoteala mea.

Tu=esc bine =i strig:

— Opt mii, Domnule!

R`zi Domnul, =i r`zi, =i r`zi! C`nd se potoli, zise, privind]n tavan:

— Auzi, 25 =i cu 15 s[fac[8000! Monitor general, ia-l =i du-l]n clasa a doua!

Monitorul general m[ ]nh[\[de m`nec[=i m[scoase pe u=[afar[. Pe drum]mi spuse: “Te-a dat]nd[r[t”.

Dup[c`teva ]nv`rtituri, deschise o u=[. Intrai]n clasa a doua =i d[dui cu ochii de un profesor cu barba alb[.

— Domnule Vucea, pe dumnealui l-a dat]nd[r[t domnul Petran.

— Ha, ha, t[tarul,]nd[r[t t[tarul... ha, ha, t[tarule!... bine, t[tarule!...

A=a]nc[pui eu pe m`na Domnului Vucea.

Dup[o lun[de zile]n\elesesem rostul]nv[\[turii =i cuno=team bine pe domnul Vucea.

Mul\i ani l-am visat. Chiar acum]l v[d]naintea ochilor.

Scund, gr[suliu, cu p[rul m[runt =i]nc[run\it, cu barba ascu\it[, potrivit[din foarfec[, mai mult alb[, =i alb[ca z[pada]n v`rful ei netezit; ni=te ochi verzui, mici =i repezi; o fa\[ g[lbuie, curat[ =i f[r[ pic de s`nge. Iarna se cocolo=ea]ntr-o bund[cu blan[l[\oas[, vara]ns[ ]\i r[m`neau ochii la el de frumos ce era

]mbr[cat: hain[alb[strie, pantaloni negri, jiletc[de dril n[utiu, c[lcat[=i lustruit[, un lan\ de aur, gros ca pe deget.

+i ce curat!]=i =tergea ghetele cu batista, d[dea necontenit bob`rnace gunoaielor de pe haine, =i dup[ bob`rnac sufla de trei ori, scurt =i repede, =i dup[ce sufla f[cea din g`tlej: “hea, hea”.

Dar c`nd mergea, Domnul Vucea nu era defel ca ceilal\i oameni. Ne uitam la el de departe. P[=ea iute, m[runt, u=or, ca un =oarece, =i scuipa ]n urm[ c`nd trecea pe l`ng[ murd[rii; dac[ era noroi, c[lca din piatr[ ]n piatr[, tot ]n cre=tetul pietrelor, scutur`nd picioarele ca o pisic[. La u=a cancelariei]=i cuprindea barba]n m`na dreapt[, =i-o netezea, ridic`nd buza de deasupra]n sus, ca =i cum ar fi m`r`it; must[\ile =i le cl[n\[nea]ntre degete; deschidea m`na, sufla]ntr-]nsa, tu=ea =i intra pe u=[bini=or, f[r[s[i s-aud[pa=ii.

Lec\iile mergeau strun[. Nu]nv[\a nimeni nimic.

Clasa avea =aisprezece b[nci; b[ncile aveau =aisprezece “primi” =i =aisprezece “monitori”; peste monitori erau trei “monitori generali”: doi de]nv[\[tur[=i unul de “ordine”. “Generalii” ascultau pe “monitori”; “monitorii” ascultau pe “primi”; “primii” ascultau pe =colarii f[r[grad. +colarii dau “interes” primilor, primii monitorilor; monitorii ungeau pe generali; iar generalul de ordine, care nu punea note la]nv[\[tur[, ci numai]nsemna, cu o cruce, cu dou[=i cu trei, pe cei ce nu stau smirna, c`nd ]i venea lui poft[ “s[ se aud[ musca ]n tavan”, lua ce putea de la monitori, primi =i =colari. Generalii b[teau pe to\i; monitorii, de la primi ]n jos; primii, pe =colari; =colarii se t`rnuiau]ntre d`n=ii.

Pentru nota “r[u” nu d[deai nimic; pentru “bini=or”: p`ine, br`nz[, m[sline; pentru “bine” f[ceai bogaciul, simitul =i pl[cinta pe din dou[; pentru “prea bine”, pe l`ng[celelalte, mai d[ruiai ar=ice =i condeie de fier noi; pentru “foarte bine”, ceva gologani, mai ales din banii noi care tocmai pe-atunci ie=ser[; “eminen\ele”, “eminen\a mic[“ (e) =i (eminen\a mare” (E), cu ajutorul b[ncu\elor =i al jum[t[\ilor de sfan\.

Generalii ar[tau monitorilor s[ ]nve\e “de-aici =i p`n[aici”; monitorii, primilor; primii, =colarilor.

De obicei, Domnul Vucea, c`nd intra ]n clas[, noi fiind to\i cu ochii pironi\i ]n carte, ]ncepea s[ cerceteze notele. Pe “bini=or” ]i tr[gea de urechi, lui “r[u” ]i tr[gea la palm[ cu linia lat[, cu nuiaua sau chiar cu linia ]n patru muchi c`nd se f[cea foc.

Oh! atunci era nespus de r[u! Se sc[rpina]n barb[, repede de nu i se vedeau degetele, =i poruncea f[r[mil[:

— D[-i zece t[tarului, d[-i zece!... ha! t[tarul!... zece!... cinci cum o fi =i cinci pe dung[!

Generalii tr[geau stra=nic. De c`te ori auzeam “jart”, auzeam =i “aoleo”! Inima noastr[, c`t puricele, deodat[se umfla =i ni se poticnea r[suflarea.

Mi-aduc aminte c[odat[am str`ns ban cu ban, din ce-mi da mama, p`n[am f[cut o jum[tate de sfan\. Dou[s[pt[m`ni nu luasem dec`t bini=or =i r[u. M-a zguduit de urechi, mi-a tras la palm[, iar]n ziua c`nd era s[ajung la linia]n patru muchi, la “cinci cum o fi =i la cinci pe dung[“, am dat monitorului o jum[tate de sfan\. }n ziua aceea mi-a dat: foarte bine, eminen\e mici =i eminen\e mari.

Domnul Vucea, v[z`nd a=a minune, s-a sc[rpinat ]n barb[ =a r`s, un r`s nec[jit.

— Ha, t[tarul, vezi, t[tarul, c`nd vrea]nva\[t[tarul, d[-i trei pe dung[c[poate =i nu vrea!

Lunea la Domnul Vucea, era de spus. Spusul era cronica mahalalelor. Vucea sta pe catedr[, cu capul rezemat]n m`ini, coatele pe catedr[. Un =colar repezea m`na]n sus, cu dou[degete]ntinse.

— Ha, ce este?... S-a]nt`mplat ceva?

— E de spus, Domnule Vucea.

— Bine, t[tarule... spune, t[tarule!

+i]ncepea.

— Un geamba= da la pra=tie un cal ne]nv[\at; un copil mic, juc`ndu-se =i neb[g`nd de seam[, a intrat]n aria calului; calul l-a

c[lcat]n picioare =i l-a f[cut praf; pe copil l-au ridicat mort, cu capul zdrelit =i leoarc[de s`nge.

Domnul Vucea se cutremura, se]ng[lbenea =i,]ncheindu-se la hain[, zicea:

— Ha... t[tar de copil!

Se scula altul =i]ncepea.

— L`ng[noi au c[lcat ho\ii. }n cas[erau cinci copii. Doi dormeau cu m[-sa =i trei cu tat[-s[u... Mi-e fric[s[mai spun, domnule Vucea...

Vucea, tremur`nd,]ntreba:

— Pe copii i-au omor`t?

— La trei le-au t[iat capul cu sat`rul... celorlal\i le-au b[gat pumnul pe beregat[...

— Oh!... t[tarii!... Dar pe mum[?

— Mumei nu =tiu ce i-au f[cut... =-au str`ns-o de g`t cu =tergarul...

— Vezi, t[tarii!... Ce i-or fi f[cut?... +-au omor`t-o blestema\ii... dar pe b[rbat?

— Pe el l-au jupuit de la t[lpi p`n[ la cre=tet, apoi l-au dumicat buc[\ele =i l-au f[cut morman ]n mijlocul casei; ]n v`rful mormanului i-au pus capul cu din\ii r`nji\i...

— Oh! Oh!... cu din\ii r`nji\i!... Prip[=el, vin-aici, tic[losule!... Vin-aici!

Prip[=el era c[\elu=ul lui cre\, de care nu se desp[r\ea.

— Vin-aici! striga Domnul Vucea, =i]ncepea s[se plimbe prin clas[.

+i al treilea se scula, c[el =tie una “mai frumoas[“. Apoi venea al patrulea =-al cincilea, cu scorneli care mai de care mai]ncornorate.

Suna de ie=ire. Rug[ciunea. Se m`ntuia clasa.

Dup[pr`nz, tot lunea, era cercetarea ve=mintelor =-a p[l[riilor. Ve=mintele s[ fi fost curate =i c`rpite. P[l[riile =i c[ciulile cu b[ieri pe dup[g`t at`rn`nd pe spate.

Domnul Vucea ne lua pe r`nd. Dup[el mergeau cei trei ge-

nerali: unul cu nuiaua, altul cu linia lat[=i cel mai]nfior[tor, cu linia]n patru muchii.

P`n[ s[ cerceteze pe to\i, p`n[s[fac[moral[unora =i p`n[ s[ bat[ pe cei de cuviin\[, clopotul suna de ie=ire. Cu to\ii s[ream ]n picioare. Un general zicea }mp[rate ceresc, Crezul =i Lumin[ lin[. Domnul Vucea umbla bini=or =i pe furi=cu nuiaua ]n m`n[, ca s[umfle pe cei ce n-ar fi stat drep\i =i smeri\i]naintea lui Dumnezeu.

+i adeseori, c`nd ajungeam pe la “=i iar[=i va s[ vie s[ judece viii =i mor\ii”, se-auzea c`te un: “jart, trosc, pleosc, aoleo! ha! t[tarule!”

Iat[lec\iile de lunea.

Joia dup[pr`nz nu ]nv[\am, era odihna tradi\ional[ de la mijlocul s[pt[m`nii. Diminea\a era ordinea =i]nv[\[tura practic[. Domnul Vucea,]nso\it de generalii arma\i,]ntreba pe fiecare]n parte o sumedenie de lucruri cu r[spunsurile lor =tiute de mai nainte.

— Cum trebuie s[vie =colarul la scoal[?

— Cu lec\iile]nv[\ate.

— Cum trebuie s[stea =colarul]n banc[?

— Drept, cu c[ciula pe spate =i cu ochii pe carte.

— Cum trebuie s[mearg[=colarul pe uli\[?

— Lini=tit, s[nu asmu\[c`inii, s[nu]njure =i s[nu se bat[.

— C`te na\ii sunt]n Principatele Unite?

— Mai multe, dar cei mai mul\i =i mai de=tep\i sunt cei patru milioane =i jum[tate de rom`ni, c[ci rom`nul p[c[le=te pe to\i ceilal\i, pe turc, pe muscal, pe neam\, pe t[tar, pe pop[=i pe \igan.

— Cum deosebe=te rom`nul pe grec de rom`n?

— }l pune s[zic[: “retevei de tei, miri=te de mei”.

— +i cum zice grecul?

— Pi\ig[indu-=i buzele, pelticind =i stropind, zice: “retavela tela tin de la miliste mela”.

Se ispr[vea =i cu joia.

Puneam c[r\ile]n ghiozdan, ne rugam pentru “minte,]nv[\[tur[

=i s[n[tate, p[rin\i =i profesori” =o tuleam la poarc[, la ar=ice =i la zmeu.
S`mb[ta era r`nduiala de duminic[. M`inile, obrajii, urechile, g`tul =i p[rul s[fi fost sp[late cu s[pun, iar unghiile t[iate,]ncepea inspec\ia de diminea\[. La palm[ ]\i tr[gea cu linia, peste obraji lipea c`teva t[tarului, de urechi te]nc[lzea, de p[r te da c[\eaua, la ceaf[burdu=ea pe t[tar.
Cu unghiile era]nvr[jbit r[u.
Dac[nu erau bine t[iate, f[ceai m`na puic[, str`ng`nd degetele floare, cu unghiile ]n sus, apoi, cu linia ]n patru muchi, judeca puica t[tarului. +i era judecat[ grea, c[ \ipam ca din gur[ de =arpe. Iar Domnul Vucea, juc`nd pe picioare =i sc[rpin`ndu-se ]n barb[, ca =i cum ar fi c`ntat pe-o chitar[, r`dea, clipea repede =i zicea mereu:
— F[puic[, t[tarule!... Iat[cum zv`cne=te t[tarul... parc[-l omori... D[-i bine, general! Mai una... mai cinci...
+i]n loc s[scad[, suia mereu, de ce strigai mai tare.
Mar\ea, miercurea =i vinerea.
Scotea pe un general la tabl[ori la hart[. Monitorul general bolborosea capitalele c`torva jude\e, f[cea pomelnicul p[r\ilor de cuv`nt,]ncurca pe tabl[un caz de]nmul\ire, la al c[rui sf`r=it n-ajungea niciodat[.
Domnul Vucea c[sca, se freca la ochi, se sc[rpina]n barb[, p`n[i se ura.
— Destul, t[tarule... V[d c[=tii... Bine, t[tarule... Acum s[prindem un t[tar... Treci la loc. “Cuv`ntul de ordine.”
Monitorul general striga cu glas tare:
— Ochii pe carte, g`ndul la lec\ie, lini=te profund[=i f[r’ de mi=care. Cinci dintr-o dat[=i oprit!
“Cinci dintr-o dat[=i oprit”]nsemna c[cel ce va mi=ca o m`n[ sau va ]ntoarce capul c`t de pu\intel va m`nca cinci nuiele la palm[ =i-l va ]nchide la arest p`n[noaptea.
To\i]ncremeneau cu ochii]n carte.
Domnul Vucea]nchidea ochii. Se pref[cea c[doarme (uneori

dormea cumsecade). }=i rezema capul]n m`ini, acoperindu-=i fa\a cu degetele r[sfirate, ca s[prind[vreun t[tar.

Dup[un ceas de amor\ire t`mpit[, ne apuca ame\eala. Ne auzeam r[sufl[rile.

Ideea de-a nu mi=ca ne obosea =i capul]ncepea sa ne tremure. Locul unde fundul \estii se]njug[cu =ira spin[rii ne durea. De era var[, n[du=eala]ncepea s[ne curg[pe obraji =i pe dup[urechi,]n jos, de-a lungul g`tului. Cu neputin\[ ca cei mai slabi s[ nu mi=te o m`n[, un picior; sau, g`dili\i de =iroaiele de n[du=eal[, s[nu vrea s[se =tearg[.

Destul!

Nelegiuirea se pedepsea.

Domnul Vucea tres[rea vesel de pe catedr[, se sc[rpina]n barb[=i striga mul\umit:

— Ha, t[tarul! Am prins un t[tar! General de ordine, cinci =i oprit!

C`nd nu era prinsul, era p`r`tul de ar=ice.

— Ei, ce dr[cos mai are ar=ice?]ntreba Domnul Vucea.

+i copiii, unii r[i, al\ii din prostie,]ncepeau:

— Cutare a sp[lat pe cutare de zece capre =o mial[.

— Ha, t[tarul!...

— Cutare are un ciorap plin de solbe.

— Ha, t[tarul!...

— Cutare are cinci ichiuri plumbuite, trei din dreapta =i dou[din st`nga.

— Ha, t[tarul!...

— Cutare a f[cut un “pui-de-giol” de dou[zeci de capre.

— Ha, t[tarul!...

+i pe to\i]i]nsemna. A doua zi trebuia s[aduc[ichiurile, caprele, mielele =i solbele lucioase, c[ci altfel ar fi m`ncat la palm[ diminea\a, dup[ pr`nz,]n toate zilele, p`n[ le aducea. Cel care n-avea at`tea ar=ice pl`ngea la m[-sa =i la tat-s[u ca s[-i dea parale =i s[ cumpere c`te]i lipseau.

Dup[ce Domnul Vucea umplea cu oase toat[cutia de la catedr[, venea mezatul.

— Ei, acum s[vedem, cum se v`nd “gioalele”?

+i noi, gata:

— La Sf`ntu +tefan, trei capre =o mial[la trei parale.

— La Olteni, patru capre.

— La Delea-Nou[, trei.

— La Lucaci, trei =o mial[.

— La Troi\[, ichiurile pe-un firfiric.

Domnul Vucea]mp[r\ea comoara la care jinduiam cu to\ii,]nsemna ce da fiec[ruia, =i]n timp de trei zile trebuia s[-i aducem banii,]n ziua c`nd primea paralele ne b[tea fericea... nu b[tea pe nimeni!

Dar c`nd pierdea pe Prip[sel... ce noroc pe unii mai mari!

C`te zece se sculau s[spuie c[b[nuiesc ei cam pe unde s[fie Prip[sel.

— Eu =tiu o c[\elu=[ ]n cutare uli\[...

— +i eu alta frumoas[, pe dincolo...

— Eu, una alb[=i crea\[, a unui doctor...

— Ha, t[tarul, e crai tic[losul! S[mi-l g[si\i, c[m`hnesc pe cucoana... (Cucoana era femeia lui.) Ce crai de t[tar!... Mic =i-al dracului...

+i]ndat[plecau c`te zece dup[ Prip[=el, dar numai din cei mari =i care dovedeau c[ au bani s[ cumpere salam, =unc[ =i c`rna\i, ca s[poat[momi pe Prip[=el.

Dar =i noi, cei mai mici, aveam partea noastr[.

}n timpul verii, pe c[ldur[=i z[pu=eal[, Domnul Vucea asuda mult. +i \inea la via\[ca un pusnic la Dumnezeu. Ne trecea pe to\i]ntr-o odaie — clasa noastr[avea dou[od[i desp[r\ite la mijloc c-o u=[— se dezbr[ca, scotea c[ma=a =i trimitea pe unul mai mic s[i-o usuce la soare. Trebuia s[-i]ntindem c[ma=a numai pe pelin, c[altfel “cinci dintr-o dat[=i oprit”.

}ntr-o zi m[trimise =i pe mine. M[rturisesc p[catul. Am trecut pe la putina cu ap[=i i-am tr`ntit pe c[ma=[dou[c[ni, pline,

r[se. P`n[ la patru n-a fost cu putin\[ s[ se usuce. +i m-am plimbat de la c[ma=[ la Domnul Vucea, spun`ndu-i]ntruna:

— Nu se usuc[, Domnule, e asudat[r[u.

Domnul Vucea n-avea slugi. Afar[de buc[t[reas[, slugi eram noi. Pe cei s[raci =i ne]mbr[ca\i nem\e=te ne]n=irase pe lista t`rguielii.

C`nd ne-a r`nduit la pia\[=i la b[c[nie, a strigat catalogul.

— Cutare!

— Aici!

— Ha, t[tarul... nu e bun... cade cu co=ni\a...

Nu era bun.

Fire=te c[nu.

Era voinic, s[n[tos, rumen la fa\[, dar cu pieli\[sub\ire, m`ini albe, p[l[rie de pai, frumos]mpletit[=i ghete lustruite.

— Cutare!

— Aici!

— Bine... Bravo t[tarul, bun!... pe list[.

Bun! Slab =i galben. Cizme groase =i mari. Zdren\[ros =i cu m`ini cr[pate.

— Cutare!

— Aici!

— Prost!... Gur[-casc[... Uit[-co=ni\[... Prost!

A=a. Prost! Cu haine fumurii de v`n[tor, g[it[nate cu verde, cu pantaloni scur\i =i cu cizme de lac. Copil de mo=ier. Pe vreme rea venea cu tr[sura la =coal[.

+i, ciudat, ace=tia nu erau buni nici pentru “cinci dintr-o dat[=i oprit”.

Cei goi, cei fl[m`nzi, cei din marginea ora=ului, cei orfani, cei umili\i, cei b[tu\i — la co=ni\[.

Ne alegea doi-doi. }n fiece zi c`te o pereche nu venea la =coal[ dec`t ca s[strige: “aici — aici — de r`nd la pia\[”. +i plecau acas[ la Domnul Vucea, ]n Lucaci. Dup[ ce t`rguiau, cucoana]i oprea toat[ziua la deretecatul casei, b[tutul saltelelor =i m[turatul cur\ii.

+i ce lucruri bune t`rguia Domnul Vucea din gura pie\ei! Cum

le m`ncam cu ochii,]nghi\ind]n sec! Jimbl[cald[de la “Ochi-Albi”, alb[, pr[jit[=i cu coltuc rev[rsat. Mirosul, =i f[cea paralele! Dar salamul, dar costi\a afumat[, dar halvaua, dar migdalele, dar calupurile de ciucalat[, dar alunele mari =i n[utul pr[jit, dar stafidele galbene =i curmalele din cutii! Pe toate le duceam la]ncheietura cotului. +i c`t erau de bune, c[ mie-mi l[sa gura ap[, at`t erau de grele. +i o dat[n-a zis Domnul Vucea: “Na =i \ie una, t[tarule!”

Ce m[chinuiau, din pia\[p`n[la cucoan[, erau jimbla, salamul, alunele =i migdalele. Eu]ntorceam capul de la co=ni\[, dar jimbla =i salamul miroseau, iar alunele =i migdalele sunau. Erau vii. Jimbla =i salamul m[luau de nas; migdalele =i alunele m[luau de urechi; toate m[ ]ntorceau spre co=ni\a]n care purtam greutatea unei fericiri str[ine.

S[fi furat?

Oh! t[ce\i !...

Nu =ti\i de c`te ori m-a chinuit acest g`nd.

+i nu m-a oprit morala cre=tin[. Eram sigur c[Dumnezeu ar fi \inut cu mine. Dar de unde =tiam eu ce]nsemna b[canul]ntr-un catastif mic?

+i n-a\i cunoscut pe cucoana. Nalt[, sub\ire, slab[=i cu ni=te ochi... Doamne, ce ochi! Ce ochi ascu\i\i =i cum]i jucau]n cap! Ochii ei, de m-ar fi \intuit un sfert de ceas, mi-ar fi g[urit fruntea =-ar fi trecut pe dincolo.

Cum]i aduceam cosni\a, deschidea catastiful, citea]n g`nd, mi=c`nd buzele, apoi se uita la mine: la m`ini, la gur[, la s`n, la buzunare. Mi se p[rea c[m[dezbrac[, c[-mi scutur[albiturile, r`nd pe r`nd, una dup[alta.

Dup[cum ne deprinsese s[fim — la=i, mincino=i, p`r`tori, lene=i — ne-ar fi fost u=or s[fur[m, dar ochii cucoanei erau mai ne]ndura\i ca morala cre=tin[.

Eram sigur c[ochii ei, dintr-o arunc[tur[, c`nt[reau salamul =i num[rau alunele =i migdalele!

Ce vise m[re\e]mi sf[r`mase mie +coala domneasc[! }n loc de palatele ]nchipuite, c`nd m[plimbam cu Grivei =i cu pisica]n s`n, g[sisem ni=te case mici, murdare, cu tencuiala jupuit[. }n loc de un profesor ]nv[\at =i bl`nd, c[zusem]n gheara unui b[tr`n copil[ros =i r[u.

}l uram, =i ura mea, de victim[nevinovat[, n-avea nici o margine.

S[fi ars casa pe el, m-a= fi t[v[lit de bucurie.

Acas[nu spuneam nimic. Mila mamei =a tatei mi-ar fi ucis cel din urm[pic de m`ndrie. Ei, care nu l[saser[ pe nici unul din fra\ii mei s[ se-apuce de negustorie, sub cuv`nt c[p`n[ la st[p`n trebuie s[fie “slug[”, s[afle c[eu, o dat[pe s[pt[m`n[, slug[ricesc?

Nu m[pl`ngeam, dar ]n fiece sear[, c`nd mama m[punea s[-mi fac rug[ciunea, eu o sf`r=eam cu cuvintele: “Doamne,]ndur[-te =i ia pe Domnul Vucea, c[nu ne]nva\[nimic, ne bate =i ne trimite cu co=ni\a]n pia\[!”

Cucoana, =i ea mi-era ur`t[, dar mi-a f[cut pe pofta inimii, m-a r[zbunat de un an ]ntreg de chinuri ]n cea din urm[ zi de examen. Eu =i cu un prieten eram de r`nd. De diminea\[ne-am dus acas[la Domnul Vucea.

Era]n halat.

}ndat[ce ne v[zu:

— Bine, t[tarilor, foarte bine, eminen\[mare, c-avem de lucru ast[zi!

}ntr-un =opron, ne arat[un mald[r de hamuri, verzi de mu=\[=i cu al[murile ruginite.

— Iat[, t[tarilor, p`n[desear[e destul[vreme s[cur[\a\i, s[sp[la\i =i s[unge\i hamurile.

— Dar pe noi nu ne-ai ascultat la examen, Domnule, =i azi se sf`r=e=te examenul...

— Bine, t[tarilor... nu face nimic... +tiu eu c[sunte\i b[ie\i buni...

Domnul Vucea avea o cabriolet[=i dou[perechi de hamuri.

C`nd venea vacan\a, cump[ra un cal; c`nd]ncepea =coala,]l vindea.

Am`ndoi, =i abia duceam hamurile. Noroc c[, dac[eu eram de 9 ani, prietenul meu]mplinea 14.

Curtea era mare =i cu iarb[deas[, pres[rat[cu pajuri galbene de p[p[die.

Sub un nuc b[tr`n, o f`nt`n[.

L`ng[ghizdurile ei,]ncepur[m a freca cu moloz.

Domnul Vucea ie=ise]n pridvor, gata sa plece la =coal[. Deodat[, se auzi glasul]n\epat al cucoanei:

— Ascult[, unde pleci?

— La scoal[, Bibiloi.

— Dar Prip[=el? E o s[pt[m`n[=i nu l-ai g[sit.

— Un t[tar, Bibiloi, un craidon blestemat... O s[-l g[sim... Am trimis cincisprezece =colari...

— +i vino]ncoa odat[!

Domnul Vucea, tremur`nd, intr[ ]n cas[. Cearta ]ncepu de la t`rguielile de \ar[, c[ci a doua zi de examen trebuiau s[plece.

— N-ajunge!

— Ba ajunge...

— Icrele n-ajung!

— Ba ajung...

— Castanele n-ajung!

— Ba ajung...

— Salam ai luat pu\in!

— Ba e destul...

Atunci vocea cucoanei se ascu\i =i se ridic[sus de tot:

— Ajunge? ai?... E destul? ai?... C`nd zic eu c[n-ajunge =i nu e destul?...

+i, dup[\ip[t, se auzi “jart, jart, trosc, pleosc”. Iar Domnul Vucea, dup[fiece trosnet, zicea repede:

— Ce faci, Bibiloi? Stai, Bibiloi! Nu da, Bibiloi ! Cump[r, Bibiloi!

Cobor] treptele pridvorului cu fa\a ro=ie ca racul.

Ce minune! Ce bucurie pe mine! Eu socotisem c[numai el d[altora “cinci dintr-o dat[=i oprit”. Stra=nice “cinci” m`ncase Domnul Vucea!

Le=inasem de r`s. Prietenul meu zicea necontenit:

— Ce faci, Bibiloi?... Stai, Bibiloi!... Nu da, Bibiloi!... Cump[r, Bibiloi!...

Abia m[potolii. }mi =tersei ochii de lacrimi =i]ntrebai pe prietenul meu:

— Cum se poate?... Cucoana s[bat[pe Domnul Vucea?...

El]mi r[spunse cu un aer =iret:

— }l bate. Cu a de ast[zi, eu =tiu de patru ori. }l bate. Ea e mai mic[=i el e prea mare. Ea e t`n[r[ =i el b[tr`n...

Nu pricepui nimic. Mai mici ce eram noi, mai tineri ce eram, =i tot el ne b[tea pe noi...

+i frec`nd curelele:

— Dumnezeu s[-i dea zile multe cucoanei, c[tot ea, p`n-o muri, o s[ fie mai mic[ ca d`nsul.

Pe sear[, sf`r=ind frecatul =i unsul hamurilor, trecusem]n clasa a treia.

C`nd intrasem ]n +coala domneasc[ eram de opt ani, =tiam cele patru opera\ii =i frac\iile. Acum eram de nou[ ani, trecusem ]n clasa a treia, =i nu mai =tiam dec`t adunarea =i sc[derea.

Dar ce-mi p[sa mie!... +coal[domneasc[...

+-am plecat vesel acas[.

Grivei, ca totdeauna,]mi ie=i]nainte, d[du din coad[=i-mi linse m`inile.

— M[i Grivei, m[i, s[te fereasc[Sf`ntul de +coala domneasc[!

A doua zi m[sim\ii liber. Iertasem pe Domnul Vucea.

NEGHINI|{

A fost odat[o bab[, b[tr`n[, b[tr`n[. Abia z[rea de b[tr`n[ ce era. +i m`inile]i umblau la ciorap, iar]n g`ndul ei se ruga la Dumnezeu s-o d[ruiasc[ cu un copil, c[ n-avea dec`t pe unchia=ul ei. +i unchia=ul, ba la p[dure, ba la arie, ba la t`rg, iar baba sta singur[ cuc, c[ toat[ ziulica i-ar fi \iuit t[cerea ]n fundul urechilor dac[ n-ar fi str[nunat =i n-ar fi tu=it c`teodat[. Ba uneori, ca s[-=i mai \ie de ur`t, tot ea vorbea =i tot ea r[spundea. +i r`dea ea de ea, ca =i cum ar fi r`s ea de altcineva, ]n=ir`nd ochiurile pe c`rlige.

— Ei, ei, ce n-ar pl[ti un fl[c[u la b[tr`n\ile noastre!

— C`t, de? c`t?

— Ihi, ihi, mult de tot!

— Adic[ce, nu te-ai mul\umi =i c-o fat[mare?

— Ba, ce s[zic, bine ar fi =-o fat[...

— Da, dar la fat[vrea zestre.

— S-ar g[si, c[eu =i unchia=ul avem ce ne trebuie =i nu ne trebuie mult, trei co\i de p`nz[ alb[ =i c`te un co=ciug; iar boii mo=ului, iar plugul mo=ului, iar casa mo=ului =i a babei, toate ar fi ale fetei.

— Bine, m[tu=[, bine, da' de unde =i fat[? Tu nu =tii c[copacii usca\i nu mai dau de la r[d[cin[?

+i b[tr`na ]ncepu s[ r`d[=i s[ofteze: "hi, hi, hi, ooof, of!"

— Ei, toate se]ntorc, =i apele se]ntorc de la Dumnezeu, numai tinere\ile ba. Ce nu e la timp nu mai e niciodat[. M-a=mul\umi eu =i pe un prichindel de b[iat.

— Ba te-ai mul\umi =i pe-o codan[. Tu s[-n=iri, =i ea s[de=ire, tu s[cerni, =i ea s[risipeasc[, tu s[pui de m[m[lig[, =i ea s[r[stoarne c[ldarea pe foc.

— Dac[e pe-a=a, m-a=mul\umi =i pe-un copil c`t ghemul, numai s-aud ]n cas[ "mam[", c[ mult e pustiu c`nd u=a se]nchide peste doi b[tr`ni.

— Da' dac[ar fi mai mic?

— Fie =i mai mic.

+i b[tr`na ]ncepu s[ r`d[.

— Ce neroad[!

— Ba neroad[, nu glum[!

— Dar dac[ar fi c`t un bob de maz[re?

+i tocmai c`nd da b[tr`na capul peste cap de r`s, odat[tres[ri c[, de dup[u=[, se-auzi un glas ascu\it =i]n\epat:

— Dar dac[ar fi c`t o neghini\[?

B[tr`na se uit[, se uit[=i]ncepu s[se]nchine.

— Bine, bine, zise acela=i glas, v[d eu c[nu-\i trebuie copii...

Baba]=i lu[inima]n din\i =i zise:

— Ba-mi trebuie... da' unde e=ti... cine e=ti?

— Cine sunt? Neghini\[, g`ndul lumii. De mic ce sunt, p[trund ]n urechile oamenilor =i-i ascult cum g`ndesc. Adineauri eram]n urechea ta a dreapt[, apoi am trecut]n a st`ng[, =-am r`s de m-am pr[p[dit c`nd am v[zut ce-\i trec prin minte...

— Ei, a=! Ce mi-a trecut? Nimic!

— Nu e adev[rat, r[spunse Neghini\[r`z`nd, omul spune mai pu\in dec`t g`nde=te. Dac[nu-\i =opteam eu c[copacul uscat nu mai d[de la r[d[cin[, cine =tie ce-ai mai fi spus...

Baba se f[cu ca para focului.

— Z[u a=a... nu te ru=ina, mam[, nu z[u... A=a e omul. C`nd e mic face nebunii fiindc[ e mic; c`nd e la tinere\e face nebunii fiindc[e t`n[r, iar la b[tr`ne\e se g`nde=te la nebunii fiindc[nu le poate face...

B[tr`na pierdu sfiala =i r[bdarea =i se r[sti c`t putu:

— Neghini\[, ci tac[-\i gura =i vin s[te v[d!

+i pe loc se-auzi un \`=t ca de l[cust[ =i un b`z`it ca de albin[. B[tr`na sim\i pe m`n[o pic[tura cald[.

— Iac[t[-m[=i pe mine!...

Biata femeie facu ni=te ochi mari c`t toate zilele =i se mir[ toat[ de ce v[zu pe m`n[, c[cerul de i s-ar fi deschis nu s-ar fi minunat mai mult.

Neghini\[era frumos ca o piatr[scump[; =i era mic c`t o

neghin[; =i avea ni=te ochi=ori ca dou[sc`ntei albastre, =i ni=te m`ini =i picioru=e ca ni=te firi=oare de p[iajen.

B[tr`na d[du s[-l s[rute. Neghini\[, \`=ti pe nas, \`=ti iar pe m`n[!

— }ncet, mam[,]ncet, c[m[strive=ti, zise Neghini\[.

— S[te s[rut, c[-mi umplu=i casa cu dragoste c`nd]mi zise=i mam[.

— }ncet, s[nu m[sorbi.

}l s[rut[.

— Cum m[n`nci tu, Neghini\[al maic[i?

— Eu? Eu m[satur din fum. P`n[ acum am m`ncat la mese]mp[r[te=ti f[r[s[=tie nimeni. +i ce-am mai r`s c`nd ceilal\i tremurau]naintea]mp[ra\ilor, iar eu m[plimbam prin urechile lor =i le aflam g`ndul.

— Bine o fi de ei, Neghini\[mam[...

— A=, binele focului! S[racii mor de foame, iar ei mor de m`ncare. De s[raci e r[u c[ n-au cui s[ porunceasc[, =i de ei e r[u c[ trebuie s[ porunceasc[ la mul\i. Pe ceilal\i oameni c`nd]i min\i te iau de guler =i te judec[judecat[dreapt[; pe ei]i min\i =i dau din cap; ba =i mai =i: ei =tiu c[-i min\i, =i tac, =i]nghit, =i n-au ce face, ca s[nu se strice trebile]mp[r[\iei.

— Da' bine, Neghini\[, \ie-\i trebuie un an ca s[umbli c`t altul umbl[ ]ntr-o zi.

— Da? Ei, nu e a=a deloc. Eu m[las pe-o adiere =i plutesc ca pe ap[, =i m[ml[dii pe apa v`ntului ca pe valurile m[rii. Ba uneori ]ntrec r`ndunelele ca o s[geat[de argint.

— Ce bucurie pe unchia=ul meu, zise b[tr`na, c`nd o afla c[are =i el un copil. Desear[o s[se]mbete de bucurie.

— Ba e vorb[, r[spunse Neghinit[, eu vreau s[v[d pe tata acu=i-acu=ic!

+i b[tr`na, c`nd auzi cuv`ntul tat[, se bucur[de bucuria mo=ului =i]i zise:

— Aria mo=ului este c`t vezi cu ochiul de departe, pus[pe-un

deal mare =i]ntins. Unde-i vedea =ase cai murgi treier`nd gr`u, acolo s[te opre=ti, c[dai peste unchia=ul babei.

— Iat[, plec.

Cum]i deschise u=a, Neghini\[se arunc[, cu m`inile]ntinse =i cu picioru=ele deschise,]ntr-o und[de adiere. +i se f[cu nev[zut, ca un strop de lumin[.

Pe drum]nt`lni o ciread[de vaci. De minunici ce era, se dete afund]ntr-o urm[de vac[=i]ncepu s[strige:

— M[i v[cari, m[i, veni\i de m[scoate\i din inima p[m`ntului, c[ v[ fac pe voia g`ndului!

V[carii se luar[dup[glas, p`n[ deter[ peste Neghini\[. Unul, mai r[u =i mai prost dintre ei, vru s[-l striveasc[ =i-=i repezi c[lc`iul din b[ierile inimii. Neghini\[\`=ti, =i s[ri al[turea, iar v[carul, lovind cu sete p[m`ntul,]=i scrinti piciorul =i]ncepu s[se vaiete. Ceilal\i]ncepur[cu m[ciuca =i, cum izbeau, r[m`neau cu jum[tatea ]n m`n[, iar ailalt[se ducea zb`rn`ind.

— S[nu v[p[zi\i vacile, cum v[p[zi\i min\ile. Cruce lat[, minte]ntunecat[, urechi de v[car, urechi de m[gar! le zise Neghini\[, =i se d[du v`ntului.

Ajunse la unchia=. I se sui pe nas, ca s[-l vad[mai bine. Unchia=ul se bucur[, dar nu ca baba, iar Neghini\[se]ntrist[. Dar ca s[se-arate grozav, zise unchia=ului:

— Nu c[ta c[-s mititel. Calul nu e mai mare ca copilul? =i-l]ncalec[copilul. Bivolul nu e mai mare ca omul? =i-l]njug[omul. Mun\ii nu-s mai mari ca oile? =i-i pasc turmele. P[m`ntul nu e mai mare ca fierul plugului? =i-l despic[ fierul plugului. Codrul nu e mai mare ca un topor? =i-l culc[ toporul la p[m`nt. Tu nu e=ti mai mare ca mine? =i te-au ostenit murgii]n arie. Ia s[vezi cum]i dau eu la arie, f[r[bici, f[r[nimic.

Unchia=ul, minunat,]l duse la arie. Cum ajunse, Neghini\[s[ri pe-un cal =i]ncepu s[strige: “Hi, h[i, hi, h[i!” Ciupe=te pe unul, ciupe=te pe altul, caii]ncepur[s[fug[, dar ce fug[, parc-ar

fi avut dou[zeci de bice pe =alele lor. +i cum se crucea mo=ul, iat[=i un negustor care trecea la scaunul]mp[r[\iei.

— Mo=ule,]i zise negustorul, cine m`n[caii a=a de grozav, c[eu aud “hi-h[i, hi-h[i” =i nu v[d pe nimeni!”

— Ei, tat[, r[spunse b[tr`nul, m-a d[ruit Dumnezeu cu un copil ca o neghin[, da’ cu mintea c`t zece ca mine =i ca d-ta.

Neghini\[opri caii =i s[ri]n palma unchia=ului. Cum]l v[zu negustorul, se g`ndi s[duc[ ]mp[ratului a=a minune.

— Mo=ule, zise negustorul,]\i dau o pung[de bani pe el.

Neghini\[, sf`r, ]n urechea mo=ului =i ]i =opti ce s[ vorbeasc[. +i mo=ul zise, crez`nd c[de la el zice:

— Tu, care vinzi =i cumperi, ai cump[rat vreun suflet pe-o pung[de bani?

— }\i dau... dou[.

+i iar mo=ul, dup[Neghini\[:

— Dou[pungi... pentru un suflet?

— }\i dau... zece.

Mo=ul]ng[lbeni =i zise, iar dup[=oapta lui Neghini\[:

— Sufletele se d[ruiesc Domnului =i se v`nd Necuratului.

— }\i dau... dou[zeci!

+i mo=ul, c[lc`nd]n gura l[comiei, t[cu, cu toate =oaptele bietului Neghini\[.

Neghini\[v[zu l[comia, da’ tot el =opti mo=ului:: “Fie!” +i mo=ul zise:

— Fie!

B[tu palm[ ]n palm[cu negustorul. Tocmeala se f[cuse. Negustorul pl[ti =i lu[pe Neghini\[, v`ndut de bun[voie. Negustorul plec[. Neghini\[strig[mo=ului:

— Mo=ule, mo=ule, ai fost s[n-ai copii, iar biat[bab[, da!

}mp[ratul era la mare =i la greu sfat cu to\i c[rturarii, c[b`ntuia seceta =i molima. +i dac[negustorul]i spuse c[are un copil ca o neghini\[,]mp[ratul r[mase]nm[rmurit,]nv[\a\ii]mp[r[\iei c[scar[ochii mari =i se traser[de b[rbile lungi.

— Nu se poate, m[ria-ta, a=a ceva nu scrie la carte.

— Ba se poate, zise Neghini\[, s[rind pe masa sfatului, c[multe se pot =i nu stau]n c[r\i; =i mult mai multe sunt altfel de cum sunt ticluite din condei. +i dup[ce se minunar[c`t se minunar[, ]ncepu sfatul. Neghini\[ se sui pe m`na]mp[ratului, pe um[r, apoi]n cre=tetul capului, =i de-acolo zise r`z`nd:

— }nva\[, m[ria-ta, c[cei mai mici sunt cei mai mari.

}mp[ratul, cam de voie, cam de nevoie, r[spunse:

— A=a e, Neghini\[, a=a e.

Iar c[rturarii]=i deter[ghies pe sub mas[=i plecar[ochii]n jos.

}mp[ratul porunci s[-i toarne lui Neghini\[o cas[cu zece caturi, c`t o nuc[de mare, toat[din aur-lamur =i]mpodobit[cu pietre scumpe.

Neghini\[r[mase la sfat =i se pierdu din ochii tuturora, numai ca s[se \ie de n[zdr[v[nii. +i,]ncet-]ncet, p`=-p`=, p`n[ intr[ ]n urechea ]nv[\atului care c[uta ]n stele cu ocheanele. Acolo ascult[ ce ascult[, =i ]n\elese c[ acest vestit c[rturar, ]n loc s[ se g`ndeasc[la sfat, se g`ndea c[ ]mp[ratul are nasul cam mare. Se duse bini=or =i intr[ ]n urechea c[rturarului care zicea c[ =tie m[rtuntaiele omului =i leacurile bolilor. {sta se g`ndea nu la sfat, ci c[-i pl[cea inelul]mp[ratului. A=a afl[, pe r`nd, c[ unul se g`ndea la o cucoan[frumoas[, c[altul se g`ndea cam ce lingu=eal[ s[ c`rpeasc[ ]mp[ratului, altul c[ce n-ar da el pentru o sticl[de vin, altul c[bine e s[fii]mp[rat, altul c[ ]mp[ratul e om ca to\i oamenii, numai unul, cu fruntea c`t toate zilele, asculta cuvintele =i]ntreb[rile]mp[ratului.

Neghini\[, cum afl[g`ndul tuturora, zbughi ]n urechea ]mp[ratului =i ]i =opti tot, din fir p`n[ ]n a\[. }mp[ratul, crez`nd c[ singur, el de la el, a citit ]n mintea lor, se m`nie foc =i le zise:

— Ei, tu, care ca\i]n stele, \i-ai f[cut ochii ochean =i-mi vezi nasul c`t un bu=tean. Astfel \i-e g`ndul la sfatul domnesc?

C[rturarul se cutremur[=i d[du]n genunchi, cer`nd iertare.

— Tu, se r[sti]mp[ratul c[tre doctor, dac[ai avea inelul meu, ai omor] mai pu\ini oameni?

Doctorul se cutremur[=i d[du =i el]n genunchi.

— Tu, zise]mp[ratul nec[jit [lorlal\i, te g`nde=ti la sec[turi =i nu vezi c[ e=ti cu un picior ]n groap[; tu ]\i preg[te=ti limba ca s[ m[min\i; tu crezi c[ ]ntr-o sticl[ cu vin este mai mult duh dec`t]n capul meu; tu nu =tii c[un]nv[\at pe scaunul domniei ar face mai multe boroboa\e ca un neghiob; tu te pricepi c[ ]mp[ratul e om ca to\i oamenii, da' nu te g`nde=ti c[ ]nv[\a\ii sunt ca neoamenii; iar tu abia te \ii s[ nu ca=ti o gur[ c`t s[ ]nghi\i]mp[r[\ia toat[; numai \ie \i-e mintea la sfatul domnesc.

Cu to\ii c[zur[ ]n genunchi.

— Acum ce s[le fac, zise]mp[ratul m`nios, s[le tai capul?

C[rturarii murir[=i]nviar[, iar Neghini\[, care se suise]n cre=tetul]mp[ratului:

— Ferit-a Dumnezeu, m[ria-ta, f[r[ ]nv[\a\i cine s[mint[lumea?

— S[nu fie dec`t adev[rul pe lume!

— Ferit-a Dumnezeu! Ce-ai face chiar m[ria-ta f[r[minciun[? Apoi m[ria-ta \i-ai f[cut socoteala vie\ii? Mai multe ceasuri ai m`ncat, ai dormit, ai v`nat, \i-ai socotit cazanele cu bani, ai petrecut, ba cu lumin[\ia-sa]mp[r[teasa, ba =i f[r[ea, dec`t te-ai nec[jit cu trebile =i cu nevoile ]mp[r[\iei. Cum ai sta m[ria-ta pe scaunul lumii c`nd lumea ar afla adev[rul?

}mp[ratul z`mbi, cu ciud[, nu e vorb[, dar z`mbi ca s[dreag[treaba =i]i iert[pe to\i. V[z`nd ]ns[ c[ cel din urm[ c[rturar, care se g`ndise la sfat, tremura mereu,]i zise:

— Ei, dar tu, cel mai cuminte, de ce tremuri?

— M[ria-ta, zise bietul b[tr`n, mai bine s[ spun =i eu dec`t s[afli m[ria-ta. Iat[, socotesc c[nu =tiu nimic =i tot m[g`ndesc c[mi-e leafa prea mic[.

}mp[ratul r`se cu poft[ =i-i f[g[dui o leaf[ mai mare, apoi sparse sfatul c[rturarilor =i plec[ cu Neghini\[ ]n cre=tetul capului, nedomirit de cum ghicise g`ndurile tuturora.

}mp[r[teasa =i cuconii ei, v[z`nd pe Neghini\[, se minunar[,

dar, c`nd aflar[ c[ ]mp[ratul, la vreme de b[tr`ne\e, ghice=te g`ndurile oamenilor, se crucir[=i tot nu le venea s[cread[.

— }mp[rate, zise]mp[r[teasa, z[u a=a, ghice=te-mi =i mie un g`nd.

— S[vedem, r[spunse]mp[ratul.

}mp[r[teasa se g`ndi =i ]ncepu s[ r`d[... Neghini\[o zbughise]n urechea]mp[r[tesei =i-i aflase g`ndul: "C[ ce bine-ar fi s[ mai fie o dat[ ]mp[ratul t`n[r!" +i]ntr-o clip[intr[ ]n urechea dreapt[a]mp[ratului, =i =opa-=opa-=opa. }mp[ratul — pace! }mp[r[teasa r`dea =i zicea:

— Vezi c[nu ghice=ti? vezi?

Pas[mite,]mp[ratul era cam tare de urechea dreapt[. Neghini\[ ]n\elese, =i \`=ti ]n urechea st`ng[, =i iar =opa-=opa.

}mp[ratul se lumin[la fa\[, d[du din cap, r`se cu hohote =i zise:

— Ei...]mp[r[teas[,]mp[r[teas[... da' tot muiere! De, bine te g`ndi=i tu, da' nu se poate...

}mp[r[teasa se ru=in[, plec[ochii]n jos =i se g`ndi: "Dar dac[ o ghici =i la ce m-oi fi g`ndit]nainte, intru]n p[m`nt! De c`te ori n-am dat dracului sfaturile]mp[r[\iei c`nd nu se mai ispr[veau p`n[dup[miezul nop\ii."

}n sf`r=it, ce-i veni lui Neghini\[, vru s[ r`d[=i de]mp[rat; =i]=i zise]ntr-o bun[diminea\[: "Vezi ce e omul! Spune-i orice, spune-i mereu acela=i lucru... omul crede, c[omul e prost. Ce nu crede]nt`i crede mai pe urm[. Am s[-i fac una =i bun[ ]mp[ratului, s[-l las f[r[sfetnicii cei credincio=i =i s[-l]ncurc cu nebunii."

}mp[ratul, de umbla]n fruntea o=tilor, de sta la sfat mare, de se culca, de se scula, de m`nca, de-=i m`ng`ia cuconii, un g`nd nu-l mai sl[bea: "Nu vezi, omule de Dumnezeu, c[\i-au]mb[tr`nit sfetnicii =i]mp[r[\ia merge r[u?"

Pas[mite, Neghini\[ ]i intrase]ntr-o ureche.

Azi a=a, m`ine a=a, p`n[nu mai avu]ncotro. Sparse sfatul cel vechi =i chem[altul nou.

Tot unu =i unu!

Cum venir[, cum aruncar[pe bietul]mp[rat din scaunul neamului lui...

— Acu s[-l vedem! zise]mpieli\atul de Neghini\[. }mp[ratul ie=i pl`ng`nd din cetate. Neghini\[, sus pe um[rul lui.

— De ce pl`ngi, m[ria-ta? \ine-\i firea, nu fi muiere.

— Ei, ei, Neghini\[, cum s[nu pl`ng?! Unde mi-e toiagul]mp[r[tesc?

— Ci taci, m[ria-ta! Ia taie un corn =i f[-\i, colea, o c`rj[. Buzduganul e greu la b[tr`ne\e, te doboar[. C`rja te sprijin[.

— Ei, ei, Neghini\[, unde mi-e scaunul]mp[r[tesc pe care au stat at`\ia mo=i-str[mo=i ai mei?

— Ci taci, m[ria-ta! }ntinde-te colea, pe f`nul ]nflorit =i moale, =i s[-mi spui drept care e mai dulce la oase? Scaunul cu scumpetea, sau f`nul cu frumuse\ea?

— I, i, Neghini\[, unde mi-e coroana cu stemele =i cu luminile?

— Ci taci, m[ria-ta! Pune foaie lat[de lipan pe deasupra pletelor albe =i spune-mi drept, care e mai u=oar[, coroana cu grijile sau lipanul cu umbrele?

— A=a o fi, Neghini\[, mai zise]mp[ratul, oft`nd tocmai din b[ierile inimii, a=a o fi, se potrive=te =a=a, fiindc[ =tii tu s[ le potrive=ti, dar c`nd m[g`ndesc ]n ce slav[ eram ieri... ]mi vine s[ scald tot p[m`ntul cu lacrimile mele!

— Ci taci, m[ria-ta! Adic[ce sl[vire? Toat[via\a, ba r[zboaie, ba sfaturi, ba taie capul unuia, ba]ntinde la bice pe altul, ba cite=te jalbele, ba ascult[p[surile, ba c`te =i mai c`te, =i mai multe f[r[s[vrei de c`te pe vrute. M[rire s[ fi fost asta? Dar ia g`nde=te-te m[ria-ta c[un supus era supusul m[riei-tale =avea un st[p`n, iar m[ria-ta, purt`nd grija tuturora, erai sluga tuturora. Vezi, de-aia m[ria-ta ai fost cel mai slug[, cel mai nevolnic din toat[ ]mp[r[\ia. Curat[socoteal[: erai]mp[rat, nu om; acum e=ti om, nu]mp[rat. +i e=ti mai mare, c[unde-\i spune g`ndul, acolo te duc picioarele. +-apoi, cine =tie? Socote=ti m[ria-ta c[boierii pot ceva f[r[prostime? S[cear[prostimea pe vechiul lor]mp[rat... =i s[vezi m[ria-ta...

Se mai]mbun[ ]mp[ratul la cuv`ntul lui Neghini\[ =i se duse, ]n cruci==i ]n curmezi=, ]n toat[ ]mp[r[\ia, c-o foaie de lipan pe cap =i sprijinit pe-o c`rj[de corn. +i de ce vedea se minuna =i]ntreba pe Neghini\[:

— Neghini\[, de ce-l bat pe [la, de r[cne=te ca din gur[de =arpe?

— Fiindc[ ]mp[ratul e surd =i n-aude, r[spunse Neghini\[.

— Neghini\[, de ce-or fi at`\ia oameni goi =i descul\i?

— Fiindc[ ]mp[ratul e orb =i nu vede.

— Neghini\[, de ce b[tr`nul [la s-o fi muncind s[road[ ]n gingii o coji\[uscat[?

— Fiindc[ ]mp[ratul m[n`nc[prea mult.

— Neghini\[, de ce-o munci unii =i noaptea, de dau pe br`nci?

— Ca s[doarm[ ]mp[ratul =i ziua, de i-o veni poft[.

— Neghini\[, atunci de ce s[vie pe scaunul meu un]mp[rat =i surd, =i orb, =i lacom, =i somnoros?

— Ei, poi,]nainte de-a fi]mp[rat, vedea, auzea, muncea, cump[tat la m`ncare =i la b[utur[.

Bietul pribeag st[tu pe g`nduri,]n mijlocul unui ora= mare, mare =i zise:

— I, i, Neghini\[, mult cuv`nt ai! Acum s-ajung]mp[rat, =i a= =ti eu s[fac cum e bine.

+i, ca din senin, abia sf`r=ise vorba de pe urm[, =auzi o g[l[gie, un vaiet, o duduitur[, c[ parc[ se cutremura p[m`ntul. C`nd colo, ce s[ fie? +tafet[ mare. Ni=te voinici, cu suli\i lungi, aduceau vestea c[ norodul a b[gat la dub[ pe ]mp[ratul [l nou, cu sfetnici cu tot, =i c[ cheam[ iar[=i pe adev[ratul ]mp[rat. Cum auzi b[tr`nul, zise voinicilor:

— Sta\i, c[eu sunt!

+i-l cunoscur[to\i, =i]i deter[ ]n genunchi. Iar Neghini\[, de colo, de pe um[r:

— M[ria-ta, mai vezi, mai auzi, ori \i s-a f[cut foame =i-\i vine s[dormi?

La toate vine r`ndul, dup[cum se]ntoarce roata, c[de-aia e

roat[, s[se]ntoarc[, iar nu s[stea locului. +i-i veni r`ndul =i lui Neghini\[, g`ndul lumii.

}ntr-o zi vru s[glumeasc[cu]mp[ratul, s[mai fac[vreo dr[cie. }i intr[ ]n urechea dreapt[, crez`nd c[ e ]n a st`ng[. Cu st`nga n-auzea de loc. “Nu face nimic. Mi-e lene s[ m[ mut, se g`ndi Neghini\[. }n loc s[=optesc, voi striga.” +i]ncepu s[strige din toate puterile]n urechea cu care]mp[ratul auzea de minune.

— Un]mp[rat dac[n-a =ti el de la el adev[rul, nu-l mai afl[de la nimeni!

}mp[ratul, auzind acest glas tare]n fundul urechii,]i zv`cni inima =i-=i trase o palma c`t putu peste ureche, zic`nd:

— Iiiii, s[=tii c[ce credeam eu c[-mi trece prin minte era numai]n ureche!

+i c`nd]=i scutur[urechea]n podul palmei... Neghini\[cazu le=inat...

— Tu mi-ai fost? Tu m-ai f[cut s[cad din scaunul]mp[r[\iei? Bine! Am eu ac de cojocul t[u!

}mp[ratul,]nfuriat, porunci s[-l lege de g`t cu un fir lung de m[tase =i-l cobor] de-l]nec[ ]n pu\ul din curtea domneasc[.

A=a sf`r=i bietul Neghini\[.

POVESTE

O, pove=ti, pove=ti... lumea toat[este o poveste, c[ci ce-a fost odat[ca niciodat[o fi fost ca =i ast[zi, =i ce este ast[zi va fi odat[ca niciodat[.

C`te focuri, c`te lum`n[ri =i c`te v[pai\e n-ai ars, poveste, =i toate s-au stins, =i multe se vor aprinde ca s[se sting[iar[=i, numai tu, poveste, nu te vei stinge dec`t cu cel din urm[om... =i

numai [la va =ti bine c[lumea asta a fost o lung[=i aceea=i poveste.

A fost odat[un]mp[rat. }mp[ratul avea o nevast[. Am`ndoi aveau o fat[. }mp[r[teasa]=i iubea fata ca luminile ochilor, dar]mp[ratul se pr[p[dea dup[ea.

}mp[ratul, b[tr`n, b[tr`n, de c`te ori o lua pe genunchi, zicea:

— Tu mi-ai deschis pleoapele, c[, p-aci-p-aci, era s[le]nchid de veci, fata tatei!

Iar peste capul fetei cu cosi\e de aur c[dea barba lui alb[ca ni=te =uvoaie de ap[. +i fata, despic`nd ]n dou[ barba mai lung[ ca ea, scotea capul, ca prin gura c[m[=ii, =i zicea r`z`nd:

— Bau, tat[...

+i]mp[ratul pl`ngea de bucurie, =i lacrimile alunecau de-a lungul b[rbii p`n[la sf`rcuri, =i de-acolo picurau, ca din ni=te fe=tile, pe genunchii goi ai domni\ei.

Iar]mp[r[teasa avea haz, c[ci]ncepea =i ea, adun`ndu-=i lacrimile ]n pumni, =i-l certa c[ prea pl`nge ca o muiere de fiece =i ori=ic`nd.

+i]ncepeau:

— Ba iar ai pl`ns.

— Ba n-am pl`ns.

— Ba te-am v[zut eu.

— +i eu te-am v[zut pe tine.

— Ba eu am r`s.

— +i eu am r`s.

Iar domni\a, mic[-mic[, dar cu ochii]n zece,]i da de gol pe am`ndoi:

— Tata a pl`ns c[ m-a usturat pe genunchi, =i mama a pl`ns c[are ochii ro=ii.

Acum nu mai aveau ce zice =i]ncepeau s[r`d[, morm[ind, ca s[nu se aud[unul pe altul.

— Ce n[t`ng (sau ce n[t`ng[), de azi]nainte nu mai pl`ng, c[ pl`nsul nu e de-a bun[...

A=a au petrecut ei mul\i ani, p`n[ c`nd domni\a a]nceput a

nu mai fi mic[=i barba]mp[ratului de p`n[ la br`u i-a trecut peste genunchi.

+i dou[lucruri nec[jeau pe]mp[rat: c[nu-l mai r[bdau puterile s[-=i joace copila pe genunchi =apoi c[prea se f[cuse frumoas[din cale-afar[.

— Unde s[-i g[sesc eu potriv[, zicea]mp[ratul toat[ziulica, d`nd cu toiagul de colo-colo o pietricic[pe care c[=una]n ne=tire.

+i dou[lucruri nec[jeau pe]mp[r[teasa: c[n-o mai ajungeau m`inile p`n' la sf`r=itul p[rului c`nd]=i piept[na fata =apoi... or \ine-o zilele s[vad[un nepot =i o nepoat[, frumo=i ca domni\a ei?

De se]nt`lneau, ea cu el, fiecare cu focul lui, se]n\elegeau din ochi, de=i abia se mai vedeau, =i cu glas uscat se luau iute la har\[, parc-ar fi fost nec[ji\i unul pe altul.

— Ei, ce mai ai =i ast[zi?

— M[ria-ta ce ai?

— Ce s[am, ale pustii de b[tr`ne\i. Nu m[mai \in genunchii ca s[-mi joc copila. Ce n-a=da s[-mi mai fac[bau prin barb[!

— Da' eu, m[ria-ta, trebuie s[m[sui pe-un scaun ca s[-i ajung cu pieptenele]n cre=tet, =apoi s[m[gr[m[desc broasc[la p[m`nt ca s[ dau de c`rlion\ii de la sf`rcul pletelor.

— Ia vezi, nu glumi, s[nu-i rupi p[rul, c[te-ai topiiiit!

— B[tr`ne\ile, m[ria-ta, c`teodat[...

— Ce-ai zis?

— B[tr`ne\ile... uneori ]mi r[m`ne c`te un fir lung, ca un fir de beteal[,]n din\ii pieptenelui...

— Nu, nu, s[nu-\i r[m`ie nici unul! Auzitu-m-ai tu, ori nu m-ai auzit?

+i]mp[ratul pleca m`nios, tremur`nd, izbind cu toiagul]n p[m`nt.

Iar domni\a ajunse fat[mare. C`nd ]=i ]ncingea talia cu betelie de aur =i pornea u=or ca o umbr[, la to\i ai cur\ii li se f[cea fric[ ca nu cumva v`ntul s[-i ofileasc[lumina fe\ei, ori c[mijlocul s[se fr`ng[ sau c[ picioru=ele, ]n conduri de argint, s[ nu-i scapete ]n cr[p[turile p[m`ntului. +i c`nd ]mp[r[teasa o sc[lda, c[ci nu l[sa nici o alt[ m`n[s-o ating[, at`t se rumenea fa\a =i

cutele apei, c[ ]mp[r[teasa nu-i mai zicea “ai de te scald[“, ci “ai de f[apa m[rgean”.

}ntr-o zi, ce-i veni domni\ei, c[se strecur[de l`ng[ m[-sa =i se duse, pe un z[duf de foc, s[ bea, ea singur[, ap[ de la pu\ul de piatr[, din fundul cur\ilor ]mp[r[te=ti. Acolo, o bab[ b[tr`n[, uscat[ca o sc`ndur[=i ciuruit[ ]n obraji ca un burete, ridica de pe colacul de piatr[un ulcior cu ap[proasp[t[=i rece.

— Bunico, zise domni\a, s[sorb =i eu o gur[de ap[pe gurguiul ulciorului, c[mult \`=nesc din el boabe ca de m[rg[ritar.

— Ei, m[ria-ta, unul scoate =i o mie beau! r[spunse baba =i se]ncrunt[. Altul ar[=i altul car[; pe cine nu-l p`rle=te soarele nu-l deger[ nici gerul. Dar \ine =i bea, =i c`nd [i]nghi\i s[nu te]neci, c[numai fl[m`ndul se]neac[la masa s[tului.

Baba r`nji =i]i]ntinse ulciorul.

Bietei domni\e i se f[cu fric[; puse m`na pe g`tul ulciorului; m`na ]i tremur[ =i, sc[p`nd ulciorul de pe colacul de piatr[,]l f[cu praf =i f[r`me.

Domni\a]ncremeni, iar baba oft[de i se sub\ie p`ntecele, se-nnegri ca boziul =i zise:

— R[pi-\i-ar Necuratul min\ile cum mi-ai r[pit tu bucuria apei, =i orice ai face, orice ai drege, blestemul meu s[te-ajung[cum \i-ajunge umbra ta de c[lc`iele tale!

A=a o blestem[baba =i, f[c`nd cu m`na]n patru p[r\i, plec[ca o vijelie.

Domni\a intr[, podidit[de pl`ns, ]n iatacul ei de cle=tar. Se tr`nti]n pat =i adormi cu genele ude =i cu m`inile]ncruci=ate pe piept.

C`nd tres[ri din somn =i deschise ochii, =i m[-sa =i tat[-s[u se uitau la ea cum se uit[ b[tr`nii la icoane. }mp[r[teasa t[cu, iar]mp[ratul zise]ncet:

— Nu m[l[sa, lumina =i toiagul b[tr`ne\ilor mele!

+i nici o vorb[nu mai scoaser[tustrei, ci se uitar[unul la altul p`n[sc[p[t[soarele.

+i tot acolo adormir[, f[r[s[se mi=te, parc-ar fi fost de piatr[. }mp[ratul]ngenuncheat pe barb[,]mp[r[teasa c-o t`mpl[pe

dunga patului, iar domni\a aci fiart[de c[lduri, aci cutremurat[de fiori.

A doua zi]mp[ratul adun[pe to\i doctorii =i le zise:

— Jum[tate din]mp[r[\ia mea aceluia care-mi va vindeca fata!

+i nici un doctor nu-i ghici leacul.

A treia zi adun[pe to\i vracii =i pe toate vr[jitoresele =i le zise:

— Toat[ ]mp[r[\ia mea aceluia care va t[m[dui pe domni\a!

+i nimeni nu =tiu ce s[fac[=i ce s[zic[, numai o bab[, uscat[ca sc`ndura =i ciuruit[ ca un burete, zise ]mp[ratului r`njind:

— M[ria-ta, domni\ei i-a ab[tut de m[riti=.

-Mai =tii minune!... zise]mp[r[teasa.

— Da' unde s[-i g[sesc potriva? =opti]mp[ratul]n urechea]mp[r[tesei.

+i pe loc porni vestea pe la toate]mp[r[\iile cu feciori de domn care de mult r`vniser[la fata cu p[r de aur.

P`n[ s[ s-adune feciorii de ]mp[rat, trecu vreme la mijloc, c[ unii porneau din rev[rsatul zorilor, al\ii tocmai din sc[ld[toarea soarelui, =i al\ii de unde noaptea se ridic[ ca un z[branic negru, =i al\ii chiar de pe unde p[m`ntul e drob =i piftie.

]n ajun de-a-i trece pe dinainte =irul b[ie\ilor de]mp[rat, domni\a, care nu se mai mi=case din pat, pofti sa se scoale =i s[se plimbe, singur[-singuric[, prin gr[dina]mp[r[\iei.

Frumoas[=i gale=[=i rezemat[c-o m`n[ pe um[rul ]mp[r[tesei, iar cu cealalt[ petrecut[ pe dup[ g`tul]mp[ratului, intr[ ]n gr[din[=i, cu toate rug[ciunile p[rin\ilor de-a-i l[sa =i pe ei, domni\a le]nchise bini=or u=a]n obraz =i-i l[s[cu inima ars[.

Cum r[mase singur[, cutreier[c[r[rile cu naramzi =i chiparo=i, cu lumini=uri de smarald =i cu bol\i umbrite =i r[coroase.

Dup[ce umbl[c`t umbl[, cu ochii pe jum[tate]nchi=i, oft[f[r[s[=tie de ce, f[r[s[=tie ce vrea, =i se lungi pe iarb[, la umbra unei perdele de chiparo=i.

Cum sta lungit[, o apuc[o piroteal[=i, cum privea]ntr-un

ad`nc f[r[ fund, printre genele lungi, i se p[ru c-aude un c`ntec de chitar[.

Tim, tam, tam, tam, tam, u=or,]ncet, prelung... o adiere de sunete, o m`ng`iere dulce, un farmec de pe alt[lume... Tim, tam, tim, tam, tam... ca o lic[rire dep[rtat[care s-apropie, =i iar s-afund[, =i iar se]ntoarce... Dar c`ntecul o g`dil[pe obrajii rumeni =i-i furnic[din t[lpile mititele p`n[ ]n cre=tetul luminos... +i i se p[ru c-aude un glas, un glas fericit care c`nta =i vorbea dup[tremuratul u=urel al chitarei.

— Tim, tam... adormi =i r[m`i de=teapt[. Tim, tam, tam... care e adev[ratul vis, ziua ori noaptea?... F[t-Frumos vine noaptea =i pleac[ de cu ziu[... F[t-Frumos este =chiop, da' nimeni nu c`nt[ca el =i nimeni nu m`ng`ie =i nu s[rut[mai dulce ca el... Tim, tam, tam...

+i domni\a sim\i ni=te buze de foc pe am`ndoi obrajii. +i tres[ri =i, sprijinindu-se]ntr-un cot, privi speriat[ ]nainte, pe c[rarea]ngust[cu stropi de umbr[=i de lumin[.

+i]n fund,]n fund de tot, v[zu pe minunatul c`nt[re\, care-i z`mbea =i-i f[cea semn s[se apropie. La =oldul st`ng purta palo= lat, ]n m`na dreapt[\inea o chitar[cu g`t lung =i ochii-i sc`nteiau ca doi c[rbuni aprin=i.

Domni\a d[du s[\ipe =i nu putu. S[ri]n picioare, vroi s[fug[, da', ca =i cum ar fi fost prins[de talie de ni=te bra\e lungi,]ncepu s[p[=easc[spre c`nt[re\ul care o a=tepta cu m`inile]ntinse.

C`nd se apropie de el, deschise bra\ele =i, voind, f[r[ s[ vrea, ca s[-l str`ng[ ]n bra\e, m`inile ]i trecur[ prin el, apoi sim\i un s[rutat sub b[rbie =i, uit`ndu-se]nainte, v[zu pe c`nt[re\ ca o umbr[, o umbr[ =chioap[ care se ducea c`nt`nd.

— Tim, tam, tam, tim, tam, tam... F[t-Frumos este =chiop... =i nimeni nu leag[n[mai bine ca el, =i nimeni nu m`ng`ie =i nu s[rut[mai dulce ca el... Tim, tam, tam... umbra s-a topit, adormi =i r[m`i d[=teapt[, fat[cu plete de aur...

Domni\a, dreapt[=i nemi=cat[ca o f[clie, se uit[dup[umbra

=chioap[cum se ducea, se tot ducea, mic[, mai mic[, =i mai mic[, p`n[ ce se ]nec[ ]n cea\a dep[rt[rii. Apoi, f[r[ s[ mai simt[ ceva, afar[ de un vuiet ad`nc, ad`nc, ]n fundul urechilor, intr[ ]n iatacul de cle=tar, se tr`nti]n pat =i]ncepu s[pl`ng[.

Iar]mp[ratul =i]mp[r[teasa]i culegeau fiece lacrim[ ]n n[framele lor =-o]ntrebau:

— Spune-ne nou[ce vrei, lumina =i toiagul b[tr`ne\ilor noastre!

A doua zi,]mp[ratul =i]mp[r[teasa st[teau]ncremeni\i pe je\urile lor de sidef pres[rate cu pietre scumpe.

Domni\a bolea, lungit[ ]n pat, cu ochii pe jum[tate]nchi=i, iar pe dinaintea ei treceau feciorii de]mp[rat, ca s[-=i aleag[unul, ea, dorita tuturor.

Trecu [l dint`i, numai ]n zale de sus p`n[jos, cu chiv[r[de argint; =i c`nd p[=ea, zalele sclipitoare zuruiau ca =i cum ar fi fost vii. Domni\a nu d[du nici un semn. Voinicul plec[ru=inat.

Trecu altul, cu parul lung =i negru corb, cu c[ma=a u=oar[, alb[ca floarea =i cu chenare de g[itan aurit,]ncins pe la mijloc cu un br`u de m[tase verde. +i c`nd p[=ea, pletele i se leg[nau pe umeri, iar cutele albe, din =olduri p`n[ la c[lc`ie, se]ndoiau frumos dup[leg[natul trupului.

Domni\a nu se uit[nici la el. +i dr[gu\ul se duse cu inima secat[.

Trecu al treilea, numai]n fireturi =i steme, =i nici pe el nu c[zur[ochii domni\ei.

A=a, p`n[-n desear[, se]ncheie =i se ru=in[lungul =ir de feciori de]mp[ra\i.

Tocmai la ispr[vit, =ont`c-=ont`c, veni =i un c`nt[re\ =chiop. Pe =oldul st`ng purta un palo= lat,]n m`na dreapt[ \inea o chitar[ cu g`tul lung. }mp[ratul =i]mp[r[teasa, cum]l v[zur[, se]nfiorar[. Ce gur[mare =i str`mb[! +i ochii din cap ]i sc`nteiau ca doi c[rbuni aprin=i. Nalt, de=irat, c-un picior mai scurt =i cu altul mai lung.

+ont`c-=ont`c, =i, c`nd ajunse ]n dreptul patului, domni\a tres[ri, deschise ni=te ochi mari, s[ri drept ]n picioare =i-i ]ntinse m`na.

}mp[ratul =i]mp[r[teasa plecar[ochii]n jos, iar domni\a, d`ndu-le]n genunchi, le zise:

— Iat[mirele meu... nimeni nu c`nt[ca el... nimeni nu s[rut[ca el...

}mp[ratul]=i ridic[must[\ile cu o m`n[, =i cu alta ap[s`ndu-=i barba, zise, ca =i cum =i-ar fi dat sufletul:

— Fie!

}mp[r[teasa se cutremur[=i se duse s[porunceasc[de mas[.

Se puse mas[ ]mp[r[teasc[, dar mas[trist[, mai trist[ca]ntunericul. A doua zi era s[fie nunta, =i a treia zi era s[fie r[zboi mare cu to\i feciorii de]mp[ra\i ru=ina\i de c`nt[re\ul =chiop =i de=irat.

}n jurul mesei, l`ng[ ]mp[r[teas[, se a=ez[ fie-sa, l`ng[ea c`nt[re\ul =i, mai departe de c`nt[re\, oft[=i st[tu bietul]mp[rat.

}mp[ratul nu mai lua ochii de la el =i, d`nd din cap,]i zise:

— Ginere, de ce]nghi\i carnea nemestecat[?

— Mi-e foame, tat[, mi-e foame. A=]nghi\i nou[suflete nemestecate. Viu tocmai de la marginea p[m`ntului.

A=a r[spunse c`nt[re\ul =i mai]nghi\i o halc[de carne.

— Ginere, da' de ce-\i sc`nteiaz[=i-\i dogoresc ochii ca doi c[rbuni aprin=i?

— }n ochii mei vezi stemele m[riei-tale, r[spunse c`nt[re\ul uit`ndu-se]n jos.

}mp[ratul]=i lu[coroana de pe frunte =i o arunc[c`t colo.

— Ginere, de ce c-o m`n[ bagi p`inea]n gura =i cu alta o sco\i? Numai carnea]\i place?

— Cine-a fr[m`ntat azima ]i mirosea m`inile a ceap[.

— Vezi, tat[, vezi? zise fata]nduio=at[.

— Ginere, ce-\i \[c[nesc din\ii =i m[selele, ca =i cum ar fi de o\el?

— Din gre=eal[am str`ns furculi\a ]n din\i, r[spunse c`nt[re\ul =i tr`nti furculi\a pe farfurie.

— Ginere, dar de ce-\i sunt unghiile a=a de lungi =i de ascu\ite?

— Ce unghii? +i parc-ar fi fost o pisic[, a=a]=i trase unghiile

sub piele. Ce unghii, m[ria-ta? Ieri mi le-am tocit cu gresia, ca s[nu zg`rii m`inile albe ale dr[gu\ei mele...

— Ginere, da' mult p[r ai pe m`na dreapt[, parc-ai fi lup, a=a e de des =i de aspru!

C`nt[re\ul se f[cu negru-verde =i r[spunse,]ncheindu-=i banta:

— E un semn, un petic de p[r, pe care-l avem din mo=i-str[mo=i, dar]ncolo sunt alb ca z[pada =i rumen ca r[sura.

— Ginere, mai zise]mp[ratul tremur`nd, ce ai pe frunte, ca dou[ umfl[turi de berbec t`n[r?

— Socrule, r[spunse el nec[jit,]ntr-o parte m-a izbit cu buzduganul un uria=, =i]n alta un zmeu. Ei au cr[pat]n lupt[, iar eu am r[mas cu dou[cucuie.

— Vezi, tat[, vezi?]ng`n[ domni\a =i-=i ]nghi\i lacrimile, c[ci mult i se p[rea tat[-s[u de r[u. C`nt[re\ul se scul[de la mas[.

— Sunt obosit de-at`ta drum. S[m[ierta\i, m[duc s[m[culc.

— Ginere, se r[sti]mp[ratul, dar nu faci barem o cruce dup[mas[?

C`nt[re\ul]=i]ntoarse fa\a, cl[n\[ni din din\i =i zise:

— Eu m[ ]nchin la mine, s[nu m[vad[nimeni. +i plec[pe u=[afar[.

Fata se culc[ ]n iatacul ei de cle=tar. }mp[ratul ceru]mp[r[tesei crucea din paraclisul domnesc ca s-o puie sub c[p[t`i.

}mp[ratul se culc[=i avea la cap dou[sfe=nice mari de argint =i la picioare alte dou[, c`te=ipatru cu f[clii aprinse.

Trase un somn =i tres[ri... nimeni... Trase dou[=i iar tres[ri... iar nimeni... A treia oar[, tres[rind =i mai tare, v[zu la capul lui o dihanie de=irat[, cu p[r ca de lup, cu ochii ca doi c[rbuni aprin=i, cl[n\[nind din ni=te din\i de o\el mai lungi ca piroanele.

}mp[ratul scoase crucea de sub c[p[t`i =i o ridic[ deasupra dimonului strig`nd:

— Piei, dimone, ucig[-te-ar crucea!

}mp[ratul v[zu atunci ce nu mai v[zuse]n toat[via\a lui.

Dihania se cutremur[, se lungi =i se sub\ie =i, ca =i cum ar fi

fost un fir de a\[, se strecur[prin gaura broa=tei. Dar c`t de repede se strecur[,]mp[ratul tot v[zu c[are un picior mai lung cu zece co\i ca cel[lalt.

+i c`nd ]mp[ratul se uit[ pe jos, v[zu o chitar[ cu g`tul lung =i cu coardele plesnite =i,]nh[\`nd-o, r[cni:

— El este!

Se repezi]n iatacul fetei, tr`ntind u=ile ca o vijelie.

Pip[i patul... Fata nic[ieri...

Atunci alerg[la grajdul murgului care m`nca j[ratic =i strig[:

— Murgule!

}ntr-o clip[murgul rupse =treangul, d[r`m[ u=a =i ]ngenunche ]naintea st[p`nului s[u.

— }mp[ratul]nc[lec[=i porunci:

— Ca g`ndul!

+i porni bidiviul mai iute ca v`ntul, ]n urma ]mp[ratului, barba, despicat[ ]n dou[, ]i f`lf`ia ca dou[ steaguri albe. V[ile =i dealurile i se pierdeau ]n urm[ rotocolindu-se. Codrii ]i p[reau ca ni=te ape tulburi fugind la miaz[zi. V`ntul pe care-l l[sa]n urm[ ]ndoia stejarii, fr`ng`ndu-i ca pe ni=te nuiele.

}naintea lor, c`nt[re\ul gonea =i se lungea de ce-l apropiau... c`t o beldie, c`t un brad, c`t un plop, arunc`nd piciorul [l lung ]n v[i =i p-[l scurt ]n dealuri. }n c`rca lui, domni\a.

C`nd mai trebui o arunc[tur[ p`n[la dihanie, se rev[rs[de ziu[. Coco=ii c`ntar[ de trei ori. Pocitura se opri ]n loc, se r[suci ca un sfredel =i intr[ ]n p[m`nt, l[s`nd pe iarb[pe domni\a f[r[sim\iri.

Murgul]ngenunche. }mp[ratul]=i ridic[fata. C-o m`n[o lu[de mijloc =i alta i-o]nfipse]n p[r.

}nc[lec[=i porni.

— }ncet, Murgule, s[n-o de=tept[m.

At`t mai zise ]mp[ratul =i, d`nd ochii peste cap, c[sc[gura =i

f[lcile]i trosnir[din]nche-ieturi,]nchise ochii, =i dou[lacrimi]i]nghe\ar[sub gene ca dou[diamante. }mp[ratul]ncremeni pe cal, iar de-a curmezi=ul,]n bra\ele lui reci, sta le=inat[domni\a cu p[rul de aur, lung p`n[-n p[m`nt, ca o beteal[lung[. Peste ea curgea barba alb[a]mp[ratului.

}ncet-]ncet,]i duse Murgul zile =i nop\i,]mp[ratul sta \eap[n, cu ochii]nchi=i, iar m`inile domni\ei, albe =i moi, se cl[tinau, b[t`nd u=urel coastele Murgului.

C`nd intrar[ ]n curtea palatului,]mp[r[teasa, to\i boierii mari =i to\i curtenii le d[dur[ ]n genunchi.

Iar c`nd Murgul nechez[, ]mp[r[teasa =i boierii, pun`nd m`na pe]mp[rat =i pe domni\[,]nm[rmurir[. }mp[ratul era rece ca ghea\a, domni\a, cald[=i i se b[tea inima.

+i voind s[ridice pe]mp[rat de pe cal, le-a fost cu neputin\[; =i voind s[ia pe domni\[din bra\ele]mp[ratului, m`na lui nu i se descle=t[din cre=tetul ei.

Atunci au chemat popi mul\i =i mitropoli\i, c`\i erau, =i au ]nceput sfintele slujbe ca s[ dezlege pe ]mp[rat din spinarea calului =i cre=tetul domni\ei din m`na rece a]mp[ratului.

+i ispr[vindu-se slujba, o bab[b[tr`n[, uscat[=i ciuruit[ca un burete, a zis]n gura mare:

— Fetele, dac[ ]mb[tr`nesc la u=a p[rin\ilor,]nnebunesc, dar =i dac[fug, le ia dracu.

— Amiiin! zise prelung un diacon care r[m[sese]n urm[cu slujba.

+i atunci, ca prin minune,]mp[ratul alunec[la vale pe =eile calului =i m`na i se dezlipi din cre=tetul domni\ei.

Iar mul\i au auzit un oftat greu c`nd ]mp[ratul cazu, lung =i \eap[n, la p[m`nt.

Domni\a deschise ochii,]ncepu s[jeleasc[pe tat[-s[u, =i-l jeli ani mul\i, dar de frica dracului nu s-a mai m[ritat.

Cine =tie?... ce-a fost odat[ca niciodat[o fi fost ca =i ast[zi... =i ce este ast[zi va fi odat[ca niciodat[...

IRINEL

A=a am fost eu: s[scriu tot ce-mi trece prin minte =i s[nu spui nimic oamenilor.

Oamenii sunt teribili. Privire grea =i vorb[cu at`tea]n\elesuri...

Nu pumnul, ci ochii omului m[sperie; prin ei, ca prin ni=te lunete, v[d ce se petrece]n ad`ncimea unei t[ceri viclene.

Da, sunt nesuferite aceste supape de lumin[. Mi-e cu neputin\[s[privesc]n ele f[r[s[m[cutremur.

A=a m-am n[scut. Sunt mul\i ca mine. Un singur lucru m[deosebe=te de ei: eu am priceput devreme de ce suf[r printre oameni, f[r[a-i ur], iar ei]i ur[sc f[r[s[=tie de ce.

Dup[cum vede\i, nu sunt curajos — fereasc[Dumnezeu! — dar nici poltron. }n fa\a unui revolver nu tremur.

Dac[m-a\i vedea cum m[reped printre muncitori —]nchiz`nd ochii, bine]n\eles, — desigur c[m-a\i crede un erou =i n-a\i]n\elege deloc cum un asemenea cavaler s[fie a=a de timid]n fa\a domnilor lini=ti\i =i galan\i.

Dar c`nd vorbesc cu o femeie frumoas[? Ah, femeile, femeile! Nu, nu, ele nu vorbesc ca noi, nu privesc ca noi, nu se mi=c[ca noi.

Cuv`ntul lor e cald =i ame\itor.

Unei femei]i e de ajuns tinere\ea =i de=tept[ciunea. +i, dac[e s[v[spun drept, eu prefer de=tept[ciunea frumuse\ii. Frumuse\ea este femeia dinafar[, inteligen\a e femeia dinl[untru. O frumuse\e prost[nac[este un farmec mort. O ur`t[, =tiind s[te taie cu o privire, se aseam[n[cu o carte ale c[rei scoar\e proas\e ascund un cuprins fermec[tor.

Femei ur`te nu exist[, ci numai femei, femei b[tr`ne =i femei proaste. Ba chiar cele b[tr`ne]ntineresc cu spiritul lor diabolic.

S[nu crede\i c[voi povesti ceva imoral.

Timidul revoltat, de odinioar[, acum e tot timid, dar lini=tit, cu o vast[iubire de omenire =i mai ales de femei. Pesimistul de odinioar[e ast[zi un om bl`nd, insipid de dulceag; =i acela — v[

cer iertare — care se tr`ntea disperat ]n pat =i nu credea dec`t]n pasiune =i frumos ast[zi este un pu-ri-tan, bine]n\eles un puritan care... trebuie sa v[spun... a]nceput s[aib[mai mult[ ]ndr[zneal[c`nd prive=te]n ochii unei femei.

S[revin.

Ceea ce mi s-a]nt`mplat mie, consider`nd evenimentul pe dinafar[, s-a]nt`mplat multora; ceea ce ]ns[ se petrecu ]n sufletul meu, f[r[ a fi un fenomen extraordinar, v[ va interesa ]ntruc`tva, dac[nu crede\i c[nebunii =i oamenii s[n[to=i se pot reduce la dou[formule, una cuprinz`nd pe cei care iau visul drept realitate =i alta cuprinz`nd pe cei care neag[realit[\ii orice p[rticic[de vis.

Oamenii se deosebesc a=a de mult unii de al\ii, c[cea mai mare gre=eal[a filozofilor st[ ]n reducerea omenirii la un tip sau chiar la mai multe tipuri.

C`\i oameni, at`tea tipuri, at`tea lumi, at`tea probleme. +i dac[e ceva care aseam[n[pe oameni]ntre ei, e tocmai ceea ce-i aseam[n[cu tot restul animalelor: a m`nca, a dormi, a umbla, a se]nmul\i...

Afar[de aceast[asem[nare, alta nu mai exist[.

Iat[de ce-mi vine s[r`d de mul\umirea p[rin\ilor c`nd v[d c[ochii copiilor seam[n[cu ochii lor, f[r[a se]ntreba dac[prin acele sticle albastre =i dr[g[la=e vor p[trunde acelea=i impresii =i se vor r[sfr`nge acelea=i imagini...

M[ierta\i, clina copil[reasc[a filozofiei a fost pururea patima capetelor slabe =i mai ales a oamenilor f[r[ac\iune.

Sunt timid. V-am spus-o =i v[rog s[nu v[ ]ndoi\i.

C`te mi s-au ]nt`mplat din pricina aceasta, nu v[pot spune. Ar fi prea lung =i a\i r`de prea mult de mine, f[r[ca s[iau =i eu parte, privind, bine]n\eles, cu ochii]n jos.

S[ ]ncep.

C`nd ]mi murir[ p[rin\ii, am`ndoi]n acela=i an, eram mic, mi se pare de =apte ani.

Am voit s[-i pl`ng pe am`ndoi — pe am`ndoi]i iubeam. M-am apropiat de cosciugul lor. Nu eram singur.

Trebuie s[=ti\i c[tata a l[sat o avere frumu=ic[.

Erau dar la capul lui mul\i care nu-l putuser[suferi.

Se vorbea de un testament.

Mi-aduc aminte de unul din familie, despre care tata zicea: “Nu ne-a mai c[lcat pragul, nu mai =tiu ce este sup[rarea”.

E crud sa v[spun: fratele lui, unchiul meu. Un om foarte bun, cu un singur cusur: pierduse toat[averea]n c[r\i. Am g[sit]n h`rtiile tatei o sumedenie de poli\e de-ale lui, isc[lite frumos, cu floare, dar nepl[tite.

M-am apropiat de catafalc, convins c[voi pl`nge cum nimenea nu mai pl`nsese.

Cas[p[rinteasc[f[r[p[rin\i!

Cineva m[lu[de m`n[ =i-mi zise, s[rut`ndu-m[pe am`ndoi obrajii: “Iorgule, Iorgule, pl`ngi, Iorgule, pe acela care nu se va mai]ntoarce!”

El.

Unchiul cu poli\ele.

+i c`nd s[ m[ podideasc[ lacrimile, l-am privit. Mi-am ]ntors ochii =i-am ]nt`lnit at`tea perechi de ochi, c[... mi-a fost ru=ine =i n-am mai pl`ns.

O! e teribil lucru s[-\i fie ru=ine s[pl`ngi c`nd suferi!

Vede\i ce timid sunt? A\i]n\eles? E greu de priceput. D-voastr[sunte\i altfel. Nici unul nu v[asem[na\i cu mine.

Mai degrab[ve\i]n\elege de ce, =tiind perfect de bine lec\ia, n-am r[spuns nimic]n fa\a unui profesor vestit, cunoscut]n toat[\ara. O! un profesor mare!

La fiece lec\ie]ncepea:

— Un profesor trebuie s[fie p[rintele vostru!

— Educa\ie! Educa\ie, pedagogie, sistem nou!

+i c`nd s-a r[stit la mine =i mi-a strigat: “Educa\ie! Pedagogie! Sistem nou! Ochii-n sus!”... am ridicat capul, dar, ]nt`lnind ni=te ochi pedagogice=ti, mi s-a-ncle=tat f[lcile =i, din lec\ia cea mai bine preparat[, m-am ales cu un zero la catalog.

M[prind c[asemenea timiditate o]n\elege\i.

Fiecare din d-voastre a\i p[\it-o]n fa\a pedagogiei =i a profesorilor care v-au fost ca ni=te adev[ra\i p[rin\i.

S[nu crede\i]ns[c[ ]n to\i frica a fost la fel. Unii s-au g`ndit la nuia, al\ii la not[, al\ii la urechi, pu\ini la premiu, =i cei mai mul\i, la repeten\ie. Unora le-a zv`cnit inima, multora li s-a]mpiedicat r[suflarea, la pu\ini li s-a ridicat s`ngele la cap, la c`\iva le-a venit ame\eal[.

Mie nu-mi p[sa nici de b[taie, nici de premiu, nici de not[rea; sim\eam]ns[doi ochi care m[pironeau drept]n mijlocul frun\ii. F[r[ei a=i fi spus toate regatele, marile ducate =i ducatele Germaniei, cu capitalele =i cu ora=ele “cele mai principale”, ca pe ap[, pe ner[suflate.

Ce n-a=i fi dat s[m[lase profesorii]n pace, ca sa]nv`rtesc degetele cele mari, unul ]mprejurul celuilalt, din ce ]n ce mai repede, din ce ]n ce mai ]ncet, dup[ cum lec\ia curgea mai repede sau mai pe g`ndite.

Pedagogia a fost du=mana mea. Mi s-a p[rut c[aceast[=tiin\[a fost inventat[ca s[m[chinuiasc[=i s[m[fac[de r`s.

Tocmai t`rziu am]n\eles c[pedagogia s-a n[scocit pentru unii profesori neghiobi — exist[— =i pentru unii =colari model, care nu exist[.

Eram a=a de bun =i de timid c[,]mplinind 21 de ani, n-am voit s[ies de sub tutela unchiu-meu, fratele mamei, om bl`nd ca =i mine, ru=inos ca =i mama.

}mi vine s[r`d... Nu cumva v[spun vreo minciun[?... De ce v-a=i spune?... Nu v[cer nimic, nu-mi cere\i nimic, de ce s[v[mint?

+i adev[rul e c[nu v-am spus de ce n-am luat socotelile tutelei =i de ce-am r[mas]n acelea=i case albe ca laptele — mai ales noaptea pe lun[— cu pridvor, cu trepte de stejar, cu st`lpi cu flori la capiteluri =i cu br[\[ri pe la mijloc.

}mi pl[ceau casele?... Da.

Iubeam pe unchiul meu, care-mi]ndoise averea?... Da.

Mi-era ru=ine ca,]ndat[ce ajunsesem v`rstnic, sa-i cer socoteal[, ca =i cum m-a=fi]ndoit de cinstea lui?... Da.

Ei =ir?...

De aceea r[m[sesem eu la epitropie? Dac[v-a\i uita cam la o parte, m-a=]nro=i =i v-a=r[spunde: da. Iar de m-a\i privi, chiar acum c`nd mi-au r[s[rit multe fire albe, ca un copil vinovat, v-a= spune:

— Nu, nu e adev[rat c[iubeam a=a de mult casele]n care crescusem =i pe unchiul meu care m[crescuse...

Mai era cineva pe-acolo, afar[de un v[r, cam de aceea=i v`rst[ ca mine, afar[ de unchiu-meu (m[tu=a mea murise), afar[ de case =i de un c`ine l[\os... mai era cineva...

Ei, acest cineva pe c`\i =trengari nu str`nge de pe drumuri, pe c`\i timizi nu-i ame\e=te, pe c`\i negustori nu-i preface]n poe\i, pe c`\i filozofi nu-i scoate din fire, sufl`nd]n sistemele lor, ca]n ni=te p`nze de p[ianjen!

E nespus de fermec[tor acest cineva, care te face s[r[m`i sub tutel[, c`nd au trecut 24 de ore dup[ce ai]mplinit 21 de ani =i ai un venit de 15.000 de lei!

Mi se pare c[a\i ghicit secretul.

Oh! femeile, femeile!

Ce-or fi av`nd ele cu timizii =i cu filozofii?

Nu era tot aceea=i Irinel cu care m[jucasem de-a "cirip-cirip"? Nu era aceea=i nebun[, cu rochiile p`n[ la genunchi, ai c[reia ciorapi albi se ]nverzeau p`n[seara? Nu era acela=i drac zv[p[iat care]=i arunca cartea]n pridvor c`nd se ]ntorcea de la =coal[ =i m[ prindea de g`t cu am`ndou[ m`inile ca s[o duc]n c`rc[?

Copilul devenise femeie,]n locul ochilor, de o infinit[naivitate, se aprinseser[dou[v[p[i de demon.

+i acum Irinel m[lua de m`n[.

Dar era de 15 ani... =i de mult m`na ei era alta: mai cald[,

mai nu =tiu cum. Veselia ei nu mai era egal[=i continu[ca alt[dat[. Nu mai vorbea repede =i]ntruna.

+i dac[-i ziceam:

— Irinel, ce crezi tu, o s[plou[ast[zi?

Sau:

— Irinel, mai sunt dou[s[pt[m`ni p`n[la vacan\a mare, nu e a=a c-o s[fii fericit[, ca =i alt[dat[, c`nd om pleca la Sl[nic ?

Irinel t[cea =i privea drept]nainte. Eram sigur c[nu se uita la nimic, c[nu vedea nimic.

T[cerea ei m[amenin\a =i]i ziceam, cu glasul pe jum[tate, ca =i cum a=fi fost vinovat:

— Irinel, abia veni=i de la pension =i \i s-a ur`t?

+i, drept r[spuns,]ncepea o veselie exagerat[. +i r`sete, =i vorb[, =i istorii ]ncepute, dar nesf`r=ite...

— Tu nu =tii,]mi zicea ea, tare =i repede, ce scrisoare mi-a ar[tat o amic[a mea... Numai eu am citit-o... =i cu alt[fat[... =i cu sora ei... =i mi se pare c[a ar[tat-o =i altora... Am r`s s[m[pr[p[desc...

+i Irinel]ncepea s[r`d[. +i r`dea, r`dea, p`n[ce lacrimile]i curgeau pe obrajii ei rumeni. Apoi, dup[ce ofta,]ncepea:

— }i scrie... tremur`nd... de ni=te stele... dou[ numai... care ard =i ]i vorbesc... Cum o s[ ard[ stelele de care e vorba?... sunt c[rbuni?... Cum s[ vorbeasc[ stelele?... Nu pricep... +-apoi... ghea\[... topire... marmur[... litere de foc... m`n[stire... sinucidere... Ah!... Pauvre Marie![1] Mi-e mil[de ea... De c`teva ori ne-am luat de g`t =i ne-am s[rutat, ne-am s[rutat =i-am]nceput s[pl`ngem... Trebuie s[ =tii, Iorgule, c[ ea-mi cite=te, ]n fiece luni, c`te-o scrisoare pe care se v[d urmele cre\e ale unor lacrimi mari, =i eu, abia st[p`nindu-m[ s[ nu bufnesc de r`s de “stelele gemene care-l ard =i-i vorbesc”, trebuie neap[rat s[pl`ng... =i s[ m[ crezi c[ pl`ng din toat[inima... Pauvre chérie![2]...

Irinel, gata s[pl`ng[, dup[ ce r`sese cu at`ta poft[, b[ga de

---

[1] S[rmana Maria! (fr.).
[2] S[r[cu\a! (fr.).

seam[c[eu plec ochii]n jos, ca =i cum a=fi fost sup[rat, =i m[ ]ntreba r[ut[cios:

— Iorgule, ce crezi, azi plou[sau nu?

Asemenea scene se petreceau diminea\a. Irinel, p`n[ seara, ]mi zicea poftim, ]n loc de na, broda sau c`nta la piano]n loc s[ne plimb[m prin gr[din[.

Toat[ziua sim\eam o ur[teribil[, de timid,]n contra “celor dou[stele care vorbeau”.

Trei ani am petrecut aceast[via\[de vise]ndr[zne\e]n timpul s[pt[m`nii, de fric[ =i de ]ntristare, duminica, de planuri minunate, am`nate din zi]n zi, ascunse cu ipocrizia extraordinar[a timizilor =i a inocen\ilor.

}n fine, dup[o vacan\[petrecut[la Sl[nic, m-am hot[r`t.

C`nd plec[la pension, abia]ndr[znir[m s[ne s[rut[m. Ce s[rutare rece! Nu ne-am uitat unul la altul. Mi-aduc aminte c[eu priveam la o canapea =i mi s-a p[rut c[buzele mele au atins o stof[galben[=i aspr[ ]n loc de obrajii pietro=i =i rumeni.

M-am hot[r`t.

+i eram sigur c[nimic nu putea s[sf[r`me hot[r`rea mea eroic[.

Ca s[prind curaj,]n prima noapte m-am g`ndit la scena ce, neap[rat, duminica viitoare, avea sa se petreac[. Toat[noaptea n-am dormit,]n]ntuneric vedeam gr[dina, vedeam pe Irinel, m[auzeam, o auzeam.

Coco=i c`ntau. Stam lungit, cu fa\a]n sus, cu ochii]nchi=i. Asudasem de curajul din scena]nchipuit[.

— Irinel, vrei s[mergem]n gr[din[?

— Nu, merci!

— Nu se poate, trebuie s[ne plimb[m!

}n\elesese c[sunt hot[r`t s[-i spun ceva grav. Asemenea curaj impune.

Coco=i c`ntau. Miezul nop\ii. Ploua de v[rsa. Fulgerele, ca ni=te =erpi de lumin[, prin=i o clip[ ]n perdelele mele.

— Irinel, s[mergi cu mine! Nu vezi ce zi frumoas[? Am g[sit un ciorchine de corni\[coapt[. Toat[s[pt[m`na l-am p[zit...

— Nu, merci!

— Imposibil... trebuie s[mergi... Am s[-\i spun ceva...

— Ce?

+i m[pironi cu ochii.

At`ta lumin[cine s[r[bde? M[uitai]n jos. Revoltat de fric[, sim\ii un curaj de erou. Ridicai capul.

— Trebuie s[vii!

}n via\a mea nu poruncisem nim[nui... ei]i poruncii !

}ntuneric bezn[. Ploua. M[ ]ntorsei la perete. }nchisei ochii.

Se f[cea o Duminic[minunat de frumoas[. +i cu acela=i curaj]i mai zisei o dat[:

— Trebuie s[vii!

+i o luai de m`n[=i]i spusei ceea ce de doi ani voiam s[-i spun:

— Irinel, te iubesc!... Tu m[iube=ti ?... De ce taci?... De ce pleci ochii]n jos?... Spune-mi: vrei s[plec din casa unde te-am v[zut cresc`nd?...

— R[m`i!

Ne-am]mbr[\i=at.

S-a ispr[vit.

Doamne, ce curaj are omul c`nd iube=te!

N[du=eala se r[ci pe mine c`nd m[ g`ndii c[scena nu se petrecuse]nc[=i c[trebuia s[se petreac[ ]ntocmai. Frica de a=a curaj m[ ]nghe\[ ]n plapum[.

Se lumina de ziu[. Adormii]ncet-]ncetinel, re]ncep`nd aceea=i scen[.

— Irinel... vrei s[ne plimb[m...

— Nu... merci!

— Ba da... Trebuie...

M[de=teptai pe la zece ore.

Unchiul meu m[ ]ntreb[:

— Iorgule, nu e=ti bine de te-ai sculat a=a t`rziu?

Eu m[=tiam vinovat.

— A=, nu... o carte... am adormit t`rziu...

Urechile mi-ardeau, ca =i cum le-a=fi fost lipit de o sob[ferbinte.

Pridvorul mi se]nv`rtea sub picioare.

}n minutul acela]mi trecu prin minte un g`nd care m[ame\i.

Irinel ca Irinel, dar cu unchiu-meu ce curaj s[am?

Cum, el, om b[tr`n, cu obiceiuri sfinte, s[ vad[, la vreme de b[tr`ne\e,]n neamul lui, c[s[torie cu dezlegare domneasc[?

De ce sta]n picioare]naintea mea? +i cum m[privea! M[ ]n\elesese. M[c`nt[rea. Desigur c[-i treceau prin minte cuvintele pe care eu le auzeam deslu=it, ca =i cum cineva mi-ar fi =optit la ureche: “Nu credeam, nepoate, ca tocmai tu s[-mi sco\i copila din minte! Ce-ar zice biat[m[-ta de-ar tr[i =i te-ar vedea?”

De ce nu pleca b[tr`nul dinaintea mea? M[ privea pe mine, sau se uita ]ntr-alt[ parte? Nu =tiu dac[ vinovatul este r[u, dar judec[torul e crud. +i judec[torul meu cre=tea ca un zid ]ntre mine =i Irinel. }n urechi ]mi r[suna sentin\a pe care el, eram convins, o d[duse: “Ce tineret stricat! B[tr`nii se duc, =i cu ei se duc =i bunele obiceiuri.”

Aproape s[cad de pe scaun. Unchiu-meu]mi zise:

— Iorgule tat[, tu n-ai luat cafeaua... Mi se pare c[nu e=ti bine... ai?...

Ce ironie!

Cuvintele lui, mai dulci ca alt[dat[?

Degeaba. }l]n\elesesem.

S[te fereasc[Dumnezeu de un om bun care te os`nde=te. +i e destul s[te sim\i vinovat]n fa\a unui om bun =i drept.

De ce-ori fi n[scocit oamenii pedeapsa? Pedeapsa este alinarea vinovatului. A=fi dorit ca unchiu-meu s[=-o pronun\e. Dar, nu; el m[prinsese, m[judecase =i,]n loc de pedeaps[, plec[=i-mi trimise o cafea cu lapte =i dou[cornuri.

}n via\a mea n-am sim\it o tortur[mai mare.

Desigur c[ne v[zuse plimb`ndu-ne t[cu\i, iar nu veseli ca alt[dat[. }n\elesese de ce Irinel sta, unele duminici,]nchis[ ]n cas[. +tia de ce adormisem tocmai dinspre ziu[. +i, cine =tie,

poate c[m[auzise strig`nd prin vis: “Irinel, Irinel, te iubesc ! Tu m[iube=ti pe mine?”

Cum, unchiu-meu s[vad[pe fata lui m[ritat[dup[b[iatul sor[-sei? S[se fac[de r`s la vreme de b[tr`ne\e?

+i de ce?

Pentru capriciul unui b[iat crescut =i]ngrijit de el?

Dar cum crescuser[m noi, Irinel =i cu mine, nu eram veri buni, ci frate =i sor[. +i de-ar fi r[mas vorba numai pe condica civil[... dar cum era s[calce el legile biserice=ti?

Toat[s[pt[m`na, diminea\a, seara =i peste zi, la mas[ =i la cursurile universitare, acela=i g`nd.

— E imposibil!... M[mir cum nu am]n\eles... Imposibil...

S`mb[t[, pe la ora 6, v[zui vechea noastr[tr[sur[. }n ea, unchiul meu, al[turi, Irinel.

Privind de pe treptele pridvorului la p[rul alb =i la buclele blonde, r`sei, abia st[p`nindu-mi lacrimile:

— Imposibil!

Irinel s[ri u=or din tr[sur[, se apropie de mine. Era vesel[. Ne s[rutar[m. S[m[crede\i: mi se p[ruse c[s[rut]n aer.

— Dar ce ai, Iorgule? E=ti a=a de palid! Ai sl[bit, ori mi se pare mie?

}nainte de a-i r[spunde ceva, unchiu-meu se gr[bi, se gr[bi:

— Nu =tiu ce are Iorgu... mi se pare c[e bolnav =i nu vrea s[spuie...

O! o! nu =tii ce am, unchiule? Nu =tii ce am? |i se pare c[sunt bolnav? Nu vreau eu s[spun? +i d-ta spui ce ai? Sf`nt om... dar de-o ipocrizie...

Credea c[nu-l]n\elesesem.

Lui Irinel]i r[spunsei]ncet:

— N-am nimic, Irinel... Dar tu e=ti bine?

D-aci]nainte, un an de melancolie. De ce v-a= spune c[sl[beam, c[ ]ng[lbeneam, ca r[ceam cam des =i, cu o pl[cere

ascuns[, exageram o mic[tuse c`nd m[ plimbam cu Irinel? A\i v[zut at`\ia oameni slabi =i galbeni =i a\i citit at`tea romane cu aman\i care ofticeaz[, care se ]mpu=c[ sau se arunc[ ]n mare, c[ a v[ povesti eu cum sl[bisem, cum m[ apucasem de biliard, cum ]ncepusem s[ beau bere, ajung`nd uneori p`n[la trei halbe, v-a= face s[c[sca\i.

Nimic extraordinar]n iubirea =i melancolia unui timid. Cine se opre=te, fie m[car =i-o clip[,]n fa\a unui om care sufer[=i tace?

+i eu am t[cut de la Sf`nt[ Marie p`n[la S`n-Petru.

— Ce ai?

— Nimic...

— E=ti bolnav?

— Nu, unchiule... Nu, drag[Irinel...

]n sf`r=it, ziua grea =i mare sosi.

Irinel sf`r=ise pensionul. La 20 iunie]=i adusese tot de la scoal[.

Chiar]n ziua aceea]ntreb[repede pe unchiu-meu la ce b[i plec[m =i, afl`nd, intr[la mine]n odaie.

Eu citeam, tr`ntit]n pat, minunatul discurs al lui Kog[lniceanu, tip[rit]n fruntea Letopise\elor[1].

M[hot[r`sem s[las dreptul =i s[ ]nv[\ literele =i istoria.

Cum o v[zui, s[rii]n sus. Ea se]nv`rti repede ]ntr-un picior. Rochia p[ru o imens[ rochi\[-a-r`ndunicii. Dup[ce se]nv`rti, r`z`nd =i b[t`nd]n palme, se opri]naintea mea,]mi f[cu o reveren\[,]ntinz`ndu-=i u=urel rochia de am`ndou[laturile, =i m[ ]ntreb[cochet:

— Mon cher cousin[2], po\i s[ghice=ti unde plec[m var-asta?

— Nu, Irinel, r[spunsei eu, exager`nd tusea care devenise mai mult un tic.

— Ce-mi dai s[-\i spun?

---

[1] Documente istorice publicate de M. Kog[lniceanu]n 3 volume,]n 1845, 1846, 1852.

[2] Scumpul meu v[r (fr.).

+i dup[ce iar se]nv`rti lovindu-m[ cu rochia peste picioare, =i r`se, =i b[tu din palme, m[ ]ntreb[foarte serios:

— }mi s[ru\i m`na cu respect, ca la o cucoan[ b[tr`n[, dac[\i-oi spune?

— Da, Irinel.

+i tusea obligat[ ]=i juc[rolul.

— Nu, mai]nt`i s[-mi s[ru\i m`na.

}mi]ntinse o m`n[, pe care o s[rutai trist =i cu poft[.

— +i p-asta.

— +i p-aia, Irinel.

— La Mehadia! Mi se ur`se cu Sl[nicu.

Se]nv`rti prin cas[, de ast[ dat[ a=a de repede, c[ rochiile i se-n[l\ar[ p`n[la genunchi. Eu m[ ]nro=ii, ea se]nro=i. Apoi, izbucnind]ntr-un r`s argintiu, se repezi la mine =i-mi zise:

— S[juc[m o polc[... Eu c`nt... Eu s[fiu cavalerul... Eu s[te port...

Tocmai atunci auzii pe unchiu-meu.

— Irinel!... Irinel!... Unde e=ti?

Ea disp[ru]ntr-o clip[.

M[tr`ntii ]n pat. Luai Letopise\ele. }n loc s[ citesc, ]ncepui s[ m[ g`ndesc. "Irinel! Irinel!" Cel dint`i, repede, aspru, r[ut[cios, cel de-al doilea, mai lung, mai dulce, m`ng`ietor chiar. Desigur, a voit s-o dreag[, s[ m[ ]n=ele. S[ cred eu c[ nu s-a g`ndit la nimic. Dar ce-a]nsemnat acel "unde e=ti"? Am]n\eles cum a zis "unde". Aci era tot]n\elesul]ntreb[rii. Nu c[avea s[-i spuie ceva, dar dorea foarte mult s[=tie: "unde" e. Adic[nu care cumva e la mine]n odaie? At`ta paz[ e umilitoare pentru un orfan de care a ]ngrijit o via\[ ]ntreag[ =i i-a ]ndoit averea, ca s[ aib[ dreptul s[-i zic[, c-o singur[ vorb[, c-o singur[ privire: "A=a =tiu eu s[ r[spl[tesc pe un ingrat, pe un t`n[r care nu seam[n[b[tr`nilor ce se duc =i ]nmorm`nteaz[cu ei moravurile sfinte din \ara asta!" Acest "unde e=ti" prea fusese cusut cu a\[alb[. Ce, nu =tia el unde era ea?

— Ah! unui orfan nu-i e permis s[iubeasc[!

U=a de la odaie se deschise. Irinel ap[ru]n prag.

Ce nefericire... s[-\i vezi fericirea]n prag =i s[=tii c[nu-l va trece, c[va r[m`nea acolo, a=a de aproape, =i totu=i infinit dep[rtat de tine!

Irinel se apropie de mine.

+tiam eu c[ea trecuse pragul, dar c[fericirea mea r[m[sese dincolo. }n\elesesem c[b[tr`nul o trimisese ]ntr-adins, pref[c`ndu-se, =i mai bine, c[nu b[nuise nimic.

— +tii ce mi-a spus tata? }n ziua de S`n-Petru o s[ne vie un musafir. Un mare negustor.

Ce mai era =asta?

— +i ce \i-a mai spus?

— Nimic... a, ba da... s[t[iem Curcanul cel mai gras... s[fie curat =i frumos a=ezat]n cas[... c[musafirul e deputat, b[tr`n... c[e... nu =tiu mai cum =i ce fel...

Dup[ce Irinel m[cert[=i r`se de mine c[ tu=esc ca fetele din pension care fac pe doctor s[ le dea fier =i vin vechi, mai mult pentru vin dec`t pentru fier, plec[.

— Uf! bine c[e b[tr`n!... Dac[ ar fi fost t`n[r?...

}n ziua de S`n-Petru m[sculai cu o fric[care m[facea s[tresar la fiece zgomot.

Ce... nu s-au mai v[zut b[tr`ni sminti\i]nsura\i cu fete de 18 ani?...

M-am plimbat trei ceasuri prin curte.

A=teptam pe acest rival cu ner[bdarea cu care a=teptam uneori pe Irinel. M[ ]n=el sau nu? Aceea=i senza\ie, identic aceea=i se petrecea]n mine, a=tept`nd obiectul urii ca =i c`nd a=teptam pe acela al iubirii... Voiam sa-l v[d... mai cur`nd...]ntr-o clip[... s[-l cunosc... sa aflu cine era...

Pe la zece ore, o tr[sur[se opri]n dreptul por\ilor.

A sosit.

C`nd ]l v[zui, ]ncepui s[ r`d. Prea era slab, prea era b[tr`n! Elegant, nu e vorb[: cu redingot[neagr[=i cu leg[tur[ro=ie. L-am

salutat cu respect =i, pot zice, cu dragoste. C[it c[ur`sem pe un astfel de b[tr`n cu p[rul alb ca z[pada, m[dusei lini=tit]n gr[din[.

Ce nep[sare]n toate!

U=a de la gr[din[se deschise ca =i cum v`ntul ar fi tr`ntit-o. Irinel ap[ru. Privi]n toate p[r\ile =i, v[z`ndu-m[, se repezi spre mine. V`ntul]i flutur[rochia de batist[alb[cu bobi\e negre.

Era galben[. M[lu[de m`n[. M`na]i tremura. Vroind s[vorbeasc[,]mi zise de mai multe ori:

— Stai... stai... stai s[r[suflu...

Apoi t[cu =i m[privi.

Ce privire!

Ochii ei sc`nteiau; albastrul lor mi se p[ru un ocean revoltat, f[r[fund, f[r[\[rmuri.

Privii]n jos, prostit de o spaim[ne]n\eleas[. }mi v[zui ghetele =i m[g`ndii: “Azi mi le-a f[cut ori nu? Fire=te c[da. Nu mi le face]n toate zilele?”

— Iorgule, =tii de ce-a venit b[tr`nul?

— Nu,]i r[spunsei eu c-o lini=te stupid[.

“Mi-a f[cut ghetele... ori a fost rou[...”

— Iorgule, =tii ce mi-a zis tata?

— Nu.

— S[pui rochia de fulard.

— Rochia de fulard?... A care-mi place mie?...

— Dar =tii de ce s[m[g[tesc?

— Fire=te c[da.

Ea tres[ri. Eu continuai, =terg`ndu-mi o gheat[cu batista.

— Fire=te c[=tiu... Nu este azi s[rb[toare mare?

— Ah!]mi r[spunse ea tr`ntindu-mi m`na de care m[\inea, nu =tii nimic! Ce om indiferent =i nepriceput e=ti!

Indiferent?

}n\elesesem tot din privirea =i emo\iunea ei =i cu o lini=te care, desigur, nu era a mea, m[plecai =i-mi =tersei =i cealalt[gheat[.

— B[tr`nul a venit, a venit, Irinel...

Era alb[. Buza de jos]i tremura. Lumina ochilor i se]ntunecase.

— B[tr`nul a venit... Irinel... Ei, =i?... O s[ dejuneze cu noi?... At`t mai bine... O s[fim mai mul\i la mas[...

Eu vorbeam?... Nu eram dec`t eu =i ea]n gr[din[...

— B[tr`nul a venit, a venit! ]mi r[spunse ea, acoperindu-=i ochii cu am`ndou[m`inile. B[tr`nul a venit, pentru ca cineva s[se duc[din casa asta!... El are...

Irinel]ncepu s[pl`ng[.

— Ce are?...

— Un b[iat, inginer...

— Inginer? A]nv[\at ingineria?...

— Da, a]nv[\at ingineria! r[spunse furios Irinel. Da... a]nv[\at in-gi-ne-ria, =i cineva o s[se duc[din casa asta!

O v[zui cum se opri]n pragul porti\ei, cum s-aplec[u=urel =i, lu`ndu-=i poala curat[a rochiei,]=i =terse obrajii de lacrimi.

M[uitai lung dup[ea, apoi m[lungii cu fa\a]n sus sub o bolt[de pomi roditori.

Ce de via\[ ]n natur[! Merele]ndoiau ramurile groase; unele vr[bii ciripeau, scutur`nd din aripi; altele c[deau gr[mad[, ]nc[ierate ]ntr-o lupt[ desperat[. Pe fa\a mea soarele ploua rotocoale de lumin[. Sim\ii lacrimile alunec`ndu-mi]n urechi, m[sculai]n picioare, m[uitai spre porti\[=i zisei cuprins de o melancolie infinit[:

— Doi se vor duce din casa asta...

A doua zi prezentai unchiului meu o fals[recomanda\ie]n scris — a unui doctor — care m[obliga s[m[duc la Bourboule[1], sub pretext c[suf[r serios de pl[m`nul st`ng.

S[trec mai repede peste acest moment.

Am s[rutat m`na unchiului meu =i pe Irinel!... Pe Irinel!...

Trecusem hotarul \[rii. Priveam pe fereastra deschis[a

---

[1] Statiune balneo-climateric[ ]n Fran\a,]n apropiere de cheile r`ului Dordogne.

vagonului la]ntinsele c`mpii ale Ungariei. }ncepui sa m[ g`ndesc. Dar dac[nu m-ar fi privit a=a de ad`nc? O privire fix[m[ame\e=te. Dar dac[mi-ar fi spus ea mie ce-a=fi voit s[-i spun eu ei? Timiditatea,]n gradul acesta, s[fie una din formele nebuniei? Dar ce curaj mi-ar fi trebuit?... Cum a=fi m[rturisit unchiului meu?... Irinel nu-mi era ca =i sor[?...

Imposibil!... Fusese fatal!...

Locomotiva g`f`i =i scoase un =uierat asurzitor... C`teva lacrimi pe fereastr[... C[utai cu ochii ]ncotro ar veni \ara =i cam ]ncotro ar c[dea casa =i gr[dina unde fusesem fericit... Un semn cu m`na =i zisei oft`nd:

-Adio, Irinel!...

PARAZI|II

I

Cosmin a=teapt[pe doi prieteni. E singur, la o masa rotund[,]n gr[dina “Costandin”. Cu capul rezemat]n m`na dreapt[, prive=te f[r[a clipi. Nici “b[ie\ii” care gonesc cu farfurii, sticle =i pahare, nici mul\imea zgomotoas[=i lacom[nu-i tulbur[privirea melancolic[.

}n gr[din[se aud, din toate p[r\ile, strig[tele obi=nuite: “B[iete, o baterie!”, “O idee!”, “La moment!”, “Un patrician!”, “Gaata!”, “P`rjoala, Mitic[!”, “A sosit!”, “Un taifas, la a cincea!”, “Sose=teee... pe telegraf!” Peste zarva aceasta piruie naiul lui Dinicu. Maistrul muscalagiu c`nt[Cioc`rlia, o sc[p[rare uimitoare de sunete.

Pentru Cosmin lumea, a=a de vie =i de apropiat[, se proiecteaz[ ]ntr-o dep[rtare t[cut[=i fumurie. La lumina felinarelor oamenii]i par ca ni=te umbre nehot[r`te]n conturul lor. Cosmin]nchise ochii s[i obosi\i =i,]n]ntunericul de o clip[,]i lic[ri

tremur`nd, ca ]ntr-un vis, o gr[dini\[ cu liliac, o scar[ r[sucit[ ca un melc colosal, un pat murdar ]n care zace un b[tr`n cu capul mare, cu p[rul alb, lung =i rar, =i o femeie frumoas[, t`n[r[ ]nc[, voind s[-l m`ng`ie pe el, care se ]nfiorase de aspectul b[tr`nului. Tres[ri, parc-ar fi sim\it furnicarul m`ng`ierilor prelungindu-i-se p`n[ pe dup[ umerii oso=i. }n fundul acestei iluzii, dou[ priviri, albastre =i triste, tremurar[ ca dou[ fl[c[ri de spirt c`nd sunt aproape s[se sting[. Cosmin deschise ochii, b[tu]n mas[=i zise aspru unui chelner:

— B[iete, o \uic[!

Cosmin b[u \uica.

Rupse o buc[\ic[de p`ine.

— Ce ave\i? D[-mi o list[!

— }ndat[, s[vie, r[spunse b[iatul, plec`nd cu ni=te pa=i despica\i.

Cosmin]=i netezi col\ul p[rului de pe frunte. Chipul lui usc[\iv e obosit. Ochii negri =i mici se sting =i se aprind necontenit. Curat]mbr[cat. E oarecum elegant]n ni=te haine gata.

Dup[c`teva minute de nehot[r`re]ncepu s[citeasc[lungul =ir de bucate. Ceru o ciorb[de peri=oare. +i pe c`nd lungea buzele ca o p`lnie ca s[soarb[, cineva]l b[tu pe um[r. Era Candian, unul din cei doi prieteni. T`n[r, blond, cu ochii alba=tri =i cu must[\ile]nvoalte. Ochelari lega\i]n aur.

— Te a=tept de-un ceas, zise Cosmin. M[noiu nu vine?

— Mon cher ami[1], r[spunse pripit Candian, m-am]ncurcat la “Noua genera\ie”. Era o banc[... era o vijelie... b[iete, =terge scaunul, nu vezi c[este ud?... uf! ce c`rcium[infect[!...

— }ndat[, domnule!

— Era o banc[, continu[Candian, frec`ndu-=i m`inile, monstruoas[. Se ridicase de la o mie la dou[sprezece. O razuar[[2] de prim[ordine. Opt, nou[, opt, nou[, =i pon\ii, =apte, cinci, bac, patru.

---

[1] Scumpul meu prieten (fr.)

[2] La jocul de c[r\i, partida la care to\i juc[torii pierd]n favoarea bancherului; de la fr. raser— a rade.

— Vas[zic[, ai pierdut?

— Eu?... din contr[... am c`=tigat... Cine pricepe jocul ca mine? Eu totdeauna voi c`=tiga, iar M[noiu totdeauna va pierde. }ndat[ce am v[zut pe Titeanu t[ind, l-am rugat s[m[ia cu o sut[. Are un noroc... idiot! E singurul bancher... mon cher ami, trebuie s[fii bê-bête[1] ca s[pontezi contra lui.

Candian avea obiceiul s[spuie c`nd c`=tiga c[c`=tig[ totdeauna, iar c`nd pierdea c[pierde totdeauna. Dar =i c`nd pierdea, =i c`nd c`=tiga, sus\inea c[nimeni, ca el =i ca Titeanu, nu pricepe “bacaraua”. “Bacaraua e un joc de noroc la care pro=tii n-au noroc.” Foarte mul\umit de axioma lui... da, a lui, de=i a auzit-o de la un general, la “Jockey-Club”.

— M[noiu pierdea mult?]ntreb[Cosmin, f[c`nd semn amicului s[u ca s[vorbeasc[mai]ncet.

— Era la al optulea bilet de o sut[. Ce-i pas[! Avea trei mii de lei...

— M[mir... f[r[avere... f[r[ocupa\ie... p[cat... o via\[pierdut[...

— Via\[pierdut[? De ce? Te-i fi g`ndind la examene. Ei, mon cher, cartea =i facultatea sunt pentru cei slabi. M[noiu este un filozof al secolului. Socoteala lui este mai profund[ ca a naivilor de geniu. Ce po\i s-ajungi cu o licen\[ ]n drept? Magistrat? Trei sute de lei pe lun[. Avocat? C`\i ani s[ca=ti gura pe la u=ile tribunalelor? +i cu c`t[ r[bdare =i cu ce mijloace ajungi la o clientel[ modest[? +i-apoi samsarl`cul domina profesia. Ca s[izbute=ti]n avocatur[,]\i trebuie tot at`ta, cum s[ zic, tot at`t de pu\in[con=tiin\[ca =i c`nd ai izbuti s[faci bani f[r[profesie.

— Mai]ncet. Te aud oamenii. Se cunoa=te veselia omului care a c`=tigat la joc. O veselie nervoas[=i rea.

— Rea? de ce rea? Ba nu z[u, a=vrea sa =tiu cu ce =i-a f[cut milionul avocatul Pelea!? +i tu nu ai at`tea degete la am`ndou[m`inile c`te case are el]n Bucure=ti. Fiecare c[r[mid[din casele lui este un delict, fiecare zid, un testament for\at, fiecare cas[, o

1 Bête — dobitoc (fr.).

crim[. +i plec`ndu-se la urechea lui Cosmin: Administreaz[ averea unei b[tr`ne cu istericale. Un altul st[patru ceasuri pe zi la tribunal =i la curte, f[r[nici un proces, numai ca s[-=i justifice veniturile misterioase. Dar cel cu sindicatul falimentelor? De ce pledeaz[numai la aceea=i sec\ie? +i cum pledeaz[? +i c`=tig[patruzeci-cincizeci de mii de lei pe an.

Cosmin nu mai m`nca, ascult`nd la amicul s[u.

— |i s-au r[cit peri=oarele,]i zise Candian sug`nd un rac. Te surprinde ce-\i spun? A=a e lumea care triumf[. Tu e=ti t`n[r... abia de doi ani]n Bucure=ti... pu\in...

Candian m`nca =i vorbea cu o repeziciune uimitoare.

— Peste c`\iva ani vei ]n\elege de ce at`\ia ramoli\i au cu miile de franci pe lun[, de ce cutare militar scandalos a ajuns colonel, de ce un cartofor ordinar ne reprezint[\ara]n str[in[tate =i de ce un falit, de trei ori simplu =i o dat[fraudulos, se plimb[ ]ntr-un cupeu cu coroan[de marchiz. +i eu am crezut]n examene, dar acum sunt prea cuminte ca s[mai r`d[de mine ni=te profesori ignoran\i =i lene=i. }n marea lupt[a vie\ii nu este o lege fatal[a meritului care s[puie pe fiecare la locul lui. Oamenii de diferite valori,]nchi=i]n societate, nu se aseam[n[cu lichidele de diferite densit[\i turnate]n acela=i vas. Da, mon cher,]n natur[=tim de mai nainte care va fi deasupra =i care va fi dedesubt,]n lume,]ns[, sunt nebuni care conduc pe oamenii cuminte, sunt punga=i care]mpart dreptatea oamenilor cinsti\i, sunt arlechini care legifereaz[pentru popoare serioase. Ei, ce i-a f[cut pe nebuni, pe punga=i =i pe arlechini ca s[se ridice =i s[domneasc[? Examenele? Universit[\ile? E altceva, Cosmine... e altceva... Este marea art[de-a nu ro=i de nimic =i de nimeni!

— Prea bine, =opti cu asprime Cosmin, f[c`nd semn amicului s[u ca s[ vorbeasc[ mai ]ncet, poate s[ ai dreptate, dar noi vorbeam de altceva. De unde are M[noiu at`tea parale?

Candian b[u un pahar de vin,]=i]ndrept[ochelarii =i r[spunse z`mbind:

— Secretul vie\ii este profund, =i arta ei, vast[.

— Nu pricep, r[spunse Cosmin, plec`nd ochii]n jos, ca =i cum s-ar fi ru=inat de ceea ce nu pricepuse.

Candian]l lovi, repede =i scurt, cu dosul palmei peste piept =i]ncepu s[r`d[.

— Nu pricepi? Eu cred c[de un an de zile ai priceput.

Cosmin tres[ri =i zise r[stit unui chelner:

— B[iete, castrave\i acri! Cu ce s[m[n`nc fleica?

— La moment... s[viie!

Chitaristul c`nta o roman\[de Cavadia[1]. Ro=u, cu capul pe spate, pi=ca, patetic =i caden\at, coardele chitarei. Banda]l acompania, u=or =i prelung. Dinicu, cu naiul la gur[, sufla bini=or-bini=or]n \evile groase =i]nalte.

— O cafea turceasc[... cu rom!... strig[Candian.

— Un tai-fas... s[viiiie! La mo-ment... potrivit[... cu caimac =i cu romul ei... s[viiiie!...

— E=ti la prima foaie a vie\ii, continu[Candian, sufl`nd ]n \igar[. Oh! ce bine ai s-o ]n\elegi! De unde are M[noiu parale?... Nu =tii de unde... Apoi, dup[ o pauz[: Cu ce tr[ie=te versificatorul nostru? Cu versurile? Operele lui, la b[c[nie. Cu gazet[ria? Abia se ]mbrac[. Marea art[, Cosmine, nem[rginita art[ pe care tu, oric`t te-ai]nro=i, o]n\elegi, o b[nuie=ti cel pu\in. Unii din tinerii de ast[zi au]n\eles-o pe deplin. +i, dup[c`tva timp, =opti, ca =i cum =i-ar fi vorbit sie=i: A mea... m[cost[... chestie de noroc...

Cosmin se uit[drept]n ochii lui Candian, =i]n privirea lui era]ntrebarea: "A ta, te cost[? c`nd n-ai de unde, cum te cost[?"

— Numai eu am fost a=a de copil ca s-o iubesc sincer, pe c`nd ea ar trebui s[m[iubeasc[. +i, s[-\i spun drept, n-am de ce m[sfii, pe ea ar trebui s-o coste.

Cosmin se uit[\int[ ]n ochii amicului s[u. Candian]ncepu s[r`d[.

— Mon cher ami, relu[Candian dup[ce arunc[c`teva roto-

[1] Bariton =i compozitor rom`n, autor al unui mare num[r de melodii pentru voce =i piano.

coale de fum pe care le risipi sufl`nd]n ele, capitalul tinere\ii unora le d[femeie, altora le d[femeie, cas[=i mas[...

Cosmin, de felul lui palid, se aprinse]n obraji; tu=i de c`teva ori; r[suci o \igare; sorbi din cea=c[, de=i nu mai avea cafea; se c[ut[ ]n buzunare f[r[ a =ti ce caut[; scoase batista; o puse pe mas[; scutur[ f[r`miturile; arunc[jos =ervetul =i batista.

— Mon cher... continu[vesel Candian dup[ce b[u dou[pahare de]nfundat... altora le d[femeie, cas[, mas[=i bani, =i la cei de geniu, femeie, cas[, mas[, bani =i pozi\iuni sociale. M[noiu a ajuns p`n[la bani. Cei mai pu\in de=tep\i se opresc numai la mas[. Ce copil[rie! Dar dup[femeie, cas[=i mas[absolut nimic nu se mai poate m[sura cu ceea ce deja au comis...

Cosmin privi]n t[i=ul cu\itului =i]ng`n[:

— Da, da, ai dreptate... tot ce urmeaz[dup[primul p[cat nu se poate compara cu primul p[cat....

— +i p`n[ acum nu m[ g`ndii dec`t la b[rba\ii cinsti\i, b[tr`ni =i nenoroci\i, care au gre=it s[se]nsoare cu femei tinere. Dac[e vorba]ns[de b[rba\ii care se ridic[=i se]mbog[\esc prin turpitudini... o!]n acest caz problema moral[se schimb[,]n acest caz p[catul comis contra lor este o dreptate, fiind pedeapsa p[catelor comise de ei;]n acest caz crima chiar e mai de valoare dec`t virtutea, c[ci izbe=te acolo unde virtutea =i legile nu pot s[ izbeasc[. Banii unui c[m[tar, Cosmine, i-a=hr[pi cu am`ndou[m`inile. El a furat, eu fur. El scap[ prin imperfec\iunea legilor =i eu prin sl[biciunea femeii. Pentru ce a=imita virtutea la=[, care-=i descoper[ capul ]naintea lui =i-i ]ntinde m`na? +-apoi, el a furat numai pentru el, eu, risipind, fur pentru mult[lume: pentru birjar, pentru Cap=a[1], pentru teatru, pentru croitor, pentru femei, pentru amici =i chiar pentru s[raci c`nd nu mi-e lene s[ bag m`na]n buzunar; =i dac[fur pentru cineva mai pu\in, este, desigur, pentru mine. M[noiu are dreptate...

---

[1] Cafenea bucure=tean[, pe Calea Victoriei, loc de]nt`lnire al scriitorilor =i arti=tilor.

— M[noiu are parale... r[spunse Cosmin, =i ceru a doua sticl[de vin.

— +i parale, =i dreptate. Xantup este un spoliator b[tr`n =i neru=inat. A fost toptangiu, a dat faliment. A deschis o pr[v[lie de albituri, a dat faliment. A f[cut multe =i n-a sc[pat dec`t gra\ie unui prelat pr[p[dit dup[gra\iile nevestii-=i. A luat cu arend[un mare domeniu al statului =i n-a pl[tit arend[nici p`n[ ast[zi. }n sf`r=it, a stat un an la pusc[rie pentru al treilea faliment. Acum are dou[milioane, avere trecut[pe numele nevestei. +i creditorii se uit[lung la el, ba unii]l salut[. +i c`nd legea este neputincioas[ fa\[ de Xantup, =i c`nd cinstea]ntinde m`na lui Xantup, =i c`nd virtutea salut[pe Xantup, este cineva mai puternic dec`t legea, dec`t cinstea =i dec`t virtutea: M[noiu. Madame Xantup tr[ie=te cu M[noiu, =i M[noiu cu milioanele lui Xantup.

— Da... dar e dezgust[tor, e dezgust[tor, zise Cosmin trosnindu-=i degetele.

Dinicu c`nta Miserere[1] =i naiul lui izbutise s[smulg[aplauzele mul\imii. De la o mas[se auzi glasul r[gu=it al unui faimos be\iv, urma=ul degenerat al unei mari familii:

— Ah! aaah! la-s[-m[... la-s[-m[, Dinicule... s[m[vezi mort, Dinicule...]nc[o dat[Trovatorul[2]!

Un t`n[r cu chef, bufnind de r`s, strig[:

— Bravo, Prin\ule, e=ti nemuritor!

C`\iva ofi\eri aplaudar[, r`z`nd cu hohote.

Dinicu]ncepu iar[=i Miserere.

— Iat[cine,]n felul lui, este un artist ne]ntrecut, zise Candian, ar[t`nd amicului s[u pe Prin\ul de care r`dea lumea. A=a de mult bea, c[nu mai m[n`nc[. C`teva m[sline =i doi-trei \`ri, tra=i prin spuz[, =i]ncolo, toat[ziua, \uic[, vin =i pelin. De unde

---

[1] Arie patetic[din actul al IV-lea al operei italiene Il Trovatore de Giuseppe Verdi (1813-1901).

[2] Il Trovatore, oper[italian[; libretul de M. Salvatore Cammarano =i muzica de Giuseppe Verdi.

bea? De unde bani? N-are chioar[l[scaie =i bea necontenit. Te rog, prive=te-l. Abia se \ine pe picioare. Nu vezi cum caut[alt[mas[cu al\i cunoscu\i? Ce artist, mon cher, ce artist! Cu c`t me=te=ug se sup[r[ pentru ca ceilal\i s[ r`d[=i el s[aib[dreptul ca s[le zic[: “Haiti... ai r`s?... o sticl[ de pelin... =i nici dou[, c[ te plesnesc!” }ntr-o zi M[noiu i-a pus sare ]n paharul cu pelin. Prin\ul a b[ut, a tr`ntit paharul jos, a ridicat spr`ncenele, parc-ar fi fost un bas ]n rolul lui Mefistofele, =i-a r`njit cei doi din\i negri din gingia de sus =i a strigat r[gu=it =i satanic: “M[noiule, mi-ai stricat =mahul, p[c[tosule! B[iete, s[treci la domnul patru oca de pelin... ai auzit?... mar=! mar=! c[te plesnesc!” Noi am r`s, b[iatul care ne servea a r`s, dar Prin\ul =i-a asigurat pelinul pentru o noapte. Ce artist, mon cher, ce mare artist!

Cosmin]nchise ochii, =i]n acea clip[ ]i sc[p[r[iar[=i tabloul de la]nceput: un cap n[uc, afundat]ntr-o pern[soioas[... =i m`ng`ierile furi=ate ale aceleia=i femei... =i cei doi ochi alba=tri, melancolici, mustr[tori...

V`ntul ]ncepu s[ bat[. Frunze late se desprind din ramurile platanilor =i leg[n`ndu-se]n aer cad tremur`nd =i u=urel.

— }mi pare r[u c[n-a m`ncat =i M[noiu cu noi. Sunt dou[ luni de c`nd nu l-am v[zut. Poate s[plec peste trei zile...

— Unde?

— La C`mpulung.

— Singur?

— Da.

— +i madame... Sa=a Malerian... r[m`ne...]n Bucure=ti?

Cosmin se r[sti la b[iatul care-i servea:

— Dumitre, socoteala!

— Nu mergi cu mine la “Noua genera\ie”?

— Nu, n-am fost niciodat[=i nu cunosc pe nimeni.

— +i dac[nu-i cuno=ti? Mai]nt`i c[ to\i sunt cu ochii la bancher... dar tu e=ti ]nc[ fat[ mare... }n cur`nd te vei convinge c[anii de modestie sunt ani pierdu\i...

— Zece =i =aptezeci =i cinci, domnule Cosmin, zise chelnerul,

citind repede pe un carton ro=u: “Zece bani \uica, dou[zeci p`inea, unul =i cincizeci]nfundata, cincizeci supa, =aptezeci fleica, trei =i cincizeci ruginita”...

— Bine, bine,]i zise Cosmin, arunc`nd pe mas[un bilet de dou[zeci de lei.

Chitaristul, cu capul]ntins pe spate, c`nta “doi ochi am iubit ]ntr-a-mea via\[ “, iar Prin\ul repeta, scutur`nd din cap, “unul chior =i altul cu albea\[“ .

}n strad[cei doi prieteni se desp[r\ir[.

— C`nd ne mai vedem?]ntreb[Candian.

— Nu =tiu, r[spunse Cosmin. +ans[bun[dac[te duci la “Noua genera\ie”.

— Nu cred, c[ci ast[-sear[avem o bacara spartian[.

Jocul de c[r\i cu femei]l numeau cei din cercul lui Candian =i M[noiu “academie liber[, palestre sau bacara spartian[“.

II

“Acela=i, acela=i cinic”, =opti Cosmin, apuc`nd pe Strada Academiei.

Cerul era senin; stelele sclipeau ca ni=te ochi de aur; un v`nt u=or,]n z[pu=eala acestei nop\i de iulie. Zidurile dogoreau. Cosmin mergea f[r[s[=tie]ncotro. }n capul lui, o adev[rat[r[scoal[. Venise la birt ca s[uite o mul\ime de impresii, =i acum pleca mai tulburat de cum venise. Via\a sa i se desf[=ura cu o limpezime ne]ndurat[. Scenele]i p[reau at`t de vii, c[le tr[ia din nou]n clipe repezi,]ntocmai cum le tr[ise alt[dat[ ]n zile =i nop\i lungi.

C`nd a venit din ora=ul B... =i s-a ]nscris la Facultatea de drept, era s[rac, r[u ]mbr[cat =i hot[r`t sa]nve\e carte. Ce vis frumos, primul lui vis: s[rabzi, s[lup\i, s[ ]nvingi, =i]naintea]nving[torului lumea s[-=i descopere capul. Acum s-a dus s[r[cia lucie, dar cu ea s-au dus =i iluziile.

C`nd a intrat ]n sala Facult[\ii de drept, era cel mai r[u ]mbr[cat. Ce-i p[sa? Va fi cel dint`i la examene. La]nceput acest

“ce-mi pas[!” fu pentru provincial o suprem[m`ng`iere. Dup[c`teva s[pt[m`ni]ns[ ]ncepu s[-=i piard[farmecul. }ntr-o zi, intr`nd ]n od[i\a lui s[rac[, deschise un volum de drept roman. Dup[ c`teva minute de citire ochii]i alunecar[pe r`ndurile negre ca pe ceva luciu. Colegii s[i, cu c[m[=i curate, cu haine croite pe trupul lor, cu ghete lustruite, cu ceasornice =i lan\uri de aur, cu m[nu=i, cu portofolii la subsuoar[. El, cu o redingot[ veche, neagr[ odinioar[, cu pantaloni ro=i, cu ghetele sc`lciate, cu c[ma=a mototolit[=i de o culoare nehot[r`t[. De ast[ dat[, “ce-mi pas[!” ]l ]ntrist[. R`ndurile dreptului roman]ncepur[a juca. Pleoapele i se]nchiser[pu\in, iar]mprejurul literelor tremur[fantastic o bur[de sc`ntei albastre. De ce c`nd ceilal\i discut[o chestie de drept, cum de obicei se]nt`mpl[ ]n anul ]nt`i, nu se g[se=te unul ca s[-l]ntrebe =i pe el ce crede despre cutare controvers[? De ce c`nd ies de la cursuri ei pleac[ discut`nd, iar pe el]l las[singur,]nd[r[t, cu caietul de note]n m`n[, un sul s[r[c[cios de h`rtie v`n[t[? +i de ce cu to\ii se adun[ ]n jurul unui fleac, str`ns]ncheiat]ntr-o redingot[de postav fin? Chiar profesorii — unul care se]ncurc[la cita\iile latine=ti, gre=ind necontenit timpurile, =i altul care cite=te pe ni=te foi]ng[lbenite de dou[zeci de ani — chiar =i ei nu se uit[la el, ca =i cum nu ar fi]n clas[. Ah! nu e de loc o copil[rie. }n liceu, acela=i lucru. Cu c`t erai mai r[u ]mbr[cat, cu at`t observa\iile erau mai aspre =i mai nedrepte. +apte ani a luat premiul al doilea pentru c[un coleg al s[u era bogat =i fiul vicepre=edintelui Camerei. Fire=te, “premiul]nt`i” venea la =coal[ ]mbr[cat ca o p[pu=[, cu p[rul lins =i cu c[rarea aleas[ drept din cre=tetul capului. “Ce-mi pas[!” a zis =apte ani. }n facultate, ]n c`teva s[pt[m`ni, se dezgust[ ca de o juc[rie potrivit[ numai cu o v`rst[oarecare,]n liceu “ce-mi pas[!” era puternic ca iluziile unui copil. +-apoi, cine]n=ira pe tabl[mai repede ca el formulele algebrice? Cine desena mai corect ma=inile din fizic[? Cine r[spundea la toate mai bine ca Iorgu Cosmin? Acum lucrurile s-au schimbat. La facultate, pro=tii dau din cap; prostia este bine]mbr[cat[=i are neamuri cunoscute; iar tu stai

smirna, cu zdren\ele pe tine, sau iei serios note, pe c`nd prostia continu[ a da din cap, pref[c`ndu-se c[scrie. }n facultate e=ti deja]n lume: judecat dup[aparen\[. Nimeni nu are vreme ca s[te examineze =i s[te cunoasc[. Of! ce n-ar fi dat Cosmin ca s[-i fi pus o dat[la concurs, o singur[dat[! Dar concursul este arma copiilor. }n lume aparen\ele hot[r[sc, =i obi=nuitul “ce-mi pas[!” devine ridicol.

Cu cincizeci de lei pe lun[pentru cas[, mas[,]mbr[c[minte =i c[r\i este cu neputin\[.

Dup[dou[luni de la sosirea lui]n Bucure=ti, se hot[r] s[ocupe un loc de copist. La tribunale, la ministere, pretutindeni]n sf`r=it, cei mari =i-au aruncat de sus o privire rea asupra lui. R[u ]mbr[cat, f[r[ sprijin, nici barem o carte de vizit[ cu c`teva cuvinte...

Dou[luni =i-a plimbat]n zadar, pe la diferite autorit[\i, redingota]nverzit[de soare, ghetele sc`lciate, pantalonii cu cogemite genunchi, fruntea umilit[ =i obrajii aprin=i de ru=ine. S-a hot[r`t s[dea lec\ii la vreun pension, fie =i de domni=oare. Una dintre directoare, care de un an de zile anun\a continuu c[-i trebuie “un profesor, bacalaureat, care s[predea matematicile =i istoria la patru clase gimnaziale, =i gramatica, caligrafia =i desenul, la dou[clase primare”, c`nd l-a v[zut s-a uitat lung la el =i i-a zis: “Domnul meu, ]mi pare foarte r[u, domnul meu, c[ te-ai deranjat, dar mi s-a recomandat un alt t`n[r, domnul meu”. O lun[de zile a mai citit acel anun\iu]n ziare. Fire=te, domnul meu fusese r[u]mbr[cat. Avusese dreptate tat[l s[u, un b[tr`n grefier din ora=ul B...: “F[tul meu,]\i dau tot ce pot s[-\i dau, dar n-are s[-\i ajung[. }n Bucure=ti via\a este scump[, =i tu e=ti mare. Dac[ai vrea, te-a=trimite la profesorul Paul Malerian. }l cunosc de mult. +i el =i nevasta lui sunt oameni buni =i stau bine. Cred c[cu pl[cere te vor g[zdui. Voi pl[ti ceva, iar restul s[-\i fie de haine, c[r\i... e=ti de dou[zeci de ani... nu mai e=ti copil.” Cu c`t[ m`ndrie r[spunsese atunci: “Ce-mi pas[! voi tr[i cum voi putea!” Dup[o jum[tate de an de r[bdare =i de lupt[, Iorgu Cosmin se hot[r] s[cear[de la tat-s[u scrisoarea umilitoare cu care s[cer=easc[

ad[postul unor necunoscu\i, al doamnei =i al domnului Malerian. Dar cum or fi [=ti oameni? Buni? At`t nu e destul. Or fi av`nd copii? Tat[l s[u nu-i spunea nimic]n scrisoarea care se termina cu aceste cuvinte: “Te vor primi cu bucurie. E=ti mare, fii cuminte. Eu sunt b[tr`n, ca m`ine o s[ ]nchid ochii.”

Str[zile i se cl[tinau sub picioare. F[cea un drum la sf`r=itul c[ruia imagina\ia ]i deschidea o pr[pastie. Inima i se b[tea cum numai la examene o sim\ise. M`ndria inocentului de dou[zeci de ani era]nvins[. Nu f[cuse nimic]n via\a lui, afar[de premiul al doilea din liceu, =i totu=i, i se p[rea c[se aseam[n[cu un erou care]ntinde m`na =i cere de poman[.

Oh! prima scen[... ce lumin[!... ce]ntuneric!... A intrat]n curte. Un c`ine l[\os ]l latr[. C`inii nu pot suferi pe cer=etori. I s-a b[tut inima, apoi n-a mai sim\it-o. A pus m`na pe telul clopo\elului. A sunat. }n adev[r, a sunat. S-a sf`r=it. Ce r[u era]mbr[cat! O servitoare i-a deschis =i l-a]ntrebat pe cine caut[. Ce-a r[spuns nu =i-aduce aminte. I-a dat scrisoarea. Servitoarea l-a poftit]n intrarea de jos. “Domnu Paul nu este acas[. Cuconi\a e sus.” Sus s-aud dou[glasuri fragede: “De la cine e, mamà?”, “Cine-\i scrie, mamà?” Aude, sau i se pare? “B[tr`nul Cosmin, un om de treab[, care a g[zduit pe Malerian c`nd a fost greu bolnav.” “C`nd a fost tata a=a de bolnav, mamà? Ce boal[, mam[?” “}nainte de-a se ]nsura... Acum b[tr`nul Cosmin se roag[ca s[primim]n cas[pe fiul s[u, neput`nd altfel s[urmeze la facultate. E foarte s[rac.” Iorgu Cosmin vroi s[fug[, dar nu i se dezlipir[picioarele. “S[racul, s[-l primim, ai? ce zici, mamà?” “Bietul Cosmin, ne vorbe=te de plat[,]i e ru=ine... vrea... s[ne pl[teasc[ceva... B[iatul trebuie s[fie afar[... S[-i d[m od[i\a din fund... Tat[-s[u a f[cut un mare bine lui Malerian.”

Nu, s[racul nu e afar[, e]n sal[. A auzit tot. Oh! cei de sus s[ispr[veasc[odat[... o femeie... dou[domni=oare... vorbesc... le e mil[de d`nsul... “s[racul”... “od[i\a din fund”... “Mamà, o s[ m[n`nce cu noi?” Un glas r[u. Desigur, nu este al aceleia care zisese repede “s[-l primim, mamà“. “Mamà, la mas[s[nu-l pui

l`ng[ mine.” Ce ru=ine! Abia-=i st[p`ne=te lacrimile. Un lung oftat umplu sala. L-or fi auzit? Conversa\ia s-a oprit imediat. O femeie cobor] sc[rile,]nalt[, ml[dioas[, cu ochii negri, sc`nteietori, ca de pisic[. O m`n[ ]i alunec[pe plimbul sc[rii, iar cu cealalt[ ]=i ridic[pu\intel rochia, ca s[nu se]mpiedice. Ce picior elegant! Pielea ghetelor, ca elitrele de c[r[bu=. Doamna Sa=a Malerian. Cosmin pleac[ochii]n jos;]=i vede ghetele; cea din dreapta e rupt[. Mai bine =i-ar fi cump[rat o pereche de ghete dec`t pe Demangea\[1]. Cu tot dreptul roman nu po\i s[ c`rpe=ti o gheat[. Ce curios! }i vine s[r`d[ de ghetele lui. C`nd doamna Malerian se apropie, el nu mai sim\i nimic.

Frumoasa doamn[ ]i vorbe=te bl`nd. Totu=i, privirea ei parc[-l taie. Nu-i r[spunde dec`t: “Da, nu, da”. Frumoasa doamn[i-a dat bra\ul. Se urcar[pe scar[. Se]mpiedic[de cea din urm[treapt[. Ce bogat[sal[! Plante cu foi mari, ghivece cu zambile, dou[portrete, m[rime natural[, ea =i, desigur, el, dl Paul Malerian. Ce ur`t =i b[tr`n, pe l`ng[ea!

— Valeri, Gelina! strig[doamna Malerian.

Un glas rece =i ascu\it.

S[fi strigat altcineva]n acest g`t rumen =i rotund?

U=a din dreapta se deschise bini=or. Sunt ele. +i]n fundul urechilor le aude cuvintele. Care a fi zis: “S[racul, s[-l primim, ai, ce zici, mamà?” =i care: “Mamà, la mas[s[nu-l pui l`ng[mine!”

— Fetele mele, dle Cosmin, Valeri =i Gelina, a=a-i zicem noi, din Angelina.

Valeri, aidoma ca m[-sa. Aceia=i ochi, acela=i nas sub\ire cu n[ri mi=c[toare, aceea=i frunte, acela=i par negru, aceea=i talie, acela=i glas limpede =i t[ios. Desigur c[la mas[nu va sta l`ng[ d`nsa. Gelina e blond[, cu p[rul ca un fum, palid[, sub\iric[, foarte sub\iric[, =i u=oar[ca =i rochia ei de fular alb cu bobi\e

[1] Joseph-Charles Demangeat — jurisconsult francez, profesor de drept roman la Facultatea de drept din Paris]ncep`nd din 1862.

negre. Ce ochi! Alba=tri, lene=i =i melancolici. Desigur, Gelina zisese: “S[racul, s[-l primim”... +i cuv`ntul “s[racul” se scuturase de mila nesuferit[ cu care se ]ncarc[ pe buzele tuturora. +i el putea s[-i zic[: “S[raca, ce pu\in s`nge! S[racii ochi, ce melancolic privesc!”

+i de-aci]ncolo?

Cosmin se =terse de n[duseal[. Ajunsese la Episcopie. Cinismul lui Candian]i r[scolise via\a,]i aprinsese imagina\ia,]i de=teptase con=tiin\a. Se opri. Privi la tr[suri, la felinare, la oamenii care se plimbau ca s[r[sufle de c[ldura de peste zi. Se]ncerc[s[vad[, s[vad[mult =i bine, ca s[-=i opreasc[g`ndurile. Imposibil.

Dac[s-ar]ntoarce la birt? O idee. Ar putea bea, singur la o mas[, de=i nu are obiceiul s[bea.

Da, a sc[pat de ve=mintele s[r[c[cioase. Paul Malerian nu-i ia nici un ban. +i de ce l-a]ngrijit ca pe-un copil al s[u? A aflat mai t`rziu... “E=ti mare... s[ fii cuminte”... parc[ a=a se sf`r=eau toate scrisorile tat[-s[u. Era]n adev[r mare, dar cuminte... ce va s[zic[a fi cuminte?... C`t de cuminte ]=i ]nchipuia c[ m`ng`ie obrajii palizi ai Gelinei c`nd sufla]n lum`nare! Ce cuminte se ad`ncea]n ochii ei alba=tri =i misterio=i! N-a\i auzit niciodat[de glasuri care m`ng`ie cu orice cuv`nt? +-apoi, frumuse\ea este ]n noi, iar nu afar[ din noi. Dintr-o privire, dintr-o ridicare sfiicioas[ a rochiei, dintr-o vorb[, dintr-un sur`s, noi dregem nasul, color[m ochii =i p[rul, d[m o voluptate fermec[toare formelor... ne batem joc de ochii no=tri =i de perfec\iunea statuilor... Ur`t[?... Frumoas[?... Despre toate acestea r[spund iluziile fiec[ruia. Ochii nu sunt de vin[. +i nimeni nu e de vin[. Chiar acum, c`nd se simte robit de altcineva, ce poate s[zic[despre acele lic[riri albastre? C[sunt reci? Or fi, dar au ad`ncimea =i misterul unor pr[p[stii.

Ah! Doamne, de ce nu i-a spus nimic... nici un semn... absolut nimic...

}n locul ei altcineva a vorbit. E=ti de carne =i de nervi, sim\i =i

te na=ti cu patimi, =-apoi, de dou[zeci de ani... =i inocent!... Nimeni nu-=i d[seama de puterea fatal[a inocen\ei... Este destul s[-\i =opteasc[: “Ce-o fi aceea... tu nu =tii, =i al\ii sunt ferici\i”... }ngerul r[u este curiozitatea inocen\ei. Sa=a Malerian a suflat... a stins cele dou[lumini albastre... a vorbit a=a, c[inocen\a lui i-a =optit: “Ce fericire!” Cine ar fi rezistat la fericire?... Ochii ei sunt verzi, cu sc`ntei ro=ietice, ca de pisic[lacom[...

La]nceput a fost ca la toate]nceputurile... Un bra\ care se]ncol[ce=te de bra\ul t[u,]nfior`ndu-te... Un sur`s ne]n\eles =i plin de]n\elesuri vagi =i c[ldicele... O r[suflare apropiat[de obraji... O mic[gre=eal[... s[se rezeme cu pieptul de mas[tocmai unde sunt m`inile tale... =i s[ sim\i pe m`ini un piept rotund =i ap[sat... tot din gre=eal[... “Ah! pardon!” +-apoi un sur`s viclean, care-\i spune clar: “Ce naiv! nu vezi c[ nu m-am ]n=elat?”... Apoi un vals ]n trei pa=i... o ]ncercare... Iar[=i o gre=eal[... a uitat u=a deschis[ c`nd]=i punea corsetul, =i pieptul i se mi=ca puternic... tot din gre=eal[...]n sf`r=it (inocen\a fiind prea sperioas[), o vorb[... una singur[... Cele dou[lumini albastre =i melancolice... fiind numai de =aisprezece ani, n-au avut curaj s[o spuie... +i lacrimi... =i s[rut[ri... frica de-a nu fi auzite le dau farmecul pe care niciodat[nu-l vor avea]n libertate deplin[...

Cine nu s-ar fi convins? El n-a putut rezista. O pasiune violent[nu poate tr[i]n bra\ele unui b[tr`n ur`t, g`rbov =i n[uc... Cum s[ n-o cread[?... S-a uitat la ea =i s-a uitat la el!... +-apoi, c`nd Sa=a i-a spus durerile vie\ii, cu lacrimi care]i m[reau ochii, i-a fost cu neputin\[s[nu o cread[, s[nu o]n\eleag[, s[nu o ierte =i s[nu o iubeasc[.

Paul Malerian a agonisit p`n[ la patruzeci =i cinci de ani, ban pe ban. Profesor, c[r\i didactice, lec\ii private, via\[ calic[. A ajuns cu bani =i cu mo=ie, apoi a c[utat o fat[ t`n[r[, frumoas[=i s[rac[. Ce gre=eal[neiertat[pentru un negustor! Pe c`nd str`ngea un capital, risipea pe cel[lalt, =i tocmai pe acela care trebuia unei fete tinere =i frumoase. B[tr`nul fusese maniac =i poate c[e nebun. Cinci ani]nainte ca s[se]nsoare, l-a apucat o

furie, =i-a luat averea pus[ ]n bonuri, s-a suit]n tren =i, sosind]n ora=ul B..., a intrat]ntr-o cas[din apropierea tribunalului, f[r[sa =tie a cui este. S-a culcat =i a adormit cu banii rispi\i prin odaie. Grefierul Cosmin,]ntorc`ndu-se acas[, l-a g[sit dormind astfel. Un necunoscut =i at`tea bonuri! Dup[trei zile, i-a trecut, =i-a venit]n fire =i, socotindu-=i avutul, nu-i lipsea nici un ban. De unde =tia Sa=a acestea? Furii i-au venit de mai multe ori.]ntr-o zi, ea citise o scrisoare adresat[lui Cosmin, grefier la tribunalul din B..., uitat[de Malerian pe birou,]n bibliotec[... acolo unde el a cerut acum s[-i puie patul... unde geme cu capul afundat]ntr-o pern[murdar[...

Cum dar s[nu te]nving[acest corp care se ml[die =i te apas[, ace=ti ochi m[ri\i de suferin\[=i de pasiune? Cum s[nu cedezi unor s[rut[ri care se sap[ ]n obrajii t[i?... Ce de viclenii, c`te minciuni, c`te curse]ntinse b[tr`nului!... Cum s-a schimbat od[i\a din fund!... La miezul nop\ii, uneori =i mai devreme, s-aud ni=te pa=i u=ori =i un f`=`it de fuste ca o adiere de v`nt. Este ea. Ea cu m`na ei]ncuie u=a.

Mult timp n-a priceput nimeni. Nici el? Dar de ce adeseori, dup[miezul nop\ii, se plimba cu pa=i mari prin odaie?... Spunea pe dinafar[versuri din Hora\iu... Nici cele dou[lumini albastre, care]i tulbur[fericirea, n-au b[nuit nimic? Dar de ce se uit[a=a la d`nsul, pironindu-=i ochii drept ]n ochii lui, p`n[c`nd]l]nvinge? Nu se poate, ea =tie, cel pu\in el simte aceasta, este convins f[r[nici un fel de prob[. Ce fericire dezgust[toare!

Numai at`t? Ceva mai grav. De o lun[, Paul Malerian a c[zut la pat. Se vaiet[ c[-l doare. Ce l-o fi dur`nd? Nu spune. A gonit pe doctor =i a poruncit s[-i coboare patul]n biblioteca a c[rei u=[d[ ]n intrarea de jos. Nu vrea s[-i primeneasc[patul. M`inile uscate ]i cad ca ni=te oase pe capul lui mare, afundat ]ntr-o pern[ galben[ =i soit[ de n[du=eal[. P`n[acum trei zile]nghi\ea c`teva linguri de sup[, la dejun =i seara, pe care i le da Sa=a cu m`na ei. +i dup[ce o m`ng`ia,]ncepea s[pl`ng[, repet`nd aceea=i fraz[pe care o spunea de dou[luni de zile: “Sa=o, iubita mea, omul

nu moare dec`t dup[ ce-l uit[ ceilal\i”. Valeri pl`nge sus =i]i e fric[s[-l vad[. Numai Gelina]i vorbe=te de mai multe ori pe zi =i, c`nd se urc[sus, se uit[la mine =i mai lung =i mai neclintit.

Cea din urma faz[. Asear[a strigat Sa=ei: “Fugi... du-te... od[i\a din fund... s[nu te vad[fetele!”

}n sf`r=it ast[zi, pe la =apte ore, pe c`nd cobora scara]n v`rful degetelor, o clip[ i-a zv`cnit inima. B[tr`nul vorbea tare. L-a auzit bine, =i cele din urm[ cuvinte ]i sun[ =i acum ]n fundul urechilor: “Mi-zera-bil grefier, mi-a l[sat banii =i mi-a r[pit onoarea!” Un hohot de r`s =i-apoi nimic. El a fugit, da, a fugit, =i b[t[ile inimii nu i s-au potolit dec`t dup[ce a venit Candian.

E fericit[sau nefericit[asemenea via\[? Iat[ ]ntrebarea care-=i puse Cosmin re]ntorc`ndu-se la “Costandin”, hot[r`t s[bea, s[bea mult, s[fumeze =i s[uite tot.

E unsprezece ore, noaptea. Cosmin se a=eaz[la o mas[din fundul gr[dinii =i cere o sticl[de vin negru. N-au mai r[mas dec`t prea pu\ini oameni, =i to\i beau, r`d, discut[, strig[. Prin\ul n-a plecat. E la o mas[ ]ntre doi ofi\eri. O \igar[stins[i-at`rn[ pe buza de jos. Din c`nd]n c`nd strig[ la sublocotenentul care-l trage de barb[: “Las[-m[... uf! fugi! piei dinaintea ochilor mei, piei, sc`rn[vie!” Dinicu]ncepu Cioc`rlia. }n gr[din[e un miros greu de vin, de tutun =i de bucate. Mesele sunt ude =i p[tate cu cafea. Cei care au mai r[mas cer “baterii”, \ig[ri, “taifasuri” =i “tararale” cu coniacul lor. Nu e unul care s[nu so[rb[din cafea sau s[nu aduc[la gur[un pahar de vin cu borviz. Cosmin ceru a doua sticl[de vin. B[iatul care-l serve=te destup[sticla privindu-l mirat. Nu l-a v[zut niciodat[b`nd a=a de mult =i]n ne=tire. Aprinse o \igare; o fum[repede; aprinse alta, =i alta, apoi ceru un pachet, cu carton, mare, de un franc”.

A treia sticl[. Cosmin bea repede, nervos; ochii i s-au]nro=it =i-i l[crimeaz[. }n fundul urechilor aude un vuiet dep[rtat. Niciodat[n-a sim\it a=a greutate la t`mple. Ei, dar ce s[ fie! Fire=te c[ nimic... Ce ciudat! S[ se sperie el, t`n[r =i viguros, de un b[tr`n bolnav =i nebun!... +i cum se sting culoarea =i puterea

ochilor alba=tri... O copil[rie... Farmecul lor nu e dec`t un capri\iu al imagina\iei... Ce e iubirea?... Capriciu?... Boal[?... Ce vin r[u =i pref[cut... Desigur c[ e pref[cut... Ce-a b[ut pentru ca s[-i vie ame\eal[? Nimica toat[. O! el poate mai mult... este t`n[r... S[mai vie a patra sticl[. C`t de ridicole i se par toate c`te]i trecuser[prin cap. Adev[rate nebunii... Este o art[a vie\ii, o mare art[, pe care acum a priceput-o... Iat[, colo, Prin\ul, cu c`t[ art[ las[ pe ceilal\i s[ r`d[de el pentru ca s[le bea vinul... Ce artist,]n felul lui!... Adic[cum au f[cut at`\ia calici milioanele?... Nu sunt oameni politici a c[ror ]nalt[ pozi\ie b[neasc[ =i social[ o datoresc femeilor?... Legile sunt neputincioase ]n fa\a acestor uzurpatori... Virtutea salut[ viciul... +i un b[iat care ar gr[m[di biblioteci ]ntregi ]n capul lui naiv ce-ar putea ajunge dec`t “un-trei-sute-de-lei-pe-lun[”?... Ce dracu, parc[aude glasul =i r`sul lui Candian!... A=; vinul e pref[cut... ]nc[ un pahar, va fi cel din urm[, iar nu ca celalt... Candian e un cinic... Cum e cu putin\[ s[ se sperie de un b[tr`n?... +-apoi ce-a f[cut?... L-a]n=elat?... Nu... E =i natural, =i drept... Nu se]nsoar[cineva la cincizeci de ani cu o fat[frumoas[, s[n[toas[=i de =aptesprezece ani... Ai?... Parc[de =aptesprezece i-a spus Sa=a... A=a e... Oare nu e revolt[toare aceast[ ]mperechere a =aptesprece ani cu cincizeci? Cincizeci parc[i-a spus Sa=a... Pe cine a]n=elat?... +i mai]nt`i cine a ]n=elat? B[tr`nul. El a]n=elat natura, care pururea se r[zbun[... El a torturat at`\ia ani — =i ce ani lungi! — pe o femeie t`n[r[, frumoas[=i voinic[... }n acest caz viciul este mai nobil ca virtutea... Virtutea ar fi monstruoas[... P[catul, dac[p[cat este, a sc[pat o victim[din bra\ele unui schelet... O vener[l`ng[ un cadavru!... Ce caraghios... E de r`s... (Cosmin r`se =i ]=i aprinse \igara.) Ba nu, z[u, este de r`s... +i ce trebuie s[fi fost]n seara de nunt[!... Z[u c[e de r`s... nu e trist deloc... Marea art[ e de-a arunca la o parte scheletul =i de-a r[zbuna natura insultat[... Nu cumva acest g`nd l-a spus]n gura mare?

— Ce pofti\i, domnule Cosmin?]l]ntreb[un b[iat somnoros, cu =ervetul aruncat pe um[rul st`ng.

— Socoteala!

A pl[tit. Nu =tie bine c`t. }n urma sa auzi glasul r[gu=it al Prin\ului.

— Uf! ce p[c[tos! umbl[drept! mar=! drept, puic[, s[m[vezi mort!

— Cui o fi zis! mie? nu cred, bomb[ni Cosmin... Ce artist... Ce mare artist]n felul lui...

E hot[r`t s[ mearg[ drept =i repede. Nici vorb[ c[ nu va fi a=a de la=]nc`t s[-i fie fric[de un b[tr`n. S[ ]ndr[zneasc[! Scr`=ni din din\i, ridic[pumnii =i]i repezi]n jos, ca =i cum ar fi tr`ntit pe cineva. S`ngele]i n[v[li la cap.

Pe la dou[sprezece ore ajunse]n dreptul por\ilor. Puse bini=or m`na pe clan\a porti\ei. Se opri un moment, apoi o deschise cu zgomot.

— Ce la=itate... s[-mi fie fric[de un b[tr`n! Din cotitura str[zii se auzi un fluierat ascu\it. Sergentul de noapte. A tr`ntit prea tare porti\a? }nt`ia=i dat[ a b[ut at`t de mult. A fugit de-acas[? A zis ceva b[tr`nul? Da, =i avea dreptate, ca proprietar ]ns[, iar nu ca om... Trebuia s[ afle, era fatal... Vinul a fost pref[cut... O, marea art[ ]\i d[ cas[, mas[, pl[ceri, bani =i pozi\iune social[... cine se opre=te la mijlocul drumului este un prost care r[pe=te tot =i nu se alege cu nimic... C`nd a plecat de la “Costandin” lui trebuie s[-i fi zis: “Drept, p[c[tosule”!... Ce artist... ce neru=inat!...

Sergentul fluier[a doua oar[. Cosmin tres[ri, aduc`ndu-=i aminte c[s-a oprit]n poart[.

Vas[zic[,]i e fric[?... Marea art[cere curaj, =i el este poltron... El, =i poltron!

Cosmin se opinti, ca =i cum ar fi fost]nh[mat la o c[ru\[ ]nc[rcat[, f[cu doi pa=i =i se cl[tin[. P[m`ntul i se ]nv`rti sub t[lpi... Vinul a fost pref[cut... dar lampa din bibliotec[de ce-o fi arz`nd a=a de t`rziu?... La b[tr`n e lumin[... Poate c[-l a=teapt[ pe el... (Un fior rece ]i trecu de-a lungul spin[rii =i ]ncepu s[ vad[ mai limpede.) Dac[ ar merge ]ncet, ]ncet, ca o pisic[, ca s[ nu-l simt[ nimeni, p`n[sub fereastra luminat[?

Bini=or,]n v`rful picioarelor, st[p`nindu-=i r[suflarea, se ap-

ropie de zid =i]naint[, oprindu-se la fiecare pas ca s[asculte. Da, nu-i e fric[, ideea]ns[c[b[tr`nul l-ar a=tepta e mai presus de for\ele lui. U=ile care dau]n balconul de la al doilea etaj pocnir[. Cosmin tres[ri =i se lipi de zid. Cineva ie=ise]n balcon. +i nu este o p[rere. }l]ntreab[=uierat: “Tu e=ti?” E glasul ei, e Sa=a, ca un sul alburiu. Cosmin tres[ri =i r[spunse]ncet, abia]ndr[znind s[se dezlipeasc[de zid: “Da, eu, am venit t`rziu”. “Te-am a=teptat, =opti Sa=a. Ca s[ nu vorbim mult, caut[ ]n batista aceasta, du-te, vezi, cite=te. S[ nu pierzi nimic.” O batist[ c[zu sub balcon, l`ng[treptele de piatr[, =i Sa=a disp[ru,]nchiz`nd u=ile]ncetinel.

Pe unde s[treac[? Pe l`ng[ ferestrele bibliotecii? E lumin[. Doarme b[tr`nul? }l a=teapt[pe d`nsul? }nl[untru e lumin[, afar[ e ]ntuneric, desigur, n-o s[-l vad[. +i totu=i, e mai bine s[ se t`rasc[pe br`nci. }n ]ntuneric p[ru o broasc[ colosal[. Lu[ batista =i se ]ntoarse. }n dreptul ferestrei luminate se opri... N-ar putea privi m[car o clip[, m[car cu un ochi? E ceva... o greutate care-l trage la p[m`nt =i o sfoar[nev[zut[care]l ridic[ ]n sus,]n sus, p`n[ la fereastr[, m[car o clip[, =-apoi, p-aci \i-e drumul!... Nu se mai g`ndi. Ca =i cum =i-ar fi luat v`nt ca s[ sar[ o pr[pastie f[r[ fund... privi numai o clip[. Col\ul perdelei ridicat. Desigur, pe el ]l a=tepta. B[tr`nul izbutise s[se scoale din pat. E]n mijlocul od[ii, c-o bluz[peste c[ma=a de ziu[, cu picioarele goale, curmate de la genunchi, ca doi pari str`mbi. }=i mestec[limba =i prive=te la un revolver de pe m[su\a de noapte,]n loc de ochi, dou[rotocoale vinete, dou[gropi]ntunecoase. A deschis gura. +i-auzi numele destul de bine. O! e]nfior[tor!...

III

Cosmin se repezi pe poart[. Dac[nu s-ar fi temut de sergentul care dormea]n col\ul str[zii, ar fi rupt-o la fug[. Emo\iile =i, mai ales, acei ochi]nfior[tori i-au zguduit con=tiin\a. Be\ia]ns[ ]i st[p`ne=te trupul. M`inile]i tremur[; picioarele — slabe, =i de

pe la genunchi]n jos parc[ar fi]nc[putate. Pe Strada Doamnei]i e a=a de greu... Se rezem[cu fruntea de ni=te uluci... “Ai b[ut prea mult, domnule”,]i zise un sergent ie=ind din]ntuneric. Cosmin tres[ri. O n[du=eal[rece]i brobon[fruntea. S-a u=urat... E mai bine, un fel de bine ca dup[friguri. Dup[ce pip[i buzunarul de sus al redingotei =i se]ncredin\[c[n-a pierdut batista Sa=ei, plec[repede, f[r[a r[spunde sergentului, care-l]ntreba mereu: “|i-e mai bine, domnule?”

Pe bulevard, la lumina unei l[mpi, scoase batista, o desf[cu. }n ea, un plic. Rupse plicul. O scrisoare =i dou[sute de lei. Citi repede r`ndurile str`mbe cu litere mari. Sa=a]i scria ca s[nu vie acas[. Pe Malerian]l apucase furiile, strigase, rupsese mai multe scaune, luase un revolver, se]ncuiase]n bibliotec[, strig`nd c[ “odat[ cu el a venit =i r`ndul altuia!” L-a a=teptat mult timp prin curte, ne=tiind ce s[fac[cu “nebunul”. Valeri are spasmuri de fric[. Scrisoarea se termina spun`ndu-i ca s[ se duc[ la un otel, s[ ]nchirieze o odaie =i sa-i trimit[ adresa a doua zi de diminea\[. Dup[ mii de ]mbr[\i=[ri venea un postcriptum. “Te ]mprumut cu 200 de lei.” Cosmin mototoli scrisoarea =i v`r] banii]n buzunar.

}l “]mprumuta”. Al doilea “]mprumut”. El \ine socoteala, =tie tot ce i-a dat, =i neap[rat c[va pl[ti aceste datorii. Tot... tot... afar[de parale! Banii nu sunt ai ei, ci sunt munci\i, para cu para, de acela care zace]n bibliotec[. N-a putut lupta contra pasiunii unei femei, unei nefericite, dar simte c[nu trebuie s[cad[ ]n r`ndul lui Candian =i al lui M[noiu. Nu cumva =i ei vor fi]nceput prin a se “]mprumuta”?

A ajuns]n Calea Victoriei.

Poate c[dac[Sa=a nu]ntrebuin\a cuv`ntul “]mprumut”, l-ar fi sc[pat de un scrupul de con=tiin\[. Ea a voit s[ nu-i ating[ amorul propriu, =i tocmai aceast[ evident[ voin\[ ]l sup[r[. Alt cuv`nt nu g[sea? Uneori cuvintele sunt mai puternice dec`t faptele. C`te nu fac oamenii ocolind s[-=i spun[ceea ce fac. Bunul trai l-a schimbat, l-a pref[cut. Se simte slab, f[r[curajul

de odinioar[de-a se]mbr[ca oricum =i de-a tr[i cum o da Dumnezeu. Orice-ar face, nu crede ca a doua zi s[fie a=a de energic ca s[-i trimit[banii]napoi]nso\i\i de cuvintele: “Am]n\eles cuv`ntul ]mprumutat =i m[ gr[besc de-a-mi pl[ti datoria.” +i chiar dac[ ar avea curajul ca s[ se arunce ]n voia soartei, cu Sa=a cum r[m`ne? Iubirea ei, oricum ar fi, e nem[rginit[. Cine nu a v[zut-o cum]l]ngrije=te c`nd se ]nt`mpl[s[-l doar[vreo m[sea, nu-=i]nchipuie=te cum]l m`ng`ie, cum tremur[=i cu c`t[ delicate\e ]i pune pe obraz o perni\[ cald[, cu sare, bine]n\eles dup[ ce l-a s[rutat, cu lacrimile ]n ochi, ]n locul unde-l doare. }ntr-un r`nd Gelina era bolnav[de friguri tifoide =i pe el]l durea capul. Pentru Sa=a nu era dec`t un bolnav ]n cas[, =i ]nc[ bolnav greu, ]l durea capul. “Ce e mai mare r[u pe lume dec`t durerea de cap?” +i Gelina tocmai acum se boln[vi! Nu face nimic;]i trece ei, c[n-are dec`t friguri... Durerea de cap ]ns[... “nu e nimic mai r[u pe lume ca durerea de cap!” E ceva monstruos ]n iubirea Sa=ei, dar el s-o judece? El e singura ei speran\[ =i m`ng`iere, el e fericirea =i idealul unei fiin\e pentru care tinere\ea a fost un lung =ir de am[r[ciuni.

La Biserica Cre\ulescu b[tu, lung =i lugubru, dou[ore dup[miezul nop\ii. C`\iva m[tur[tori t`r=`iau lene=lungile lor t`rnuri.

Unde s[se duc[? La ce otel? Ar fi cutreierat toat[noaptea dac[t[cerea =i pustietatea str[zilor nu l-ar fi obosit. Simte]ns[c[nici]n pat,]ntr-un hotel, n-ar putea dormi.

}n dreptul palatului un cupeu se opri. Cineva s[ri pe trotuar,]ntinz`ndu-i m`na. Era Candian.

— Tu, =i noaptea, la ora asta? O fat[mare a=a de t`rziu?

— Am fost la un prieten,]ng`n[Cosmin, dar tu?

— |i-am spus c[avem la mine “academie liber[“ cu dame foarte cumsecade =i cu sampanie. La unu m-am pomenit cu cupeul ei. M[chema, spun`ndu-mi c[e bolnav[. +tii, nu pot s[aduc la academie o cucoan[mare, cu nume ilustru. Sunt oarecare forme, *mon cher*. M-am dus =i n-avea nimic. M-a primit

r`z`nd =i cu ceai. De c`te ori petrec o sear[ acas[, m[ pomenesc cu cupeul. E de-o gelozie! ho! ho! Dac[ ar =ti... dar pe fecior =i pe vizitiu ]i pl[tim =i eu, =i ea. Abia sc[pai. +i, dac[ vrei s[-mi faci o mare pl[cere, nu te mai duce acas[, ai cu mine, s[ vezi =i tu “palestrele”. Sunt vro c`teva femei adorabile, =i avem un diavol de nou[sprezece ani ne]mplini\i, un diavol... A mo=tenit dou[milioane... S[vezi ce elegant taie b[ncile. E =i o blondin[, o nem\oaic[adorabil[, e cu el, =i nu =tie dec`t s[ r`d[, s[bea =ampanie =i c`teva cuvinte, obt la Manoi, apata=bancher, pun, pun la Lizi sau praafo, Lizi! C`nd bate, c[ci joac[=i ea contra amantului ei. E o frumuse\e... O petrecere... Te rog s[vii cu mine... Acas[nu, la otel e nehot[r`t, pe strad[ e prea trist =i prigonit de at`tea g`nduri, mai ales de imaginea fioroas[ a b[tr`nului. Ei, =i dac[s-ar duce? Poate c[ ]ncerc`ndu-=i norocul va]ndoi capitalul =i va putea pl[ti Sa=ei.

E ostenit, slab =i cuprins de o adev[rat[boal[ ]n acea parte a sufletului care voie=te =i nu voie=te.

— Merg, r[spunse Cosmin.

— Te rog]ns[, mon cher, s[fii mai vesel.

— F[g[duiesc, =i nici n-am de ce s[fiu trist.

La cel din urm[cuv`nt, ]i trecu prin minte figura sinistr[ a lui Malerian. Cosmin se str`nse]n um[rul prietenului s[u.

— Ce, \i-e frig?

-A=, nu, nu vezi c-am n[du=it?

Dincolo de Episcopie cupeul apuc[la dreapta =i, dup[c`teva minute, se opri pe Calea Doroban\ilor, ]n fa\a unor case cu dou[ etaje. Candian =opti c`teva cuvinte vizitiului,]i strecur[o pies[de cinci lei, se]ntoarse c[tre Cosmin =i-l]ntreb[, ar[t`nd spre etajul de sus:

— }i auzi?

}n adev[r, strig[tele =i aplauzele lor se auzeau din strad[.

— Vesel, mon cher!.

— Fii sigur, r[spunse Cosmin emo\ionat.

IV

Candian]mbr`nci u=a salonului =i zise cu o voce teatral[:

— Domnilor =i doamnelor, v[prezint pe Iorgu Cosmin, un t`n[r non plus ultra[1]!

M[noiu, un brun, cu p[rul cre\, cu must[\ile ascu\ite, se ridic[ ]n picioare la masa de bacara =i strig[:

— Ura! S[tr[iasc[Iorgu Cosmin!

Dup[el cincisprezece guri repetar[: “S[tr[iasc[Iorgu Cosmin”.

Recomanda\ia se f[cu repede; erau gr[bi\i;]i a=tepta bancherul gata de-a porni, la dreapta, la st`nga =i la mijloc. Mai ]nt`i cu doamnele. Fire=te, “sunt oarecare forme]n via\[”. Madame Linica Theodorescu, madame Sevasti\a Pirigumenos, domni=oara Lizi Gottlib, cea cu “prafo, Lizi”, domni=oara Laura D..., pe numele de artist[, Loradonna, c[ci]n cur`nd “va vorbi lumea de o nou[ astr[ pe cerul muzicii c`nd se va hot[r] s[studieze canto”, domni=oara Zozo, “un dr[cu=or =armant, o nebun[delicioas[”, dup[expresiile lui Candian, =i coana Anica Mitulescu, o femeie ca de vro 45 de ani, at`t de groas[ c[, pe scaun, pieptul i se une=te cu p`ntecele. Coana Anica]ngrije=te de apartament =i de Candian.

Pe trei din domni]i cuno=tea. Pe Alexandru M[noiu, pe un student de la Drept din seria de acum =apte ani =i pe dnul N..., revizor =colar, doctor]n litere =i filozofie de la Gand[2].

Candian]i prezent[pe ceilal\i. Domnul Pantazi, gros, lat =i]nalt, cu favoritele lungi =i c[nite, rentier, Georges Panicu, “diavolul”, clipe=te nervos =i vorbe=te pripit, “singurul lui cusur;]ncolo, inteligent, spiritual =i irrezistibil]n fa\a oric[rei femei”, Mitic[Fileanu, un t`n[r ciupit de v[rsat, cu p[rul ro=u, cu ochii alba=tri =i mici, ca dou[ m[rgele ]n fundul capului, are un unchi milionar ]n Craiova, =i n-are “nici at`tica alt[rud[” (Candian]=i

[1] Mai departe nu se poate merge (lat.) — f[r[egal.

[2] Ora=]n Flandra oriental[.

ar[tase v`rful degetului celui mic), Petre Leon, Mi=u Popovici =i Ionel Ludoveanu, “trei tineri plini de talent”.

Candian, v[z`nd graba cu care se preg[teau to\i ca s[ se a=eze la masa verde, ]i rug[ s[ bea mai ]nt`i c`te un pahar de =ampanie]n s[n[tatea noului prieten, Iorgu Cosmin.

— Coan[Anico, leag[n[-te, te rog, =i prezint[-ne trei sticle extrasec.

Coana Anica se leg[na]n mers, parc[i s-ar fi scurtat, pe r`nd, c`nd piciorul drept, c`nd piciorul st`ng. Coana Anica]ns[ ]ncremenise cu ochii la biletele de banc[din fa\a lui Panicu. Pierduse mult =i de aceea auzea foarte cu greu. Candian vroi s[schimbe rug[ciunea]n “pa=ol[1], coan[Anico”, dar Georges Panicu]l]ntrerupse, clipind repede. Vorbe=te diavolul? Se f[cu t[cere.

— Ca-Candian, s[trag taaa-lia-asta, =apo-poi sa =am-=am-=ampani-niz[m. Ce-cer scu-cuze don’lui Co-Cosmin.

— S[-i facem pl[cerea, r[spunse Candian (apoi mai]ncet la urechea lui Cosmin), e irrezistibil diavolul, taie b[ncile cu o elegan\[ne]ntrecut[=i n-are dec`t nou[sprezece ani ne]mplini\i. E irrezistibil!

Panicu pierduse trei mii de lei cu o elegan\[ne]ntrecut[. To\i c`=tigau, =i revizorul, =i studentul ]n drept, =i Mi=u Popovici, =i Mitic[ Fileanu, =i talentatul Ludoveanu, pentru ca s[ nu vorbim dec`t de acei care n-avuseser[cu d`n=ii dec`t dou[zeci p`n[la cincizeci de lei. Numai M[noiu =i coana Anica Mitulescu pierdeau. Ah! coana Anica? Nu mai auzea, nu mai vedea, nu mai mirosea, murise]n ea tot, afar[de o r[suflare grea =i de o idee fix[: “Dac[n-ar fi aruncat mult pe primele lovituri, ar fi avut acum cel pu\in 1.000 de lei”.

Panicu]ncepuse cu o]nfierb`ntare r[zboinic[. Diavolul care nu ]mplinise ]nc[ nou[sprezece ani (ce talent!) trimitea c[r\ile la dreapta =i la st`nga c-o iu\eal[ ]ntr-adev[r minunat[: zb`rn`iau r[z`nd postavul, ca ni=te s[ge\i sc[pate din arcuri.

[1] Mar=l (sterge-o) (rus., trecutul verbului itti, alterat).

Candian se retrase la o parte cu Cosmin =i]ncepu s[-i vorbeasc[despre cei de la masa verde. Sunt numai pasiune. Oricare din ei, dac[ar fi studiat frumoasele arte, am fi avut =i noi “Rena=terea Italiei”. S[-i vezi dinspre ziu[, ce ochi sc`nteietori, “geniali” chiar, ]n figurile lor palide de “savan\i”. “S[ se organizeze for\ele productive =i creatoare ale Rom`niei =i se va vedea de ce sunt capabili ace=ti cunosc[tori profunzi ai vie\ii moderne. Revizorul este un savant]n toat[puterea cuv`ntului, dar ce vrei s[ fac[ ]n \ara rom`neasc[? }n Fran\a de mult ar fi ajuns academician =i profesor la Sorbona.” Ionel Ludoveanu poate c[e “primul condei”]n ziaristica noastr[. Acel cap t[rt[ne\ ]nchide]n el un talent excep\ional. N-a trecut dec`t patru clase gimnaziale =i scrie articole de fond ]ntr-un ziar modern cu “aspira\iuni de ordine =i de prop[=ire”. Mitic[ Fileanu e tot ce a produs Craiova mai inteligent. Au vorbit =i ziarele de modul str[lucit cu care =i-a sus\inut licen\a ]n drept la Paris. Profesorii “l-au str`ns de m`n[”, numindu-l, dup[ afirma\iunea organului la care colaboreaz[ Ludoveanu, “notre cher collègue”[1]. Un singur cusur are, =i “poate c[ e o calitate”, e un fel de “socialist oportunist” ]n politic[. Are un program de idei at`t de personale, c[nu e de p[rerea nici a radicalilor, nici a sociali=tilor din \ar[, =i de aceea nu s-a sfiit a isc[li trei programe]n =ase luni cu ocazia a trei alegeri, dar, dup[cum zice el, toate la un loc alc[tuiesc programul lui, bazat pe patru idei fundamentale: “Patriot ca rom`n, conservator ]n fa\a diploma\iei europene=ti, socialist ]n fa\a capitalului =i democrat ]n fa\a poporului”. Pantazi, un om serios “d’un savoir faire”[2] =i de-o energie f[r[ pereche. La c[r\i e tipul cel mai tare. Prive=te c`te o jum[tate de ceas =apoi ponteaz[. El e organizatorul seratelor noastre, =i revizorul,]n limba lui de savant,]l nume=te “Solone al Fortunei, singurul care a =tiut s[smulg[banda de la ochii norocului”. Rentier, e o vorb[. “E cel mai mare artist]n

[1] Scumpul nostru coleg (fr.).
[2] Capacitate de a se descurca; abilitate, =iretenie (fr.).

felul lui." C`=tig[ bani mul\i, dar ]l =i cost[. Cum s[ nu-l coste Linica Theodorescu? A trecut ea de 30 de ani, dar e ne]ntrecut[ ]n misterele sexului". Dac[ ochii ei, mari, negri =i gale=i n-ar bate-n galben, ar fi cei mai frumo=i ochi din Rom`nia. }ntr-o sear[revizorul i-a zis "ochi de bou". Linica s-a f[cut foc, el]ns[i-a dovedit c[a=a zice Omer celor mai frumo=i ochi din antichitate. E tare revizorul, nu e slab dec`t la pung[=i la joc. Arunc[toat[leafa pe-o singur[carte, =i dac[pierde, o lun[de zile ne face "teoriile =ansei". Laura D... (niciodat[nu i se spune numele de familie, un nume glorios]n analele noastre), Loradonna, e sl[biciunea lui M[noiu. "Se mai consoal[de Xantupinoaia." ...la prive=te cum se apropie Ludoveanu de Sevasti\a Pirigumenos! Pentru el ar fi un mare noroc. Dintr-o dat[ar ajunge acolo unde M[noiu n-a ajuns dec`t dup[ mult[ r[bdare =i experien\[. +i ea ]l chinuie=te cu un sur`s rezervat. E =i t`n[r[, =i frumoas[. La palestre nu vine dec`t rar, =i "a=a, pentru un gust". B[rbat-s[u, un grec b[tr`n, a plecat la b[i, bolnav "de stomah, de ficat, de rinichi =i, dup[ cum spun unii doctori, =i de inim[". Ea s-a asigurat de un testament f[cut de jurisconsultul B... =i a r[mas ]n Bucure=ti "sub pretext, mon cher, c[ iar e ]ns[rcinat[". C`nd aude grecul de a=a ceva — c[ci o apuc[ ]n fiece an]n timpul c`nd trebuie s[ plece el la b[i — ]l podidesc lacrimile de bucurie =i-i depune, regulat, 5.000 de lei la Maurice Lèvy. Scena se termin[ cu declara\ia solemn[ a lui Pirigumenos: "|ù, Sevasti, mu rog, si mi-ngropa, eu porun\escu =i rumui". +i Sevasti\a, cu c`teva zile]nainte de plecarea lui Pirigumenos, simte grea\[, oarecare ame\eli, n-are poft[de m`ncare =i se despereaz[ de sc`rba ce trebuie s[rabde o mum[pentru copilul ei. Anul acesta Pirigumenos, s[rut`nd-o, i-a zis: "Sevasti, =tii c[ acum un anu am avutu prisentimentu =i ci-am spusu, Sevastì, baga la capù =i nu lèp[da". "E convins, zise Candian, r`z`nd cu hohote, c[ ]n fiece an Sevasti leap[d[ mai nainte de-a se ]ntoarce el de la b[i. Anul trecut l-am ]nt`lnit la o serat[=i l-am]ntrebat: «Ce mai faci, nene Pirigumenos?» +tii ce mi-a r[spuns? «Cum, nu =tii?!]n av-

gust am pierdut un buiatu, o minune de buiat! anu trecut o feta, anu [sta un buiatu... merga bine, merga bine... nenea Pirigumenos!»”

Cosmin z`mbi, privind la Sevasti\a.

— Ai tras! Ai tras! strig[de la masa verde coana Anica c-un r`s for\at. Nu se poate, diavolul mamei, ai tras!

Lui Panicu]i c[zuse un trei-ochi din pachet, cu care, peste =apte al lui, f[cea tocmai bac. Se puntase pe am`ndou[ tablourile peste 1.500 de lei. Panicu clipi ame\it =i, mai ]ncurcat ca oric`nd, d[du s[spuie c[nu tr[sese, ci c[-i alunecase cartea.

— S[m[, m[explic. Eu n-am atin-tins-o; a c[-c[zut, a aluneca-cat sin-gu-gu-r[. S[m[judece cu-cu-coane-le!

— Frumos, musiu Panicule, frumos de tot, adic[ce, eu nu \iu de cucoane? ! zise Mituleasca, scul`ndu-se dup[scaun.

Linica Theodorescu, Sevasti\a Pirigumenos =i Loradonna o apucar[de m`ini, m`ng`ind-o fiecare cu c`te o vorb[bun[: “Coan[Anico, drag[“... “Anicu\o, fata mea, ce-o s[fii dac[nu cucoan[?, “Las[, coan[Anico, c[trebuie sa se schimbe =ansa diavolului; n-o s[\ie p`n[ m`ine; ce, e=ti copil[?” Adev[rul e c[coana Anica, ca =i ceilal\i, =i mai mult dec`t ei, pierduse necontenit. Domni=oara Zozo s[ri la g`tul coanei Anica, o s[rut[=i pe-o parte =i pe cealalt[=i, dup[ce-i =opti ceva la ureche, coana Anica se lini=ti. “Irrezistibilul” pl[ti am`ndou[ tablourile, “fi-fi-fiin’ c[ a=a e e-el”, spre bucuria tuturor, mai ales a talenta\ilor Petre Leon =i Mi=u Popovici. Dup[ ce se lini=tir[, Lizi Gottlib trase paralele zic`nd: “Pun, pun la Lizi! praaafo, Lizi!” Georges Panicu o apuc[de b[rbie =-o m`ng`ie, vroind s-o imite: “Pra-pra-pra-fos, Lizi”.

Candian ar[t[lui Cosmin pe Zozo.

— Ea, mon cher, a f[cut pace, ea, c-o vorb[, c-un s[rutat. Ce dr[cu=or =armant! Prive=te-o, Cosmine, ce b[rbie rotund[, ce ochi umezi! Dac[ar =ti cealalt[c`t iubesc eu pe Zozo! Numele ei? Zozo. Prenumele? Zozo. Din p[rin\i? necunoscu\i. Chiar ea ne spune r`z`nd c[, desigur, tat[n-a avut =i se]ndoie=te dac[a

avut =i mum[. Revizorul zice: “Zozo s-a n[scut ca Venus, din valurile... lumii”.

— Dar t`n[rul Panicu cine e?

— Dac[m[crezi, nici eu nu =tiu bine. O inven\ie a lui Pantazi. Solone are un talent extraordinar de-a descoperi asemenea tipuri. A mo=tenit de cur`nd dou[ milioane. Un an de zile a plimbat, pe la diferite petreceri de noapte, pe un alt t`n[r, tot a=a de bogat. Acela a trecut frontiera cu o doamn[din lumea mare. Acum a g[sit pe Georges Panicu. To\i]l fac haz. Arunc[paralele cu at`t s`nge rece, c[revizorul]i zice “for\a moral[personificat[”. B[ie\ii — Popovici, Leon, Ludoveanu =i al\ii — se pr[p[desc dup[el. Coana Anica]i zice irezestibelul. Pe Lizi Gottlib a luat-o dintr-un liceu de domni=oare; fusese profesoar[de canto, de limba german[=i de pictur[. Nu e ur`t[nem\oaica. +i are haz Panicu, o pune s[joace contra lui, de cabul[.

— Pe cea din urm[lovitur[, zise Pantazi c-o voce de bas profund, pun =i eu doi napoleoni.

— Joac[Solone? zise Candian. Pun =i eu o sut[de lei pe tabloul lui Zozo. Nu z[u, pune =i tu dou[zeci de lei, e puntul lui Solone!

Cosmin se scul[de pe scaun.

— Bine.

— Stai, Georges, nu porni, Iorgu Cosmin te onoreaz[.

— A=a te vreau, Cosmine, strig[M[noiu, frec`ndu-=i m`inile.

Femeile se uitar[curios la Cosmin. Juca]nt`ia=i dat[. Se sim\ea cuprins de-o veselie ne]n\eleas[. Uitase tot]n aceast[lume g[l[gioas[=i pasionat[. Bancherul “d[du lovitura” =i pierdu pe ambele tablouri.

— E lovitura lui Cosmin! strig[M[noiu. S[=ampaniz[m]n onoarea lui Iorgu Cosmin!

Femeile, cu coana Anica]n frunte, repetar[: “}n onoarea lui Iorgu Cosmin!” Domni=oara Gottlib]=i]nnum[r[paralele: “Pun, pun, Lizi, praaafò, Lizi!”

Coana Anica disp[ru ca s[fac[rost de =ampanie. Georges Panicu declar[c[nu pierde dec`t “ci-cinci mi-mii de lei]n to-to-tal”.

P`n[s[aduc[=ampania, se]mp[r\ir[ ]n mai multe grupuri. M[noiu lu[de bra\ pe Cosmin =i-l]ntreb[ce mai face, cum o duce cu studiile.

— Dar Sa=a? E bine? Frumoas[femeie!

— Bine, r[spunse Cosmin.

— +i Malerian?

— +i... M[rog, M[noiule, coana Anica e rud[cu Candian?

— As, rud[! Coana Anica a fost de pe vremuri cea mai vestit[“procurist[“. Acum trei ani c`t p-aci sa deschid[ un pension de... cum a v[zut ea la Paris. La Paris se dusese anume pentru aceasta. }nt`lnind pe Candian la +osea =i f[c`ndu-i cuno=tin\a, i-a propus...

— Ce?

— Nu ce crezi. S[-l recomande unei doamne... doamn[cu care tr[ie=te ast[zi. O v[duv[de vro 40 de ani =i un venit de 150 000 de lei. Cu o condi\ie: coana Anica s[-l supravegheze. +i coana Anica, ca o femeie cu minte, ia din toate p[r\ile =i las[pe b[iat s[-=i fac[gusturile, ba chiar ea i-a g[sit pe Zozo, o fat[ ]n adev[r delicioas[.

Cosmin se puse pe g`nduri. Cum? A=a, pe nev[zute? Numai dup[ trup, dup[ v`rst[=i dup[bani? +i el, Cosmin, cu at`tea scrupule! Ce a f[cut ]n compara\ie cu ei? Este el v`ndut, ca orice carne proasp[t[, dup[mu=chi =i fr[gezime? Ar putea s[nu se mai g`ndeasc[dac[n-ar fi acel cap mare cu ochii ca dou[gropi]ntunecoase =i dac[nu l-ar prigoni privirea albastr[=i senin[a Gelinei.

Ludoveanu, student]n drept, Petre Leon =i Mi=u Popovici vorbeau]ncet pe-o canapea. Ludoveanu le f[cu semn:

— Tare e Solone! A g[sit unul =i mai =i dec`t cel de anul trecut. Habar n-are de c[r\i! }nc[o =edin\[, =i ne scoatem lunile de b[i. +ti\i ce a f[cut Zozo pe tabloul ei? l-a ar[tat acela=i nou[de dou[ori.

— +i n-a observat?

— Po\i s[joci cu el cum vrei. E orb.

Revizorul se opri]n dreptul lor =i, trec`ndu-=i m`na prin p[rul lui lung, zise,]nc`ntat de el]nsu=i:

— La spartani, tinerii nu vorbeau dec`t ]ntre ei. Sunte\i demni de acea eroic[ cetate! Apoi, r`z`nd: Cum v-a mers la “palestre”?

— C`teva sute de fiecare, r[spunse studentul]n drept.

Revizorul f[cu semn lui Ludoveanu.

T`n[rul publicist se scul[repede.

— Cum mergi cu Sevasti\a?

— Cam greu.

— Nu te-ar[ta pr[p[dit. Ar fi p[cat, Ludovene. E frumoas[. E frumoas[, t`n[r[, cu avere, =i-\i spun eu...]i place. Dar... ceva mai imperial.

— Am]n\eles.

}ntre revizor =i publicist, o veche prietenie.

Panicu povestea doamnelor cum, la v`rsta de 16 ani, era s[divor\eze pe femeia unui prefect dac[brutalul administrator al jude\ului nu l-ar fi]nchis contra legilor =i nu =i-ar fi b[tut femeia]n “sec-secolul” nostru.

Pieptul coanei Anichii intr[pe u=[, =i o salv[de aplauze o primir[ ]n salon. Dup[ea, o unguroaic[cu =ampania.

Se ridic[toaste pentru to\i. Dup[afirmarea lui Panicu, nimeni nu este]n stare s[bea mai mult[=ampanie “bu-bun[“ f[r[a se “a-me-me-me-me\i” ca el. Adev[rul e c[bea necontenit, ciocnind cu “ne-ne-ne-nea Pan-panta-ta-ta-zi”, care n-a ispr[vit nici primul pahar. Bea, vorbe=te f[r[s[-l mai]n\eleag[nimeni, strig[, s[rut[m`inile “ge-ge-ge-gentil-lelor do’ane =i do-don’=oare”. Coana Anica a prins limb[ =i le m[rturise=te c[ pe cine a iubit mai mult a fost pe un t`n[r care sem[na a=a de mult cu irezistibelul Panicu...]l vede]naintea ochilor.

— +i s[m[ier\i, musiu Panicule, continu[coana Anica, =terg`ndu-=i lacrimile, s[te s[rut =i s[-mi v[rs focul de alt[dat[.

R`sete =i aplauze. “S-a aprins coana Anica!”, “Sa vie pompierii!”, “Focul de alt[dat[care se vars[acum este o iubire =i virtu-oas[=i virtu-oal[. Amor platonicoheghelian”. Observa\ia

revizorului atrase felicit[rile lui Ludoveanu =i puse pe coana Anica pe g`nduri. Mai t`rziu nu uit[s[-l]ntrebe]ncetinel: “Ce-o fi aceea? nu e vreo boal[? Nu prea m[simt bine.”

Tinere\ea, veselia, =ampania, libertatea =i c[ldura r[pir[pe Cosmin, ca un torent care smulge o r[d[cin[f[r[ad`ncimi. A fost destul primul pahar de =ampanie, ca un curent c[ldicel s[ i se ridice de la ceaf[ ]n obraji, la t`mple,]n sus =i profund,]ncurc`nd =i =terg`nd imaginile triste, preg[tind,]n con=tiin\a lui obosit[, alt c`mp pentru alte grup[ri de impresii fermec[toare =i necunoscute p`n[atunci. +i al doilea pahar, al treilea. Lumea e cum e=ti. Sigur, omul trist este du=manul lui]nsu=i =i al omenirii. Impresiile trebuie s[se =tearg[una dup[alta, una pe alta; cine se g`nde=te mereu la o nenorocire e mereu nenorocit; numai bolnavii sufer[ continuu de aceea=i impresie. Dac[ tu nu te vei ierta =i iubi, cum s[ te ierte =i s[ te iubeasc[ al\ii? Numai nebunii refuz[ de-a lua parte la banchetul lumii. Uitarea este suprema m`ng`iere a tuturor, =i buni =i r[i. S[ nu ne ]mpotrivim naturii: noi suntem juc[riile ei, iar nu ea servitoarea noastr[. Ochii lui Cosmin sc`nteiar[.

— La ce te g`nde=ti, Cosmine, ]l ]ntreb[ Candian, ]ntinz`ndu-i un pahar de =ampanie.

— De unde =tii c[m[g`ndesc?

— Nu bei?

— Al patrulea, e prea mult.

Prea mult? De ce? Dac[m[sori fiece lucru, ajungi la revolver. Revolver?... Ce-a fi f[c`nd Paul Malerian? Nici el nu ]ndr[znea... privea la revolver... =i ce ochi!... Prostii... Candian nu este at`t de cinic cum i se p[ruse lui. El =i-a v`ndut tinere\ea pentru mul\i, nu numai pentru el. +i ce-ar fi c`=tigat omenirea dac[Candian,]n loc s[fi fost recrutat de coana Anica, ar fi ajuns un grefier sau un judec[tor de instruc\ie? Nimic. Cealalt[prob[. Ce pierde omenirea dac[Candian]mparte banii unei v[duve dec[zute? Absolut nimic. Ei, =i dac[Panicu arunc[banii, de ce n-ar culege

=i el? Numai a=a ar putea s[scrie Sa=ei: “M-ai]mprumutat =i m[gr[besc s[-mi pl[tesc datoria”.

Se apropie de Candian =i-l]ntreab[:

— Dar Panicu ce are de g`nd? Nu ne mai taie o banc[?

— Monsieur Georges, strig[Zozo, destul[curte. Pe cine vrei s[mai]nvingi? E timp de-o b[nculi\[.

— C[r\i noi, musiu Panicu, zise coana Anica lu`ndu-l de g`t, ori \i-e fric[de b[ie\i.

— Mi-mie? Nu m[cu-cuno=ti, cu-cu-coan[Anico, r[spunse Panicu. }ntr-o-tr-o zi am pe-pe-pe-per... spu-ne ne-ne-ne Pan-Pan-Pan-tazi...

— R[u, neic[, r[spunse Pantazi, \i-am spus. Erai]n cas[la mine =i mi-a p[rut foarte r[u. A=a om energic =i lini=tit v[declar c[eu, unul, n-am mai v[zut. A pierdut dou[zeci de mii de lei]n dou[ceasuri, =i r`dea, f[cea chef...

— For\a moral[personificat[! zise revizorul.

— A=a e, a=a e, beau acest pahar]n s[n[tatea lui Georges Panicu, strig[Loradonna. +i dup[ce b[u paharul de =ampanie, termin[cu o scar[: a, a, a, a, a, a, a, a...

To\i se adunar[ ]n jurul ei, iar Panicu declar[c["o asemenea sca-sca-r[merit[o, o, o, o”... O “banc[“, vroi s[zic[, mi=c`nd m`inile ca =i cum ar fi dat c[r\i. Ro=u ca para focului, cu ochii tulburi =i l[crimo=i, se]ncurc[de toate scaunele p`n[ la masa verde. +ampania =i tutunul lucraser[ serios asupra “irrezistibilului”. Domni=oara Lizi se a=ez[ la dreapta lui. Coana Anica ]i prezent[ dou[ pachete de c[r\i pe o tav[ de argint. “Ca pe ]mp[ra\i te servesc, musiu Panicu!” Servise =i mul\i ]mp[ra\i coana Anica! }n c`teva minute dete dou[mii de lei. “Ce dracu, se g`ndi Cosmin, care se a=ezase la joc, c`nd pierde, pierde numai bilete]ntregi, =i c`nd c`=tig[nu se puntez[dec`t jum[t[\i.” I se pare lui, ori ceilal\i ]=i retrag regulat jum[tate din mize c`nd pierd?

Coana Anica se scul[de la joc, d[du bra\ul lui Pantazi =i ie=i din salon. Dup[c`teva minute se]ntoarser[iar[=i la bra\. Se

cr[pa de ziu[. O lumin[slab[=i albicioas[p[trundea prin storu-rile ferestrelor.

— Dac[deschide\i un geam, v[tai =i eu o banc[, zise r`z`nd Pantazi, =i]ncepu s[se plimbe cu m`inile la spate.

— Solone descinde]n r`ndul muritorilor! exclam[revizorul.

— Ce mi-mi-mi... (Ce minune, vroi s[zic[Panicu, care obo-sise d`nd din m`ini la dreapta, la st`nga =i la mijloc.) S[ m[ r[-r[-r[-r[z... (Adic[ ]i venise r`ndul s[se r[zbune.)

Georges Panicu era foarte respectuos cu nenea Pantazi. Avea =i de ce. Cui]i pare r[u c`nd pierde? Lui Pantazi. Cine]l sf[tuie=te ca s[nu joace oriunde? Pantazi. Cine-l introdusese]n grupuri a=a de vesele, de culte =i de inteligente? Cine dovedise celorlal\i c[este “irrezistibil”]n fa\a oric[rei femei? +i cine f[cea istoricul “marilor lovituri” date de el, f[r[a p[li, ca un adev[rat erou al jocului? Fire=te, nenea Pantazi. Iat[de ce Georges Panicu se gr[bi s[piard[=i cele din urm[lovituri =i d[du locul lui Pantazi.

Pantazi]ncepu s[amestece c[r\ile.

Puntatorii sa sculasr[ca s[-=i]ntind[pu\in oasele. Ludoveanu lu[de bra\ pe revizor. Cosmin]ncepu sa se plimbe. Iar i se]nv`rtea p[m`ntul sub picioare. N-ar fi fost nimic dac[nu l-ar fi durut capul. Din]nt`mplare, trecu pe l`ng[revizor =i Ludoveanu =i, f[r[s[vrea, auzi c`teva cuvinte: “S[nu puntezi mult la Pantazi”, zisese Ludoveanu revizorului. “+tiu”, r[spunsese revizorul. De ce s[nu punteze mult? +i de ce r[spunsese cel[lalt “=tiu”? +tia ceva? Cosmin mai avea 100 de lei. }l doare capul. }i e grea\[.

— Gata! zise Pantazi arunc`ndu-=i favoritele pe umeri. Cine taie? Mon cher Panicu, vrei?

Panicu sc[p[de c`teva ori cartea cu care vroia s[ taie, o dam[ de trefl[, “cu care, c`nd taie el, pra-praf se alege de bancher”.

— O s[te c[-c[-c[...

O s[te c[ie=ti, vroi sa zic[el lui nenea Pantazi, cu o evident[p[rere de r[u, c[ci t[iase cu dama de trefl[. A=a e el, nici chiar lui nenea Pantazi nu-i poate t[ia dec`t cu dama de trefl[. Nu mai joac[ dec`t s[taie cu alt[carte. Cine se pune cu cabula?

— Gata, zise a doua oar[Pantazi, =i fiecare]=i lu[locul, av`nd c`te o cafea turceasc[ ]n fa\[.

}n banc[erau 500 de lei.

— À che-che-cheval[1],]ng`n[ Panicu, =i c`=tig[pe am`ndou[tablourile.

Pantazi sur`se =i aroz[[2] banca. De trei ori pierdu, apoi stric[ c[r\ile =i ceru altele. Coana Anica se gr[bi a-i prezenta un pachet, pe care Pantazi ]l puse la dreapta, =i ]ncepu s[ vorbeasc[ c-o repeziciune neobi=nuit[, s[ r`d[, s[gesticuleze =i s[glumeasc[cu toate femeile. “Gata!” strig[Pantazi, =i]ntinse pachetul de c[r\i lui Panicu. I se p[ruse lui Cosmin, sau]n adev[r Pantazi nu se atinsese de pachetul pe care-l adusese coana Anica? }l doare capul afar[din cale, dar]=i va]ncerca norocul. Panicu ceru o dam[de trefl[=i t[ie. Erau 1.000 de lei]n banc[. De ast[dat[“a che-che-cheval” pierdu pe am`ndou[ tablourile. +i jocul ]ncepu tacticos. To\i puntau pu\in. Numai Panicu arunca zv[p[iat biletele, ]ncredin\at c[ p`n[la urm[dama de trefl[va “so-so-ta”[3] banca. Abia ajunsese la jum[tatea c[r\ilor, =i Pantazi]=i]nzecise capitalul.

Cosmin pierduse tot. Candian]l]mprumutase cu trei sute. }n c`teva lovituri le pierdu. Candian ]l ]mprumut[ din nou =i-i recomand[ s[ punteze mai putin, c[ci a=a se ]nt`mpl[uneori: “Sunt b[nci razuare”. Cosmin nu-l ascult[. Cum e cu putin\[s[aib[cineva a=a noroc? E ceva]n hazard care-l revolt[, =i ar fi]n stare sa se arunce =i el pe-o carte. Nu se poate, trebuie s[c`=tige odat[! Ah! =i capul! A b[ut prea mult[ =ampanie. Cafeaua nu i-a f[cut nici un bine. }i vine ame\eal[. S[ nu i se ]nt`mple ca pe Strada Doamnei... ce ru=inos ar fi!... A mai r[mas cu cincizeci de lei. S[-i arunce pe to\i. I-a aruncat. A pierdut. E galben ca ceara =i-i vine... F[cu semn lui Candian. Candian]l privi mirat =i, ne=tiind ce are,]l]ntreb[:

[1] C[lare (fr.). La jocul de c[r\i, a miza pe dou[tablouri deodat[.
[2] A distribui ce se cuvine juc[torilor (fr.: arroser la banque).
[3] A c`=tiga to\i banii bancherului (fr. faire sauter la banque).

— S[-\i mai dau?
— Nu, r[spunse Cosmin, str`ng`nd din f[lci. Afar[... afar[...
— }n odaia mea de culcare,]i zise Candian d`ndu-i bra\ul.
— Unde v[duce\i?]ntreb[Zozo, r`z`nd.
— Venim acum, r[spunse Candian.

Dar nu s-a]ntors dec`t el, spun`nd celorlal\i c[amicului s[u nu prea-i e bine, nu e obi=nuit cu =ampania =i cu nop\ile albe, e “o fat[mare”.

— Unde =i-a f[cut educa\ia?]ntreb[Sevasti\a Pirigumenos.
— }n pension la c[lug[ri\e, r[spunse r`z`nd Loradonna, unde am]nv[\at eu s[scriu scrisori cu chei.
— Ce, v[juca\i cu cheile? zise coana Anica, b[t`nd pe umeri pe musiu Pantazi.

Rezultatul acestei talii: Georges Panicu pierduse tot ce avusese]n buzunar, m[rturisind c[rareori dama de trefl[l-a tr[dat a=a de grozav. Dar, cum izbuti el s[ ]ng`ne, va pl[ti Lizi pentru dama de trefl[. +i Lizi r[spunse: “Pun, +orjic, pun!”

— A=a e?]ntreb[Ludoveanu pe revizor,]ntr-un col\ al salonului.
— Da, r[spunse revizorul, apoi, uit`ndu-se la Panicu, care adormise pe un fotoliu: doarme ca Anibal dup[Capua!

Iorgu Cosmin e]n odaia de culcare a lui Candian. I-a trecut grea\a, capul]ns[ ]l doare, mai ales]n fundul ochilor. Tot e]n m[tase =i broderii. Pe masa de toalet[vreo zece sticlu\e cu parfum, cu ap[de Colonia, cu briantin[. }n odaie, un miros aromatic =i greu.

Uf! s-a mai u=urat! }i venise r[u. +ampania, fumul de tutun, g[l[gia, jocul, mai ales jocul,]l f[cuser[s[-=i piarz[con=tiin\a. I se p[ruse c[el e altul, =i ce curios este acest sentiment de-a te crede altul dec`t ai fost p`n[atunci. S[vezi cum unul se stinge =i c[ ]n pielea celui stins o nou[via\[s-aprinde. Apoi un v`rtej care te soarbe =i cineva care te scoate de bra\ afar[, afar[, la spa\iu, la aer, la r[coarea tremur[toare a dimine\ii. Prima impresie c`nd te treze=ti pe un a=ternut moale e neap[rat pl[cut[,

dup[o lung[c[l[torie… ce c[l[torie?… Patul, de la picioare, i se]nv`rte=te ]ncet =i lin, a=a de lin, c[ aceast[ dulce rota\iune ]l g`dil[de-a lungul trupului. A dormit? E bolnav? Cosmin nu =tie. Bolnav sau nu, acum]=i d[seama de un secret al jocului =i se]nfioar[… Coana Anica iese din sal[cu Pantazi… Ludoveanu previne pe revizor ca s[nu punteze mult, =i acesta r[spunde: “+tiu”… Pantazi vorbe=te, r`de, gesticuleaz[, glume=te, cum nu e obiceiul lui, =i, f[r[ s[ amestece noul pachet de c[r\i, ]l prezint[ lui Panicu… Candian, ]mprumut`ndu-l a doua oar[,]l pov[\uie=te s[punteze mai pu\in… +i to\i, p`n[ =i cel mai pasionat, M[noiu, s[ joace a=a de cuminte, l[s`nd pe Panicu singur s[azv`rle tot ce avea ]n buzunar?… S-a convins. C[r\i m[sluite. Ce ru=ine! Un t`n[r milionar,]nfumurat =i f[r[experien\[, aruncat]n mijlocul acestor oameni… =i s[nu se g[seasc[unul care s[-i strige: “Nu vezi c[te]n=eal[?” Tuturor le trebuie bani =i iar bani. Lacomi =i f[r[mil[, au c[zut pe el ca ni=te omizi pe un pom]nflorit. Acum un an a fost]n Muscel. Dincolo de Mo=oroae a v[zut un brad — cel mai nalt =i cel mai falnic din acest codru secular, dar trist, aproape uscat — acoperit cu un fel de scam[fumurie, ce curgea de la ramuri]n jos. Un ruc[rean i-a spus c[ ]nc[doi ani, =i vijelia va abate pe “Domnul brazilor” din cauza milioanelor de parazite care l-au supt,]ncetul cu]ncetul, de la r[d[cina din st`nc[ p`n[la v`rful din nouri. Cum ar putea s[ se scuture de parazite un Georges Panicu, un cretinizat de noroc, care bea, fumeaz[ =i joac[, f[r[ s[ fi ]mplinit m[car nou[sprezece ani? +i dup[ ce el va c[dea sub mul\imea =i m`nc[rimea parazitelor, altuia]i va veni r`ndul, tot a=a de t`n[r =i de bogat… C`t de luxo=i apar, la +osea, parazi\ii de ambele sexe!… Parazit de parazit, de parazit, ca ni=te ghirlande otr[vitoare se ]ntind de la om la om =i-=i trec din m`n[ ]n m`n[ averile altora. Amanta lui Candian a mo=tenit pe b[rbat-s[u, un mare proprietar. Candian ]=i umple buzunarele de la v[duv[. Goana Anica scutur[ buzunarele lui Candian. Domni=oara Zozo tr[ie=te ]n socoteala am`ndurora, =i cine =tie cine]ntinde de buzunarele domni=oarei Zozo… Parazit!… Sc`rboas[

via\[!... U=oar[via\[!... Nu \i se cere dec`t lipsa total[ a sim\ului moral, ]ncolo po\i s[ fii de=tept, cult... de talent... At`t mai bine, vei fi un parazit mai armat, mai perfect =i vei ataca mai sus!... +i el e parazit?... De mult simte c[se duce]n jos,]n jos, dar cel pu\in p`n[ acum c[dea ]n lumin[. Din noaptea aceasta a intrat pe gura unei pr[pastii f[r[ aer, f[r[ lumin[, f[r[ fund... cine-l mai poate reda luminii =i seninului?... Ce senine sunt privirile Gelinei! Ochii ei sunt ad`nci ca cerul, =i p[rul, c`nd se piapt[n[, ]i cade, u=or =i luminos, ca aureola Fecioarei de pe icoana la care se ]nchina el c`nd era mic... C`nd era mic?... O gr[din[ mare cu pomi ]nal\i ... dealuri cu vii... ora=ul... casa... f[r[ mum[... Ce r[u e s[ nu ai mum[... Cine s[ te m`ng`ie?... Ah!... Ah!... Nu mai simte nimic...

Ce vis frumos! Era cu Gelina la un =ipot rece din coastele cu vii ale ora=ului s[u natal. S[te]ntorci la copil[rie, aduc`nd cu tine tot ce-ai g[sit mai divin, iat[un vis fericit!

Cosmin se freac[la ochi. Nu e copil, nici pe dealurile cu vii stufoase, =i nici nu are l`ng[ d`nsul pe... ci pe Candian.

— E dou[sprezece ore, mon cher!

— Da? A=vrea un pahar de ap[, mi-e grozav de sete!

— Dar ce ai?

— Sunt dezgustat.

— Ei, ce-ai f[cut?

— Am b[ut, am jucat, am jucat =i m-am convins de un lucru revolt[tor.

— Ce?]ntreb[Candian, =i se]nro=i pu\in, apoi privi la prietenul s[u cu un sur`s milos.

— A! e ceva mizerabil!

— Ei, spune, ce e, ce-ai v[zut, sau ce \i s-a p[rut?

— Nu mi s-a p[rut, am v[zut!

— Ce-ai v[zut?

— Pantazi a jucat cu c[r\i m[sluite.

— Da, ai dreptate, r[spunse lini=tit Candian.

— +i c[r\ile erau potrivite pentru Panicu.

— Da, a=a este.

— +i voi =tia\i!

— Se]n\elege c[da.

Cosmin, revoltat de at`ta lini=te, strig[, privind \int[ ]n ochii lui Candian:

— Este o crim[ce face\i voi cu acel nenorocit!

— Conven\ional, a=a e, ai dreptate, r[spunse Candian, natural]ns[, nu. Te rog s[crezi, mon cher, c[Georges Panicu n-a muncit pe paralele lui nici c`t au muncit, ast-noapte, Pantazi =i coana Anica. A mo=tenit.

— A mo=tenit, n-a muncit, dar e proprietatea lui, =i nimeni nu are dreptul s[i-o fure...

Lui Cosmin]i tremura glasul de emo\ie.

— Dar bine, mon cher, zise Candian r`z`nd, dup[ce c[e proprietar, tot al\ii s[-i p[zeasc[proprietatea?

— Candian! Candian! striga Cosmin apuc`ndu-l de umeri, voi nu v[da\i seama de ce face\i?

— Nu, c[ci am trecut de criz[. }n cur`nd =i tu vei fi mai lini=tit ca mine.

— Eu ?

— Da, Cosmine, da, mai lini=tit ca mine.

Afar[,]n spa\iul f[r[tavan, Cosmin se sim\i mai bine. }nc[o dat[se sim\i liber]nainte de-a-l]nghi\i acea pr[pastie f[r[aer, f[r[fund, f[r[lumin[...

V

Niciodat[nu se va mai]ntoarce. Glasul lor, sitav de r`s =i de b[utur[, ]l aude ]n fundul urechilor. Privirile lor =irete, figurile lor obosite =i palide le vede ]nc[, ne=tiind cum s[ =i le =tearg[ din minte. Dar ]ncotro? Nic[ieri! F[r[ cas[, f[r[ prieteni buni =i one=ti, f[r[ m`ng`iere =i f[r[ideal. }i e foame =i n-are parale. La cin' sa cear[? Nimeni nu-i va da, afara de ea, ea, care l-a obi=nuit,

de doi ani trecu\i, s[nu aib[nici o grij[, nici o m`hnire, nici o durere. Alt[dat[putea sa rabde. Fusese bine armat contra tuturor]mprejur[rilor, suferind cu]nlesnire, cu naivitate, cu eroism. Acum se simte]nvins. Dac[cineva i-ar fi zis la timp “s[r[cia nu dezonoreaz[”, sau “s[r[cia de-acum va fi gloria ta”, nu ar fi cer=it un ad[post str[in, care l-a transformat, l-a mole=it =i l-a f[cut s[tremure la orice impresie nepl[cut[. Degeaba! A=a s-a]nt`mplat, =i acum se simte neputincios ]n lupta pentru existen\[. Ce u=or e s[ faci planuri c`nd altul \i-aprinde focul iarna, c`nd altul]\i face ghetele =i]\i]ntinde masa! E chiar pl[cut. F[r[griji, lene=, tot de-a gata, =i]n fundul acestei odihne, un viitor iar[=i de-a gata, ca =i cum lumea n-ar merge f[r[asemenea monarh nep[s[tor... Nici o grij[, nici chiar grija bestiei... +i dup[o asemenea via\[?... Obosit,]nfometat, tremur`nd, f[r[ bani, f[r[ amici, ]ntinz`nd pe Calea Victoriei, ne=tiind unde va m`nca ast[zi =i unde se va culca desear[. S[ se re]ntoarc[ la via\a de-odinioar[?... Dar cu ce? Unde sunt vechile arme? +i examenele nu =i le-a trecut. I-ar trebui o for\[ extraordinar[, =i el simte bine c[ din aceast[ for\[ nu are dec`t o p[rticic[: oroarea de-a nu ajunge ca un M[noiu, ca un Candian, ca un Pantazi. At`t nu e de ajuns. A face, iar nu a nu face, a lupta cum trebuie, iar nu a te sc`rbi de lupta altora... Ce mult se cere... }i e foame, cel pu\in acu=i s[aib[ce-i trebuie.

Ce curios l-au privit doi domni! Desigur, e descompus. Nu s-a uitat]n oglind[. E =i ridicol. Mai bine r[m`nea la Candian. Dac[ s-ar ]ntoarce?... Iar acolo? S[-i spuie c[ n-a m`ncat, c[n-are unde dormi, c[nu se mai poate duce la... Imposibil... Nici o m`n[ curat[ care sa-l sus\ie, nici un cuv`nt amical. S[scrie lui tat[-s[u? Se caut[prin buzunare. Nimic. Parc[i-a dat un rest de la birt. Unde l-a pus? Dup[o noapte ca aceea cum s[-=i mai aduc[aminte? Se uit[la ceasornic. Unu. Ceasornicul i l-a dat tat[-s[u. C`t o fi scris b[tr`nul grefier pentru acel ceasornic! S[-l amaneteze. Dar dac[c[m[tarul va privi bine]n figura lui? Te pomene=ti c[-l]ntreab[de unde are ceasornicul! E u=or s[

r[spunzi “E al meu”, cu un ton seme\, c`nd ai alt chip, dar dup[o noapte de ru=ine nu e a=a de u=or.

Cosmin ab[t`nd pe Strada Clemen\ei, cu capul]n jos, cineva]l opri repede.

— Ce faci? de unde vii?

Sa=a Malerian!

— Unde-ai dormit? E=ti bolnav?]l]ntreb[ea lu`ndu-l de bra\. Bra\ul Sa=ei tremura.

Ce s[r[spund[?

— Ce ai?

— Nimic, r[spunse el, abia]ndr[znind s[ridice capul.

+i voind s-o]ntrebe =i el ce are, v[z`nd-o cu cercuri vinete]n jurul ochilor, nu avu destul curaj, ne=tiind cum s[-i zic[, tu sau d-ta.

— Tu ai ceva, Cosmine! M`inile reci! Ai friguri! Oh! Doamne, toate odat[!

— S-a]nt`mplat ceva? ]ntreb[ Cosmin, aduc`ndu-=i aminte de ceea ce v[zuse]n bibliotec[.

Sa=a]l]ntoarse pe Strada V[mii =i, duc`ndu-l ]n ulicioara str`mt[=i umbrit[de salc`mi care d[ ]n curtea Bisericii Bradu-lui,]ncepu s[-i vorbeasc[repede, privind]n toate p[r\ile:

— S[nu te sperii... Nu e nimeni de vin[... Oh! Doamne, bine c[te-am]nt`lnit... N-a trecut un ceas dup[ ce te-ai dus... eu nu adormisem... nu =tiam unde ai plecat... Am auzit o detun[tur[ de revolver... Cum mi-a zv`cnit inima din loc... Dac[s-o fi]ntors?... +i m-am g`ndit la tine... Gelina a s[rit din pat strig`nd: “S-a]mpu=cat!”... "De unde =tii?”...Ea nu mi-a r[spuns... A aprins lum`narea =i s-a repezit pe sc[ri... M-am dus =i eu... Am deschis u=a... S[nu te sperii... z[cea]ntins]n bibliotec[...

Cosmin]=i retrase bra\ul de la bra\ul ei. Se =terse de n[du=eal[.

— S[racu’ Malerian! morm[i Cosmin =i, aproape]n acela=i timp, sim\i sting`ndu-se ]n el o fric[ ad`nc[.

-S[nu te sperii... A=a a fost s[fie...

Cosmin t[cu. A=a a fost s[fie! +i totu=i, nu s-ar fi putut s[fie altfel?

— Sa=a, r[spunse el, Sa=a, mi-e fric[... Cine l-a ucis?

— Mai]ncet! El singur, r[spunse Sa=a, cu mirare =i cu grij[. Nu fi copil... nu fi copil!... De ce \i-e fric[?... Dac[nu te]nt`lneam! Ce-ar fi zis lumea s[ nu te vad[!... Trebuie neap[rat s[ vii acas[... G`nde=te-te...

— Ai dreptate...

}n adev[r, ce ar zice lumea? Trebuie curaj, curaj mare]n marea art[a vie\ii. Candian are dreptate. +i acest g`nd]i d[du curajul s-o]ntrebe:

— Un' te duceai?

— Am l[sat pe fete cu sor[-mea =i vroiam s[tocmesc doliul. Te rog]ns[pe tine. +ade r[u s[-l las singur.

}i d[du parale,]l str`nse de am`ndou[m`inile, ]i spuse ]nc[ o dat[ s[ nu se sperie =i se dep[rt[, privind ]nd[r[t p`n[ce disp[ru.

Cosmin se]ntoarse]n Calea Victoriei. Se opri, a=tept`nd o birj[ liber[... E de mirare... De necrezut... Primul mort pentru care trebuie s[ cau\i pe ciocli. Tot el s[-l ]ngroape?... Care om a putut s[ zic[: “Eu am fost mai tare dec`t]mprejur[rile?” Omul e slab, e dec[zut, e p[c[tos... foamea]l face s[tremure... Trebuie s[intre la “Costandin” s[m[n`nce ceva... Dac[ n-ar ]nt`lni pe Prin\ul... Ce ironie!... S[-i m[n`nce =i din paralele de ]nmorm`ntare!... }n care autor citise o legend[stranie... O femeie,]mpreun[cu amantul, =i-a ucis b[rbatul =i pe doi copii vitregi. Scena se petrece]ntr-un castel a=ezat pe malul unui torent. Castelul cu turnuri]nalte e cufundat]n p[duri seculare. Femeia pl`nse toat[ ziua de ochii servitorilor. Dup[ ]nmorm`ntare, pe la miezul nop\ii, se]nchide cu amantul ei]ntr-o sal[vast[, cu pere\ii acoperi\i cu armuri =i cu portretele str[mo=ilor b[rbatului ei. }n mijlocul s[lii, mas[ ]ntins[, cu bucate delicioase, cu vase de argint pline cu vin spum[tor. Se a=eaz[unul]n fa\a celuilalt. Afar[, vijelie. Fulgerele]ntunec[fl[c[rile tor\elor]nfipte]n felinare. Torentul se umfl[=i rostogole=te st`nci mari, smulse din maluri. “A ce miroase carnea?” o ]ntreb[ amantul, sc[p`nd furculi\a din m`n[. “M[n`nc[,]i r[spunse ea, m[n`nc[, e de c[prioar[.” “De ce e

a=a de ro=u =i de gros vinul?”]ntreb[amantul, sc[p`nd cupa de argint ]n mijlocul mesei. “Strugurii au fost prea cop\i”... +i n-apuc[ s[ sf`r=easc[, c[v`ntul se umfl[ =i sparse ferestrele vechiului castel. Amantul se ridic[ ]n picioare =i, abia put`nd s[vorbeasc[,]i zise, ar[t`nd la portretele care se mi=cau de vijelie: “Tu nu-i vezi? Se mi=c[ =i ne-arat[! Nu-i auzi? B[tr`nul acela,]mbr[cat numai]n zale, a deschis gura. N-ai auzit cum ne-a zis: “M`nca\i din ei, be\i din ei =i nu =ti\i a ce miroase carnea =i vinul?”

Cosmin iu\i pasul. }=i scoase p[l[ria. E nesuferit de cald. Ce]nchipuire s[lbatic[! Sf`r=itul legendei: amantul ]nnebune=te =i se arunc[ pe fereastr[ ]n torentul de sub zidurile castelului, iar[ ea cade moart[ la picioarele acelui b[tr`n fioros,]mbr[cat numai]n zale... Dar ce are a face aceast[istorie cu foamea lui? }nchipuire de oameni bolnavi. Toat[epoca feudal[e plin[de asemenea orori. “Pi! ce prostie!” +tie de ce i-a trecut prin minte acel basm f[r[gust. “Mi-am]nchipuit c[voi m`nca din paralele de ]nmorm`ntare.” O copil[rie! Tot at`t de vinovat e el ca =i fabricantul care a f[cut revolverul, ca =i acela care a inventat iarba de pu=c[... Abia ]l mai \ineau picioarele de foame. “Trebuie s[ m[n`nc!” +i disp[ru]n gr[dina de platani de la birtul lui “Costandin”.

VI

A doua zi toate ziarele din capital[anun\au moartea tragic[a “veteranului profesor Paul Malerian, unul din st`lpii culturii =i rede=tept[rii noastre na\ionale”. Organul “moderat cu aspira\iuni de ordine =i prop[=ire”, la care colaboreaz[cunoscuta pan[a lui Ionel Ludoveanu, descria pe larg via\a “de virtute =i de munc[eroic[a luceaf[rului cultural”. Dup[ce pomenea toate operele didactice ale r[posatului,]ncheia: “A tr[it, s-a jertfit, a luminat. +coalele noastre s[-=i cerneasc[drapelele. Unui suflet mare, un mare omagiu! Din via\a lui a sc[p[rat lumina, din \[r`na lui va rena=te virtutea! Fenix pe care revolu\iunile nu l-au putut st`rpi din mijlocul popoarelor. Ce martir! C`nd a crezut c[na\iunea nu

mai poate a=tepta nimic de la el, ca un alt Brutus, s-a str[puns cu un glon\ de revolver! }nainte de toate]ns[, noi, to\i elevi ai lui =i ai operelor lui, s[imit[m exemplul dlui ministru al instruc\iunii publice, care, =i ast[dat[, s-a gr[bit a dovedi c[-=i]n\elege]nalta misiune: d-sa a delegat pe eminentul revizor, dnul N..., ca s[salute la morm`nt pe acela care a luptat pentru ordine prin disciplin[, pentru prop[sire prin lumin[". Se cuno=tea pana lui Ludoveanu,]n colaborare, desigur, cu revizorul =colar, mai ales]n partea privitoare la "ca un alt Brutus, s-a str[puns cu un glon\ de revolver". Sa=a rugase pe Cosmin ca s[dea noti\e pe la toate ziarele, pentru c[(dup[cum recuno=tea =i ea) b[tr`nul avea drept la toate onorurile. C`t pentru dric, nici vorb[, de clasa]nt`i. Dou[zeci de popi, un archiereu =i un episcop vor oficia slujba ]n Biserica Sf. Gheorghe =i la Cimitirul +erban-vod[. Colegii lui Malerian vor purta panglicele =i perna de catifea, ]nc[rcat[ cu toate decora\iile: serviciul credincios, "Bene-merente", clasa a doua =i ]nt`i, "Coroana" =i "Steaua Rom`niei". Sa=a Malerian, pentru ea =i pentru fete, a poruncit un mare doliu, rochii lungi =i z[branice de la p[l[rie =i p`n[ ]n p[m`nt. Gelina s-a ]mpotrivit, sus\n`ind c["exagera\iile]i fac r[u". Fire=te, Sa=a i-a]nchis gura, aduc`ndu-i aminte c["se cuvine a fi mai respectuoas[cu sfintele r[m[=i\e ale p[rintelui ei".

Cosmin e]n od[i\a din fund. +i-a pus coatele pe mas[=i capul]ntre m`ini. E obosit, e nervos =i nu poate s[ urm[reasc[ un =ir regulat de g`nduri. Da, =i-a zis foarte bine la birt: tot at`t de vinovat e el de ce s-a ]nt`mplat ca =i acela care a inventat iarba de pu=c[. Dar atunci era departe... Ce are a face distan\a?... Aproape sau departe, ori ai dreptate, ori nu ai... +i cioclii care bat cu ciocanele]n por\i nu mai ispr[vesc?... Putea s[mai tr[iasc[? E o]ntrebare... C`nd cineva e a=a de bolnav nu se poate zice c[ =i-a scurtat zilele... L-a apucat furia?... Alt[dat[ n-a fost nebun? }n adev[r a fost, =i nu s-a omor`t... Sa=a pl`nge?... Se vede c[ poveste=te cuiva cum s-a ]nt`mplat... A povestit de o sut[de ori. Femeilor le trebuiesc impresii... Ah! s[ ]nceteze

odat[!... Ce nesim\ire!... +i e nesuferit s[sim\i]n tine o a doua persoan[care te judec[... De ce s-a ucis? De ce i-au venit furii? De ce s-a boln[vit? De ce alt[dat[, fiind]n aceea=i stare, nu s-a g`ndit s[-=i curme zilele... Sunt unele cuvinte inocente care te prigonesc... Dup[ doi ani trecu\i, aude pe tat[-s[u cum ]i zice: “E=ti mare, s[ fii cuminte!”... Dar ]i aude glasul uscat, ]l vede cum mi=c[ gura... S[ fii cuminte... s[ fii cuminte! E revolt[tor s[ auzi acelea=i cuvinte... C`nd a]nceput vina?... Cum a]nceput =i ce putea sa fac[?... Cum s[reziste?... Cine l-a]ndemnat?... Ah! e un demon]n om care]=i bate joc de toate planurile lui, de toate hot[r`rile lui =i, dup[ ce-l ]ncurc[, se opre=te asupra faptelor, =i atunci e teribil de elocinte, de clar, de ne]ndurat. Atunci ]\i spune: iat[ ce-ai f[cut, iat[ ce trebuia s[ faci. +i acestui demon oamenii ]i zic con=tiin\[!... Acest demon se bucur[ de frica care-l cuprinde c`nd se g`nde=te s[ se duc[ ]n bibliotec[. El e care-i zice: “Du-te s[-l vezi, e=ti dator s[-l vezi, dar nu vei ]ndr[zni!”... Cine vine? Un f`=`it de fuste, acela=i f`=`it de acum c`teva zile... Ce caut[?... +-acum?... E dezgust[tor!...

Cosmin s[ri]n picioare. Sa=a Malerian deschise u=a. Nu mai g[sise pe nimeni ca s[-i spuie cum s-a]nt`mplat? Iat[o fiin\[care =tie ce vrea =i nici acum nu e]n revolt[cu demonul din ea.

— Ce vrei? o]ntreb[Cosmin cu asprime.

— Cosmine, zise Sa=a lu`ndu-l sfiicios de m`n[, te rog s[vii p`n[jos...

— Unde jos?

— }n bibliotec[. Doi prieteni]ntreab[de tine, un jurnalist =i un revizor =colar. Au venit s[ia noti\e, unul pentru ziar =i cel[lalt pentru discursul de la cimitir.

— +i ce s[le spun eu?

— Te rog, mon ange[1]...

Cosmin]=i]ntoarse privirea spre fereastr[. Sa=a se opri din vorb[. A=tepta un r[spuns. Ce va zice lumea care]i cunoa=te? Ce

1 }ngerul meu (fr.).

vor zice cei doi prieteni dac[Cosmin nu ar vrea s[vie? Iac[ce o munce=te pe ea =i nu]ndr[zne=te s[-i spuie. I se p[ruse c[e bolnav. Cosmin mototoli un petic de h`rtie. Ce s[ fac[? Femeile... sunt nesim\itoare. Nu putea s[-i zic[ altfel? Iorgule, Cosmin, altfel, altfel, dar “mon ange”? Ce este ]n el de ]nger? Ce om are vreo parte ]ngereasc[? “Mon ange” i-a zis ]n nop\ile de pl[ceri =i de ru=ine. Aceste cuvinte ]i amintesc o fericire sc`rboas[acum, c`nd cel[lalt st[ drept, cu m`inile pe piept... De nu i-ar fi ru=ine, ar]ntreba-o dac[rana i se vede, dac[a]nchis ochii, dac[i-a]nchis bine... Ce la=!... Ea e b[rbat, el e femeie... un bolnav f[r[voin\[...

— Te rog... trebuie s[vii... zise Sa=a m`ng`ios.

— A=a e. Trebuie s[vin. Spune acelor domni c[vin]ndat[, r[spunse Cosmin f[r[a-=i]ntoarce privirea.

— M[duc, zise Sa=a mul\umit[, aproape vesel[.

Sa=a plec[. Cosmin se uit[ ]n oglind[. Slab, galben =i cu pleoapele ro=ii. Se piept[n[=i ie=i din odaie.

Deschise u=a bibliotecii. Un miros greu de flori =i de lum`n[ri. L-a v[zut! Da, s-au v[zut unul pe altul! O n[du=eal[ rece ]l trece de la frunte p`n[la genunchi... Ce nas enorm!... Un ochi i-a s[rit, =i]n locul lui un rotocol de plasture ro=ietic... Cel[lalt nu e]nchis bine... E ceva]n fund care lic[re=te, sau i se pare?... Acel ochi e teribil... Dac[n-ar fi nimeni, ar fugi... “Mi-ze-ra-bil grefier”... }i aude]nc[cuvintele din urm[... Ce cap poart[pe umeri? }n el vorbesc to\i, =i mor\ii =i viii, =i acel demon triumf[tor... A]nnebunit?... Acest g`nd ]l scutur[, ]i d[du curaj =i se ]ndrept[ c[tre prietenii s[i. Le ]ntinse m`na. De nu ar tremura! Nu, nu a tremurat, e un curaj]n momentele supreme pe care-l simte orice om.

C`teva doamne, ]n picioare. O femeie b[tr`n[ap[r[pe Malerian cu un m[nunchi de busuioc.

— Cum te sim\i, dle Cosmin, dup[o noapte alb[?]l]ntreb[ ]ncet Ludoveanu.

— Drag[dle Cosmin,]i zise revizorul =colar, sur`z`nd, am aflat de la Candian c[d-ta cuno=ti de doi ani pe b[tr`n... c[ai tr[it sub protec\ia lui...

Da,]l cunoa=te... a=a e... sub protec\ia lui... ei =i... unde vrea s-ajung[?... Ce vrea s[-l]ntrebe?...

— Da, r[spunse Cosmin,]l cunosc, de doi ani, rela\iuni]ntre el =i tat[l meu...

Desigur, e cineva]n el care vorbe=te. “Numai]ntre el =i tat[l t[u?” E bine s[se st[p`neasc[. Cu ace=ti oameni]\i pierzi min\ile!

— Foarte bine, domnule Cosmin, continu[revizorul. }l cuno=ti bine. Eu sunt delegat din partea dlui ministru ca s[salut printr-un discurs pe valorosul profesor. Dac[e=ti bun, s[-\i spun,]ncet =i pe scurt, planul discursului meu. A=dori s[-\i dai p[rerea, fiindc[cuno=ti pe acela care o via\[ ]ntreag[a luptat “pentru ordine prin disciplin[=i pentru progres prin lumin[”.

Ludoveanu se uit[lung. }i luase fraza, dar, pentru un prieten... +i el profitase de la revizor de figura cu Brutus, cu toate c[un personaj suspus]i atr[sese aten\ia c[Brutus este al demagogilor.

— Voi]ncepe cu omul]n sine, urm[revizorul, apuc`nd pe Cosmin de un nasture al redingotei, cu omul ]n sine. Cine a fost, ce este azi =i ce va fi m`ine? }n aceast[parte a discursului m[voi opri asupra virtu\ii. Virtutea e nota dominant[a omului care se duce, l[s`nd o so\ie neconsolat[...

Dac[mi-o spune tot discursul? se g`ndi Cosmin. E o comedie nesuferit[ pe care o joac[ ]n urechile lui acest cartofor pe care l-a v[zut, o noapte ]ntreag[, ]n=el`nd la c[r\i.

— O... so\ie neconsolat[, urm[revizorul, dou[fiici neconsolate =i neconsola\i pe to\i aceia asupra c[rora s-a]ntins generozitatea sa.

— Aceast[parte e bine,]i zise Cosmin, n[bu=it de c[ldur[. A doua parte.

— }ndat[. Pe b[tr`n ]l voi compara cu un erou din prima epoc[ a republicii romane, cu Cincinat bun[oar[. Pe so\ie, cu o matroan[ al c[rei ideal r[m`ne]nchis]n larii casei... (larii fusese pronun\at gros =i cu gura rotund[...) puritatea vetrei =i cre=terea]n virtute a copiilor...

Cosmin citea prin geamurile bibliotecii: “Virgilius Maro, Mar-

cus Tullius Cicero”. Revizorul]l trase de m`nec[. Puritate, virtute, lari, tot trebuia s[asculte.

— Cred c[e destul, zise Cosmin revizorului. Aceast[parte va fi admirabil[.

— +i de ce voi face aceste compara\ii? zise cam tare revizorul. Pentru ca s[ajung la concluzia c[sub cerul modern se g[se=te un templu antic, templul virtu\ii: casa lui Malerian! +-apoi,]ntr-o ora\iune direct[, m[voi adresa la to\i c`\i l-a\i cunoscut (revizorul se aprinse: intrase o doamn[ t`n[r[=i elegant[) cam astfel: amici ai lui, spune\i voi ce este casa lui! Copii ai generozit[\ii lui, spune\i voi: unde =i-a a=ezat virtutea loca=ul ei favorit?... (V[z`nd c[ nu-l ascult[ doamna elegant[, sc[zu glasul.) +i voi ]ncheia rug`nd pe Dumnezeu ca toate c[minele s[fie ca acela al lui Malerian, pentru m[rirea =i gloria neamului rom`nesc.

Cosmin sim\i c[r[suflarea i se opre=te. Dac[=i celelalte p[r\i ale discursului vor fi tot a=a, comedia va fi des[v`r=it[. To\i vor insulta pe acest nenorocit? Ce crim[ a comis ca s[ merite o asemenea batjocur[? Cosmin sim\i o mil[ cald[, care ]i aduse lacrimile ]n ochi, =i ]ncepu s[ pl`ng[, cerc`nd ]n zadar s[-=i opreasc[ pl`nsul. }=i cerea iertare prea t`rziu. Dac[ ar fi avut destul curaj, ar fi dat ]n genunchi, i-ar fi acoperit m`inile cu s[rut[ri =i i-ar fi strigat: “Iart[-m[! iertarea din urm[este divin[, este etern[!”...

Revizorul, abia st[p`nindu-=i mul\umirea,]l lu[de bra\ =i]i =opti amical:

— A=a sunt toate inimile mari, ca a d-tale! S[ie=im, te rog... S[-\i spun drept, sunt momente c`nd eu, pe mine, m[ fac s[ pl`ng.

Cosmin]=i retrase bra\ul cu un “te rog” pe care revizorul nu-l]n\elese. Ie=i din bibliotec[. Sui repede treptele sc[rii. Pe la mijlocul coridorului se izbi de cineva. Ridic[capul. Era Gelina]mbr[cat[ ]n negru.

— Pl`ngi =i d-ta, domnule Cosmin?

+i-l privi senin =i lung.

Ah! ace=ti ochi vii se aseam[n[cu ai mortului! S[r[spund[? Ce s[r[spund[? Sunt oameni care n-au dreptul sa pl`ng[...

Lacrimile lui fac parte din comedia revizorului, din minciuna tuturor acelora pe care i-a v[zut asear[juc`nd =i ]n=el`nd. +i ea, ca o sf`nt[ ]ndurerat[, nu se misc[, st[ drept, nu clipe=te, a=teapt[ un r[spuns... Ce vrea?... Ce vrea?... T[cerea ei judec[, os`nde=te, execut[... Sa fie rea, sa-l insulte, s[-l p[lmuiasc[, dar s[nu-l priveasc[a=a... }n sf`r=it, s-a smucit din loc =i s-a repezit ]n odaia lui. S-a aruncat ]n pat, cu capul ]n pern[. Aci e liber s[ pl`ng[, dar nu mai poate.

Dup[ce Cosmin ie=ise din camera mortuar[, Sa=a Malerian intrase, dorind s[ ]nt`mpine pe so\ia unui doctor cu renume. Sa=a Malerian primi politicos distinsele condolean\e ale acestei doamne, care regreta c[ nu consultase pe “doctorul”, convins[ c[ l-ar fi sc[pat. Nu doar[ c[-=i l[uda b[rbatul, dar a f[cut at`tea minuni! Pe unul l-a sc[pat dup[ce-i pusese lum`narea ]n m`n[. Sasa Malerian se =terse la ochi, m[rturisind c[ ]i pare r[u de aceast[gre=eal[, =i]ncepu s[-i povesteasc[cum “s-a]nt`mplat cazul, c`nd e s[cad[nenorocirea pe om”. Mi-nchipuiesc, drag[doamn[, c`ta suferin\[ =i ce pierdere a\i ]ncercat.” Sa=a ]nso\i pe doamna, “ce fusese at`t de gentil[“, p`n[la scar[, apoi se apropie de revizorul =colar =i de Ludoveanu.

Ludoveanu]i f[g[dui c[“dac[doamna va binevoi s[-i dea, peste c`teva zile, mai multe detalii”, va scrie un studiu]ntreg.

— Negre=it, r[spunse ea t`n[rului scriitor, s[ pofti\i c`nd voi\i...

— Pierderea, doamn[, e deopotriv[de mare =i pentru d-voastr[, =i pentru \ar[.

— Oamenii mari, zise revizorul ascu\indu-=i glasul, sunt pentru popor ceea ce sunt p[rin\ii pentru copiii lor.

— Oh! ai dreptate, domnule, r[spunse Sa=a, f[r[s[fi]n\eles bine dou[lucruri: cum sunt oamenii mari =i cum sunt ei pentru popoare?

— S[-mi da\i voie, doamn[, zise revizorul, ca s[v[expun,]n c`teva cuvinte, planul discursului meu. Cred c[e o]nalt[dato-

rie ca s[v[fac cunoscut[esen\a celor ce voi avea onoarea de-a spune corpului profesoral, elevilor =i amicilor marelui profesor.

— Pofti\i, domnule, pofti\i, r[spunse Sa=a, f[c`nd semn b[tr`nei cu m[nunchiul de busuioc ca s[apere figura alb-v`n[t[a lui Malerian.

Revizorul]ncepu cu prima parte: omul. Nota caracteristic[: virtutea; c[minul: templu antic; concluzia: pentru gloria =i m[rirea \[rii a=a ar trebui s[fie toate casele. C`nd ajunse la ora\iunea direct[, “amici ai lui, spune\i voi... copiii generozit[\ii lui, spune\i voi”... Sa=a ]ncepu s[ pl`ng[, c[zu pe un scaun =i ceru un pahar cu ap[. }n camera mortuar[nu mai r[m[sese dec`t b[tr`na cu ap[r[toarea. Revizorul era]nc`ntat de efectul de m`ine. Sa=a felicit[pe orator, asigur`ndu-l c[ r[posatul merit[ un asemenea discurs, rug`ndu-l]ns[ca s[-i permit[o mic[observa\ie, privitoare la “]naltele fe\e biserice=ti”. Oratorul se ar[t[fericit]ntr-o]ng`nare curtenitoare: “O! doamn[... cum de nu.... v[rog... nimic nu e perfect”...

— A=dori s[scoate\i pe Brutus din discurs... Revizorul]=i reluase fraza din articolul lui Ludoveanu: “c`nd a crezut c[na\iunea nu mai poate a=tepta nimic de la el, ca un alt Brutus s-a str[puns cu un glon\ de revolver”.

— ...V[m[rturisesc c[nu cunosc via\a acestui om mare. }mi pare r[u c[s-a]mpu=cat, dar istoria aceasta ar nemul\umi pe episcop =i pe archiereu, care doresc s[cread[c[s-a]mpu=cat din gre=eal[. Altfel, legea i-ar opri ca s[slujeasc[.

Revizorul se uit[lung la Ludoveanu, parc[ar fi voit s[-i spuie: “Acea figur[a r[mas numai a ta, =i e genial[”. Apoi f[g[dui c[ ]l va compara cu alt roman,]nl[tur`nd pe “Brutus din chestie”. O idee minunat[avu Ludoveanu: s[scoat[ ]ntr-o bro=ur[, frumos imprimat[, studiul pe care-l preg[te=te, precum =i “clasicul” discurs al amicului s[u.

Va costa maximum o mie de lei.

Sa=a Malerian,]nc`ntat[, abia-=i st[p`ni bucuria. Le mul\umi. }i]nso\i p`n[ la poart[ =i ]i rug[ s[ se \ie de cuv`nt “oric`t ar costa”.

— Frumoas[femeie! Femeie f[r[v`rst[! zise Ludoveanu.

— Genial tipograf! r[spunse revizorul. O mie de lei pentru cincizeci de pagini!

+i]ncepur[s[r`d[.

VII

S-au]ntors de la cimitir.

Cosmin s-a tr`ntit cu fa\a ]n sus ]n od[i\a din fund. O lumin[ trist[ ]i bate ]n geamuri: cele din urm[ raze g[lbui ale apusului, ]n pleoapele sale ostenite strivi dou[ lacrimi. Un sur`s melancolic i se opri pe buze... De-ar]nt`rzia cu masa... de nu ar auzi pe nimeni... de nu i s-ar deschide u=a... A=a cum st[, ve=nic ar voi s[ stea... Sunt momente c`nd sufletele ostenite nu mai pot r[bda pe nimeni... Un cuv`nt i-ar sf[r`ma acel echilibru estatic, acea lini=te trist[prin care vede tot ce s-a petrecut de ieri p`n[ ast[zi... Faptele sunt acelea=i, nici o iluzie nu le poleie=te. Dar, dup[ cum tavanul i s-a ridicat, ca un cer ]nalt sub privirea lui neclintit[, tot astfel =i faptele se afund[ ]n timp, parc[ s-ar fi petrecut acum dou[zeci de ani, iar nu acum dou[ ore... Comedia a fost mai crud[ dec`t =i-o]nchipuise...

}n Biserica Sf. Gheorghe un profesor de istorie a discutat o jum[tate de or[data c`nd s-a n[scut “b[tr`nul dasc[l al t`n[rului popor rom`n”. Un volum, Primii no=tri c[rturari,]ncercare necunoscut[=i nev[t[m[toare, punea data na=terei lui Paul Malerian, din satul M[l[ere\i, la 1815, pe c`nd istoricul, cu documente, cu noti\e de prin cele dint`i publica\iuni periodice, cu autografele lui Heliade, Aricescu =i Laurian, dovedea c[“nu se putea na=te dec`t in 1817". Lumea vorbea ]ncet despre alte lucruri. “}nchipuieste-\i un moment c[ s-a n[scut la 1815, zicea un student vecinului s[u, =tii ce s-ar ]nt`mpla?” “Nu.” “Malerian n-ar fi mort.” “De ce”? “Dac[s-a n[scut la 1815, nu e mort, c[ci a murit cel de la 1817.” “Doamne, =optea o femeie care se plictisise, vecinei sale, sa vede c[omul acesta \ine r[boajele arhanghelului Mihail.” C`nd

oratorul ajunse la valoarea operelor didactice ale r[posatului, geografii, istorii sacre, na\ionale, universale, gramatici =i c[r\i de lectur[, episcopul]ntreb[dac[mai \ine mult. Pe drum, p`n[ la cimitir, ]n mijlocul mul\imii, c`te n-a auzit! De ce s-ori fi]n=ir`nd oamenii dup[ dricuri dac[ e s[ vorbeasc[ de haine, de comer\, de politic[ =i de scandaluri? }naintea mortului, c`nt[ri ostenite,]n urma lui, glume =i petreceri. Cei mai respectuo=i sunt aceia care se desprind de alai =i se furi=eaz[la cea dint[i r[sp`ntie.

La cimitir a venit r`ndul revizorului. S-a suit pe mormanul de p[m`nt proasp[t. Capul lui mic predomina, ca]n[l\ime, toat[mul\imea de =colari =i curio=i. Dup[ce a aruncat m`na, c[ut`nd un gest eroico-sacerdotal, a pornit cu prima parte. Nimeni n-a pl`ns. Sa=a ]=i \inea batista la ochi. Nici chiar c`nd oratorul a ajuns la “spune\i voi...spune\i voi”, n-a produs nici un efect. Din cauza aceasta, sau poate f[r[voie, n-a trecut cu vederea figura cu Brutus”. Afirma dar c[r[posatul s-a sinucis. Aci o adev[rat[scen[. Episcopul =i archiereul — alarma\i. Sa=a Malerian =i-a luat batista de la ochi, lucru de care se vedea c[-i pare foarte r[u. Degeaba]ns[fulgera cu privirea pe orator, oratorul]=i terminase figura =i lumea aflase c[“veteranul, ca un alt Brutus,]=i str[punsese creierul cu un glon\ de revolver”. Dup[Brutus a urmat un lung =ir de b[rba\i din antichitate, nici chiar Anibal n-a sc[pat, c[ci =i el, “]ntr-un moment suprem, a sorbit otrava eroilor”. +i acela peste care c[dea p[m`ntul, r[sun`nd]n pleoapa cosciugului, nu expia dec`t o singur[ gre=eal[ care nu privea pe nici unul din acei comedian\i... Lumea se dep[rteaz[ trist, fiind cald, praf =i cale lung[... E ceva ]ns[ de care ]i e fric[ s[ se apropie cu g`ndul. Ce capriciu =i pe Sa=a, la]ntoarcere, s[-l puie pe el cu Gelina]n tr[sur[! Pe drum nu sim\ea nimic, nici mil[, nici c[in\[, nici ru=ine, nimic din lupta de p`n[ atunci. Aproape de cas[ a ]ndr[znit s-o priveasc[. Peste figura alb[ a Gelinei, z[branicul negru. O statuie de marmur[ vine\ie. }n clipa aceea, ea ]ncepu s[ pl`ng[, f[r[a se mi=ca. +i f[r[s[vrea o]ntrebase: “Pl`ngi, domni=oar[Gelino?” +i ea, cu o lini=te supraumane[=i

cu un glas ca din alt[lume: “Dar ce, vrei s[r`d?” +i acest r[spuns]l de=teptase ca pe-un cloroformizat]n mijlocul opera\iei.

Ah! da, el e autorul acestei oribile comedii. El a]ncoronat virtutea]n templul antic de sub cerul modern! Ce ru=ine!

Cosmin s[ri din pat =i]ncuie u=a. C`nd ]l va chema la mas[... s[ nu-i dea bra\ul... desigur, ea se va gr[bi ca s[-l cheme... A=a e... Se aude cunoscutul f`=`it de fuste... Cel pu\in acum ar fi trebuit s[trimt[pe altcineva...

B[tu]n u=[.

Cosmin str`nse pumnii =i, dup[ce strivi]ntre din\i un “ah”,]i r[spunse:

— La mas[? Bine. Vin]ndat[.

— Georges...

— Da, da, du-te, te rog, sunt dezbr[cat.

C`tva timp o sim\i st`nd cu m`na pe clan\[, apoi f`=`itul rochiilor se dep[rt[. De mirare c[ nu-i r[spunsese: “E=ti dezbr[cat? nu face nimic, deschide, mon ange!” Cum n-o fi auzind glasul preo\ilor: “Ve=nica lui pomenire! ve=nica lui pomenire”? Lui ]i r[sun[ ]n urechi ca ni=te tr`mbi\e... Ce curio=i ochi are, c`nd m`ng`ie ]i sticlesc ca la pisic[... Ceea ce nu pricepe e c[ de ieri o vede altfel... o simte... o ]n\elege cu totul altfel dec`t p`n[ ieri... Ce s-a schimbat ]n ea?... Ce s-a schimbat ]n el?... +i despre b[tr`n alte g`nduri... Altele?... Dar p`n[acum c`teva zile nu se g`ndise deloc la el... De la revolta =i ura din seara de la “Costandin” p`n[ la mila nesf`r=it[de ast[zi este o cale infinit[... C`nd a str[b[tut-o?...

La mas[, Sa=a l-a pus la dreapta. }n st`nga ei e sor’-sa, madame Firica Ghimbavu, v[duva unui b[can. L`ng[el, Valeri. }n fa\a lui, Gelina. La]nceput nimeni nu vorbea. Gelina privea neclintit]n farfurie. Sa=a turna necontenit]n paharul Firichii, care bea =i, dup[fiecare pahar de vin, zicea oft`nd: “S[racu nenea Paul! Dumnezeu s[-l ierte!” Pe la friptur[Firica prinse poft[de vorb[.

— Vai! Sa=o drag[, c`nd m[ g`ndesc la c`te spunea revizorul,]mi vine... s[racu nenea Paul! A=a e... a muncit... nu putea s[zic[c[v[las[pe drumuri... mo=ie, cas[, vie, bani... s[racu ne-

nea Paul... Dumnezeu s[-l ierte!... Acolo, cu virtutea =i cu ... templul, a fost grozav de bine! +i dup[ce mai b[u]nc[un pahar de vin: Sa=o drag[, cine erau [ia de care pomenea el, Brutus, Cinatu, Lanibal, pesemne al\i profesori ca nenea Paul, Dumnezeu s[-l ierte! M[apuc[fiori c`nd m[ g`ndesc. Vezi d-ta? Dac[nu se-mpu=ca, tr[ia =i ast[zi. Ar fi v[zut =i el fetele c[p[tuite. N-a avut parte, s[racu nenea Paul!

}ncepu s[pl`ng[ cu hohote, ]=i sufl[ nasul =i b[u un pahar de vin. Cosmin plec[ capul ]n jos. Gelina se scul[ de la mas[, spun`nd c[o doare capul.

— Ai dreptate, Firico, zise Sa=a, revizorul a fost la]n[l\ime. Ce p[cat c[a pomenit de Brutus! Episcopului nu i-a pl[cut,]ncolo, minunat! A=a e, domnule Cosmin?

— Da, r[spunse Cosmin.

— Dar =i t`n[rul Ludoveanu a scris tot ce s-a petrecut. Am`ndoi vor scoate o carte despre Malerian, =i nu cost[dec`t o mie de lei. Nu e bine, dle Cosmin?

— Da, r[spunse Cosmin.

— Numai at`t cost[, mamà? }ntreb[Valeri.

— Da, ma chère, dar o fac a=a de ieftin pentru c[tat[-to a fost un om mare. Nu e a=a c[e ieftin, dle Cosmin?

Sa=ei]i venea foarte greu s[-i zic[domnule, dar n-avea ce face, era Firica de fa\[.

— Da, r[spunse Cosmin.

Firica voind s[zic[ceva,]i c[zu furculi\a =i, pe c`nd o tr[gea cu piciorul, Sa=a se plec[repede spre Cosmin =i-l]ntreb[:

— E=ti bolnav?

— Nu, r[spunse Cosmin.

Firica ridic[capul de sub mas[. Era ro=ie, sudoarea]i curgea de pe obrajii ei rotunzi.

— Dar cine era acela de la Sf`ntu Gheorghe, Sa=o drag[? Doamne fere=te! }l apucase alte alea. Ei, =i dac[ s-a n[scut la at`ta =i nu la at`t, ce-a ie=it de-acolo? Doamne, iart[-m[, c[-\i vine s[ r`zi!

Firica]ncepu s[r`d[ =i s[ se ]nchine. B[u un pahar de vin. Se ]ntrist[. Aduse =ervetul la ochi. }ncepu s[ pl`ng[, s[suspine =i s[vorbeasc[.

— C`nd m[ g`ndesc... la nenea Paul... ce om, Sa=o... ce om!... mo=ie, cas[, vie, bani, bani munci\i... =i c`nd s[se bucure... s[-=i vad[fetele c[p[tuite... ooh! Valeri, oh!

Valeri pl`ngea, de=i nu se g`ndea la nimic.

— Pl`ngi, Valeri, pl`ngi, fata mea, urm[Firica oft`nd, ce ai pierdut tu nu se mai g[se=te!

S[pierzi ceva pe care s[nu-l mai g[se=ti! Aceast[fraz[emo\ion[pe Sa=a =i, v[z`nd c[ sor[-sa se uit[ la Valeri, ]ntreb[ pe Cosmin, ]ncet =i m`ng`ietor, ca]n serile de fericire: “E=ti bolnav? spune-mi, ce ai”?

Cosmin se rug[s[-i dea voie ca s[se retrag[.

}n pragul u=ii lui, Sa=a]l apuc[de bra\. Acest bra\ ]l f[cu s[se scuture. Parc-ar fi sim\it un =arpe. Ea]l privi cu ni=te ochi sc`nteietori.

— E=ti bolnav? Georges, ce ai? S[chem doctorul? S[-\i fac un ceai... s[\i-l aduc mai t`rziu... e=ti bolnav... ai c[lduri!

Vorbea =uierat =i nu-=i dezlipea ochii din ochii lui.

Cosmin]=i scoase bra\ul din al ei =i-i r[spunse deschiz`nd usa:

— Te rog, te rog, s[nu vie nimeni la mine ast[sear[. Sunt ostenit. Nici doctor, nici ceai, nimic, nimic, nimic!

Cosmin se]nchise]n odaie. Sa=a se uit[lung]n u=[. Niciodat[nu fusese at`t de nervos =i de aspru. Nimeni!... S[-l =tie bolnav =i s[ nu-l ]ngrijeasc[... Revizorul a spus at`t de multe... L-a emo\ionat... A=a e... lini=tea o s[-i fac[bine.

Cosmin aprinde lum`narea. Se plimb[ prin casa. }n capul lui se bat impresiile, se rup g`ndurile. Ar dori sa fie singur]ntr-o c`mpie nem[rginit[, s[ nu vad[ om, s[ n-aud[ mi=care. }n mijlocul pustiului s[ se culce, s[ doarm[ =i s[ nu se mai de=tepte. S[ nu simt[, s[ nu doreasc[, s[ nu vad[ dec`t o mas[infinit[de p[m`nt.

“Toat[lumea a r`s de el, afar[ de o singur[ fiin\[!”... Numai acei ochi alba=tri =i senini au pl`ns de mil[, de iubire, de durere... Din ce vis nesuferit se treze=te.... N-a fost vis, ci realitate

=i ru=ine!... S-a]nc[lzit]n casa lui, s-a s[turat la masa lui... +i el, el, care tr[ie=te, ce-a f[cut? I-a dat foc casei? I-a r[pit averea?... I-a batjocorit via\a, apoi i-a pus un revolver]n m`n[ =i i-a zis: ori te ]mpu=ti, ori s[-\i vezi casa cas[ de prostitu\ie!... Nefericitul =i-a ales moartea, iar el, el, prostituatul, a r[mas st[p`n acolo unde n-a adus nimic, afar[de ru=ine! Sub ochii unui b[tr`n generos =i ai unei fiin\e divine niciodat[nu s-a comis o crim[mai stupid[la]nceput =i mai oribil[ ]n urm[!... A gre=it?... O dat[... de dou[ori... de zece ori... Trebuia s[se opreasc[... Trebuia s[plece, f[r[s[se uite]nd[r[t... A=, nu, lini=tit, nep[s[tor, petrecea, se sim\ea fericit,]nfumur`ndu-=i mintea c[r[zbun[natura insultat[de un b[tr`n... El, judec[tor suprem?... El?... Un mole=it, un nesim\itor, un dec[zut, un be\iv, un parazit murdar!

Cosmin se opri]n mijlocul casei =i, rotind o privire de om care-=i pierde vederea, se izbi cu am`ndou[palmele peste obraji. O ploaie de stele sc[p[rar[ ]naintea ochilor.

Aude sau i se pare? Cineva bate la u=[... Sa nu vin[! S[nu vin[! Ar fi]n stare s[-i spuie tot ce au f[cut =i s-o]ntrebe: cum se numesc faptele lor?... Bate la u=[... Prin cimitir r[sun[ ]nc[Ve=nica lui pomenire! =i ea]i bate la u=[?... Dac[e a=a, s[intre =i s[-i spuie dac[e nebunie sau crim[ceea ce au f[cut ei! Cosmin se repezi la u=[=i-o tr`nti de perete... +i-a pierdut min\ile?... Ochii care-l privesc sunt ai lui Malerian?...

Picioarele i se muiar[. Se sprijini de col\ul sobei, sc[p[capul]n piept =i morm[i:

— Poftim, domni=oar[, poftim...

Era Gelina,]mbr[cat[ ]n negru, a=a cum fusese la cimitir.

— Domnule Cosmin, zise Gelina, =i glasul ei curat tremur[ca glasul unui soprano]ntr-o catedral[, a=dori s[-\i vorbesc, =i grabnic, =i deslu=it. Mama s-a culcat. Valeri doarme.

Gelina se ro=i, trecu o batist[pe la ochi =i se opri c`teva momente. Cosmin, cu lini=tea unui om care nu mai simte,]i d[du un scaun =i o rug[s[stea =i s[vorbeasc[, c[el "o ascult[, da, fire=te, cu pl[cere... o! cum de nu... cu pl[cere..."

Era alb.

— Domnule Cosmin, re]ncepu Gelina privindu-l neclintit, a fost un om muncitor, cinstit =i generos, =i acum nu mai este. +i-l iubeam nu numai pentru c[mi-era tat[, ci pentru c[, de c`nd mi-aduc aminte, acest om mi s-a p[rut un martir. N-avea dec`t s[m[priveasc[, =i mi-era de ajuns: =tiam ce vrea, =tiam ce-l doare, c[ci ori de c`te ori eram unul l`ng[altul,]n\elegeam =i sufeream]mpreun[. }ntr-o zi]ns[, este aproape un an,]ntr-o zi de durere pentru mine, am r[mas singur[, am]n\eles numai eu ceea ce el nu b[nuia]nc[. Din acea zi am suferit pentru am`ndoi, pentru am`ndoi =i pentru un vis mare, stins]ntr-o clip[de oroare... De ce te ui\i a=a?... Te g`nde=ti la altceva?... Nu m[ ]n\elegi, domnule Cosmin?

— Da, da, am]n\eles, am]n\eles! r[spunse Cosmin, tres[rind speriat.

— Multe zile =i multe nop\i am vroit s[nu cred; am]ncercat s[spun ochilor mei c[mint, c[nu v[d! }ntr-un acces de friguri am vroit s[mi-i scot, dar n-am avut curaj... El a avut. Eu n-am avut curaj, =i am v[zut]nainte... Oh! domnule Cosmin, domnule Cosmin!...

Privirea lui aiurit[c[zu]n jos. Strig[tul ei plutea]n aer, se]nv`rtea pe l`ng[urechile lui,]l sim\ea sfredelindu-i con=tiin\a. }ntr-o clip[de revolt[ridic[capul]n sus, deschise gura, voind s[-i zic[: “Sf`r=e=te odat[=i d[-\i veridictul!”

— Poftim, domni=oar[...]n\eleg... da, de ce nu!...

El a vorbit?

Ceea ce]l zdrobi fu con=tiin\a limpede c[spusese altceva dec`t voise, c[era odios =i ridicol!

Gelina]l privi lung. Pe figura ei se cobor]un v[l senin =i bl`nd.

— Dore=ti s[sf`r=esc, domnule Cosmin? S[ sf`r=esc. Sunt aici trei fiin\e care nu pot tr[i la un loc. Una din ele trebuie s[plece. Eu, d-ta =i... Pe ea]ns[nimeni nu are dreptul s-o dea afar[. Dintre mine =i d-ta, d-ta e=ti acela care s[hot[r[=ti. Cine vrei s[plece, acum,]ndat[?

Pe Cosmin]l podidi pl`nsul, un pl`ns binef[c[tor.

— Eu, domni=oar[! r[spunse el acoperindu-=i ochii cu am`ndou[ m`inile. Voi pleca]ndat[, dar, te rog, te rog s[-mi spui dac[vreodat[m[vei ierta!

— Da! r[spunse Gelina plec`nd repede. }n prag ]ns[ se opri, ]l privi cu ochii plini de lacrimi =i-i zise: Dintr-un vis mare nu mi-a r[mas dec`t o mare durere, dar cel pu\in... oh!]\i mul\umesc... acum, mai mult, n-ai fi putut face...

U=a se]nchise. Cosmin auzi]n lungul coridorului ni=te suspine n[bu=ite.

Se =terse la ochi. }=i lu[p[l[ria =i bastonul. Sufl[ ]n lum`nare. Se cobor] pe scara cea mic[, care da]n fundul cur\ii. Deschise poarta =i se repezi]n strad[.

O imagine dezgust[toare]i trecu prin minte: i se p[ru c[se asem[n[cu un parazit greoi care p[r[se=te un pat str[in, abia mi=c`ndu-se de gras =i de nesim\itor.

Cosmin iu\i pa=ii... E loc... e loc]n lume c`nd vrei s[fii cinstit... Dar]ncotro?...

Oriunde!

NOROCUL DRACULUI

— Ba e noroc!

— Ba nu e noroc!

— Ba e noroc, muiere!

— Ba nu e, m[omule, nu!

— Adic[, nu muncesc eu, femeie?

— Ba munce=ti pentru unul, =i noi suntem opt guri, =i cu Pl[vi\a, nou[.

+i Pl[vi\a mugi, =i patru copii m[run\i]ncepur[s[strige:

— Mi-e foame!

— +i mie mi-e foame!

— +i mie!

— +i mie!

Omul v[rs[un =tergar cu m[lai]n cop[i\a femeii.

— Scutur[=tergarul.

— L-am scuturat.

— Copaie plin[, copaie pe jum[tate, copaie pe sfert, =i azi s[lingi fundul cop[ii. Opt guri, opt, =i cu Pl[vi\a, nou[!

+i Pl[vi\a, parc-ar fi]n\eles, mugi de dup[cas[, mestec`nd un cocean uscat, iar copiii ]ncepur[ s[ pl`ng[.

— C[mie mi-e foame!

— +i mie!

— Ba =i mie!

Omul se uit[lung, se sc[rpin[ ]n cap, b[g[=tergarul]n s`n =i plec[ zic`nd:

— Ba e noroc, dar n-am eu noroc.

Iar femeia din prag]i strig[:

— Ba nu e =i nu e, omule! Dac[munce=ti, e, dac[nu munce=ti, nu e.

+i omul plec[s[caute de lucru, dar se tot g`ndea: “Nu e, zice ea; cum nu e? dac[ n-ar fi, n-ar fi lumea cum e. Eu n-am arat, n-am s[pat, n-am pr[=it, n-am plivit ca ceilal\i? Ba da, =i ogorul meu a ie=it sterp; piatra pe mine m-a b[tut; =i, r[mas numai cu m`inile, muncesc, =i nimeni nu m[crede; iar c`nd la m[sur[toarea muncii, lucrul meu scade, =i f[ina din copaie scade, =i foamea copiilor cre=te”.

Se duse la arenda=.

— Nu e de lucru, omule.

B[tu la u=a popii.

— Nu e de lucru, omule.

Dete pe la un chiabur.

— Am destui arga\i, omule.

Se opri la c`rciumar.

— Pe rachiu, ar fi ceva de s[pat.

— S[fie pe m[lai.
— Pe m[lai nu e.
+i omul,]ntorc`ndu-se acas[, auzi de departe:
— Mam[, eu nu m-am s[turat !
— Nici eu!
— Nici eu!
+i nici Pl[vi\a, care mugea, colind`nd b[t[tura uscat[, f[r[firicel de iarb[verde. }n prag, muierea:
— Nimic]n =tergar?
— Nimic.
— Copaia goal[...
— N-am noroc, femeie.
— Nu e minte, omule.

Omul]=i =terse fruntea de n[du=eal[cu m`neca c[m[=ii. Ea se uit[ la el, el se uit[ la ea. Ea dete din cap, el dete din cap, apoi se duse dup[ cas[, ]=i f[cu m`na c[p[t`i =i ]nchise ochii. Dar unde s[ adoarm[? Jos, p[m`ntul tare =i rece; sus,]ntuneric ad`nc; ]n cas[, copiii adorm pl`ng`nd; ]n curte Pl[vi\a puf[ie pe n[ri a foame; =i el, prigonit de g`nduri =i de nenoroc. “Dar m`ine? Dac[ n-oi avea ce scutura ]n copaie? Ce m[ fac m`ine? Dumnezeu e sus, e sus, dar nu pe el]l]nt`mpin[ muierea ]n prag =i nici nu-i zice: “Opt guri, m[i omule, =i cu Pl[vi\a nou[! Dumnezeu e sus, dar de n-oi g[si de lucru, de n-oi avea noroc nici m`ine, beau c`teva rachiuri =i m[ duc la t`rg... Ei, =i dac[m[duc la t`rg?... Fie ce-o fi, =i s[ nu mai aud: “Mam[, mi-e foame!” M[ duc la t`rg =i fur... ce-oi putea fura”...

Omul tres[ri. Cine-i zisese:
— Ce s[faci, dac[n-ai noroc!
— Tu e=ti, muiere?
— Eu, socoteam c[dormi.
— Ai auzit ceva?
— Ce s-aud?
— Nimic.
+i femeia intr[ ]n cas[, =i omul]nchise ochii morm[ind:

— Ce-o fi s[fie!... S[nu mai aud: “Mam[, mi-e foame!”

Dar cine i-a zis iar:

— Ce s[faci, dac[n-ai noroc!

— Tu e=ti, femeie?

]ntuneric. Nimeni.

— Doar n-o fi dracul!

+i omul adormi morm[ind:

— Ce-o fi s[fie!...

Nu se cr[pase bine de ziu[, =i o gur[mare se auzi:

— A venit cu m[lai, mam[, c[mi-e foame...

— +i eu nici n-am plecat, zise omul s[rind drept]n picioare.

+i plec[f[r[s[se uite]nd[r[t. +i tocmai de departe]=i]ntoarse capul. Casa i se p[rea]n spate, cu gura c[scat[, adic[cu u=a dat[de perete. Ce Dumnezeu sf`ntul, doar nu s-o fi \in`nd casa dup[el! +-o lu[la picior, iute, mai iute, p`n[la curtea ciocoiului.

— Poate m`ine, c[azi nu e de lucru.

La taica p[rintele.

— Poate poim`ine, c[azi nu e de lucru.

— M`ine, poim`ine, zise el oft`nd, dar ast[zi cu ce potolesc eu opt guri =i cu a Pl[vi\ei nou[? Ei, de-acum la c`rciumar, la t`rg, =-apoi, ce-o fi s[ fie, c[ cu m`na goal[nu m[mai]ntorc acas[!...

La c`rcium[ arvoni pe Pl[vi\a =i-i b[u ald[ma=ul: cinci rachiuri unul dup[ altul. +i glon\ la t`rg.

La t`rg se uit[ ]n dreapta, se uit[ ]n st`nga, la fasole, la p`ine, la pe=te, la pastram[, dar nu fu chip. To\i ]=i cuprindeau marfa cu ochiul. +i negustorii, cum ]l vedeau oprindu-se, ]l ]ntrebau r`z`nd:

— Ce pofte=ti, nea S[r[cil[?

Dup[ce se]nv`rti toat[ziulica, plec[.

— Nici la furat n-am noroc!

C`nd s[ treac[ =treaja t`rgului, un cre=tin, beat mort,]=i t`ra punga dup[el.

Omul, dup[ce privi]n toate p[r\ile, puse m`na pe pung[,]i

rupse b[ierile, o]nf[=ur[ ]n =tergar, o b[g[ ]n s`n, =i la picior. C`nd ajunse]ntr-o c`mpie, ]ntins[ =i pustie, vru s[-=i vad[ norocul. Desf[cu =tergarul, ]ntinse gura pungii, =odat[ zv`cni din ea un drac mic, c-o limbuli\[de foc ce-o scotea pe gur[=i pe n[ri. Omul, speriat, arunc[punga =i plec[f[c`ndu-=i cruce =i scuip`nd]nd[r[t. Nu f[cu]ns[c`\iva pa=i, =i =tergarul din s`n]ncepu s[se umfle. Scoase repede =tergarul,]l desf[cu =i se minun[v[z`nd punga pe care o aruncase.

Deschise punga, =i dracul, \`=ti! tremur`nd limba]n gur[ca o v[pai\[albastr[. Omul str`nse bine punga la gur[, o puse jos =i, potrivind c[lc`iul,]i trase una cu sete, c[punga plesni ca o b[=ic[de bou =i un foc p`lp`i sub opinc[=i se stinse, risipind un miros de pucioas[.

Omul r[sufl[.

— De-aia a zis cine a zis: s[nu furi, c[vezi pe dracul!

N-apuc[s[fac[zece pa=i, =i =tergarul iar se umfl[. De ast[dat[ ]l trecur[n[du=elile. Scoase =tergarul;]l pip[i. Punga dracului tot]n =tergar. O arunc[, cu =tergar cu tot, =i o rupse de fug[.

Cum ajunse acas[, to\i copiii]i ie=ir[ ]nainte.

— Tat[, mi-e foame!

— +i mie!

— +i mie!

Omul se uit[ ]n s`n, ]ng[lbeni ca ceara... Punga ]n s`n, =tergarul nu. +i pe c`nd se]nchina, femeia]l]ntreba:

— Ce mi te-nchini, m[omule? Ce te ui\i]n s`n? Ce-ai adus copiilor?

— Muiere, zise el, s[arzi cuptorul, s[-l arzi p`n' s-o face ro=u, c[am s[coc patru pite =-un purcel. Apoi, mai]ncet: Acu n-ai s[scapi, dimon]mpeli\at!

Duduia focul]n cuptor. Omul se]nchina mereu, iar copiii s[reau veseli]mprejurul mesei,]nghi\eau cu poft[=i ziceau pe r`nd:

— Patru pite =-un purceil

— Patru pite =-un purcel!

C`nd omul v[zu c[ cuptorul e ro=u ca focul, ceru o lopat[ =i goni pe to\i de l`ng[d`nsul. Puse punga pe lopat[, o v`r] bini=or p`n[-n fundul cuptorului =i o r[sturn[, tr[g`nd lopata]napoi. Lu[capacul de p[m`nt =i-l potrivi ]n gura cuptorului =i se dete la o parte, a=tept`nd sa vad[ce are sa se]nt`mple.

Nu trecu mult, =i-odat[s-auzi o pocnitur[ca de pu=c[. Piatra din cre=tetul cuptorului s[ri]n sus zb`rn`ind, =i o limb[albastr[de foc ie=i pe gaur[, flutur[ ]n v[zduh =i pieri.

— A plesnit purcelul, strig[un copil.

— Ba vreo =oiman[de pit[, zise altul. Un miros de p`ine cald[se]mpr[=tie]n toat[curtea.

Femeia zise omului:

— Prea am ars cuptorul, s[crap ni\el capacul.

— Crap[-l, zise omul, =terg`ndu-=i n[du=eala =i tremur`nd de fric[.

Femeia se uit[pe gura cuptorului =i zise mirat[:

— Vezi dumneata, a fost prea iute.

— Ce s[v[d, muiere?

— Ce s[vezi? S-a copt =i purcelul, =i pitele.

— S-au copt?...

— Dar ce ai, omule, de-ntrebi a=a, ca un copil speriat?

— Nimic!...

+i, pip[indu-se, d[du de pung[. Un fior rece]i fulger[din c[lc`ie =i p`n[ ]n cre=tetul capului. Apoi, v[z`nd pe cel mai mic dintre copii cum se a=ezase pe vine =i sorbea cu l[comie mirosul cald din gura cuptorului, se uit[la nevast[=i]i zise:

— Ce-o fi s[fie, muiere! S-au copt purcelul =i pitele?

— Cum, ce-o fi s[fie?! Vezi bine c[s-au copt.

+i v`r`nd lopata]n cuptor scoase purcelul, apoi cele patru pite.

— Omule, d[-mi =tergarul ca s[ridic tava.

— L-am pierdut, muiere.

— Cum l-ai pierdut?

— Vezi c[ce e al t[u se duce =i ce e al dracului r[m`ne.

— Dar asta... ce-o mai fi?

Copiii m`ncar[, se s[turar[=i adormir[cu fe\ele]n sus, doi pe prisp[=i cinci]n cas[.

Omul se dete dup[cas[, puse m`na sub cap =i adormi, vis`nd turme de oi, cirezi de vaci, herghelii de cai... +i toate ale lui! +i se f[cea c[zicea nevestei: “Vezi c[e noroc?” Iar ea se facea c[-i zice: “Norocul e de la Diavolul”.

Se albise luna ca un rotocol de h`rtie. O ap[ de lumin[ se rev[rsa de la r[s[rit. Omul se de=tept[ speriat, c[ci se facea c[ n-o s[-i fie de-a bun[ p`n[la ispr[vit.

“S[m[uit]nc[o dat[ ]n ea, se g`ndi el, s[-l apuc bine pe spiridu= =i s[-l str`ng de g`t p`n-o plesni.”

Scoase punga. Se uit[ ]n ea. Ce s[vad[? }n loc de dimon, b[nu\i de aur, ce luminau ca j[raticul. Omul, =i speriat, =i nec[jit, arunc[un pumn de bani la r[s[rit =i altul la apus, zic`nd:

— Duce\i-v[dracului, banii dracului!

N-apuc[bine s[sf`r=easc[ cuv`ntul, =i z[ri de la r[s[rit turme albe =i de la apus turme negre ce izvorau din lumin[=i din neguri ca ni=te ape cre\e =i nem[rginite. De beh[itul lor se de=teptase lumea. Turmele cuprinser[casa,]nv[luir[curtea,]ncinser[satul =i nu le mai]nc[pea locul. Un cioban, cu plete lungi =i cu c[ciula ca o c[ldare, se apropie =i zise:

— S[tr[ie=ti, jup`ne, ale d-tale sunt toate de-aci p`n[unde bate ochiul.

— Ale mele? Nu se poate! Eu n-am dup[ce bea ap[!

— Ale d-tale, r[spunse ciobanul, c[ci st[p`nul lor, murind, ne-a zis nou[: “Porni\i, unii din r[s[rit =i al\ii din apus, =i la casa unde se vor ]nt`lni turma alb[cu turma neagr[, alei case s[le d[rui\i”.

Omul uit[tot de bucurie =i alerg[la nevast[.

— F[muiere, tot ce vezi este al nostru!

— Ei, minunea dracului! zise muierea.

— Minunea cui?

+i omul cu noroc =i-aduse aminte de pung[=i se g`ndi: “Cum a=sc[pa eu de ea =i s[ r[m`n cu turmele?” Se uit[ ]n s`n. Punga,

acolo, umflat[=i]ndesat[cu b[nu\ii de aur pe care]i aruncase el]n dou[p[r\i ale lumii. +i frica, fric[, dar omul, om. Ce se socoti el? “Dar dac[a=mai scoate ceva din pung[p`n[s[scap de ea?”

+i lu[banii, =i un pumn]l arunc[spre miaz[noapte =i altul spre miaz[zi. +i din miaz[noapte pornir[cirezi de vaci, =i din miaz[zi, herghelii de cai.

C`nd deschisese ochii n-avea un pumn de m[lai, c`nd fu s[-i]nchid[, era cel mai bogat om din lume.

— Asta trebuie s[fie norocul: ba furi, ba te dai dracului!... zise norocosul, =i]l trecur[n[du=elile.

— Nu vii]n cas[, m[i cre=tine de Dumnezeu, c[\i-am a=ternut a=ternut moale =i pern[l`ng[ c[p[t`i?

— Nu, femeie.

— Apoi, pe-nserate e r[coare, noaptea se las[frig =i diminea\a cade brum[. Vino]n cas[, m[i cre=tine.

— Suflarea oilor e cald[=i clopotele berbecilor m-or de=tepta]nainte de-a c[run\i bruma pe deasupra turmelor.

— Atunci s[dorm =i eu cu tine, b[rbate, zise femeia vesel[, =i-l apuc[de m`neca c[me=ii.

— Nu, femeie...

— Ba z[u a=a, b[rbate, c[ce-avem, =apte guri, nimica toat[. Z[u a=a... s[fie cu so\... c[ce-a l[sat Dumnezeu f[r[pereche?

El nu vru. Femeia intr[trist[pe u=[, bomb[nind: “Dar nu m[las, Doamne fere=te, p`n’ n-or fi cu so\... mai bine paisprezece dec`t =apte!”

Omul cu noroc se duse dup[cas[,]=i puse m`na sub cap, ]nchise ochii =i ]ncepu a se g`ndi cum s[scape de [l din s`n. Tot g`ndindu-se, =opti:

— Am s[sap o groap[ad`nc[, ad`nc[.

+i din]ntuneric auzi:

— Ad`nc... ad`nc...

— Tu e=ti, muiere?]ntreb[omul speriat.

}n ciread[unele vaci mi=car[clopotele: ting-tang-t`ng.

— E clopotul vacilor.

}nchise ochii.

— +i dup[ce-oi s[pa o groap[ad`nc[, ad`nc[, am s-o arunc]n fund,]n fund, =-am s[pun tot p[m`ntul peste ea, peste ea...

Din]ntuneric se auzi:

— Peste ea, peste ea...

— Tu e=ti, femeie?]ntreb[omul s[rind]n sus.

Nimeni nu-i r[spunse.

Din turma neagr[se auzi: bea, beaaa.

— E beh[itul oilor...

Omul cu noroc lu[cazmaua, sapa =i lopata =i se duse dup[co=ar.

M[sur[ce m[sur[, apoi]ncepu s[sape. Toat[noaptea s[p[=i arunc[p[m`ntul. P`n' la genunchi, p`n' la br`u, p`n' la um[r. P`n[a doua zi de diminea\[, c`nd veni muierea dup[ el, groapa ]i trecuse de cap cu trei palme. Curgea n[du=eala din el ca dintr-un burete stors =i izbea mereu p[m`ntul umed, ce se desf[cea felii mari =i lucioase.

— Ce faci, omule?]ntreb[femeia mirat[.

— Sap groap[Dracului, r[spunse el f[r[s[ridice ochii.

— Toat[noaptea n-ai dormit...

— Toat[noaptea n-am dormit...

— Nu te culci?

— Nu mi-e somn...

— Nu-mbuci ceva?

— Nu mi-e foame...

— Un pahar de vin?

— Nu mi-e sete...

— Dar ce faci, m[omule?

— Sap groap[Dracului, r[spunse el nec[jit, =i]nfipse cazmaua at`t de ]nver=unat, ]nc`t intr[ ]n p[m`nt c-o palm[peste limba de fier.

Femeia plec[ ]nchin`ndu-se.

— S[te fereasc[Dumnezeu de prea mult noroc!

+i omul,]ncet-]ncet, se ducea]n p[m`nt.

Pe sear[, femeia se plec[pe groap[=i strig[:

— Hei, omule, nu vrei nimic?

— S[ba\i un \[rus unde ai tu c[lc`iul drept, de \[rus s[ legi o fr`nghie, fr`nghia s-o dai ]n groap[ =i m`ine p`n[-n zori s[ frigi un berbec =i s[ iei o bot[ cu vin, c-am s[ m[n`nc tot berbecul =i s[beau tot vinul dintr-o sorbitur[.

Glasul lui ie=ea ca dintr-un pu\ ad`nc. Femeia b[tu un \[ru=, leg[de \[ru= o funie, d[du cu piciorul funia]n groap[, apoi plec[s[ ]ngrijeasc[de vin =i de berbec.

Se]nnopt[=i nu se mai auzi nimic pe nic[ieri. O umbr[ie=i din groap[. C`inii ]ncepur[ a urla. Omul cu noroc se l[s[ pe br`nci =i privi]n fundul gropii. Ad`nc, ]ntuneric. Trase funia. V`r] m`na ]n s`n. Arunc[punga =i ascult[... banii sunar[.

Omul]ncepu s-arunce p[m`nt. Din fund se auzi strig`nd:

— Mai]ncet, ce-ai cu norocul t[u?

Omul, speriat, arunc[mereu.

Din fund s-auzi r`z`nd:

— Ha, ha, s[nu cazi =i tu!

Omul c[zu pe spate, se scul[repede =i arunc[, arunc[, p`n[ nu se mai auzi nimic. La r[v[rsatul zorilor umpluse groapa. Omul plec[ urechea pe morm`ntul ad`nc =i auzi ]ntunecat un pl`ns =i un r`s n[bu=it, ca de pe alt[lume. Atunci se repezi vesel]n cas[.

— Mi-e foame, mi-e sete, mi-e somn!

Femeia aduse berbecul =i bota cu vin.

— Sa m[n`nci, s[ bei =i s[ dormi, b[rbate, dar s[ =tii c[ =apte guri e nimica toat[, eu vreau cu so\, mai bine paisprezece dec`t =apte!

El lu[un picior de berbec,]l aduse la gur[, dar se opri. Se pip[i. Punga-n s`n! }ncremeni cu berbecul la gur[.

— Nu m[n`nci, m[i omule?! zise femeia d`ndu-i ghes.

— Nu mi-e foame!

— Nu bei?

— Nu mi-e sete!

— Culc[-te ni\el.

— Nu mi-e somn!

— Ah! ce norocul dracului! zise femeia]nchin`ndu-se.

— De unde =tii?]ntreb[omul scos din fire. +i se scul[de la mas[=i plec[ca o vijelie pe u=[afar[.

Dup[ce se descurc[din turmele, cirezile =i hergheliile sale, se g`ndi, apuc`nd spre biseric[: “]n foc nu,]n groap[nu, am s-o azv`rl ]n altar, doar de-o plesni fierea ]ntr-]nsul”. Dar cum puse m`na pe u=a bisericii, se opri tremur`nd. Cine]l]nh[\ase de p[r =i-l tr[gea]napoi? Se uit[ ]n toate p[r\ile... Nimeni!

— Cine m-o fi oprind, strig[omul, [l din pung[, sau [l din biseric[?

Se]ntoarse =i apuc[c`mpii, ne=tiind ]ncotro s-apuce. +i-i era foame, =i-i era sete, =i-i era somn, =i se tot ducea prigonit de norocul din s`n.

Hei, departe,]nt`lni]n mijlocul drumului un cer=etor.

— Mo=ule, zise omul, ia uit[-te la mine.

Mo=ul]=i ridic[spr`ncenele cu m`inile =i se uit[lung. Omul cu noroc scoase punga din s`n. +i arunc[un b[nu\ de aur la r[s[rit =i altul la apus.]ntr-o clip[, de la r[s[rit veni o oaie alb[ca z[pada, iar de la apus, o oaie neagr[ca t[ciunele.

— Vrei tu, mo=ule, s[-\i dau \ie punga asta?

— Cum de nu, taic[, cum de nu?!

Mo=ul lu[punga. V[rs[b[nu\ii de aur]n m`n[=i arunc[un pumn la r[s[rit =i altul la apus. La r[s[rit =i la apus se]ncol[ci dou[fulgere ca doi balauri, =i cu fulgerele pierir[=i oaia alb[, =i oaia neagr[.

Cer=etorul, speriat, se]nchin[=i zise, l[s`ndu-=i spr`ncenele pe ochi:

— Piei, demone, b[tu-te-ar crucea!

— Mo=ule, strig[omul cu noroc, la tine e punga?

— Nu, duc[-s-ar]n pustii!

— E la mine-n s`n, r[spunse omul, =i]ncepu s[fug[.

T[lpile-i cr[paser[de fug[, c`nd dete de o ap[ repede. Dezn[d[jduit, ]=i f[cu v`nt =i se arunc[cu capul]n jos,]n mijlocul ei. La un st`njen mai la vale, apa]l arunc[ ]n sus. +i pluti ca o b[=ic[umflat[.

— Nici s[m[ ]nec n-am parte!

Rupt de osteneal[, s`ngerat de drum, ]nfrico=at de noroc, se ]ntoarse la c`rciuma din satul lui. Cum intr[pe u=[, b[rba\ii]=i scoaser[c[ciulile, femeile se ploconir[=i un b[tr`n]i zise:

— Cu s[n[tate =i noroc!

— Cu s[n[tate da, dar norocul... duc[-se dracului! r[spunse omul, =i ceru o oca de vin.

Cum puse gura pe oal[, o sorbi p`n[-n fund, f[r[a se uita la ceilal\i, care]l priveau cu smerenie, ca pe cel mai bogat om din lume. Mai ceru]nc[o oca =i o b[u =i pe-aia pe ner[suflate.

— D[la oameni s[bea, s[bea c`t or vrea.

— Noroc! zise o femeie b[tr`n[.

— Muiere, duc[-se dracului norocul! strig[el, privind-o cu ni=te ochi ro=ii c[parc-ar fi picurat s`nge din ei.

+i b[u, =i b[u, =i b[u. Abia]l mai \ineau picioarele. Tr`nti c[ciula, arunc[ z[bunul, scoase punga din s`n,]i l[rgi gura =-o puse pe tarab[. B[nu\ii de aur sclipeau parc-ar fi fost vii.

— Iac[, zise el r`z`nd cu hohote, s-o bem toat[... Un fl[c[u se apropie de pung[.

— Uf! ce frumos clipesc, parc[sunt ochi de fat[mare!

— A=! morm[i o b[tr`n[coco=at[, banii sunt ochii dracului.

— De unde =tii?]ntreb[repede omul cu noroc, sc[p`nd oala cu vin de la gur[. S[-mi dea rachiu, o oca de rachiu, mie =i babei, c[baba-i calul dracului!

— De unde =tii? zise baba, =i din buzele ei negre scoase, ca o ghear[de pisic[, un dinte ascu\it.

+i b[u, =i b[u, =i]ncepu s[c`nte, s[ dea chiote, s[ joace, p`n[odat[se opri =i privi lung la roata dimprejurul lui. }i ardea capul.

— M[i oameni buni, zise el, aduc`nd m`na la br`u, =ti\i voi una? S[te fereasc[Dumnezeu de noroc!

— A=! ce vorb[! r[spunser[to\i odat[.

— M[i oameni buni, =ti\i voi una? Eu de-oi vrea s[m[ ]nec nu pot, c[plutesc ca o b[=c[!

— Ei, a=!

— M[i oameni buni, =ti\i voi una? Eu de-oi vrea s[-mi tai beregata nu pot, c[nu intr[cu\itul!

— Ei, a=!

— S[vedem! zise baba coco=at[, desf[c`nd o gur[ p`n' la urechi.

Omul trase cu\itul din br`u =i se izbi]n beregat[.

Cu\itul intr[ca]ntr-o c`rp[, de colo p`n[dincolo. S`ngele g`lg`i =i omul c[zu, lung =i greu, ca un bu=tean.

To\i]nm[rmurir[. U=a pr[v[liei se deschise =i se]nchise f[r[s[fi ie=it nimeni. Afar[s-auzi un r`s ascu\it: "Hi, hi, hi!". Apoi, un glas:

— Unde e punga?

To\i]ng[lbenir[=i]ncepur[a se]nchina, =optindu-=i speria\i:

— Cine-a fi r`s?

— Unde-a fi punga?

— Era aci =i ne pieri din ochi...

— Dar baba unde e?

— Care bab[?

— A cu un dinte]n gur[=i cu cocoa=[ ]n spinare?

— Eu am v[zut-o — zise un fl[c[u, =i-i cl[n\[neau din\ii de fric[— a intrat]n perete parc-ar fi sorbit-o o vultoare!

Un b[tr`n trase cu\itul din g`tul omului.

— E rece ca ghea\a.

— A sc[pat de noroc.

— +i cui r[m`n toate bog[\iile lui?

— Altora.

— Ce, nu =ti\i, zise un mo=cu barba p`n[-n br`u, nu =ti\i c[nimeni nu are noroc pentru el? Norocul e al dracului:]\i vine \ie ca s[foloseasc[altora...

+-a pl`ns muierea pe b[rbatul s[u. Dar cu at`tea turme, =i cirezi, =i herghelii cur`nd s-a m`ng`iat. +i nu s-a l[sat p`n[n-a ajuns de la =apte la paisprezece, c[dec`t f[r[ so\... mai bine paisprezece dec`t =apte...

DEPARTE, DEPARTE...

.... sub castanii din via p[r[sit[. Mai mul\i copila=i,]n c[m[=i albe, m[ ]nconjuraser[. Stam pe p[m`ntul cald, cu m`inile sub cap, privind ad`ncul cerului albastru, =i povesteam.

O feti\[ ]mi sorbea cuvintele, d`nd]ntr-o parte =i alta, pletele negre ce-i acopereau ochii ei mari =i verzi...

Departe, departe, era odat[un palat de marmur[l`ng[ un lac ad`nc, limpede =i lini=tit; =i]n lac tremura r[sturnat palatul =i gr[dina lui cu naramzi =i portocali.

+i nici o leb[d[nu se l[sa pe lac, nici o privighetoare nu c`nta ]n portocali. Nimic nu se auzea ]n curte, nimic ]n palat. U=ile nu se deschideau. Por\ile cur\ii, totdeauna ]ncuiate. V`ntul nu b[tea pe-aici, oprit de cine =tie cine, departe de aceste locuri]n ve=nic[odihn[.

Numai, hei, uneori, la miez de noapte, s-auzea pocnind]n por\ile de =tejar. Por\ile se deschideau \ip`nd, ca =i cum ar fi fost vii =i le-ar fi b[tut cineva.

Cine b[tea]n por\i la miezul nop\ii?

Cine deschidea por\ile la miezul nop\ii?

Adormisem la umbra zidului. Pe la miezul nop\ii, speriat de ni=te lovituri]nfrico=ate, s[rii]n picioare.

O umbr[intr[pe por\ile]nalte; =i por\ile se]nchiser[ ]n urma ei. Apoi auzii o u=[tr`ntindu-se, =i alta, =i alta, ]ncet, mai ]ncet, mai ]ncet, p`n[nu =tiu bine dac[mai auzeam sau mi se p[rea.

A cui s[fie umbra?

Vreo stafie?

}n[untru pl`nge cineva... se roag[, a le=inat... nu se mai aude.

E]ntuneric. Mi se bate inima. De n-ar fi stafie!

+i ame\ii pe marginea lacului.

A doua zi m[de=teptai. Soarele ardea. }n lac tremura r[sturnat palatul de marmur[cu gr[dinile sale. }ncepui s[m[ ]nchin, fericit c[era cald =i lumin[... M[g`ndeam acas[ =i mi-era dor, mi-era dor de mama de nu mai puteam... S[raca, o fi crez`nd c[m-am]necat... =i m-o fi pl`ns... c`t m-o fi pl`ns, s[raca...

O rupsei la fug[.

M[uitai]nd[r[t; v[zui palatul mic =i fumuriu; apoi]ncepui s[-mi caut drumul cu ochii.

Eu =tiam ni=te plopi]nal\i... a=a venisem, din plop]n plop.... unde s[fie? M[uit]n toate p[r\ile...nimic, nic[ieri... Suisem ni=te dealuri... unde s[fie? M[uit]n toate p[r\ile... nimic, nic[ieri.

M-am dus, m-am tot dus, p`n[ c`nd palatul de marmur[nu se mai vedea dec`t ca o juc[rie de copii. +i am c[utat, am c[utat, doar de-oi g[si o c[rare umblat[ de picior omenesc, =i nici o f`=ie de drum n-am]nt`lnit.

+i c`nd mi se p[ru c[ palatul se =terge de pe fa\a p[m`ntului, o rupsei la fug[ ]nd[r[t, c[ci ce m-a=fi f[cut]n a=a pustietate? +i de ce goneam, de ce palatul se ridica u=or din gr[dinile fumurii.

Lacul e ro=u ca s`ngele. Apune soarele.

M[rezemai de-o salcie scorburoas[=i]ncepui s[m[g`ndesc. Mi-e foame. Ce s[ m[n`nc? M[uitai]n ap[. V[zui p`n[ ]n fund. }n aer, nici o pas[re,]n ap[, nici un pe=te.

S[sar zidurile gr[dinii ca s[fur portocale? Dac[m-oi]nt`lni cu ea, cu umbra pe care o v[zusem intr`nd, la miezul nop\ii,]n curtea palatului? +i zidurile sunt a=a de]nalte... M-am]ncercat,

dar mi-am]ntors unghiile pe dos =i mi-am s`ngerat degeaba buricele de=telor.

Stele nu r[sar.

Nici luna.

+i nu e pic de nor.

Ce fel de cer se]ntinde pe deasupra acestui palat adormit?

Unde sunt?

De fric[, m[hot[r`i s[ m[ duc p`n' la por\ile mari =i s[bat]n ele. Dibuind zidul, ocolii gr[dina =i ajunsei]n dreptul por\ilor.

S[bat sau nu?

Dar dac[ ]mi va deschide ea, umbra pe care o v[zusem intr`nd la miezul nop\ii?

}ntorsei capul.

Din]ntuneric se desf[cur[o mul\ime de idoli u=urei, care goneau]n v[zduhul de cerneal[. Atunci izbii cu pumnul]n por\i. Por\ile sunar[. Sunetul se duse departe, departe, =i]n toate u=ile palatului mi se p[ru c[aud lovitura mea...

— Cine e?

Ah! ce glas!

— Cine e?

— Eu.

— Cine, tu?

— Nu =tiu.

— Cine te-a trimis?

— Nimeni.

— Ce cau\i?

— Nimic.

— Ce vrei?

— Mi-e frig, mi-e fric[, mi-e foame!

Por\ile se desf[cur[ ]n dou[.

O b[tr`n[ cu p[rul alb, galben[ ca ceara, c-o v[pai\[ ]n m`n[...]ncolo, nimic.

}nchisei ochii =i c[zui mototol, ca o c`rp[.

C`nd m[de=teptai, era ziu[.

Ce bine e]ntr-un pat moale =i cald! Pe un scaun, l`ng[ mine, b[tr`na r[sucea un fir de borangic. Cum m[sim\i c[deschisesem ochii,]ncepu s[m[m`ng`ie. M`n[ uscat[, u=oar[, bl`nd[.

— Eram cu p[rul ca p[cura de c`nd n-am mai v[zut om ca to\i oamenii, =i azi sunt alb[ ca z[pada, zise b[tr`na, =i m[s[rut[pe frunte.

Parc[-mi luase frica cu m`na.

M[ ]ntorsei spre ea =i o]ntrebai:

— C`t e de-atunci?

— Nu =tiu, bunico, nu =tiu, c[pomii nu s-au mai scuturat de frunze =i de rod; p[s[rile au adormit =i nu s-au mai mi=cat]n frunzi=ul lor. }n palat, de atunci =i p`n[ acum, nimeni nu s-a schimbat. Afar[ de mine, care am albit, tot ce vezi aici e ca o cadr[ pe h`rtie: toate stau cum le-a prins ceasul somnului din urm[. Nimeni nu a intrat =i nimeni nu a ie=it pe por\ile pe care ai intrat tu, dragul mamei.

— Nimeni nu a intrat?

— Nimeni.

— Nimeni nu a ie=it?

— Nimeni.

— Dar cine a b[tut alalt[ieri, la miezul nop\ii,]n por\ile palatului?

— Nimeni, r[spunse b[tr`na, uit`ndu-se]n jos.

— Cine a deschis por\ile palatului alalt[ieri, la miezul nop\ii?

— Nimeni, r[spunse b[tr`na, =i rupse firul de borangic =i arunc[fusul]n fundul od[ii.

Fusul se]nv`rti]n jurul m[ciuliei.

— Dar eu am auzit...

— |i s-a p[rut! zise b[tr`na, scul`ndu-se]n picioare.

— +i am v[zut o umbr[...

— Ti s-a p[rut! r[spunse b[tr`na, plimb`ndu-se prin odaie.

— Pe urm[, cineva pl`ngea =i se ruga, se ruga...

— Taci! zise b[tr`na, taci! Ah! ce minut fericit]mi risipi=i, dragul mamei...

}ncepui s[tremur. }nchisei ochii. Mi-era frig. Mi se p[ru c[plutesc]n aer. Mama o fi crez`nd c[ m-am ]necat =i m-o fi pl`ns... c`t m-o fi pl`ns, s[raca?

A=fi crezut c[v[d ni=te ochi ro=ii de stafie... =i ochii ei erau buni =i m`ng`ietori, ca ai mamei. Se a=ez[l`ng[ mine, ]mi lu[ m`inile]n m`inile ei =i-mi zise:

— Tu, dragul mamei, n-ai s[te mai]ntorci de unde ai plecat, e at`t de departe de-aici p`n[acolo, c[drumul e mai lung ca via\a ta...

}ncepui s[pl`ng.

— Pl`ngi, dragul mamei, pl`ngi.

P`n[ m[ f[cui bine, b[tr`na dormi la capul meu pe un je\ vechi, negru de vechi ce era.

M[d[dui jos din pat. Ea m[lu[de m`n[=i-mi zise:

— S[-\i ar[t palatul.

Ce coridoare lungi =i triste! Prin umbrele lor, s[ge\i de lumin[.

— +tii,]mi zise b[tr`na, c[aici nimic nu se mi=c[, ci st[a=a cum au apucat s[stea.

}n fa\a noastr[, o perdea.

Vrusei s-o dau la o parte; perdeaua era]mpietrit[; vrusei s-o turtesc de perete; cutele ei, ca ni=te drugi de fier. Pusei m`na pe un scaun nalt =i sub\irel, degeaba; nu putui s[-l mi=c. La o scar[ de marmur[ m[ oprii speriat: un c`ine mare sta cu ochii \int[la mine =i cu gura c[scat[.

— Ce, \i-e fric[? zise b[tr`na z`mbind. A=a a r[mas, tocmai cum l[tra.

B[tr`na b[g[ m`na printre din\ii lui ascu\i\i =i lucio=i. C`inele nu se clinti, uit`ndu-se]nainte, l[sat pe picioarele dinapoi.

}n v`rful sc[rii, o pisic[neagr[, cu laba aruncat[dup[un

fluture alb cu bobi\e albastre. Fluturele plutea nemi=cat]n aer, cu aripile]ntinse. Pisica se uita cu ni=te ochi vii =i lacomi.

— C`\i, zise b[tr`na, nu se asem[n[cu pisica asta!

— Cum?...

— }ntre ei =i ceea ce vor,]nc[ni\el,]nc[ni\el, =i [st ni\el nu se mai ispr[ve=te...

B[tr`na vorbea =i eu r`deam de pisic[: “Prinde-l, motane, ah! ce bun ar fi... ce frumos e...]nc[ni\el,]nc[ni\el, =i aripioarele lui vor curge ca ni=te flori m[runte”...

— Vrei s[vezi masa]mp[ratului?

— Masa]mp[ratului?

— Da.

— Vreau, dar mi-e fric[.

— De ce \i-e fric[?

— S[nu fie oameni...

— A, nu! r[spunse b[tr`na d`nd din cap. Oamenii au pierit ca fumul, au r[mas numai tac`murile...

— Tac`murile?

— Da. Tot este gata. C`nd s-or umplea locurile goale, cu\itele au s[sune =i paharele or s[se ciocneasc[, vinul are s[curg[...

— Dar cine a]ntins masa?

— Cei care s-au dus.

— +i n-au m`ncat tot?

— A=a cred oamenii, c-or m`nca tot...

+i, ne]n\eleg`nd nimic, ajunser[m la ni=te u=i poleite. Deasupra lor, o scorpie de aur, cu aripile gata s[izbeasc[.

Cum intrar[m pe u=[, m[minunai de ce-mi v[zur[ochii. O mas[mare. }n mijlocul ei, un cerb fript. Fusese cald, c[ci aburii]nchegaser[ ]mprejurul lui. O mul\ime de furculi\e cu buc[\i de carne =i de pahare cu vin st[teau aplecate]n aer, ca =i cum cineva le-ar fi adus la gur[. De la un pahar]n jos, un =ir de pic[turi de vin ca ni=te boabe de rubin.

— Acolo era locul]mp[ratului. A fost cel din urm[pahar pe

care l-a b[ut, zise b[tr`na, f[c`nd cu de=tul, capul, m`inile =i trupul]mp[ratului.

+i de=tul ei parc[l[sa dungi]n aer. }nchisei ochii, o apucai de mijloc =i-i zisei tremur`nd:

— L-am v[zut!

Ea se uit[drept]n ochii mei =i-mi zise:

— Peste zece zile, la miezul nop\ii, o s[-l vezi =i mai bine.

M[ ]nfiorai. O rugai s[ne cobor`m]n odaia noastr[.

Se]ntunecase.

}n dreptul unor u=i cu lan\uri groase =i cu lac[te c`t plosca auzii un oftat lung =i n[bu=it.

— Cine-a oftat?

— Nimeni, r[spunse b[tr`na, iu\indu-=i pa=ii, nimeni, \i s-a p[rut.

Nici vorb[c[s[risem]naintea ei. S[m[fi t[iat, nu m-a=fi uitat]nd[r[t.

M[ ]ntinsei]n pat.

Ea aprinse o fe=til[ ]ntr-o scoic[de argint. Flac[ra galben[juca]n v`rful fe=tilei. }n fundul urechilor mi se oprise acel oftat n[bu=it. B[tr`na trase je\ul =i se a=ez[la capul meu. }ncet-]ncet, m[lini=tii. }i s[rutai m`na. Era rece. Vroiam s[=tiu unde m[aflam. Ce s-a petrecut]n acest palat de marmur[? Cine oftase]n odaia pecetluit[cu lan\uri?

— Cine e]nchis acolo?

— Unde? r[spunse b[tr`na tres[rind.

— Acolo...

— |i s-a p[rut, n-ai auzit nimic.

— Atunci, spune-mi unde sunt.

B[tr`na se plec[pe capul meu, m[s[rut[pe frunte =i-mi zise:

— V[d eu c[nu adormi p`n' nu \i-oi spune o poveste.

Ridicai capul din pern[=i b[tr`na]ncepu.

A fost odat[, c`nd =i pe-aici b[tea v`ntul =i se mi=ca apa, a

fost un]mp[rat mare =i viteaz, dar r[u, c[moartea de om la el era juc[rie. +i b[tr`ni, =i femei, =i copii despicase ]n dou[. C`nd ie=ea la plimbare, to\i c[deau cu frun\ile la p[m`nt ]ndat[ ce-l z[reau. +i mergea cu capul ]n piept =i c-o m`n[pe m`nerul palo=ului. Privirea lui era crunt[ =i zalele se scuturau pe el, lucind ca soarele la soare. ]n palatul de marmur[ era r[coare, dar c`nd intra el pe to\i]i apucau fiorii. +i avea o]mp[r[teas[frumoas[, frumoas[, =i bl`nd[, bl`nd[, ca un miel pl[p`nd. Doar de-o vedea pe ea se descre\ea fruntea ]mp[ratului =i i se oprea ]n must[\i un sur`s de care \i-era fric[. +i trecu un an, trecur[doi de la cununie, =i n-avur[copil.

]mp[ratul se posomor]. Chem[pe to\i doctorii =i le zise:

— Iac[o pung[cu diamante =i palo=ul meu. C[ruia o ghici leacul, ca s[r[m`ie]mp[r[teasa grea, punga, iar de nu, palo=ul.

Trei ani de-a r`ndul izbi cu m`na lui c`te zece capete de doftori, =i capetele se rostogoleau pe marmur[.

]ntr-o zi era la chef mare. +i b[u, b[u, c[ochii din cap erau ca dou[pic[turi de s`nge, parc[ s[ pice pe masa de borangic galben. Se ridic[ ]n picioare. Trase palo=ul =i-l ]nv`rti pe deasupra]mp[r[tesei. P[rul ei se lumin[ca de fulger. +i]mp[ratul, b[g`nd palo=ul]n teac[, zise:

— Muiere, mai a=tept un an!

Mesenii]nm[rmurir[.]mp[r[teasa se f[cu alb[ca h`rtia.

P`n[ la ispr[vitul mesei, ]mp[ratul t[cu =i b[u, uit`ndu-se drept]nainte. C`nd se scul[de la mas[, se opri]n prag, se uit[la]mp[r[teas[=i zise:

— Un an mai a=tept!

]mp[r[teasa oft[. Dou[lacrimi mari]i picar[din am`ndoi ochii: pic, pic. +i se duse]n odaia ei de culcare.

Acolo]ngenunche la icoane =i se rug[, se rug[, p`n[ c`nd adormi]n genunchi. Pe la miezul nop\ii, trei femei b[tr`ne intrar[ la d`nsa. Slabe, uscate, de=irate. Se pip[i s[vad[dac[viseaz[. D[du s[\ipe, dar nu putu. Babele o]ntrebar[pe r`nd:

— Vrei un copil?

— Da, r[spunse]mp[r[teasa.

— Vrei un copil?

— Da.

— Vrei un copil?

— Da.

— Bine! ziser[tustrele, =i ie=ir[pe u=[afar[.

Dar s-au oprit.

Vorbesc]ntre ele.

}mp[r[teasa le aude.

— S[fie fat[.

— S[fie.

— S[semene m[-sii, c[la 16 ani]mp[ratul s[cread[c[e m[-sa.

— S[fie.

— S[fie muma ei =i fata ei, =i]mp[ratul bunic fiului =i tat[nepotului s[u...

— Numai atunci c`nd fata ]i va ]ntinde dou[ m`ini, c-o m`n[...

— +i tot ce-o fi r[u s[piar[=i ce nu o fi r[u s[-ncremeneasc[, iar el s[fie umbr[=i ve=nic s[cear[iertare, =i iertare s[nu aib[.

}mp[r[teasa d[du un \ip[t =i c[zu le=inat[.

A doua zi c`nd se de=tept[ ]nm[rmuri, v[z`nd pe]mp[rat l`ng[ d`nsa.

}mp[ratul]ncepu s-o m`ng`ie, iar ea]i zise pl`ng`nd:

— Oh! M[ria-ta, m[ria-ta, mai bine mi-ai fi t[iat capul dec`t s[ te fi culcat l`ng[mine! }mp[ratul]ncepu s[r`d[... =i ce r`s!

Nu trecu mult, =i toat[ ]mp[r[\ia afl[c[ ]mp[r[teasa r[m[sese grea.

Eu, de bucurie,]i s[rutai m`na =i]i zisei:

— Ai sc[pat, m[ria-ta.

— De-o fi b[iat, am sc[pat, da’ vai de mine de-o fi fat[...

+i-o podidi pl`nsul.

— +i dac[ar fi fat[?...

— Va fi muma ei =i fata ei, =i]mp[ratul bunic fiului =i tat[nepotului lui...

+i-mi spuse tot ce vorbise cele trei femei, iar eu m[g`ndii c[femeile grele aiureaz[.

C`nd]i sosi ceasul, abia apuc[s[nasc[, =i]ntreb[pe]mp[rat:

— Ce e, m[ria-ta, b[iat ori fat[?

— Fat[... =i ce fat[! r[spunse]mp[ratul, =i se]ntoarse la]mp[r[teas[.

}mp[r[teasa era rece ca ghea\a, cu m`inile ]ncle=tate peste am`ndoi ochii. }mp[ratul o pip[i. Se c[ut[la cing[toare, =i, v[z`nd c[nu are palo=ul, strig[de se zgudui palatul de marmur[:

— Lua\i-o de-aci, c[-i turtesc capul!

Eu]nf[=urai copila]ntr-un cear=af cald =i fugii cu d`nsa. M[ ]nchisei]n iatacul acela pecetluit cu lan\uri.

}mp[r[teasa oft[c`nd c[zu p[m`ntul peste ea. O auzir[to\i, afar[de]mp[ratul, care privea cu m`na pe m`nerul palo=ului =i zicea celor care aruncau p[m`nt: “Mai iute! mai iute!”...

+i fata cre=tea =i nu vedea soarele dec`t prin gratiile ferestrelor.

Trecur[zece ani ca zece zile.

P[rul b[lai =i lucios ca m[tasea i se]nvolta]n umeri; ochii ei ca smarandul priveau gale=, a=tept`nd ca din umbra portocalilor s[r[saie mama ei, de care]ntreba necontenit.

— O s[vie?

— Da, bunico...

— +i un’ s-a dus?

— Departe, departe...

— +i c`nd s-a dus?

— Demult, demult...

— O s[vie?

— Vezi bine...

— Dar tata? De ce nu m[las[prin gr[din[? El e c`nd aud zale zuruind?

— El,]i r[spunsei eu, =i]ncepui s[-i spun c`te-n luna =i-n soare, p`n[c`nd o fur[ somnul cu capul ]n poala mea, ]ntreb`nd necontenit prin vis: "O s[vie?”

Al\i =ase ani, ca =ase zile.

}mp[ratul se r[zboise]n patru p[r\i ale lumii. Se]ntorcea biruitor. Pe zaua lui, stropi de s`nge. M[chem[. D[dui]n genunchi =i]ntrebai, cu fruntea lipit[de pardoseal[:

— Ce porunce=ti?

— Mi-e dor de fat[!

N-o v[zuse de la na=tere.

}ntr-o clip[m[repezii pe sc[ri, deschisei iatacul, o luai de m`n[=i-i zisei:

— Te cheam[ ]mp[ratul.

Cum o v[zu, s[ri]n picioare. Scutur[zalele, =i de pe ele c[zur[c`teva pic[turi de s`nge.

— Fata mea?

Sem[na at`t de mult... nu sem[na... era chiar m[-sa din cap p`n[-n picioare.

— Fata mea? zise]mp[ratul, ca =i cum l-ar fi sugrumat cineva.

Am`ndou[ ]ncremenir[m.

— Ie=i\i! strig[ ]mp[ratul, =i c[zu pe un je\ de argint.

Cum intrar[m]n odaie, fata]=i rezem[capul de fereastr[=i]ncepu s[pl`ng[. Eu m[ ghemuii ]ntr-un col\ =i m[ ]nfiorai aduc`ndu-mi aminte de vorbele]mp[r[tesei: “Va fi muma =i fata ei, iar]mp[ratul bunic fiului =i tat[nepotului”... Cum m[g`ndeam, fata tres[ri =i-mi zise:

— Vin’ de vezi...

Privii pe geam.

Pe malul lacului un cioban c`nta din fluier, =i c`nta a=a de

duios, c[oile se str`nseser[ ]mprejur =i ascultau, uit`nd s[mai bea ap[.

— Ce frumos c`nt[ =i ce bine-mi face! Du-te =i-i spune c[ ]n fiece zi s[ c`nte sub ferestrele mele.

M[ ]ntorceam de la cioban. Pe sc[ri,]mp[ratul, galben ca ceara =i dus pe g`nduri. Cum m[v[zu,]mi zise:

— Ce face fata?

+i, p`n[ s[-i r[spund, se f[cuse nev[zut, tr`ntind u=a dup[d`nsul.

A doua zi, abia se cr[pase de ziu[, =i fata, la fereastr[. Ciobanul se z[rea]n dep[rtare,]ntr-o cea\[albastr[. Turma, ca un nor t`r`ndu-se pe p[m`nt.

Fata]mi petrecu am`ndou[ m`inile pe dup[g`t, m[ s[rut[ =i-mi zise pl`ng`nd:

— Ce am, bunico, ce am?

+i ciobanul sosi pe malul lacului;]=i arunc[p[l[ria;]=i scutur[pletele =i]ncepu s[c`nte a=a de frumos, c[oile uitar[s[mai bea ap[. +i de la picioarele lui]n jos,]n lacul luminat, un alt cioban \inea fluierul la gur[.

Fata se rumeni =i nu mai zise nimic.

}ntr-o zi (tocmai]i desf[cusem coadele ca s[o piept[n) intr[pe u=[o roab[, o ar[poaic[, =i]i spuse c[o cheam[ ]mp[ratul.

Ea]ncepu s[tremure =i plec[.

Nu trecu mult, =i auzii un \ip[t ascu\it, apoi ni=te pa=i m[run\i =i repezi. Era ea. D[du s[vorbeasc[=i nu putu. Dup[ce r[sufl[bine,]mi zise:

— M-a str`ns ]n bra\e... o! a=a m-a str`ns]n bra\e... d[-mi ni\ic[ap[... a=a m-a str`ns... ni\ic[ap[, c[nu mai pot!

B[u =i m[ ]ntreb[:

— Sunt fata lui?

— Da...

— Doamne!... Doamne!...

]ncepu s[se]nchine.

Se tr`nti ]n pat. M[ chem[ l`ng[d`nsa =i m[rug[s[-i spun adev[rat cine a fost m[-sa, cum a sosit ea pe lume =i ce s[fac[ca s[scape de]mp[rat?

}i spusei tot. Cele trei femei, la]mp[r[teasa. Au vorbit la u=[. A r[mas]mp[r[teasa grea =i a murit]ntr-o clip[,]ndat[ce el i-a spus c[e fat[.

Biata domni\[=opti podidit[de pl`ns: “S[fie muma ei =i fata ei, iar]mp[ratul bunic fiului =i tat[nepotului” ...

Unde am apucat am`ndou[, acolo am r[mas p`n[-ntr-un t`rziu.

Aprinsei o v[pai\[. Ea s[ri din pat. Se uit[la icoane.

— Cum s[-i]ntind dou[m`ini c-o m`n[? Ce clip[fericit[ar fi aceea]n care ar pieri tot ce se mi=c[ ]n acest palat de spaim[=i de moarte!

Apoi]mi spuse c[alt[sc[pare nu e: s[fug[cu ciobanul =i s[-=i ia lumea-n cap.

A doua zi se scul[, m[s[rut[=i ie=i din odaie]n v`rful picioarelor.

Nu se luminase bine de ziu[, =i ciobanul era pe malul lacului, =i c`nta, c`nta s[adoarm[apele. Nu =tia el... dac-ar fi =tiut! Pas[mite,]mp[ratul nu dormise toat[noaptea, fr[m`ntat de urgia g`ndurilor. +i auzind c`ntecul, deschisese fereastra, ca s[vad[de unde vine. Tocmai atunci ajunsese =i domni\a la cioban.

I-a v[zut!

Nu cred ca]mp[ratul la vreun m[cel s[fi r[cnit mai]nfior[tor. Mie mi s-a l[sat o perdea peste am`ndoi ochii =i m-am uitat, m-am uitat, dar n-am mai v[zut nimic. Ca prin vis auzeam un fream[t]n tot palatul. Nu-mi era nici fric[, nici mil[. Nu mai sim\eam nimic. Uitasem tot.

Pe la pr`nz m[chem[ ]mp[ratul. Sta]ncruntat pe un scaun. Nu-mi aduc aminte dac[am c[zut]n genunchi. +tiu c[mi-a dat o cheie =i mi-a zis:

— Na, =i du-te de-i spune c[, de-o vrea s[-mi fie so\ie, scap[=i ea =i el. Trei zile a=tept. Iar de nu, pe el]l tai =i pe ea o zidesc acolo.

Doi geala\i m-au dus la beciul de piatr[. Intrai.

}n]ntunericul beciului ea plutea ca o lumin[.

Cum m[v[zu, m[pip[i =i]ncepu s[pl`ng[ de bucurie c[ trecuser[ at`tea ceasuri =i tot tr[iam. Apoi mi-ar[t[un zid =i]mi zise lini=tit:

— El e aici. La noapte o s[c`nte. Ascult[cum vorbim.

B[tu de trei ori]n zid, =i de dincolo se auzi b[t`nd iar de trei ori.

— Ce faci tu?

— Bine, dar tu?

— Bine.

— Vrei s[c`nt?

— La noapte, c[ne-aud.

+i n-apuc[s[-i spun porunca]mp[ratului, c[ea]i strig[:

— Pe tine or s[te taie...

— Bine, dar pe tine?

— +i pe mine...

— S[c`nt?

— Nu, la noapte, c[ne-aud.

}ncepui s[pl`ng, =i ea zise:

— Nu, c`inele de]mp[rat nu va fi tat[l nepotului =i bunicul fiului s[u!

C`nd vrusei s[ plec, ]mi spuse la ureche c[ au ]nceput s[ g[ureasc[ zidul, ca p`n[ ]n trei zile el s[-i s[rute m`na ei =i ea pe a lui, =apoi... Dumnezeu s[ierte p[catele]mp[ratului...

}mp[ratul porunci o mas[mare; la mijlocul mesei era s[-i aduc[, pe tipsie, m`na dreapt[=i capul ciobanului, cu fluierul]n gur[.

}mp[ratul se puse la mas[,]mpreun[cu sfetnicii s[i. M[chem[. }mi dete o cheie =i o tipsie =i m[trimise, cu doi geala\i, ca s[aduc m`na dreapt[ =i capul ciobanului cu fluierul ]n gur[. }mp[ratul ]ng[lbenise, se uscase, r`dea cu hohote, bea mereu, =i de pe barba sa zb`rlit[ curgeau pic[turi de vin ro=u ca s`ngele.

Aiurit[, m[cobor`i cu geala\ii ]n beciul ciobanului. El, cum m[ v[zu, zise bl`nd: “+tiu de ce a\i venit”. +i]ngenunche. Frumos =i bl`nd, mai bl`nd ca mieii lui, care jeleau pe marginea lacului.

Geala\ii traser[palo=ele.

]n zidul de la mijloc se auzi b[t`nd de trei ori.

Geala\ii se oprir[.

Domni\a]ncepu s[vorbeasc[.

— Tu e=ti bine?

— Da, r[spunse ciobanul, dar tu?

— +i eu.

— |ie \i-e dor?

— Da, dar \ie?

— +i mie!

— Da? ce aud z`ng[nind?

— Nimic, \i se pare.

— Nu e nimeni la tine?

— Nimeni.

— Ah! ce frumos vis am visat ast-noapte!

— Ce?

— Se f[cea c[ne iertase =i ne cununam...

— Dr[gu\a mea, \i se izb`nde=te visul...

— C`nd?

— Chiar acum...

Geala\ii ridicar[palo=ele =i]i cerur[m`na dreapt[.

Eu]nchisei ochii =i auzii un v`j`it.

M`na]i c[zu din um[r pe tipsie, =i tipsia r[sun[.

S`ngele \`=ni.

— Ce faci tu?]ntreb[domni\a de dincolo de zid.

— Bine, r[spunse ciobanul =i se t`r] ]n genunchi p`n’ la zid. Cu st`nga izbi de mai multe ori =i desfund[ o gaur[ =i v`r] m`na p`n[-n um[r.]ntr-o clip[, geala\ii]i t[iar[=i m`na st`ng[, apoi capul i se rostogoli]n tipsie bolborosind.

C[zusem]n genunchi, =odat[mi se p[ru c[m`na st`ng[a ciobanului trece prin zid... =i auzii un \ip[t sf`=ietor.

Domni\a s[ruta, s[ruta mereu =i striga:

— Spune\i]mp[ratului, spune\i-i c[vreau, vreau tot ce-o vrea el... s[-i fiu tot, s[-mi fie tot!

Alergai =i spusei]mp[ratului ce zisese domni\a.

}mp[ratul porunci s-o g[tesc ca pe-o mireas[=i s-o aduc la mas[.

Fata nu vru s[ias[din beci p`n[nu s-o g[ti =i nu voi s-o ajute nimeni ca s[se]mbrace. Eu a=teptam la u=[. Ea]mi ceru un fir lung =i gros de m[tase. }i adusei firul =i r[m[sei iar la u=a beciului.

Ie=i... luminoas[ca o sf`nt[...

M`na dreapt[=i-o]nf[=urase]n cutele rochiei. Mi se p[ru c[ascunde ceva.

— Ce ai, o]ntrebai eu, \i s-a umflat m`na?

— Da, ast-noapte am b[tut prea tare]n zid, c[ci el adormise mai greu ca acuma.

— Acuma doarme?

— Da, acum doarme bine...

C`nd intrar[m ]n sala de m`ncare, to\i se sculari]n picioare =i ridicar[paharele pline.

}mp[ratul f[cu un pas, aduse paharul spre gur[=i zise:

— D[-mi s[-\i s[rut m`na, fericirea celui mai viteaz dintre]mp[ra\i!

Fata se apropie de]mp[rat, scoase m`na dreapt[din cutele rochiei, i-o]ntinse =i zise:

— Na! s[rut[=i fii fericit!

}mp[ratul]i lu[m`na, o aduse la gur[, =odat[ ]ncepu s[tremure.

— S[rut[! strig[fata.

}mp[ratul sc[p[paharul.

— S[rut[!

}mp[ratul c[zu pe scaun.

— S[rut[!

Ca prin minune, to\i pierir[, ca =i cum n-ar fi fost nimic.

De pe scaunul]mp[ratului o umbr[se ridic[cu o coroan[neagr[ ]n cap =i se f[cu nev[zut[, v[iet`ndu-se.

+i tot, din palatul de marmur[=i dimprejurul lui]ncremeni, a=a cum le apuc[ast[clip[din urm[, iar fata c[zu jos.

M[apropiai de ea.

Parc[era vie... cu ochii deschi=i... privea fericit prin dou[lacrimi, prinse de gene ca dou[diamante.

C`nd vrusei s-o ridic, o sc[pai din bra\e... avea dou[ m`ini]n um[rul drept...

— Cum avea dou[m`ini]n um[rul drept?

R[suflarea mi se oprise.

— Cu firul de m[tase]=i legase de m`na ei m`na ciobanului, r[spunse b[tr`na.

— +i =tii unde e acum?

— Unde?

— Nu \i-aduci aminte de u=a cu lan\uri groase?

— Ba da... am auzit un oftat n[bu=it...

}ncepui s[tremur.

— Ei, da...

— Cine ofta?

— Ea...

— Cine... ea?...

Capul]mi c[zu]n pern[.

— Ea... n-a murit...

— N-a murit?

— Nu, doarme, doarme de-a pururi, g[tit[cu rochia alb[de mireas[,]ntins[pe o f`=ie de catifea neagr[. La cap ]i ard dou[ lum`n[ri de cear[, adic[nu ard, ci au]mpietrit a=a, cu dou[fl[c[ri galbene. +i din c`nd ]n c`nd se]ncearc[s[ridice m`inile, =i nu poate, =i ofteaz[lung =i n[bu=it...

— Brrr... ce frig e aici! Mai e mult p`n' s[r[sar[soarele?

— Ti-e frig? r[spunse b[tr`na, =i ]ncepu s[ m[ m`ng`ie pe obraji.

M`inile ei erau ca ni=te sloi de ghea\[.

A=fi vrut s[tac, dar gura mea, nu eu, o]ntreb[:

— Dar umbra]mp[ratului? Ce face umbra pe care am v[zut-o intr`nd aici?

— A... da... eu]i deschid. Cum intr[, m[ia de m`n[ =i ne ducem ]mpreun[ p`n[la poarta cu lan\uri. }ndat[ce s-apropie, lan\urile cad =i r[sun[tot palatul. Usa se deschide. Umbra]ngenunche]naintea miresei, =i se roag[, se roag[, =i pl`nge, =i-i cere iertare. Fata doarme, uneori vrea s[ ridice m`inile, =i nu poate, =i ofteaz[lung =i n[bu=it. C`nd c`nt[coco=ii, dinspre ziu[, umbra se repede pe u=[afar[, url`nd. U=a se ]nchide, parc-ar tr`nti-o cineva, =i lan\urile se prind la loc.

— Mai e p`n' la ziu[?

— S-a f[cut ziu[, r[spunse b[tr`na. Vrei s[ne plimbam la soare?

Deschisei ochii =i]ncepui s[m[ ]nchin.

Era soare, lumin[=i c[ldur[.

Ce binecuv`ntat[e lumina dup[o spaim[a=a de lung[!

M[lu[de m`n[=i plecar[m]n gr[dina cu portocali.

Ce miros, ce c[ldur[, ce lumin[!

}nviorat,]ncepui s[m[g`ndesc la ceva, dar mi-era fric[s-o]ntreb.

— +tiu la ce te g`nde=ti, zise ea uit`ndu-se la mine.

— Eu? Nu m[g`ndesc la nimic.

— Ba da, te g`nde=ti cum de eu n-am pierit ca ceilal\i.

— A=a e...

— Dar de unde =tii c[nu sunt o umbr[?

— O umbr[?

}ncepu s[-mi zv`cneasc[inima.

Eram pe malul lacului.

— Da, o umbr[...

— Nu se poate... nu m-ai m`ng`iat... nu \i-am s[rutat m`na?...

— Vrei s[vezi?

+i p`n[ s[ zic “nu”, b[tr`na m[lu[ ]n bra\e =i s[ri cu mine

drept]n mijlocul lacului... Ah!... privii]n sus ... o mireas[, ca o n[luca alb[, se]n[l\a la ceruri... lumin[...]ngeri... apoi ad`nc... ]ntuneric... ad`nc...

. . . .

+i de-atunci nu m-am mai]ntors la palatul de marmur[.

BUNICUL

Se scutur[din salc`mi o ploaie de miresme.

Bunicul st[pe prisp[. Se g`nde=te. La ce se g`nde=te? La nimic. }nnum[r[florile care cad. Se uit[-n fundul gr[dinii. Se scarpin[-n cap. Iar]nnum[r[florile scuturate de adiere.

Pletele lui albe =i cre\e parc[sunt ni=te ciorchini de flori albe; spr`ncenele, must[\ile, barba... peste toate au nins anii mul\i =i grei.

Numai ochii bunicului au r[mas ca odinioar[: bl`nzi =i m`ng`ietori.

Cine tr`nti poarta?

— Credeam c[s-a umflat v`ntul... o, bat[-v[norocul, coco=eii mo=ului!

Un b[ietan =-o feti\[, ro=ii =i buc[lai, s[rutar[m`inile lui “tata-mo=u”.

— Tat[-mo=ule, zise feti\a, de ce zboar[p[s[rile?

— Fiindc[au aripi, r[spunse b[tr`nul sorbind-o din ochi.

— Poi, ra\ele n-au aripi? de ce nu zboar[?

— Zboar[, zise b[iatul, dar pe jos.

B[tr`nul cuprinse ]ntr-o m`n[pe fat[=i]n cealalt[pe b[iat.

— O, voinicii mo=ului!...

+i z`mbi pe sub must[\i, =i-i privi cu at`ta dragoste, c[ochii lui erau numai lumin[=i binecuv`ntare.

— Tat[-mo=ule, da’ cocorii un’ se duc c`nd se duc?

— }n \ara cocorilor.
— }n \ara cocorilor?
— Da.
— Da r`ndunelele un' se duc c`nd se duc?
— }n \ara r`ndunelelor.
— }n tara r`ndunelelor?
— Da.

— Tat[-mo=ule, a=vrea s[-mi creasc[=i mie aripi =i s[zbor sus de tot, p`n[ ]n slava cerului, zise b[iatul netezindu-i barba.

— Dac[\i-o cre=te \ie aripi, zise fata, mie s[-mi prinzi o presur[=i un sticlete.

— Da... h]... h]... poi ce fel... =i mie?

Fata se]ntrist[.

B[tr`nul o m`ng`ie =i zise b[iatului:

— Bine, s[prinzi =i pentru tine, s[prinzi =i pentru ea.
— |ie dou[=i mie dou[... nu e-a=a, tat[-mo=ule?
— Fire=te, \ie dou[, lui dou[=i mie una.
— Vrei =i tu, tat[-mo=ule?]ntreb[b[iatul cu m`ndrie.
— Cum de nu?! Mie un scatiu.

Ce ferici\i sunt!

B[iatul]nc[lec[pe un genunchi =i fata pe altul. Bunicul]i joac[. Copiii bat]n palme. Bunicul le c`nt["M[i cazace, c[z[cele, ce ca\i noaptea prin argele"...

O femeie usc[\iv[intr[pe poart[cu dou[doni\i de ap[. Copiii t[cur[din r`s =i bunicul din c`ntec.

E muma lor =i fata lui. Cum]l v[zu,]ncepu:

— I... tat[, =i d-ta... iar]i r[zg`i... o s[\i s[suie]n cap...

Bunicul ridic[m`na ]n sus, aduc`nd de=tele ca un preot care binecuvinteaz[, =i zise prelung:

— L[sa\i pe copii s[vie la mine!
— Biiine, tat[, biiine... dar =tii... o, bat[-i focul de copii!...

Femeia intr[ ]n cas[.

— S[-i bat[norocul =i s[n[tatea, =opti mo=ul ca =i cum ar fi

mustrat pe cineva, =i s[rut[ ]n cre=tetul capului =i pe unul, =i pe altul.

+i iar]ncepu r`sul, =i jocul, =i c`ntecul.

Se osteni bunicul. St[tu din joc. Copiii]ncepur[s[-l m`ng`ie.

Din vorb[ ]n vorb[, copiii se f[cur[st[p`ni pe obrajii bunicului.

— Partea asta este a mea.

— +i partea asta, a mea!

— Musta\a asta este a mea.

— +i asta, a mea!

La barb[se-ncurcar[. Bunicul]i]mp[c[, zic`ndu-le:

— Pe din dou[.

+i copiii o =i despicar[, cam repede, c[b[tr`nul str`nse din ochi.

— Jum[tate mie.

— +i jum[tate mie.

+i dup[ce o]mp[r\ir[fr[\e=te,]ncepu lauda.

B[iatul:

— Musta\a mea e mai lung[.

Fata:

— Ba a mea e mai lung[!

+i b[iatul]ntinse de-o musta\[=i fata de alta, ba a lui, ba a ei s[fie mai lung[.

Pe bunic]l trecur[lacrimile, dar t[cu =i-i]mp[c[zic`ndu-le:

— Am`ndou[sunt deopotriv[.

— +-a mea, =a ei!

— +-a mea, =a lui!

La obraji cearta se aprinse mai tare.

— Partea mea e mai frumoas[.

— Ba a mea, c[e mai alb[!

Bunicul z`mbi.

— Ba a mea, c[e mai cald[!

— Ba a mea, c[e mai dulce!

— Ba a mea, c[nu e ca a ta!

— Ba a mea, c[are un ochi mai verde!

— Ba a mea, c[are un ochi =i mai verde!

Bunicul abia se \inea de r`s.

— Ba a mea!

— Ba a mea!

+i b[iatul,]nfuriindu-se, trase o palm[ ]n partea fetei. Fata \ip[, s[ri de pe genunchiul b[tr`nului, se repezi =i trase o palm[ ]n partea b[iatului.

B[iatul, cu lacrimile]n ochi, s[rut[partea lui, =i fata, suspin`nd, pe a ei.

Mama lor ie=i pe u=[=i]ntreb[r[stit:

— Ce e asta, viermi neadormi\i! Obrajii bunicului erau ro=i =i calzi. +i sur`z`nd fericit, r[spunse fie-sei:

— L[sa\i pe copii s[vie la mine!

. . . .

BUNICA

O v[d, ca prin vis.

O v[d limpede, a=a cum era. Nalt[, usc[\iv[, cu p[rul alb =i cre\, cu ochii c[prui, cu gura str`ns[=i cu buza de sus crestat[ ]n din\i de pieptene, de la nas]n jos.

Cum deschidea poarta,]i s[ream]nainte.

Ea b[ga bini=or m`na ]n s`n =i-mi zicea:

— Ghici...

— Alune!

— Nu.

— Stafide!

— Nu.

— N[ut!

— Nu.

— Turt[-dulce!

— Nu.

P`n[ nu ghiceam, nu scotea m`na din s`n.

+i totdeauna s`nul ei era plin.

}i s[rutam m`na.

Ea-mi da p[rul]n sus =i m[s[ruta pe frunte.

Ne duceam la umbra dudului din fundul gr[dinii.

Ea]=i]nfigea furca cu caierul de in]n br`u =i]ncepea s[trag[=i s[r[suceasc[un fir lung =i sub\ire. Eu m[culcam pe spate =i l[sam alene capul]n poala ei.

Fusul]mi sf`r`ia pe la urechi. M[uitam la cer, printre frunzele dudului. De sus mi se p[rea c[se scutur[o ploaie albastr[.

— Ei, ce mai vrei?]mi zicea bunica.

Sur`sul ei m[ g`dila]n cre=tetul capului.

— S[spui...

+i niciodat[nu ispr[vea basmul.

Glasul ei dulce m[leg[na; genele mi se prindeau =i adormeam; uneori tres[ream =-o]ntrebam c`te ceva; ea]ncepea s[spuie, =i eu visam]nainte.

— A fost odat[un]mp[rat mare, mare...

— C`t de mare?

— Mare de tot. +i-=i iubea]mp[r[teasa ca ochii din cap. Dar copii nu avea. +i]i p[rea r[u,]i p[rea r[u c[nu avea copii...

— Bunico, e r[u s[nu ai copii?

— Fire=te c[e r[u. Casa omului f[r[copii e cas[pustie.

— Bunico, dar eu n-am copii =i nu-mi pare r[u.

Ea l[sa fusul, r`dea, ]mi d[sf[cea p[rul c`rlion\at]n dou[=i m[s[ruta]n cre=tetul capului.

C`te-o frunz[ se desprindea din ramuri =i c[dea leg[n`ndu-se. Eu m[luam cu ochii dup[ea =i ziceam:

— Spune, bunico, spune.

— +i a=a,]i p[rea grozav de r[u c[nu avea copii. +i... nu mai putea de p[rere de r[u c[nu are copii... }ntr-o zi veni la el un mo=b[tr`n, b[tr`n, c[-=i t`ra barba pe jos de b[tr`n =i de coco=at ce era. +i era mic, mic de tot...

— C`t era de mic?

— Poate s[fi fost, a=a, cam ca tine.

— Vas[zic[, nu era mic, mic de tot...

— Era mic, da' nu a=a mic de tot. +i cum veni]i zise: "M[ria-ta, ai doi meri]n gr[din[, unul l`ng[ altul, c[ nu =tii care sunt ramurile unuia =i care sunt ale altuia; =i c`nd]nfloresc nu =tii care sunt florile unuia =i care sunt ale altuia: =i [=ti doi meri]nfrunzesc,]nfloresc, se scutur[=i mere nu fac. M[ria-ta, s[=tii c[atunci c`nd or lega rod [=ti doi meri, ]mp[r[teasa o s[ r[m`ie grea =i o s[nasc[un cucon cu totul =i cu totul de aur"... Piticul se duse, =i]mp[ratul alerg[ ]n gr[din[, =i c[ut[, c[ut[peste tot locul, p`n[dete peste [i doi meri. Merii se scuturaser[de flori, c[sub ei parc[ninsese, dar rod nu legaser[.

— De ce nu legau rod, bunico?

— +tiu eu?... Dumnezeu =tie...

Era a=a de cald... a=a de bine]n poala bunichii... o adiere]ncetinic[ ]mi r[corea fruntea... norii albi, alunec`nd pe cerul albastru, m[ame\eau...]nchideam ochii.

Ea spunea, spunea]nainte, mulg`nd repede =i u=urel firul lung din caierul de in.

— +i se g`ndi ]mp[ratul ce s[ fac[, ce s[ dreag[ ca merii s[ fac[ mere. Unii ]l sf[tuiau ca s[-i ude mereu; =i i-a udat mereu; al\ii ziceau s[ le dea mai mult soare; =i ]mp[ratul a t[iat to\i pomii de jur ]mprejur. +i merii ]nfloreau ]n fiece s[pt[m`n[, =i se scuturau, =i rod nu legau. }ntr-o zi veni la]mp[rat o bab[b[tr`n[, b[tr`n[=i zb`rcit[, ca mine de zb`rcit[, =i mic[, mic[, ca tine de mic[...

— Ca mo=u de mic[?

— Da, ca mo=u...

— Atunci nu era mic[de tot...

— A=a mic[de tot nu era. +i zise]mp[ratului: "M[ria-ta, p`n[ n-oi mulge un ulcior de lapte de la Z`na Florilor, ce doarme dincolo de Valea Pl`ngerii, ]ntr-o c`mpie de mu=e\el, =i n-oi uda merii cu laptele ei, merii nu leag[rod. Dar s[te p[ze=ti, m[ria-ta, c[ ]ndat[ce te-or sim\i florile,]ncep s[se mi=te, s[se bat[, =i

multe se apleac[pe obrajii ei, =i ea se de=teapt[, c[doarme mai u=or ca o pas[re; =i vai de cel ce l-o vedea, c[-l preface, dup[cum or apuca-o toanele,]n buruian[pucioas[ori]n floare mirositoare, dar de-acolo nu se mai mi=c[“...

— Dar ce, ai adormit, fl[c[ul mamei?

Tres[ream.

— A, nu... =tiu unde ai r[mas... la-a-a... Z`na Florilor...

Auzisem prin vis.

Pleoapele-mi c[deau]nc[rcate de lene, de somn, de mul\umire. +i m[sim\eam u=or, ca un fulg plutind pe o ap[care curge]ncet,]ncetinel,]nceti=or...

+i bunica spunea, spunea]nainte, =i fusul sf`r-sf`r pe la urechi, ca un bondar, ca acele c`ntece din buruienile ]n care adormisem de at`tea ori.

— +i]mp[ratul a]nc[lecat pe calul cel mai bun...

— Cel mai bun...]ng`nam eu, de fric[ca s[nu m[fure somnul.

— ...=a luat o desag[cu merinde =i a plecaaat...

— ...=a plecaaat...

— +i s-a dus, s-a dus, s-a dus...

— ...s-a dus, s-a dus...

— P`n[a dat de o p[dure mare =i]ntunecoas[...

— ...]ntunecoas[...

— ...de nu se vedea prin ea. +i acolo =i-a legat calul de-un stejar b[tr`n, =a pus desagele c[p[t`i =i a]nchis ochii ca s[se odihneasc[. +i... pas[mite p[durea c`nta =i vorbea, c[era fermecat[. +i... cum]i aducea =oapte de departe, de pe unde ea era ca un fum,]mp[ratul adormi, =i dormi, =i dormi...

C`nd m-am de=teptat, bunica ispr[vise caierul.

Dar basmul?

Cu capul]n poala bunichii, niciodat[n-am putut asculta un basm]ntreg.

Avea o poal[fermecat[, =i un glas, =i un fus care m[furau pe nesim\ite =i adormeam fericit sub privirile =i z`mbetul ei.

APRECIERI

Delavrancea este,]n literatura noastr[, creatorul poemei]n proz[, pe care o intercaleaz[necontenit]n povestirile sale, mai ales]n acele ale unei prime epoci (...)

Delavrancea a r[mas mai tot timpul un autor reflexiv. Nu numai in Lini=te, unde enigmaticul medic poveste=te lupta sa sf[r`m[ toare cu moartea care ]i r[ pise fiin\ele iubite =i cu =tiin\a care nu-l putuse ajuta, dar =i ]n nuvele de tip realist, ca Zobie, unde ne este descris[ figura unui idiot, prin a c[ rui noapte ad`nc[sc`nteiaz[ lumina iubirii, povestirea faptelor este precedat[ de cuget[ rile sugerate de splendoarea =i bog[ \ia naturii prin care cote=te c[ rarea nefericitului (...) Reflexivitatea eminescian[ ]=i g[ se=te astfel un continuator ]n Delavrancea, bucuros la orice popas s[ ne ]ncredin\eze g`ndurile min\ii sale fr[m`ntate de enigma lucrurilor.

Dar peste tot ce-i dase timpul s[u =i exemplul]nainta=ilor recen\i, Delavrancea r[m`ne el ]nsu=i prin mai multe ]nsu=iri ale imagina\iei sale =i printr-o seam[ de procedee ale realismului, pe care el le introduce mai ]nt`i]n proza noastr[. Darul s[u vizual, adeseori remarcat, este incontestabil. Compara\iile =i metaforele sale traduc o viziune totdeauna fraged[. (...) Delavrancea nu este astfel numai creatorul poemei]n proz[, dar =i ini\iatorul a=a-numitului stil colorat, bogat]n cuvinte pitore=ti,]n metafore =i imagini,]n tot ce poate s[lta relieful sensibil al expresiei: un stil care sub pana unora dintre scriitorii no=tri mai tineri datore=te, a=adar, at`ta exemplului =i precedentului s[u (...)

}n cele mai multe din nuvelele sale, chiar]n acele de tip realist, Delavrancea se reprezint[pe sine, nareaz[ ]mprejur[ri de-ale sale sau]ncarneaz[conflicte suflete=ti proprii. Fondul inspira\iei sale r[mâne deci liric, de=i mijloacele sunt adeseori acele ale analizei =i ale observa\iei obiective. Chiar când i se]ntâmpl[s[pun[ ]n picioare o figur[cu totul deosebit[de sine, el o face din punctul de vedere al valorific[rilor personale. }n Sult[nica,]n Zobie,]n Milogul participarea]nduio=at[a scriitorului la soarta eroilor s[i creeaz[atmosfera liric[a nara\iunii. }n Domnul Vucea meschin[ria abuziv[a institutorului de alt[dat[este resim\it[din unghiul propriei copil[ii care a avut s[sufere de pe urma ei. Poate o singur[dat[Delavrancea a ie=it din sine]nsu=i, construindu-=i povestirea din date exclusiv obiective, f[r[amestecul materi-

alelor furnizate de sentimentul =i aprecierea sa. }n acel moment Delavrancea =i-a scris capodopera: nuvela *Hagi-Tudose*. Caracterul eroului este construit din dialogul personagiilor care au de a face cu ei sau din vorbele =i faptele sale. De la *Alexandru L[pu=neanul* al lui C. Negruzzi nimeni nu mai aplicase cu aceea=i consecven\[norma impersonalit[\ii. Dar, spre deosebire de Negruzzi =i]n acord cu noua estetic[realist[, Delavrancea]=i vede personagiile]n atitudini individualizate, pe care le descrie cu minu\ie... Totu=i pictura lucrurilor nu cade]n minu\ie balzacian[. Omul =i conflictele lui domin[cu hot[râre]n *Hagi-Tudose*, care]n 1903, data când povestirea apare]n volum, reprezint[f[r[ ]ndoial[punctul cel mai]naintat al noului realism românesc.

TUDOR VIANU, *Arta prozatorilor rom`ni*, vol. I, Editura pentru literatur[, Bucure=ti, 1966, p. 146, 147, 148, 149.

Urm[ri\i... personajele din schi\ele lui Delavrancea. Nu sunt ele atât de vii, atât de clar fixate,]ncât vi se imprim[ ]n minte pentru totdeauna? +i nu este oare acesta scopul pe care]l urm[re=te orice artist?

Iat[Sult[nica,]n simplitatea ei naiv[, cu mândria ei cast[, c[zând la cea dintâi adiere a iubirii. Urm[ri\i-o pân[ ]n momentul când, palid[ca o stafie =i sprijinit[pe-o ramur[de alun, urc[pieptul muscelului, p[r[sindu-=i vatra norocului =i a nenorocirii. }n jurul ei — tabloul atât de melancolic, aerul atât de deprimant, ca dup[o]nmormântare s[vâr=it[undeva departe,]n adâncul unei v[i... +i totu=i figura ei real[— o muribund[cu ochii frân\i, aruncând ultima privire spre satul din urma ei.

Tot atât de reali sunt acei bursieri =i studen\i universitari, reprezentan\i ai unei genera\ii lipsite de voin\[=i de energia faptelor. Pe ace=tia autorii]i studiaz[,]i disec[a=a-zicând anatomice=te, nu]ns[pentru a-i expune vederii publice, ci totdeauna comp[timindu-i =i tratându-i cu o oarecare iubire... El]=i deplânge eroii când se coboar[ ]n sufletul lor sau simte un dezgust pentru]mprejur[rile ce i-au creat. Pe ici, pe colo]i]mbrac[ ]n haina umorului, ca pe naivul din *Irinel*, pe domnul Vucea, tipul dasc[lului unei epoci disp[rute de curând, sau pe Hagi-Tudose, fenomenul de zgârcenie. E mai om cu oamenii, =i de aceea nu e nimic fals, ci totul sim\it]n personagiile lui, totul adev[rat.

ILARIE CHENDI, *Pagini de critic[*, Editura pentru literatur[, Bucure=ti, 1969, p. 142—143.

}n nuvelistica lui Delavrancea, cer=etorii Zobie =i Milogul sunt]nf[\i=a\i ca victime ale dezumaniz[rii unei lumi lacome =i corupte. }ntrup`ndu-=i propriul protest social]n aceste personaje, Delavrancea contest[antiumana sentin\[a societ[\ii burgheze (...) Pentru caracterizarea unor asemenea tipuri,

pentru demascarea dezumaniz[rii burgheziei, Delavrancea a folosit cu m[iestrie procedeul contrastului romantic. Opozi\ia dintre lumin[=i]ntuneric, pe planul lumii sensibile =i al st[rilor suflete=ti, dintre frumuse\e =i ur`\enie, dintre bun[tate =i r[utate, constituie un mijloc deosebit de sugestiv pentru a pune]n lumin[ideea central[a celor dou[scrieri (...)

}n nuvelistic[, arta de investiga\ie a scriitorului se extinde =i asupra situa\iei intelectualit[\ii (...) De=i numeroasele elemente autobiografice din Bursierul =i Domnul Vucea sunt verificabile prin documente autentice, Delavrancea nu d[acestor scrieri tonalitatea subiectiv-liric[din alte amintiri. Chiar dac[se]nduio=eaz[=i regret[uneori “paradisul” pierdut al copil[riei, dominanta atitudinii scriitorului r[m`ne obiectivitatea, care face din Domnul Vucea una din piesele de rezisten\[ale operei lui Delavrancea (...)

Un loc aparte]n nuvelistica lui Delavrancea]l ocup[Hagi-Tudose, cea mai obiectiv[=i mai echilibrat[dintre scrierile sale.

}ntemeindu-se pe observa\ia realist[, scriitorul]=i individualizeaz[personajul,]ncadr`ndu-l ]n tablouri succesive, care cuprind cinematic aspectele caracteristice din via\a hagiului: ]n biseric[, ]n c`rciumi =i b[c[nii, apoi — retrospectiv — la =coal[,]n g[it[n[rie — f[c`nd apologia economiei —, ]n familia patronului =i, ]n sf`r=it, acas[: de Pa=ti, de Cr[ciun,]ntors din hagial`c, b[tr`n =i bolnav,]n ultimele clipe de via\[.

Prin acumulare =i condensare, Delavrancea precizeaz[=i ad`nce=te treptat tr[s[turile personajului s[u, p`n[ce tipul omului dezumanizat de patima pentru bani atinge propor\iile personajelor din tragediile antice (...)

Bunicul, Bunica, Sentino =i Fanta-Cella — sinteze artistice ale amintirilor din copil[rie sau din c[l[toriile scriitorului]n Italia — re\in aten\ia cercet[torului prin tiparele lor artistice deosebite de tot restul operei lui Delavrancea. Dup[C`ntarea Rom`niei de Alecu Russo, Delavrancea este primul scriitor rom`n care scrie poeme]n proz[reu=ite.

EMILIA +T. MILICESCU, Studiu introductiv. }n catea: Barbu Delavrancea, Opere, I, Editura pentru literatur[, Bucure=ti, 1965, p. LXXXI, LXXXII — LXXXIII, XCI, XCIV.

Barbu Delavrancea... trece]n literatura rom`n[drept cel mai tipic reprezentant al naturalismului zolist (...)

}n 1893 Delavrancea f[cu s[apar[volumul }ntre vis =i via\[, nu mult deosebit de celelalte, cu o]nclinare aparte, poate sub]nr`urirea romanului lui Zola, Le rêve (1888), asupra mirajului oniric (“De la via\[la vis =i de la vis la via\[, o punte de argint pentru fantezia uman[”). Magia amintirii st[la

baza celor dou[compuneri]n stil manierist, Bunicul =i Bunica, ap[rute]n revista “Literatur[=i =tiin\[“ a lui Gherea, care le =i remarc[pentru ging[=ia sentimentelor. Pove=tile (Palatul de cle=tar, Neghini\[, Poveste, Norocul dracului, Departe, departe...) au atmosfer[feeric[sau terifiant[=i subiecte alegorice. Obsesia]mbog[\irii din Norucul dracului se]nrude=te cu patima eroului din nuvela lui Slavici Comoara. }n Poveste d[m de tema zbur[torului,]n Departe, departe... de motivul Frumoasa din p[durea adormit[. Ultima poveste, St[p`nea odat[..., (...), considerat[capodopera lui Delavrancea, a fost delicios parodiat[de Caragiale]n D[d[mult, mai d[d[mult...

AL. PIRU, Istoria literaturii rom`ne, Editura “Grai =i suflet — Cultura na\ional[“, Bucure=ti, 1994, p. 116, 117.

Temperament liric, asem[n[tor celor mai mul\i prozatori de origine muntean[, cu o]nclina\ie spre reverie asem[n[toare aceleia de mai t`rziu a lui Gala Galaction, facultatea dominant[ a lui B. Delavrancea e, at`t]n teatru c`t =i ]n proza narativ[, imagina\ia, o imagina\ie prodigioas[, activ[ ]n direc\ia pitorescului idilic, dar =i a insolitului monstruos, a patologicului. Predispus spre exagerare, scriitorul compune, de regul[, sau peisaje ]nc`nt[toare, traversate de f[pturi angelice, sau tablouri realiste bizare, unele de o rar[virulen\[naturalist[, con\in`nd cr`mpeie de via\[dintre cele mai dezolantate =i penibile. Titlul uneia dintre c[r\ile sale — }ntre vis =i via\[—]i rezum[viziunea artistic[. Vis, priveli=ti de eden, de o parte; realitatea oribil[, dezgust[toare, de alta. Un mediu eminamente sordid e cel din nuvela Parazi\ii,]n care, ca]n viitoarea proz[satiric[arghezian[, mi=un[tri=ori,]ntre\inu\i, avoca\i f[r[procese, dar cu mari venituri totu=i, ziari=ti “geniali” =i sterili, femei u=oare, storc[toare de bani de la mai mul\i “admiratori”]n acela=i timp, excrocate la r`ndul lor de canalii. Moduri ale degrad[rii umane sunt relevate =i ]n multe alte nuvele, inclusiv ]n Sult[nica =i Trubadurul, ale c[ror personaje titulare se definesc tocmai prin neacceptarea lumii ur`te din jur, sau]n Hagi Tudose, unde personajul]ncarneaz[, dimpotriv[, o teribil[patim[, avari\ia demen\ial[. Prozele al c[ror climat e “visul” (Bunicul, Bunica, Odinioar[etc.) refac o lume patriarhal[, cu b[tr`ni blajini, cu copii care zburd[ f[r[ griji pe c`mpuri, cu izvoare =i f`nt`ni, cu gr`ne, turme de vite, copaci umbro=i =i cu multe flori.

DUMITRU MICU, Scurt[istorie a literaturii rom`ne, vol. I, Editura Iriana, Bucure=ti, 1994, p. 320.

CUPRINS

Barbu Delavrancea

}NTRE VIS +I VIA| {

Ap[rut: 1997. Format: 70x108$^1/_{32}$
Coli tipar: 17,15. Coli editoriale: 18,28. Tiraj: 5000 ex.

Casa de editur[«LITERA»
str. B.P. Hasdeu, nr. 2, Chi=in[u, MD 2005, Republica Moldova
Operator: Vitalie E=anu
Tehnoredactor: Roman Camerzan
Corector: Dorin Ciocanu
Redactor: Ion Ciocanu
Editor: Anatol Vidra=cu

Tiparul executat sub comanda nr. .
Concernul “PRESA”, str. Vlaicu P`rc[lab, nr. 45,
Chi=in[u, MD 2012, Republica Moldova